

ჰუმანიტარულ და პედაგოგიკურ მეცნიერებათა განვითარების ფონდი

Foundation For Development of Art and Pedagogical Sciences

Фонд развития гуманитарных и педагогических наук

ISSN 1987-7323

სამეცნიერო რეფერირებადი ჟურნალი

ენა და კულტურა

№19

Language and Culture

Scientific Peer Reviewed Journal

UDC (უაკ) 81+001

ე-65

ჰუმანიტარულ და პედაგოგიკურ მეცნიერებათა განვითარების ფონდი

Foundation For Development of Art and Pedagogical Sciences

Фонд развития гуманитарных и педагогических наук

ქურნალი რეცენზირებადია, უარყოფითი რეცენზიით ნაშრომი ავტორს არ დაუბრუნდება.

მთავარი რედაქტორი:

მანანა მიქაძე,

პედაგოგიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი

პასუხისმგებელი რედაქტორი:

თამარ ლომთაძე, ფილოლოგიის

აკადემიური დოქტორი, პროფესორი

სარედაქციო კოლეგია:

ენათმეცნიერება: ი. აიდუკოვიჩი, დ. ანისიმოვა, ა. არაბული, მ. აფანასიადი, ც. ახვლედიანი, მ. ახმადი, დ. ბახტაძე, ფ. ბახშივეა, ა. ბერდიჩევსკი, ბ. ბოლესტა-ვრონა, ე. ბუნიაკოვა, ნ. გელდიაშვილი, რ. გერსამია, გ. გოგოლაშვილი, ი. გომსეთელიანი, ა. დიომიდოვა, რ. ენოხი, ნ. ვასილევა, ნ. ზვიადაძე, ხ. თუმანიშვილი, ნ. კირვალიძე, მ. კობეშავიძე, ა. კოვტუნი, ს. კოროტკაია, გ. ლებანიძე, თ. ლეშაკი, თ. მახარობლიძე, მ. მეგრელიშვილი, ს. მუჯირი, ა. ჟდანოვიჩი, რ. სვანიძე, ნ. სიჭინავა, გ. ტოკარევი, მ. ქაცარავა, მ. ფაღავა, მ. ღარიბაშვილი, ვ. შენგელია.

ლიტერატურისმცოდნეობა: ც. აბულაძე, ხ. არსლანი, ვ. ასათიანი, ლ. ბორისოვა, მ. გავრილინა, ვ. დროზდოვა-დიესი, ზ. ვალიევა, თ. ინკოვა, ნ. კაკაურიძე, ნ. კვირიკაძე, კ. კორენოვსკა, ა. ლევიცი, ა. ნიკოლეიშვილი, ს. ნიკოლეიშვილი, ნ. ჟანპეისოვა, ს. სიგუა, ტ. სიმიანი, ვ. სტარიჩენოკი, ნ. ჩიხლაძე, ნ. ხელაია.

პედაგოგიური მეცნიერებები: რ. გაბეჩავა, თ. გუგუშვილი, ლ. ეკემბეევა, ლ. თავდგირიძე, ვ. იზბუღე, ბ. იმნაძე, ლ. კიროვა, ნ. მადლაკელიძე, ს. შაფიევი, ლ. ჩერნოვატი.

ქურნალისტიკა: პ. ჟოლნეროვიჩი, ი. ჭუმბურიძე.

უმაღლესი სკოლის ადმინისტრირება, განათლების ლიდერობისა და პოლიტიკის ანალიზი: ქ. მამისეიშვილი

ისტორიული მეცნიერებები: ვ. განკევიჩი, გ. მჭედლიძე, ე. პეტროსიანი, გ. სანიკიძე, მ. ჩხარტიშვილი

ფილოსოფიური მეცნიერებები: ე. არუტუნიანი, რ. ბალანჩივაძე, გ. ბარხალოვი, დ. ბერესტოვსკაია, რ. კაიციუნი, ი. შიოშვილი.

ფსიქოლოგიური მეცნიერებები: გ. ავანესიანი, ს. პილიშეკი, მ. სირბილაძე, ტ. ხოლუმენკო.

ხელთვებათმცოდნეობა: ა. არველაძე, რ. ღორთქიფანიძე, გ. მახმუდოვა, ა. როვენკო, გ. სიხარულიძე.

იურიდიული მეცნიერებები: ვ. ბენიძე, ე. დუმილოვი, მ. უგრეხელიძე, ს. შაიკენოვა.

მედიცინის მეცნიერებები: მ. მარგველაშვილი, ა. ნადარეიშვილი, გ. ხეჩინაშვილი, თ. ხეჩინაშვილი.

მთარგმნელთა საბჭოს ხელმძღვანელი: ნ. კვირიკაძე

ქურნალის სამუშაო ენებია: ქართული, რუსული, ინგლისური, გერმანული, ფრანგული, ესპანური

ავტორის პოზიცია შეიძლება არ დაემთხვეს სარედაქციო კოლეგიის მეცნიერულ აზრს.

Editorial board:

Linguistic: Aidukovich I., Anisimova D., Arabuli A., Aphanasiadi M., Akhvlediani Ts., Akhmadi M., Bakhshieva, Bakhtadze D., F., Berdichevski A., Bolesta-Vrona B., Buniakova E., Garibashvili M., Geldiashvili N., Gersamia R., Gogolashvili G., Goshkheteliani I., Diomidova A., R.Enokhi, Jdanovich A., Katsarava M., Kirvalidze N., Kobeshavidze M., Kovtun A., Korotkaia S., Lebanidze G., Leshak O., Makharoblidze T., Megrelishvili M., Mudjiri S., Pagava M., Sichinava., Shengelia V., Svanidze R., Tokarev G., Tumanishvili Kh., Vasileva N., N. Zviadadze.

Science of Literature: Abuladze Ts., Arslan Kh., Asatiani V., Borisova L., Chikhladze N., Gavrilina M., Gadjev A. Drozdova - Dies T., Janpeisova N., Inkova O., Kakauridze N., Kvirikadze N. G. Korenovska K., Khelaia N., Levitski A., Nikoleishvili A., Nikoleishvili S., Sigua S., Simian T., Starichenok V., Velieva Z.

Journalistic: Chumburidze I., Jolnerovich P.

Pedagogical sciences: Gabechava R., Chernovati L., Guseva O., Imnadze B., Tshembeeva L., Izbule V., Kirova L., Maglakelidze N., Shaphievi S., Tavdgiridze L.

PHD in Educational Leadership and Policy Analysis: Mamiseishvili K.

Science of History: Chkhartishvili M., Gankevich V., Mchedlidze G., Petrosiani E., Sanikidze G.

Science of Phylosophy: Arutunian E., Balanchivadze R., Barskalov G., Berestovskaia D., Kaitsun R., Shioshvili I.

Science of Psychology: Avanesian G., Polishek S., Sirbiladze M., Skolumenko T.

Science of Law: Benidze V., Dumilov E., Ugrekhelidze M., Shaikenova S.

Science of Art: Arveladze A., Lortkipanidze R., Makhmudova G., Rovenko A., Sikharulidze G.

Science of Medicine: Margvelashvili V., Nadareishvili A., Khechinashvili G., Khechinashvili T.

Head of the Board of Translators: Kvirikadze N.

Languages of scientific journal: Georgian, Russian, English, German, Franch, Spanish.

Position of authors may be out of the position of Editorial Board.

ქურნალის სარედაქციო კოლეგია:

- აბულაძე ცისანა** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო.
- აგანესიანი გრანტ** – ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი, ერევანი, სომხეთი.
- აიდუკოვიჩი იან** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ბელგრადის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, სერბია.
- ანისიმოვა დარია** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი, მოსკოვის სლავისტიკის სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტის სწავლული მდივანი, რუსეთი.
- არაბული ავთანდილ** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აკადემიკოსი, არნ. ჩიქობავას ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, თბილისი, საქართველო.
- არველაძე ანა** – ხელოვნებათმცოდნეობის აკადემიური დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო.
- არსლან ხ.** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, სტამბულის ოკანის უნივერსიტეტი, სტამბული, თურქეთი.
- არუტუნიანი ედუარდ** – ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ერევნის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ერევანი, სომხეთი.
- ასათიანი ვალერი** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო.
- აფანასიადი მარია** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ფრაკის დემოკრიტეს სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქ. კომოტინი, საბერძნეთი.
- ახვლედიანი ციური** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო.
- ახმადი მამედი** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ტ. მორადესის სახელობის თეირანის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თეირანი, ირანი.
- ბალანჩივაძე რეზო** – ფილოსოფიურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო.
- ბარხალაფი გ.** – ფილოსოფიურ მეცნიერებათა დოქტორი, ბაქოს სლავისტიკის უნივერსიტეტი, ბაქო, აზერბაიჯანი.
- ბახტაძე დალი** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო.
- ბახშივაა ფ.** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ბაქოს სლავისტიკის უნივერსიტეტი, ბაქო, აზერბაიჯანი.
- ბენიძე ვენედი** – იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, თბილისი, საქართველო.
- ბერდიჩევსკი ალენ** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ბურგენლანდის საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობათა ინსტიტუტი, ავსტრია.
- ბერეტსკაია დიანა** – ფილოსოფიურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ვერნადსკის სახელობის საერო უნივერსიტეტი, კიევი, უკრაინა.
- ბოლესტა-ფრონა ბოზენა** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ბოლესტოკი, პოლონეთი.
- ბორისოვა ლიუდმილა** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ვერნადსკის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, კიევი, უკრაინა.
- ბუნიაკოვა ე.** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ქ. ალბის სალენტოს უნივერსიტეტი, ალბა, იტალია.
- გაბეჩაია როზა** – პედაგოგიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს პოლიტიკური აკადემია, თბილისი, საქართველო.
- გავრილინა მარია** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საერო უნივერსიტეტი, ლატვია.
- განკევიჩი ვიქტორ** – ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ვ. ვერნადსკის სახელობის საერო უნივერსიტეტი, კიევი, უკრაინა.
- გელდიაშვილი ნუნუ** – ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, პროფესორი, იაკობ გოგებაშვილის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი, საქართველო.
- გერსამია რუსუდან** – ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, პროფესორი, ილიაუნი, თბილისი, საქართველო.
- გოგოლაშვილი გიორგი** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, არნ. ჩიქობავას ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, თბილისი, საქართველო.
- გომხეთელიანი ირინა** – ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, პროფესორი, შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი, საქართველო.
- გუსევა ოლგა** – პედაგოგიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი, სტამბულის ფატიხის უნივერსიტეტი, სტამბული, თურქეთი.
- დიომიდოვა ანა** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ვილნიუსის უნივერსიტეტი, ვილნიუსი, ლიტვა.

- დროზდოვა-დიესი ტ.** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, მადრიდის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მადრიდი, ესპანეთი.
- დუმილოვი ვეგენი** – იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, რუსეთის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, როსტოვი, რუსეთი.
- ეკშებევა ლ.** – პედაგოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აღ ჰარაბის სახელობის საერო უნივერსიტეტი, აღმა-ატა, ყაზახეთი.
- ენუქაშვილი რუბენ** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, იერუსალიმისა და არიელის უნივერსიტეტების პროფესორი, იერუსალიმი, ისრაელი
- ვასილევა ნელი** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ვარნის ნ. ვანცაროვის სახელობის სამხედრო-საზღვაო ინსტიტუტი, ვარნა, ბულგარეთი.
- ველიევა ზემფირა ალიშას გიზი** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ბაქოს სლავისტიკის უნივერსიტეტი, ბაქო, აზერბაიჯანი.
- ზვიადაძე ნათია** – ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო.
- თავდგირიძე ლელა** – პედაგოგიის აკადემიური დოქტორი, პროფესორი, შოთა რისთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი, საქართველო
- თუმანიშვილი ხათუნა** – ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო.
- იზბულე გ.** – პედაგოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, რიგის პრაქტიკული ფსიქოლოგიის უმაღლესი სკოლა, რიგა, ლატვია.
- იმნაძე ბორის** – პედაგოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს პოლიტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- ინკოვა თ.** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ჟენევის უნივერსიტეტი, ჟენევა, შვეიცარია.
- კაიცუნი რობერტ** – ფილოსოფიურ მეცნიერებათა კანდიდატი, პროფესორი, ერევნის ვ. ბრიუსოვის სახელობის სახელმწიფო ენათმეცნიერების უნივერსიტეტი, ერევანი, სომხეთი.
- კაკაურიძე ნანული** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო.
- კარტოზია ალექსანდრე** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო.
- კვირიკაძე ნინო** – ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო.
- კირვალიძე ნინო** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ილიას უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო.
- კირვა ლ.** – პედაგოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ქ. ტირნის წმინდა კირილისა და მეთოდეს სახელობის უნივერსიტეტი, ტირნა, ბულგარეთი.
- კობეშვიძე მარინე** – ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, ასისტენტ პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო.
- კოვტუნი ალექსანდრე** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ვილნიუსის ვიტაუტას დიდის სახელობის უნივერსიტეტი, ვილნიუსი, ლიტვა.
- კორენოვსკა ლ.** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, კრაკოვის პედაგოგიური უნივერსიტეტი, კრაკოვი, პოლონეთი.
- კოროტკაია სვეტლანა** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, მინსკის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მინსკი, ბელარუსია.
- ლებანიძე გურამ** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ილია ჭავჭავაძის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო.
- ლევიტკი ალექსანდრე** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, კიევის ტ. შევჩენკოს სახელობის საერო უნივერსიტეტი, კიევი, უკრაინა.
- ლეშაკი ოლეგ** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ი. კონოვსკის სახელობის ჰუმანიტარულ და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა უნივერსიტეტი, ქ. კელცე, პოლონეთი.
- ლომთაძე თამარ** – ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ლორთქიფანიძე რუსუდან** – ხელოვნების დოქტორი, პროფესორი, სამუსიკო კოლეჯი ქუთაისი, საქართველო.
- მამადოვი აზად** – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აზერბაიჯანის ენათმეცნიერების სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი, აზერბაიჯანი.
- მამისეიშვილი ქეთევანი** – განათლების ლიდერობისა და პოლიტიკის ანალიზის დოქტორი, არკაზანსკის უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი, არკაზანსკი, აშშ.
- მარგველაშვილი მამუკა** – მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი საქართველო.

მაღლაკელიძე ნათელა – პედაგოგიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ილია ჭავჭავაძის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო.

მახაროშვილი თამარ – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ილია ჭავჭავაძის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო.

მახმუდოვა გ. – ხელოვნებათმცოდნეობის მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი, ბაქოს სამუსიკო აკადემია, ბაქო, აზერბაიჯანი.

მეგრელიშვილი მადონა – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აკაკი წერეთლის ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო.

მიქაძე მანანა – პედაგოგიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო.

მუჯირი სოფიო – ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, ასისტენტ პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო.

მჭედლიძე გიორგი – ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო.

ნადარეიშვილი აკაკი – მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, თბილისი, საქართველო.

ნათაძე მაია – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, თბილისი, საქართველო.

ნიკოლეიშვილი ავთანდილ – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო.

ნიკოლეიშვილი სოფიო – ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, მისური კლუმბიის უნივერსიტეტი, აშშ; მადრიდის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ესპანეთი.

პეტროსიანი ემმა – ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, სომხეთის მეცნიერებათა აკადემიის წევრი, ერევანი, სომხეთი.

პილიშვილი ს. – ფსიქოლოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი, ხმელნიცკის სახელობის საერო უნივერსიტეტი, კიევი, უკრაინა.

ჟანპიუსოვა ნაზია – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ს. ბაიშევის სახელობის აკტიუბინსკის უნივერსიტეტი, ალმა-ატა, ყაზახეთი.

ჟდანოვიჩი ანასტასია – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, მინსკის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მინსკი, ბელარუსია.

ჟოლნეროვიჩი პეტრე – ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი, მინსკის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მინსკი, ბელარუსია.

როვენკო ალექსანდრე – ხელოვნებათმცოდნეობის მეცნიერებათა დოქტორი, ოდესის სახელმწიფო კონსერვატორია, ოდესა, უკრაინა.

სანიკიძე გუბაზ – ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, თბილისი, საქართველო.

სვანიძე რამაზ – ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო.

სიგუა სოსო – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, შოთა რუსთაველის ლიტერატურის ინსტიტუტი, თბილისი, საქართველო.

სიმიანი ტიგრან – ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი, ერევნის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ერევანი, სომხეთი.

სირბილაძე მარინა – ფსიქოლოგიის აკადემიური დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო.

სინარულიძე გომარ – მუსიკის აკადემიური დოქტორი, პროფესორი, შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო.

სიჭინავა ნელი – ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო.

სტარიჩენოკი ვასილ – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, მ. ტანკას სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტი, მინსკი, ბელარუსია.

ტოკარევი გრიგოლ – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ლ. ტოლსტოის სახელობის ტულის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტი, ტულა, უკრაინა.

უგრესელიძე მინდია – იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, სტრასბურგი, ევროპის უნივერსიტეტი, საფრანგეთი.

ფადავა მამია – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, შ. რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი, საქართველო.

ქაცარავა მარინა – ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, სრული პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო.

შაიკენოვა ს. – იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი, ალმა-ატის კასპიისპირეთის საზოგადოებრივი უნივერსიტეტი, ალმა-ატა, ყაზახეთი.

შაფიევი ს. – პედაგოგიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ბაქოს სლავისტიკის უნივერსიტეტი, ბაქო, აზერბაიჯანი.

- შენგელია ვაჟა** - ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, აკადემიკოსი, არნ. ჩიქობავას ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, თბილისი, საქართველო.
- შიოშვილი ირმა** - ფილოსოფიის აკადემიური დოქტორი, პროფესორი, იაკობ გოგებაშვილის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი, საქართველო.
- ჩერნოვატი ლ.** - პედაგოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ხარკოვის საერო უნივერსიტეტი, უკრაინა.
- ჩიხლაძე ნინო** - ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო.
- ჩხარტიშვილი მარიამ** - ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო.
- ჭუმბურიძე იოსებ** - ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, პროფესორი, თბილისი, საქართველო
- ხელაია ნაზი** - ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ხეჩინაშვილი გიორგი** - მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, თბილისი, საქართველო.
- ხეჩინაშვილი თამარ** - მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, თბილისი, საქართველო.
- ხლუმენკო ტიმოთე** - ფსიქოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ხარკოვის საერო პედაგოგიური უნივერსიტეტი, უკრაინა.

Editorial Board :

- Abuladze Tsitsana** - Doctor of Art. Professor. Kutaisi Akaki Tsereteli State University.
- Aidukovich Ian** - Doctor of Linguistics. Professor. Belgradi State University. Serbia.
- Anisimova Daria** - Doctor of Linguistics. Dosent. Moscow Academy of Sciences, Institute of Slavistic. Russia.
- Arabuli Avtandil** - Doctor of Linguistics. Professor. Arn. Chikobava Institute of Linguistics. Georgia.
- Arveladze Ann** - Doctor of Art. access. - Professor. Kutaisi Akaki Tsereteli State University.
- Arslan Kh.** - Doctor of Art. Professor. Stambuli State University. Turkey.
- Arutunian Eduard** - Doctor of Philosophy sciences. Professor. Yerevan State University. Armenia.
- Aphanasiadi Maria** - Doctor of Art. Professor. Frakia Democrite State University. Greece.
- Akhvlediani Tsiuri** - Doctor of Linguistics. Professor. Tbilisi Javakhishvili State University. Georgia.
- Akhmadi Mamed** - Doctor of Linguistics. Professor. Teiran T. Moradesi State University. Iran.
- Asatiani Valeri** - Doctor of Art. Professor. Tbilisi I. Jvfkishvili State University.
- Balanchivadze Rezo** - Doctor of Philosophy sciences. Professor. Tbilisi State University of Art. Georgia.
- Barkhalovi G.** - Doctor of Philosophy sciences. Professor. Baku State University of Slavistics. Azerbaidjan.
- Bakhshieva F.** - Doctor of Linguistics. Professor. Baku State University of Slavistics. Azerbaidjan.
- Bakhtadze Dali** - Doctor of Linguistics. Professor. I. Chavchavadze State University. Tbilisi. Georgia
- Benidze Venedi** - Doctor of Law. Professor. Tbilisii. Georgia.
- Berdichevsky Alen** - Doctor of Linguistics. Professor. Burgeland International Economic Institute. Austria.
- Beretskaia Diana** - Doctor of Philosophy sciences. Professor. Vernadsky Natioinal University. Ukrain.
- Bolesta-Vrona Bozena** - Doctor of Linguistics. Professor. Warsaw State University. Poland.
- Borisova Liudmila** - Doctor of Art. Professor. Vernadsky National University. Ukrain.
- Buniakova E.** - Doctor of Linguistics. Professor. Alba, Salento State Unversiry. Italy.
- Chernovati L.** - Doctor of Pedagogical sciences. Professor. Kharkovi National University. Ukrain.
- Chikhladze Nino** - Doctor of Law. Professor. Kutaisi Akaki Tsereteli State University. Georgia.
- Chkhartishvili Mariam** - Doctor of Historical sciences. Professor. I. Javakhishvili State University, Tbilisi, Georgia.
- Chumburidze Josef** - Doctor of Linguistics. Professor. Tbilisi. Georgia.
- Gabechava Roza** - Doctor of Pedagogical sciences. Professor. Political Academy. Tbilisi. Georgia.
- Garibashvili Manana** - Doctor of Linguistics. Professor. Telavi State University. Georgia.
- Gavrilina Maria** - Doctor of Art. Professor. State University. Latvia.
- Gankevish Victor** - Doctor of Historical sciences. Vernadsky National University. Ukrain.
- Geldiashvili Nunu** - Doctor of Linguistics. Professor. Telavi State University. Georgia.
- Gersamia Rusudan** - Doctor of Linguistics. Accot.- Professor. Tbilisi. Georgia.
- Gogolashvili George** - Doctor of Linguistics. Professor. Arn. Chikobava Institute of Linguistics. Georgia.
- Goshkheteliani Iran** - Doctor of Linguistics. Professor. Batumi State University. Georgia.
- Guseva Olga** - Kandidat of Pedagogical sciences. Dotcent. Stambuli Fatikh University. Turkey.
- Diomidova Ann** - Doctor of Linguistics. Professor. Vilnius State University. Litvua.
- Drozdova-Dies T.** - Doctor of Art. Professor. Madridi State University, Spain.
- Dumilovi Evgeni** - Doctor of Law. Professor. Russia.
- Ekshembeeva L.** - Doctor of Pedagogical sciences. Professor. Al Harabi National University. Kazakhstan.
- Enokhi Reuven** - Doctor of Linguistic. Ierushalaim and Arieli state universities, Izrail.

Vasilieva Neli - Doctor of Linguistic sciences. Professor. Varna Vantsarova State Army and Flot Institute. Bulgaria.
Velieva Zemma - Doctor of Art. Professor. University of Linguistic. Baku. Azerbaidjan.
Izbule V. - Doctor of Pedagogical sciences. Professor. Giga Psicological Institute. Latvia.
Imnadze Boris - Doctor of Pedagogical sciences. Professor. Politechnical University. Tbilisi. Georgia.
Inkova O. - Doctor of Art. Professor. Jeneva State University. Swizerland.
Janpeisova Nazia - Doctor of Art. Professor. S. Baishevi Actiubin National university. Kazakstan.
Jdanovich Anastasia - Doctor of Linguistics. Professor. Minsk State University. Belorussia.
Jolnerovich Petr - Doctor of Art. Professor. Minsk State University. Belorussia.
Kaitsuni Robert - Doctor of Philosophy sciences. Professor. Yerevan Briusov State Linguistic University. Armenia.
Kakauridze Nanuli - Doctor of Art. Professor. Kutaisi Akaki Tsereteli State University. Georgia.
Kartozia Aleksandre - Doctor of Art. Professor. Tbilisi Ivane Javakhishvili State University. Georgia.
Katsarava Marina - Doctor of Linguistics. full- Professor. Kutaisi Akaki Tsereteli State University. Georgia.
Kvirikadze Nino - Doctor of Art. Kutaisi Akaki Tsereteli State University. Georgia.
Khelaia Nazi - Doctor of Art. Professor. Kutaisi Akaki Tsereteli State University.
Kirvalidze Nino - Doctor of Linguistics. Professor. Tbilisi. Illia State University. Georgia.
Kirova L. - Doctor of Pedagogical sciences. Professor. Tirna St. Kiril and Mefodi State University. Bulgaria.
Kholumenko T. - Doctor of Psychological sciences. Professor. Kharkov National Pedagogical University. Ukrain.
Khechinashvili George - Doctor of medicine. Professor. Tbilisi. Georgia.
Khechinashvili Tamar - Doctor of medicine. Professor. Tbilisi. Georgia.
Kovtuni Aleksandr - Doctor of Linguistics. Professor. Vilnius Vitautas Grait National University. Litva.
Korenovska L. - Doctor of Art. Professor. Krakov State Pedagogical University. Poland.
Korotkaia Svetlana - Doctor of Linguistics. Professor. Minsk State University. Belorussia.
Lebanidze Guram - Doctor of Linguistics sciences. Professor. Tbilisi Chavchavadze State University. Georgia.
Levitsky Aleksandr - Doctor of Art. Professor. Kievi T. Shevchenko National University. Ukrain.
Leshak O. - Doctor of Linguistics. Professor. Konovsky Humanitarian University. Keltse. Poland.
Lomtadze Tamar - Doctor of Linguistics. Accot.- Professor. Kutaisi Akaki Tsereteli State University. Georgia.
Lortkipanidze Rusudan - Doctor of Art. Professor. Kutaisi Musical college. Georgia.
Margvelashvili Vladimer - Doctor of medicine. Professor. Javakhishvili State University. Tbilisi. Georgia.
Maglakelidze Natela - Doctor of Pedagogical sciences. Professor. Tbilisi Chavchavadze State University. Georgia.
Makhmudova G. - Doctor of Art. Baku musical academy. Azerbaidjan.
Makharoblidze Tamar - Doctor of Linguistics. Professor. Ilia State University. Georgia.
Mamiseishvili Ketevan - Doctor of Pedagogical Sciences in Educational Leadership and Policy Analysis. USA.
Megrelishvili Madona - Doctor of Linguistics. Professor. Kutaisi Akaki Tsereteli State University. Georgia.
Mikadze Manana - Doctor of Pedagogical sciences. Professor. Kutaisi Akaki Tsereteli State University. Georgia.
Mchedlidze George - Doctor of Historical sciences. Professor. Akaki Tsereteli State University. Kutaisi. Georgia.
Mudjiri Sophia - Doctor of Linguistics. Assist.- Professor. Tbilisi Iv. Javakhishvili State University. Georgia.
Nadareishvili Akaki - Doctor of medicine. Professor. Tbilisi. Georgia.
Natadze Maia - Doctor of Art. Professor.
Nikoleishvili Avtandil - Doctor of Art. Professor. Kutaisi Akaki Tsereteli State University.
Nikoleishvili Sophia - Doctor of Philosophy. Misuri-Columbia University. USA.
Pagava Mamia - Doctor of Linguistics. Professor. Shota Rustaveli State University. Batumi. Georgia.
Petrosiani Emma - Doctor of Historical sciences. Professor. Armenia.
Pilishek S. - Doctor of Psychology. Docent. Khmelnitsky National University. Ukrain.
Rovenko Aleksandr - Doctor of Art. Odessa State Conservatory. Ukrain.
Sanikidze Gubazi - Doctor of Historical sciences. Professor. Tbilisi. Georgia.
Sigua Soso - Doctor of Art. Professor. Tbilisi Shota Rustaveli Institute of Literature. Georgia.
Simiani Tigran - Doctor of Art. Docent. Yerevan State University. Armenia.
Sirbiladze Marina - Doctor of Psychological sciences. Assos.- Professor. Akaki Tsereteli State University. Georgia.
Sikharulidze Gomari - Doctor of Art. Professor. Tbilisi Shota Rustaveli Institute of theatre and cinema. Georgia.
Sitchinava Neli - Doctor of Linguistics. Accot.- Professor. Kutaisi Akaki Tsereteli State University. Georgia.
Shaikenova S. - Doctor of Law. Docent. Alma-ata University. Kazakstan.
Shaphievi L. - Doctor of Pedagogical sciences. Professor. Baku Slavistic University. Azerbaidjan.
Shengelia Vaja - Doctor of Linguistics. Professor. Arn. Chikobava Institute of Linguistics. Georgia.
Shioshvili Irma - Doctor of Philosophy. Professor. Telavi State University. Georgia.
Starichenko Vasil - Doctor of Art. Professor. Tanka State Pedagogical University. Minsk. Belorussia.
Tavdgiridze Lela - Doctor of Pedagogical Sciences. Professor. Shota Rustaveli State University. Batumi. Georgia.
Tokarevi Grigol - Doctor of Linguistic. Professor. Tolstoi Tula State Pedagogical University. Ukraina.
Tumanishvili Khatuna - Doctor of Linguistics. Accos.- Professor. Tbilisi Iv. Javakhishvili State University. Georgia.
Ugrekheldidze Mindia - Doctor of Law. Professor. Tbilisi. Georgia.
Zviadadze Natia - Doctor of Linguistic. Assist.- Professor. Akaki Tsereteli State University. Georgia.

„ვერ“ მოდალური ფორმით გამოხატული სახელური და ზმნური უარყოფა ქართულში¹

უარყოფა არის უნივერსალური კატეგორია, რომელიც ინტენსიური შესწავლის საგანი იყო უძველესი დროიდან ფილოსოფოსების, ლოგიკოსების და ლინგვისტების მიერ. მოდალობის კვლევა შედარებით ახალია ქართულ ენაში, რომელშიც მოდალობისა და უარყოფის კვეთა თვალსაჩინოდ არის დაკავშირებული „ვერ“ ნაწილაკთან. „ვერ“ ნაწილაკი უარყოფის მაწარმოებელ ერთ-ერთ ძირითად საშუალებად ითვლება, რომელსაც ამავდროულად მოდალური მნიშვნელობაც გააჩნია. ქართული ენის მორფემებისა და მოდალური ელემენტების ლექსიკონის თანახმად, „ვერ“ ნაწილაკი-მორფემიდი გამოხატავს რისამე უარყოფას, მაგრამ განსხვავებით „არ“ მორფემიდიდან, „ვერ“ გამოხატავს შეუძლებლობას და არა კატეგორიულ უარყოფას (ბ. ჯორბენაძე... 1988: 167).

უკუთქმითი ნაწილაკი „ვერ“ ზმნასთან ერთად გამოხატავს: [1] მოქმედებას ან მდგომარეობას, რომელიც მოსაუბრის სურვილისა და შეძლებისაგან დამოუკიდებლად ვერ სრულდება გარკვეული მიზეზით. ნაწილაკს „ვერ“ შეუძლია მხოლოდ ზმნა-შემასმენელის უარყოფა. [2] იხმარება კითხვის პასუხად და მთელი წინადადების მაგივრობას სწევს. „ვერ“ ნაწილაკის რთული ვარიანტებია: ვეღარა, ვერც, ვეღარც. „ვეღარ“ გამოხატავს ზღვრული მოქმედების შესაძლებლობას; ნაწილაკი „ვერც“ ახდენს იმ სიტყვის აქცენტირებას, რომელთანაც დგას; ნაწილაკი „ვეღარც“ გვჩვენებს შეუძლებლობის ზღვარს და ამასთანავე აქცენტირებას ახდენს იმ სიტყვაზე, რომელსაც მიეკუთვნება [შერაზადიშვილი, 2003].

მოდალობა-უარყოფის გამომხატველი ნაწილაკით „ვერ“ იწარმოება კუთვნილებითი ზედსართავი სახელები, უარყოფით ნაცვალსახელები და უარყოფითი ზმნიხედები (სულიერი და უსულოს აღმნიშვნელი):

¹ კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით, 218 000 „მოდალობის კატეგორია ქართულ ენაში“.

კატეგორია	უარყოფითი ნაწილაკი	შესაძლებლობა
		ვერ(ა)
სულიერი	ვინ -	ვერავისი
უსულს	ფერი -	ვერაფრის

მოდლობა-უარყოფის გამომხატველი ნაწილაკი „ვერ“ აწარმოებს უარყოფით ნაცვალსახელებს:

კატეგორია	ნაწილაკი	შესაძლებლობა
		ვერ(ა)
სულიერი	ვინ -	ვერავინ
უსულს	ფერი -	ვერაფერი
ხარისხი	ვითარი -	ვერავითარი
რადენობა	ც ერთი -	ვერც ერთი

მოდლობა-უარყოფის გამომხატველი ნაწილაკის „ვერ“ საშუალებით ასევე იწარმოება უარყოფითი ზმნიხედები უარყოფითი ნაწილაკის კომბინაციით სხვადასხვა დაბოლოებებთან. სუფიქსი ‘-სად’ არის კითხვით ზმნიხედა, -ოდეს - არქაული შედარებითი ზმნიხედა, ‘-დროს’ - არსებითი სახელის, ‘დრო’ მიცემითი ბრუნვა, ხოლო ‘-გზით’ - არსებითი სახელის, ‘გზა’ - ინსტრუმენტული ბრუნვა.

კატეგორია	უარყოფითი ნაწილაკი	-სად	-ოდეს	-ს-დროს	-გზით
შესაძლებლობა	ვერ(ა)	ვერსად	ვერასოდეს	ვერასდროს	ვერასგზით

რაც შეეხება „კი“ და „ც“ ნაწილაკების ფუნქციებს, ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში ისინი, ძირითადად, განიხილება მტკიცებით კონტექსტში. მათი ფუნქციები უარყოფით კონტექსტში არ არის შესწავლილი. ლიტერატურაში ისინი განხილულია მხოლოდ ზმნებთან მიმართებით [შანიძე, 1973: 610-613; ჯორბენაძე... 1984: 140-141].

ნაწილაკები ხშირად გამოხატავენ კონტექსტუალური მნიშვნელობის ნიუანსებს და ადრესატის დამოკიდებულებას გამოთქმული მოსაზრების მიმართ. შესაბამისად, მათ მნიშვნელოვანი პრაგმატული დატვირთვა აქვთ, გამოხატავენ ილოკუციურ ძალას (ადრესატის ინტენციას), აძლიერებენ ან ასუსტებენ მას.

სტატიაში განხილულია „ც“, „კი“ და „ვერ“ ნაწილაკების კომბინაციური ფორმები: **ვერც, ვერც კი, კი ვერც.** „ც“ ნაწილაკი შეიძლება დაერთოს სახელს, ზმნას, ზმნიხედას და ნაწილაკსაც (ვერ-ც). „კი“ ნაწილაკი კი დამოუკიდებლად დგას.

მოდლობა-უარყოფის ნაწილაკთან „ვერ“ ასევე ასოცირებულია „ლ“ ნაწილაკი, რომელიც სიტყვას მატებს ზღვრული უარყოფის ფუნქციას.

გარდა ამისა, ვერ ნაწილაკი - მორფემოდთან კომბინაციაში ხშირად გვხვდება სხვა ნაწილაკები და ლექსიკური ერთეულები. ასეთი ნაწილაკებია: „აკი“, „სომ“, „განა“ სხვადასხვა კომბინაციით.

„ვერ“ ნაწილაკი გვხვდება მხოლოდ თხრობითსა და კავშირებით კილოებში და არ გამოიყენება ბრძანებით კილოში, გამოხატავს შეუძლებლობას: ვერ აკეთებს, ვერ აკეთებდა, ვერ აკეთებდეს... ვერ გააკეთა... ვერ გაუკეთებია, ვერ გაეკეთებინა... შესაბამისად, მისი გამოიყენება ხდება მხოლოდ ზმნებთან კოლოკაციაში [ჯორბენაძე 1984: 140].

ვინაიდან „ვერ“ გამოხატავს შესაძლებლობის შეზღუდვას, იგი არასოდეს არ გამოიყენება ბრძანებით კილოსთან. სხვა კილოს ფორმებთან იგი დაუბრკოლებრივ გამოიყენება [შარაშენიძე 2015: 225].

„ვერ“ ნაწილაკი არ გამოიყენება გარკვეული სემანტიკის მქონე ზმნებთან: სწყურია, სტკივა, უყვარს, იცის, ემის, უნდა... ედიდება, ეჭმევა, ემღერება... ასევე არ გამოიყენება მყოფობის, მქონებლობისა და ზოგი სხვა ფუნქციის გამომხატველ სტატიკურ ზმნებთან: არის, აქვს, ჰყავს, სწერია, ასხია, აბადია, გააჩნია... თუმცა შესაძლებელია გამოყენებული იყოს ზემოთ ჩამოთვლილ ზმნებთან. ასეთ შემთხვევაში ხდება რაიმე ფაქტის დაზუსტება, რაც შესაბამისი ვითარებით სიტყვით აღინიშნება: „ისე ვერ არის, როგორც საჭიროა“, „კარგად ვერა აქვს საქმე“. იშვიათად „ვერ“ ნაწილაკი ამ პირობის გარეშეც შეიძლება იქნეს გამოყენებული: „ზამთარში როცა ჩვენი ფეხბურთელები აშკარად ვერ არიან ფორმაში, თბილისელ ფეხბურთელებს დაუგეგმეს თამაში იტალიაში [ჯორბენაძე 1984: 140-141].

„ვერც“ ნაწილაკი გამოიყენება როგორც ზმნასთან, ასევე არსებით სახელთან კოლოკაციაში და გამოხატავს როგორც ზმნურ, ასევე სახელურ უარყოფას:

ვერც ამ სიტყვებმა მოიყვანეს თავის გონზედ გამწარებული სუტ-კნეინა.

შენ გეთაყვანოს ჩემი ცოცხალი თავი! ლუარსაბმა ვერც ეს დარეჯანის ნათქვამი გაიგო.

ამ დროს, სწორედ ამ დროს, სცხოვრობდა კახეთში ახმეტის მებატონე ბიძინა ჩოლოყაშვილი, ბუნებისაგან უნაკლოდ შემკული, რომლის გულიც ვერაფრით ვერ მოიგეს თათრებმა, ვერც რისხვითა და ვერც წყალობით.

ამას ისეთი გულმოსულობით ამბობდა, რომ ვერც თვითონ გუბერნატორმა და ვერც მისმა ჩინოვნიკებმა სიცილი ვეღარ შეიკავეს.

„ვერც“ ამ შემთხვევებში აკეთებს არსებითი სახელების მარკირებას და მის უარყოფას. ბოლო ორ მაგალითში ადგილი აქვს ორმაგ მარკირებას.

„ვერც“ ნაწილაკი ზმნასთან კომბინაციაში გამოხატავს კატეგორიულობას მოქმედების შესრულების შეუძლებლობაში.

... რომ პირველ ხანებში ქეთო ვერც იცნობდა თავის მამასა და მწუხარე იქნებოდა, ამის ფიქრი ჰქონდა ზურაბსა.

ამავდროულად ქმნის მოქმედებების იმპლიციტურ შკალას, რომელთა შორის დასახელებული ქმედება არის მინიმალურად შესაძლებელი/მოსალოდნელი ქმედების უარყოფა.

იცნობდა ... მიესალმებიდა ... აკოცებდა ... გადაეხვეოდა ...

ვერც ნაწილაკი არსებითი სახელის მარკირებისას ქმნის არსებითი სახელების იმპლიციტურ შკალას და გამოხატავს ყველაზე შესაძლებელი ვარიანტის უარყოფას.

აქ რომ ვყოფილიყავი, ვერც მე ვუშველიდი [ფინჯანი, მიხეილ ჯავახიშვილი].

ვერც მე ვცნობდი ჩემს თავს და ვეღარც ჩემი ცოლ-შვილი მცნობდა [როგორ ვმუშაობ, მიხეილ ჯავახიშვილი].

მე ... ცოლ-შვილი ... მეგობარი ... მეზობელი ... ნაცნობი

მოცემული ჩამონათვალიდან საკუთარი თავი „მე“ არის ყველაზე შესაძლო ვარიანტი საკუთარი თავის შესაცნობად.

„კი“ ნაწილაკი „ვერც“ ნაწილაკთან კონტექსტში შეიძლება გამოხატავდეს გაძლიერებით და დამაპირისპირებელ ფუნქციებს. გარდა ამისა, „ვერც“ და „კი“ ნაწილაკების კომბინაციაში „კი“ ნაწილაკი აკეთებს ისეთ რამის მარკირებას, რისი დაშვების პრესუპოზიციაც არსებობს კონტექსტში:

„ვერც კი გაიაზრა ამის აუცილებლობა“ (საუბ.).

ამ ფრაზაში გადმოცემულია მსოფლიო, რომ მინიმალური შესაძლო ქმედება იყო გააზრება და ისიც ვერ მოახერხა, არა თუ გაიგო..., გაითავისწინა..., გამოიყენა..., განახორცილა... და ა.შ.

„ღირსების თაყვანისცემას“ ვიღა სჩივის, შენ ვერც კი მიუხვდი სიყვარულს, კაცი თურმე თავს გეველებოდა [ოთარაანთ ქვრივი].

აქ გამოხატულია „ღირსების თაყვანისცემასა“ და „მიუხვდა სიყვარულს“ შორის შკალაზე არსებული შესაძლო ქმედებების უარყოფა.

თაყვანისცემა (ღირსების) ... პატივისცემა ... დაფასება ... რეაგირების გარეშე დატოვება ... მიუხვდა (სიყვარულს)

უარყოფილია მინიმალური მსხალდნელი ერთეული - „მიუხვდა სიყვარულს“.

„კი“ და „ვერც“ ნაწილაკების კომბინაცია კი ნაწილაკის პრესუპოზიციაში „კი“ ნაწილაკი აკეთებს ერთი არსებითი სახელის მარკირებას, „ვერც“ - მეორე არსებითი სახელისას და გამოხატავს ქმედების შეუსრულებლობას.

ნაკეთებს კი ვერც მე მოგიწონებ [ოთარაანთ ქვრივი].

„კი“ აკეთებს არსებითი სახელის „ნაკეთების“ მარკირებას, „ვერც“ - არსებითი სახელის „მე“ მარკირებასა და „მოგიწონებ“ უარყოფას.

თვითონ დიდ გამოცდილად მოჰქონდა თავი, მაგრამ ერთ რამეში **კი ვერც** იმან გამოიჩინა დიდი გამოცდილება [ჩემი თავგადასავალი].

სინტაქსის დონეზე ქართულში უარყოფით წინადადებად ითვლება ყველა წინადადება, რომელშიც გვხვდება უარყოფითი სიტყვა (უარყოფის მარკერი).

დისკურსის დონეზე ნეგაცია, რა თქმა უნდა, გულისხმობს უარყოფითი მარკერის გამოყენებას, მაგრამ გვხვდება ფრაზები და გამონათქვამები, სადაც არ არის უარყოფითი მარკერი, მაგრამ გამონათქვამს უარყოფითი კონტაცია გააჩნია (იმპლიციტური უარყოფა) და, გარდა ამისა, შეიძლება იყოს უარყოფითი მარკერი, მაგრამ ტექსტში არ იგულისხმებოდეს ნეგაცია (იმპლიციტური პოზიტივი). „ვერც“ ნაწილაკით გამოხატული იმპლიციტური ნეგაციის მაგალითებია:

თვარა ასვლით განა ჩვენ კი ვერ ავიდოდით? [ბაში-აჩუკი]

ამას როგორ ვერ გავაკეთებ?! (საუბ.)

ორივე შემთხვევაში უარყოფითი მარკერთან გვაქვს პოზიტიური კონტაცია. იმპლიციტური პოზიტივი შეიძლება გამოხატული იყოს შემდეგი ფრაზებით: „ვერც + ზმნა“; „განა ვერც + ზმნა“.

ლიტერატურა

- ქართული ენის ეროვნული კორპუსი-<http://gnc.gov.ge/gnc/static/portal/gnc.html>
- შანიძე ა. ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, თბილისი, 1973
- შარაშენიძე ნ., უარყოფის სისტემა ქართულში (ზოგადი ანალიზი), საენათმეცნიერო ძიებანი, XXXVIII, თბ., 2015, გვ. 220-230
- შერაზადიშვილი მ., ნაწილაკის საკომუნიკაციო ფუნქციისათვის ქართულში, დისერტაცია, თბილისი, 2003
- ჯორბენაძე ბ., უარყოფის გამომხატველ ფორმათა ნაირსახეობისათვის ქართულში// ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები, წიგნი მეექვსე, მეცნიერება, თბილისი, 1984
- ჯორბენაძე ბ., კობაძე მ., ბერიძე მ., ქართული ენის მორფემებისა და მოდალური ელემენტების ლექსიკონი, თბილისი, მეცნიერება, 1988

Мака Адвадзе

Частица „ვერც“ формирует номинальное и глагольное отрицание в Грузинском языке

Резюме

Частица „ვერც“ маркирует имя существительное и глагол и формирует номинальное и глагольное отрицание. С помощью частицы „ვერც“ часто встречается двойное номинальное маркирование и отрицание.

Частица „ვერც“ создает имплицитную шкалу с контекстуально возможными предикатами. В случае глагольного отрицания отрицается минимально возможное/предполагаемое действие, а в случае номинального отрицания, отрицается максимально возможный вариант существительного на шкале.

При комбинация „ვერც“ и „კი“ частиц в положении препозиции частицы „ვერც“, частица маркирует то, что является контекстуально предполагаемым пресуппозицией. Частица „კი“ отрицает минимально возможное действие предполагаемое пресуппозицией.

Частица „კი“ в препозиции маркирует имя существительное, частица „ვერც“ другое имя существительное и отрицает действие.

На уровне дискурса отрицательная частица „ვერც“, также как частица „არ“ создает имплицитный позитив.

Maka Advadze**The particle “ver” nominal and verbal negation in Georgian****Abstract**

The particle „ვერც“ can be attached to both nouns and verbs, mark them and create nominal and verbal negation. Often we meet with the double marking of nouns and nominal negation with the help of this particle.

The particle „ვერც“ gives the model of implicit scale with the contextually possible predicates. In case of verbal negation it negates minimally possible/expected unit on the scale. In case of nominal negation it negates the most possible unit on the scale.

The combination of particles „ვერც“ and „კი“ with the particle „ვერც“ in preposition, the particle „კი“ marks what is presupposed by the context. The particle „კი“ negates the minimally presupposed action. With the particle „კი“ in preposition it marks a noun, the particle „ვერც“ marks another noun and negates the action.

At the level of discourse, the negative particle „ვერ“, as well as the particle “არ” creates an implicit positive.

რეცენზენტი: პროფესორი თამარ მახარობლიძე

ენათმეცნიერება Языковедение Linguistic

ციური ახვლედიანი, ქეთევან გაბუნია

ქუთაისი, საქართველო

ფრანგულ ფრაზეოლოგიზმთა თავისებურებანი
და სწავლების პროცესში მათი შერჩევის კრიტერიუმები

სტატიაში განხილულია ფრანგული ენის ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა თავისებურებები, წარმოადგენს სავარჯიშოებს ფრაზეოლოგიზმთა სწავლების პროცესისათვის, რომლებშიც ეს მყარი გამონათქვამები მოცემულია თავიანთი ქართული ექვივალენტებით.

ტერმინი “ფრაზეოლოგიზმი” გულისხმობს მოცემული ენის იმ სიტყვათა მყარი შეერთებებისა და ფრაზების ადეკვატურ გააზრებას, რომელთა მნიშვნელობა გართულებულია თითოეული სიტყვისა და მთელი ფრაზის მნიშვნელობათა ნაწილობრივი ან სრული შეცვლით. ლინგვისტიკაში მათ მოიხსენიებენ “გართულებული სემანტიკის” მქონეებად.

ცნობილია, რომ ფრაზეოლოგიის ლინგვისტურ დისციპლინად წარმოიხენა განეკუთვნება XX საუკუნის დასაწყისს და უკავშირდება შვეიცარიელი ენათმეცნიერის შარლ ბალის (1865-1947) სახელს. მან თავისი ფრაზეოლოგიური კონცეფცია ჩამოაყალიბა ორ ფუნდამენტურ ნაშრომში: “Précis de stylistique” (1905 წ.) და “Traité de stylistique française” (1909 წ.). ამ ნაშრომებში, შ. ბალიმ წამოჭრა ფრაზეოლოგიისათვის პრინციპიალური მნიშვნელობის მქონე საკითხები, სახელდობრ: ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა განსაზღვრის საკითხი, მათ სტრუქტურათა თავისებურებების შესახებ და სხვ. ფრაზეოლოგიური ერთეულები დაფარული აზრის მქონე მყარი, ხატოვანი გამონათქვამებია. ფრაზეოლოგიური ერთეულები, სემანტიკური თვალსაზრისით, ენობრივ ერთეულთა რთულ ჯგუფს წარმოადგენენ; მათი სირთულე აშკარად ვლინდება მხატვრულ ტექსტთა, ჟურნალ-გაზეთების კითხვის დროსაც და სასაუბრო ენის გაგების დროსაც. ზოგჯერ ფრაზეოლოგიზმები, თავიანთი შემადგენლობისა და ფორმის მიხედვით, მსგავსნი არიან სიტყვათა ისეთი მარტივი შეერთებებისა, რომლებიც იხმარებიან თავიანთი პირდაპირი, ძირითადი მნიშვნელობით. ასეთ შემთხვევაში, მხოლოდ სიტუაციური კონტექსტი, ასევე სიტყვათა სინტაქსური კავშირების ცოდნა მათი პირდაპირი მნიშვნელობით და ფრაზეოლოგიზმთა სინტაქსური კავშირების ცოდნა, გვაძლევს საშუალებას გავარკვიოთ – ფრაზეოლოგიური გამონათქვამია თუ სიტყვათა შეერთება პირდაპირი მნიშვნელობით; მაგალითად, ფრანგულ ენაში

არსებობს გამონათქვამი **gros legumes** 'დიდი თანამდებობის კაცი, ბობოლა' (ფრაზეოლოგიზმი) და **gros legumes** 'დიდი, მსხვილი ბოსტნეულები' (სიტყვათა თავისუფალი შეერთება). გარდა ამისა, ერთი ენის ფრაზეოლოგიურ ერთეულს ხშირად შეესაბამება მეორე ენის სავსებით განსხვავებული ერთეული; მაგალითად, ფრანგულ ენაში, არსებობს გამონათქვამი **avoir le coeur gros** 'გულის დამძიმება', რომელიც, შეიძლება, ქართულად შეცდომით იქნეს თარგმნილი როგორც "დიდი გულის ქონა" (ანუ "დიდსულოვანი"); ასეთ შემთხვევაში, რასაკვირველია, იქმნება გაქართულებული ფრაზეოლოგიზმის განმარტების სერიოზული საფრთხე. ასევე, ფრაზეოლოგიზმის გაგებისათვის, არ შეიძლება მივყვეთ სიტყვასიტყვით (ზუსტ) თარგმანს და ვისარგებლოთ ჩვეულებრივი და თუ გინდ ძალიან სრულყოფილი ლექსიკონებითაც, რადგან სიტყვასიტყვითი თარგმანი, მთლიანობაში, დაამახინჯებს ფრაზეოლოგიზმის ფარულ აზრს. ფრაზეოლოგიური ერთეულები მჭიდროდაა დაკავშირებული ხალხის ისტორიასა და კულტურასთან, მათ ადათ-წესებსა და ტრადიციებთან. ისინი წარმოადგენენ ლინგვისტური ქვეყანათმცოდნეობის ინფორმაციათა მატარებლებს, რაც მიიჩნევა უცხოური ენის შესწავლისათვის მნიშვნელოვან კომპონენტად; მაგალითად, გამონათქვამი **se porter comme le Pont-Neuf** ნიშნავს "საკუთარი თავის კარგად გრძნობას; მუხასავით მყარად ყოფნას". ამ გამონათქვამის წარმოშობა, ფრანგულ ენაში, უკავშირდება იმ ფაქტს, რომ ახალი ხიდის მშენებლობა პარიზში დაიწყო 1578 წელს და გაგრძელდა 1607 წლამდე; პარიზელებს, აკვირდებოდნენ რა ხიდის მშენებლობას 29 წლის განმავლობაში, კქონდათ საშუალება დარწმუნებულიყვნენ ხიდის მშენებლობისათვის შესრულებულ სამუშაოთა მაღალ ხარისხში; ამ ახალ ხიდს დაუკავშირდა განსაკუთრებული სიმტკიცის გამომხატველი ხატოვანება და ამიტომაც მისი სახელი იქცა სიმტკიცისა და სიძლიერის აღმნიშვნელ საზოგადო სახელად.

ფრანგული ენის ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა თავისებურებებისა და ფრანგული ენის, როგორც უცხოური ენის, სწავლების პრინციპების გათვალისწინებით, შეიძლება გამოვყოთ ფრანგული ენის ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა შერჩევის შემდეგი კრიტერიუმები: **1. თემატური კრიტერიუმი; 2. კომუნიკაციური ღირებულების კრიტერიუმი; 3. ლინგვოკულტუროლოგიური კრიტერიუმი; 4. შესასწავლი ენის ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა მშობლიური ენის ფრაზეოლოგიურ ერთეულებთან მსგავსების კრიტერიუმი; 5. სინშირის კრიტერიუმი; 6. გამოყენებითობის კრიტერიუმი; 7. სინონიმთა გამორიცხვის კრიტერიუმი; 8. ორ ენაში (ფრანგულსა და ქართულში) ექვივალენტურობის კრიტერიუმი.**

მოცემული კრიტერიუმები შერჩეულ იქნა იმ საფუძველზე, რომ ისინი, პირველ რიგში, სრულად შეესაბამებიან უცხოური ენის სწავლების ძირითად პრინციპებს, მეორე რიგში, ასახავენ ლინგვისტური ქვეყანათმცოდნეობის კონცეფციასა და სწავლების კონცეფციას კულტურათა დიალოგის ჩარჩოებში, და მესამე რიგში, შეესაბამებიან სწავლების კომუნიკაციურ მეთოდებს, ანუ პასუხობენ ყველა იმ მოთხოვნას, რაც წარდგენილია ლექსიკის შერჩევის კრიტერიუმებისადმი. ფრანგულ ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა თავისებურებების ანალიზისა და მოცემულ ერთეულთა შერჩევის კრიტერიუმთა საფუძველზე, საჭიროა ჩამოვაყალიბოთ კერძო მოთხოვნები სავარჯიშოთა იმ კომპლექსის მიმართ, რასაც მოითხოვს ფრანგული ფრაზეოლოგიური ერთეულების სწავლება: - სავარჯიშოების კომპლექსი უნდა ასახავდეს სამეტყველო ლექსიკური ჩვევების ფორმირების ძირითად ეტაპებს ფრაზეოლოგიური

ერთეულების გათვალისწინებით. კომპლექსის ერთეულები უნდა იყოს სიტყვაშეერთებები და შედგენილი სიტყვები, რომლებშიც მუდავნდება შესასწავლი ენის სემანტიკურ და სინტაქსურ წყობათა სპეციფიკური თვისებები, ასახული სავარჯიშოებში;

- სავარჯიშოების კომპლექსი უნდა ჩამოყალიბდეს ლინგვისტური ქვეყანათმცოდნეობის, უცხოური ენის შესწავლისადმი კომუნიკაციური მიდგომების გათვალისწინებით და კულტურათა დიალოგის კონტექსტში ხელფენური ბილინგვიზმის გათვალისწინებით.

ფრანგულ ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა სწავლებისათვის შემოთავაზებულ სავარჯიშოთა კომპლექსი შეიცავს ორ ძირითად ტიპს: 1. **ენობრივი სავარჯიშოები**, რომელთა დანიშნულებაა შერჩეულ ფრაზეოლოგიზმთა სტრუქტურებისა და მნიშვნელობათა გააზრება და დამახსოვრება; 2. **სამეტყველო სავარჯიშოები**, რომლებიც გულისხმობს წინასწარ შესწავლილი ფრაზეოლოგიზმების გაგებასა და გამოყენებას მეტყველებაში და ამგვარად, ხელს უწყობს მათ მყარ ათვისებას. სამეტყველო სავარჯიშოები იყოფა ორ ნაწილად: ა) **წინასამეტყველოებად** და ბ) **საკუთრივ სამეტყველოებად**. წინასამეტყველო და საკუთრივ სამეტყველო სავარჯიშოებს შორის განსხვავება მდგომარეობს იმაში, რომ საკუთრივ სამეტყველო სავარჯიშოების შესრულებისას, ენობრივ საშუალებათა კონკრეტული შერჩევა მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული სტუდენტზე. წინასამეტყველო სავარჯიშოების შესრულებისას, ენობრივ საშუალებათა შერჩევა ძლიერ ვიწროა ან საერთოდ არ არსებობს. სავარჯიშოთა დასახელებული ტიპები იყოფიან სავარჯიშოთა ცალკეულ სახეობებად (თარგმანი, ტექსტში გამოტოვებულ ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა შეკრება-დასახელება და ა. შ.). **ენობრივი სავარჯიშოები** გამოიყენებიან ფრაზეოლოგიური ერთეულების მიხედვით ლექსიკური ჩვევების ფორმირების შემდგომ ეტაპზე; კერძოდ, ეს ეტაპებია: ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა ბლოკის პრეზენტაციის ეტაპი; ფრანგული და ქართული ენების ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა შედარების ეტაპი (ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა ფორმისა და მნიშვნელობის კომპარატიული დამკვიდრების ეტაპი); ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა შეცნობის, გაგებისა და დამახსოვრების ეტაპი.

შემოთავაზებულ კომპლექსში გამოყენებულ **ენობრივ სავარჯიშოებს** მიეკუთვნება შემდეგი სახეობები:

1. ფრაზეოლოგიური ერთეულის შეცნობა-გაგება სმენით და მისი გამოყოფა შეთავაზებული დიალოგებიდან; 2. ფრაზეოლოგიური ერთეულების შემადგენლობიდან გამოტოვებული კომპონენტების გამოცნობა; 3. სფრანგული ფრაზეოლოგიური ერთეულების შედარება - შეპირისპირება მათ ექვივალენტურ ქართულ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებთან; 4. ცალკეული სიტყვის ან მყარ სიტყვაშეერთებათა შეცვლა სინონიმური გამონათქვამებით; 5. თითოეული სიტყვის ან სიტყვაშეერთების ფრაზეოლოგიურ ანტონიმთა მოძებნა; როგორც უკვე აღვნიშნეთ, **სამეტყველო სავარჯიშოები** იყოფიან **წინასამეტყველოებად** და **საკუთრივ სამეტყველოებად**. **წინასამეტყველოებს** განეკუთვნება წინადადებების შექმნა ცალკეული სიტყვებისაგან და სიტყვაშეერთებებისაგან; ფრაზეოლოგიზმების გამოყენება მოცემულ ტიპიურ სიტუაციაში, თარგმნითი სავარჯიშოები. წინასამეტყველო სავარჯიშოები გამოიყენება ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა გაცნობიერებელი ხმარების საწყის ეტაპზე, რათა განხორციელდეს ადექვატური

კომუნიკაციური განზრახვა ცალკეულ გამონათქვამებში; 6. ა) **წინადადებების შედგენა ცალკეული სიტყვებისა და სიტყვაშეერთებებისაგან;** სავარჯიშოების ეს ტიპი გამოიყენება იმისათვის, რომ დაცულ იქნეს სიტყვათა წყობა იმ წინადადებებში, რომლებიც შეიცავენ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებს, ან კონკრეტულ შემთხვევაში, ანდაზებს, რომლებიც თვითონვე წარმოადგენენ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებს; ბ) **წარმოდგენილ ფრაზეოლოგიურ ერთეულთაგან ერთ-ერთის შეფარდება მოცემულ სიტუაციასთან.** სიტუაციები უნდა შერჩეული იყოს ისეთი გათვლით, რომ გამოირიცხოს განსხვავებული აზრი და პასუხი გამომდინარეობდეს კონტექსტიდან. სავარჯიშოთა ასეთი ტიპი სასარგებლოა იმით, რომ სტუდენტებს წარედგინებათ ტიპური სიტუაცია, რომელშიც შეუძლიათ გამოიყენონ შესაბამისი ფრაზეოლოგიური ერთეული. სავარჯიშოთა ასეთი სახეობა წარმოდგენილია ორი ვარიანტით: - სტუდენტებს ვთავაზობთ დიალოგის შედგენას მოცემულ თემაზე, რომელშიც უნდა გამოიყენონ განსაზღვრული ლექსიკა, მათ შორის ფრაზეოლოგიური ერთეულებიც; - სტუდენტებს ვთავაზობთ დიალოგის შევსებას ფრაზეოლოგიური ერთეულებით.

საკუთრივ სამეტყველო წინადადებებს განეკუთვნებიან:

1. პირობით-კომუნიკაციური სავარჯიშოები; მაგალითად: თქვენ და თქვენი მეგობარი (ვაჟი, ქალი) ემზადებით თქვენი მეგობრის (ვაჟის, ქალის) დაბადების დღისათვის. უნდა შეარჩიოთ საჩუქარი მისთვის (ვაჟისთვის, ქალისთვის) და მიდიხართ მაღაზიაში. შეადგინეთ დიალოგი ან მონოლოგი მოცემულ სიუჟეტზე, გამოიყენებთ რა ფრაზეოლოგიურ ერთეულებს; ან, მაგალითად, ეპიზოდის აღწერა, რომელშიც გამოიყენებთ ამა თუ იმ ანდაზას.

2. კომუნიკაციური სავარჯიშოები, რომელთა მიზანია ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა ცოდნა და მათი ადექვატური გამოყენების უნარი კომუნიკაციის დროს.

გარდა ამისა, სავარჯიშოების შემოთავაზებული კომპლექსი ასევე შეიცავს გრამატიკულ სავარჯიშოებსაც და აუდირების სავარჯიშოებსაც.

სავარჯიშოთა კომპლექსით სწავლების მიზანია, რომ სტუდენტმა, სასაუბრო მეტყველებაში, დამოუკიდებლად და თავისუფლად შეძლოს ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა გამოყენება საკუთარი გრძნობების, აზრებისა და განზრახვების ზუსტი და ბუნებრივი ფორმით გადმოცემისათვის.

ქვემოთ შემოთავაზებულია ფრაზეოლოგიზმთა და იდიომთა სია, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სავარჯიშოთა კომპლექსში. რასაკვირველია, ამ იდიომებს, ანდაზებსა და თქმებს გააჩნიათ თავიანთი თავისებურებები და სირთულეები; სირთულეები მდგომარეობს იმაში, რომ ისინი მიეკუთვნებიან ერთ ენას, ერთ ეთნოსსა და მის კულტურას, რაც ზოგჯერ აძნელებს მათ თარგმნას მეორე ენაზე.

1. avoir une taille de guêpe (une taille très fine) (სიტყვასიტყვით: «კრაზანის წელის ქონა») – ‘ვიწრო წელის ქონა’; **2. être fort comme un boeuf** (très fort) ‘ხარით ძლიერი, ღლიერი’; **3. être sale comme un cochon** (très sale) (სიტყვასიტყვით: «ღორით ჭუჭყიანი») ‘ძალიან ჭუჭყიანი’; **4. avoir une faim de loup grand-faim** (სიტყვასიტყვით: «მგელივით მშიერი») ‘ძალიან მშიერი’; **5. avoir un appétit d’oiseau** manger très peu, avoir un petit appétit (სიტყვასიტყვით: «ჩიტის მადი ქონა») ‘ძალიან ცოტას ჭამა, კენკვა’; **6. dormir comme une marmotte** profondément (სიტყვასიტყვით: «ზაზუნასავით ძილი») ‘ღრმა ძილი’; **7. faire d’une mouche un éléphant** se dit de qn qui donne trop d’importance à une chose insignifiante (სიტყვასიტყვით: «ბუხისაგან სპილოს შექმნა») ‘რადაციისთვის გადაჭარბებული

მნიშვნელობის მინიჭება; **8. traiter qn comme un chien** (სიტყვასიტყვით: «მოექცე ვინმეს ძაღლივით») ‘მოექცე ვინმეს ძაღლიან ცუდად’; **9. être comme chien et chat se disputer tout le temps** (სიტყვასიტყვით: «ძაღლი და კატასავით ყოფნა») ‘ძაღლიან ცუდ ურთიერთობაში ყოფნა; მტრობა’; **10. être têtu comme une mule très têtu, entêté** (სიტყვასიტყვით: «ჯორივით ჯიუტი») ‘ძაღლიან ჯიუტი’; **11. entendre une mouche voler le silence est absolu** (სიტყვასიტყვით: «ბუხის გაფრენის გაგონება») ‘სრული სიჩუმე’; **12. avoir des yeux de lynx~ une vue perçante** (სიტყვასიტყვით: «ფოცხვერის თვალების ქონა») ‘მახვილი მხედველობა’; **13. c’est là que gît le lièvre là est le point essentiel d’une affaire complexe** (სიტყვასიტყვით: «იქ უძრავად წევს კურდღელი») ‘აქ მარხია ძაღლის კუდი’; **14. un mouton à cinq pattes** (სიტყვასიტყვით: «ხუთთათიანი ცხვარი») ‘ადამიანი, რომელსაც თავი გამორჩეულად მოაქვს’; **15. soûl comme la bourrique à robespierre** (სიტყვასიტყვით: «რობესპიერის ვირივით მოვრალი») ‘ღორივით დათრობა’; **16. avoir du chien en parlant d’une femme: avoir du charme, être séduisante** (სიტყვასიტყვით: «ძაღლის ქონა ქალზე ლაპარაკისას») ‘მიმზიდველი, მომხიბლავი ქალი’; **17. appeler un chat un chat, être franc et direct dans son langage** (სიტყვასიტყვით: «დავარქვათ კატას კატა») ‘ყველაფრისათვის თავისი სახელის დარქმევა; სიმართლის პირში მიხლა’; **18. être orgueilleux comme un paon ~ très orgueilleux** (სიტყვასიტყვით: «ამაყი როგორც ფარშევანგი») ‘ფარშევანგივით პატივმოყვარე’; **19. être adroit comme un singe ~ très habile manuellement** (სიტყვასიტყვით: «მარჯვე როგორც მაიმუნი») ‘ძაღლიან მარჯვე, მოხერხებული’; **20. être copains comme cochons s’entendre très bien** (სიტყვასიტყვით: «ისეთი ძმაკაცობა, როგორც ღორებს ესმით ერთმანეთის») ‘მეგობრობა, კარგ ურთიერთობაში ყოფნა’; **21. garder un chien de sa chienne contre / à qn lui en vouloir et préparer sa vengeance, analogue au mal subi** (სიტყვასიტყვით: «დაიცვა მამალი ძაღლი დედალი ძაღლისაგან») ‘ბოლმის შენახვა ვინმეს მიმართ სამაგიეროს გადახდის სურვილით’; **22. avoir un boeuf sur la langue se taire, garder un silence obstiné; avoir qch qui empêche ou retient de parler** (სიტყვასიტყვით: «გაჩუმებისათვის ენაზე ხარის ქონა») ‘იძულებით გაჩუმება, ენაზე კბილების დაჭერა’; **23. sauter du coq à l’âne ~ brusquement et sans motif d’un sujet à l’autre** (სიტყვასიტყვით: «გადახტე მამლიდან ვირზე») ‘უმიზეზოდ და დაუფიქრებლად ერთი თემიდან მეორეზე გადასვლა’; **24. avoir d’autres chats à fouetter autre chose à faire** (სიტყვასიტყვით: «სხვა კატებია გასამათრახებელი») ‘სხვა საქმეც საკმაოდაა’; **25. payer qn en monnaie de singe par de belles paroles, des promesses creuses au lieu de le rembourser** (სიტყვასიტყვით: «გადაიხადო მაიმუნის ფულით») ‘ყალბი დაპირებები გადახდის მაგიერ’; **26. vivre comme l’oiseau sur la branche dans une situation incertaine** (სიტყვასიტყვით: «ცხოვრება როგორც ჩიტი ტოტზე») ‘არასტაბილურ მდგომარეობაში ყოფნა’; **27. arriver comme un chien dans un jeu de quilles arriver au mauvais moment, ne pas être le bienvenu** (სიტყვასიტყვით: «მიხვიდე როგორც ძაღლი კეგლის თამაშისას») ‘უდროო დროს მისვლა’; **28. poser un lapin à qn ne pas venir à un rendez-vous fixé et laisser attendre l’autre au lieu fixé** (სიტყვასიტყვით: «დაუდო ბაჭია ვინმეს») ‘პაემანზე მიუსვლევლობა, მოტყუება’; **29. donner des noms d’oiseaux à qn l’insulter** (სიტყვასიტყვით: «ჩიტის სახელი უწოდო ვინმეს შეურაცხყოფისათვის») ‘შეურაცხყოფა ვინმესი’; **30. parler français comme une vache espagnole mal parler français** (სიტყვასიტყვით: «ილაპარაკო ფრანგული ესპანური ძროხასავით») ‘დამტვრეული ფრანგულით ლაპარაკი’.

ლიტერატურა:

Bally Ch. Précis de stylistique. Genève, 1905.

Bally Ch. Traité de stylistique française. Heidelberg, 1909.

Ossekin S. Etudier les locutions phraséologiques. La Langue Française. 2008, № 7.

Назарян А. Les locutions comparatives de la langue française. Москва, 1998.

ციური ახვლედიანი, კეტევან გაბუნია

Особенности фразеологизмов французского языка и критерии их отбора в учебном процессе

Резюме

В статье раскрыты особенности фразеологизмов французского языка, даны для использования их в учебном процессе комплекс упражнений и в качестве примеров представлены устойчивые выражения французского языка с эквивалентами на грузинском языке.

Tsiuri Akhvlediani, Ketevan Gabunia

Peculiarities of the French phraseology and their selection criteria in the learning process

Abstract

The article deals with the peculiarities of the French phraseological units. Our work represents the exercises used while teaching phraseology, in which these fixed expressions are given with their Georgian equivalents.

რეკვენზენტი: პროფესორი მადონა მეგრელიშვილი

ნინო გრიგოლია

თბილისი, საქართველო

დარწმუნების გამომხატველი მოდალური ერთეულები ინგლისურში და მათი გადმოცემა ქართულში

სტატიაში განხილულია დარწმუნების გამომხატვის მოდალური ერთეულები ინგლისურში და მათი შესატყვისები ქართულში. მიმართებით არსებობს ნაირგვაროვნება, თუმცა, მრავალი უზუსტობაც, როგორც ზეპირმეტყველებაში, ისე მხატვრულ დისკურსსა თუ სოციალურ ქსელში. კონტრასტულ ჭრილში კვლევა დაგვეჩვენებს სრულყოფილი სურათის შექმნასა და ზუსტი, უფრო შესაფერისი ეკვივალენტების მოძიებაში.

დარწმუნების გამომხატვის კვლევა ერთ-ერთი მეტად საინტერესო და მრავლისმომცველი საკიტხთაგანია ენაში, მით უფრო, კონტრასტულ ჭრილში, დღევანდელი ურთიერთობებიდან გამომდინარე, ენათა დაახლოების გათვალისწინებით, ზუსტი ეკვივალენტების ცოდნას, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება აზრის/ ტექსტის სწორად აღსაქმელად და გასააზრებლად, როგორც გრამატიკულად, ისე – სტილისტურად.

სტატიაში განვიხილავთ დარწმუნების გამომხატვის მოდალურ ერთეულებს ინგლისურში და მათ შესატყვისებს ქართულში. საკითხის აქტუალობა განაპირობა რეალური ნაირგვაროვნების თანაარსებობამ და მრავალი უზუსტობის არსებობამ, როგორც ზეპირმეტყველებაში, ისე მხატვრულ დისკურსსა თუ სოციალურ ქსელებში. ამჯერად საანალიზო მასალას მოვიხმობთ მხატვრული ტექსტებიდან.

როგორც ცნობილია, ინგლისურ ენაში დარწმუნებულობას ძირითადად გამოხატავს შემდეგი მოდალური ერთეულები:

1. Really – ეკვივალენტები: მართლა, ნამდვილად.

“Do you think he will really marry this fascinating young person?” I believe she has made up her mind to propose to him, Duchess. “how dreadful!” exclaimed Lady Agatha. “really, someone should interfere” [უაილდი; 123]

თქვენ ფიქრობთ, რომ ის მართლა შეირთავს ამ მომხიბვლელ ახალგაზრდას?”

„მჯერა, რომ გოგონამ უკვე გადაწყვიტა ცოლობა სთხოვოს მას“. რა საშინელებაა!” წამოიკივლა ლედი აგათამ“. ვიმნემ **ნამდვილად** უნდა შეუშალოს ამას ხელი. აღსანიშნავია, რომ ერთ შემთხვევაში ინგლისურ მოდალურ სიტყვას – Really, შეესაბამება **მართლა**, ხოლო მეორე შემთხვევაში – **ნამდვილად**. მათი გადანაცვლებით ტექსტის შინაარსი არ დაირღვევა, თუმცა სემანტიკური ნიუანსი, ვუიქრობთ, ამ თანამიმდევრობით სწორადაა გამოსატული.

It disconcerted her to realize how emotional he **really** was [უ. ს. მოემი P.37]

ქითი განცვიფრდა, როცა მიხვდა, რა მგრძობიარე ყოფილა უოლტერი **სინამდვილეში**.

She had enjoyed that evening. They had talked of the theatres in London, and of Ascot and Cows, all the things she knew about, so that really she might have met him at some nice house in Lennox Gardens. [უ. ს. მოემი P.42]

ქითიმ ძალიან კარგად გაატარა ის საღამო, ისაუბრე ლონდონის თეატრებზე, ასქოთსა და ქაუსზე, ისეთ ამბებზე რაც ქითიმ ასე კარგად იცოდა, თითქოს თაუნსენდს ლენოქს-გარდენსზე მდებარე რომელიმე სახლში **მართლა** შეხვედროდა.

2. Of course – შეესაბამება: რა თქმა უნდა

“Of course they are charitable. They feed the hungry, and clothe the beggar” [უაილდი 99].

რა თქმა უნდა, ხელგაშლილები არიან. აპურებენ მშივრებს და მოსავენ მათხოვრებს.

Of course it was stupid to behave as they had done that afternoon, but if he wanted her how could she be prudent? [უ. ს. მოემი. P. 16]

რა თქმა უნდა, დღეს სულელურად მოიქცნენ, მაგრამ თუ თაუნსენდს სურდა ქითი, განა შეეძლო ქალს წინდახედული ყოფილიყო?

Of course no one could deny tha Dorothy Townsland had a pleasant voice. [უ. ს. მოემი P. 17]

რა თქმა უნდა, ვერავინ უარყოფდა, რომ დოროთი თაუნსენდს სასიამოვნო ხმა ჰქონდა.

“**Of course** it doesn’t matter, it only shows how stupid they are.” [უ. ს. მოემი P. 19]

რა თქმა უნდა, არა აქვს (მნიშვნელობა) ეს მხოლოდ მათ სისულელეს ამტკიცებს.

3. Definitely – შეესაბამება: **ნამდვილად**

“In the first forty days without a fish the boy’s parents had told him that the old man was definitely and finally salao, which is the worst form of unlucky” [ჰემინგუეი; 5].

რადგან პირველი ორმოცი დღე თევზი ვერ დაიჭირა, მშობლებმა უთხრეს ბიჭს, მოხუცი კაცი **ნამდვილად** salao არისო, რაც ყველაზე უიღბლო კაცს ნიშნავს.

4. Surely – შეესაბამება: **ნამდვილად, უსათუოდ, უთუოდ**

“Surely it was not still so horrible as it had been” [უაილდი; 343].

ის **ნამდვილად** აღარ იყო ისეთი საშინელი, როგორც ადრე.

She wanted him to be a member only that he might have a claim on the gratitude of his party, and **surely** to fight two or three losing seats would give him that. [უ. ს. მოემი P. 24]

მხოლოდ იმიტომ უნდოდა ქმარი პარლამენტის წევრი გამხდარიყო, რომ ამით თავისი პარტიის მადლობა დაემსახურებინა, ორი, თუ სამი წაგებული ადგილისთვის ბრძოლა კი **უთუოდ** მისცემდა ამის საშუალებას.

Surely the right man would come along sooner or later. [უ. ს. მოემი P. 27]

ადრე თუ გვიან **უსათუოდ** გამოჩნდებოდა შესაფერისი ვინმე.

5. Certainly – შეესაბამება: ნამდვილად, მართლაც

“Certainly his back cannot feel as badly as my does” [ჰემინგუეი; 43].

მას ნამდვილად არ ეტკიება ზურგი ჩემსავით.

He was a doctor **certainly**, but he did not practice. [უ. ს. მოემი P. 30]

ის **მართლაც** ექიმი გამოდგა, მაგრამ პრაქტიკა არ ჰქონდა.

It was **certainly** the oddest proposal she had ever had. [უ. ს. მოემი P.35]

ეს მართლაც ყველაზე უცნაური წინადადება იყო, რაც კი ქითისთვის ღდესმე მიუციათ.

6. Indeed – შეესაბამება: მართლა, მართლაც.

“The next day he did not leave the house, and **indeed**, spent most of the time in his own room” [უაილდი; 317].

მეორე დღეს სახლიდან არ გასულა და დღის უმეტესი ნაწილი **მართლა** თავის ოთახში გაატარა.

She made it a practice to appear interested in whatever people talked to her of, but **indeed** the life in Hong Kong sounded quite jolly; [უ. ს. მოემი P. 21]

ქითის უკვე ჩვევად ჰქონდა, თავი მოეჩვენებინა, თითქოს ყველაფერი აინტერესებდა, რასაც უყვებოდნენ, მაგრამ ჰონკონგის ცხოვრება მართლაც მხიარული ეჩვენება.

7. Truly – შეესაბამება: მართლა

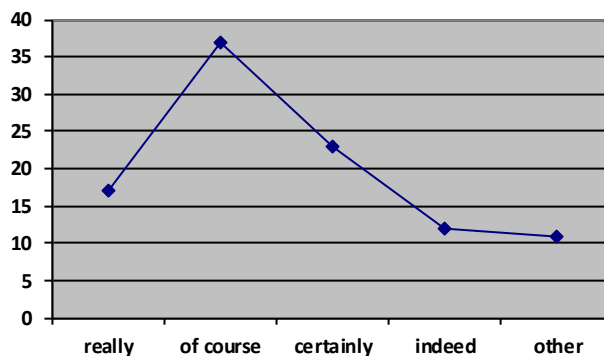
“They beat me, Manolin’, he said. ‘They **truly** beat me” [ჰემინგუეი 107].

მათ დამამარცხეს, მანოლინ’, თქვა მოხუცმა კაცმა, ‘ მათ **მართლა** დამამარცხეს მე.

უმრავლეს შემთხვევაში, მთარგმნელს შეეძლო სხვა არჩევანი გაეკეთებინა ქართული ეკვივალენტებიდან, თუმცა, ჩვენი აზრით, უმრავლეს შემთხვევაში, ძირითადად, სწორადაა მოძიებული შესატყვისები, რასაც ვერ ვიტყვით ზეპირმეტყველებისა თუ სოციალური ქსელების ტექსტებზე.

საანალიზო მხატვრული ლიტერატურის მიხედვით ინგლისური მოდალური სიტყვების სიხშირის რაოდენობრივი მაჩვენებელი პროცენტულად ასახულია №1 დიაგრამაზე.

დიაგრამა №1. დარწმუნებულობის გამომხატველი მოდალური ერთეულები ინგლისურში.

გარდა ზემოთ დასახელებული სიტყვებისა (**მართლა, ნამდვილად, უთუოდ, უსათუოდ, რა თქმა უნდა**), ქართულში დარწმუნება/უეჭველობა გადმოიცემა სხვა მოდალური ერთეულებითაც: **„რა გასაკვირია, „ცხადია“, „რასაკვირველია“**... რაც ქართული ენის მდიდარ გამომსახველობით სინონიმურ შესაძლებლობაზე მეტყველებს და საშუალებას გვაძლევს, ზედმიწევნით ზუსტად გადმოვცეთ ტექსტის შინაარსი, მოავარია, ვფლობდეთ ამ შესაძლებლობას.

„რა გასაკვირია, ისეთი სარკე რომ შესჯავრებოდა, ტალახით გადალესვა რომ სდომებოდა მისი?“ [ჭილაძე; 105];

Of course, he would have disliked that kind of mirror, that he had been eager to put some mud over it. [Chiladze; 105];

„ცხადია, რომ კარგი მეტია, ვიდრე ცუდი, აიღე და კარგი წერე, თუ სამშობლო გიყვარს“ [დუმბაძე, ნუ გეშინია, დედა!; 205].

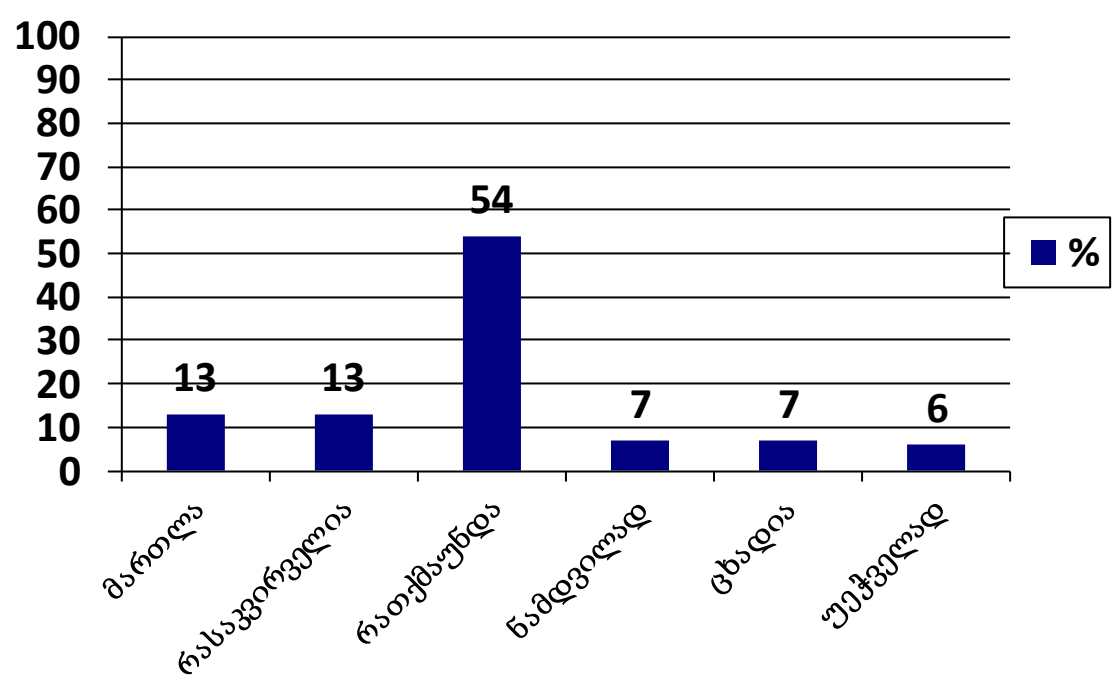
Of course, there is more good than bad, so do write about good deeds, if love you country. [Dumbadze, “Don’t Be Afraid, Mother”!; 205];

„გადაწყვეტილი მაქვს თქვენს შესახებ რასაკვირველია, დავწერო წიგნი, თქვენი დახმარებით, რასაკვირველია!“ [დუმბაძე, ნუ გეშინია, დედა!; 12].

“I have made up my mind to write a book, of course about you, with help of you” [Dumbadze, “Don’t Be Afraid, Mother”!; 12].

მოდალური სიტყვების სიხშირის მახვენებელი ქართულში ასახულია №2. დიაგრამაზე.

დიაგრამა №2. დარწმუნების გამომხატველი მოდალური სიტყვები ქართულში

დიაგრამის მაჩვენებლების შედარებიდან ჩანს, რომ ინგლისურ ენაში ყველაზე ხშირად გამოიყენება მოდალური სიტყვა *of course*, ხოლო ქართულში – მისი ეკვივალენტი – **რა თქმა უნდა**. თუმცა, როგორც კვლევამ გვიჩვენა, *of course* ქართულად ყოველთვის არ ითარგმნება, როგორც **რა თქმა უნდა**. საკვლევ მასალად აღებული თარგმანების მიხედვით, *of course*-ის თარგმანის 67%-ს შეადგენს **რა თქმა უნდა**, 18%-ს – **რასაკვირველია**, დანარჩენ 15%-ს – **მართალია და ნამდვილად**.

არის შემთხვევები, როდესაც დასახელებულთაგან არც ერთი არ ფიგურირებს თარგმანში და, სამწუხაროდ, საერთოდ დაკარგულია:

‘Of course I am very fond of Harry. But I know that you are better than he is’ [უაილდი; 210].

„გამოგიტყდებით, ძალიან მიყვარს ჰარი, მაგრამ ისიც ვიცი, რომ თქვენ გაცილებით უკეთესი ხართ მასზე...“ [17, 63]. აქ სავსებით შესაძლებელი იყო, გამოყენებული „რასაკვირველია/რა თქმა უნდა/მართლაც“ და არ დაკარგულიყო მოდალური ერთეული. ვფიქრობთ, ტექსტი აქ უფრო ზუსტი, გემოვნებიანი და მეტად მხატვრული იქნებოდა.

თუ პირიქით, ქართულიდან ინგლისურად თარგმანს შევადარებთ ერთმანეთს, დავინახავთ, რომ მოდალური ერთეულების თვალსაზრისით, სინონიმურად თავისუფალი არჩევანი არ გვექნება, თუმცა, შესაძლებელია, მოდალური ზმნების საშუალებით გადმოცვით დარწმუნება.

“...ვერ მოისვენებდა, სანამ ამ სისუსტის მოწმეები მიწაზე ივლიდნენ და, **რადღა თქმა უნდა**, ქიშმიშს არ ჩაუყრიდა მუჭში, რაც იყო – იყო, დაივიწყეთ იმდამინდელი ამბავი, არც არაფერი დავინახავთ და არც არაფერი გაგიგონიათ” [ჭილაძე; 53].

“... He couldn’t have found piece, until the witnesses of this weakness were walking on the earth, and of course he wouldn’t have put any raisins in his hand, but let bygones be bygones, and please forget the story of that night as if you have seen or heard anything.

“**მართალია**, საღი გონებით თუ მივუდგებით საკითხს, მოვლენათა ლოგიკური კავშირი იმ დასკვნამდე მოგვიყვანს, რომ საბოლოო ჯამში ან სულ გადავგვარდებით და გადავშენდებით, ან ღმერთი თვითონ მოგვსპობს... [დუმბაძე, თეთრი, ბაირაღები; 370].

Surely, if we use our common sense, logic connection to the events will make us come to the conclusion that either we will degrade or will be in danger of extinction, or the God will destroy us. [Dumbadze].

“იმ კაცმა ხვრინვას უმატა, ერთ ადგილას ნამეტანი ქნა, **მართლაც**, რომ ხერხივით ამუშავდა” [დუმბაძე, ნუ გეშინია, დედა!; 148].

“One of those men began snoring louder, at one point it became really unbearable, worked like a saw “ [Dumbadze] .

“გადაწყვეტილი მაქვს თქვენს შესახებ რასაკვირველია, დავწერო წიგნი, თქვენი დახმარებით, **რასაკვირველია!**” [დუმბაძე, ნუ გეშინია, დედა!; 12]

“I am considering to write a book of course about you, I will definitely write it with the help of you”.

ამდენად, ზმნიზედები: *certainly, of course, really, definitely* იმ ინდიკატორებს წარმოადგენენ, რომლებიც მოსაუბრის დარწმუნებას გადმოსცემენ.

“**რა გასაკვირია**, ასეთი სარკე რომ შესჯავრებოდა, ტალახით გადადგესვა რომ სდომებოდა მისი?” [ჭილაძე; 105];

“Of course, he would have hated the mirror like that, would rather glow the mud over it.”

“ცხადია, რომ კარგი მეტია, ვიდრე ცუდი, აიღე და კარგი წერე, თუ სამშობლო გიყვარს” [დუმბაძე, ნუ გეშინია, დედა!; 205];

“Really, there is more positive than negative, so write positive if you really like your country”.

ამდენად, საანალიზო მასალა ადასტურებს, რამდენად მრავალფეროვანი შესატყვისებით (მოდალური ერთეულებით) შეიძლება გამოხატოთ ქართულში დარწმუნებულობა, არ გავაქროთ იგი, რათა ზუსტი სემანტიკური ნიუანსურობა დავიცვათ და სტილისტურად გემოვნებიანი ტექსტი შევქმნათ. სტატიის მთავარი მიზანიც ესაა – მრავალი შესაძლებლობიდან სწორი არჩევანის გაკეთების ცოდნა.

ლიტერატურა:

1. ბაბუხარდია, მ., ყიფიანი, ს. (2012). მოდალობის გამოხატვის სისტემა ინგლისურ ენაში. სამეცნიერო რეფერირებადი ჟურნალი “ენა და კულტურა”, 8.
2. ზამბახიძე ე., ზამბახიძე მ. (2012). ინგლისური ენის გრამატიკა. თბილისი, გამომცემლობა „ეგრესი“.
3. მახარაძე, მ. მოდალობა ინგლისურ ენაში და მისი გამოხატვის საშუალებები. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „ენა და კულტურა“. შრომები. ქუთაისი, 2010.
4. ქორიძე ე. ენათა შეპირისპირების პრობლემებისთვის. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია “ენა და კულტურა”. შრომები, 2010
5. ყიფიანი ს. ვარაუდის გამომხატველი მოდალობა ინგლისურსა და ქართულში. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია “ენა და კულტურა”. შრომები. ქუთაისი, 2010
6. ყიფიანი ს. (2018). ეპისტემური მოდალობის ფუნქციურ – სემანტიკური ველი ინგლისურსა და ქართულში. დისერტაცია ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

საანალიზო წყაროები და ინტერნეტ – მასალები:

7. დუმბაძე ნ. (1983). რჩეული ნაწერები სამ ტომად. (ტომი II). თბილისი, გამომცემლობა „მერანი“.
8. უაილდი, ო. (1982). დორიან გრეის პორტრეტი. მეორე გამოცემა. (თ. მაღაძე, მთარგმნელი).
9. ჭილაძე, ო. (1981). ყოველმან ჩემმან მპოვნელმან. მეორე გამოცემა. თბილისი, გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“.
10. ჰემინგუეი ე. (1957). მოსუცი და ზღვა. (ა. რატიანი, მთარგმნელი). თბილისი. საბლიტგამი.
11. S. Maugham „The Painted Vail“ Penguin Books. 2001.
12. Hemingway E. The Old Man and the Sea. Jungle Publications.
13. Steinbeck, J. 1984. The Pastures of Heaven and Other Stories. Moscow, Raduga Publishers
14. Wilde, O. (1979). Selections. Volume One. Moscow, Progress Publishers.

<http://www.antat.ru/cgi-bin/img.pl/files/NT2011/NT-4-2011-25.pdf> retrieved on June 1st, 2013.

<http://rae.ru/forum2012/18/3311> retrieved on June 1st, 2013.

Нино Григолия

Модальные слова и единицы в английских и грузинских языках

А б с т р а к т

Работа посвящена модальным словам в английских и грузинских языках, которые в основном выражают убедительность и очевидность говорящего используя семантические и прагматические структуры.

Наблюдая за литературными источниками, в тоже время, над английской живой речью и за тем сравнивая с грузинским переводом исследования показали, что существуют два вопроса: одно это убедительность, а второе это опираясь на существующих информациях сделать выводы. (на известных фактах).

Существует множество лексических единиц выражающих модальность касающиеся убедительность, очевидность и вероятность.

Nino Grigolia

Modal Expressions of Inference in the English and Georgian Languages

A b s t r a c t

In this paper I will introduce the analyses of the English modal expressions that basically indicate the speaker's inference or confidence, using semantic and pragmatic framework.

Observation on literature also on every day English, and then comparing them with Georgian translation, the research showed that there are two issues: one a matter of confidence expressed by the speaker, the other a matter of making inference from other available information (known facts).

There are number of different lexical items expressing modality concerned with inference, evidence, possibility.

რეცენზენტი: პროფესორი მარინა ქაცარავა

ნარატიული ტექსტი-ადრესატის პრაგმალინგვისტიკა და მასთან დაკავშირებული პრობლემატიკა

წინამდებარე სტატიაში განვიხილავთ ნარატიული ტექსტის სტრუქტურას, დეტალურად შევხებით ადრესატის პრაგმალინგვისტიკას და მასთან დაკავშირებულ პრობლემატიკას. შესაბამისად, შევიშუშავთ რა ის თეორიულ-მეთოდოლოგიური სისტემა, რომელიც საფუძვლად უნდა დაედოს ნარატიული მხატვრული ტექსტის პერსონალური სტრუქტურის კვლევას მივედით დასკვნამდე, რომ მხატვრული ტექსტის პერსონალური სტრუქტურის კვლევის ის ვარიანტი, რომელსაც გვთავაზობს ტექსტის ინტერპრეტაციის თანამედროვე თეორია, ხასიათდება, თეორიული და მეთოდოლოგიური ხასიათის შემდეგი ხარვეზებით: 1. ეს თეორია არ არის ლინგვოკულტუროლოგიურად ფორმულირებული; 2. მიუხედავად იმისა, რომ ზოგადი სახით დეკლარირებულია მხატვრული ტექსტის კვლევისას ლიტერატურათმცოდნეობით და ლინგვისტურ კატეგორიათა ურთიერთკავშირის დანახვა და გათვალისწინება, ეს კავშირი მაინც არ არის სრულად და ადეკვატურად დანახული. ასე, მაგალითად, მხატვრული ტექსტის პერსონალური სტრუქტურის კვლევა ხდება იმის სრული იგნორირების ფონზე, რომ ხსენებული სტრუქტურა მოითხოვს თანამედროვე ლიტერატურათმცოდნეობის ისეთ ფუძემდებელ კატეგორიაზე დაყრდნობას, როგორცაა ნარატივის კატეგორია; 3. მიუხედავად იმისა, რომ ასევე დეკლარირებულია ტექსტობრივი ბადის როგორც სინტაგმატიკური ფენომენისა და შესაბამისად ამა თუ იმ ფუნქციურ-სემანტიკური კატეგორიის როგორც პარადიგმატული ფენომენის კორელატურობა, არ ხდება შესაბამისი ფუნქციურ-სემანტიკური კატეგორიის ადეკვატური სახით დაზუსტება. ამ ორი დონის (პარადიგმატულ და სინტაგმატურ დონეთა) ურთიერთმიმართება მეტი თუ ნაკლები სისრულით განხილულია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა საქმე ეხება ტემპორალურობის ფუნქციურ-სემანტიკურ კატეგორიასა და ტექსტის ტემპორალური ბადის ურთიერთმიმართებას, მაგრამ სხვა შემთხვევებში არ ხდება (ან ვერ ხდება) მითითება. 4. თხრობის ფორმათა განხილვისას არა მარტო იგნორირებულია თანამედროვე ნარატოლოგია, კონკრეტულად კი თხრობით ინსტანციათა ნარატოლოგიური ტიპოლოგიზაცია, არამედ

იგნორირებულია ნაცვალსახელის თანამედროვე ანთროპოცენტრისტულ-კომუნიკაციური თეორია, რომლის მიხედვით ენობრივი ერთეულები "მე" და "შენ" (შესაბამისად "ჩვენ" და "თქვენ") არ უნდა მივიჩნიოთ ნაცვალსახელებად ამ ტერმინის ზუსტი მნიშვნელობით, ხოლო ჭეშმარიტ ნაცვალსახელად უნდა განვიხილოთ ის ენობრივი ერთეული, რომელსაც ტრადიციულად "შესამე პირის ნაცვალსახელი" ეწოდება. აუცილებელია ხაზი გაესვას იმ გარემოებას, რომ არსებობს შინაგანი და სიღრმისეული კავშირი ჩვენს მიერ ხსენებულ ამ ორ ხარვეზს შორის, რომლებიც დამახასიათებელია ტექსტის პერსონალური სტრუქტურის არსებული კონცეფციისთვის:

წინამდებარე სტატიაში შევქმენით კიდევ კვლევის ჩვენეული პროგრამა, რომელიც თავისუფალია ხსენებული ხარვეზებისაგან, შესაბამისად შეგვიძლია გადავიდეთ პერსონალური სტრუქტურის იმ სახეობის ანალიტიკურ კვლევაზე, რომელიც ტრადიციულად და ტექსტის ინტერპრეტაციის არსებულ თეორიაში იწოდება "თხრობად პირველ პირში", სინამდვილეში კი, ჩვენს მიერ შემუშავებული თეორიული პოზიციის შესაბამისად უნდა გამოვაგლინოთ ისეთი ნარატიული ტექსტის პერსონალური სტრუქტურის თავისებურება, რომლისთვისაც დამახასიათებელია მხატვრული კომუნიკაციის ადრესანტის ამ კომუნიკაციის ადრესატისადმი უშუალო (პირდაპირი) მიმართვა. მაგრამ აქვე უნდა გაესვას ხაზი იმ გარემოებას, რომ ხსენებული პერსონალური სტრუქტურის ("პირველი პირში თხრობის") ამგვარი განსაზღვრა ატარებს მხოლოდ მიახლოებით ხასიათს და გულისხმობს მხოლოდ შემდეგს: ყოველივე ის, რაც წარმოადგენს კონკრეტული ნარატიული ტექსტის შინაარსობრივ სტრუქტურას, კომუნიკაციურ-პრაგმატიკული თვალსაზრისით. ამ შემთხვევაში კითხვა, რომელზეც უნდა აუცილებლად გაეცეს პასუხი, ფორმულირდება შემდეგნაირად: როგორ უნდა იქნას ჩვენს მიერ წარმოდგენილი და განსაზღვრული იმ ადრესატის ხატი, რომლისკენაც ამ შემთხვევაში მიმართულია მხატვრული კომუნიკატი? ვფიქრობთ, ადრესატის ხატის პრობლემა წარმოადგენს ჩვენი კვლევის იმ მომენტს, რომლის ფარგლებში ინტერსუბიექტურობის პრაგმატიკული პრინციპი მითხროვს ლინგვოკულტუროლოგიურ ინტერპრეტაციას. ის, რომ ადრესატის ტიპი (და შესაბამისად, მისი ხატიც) შეიძლება განიცდიდეს უაღრესად ფართო ვარიაციას, დასტურდება ტექსტის ინტერპრეტაციის თანამედროვე თეორიის ისეთი წარმომადგენლის სიტყვებითაც, როგორცაა კლ. დოლინინი (К.А. Долинин). იგი წერს: "ცხადია, რომ კომუნიკაციური სიტუაციის უმნიშვნელოვანეს პარამეტრებად უნდა მივიჩნიოთ ურთიერთობის პარტნიორები: ადრესანტი (ის, ვინც აგზავნის ინფორმაციას, ანუ მეტყველების სუბიექტი) და ადრესატი (ის, ვინც იღებს ინფორმაციას). მართლაც, მეტყველების ნებისმიერი ვარიანტი, რა ფორმითაც არ უნდა იყოს იგი რეალიზებული, მუდამ მიმართულია ვიღაცისკენ, ე.ი. იგი მუდამ გულისხმობს ადრესატის არსებობას. ეს ადრესატი შეიძლება დაშორებული იყოს ადრესანტისაგან სივრცეში (ან დროში) მაგალითად, შთამომავლები; იგი შეიძლება იყოს გაურკვეველი, განზოგადოებული, იგულისხმებოდეს მრავლობით რიცხვში (პუბლიკა, მკითხველები), ანდა როგორც მხოლოდ წარმოსახვითი, კონკრეტულად არ არსებული, მაგალითად ღმერთი (როგორც ვხედავთ საქმე გვაქვს ათეისტ-აგნოსტთან, მაგრამ ამ მომენტს ჩვენი კვლევისთვის არ აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა – ნ.დ.); მაგრამ ფსიქოლოგიურად, "ადრესანტის წარმოდგენაში, იგი ამა თუ იმ სახით მუდამ არსებობს;" ზემოთ მოყვანილი ციტატა, ჩვენის აზრით, მნიშვნელოვანია არა

მხოლოდ იმიტომ, რომ მასში ხაზგასმულია ადრესატის ტიპოლოგიური ვარიაციის თითქმის უსასრულო დიაპაზონი, არამედ იმიტომაც, რომ იგი ნათლად გვიჩვენებს იმის აუცილებლობასაც, რომ როგორც ზემოთ ვთქვით, ნებისმიერი პრაგმატული ინტერპრეტაციის მოთხოვნის დასაზღვრად ლინგვოკულ-ტუროლოგიურ ინტერპრეტაციას: მიგვაჩნია, რომ შესაძლებელი და აუცილებელიცაა ადრესატთა ისეთი ლინგვოკულ-ტუროლოგიური ტიპოლოგიზაცია, რომელიც ერთდროულად დაყრდნობა როგორც პრაგმატული ინტერპრეტაციის, ისე კულტუროლოგიურ კრიტერიუმებს და იქნება კიდევ მათი გარკვეული სინთეზი.

ტექსტის ინტერპრეტაციის თანამედროვე თეორიაში მხატვრული ტექსტის პერსონალური სტრუქტურის გამოვლენის ერთ-ერთ უმთავრეს მეთოდოლოგიურ პრინციპად მიიჩნევა გასაანალიზებელი ტექსტის "პერსონალური ბადის" ანალიზი, ხოლო თვით ეს ბადე გაგებულა როგორც შესაბამისი ფუნქციურ-სემანტიკური ველის (ამ შემთხვევაში – პერსონალურობის ველის) აქტუალიზაცია. ჩვენთვის მისაღებია ველისა და ბადის ცნებათა ხსენებული კორელაცია, მაგრამ ამავე დროს მიგვაჩნია, რომ ხსენებული კორელაციის კონკრეტულ ტექსტში გამოვლენას წინ უნდა უსწრებდეს ამავე ტექსტის ზოგადი სტრუქტურის დადგენა ნარატოლოგიურ და ანთროპოცენტრისტულ პრინციპებზე დაყრდნობით. პირველი, ანუ ნარატოლოგიური პრინციპი, მოითხოვს ტექსტის პრაგმატული სტრუქტურის განსაზღვრას თხრობით ინსტანციათა ურთიერთმიმართების გათვალისწინებით; ანთროპოცენტრისტული პრინციპი კი, თავის მხრივ მოითხოვს ადრესანტის და ადრესატის ურთიერთმიმართების გათვალისწინებას. ვფიქრობთ, თავისთავად ცხადია, რომ ეს ორი პრინციპი ერთმანეთს გულისხმობს.

როგორც ზემოთ იქნა ხაზგასმული, ჩვენი მიზანი ატარებს თეორიულ-მეთოდოლოგიურ ხასიათს. მივიჩნევთ, რომ პირველ რიგში აუცილებელია კონკრეტული ტექსტობრივი მასალის მოშველიებით მოხდეს ჩვენს მიერ უკვე ფორმულირებულ პრინციპთა აქტუალიზაცია და, შესაბამისად, მათი ადეკვატურობის ვერიფიკაცია და ამ მიზნის მისაღწევად სავსებით საკმარისია რომელიმე ერთი, მაგრამ ამავე დროს სათანადო კრიტერიუმებზე დაყრდნობით შერჩეული ტექსტის თანმიმდევრული ანალიზი: თეორიულ-მეთოდოლოგიური მიდგომის პრინციპულ სიახლეს უნდა შეესაბამებოდეს ხსენებულ კრიტერიუმთა ადეკვატურობა. შესაბამისად, ვყრდნობით შემდეგ კრიტერიუმებს:

ა) პირველ რიგში, ჟანრობრივ კრიტერიუმებს: როგორც ლინგვისტურ ლიტერატურაში აღინიშნება, მცირე ჟანრის მკვლევარების აზრით, სწორედ ამ ჟანრის ფარგლებში ასრულებს პირის კატეგორია განსაკუთრებულ როლს.

ბ) ტექსტის თანამედროვეობის კრიტერიუმს. საინტერესოა აღინიშნოს ამ მეორე კრიტერიუმის შინაგანი კავშირი პირველთან: "თანამედროვე მოკლე ისტორია (იგულისხმება Short story – ის სიუჟეტი – ნ.დ.) მიისწრაფვის იქითკენ, რომ გადალახოს დისტანცია მკითხველსა და ეპიკურ თხზულებას შორის"; (იქვე).

გ) და ასევე საინტერესოა ჩვენი მესამე კრიტერიუმის შინაგანი კავშირი წინა კრიტერიუმებთან: "თუ ავტორი იყენებს პირველი პირის ფორმებს, ამით იგი თითქოს უარს ამბობს თავის "ყველაფრისმცოდნეობაზე" და უპირატესობას ანიჭებს შეზღუდულ პერსპექტივას. ამ შემთხვევაში ხდება ავტორის იდენტიფიცირება ძირითად პერსონაჟთან. მსგავსი თხრობის

დროს თუნდაც ყველაზე უფრო ფანტასტიკური მოვლენებიც კი წარმოდგენილია როგორც საკვებით შესაძლებელი” (იქვე). მივცემთ ჩვენს თავს უფლებას და იმ მესამე კრიტერიუმს ვუწოდებთ კულტუროლოგიურს: თუ ხსენებულ შეზღუდულ პერსპექტივას სისტემატურად ენიჭება უპირატესობა, შეუძლებელია ეს ფაქტი არ იყოს დაკავშირებული თანამედროვე კულტურისთვის დამახასიათებელ გარკვეულ თვისებებზე. როგორც მთელი ჩვენი კვლევის პარადიგმის, ისე ზემოთდასახელებულ კრიტერიუმთა ერთობლივი შინაარსის გათვალისწინებით გამოვიყენებთ ხსენებული ტექსტის ანალიზის შემდეგ "სტრატეგიას":

ა) პირველ რიგში დავადგენთ ტექსტის სტრუქტურას ნარატოლოგიურ-პრაგმატიკულ პრინციპებზე დაყრდნობით.

ბ) გამოვაყენებთ ტექსტის "პერსონალურ ბადეს" პირველ პუნქტში ხსენებული პრინციპების გათვალისწინებით;

გ) შევეცდებით, მოვახდინოთ პირველ ორ პუნქტზე დაყრდნობით გამოვლენილი "პერსონალურობის ბადის" (პერსონალურობის სტრუქტურის) ლინგვოკულტუროლოგიური ინტერპრეტაცია.

მიგვაჩნია, რომ ამ სამი მეთოდოლოგიური ნაბიჯის სინთეზით რეალიზებული იქნება უკვე წინამდებარე სტატიის შესავალში დეკლარირებული მიზანი: კვლევა შეიძენს ლინგვოკულტუროლოგიურ მიმართულებას, ხოლო თვით ლინგვოკულტუროლოგიური მიმართულება გაგებულ იქნება როგორც ანთროპოცენტრისტულ-პრაგმატიკული მიდგომის გზით მსპოვებულ შედეგთა განახლებული (კულტუროლოგიაზე დაფუძნებული) სახით ინტერპრეტაცია.

ლიტერატურა :

1. А. Домашнев, И. Шлитина, Е. Гончарова, “Интерпретация художественного текста”, Москва, 1989.

2. გ. ლებანიძე, „კომუნიკაციური ლინგვისტიკა“, ენა და კულტურა, თბილისი, 2004.

3. Д.А. Штелинг, “Грамматическая семантика Английского языка” (Фактор человек в языке), Москва, 1996.

Нино Деметрадзе

**Структура литературного текста и прагмалингвистический подход адресата
Резюме**

В данной статье мы выделяем понятие получателя и его лингва культурологическую интерпретацию с лингвистической точки зрения.

Это исследование личной структуры литературного текста осуществляется на основе центрального понятия повествовательного в тексте, введенного современной нарратологией. Следовательно, цель исследования должен быть наиболее строго определено как изучение личной структуры текста рассказа. Осмысление, а также типологизация этой структуры должны быть основаны как на традиционной типологии повествовательных но и переоценкой функционального аспекта местоимения, как это осуществляется в современном лингвистике.

Nino Demetradze

**The narrative text and the pragmalinguistic approach to a narrative.
Abstract**

In the given article we highlight pragmalinguistic approach to a narrative. This study of the personal structure of the literary text is carried out on the basis of the central notion of narrative text introduced by modern narratology. Consequently the research objective should be most strictly be defined as the study of the personal structure of the narrative text. Conceptualization as well as typologization of this structure should be based both on the traditional typology of the narrative perspectives and of the functional reevaluation of the functional aspect of pronoun, as it is carried out in modern anthropocentrically oriented linguistics.

რეცენზენტი: პროფესორი მანანა ღარიბაშვილი

Яговкина Елена Павловна

ქუთაისი, საქართველო

О ЯЗЫКЕ ЛЮДЕЙ И ЯЗЫКЕ ЖИВОТНЫХ

В статье рассматриваются основные различия языка общения людей от языков и коммуникативной деятельности животных.

С точки зрения семиотики, язык – это естественная и вместе с тем не врожденная (т.е. не биологическая) знаковая система, сопоставимая с другими системами связи, существующими в природе и культуре. К природным, т.е. биологическим семиотическим системам, относятся и врожденные «языки» животных, изучаемые в особом разделе «Зоосемиотика». Находясь между биологией и антропологией, зоосемиотика исследует ту сферу, которая расположена между природой и культурой. Она вновь поднимает и обсуждает старый вопрос о языке коммуникации животных в свете современной лингвистики. Зоосемиотика рассматривает как синхронический аспект, изучающий прагматический, синтаксический и семиотические способы общения животных, так и диахронический аспект, исследующий эволюцию семиозиса животных.

Зоосемиотика не считалась частью семиотики до 1963 г., хотя изучение коммуникации животных имеет давнюю традицию. Сам термин «Зоосемиотика» был введен Себеоком Т. в 1963 г. Он считал, что эта область науки должна направить все свое внимание на послания и знаки, которые принимаются и посылаются животными [3]. Сюда включаются также и некоторые важные компоненты человеческой невербальной коммуникации, за исключением человеческой речи, и ее вторичной, производной от языка семиотической системы, такой как азбука Морзе, морская флажковая азбука, рельефно-точечный алфавит для письма и чтения слепых Брайля, письмо и др.

«Язык» животных – это часто употребляемая метафора относится к различным типам коммуникации животных. На самом деле, их речевой аппарат не приспособлен для произнесения слов, к тому же животным вовсе не нужен сложный язык с множеством таких абстрактных слов и научных понятий, как «идеология», «информатика», «предлог» и пр. Для их жизни и общения нужны более простые и конкретные знаки и более наглядные, подходящие для их органов чувств. Почти все животные общаются с себе подобными, используя стандартные сигналы. Обезьяны общаются друг с другом с помощью мимики, жестов, поз, прикосновений, обнюхивания. Другие животные передают информацию с помощью звуковых сигналов. Собственные «языки» есть у пчел и муравьев, которые передают важную информацию с помощью антенн-усиков и особых химических запахов.

Однако, как ни поразительны сложность и целесообразность поведения животных – будь то добыча или поиски корма, рытье нор или строительство сотов, брачные игры, сезонные миграции, «обучение» молодняка – программы этих действий определены генетически. Наследственный, биологический характер информации, диктующий поведение животных, обуславливает высокую стандартность поведения всех особей данного вида в синхронии и исключительную консервативность поведения животных в диахронии.

Для понимания природы человека особенно существенны отличия языка общения людей от языков и коммуникативной деятельности животных. Основные эти различия следующие:

1. Языковое общение людей незначимо в биологическом отношении (биологически нерелевантно). Мы уже отмечали, что у животных нет специальных органов речи и в них нет особой необходимости. Например, в коммуникации пчелиного роя одним из средств связи, регулирующих поведение пчел, служит выделение пчелиной маткой особого вещества и распределение его между отдельными особями. Будучи коммуникативно-значимым (т.е. являясь сообщением), выделение маточного вещества обладает и биологической значимостью, это необходимое звено в биологическом цикле пчелиного роя. Такими же семиотически значимыми являются и танцы пчел, с помощью которых они ориентируются на месте и передают информацию о нахождении нектара, пыльцы, воды или места для гнездования. Послание обычно передается с помощью обонятельных и осязательных органов. Биологической и вместе с тем знаковой релевантностью обладают запахи в коммуникации всех животных и насекомых; вздущееся от икры брюшко самки рыбы-коклюшки; форма порхания самки бабочки-перламутровки, пение птиц, состоящее из призывов и просто песен и др. подобные явления [4;27-32].

2. Языковое общение людей, в отличие от коммуникации животных, тесно связано с познавательными процессами. У животных ориентировочные (познавательные) процессы отделены от тех механизмов и органов, с помощью которых порождаются знаки-сообщения в коммуникации животных (пение птиц, ультразвук, вой, мычание, шипение, брачные игры, позы покорности, угрожающие позы и т.п.). Отдельный знак – сообщение животного возникает как реакция особи на случившееся событие, уже воспринятое («познанное») органами чувств, и одновременно как стимул к аналогичной реакции у других особей. В таком сообщении нет информации о том, что вызвало данный сигнал. Л.С.Выготский[1;18] говорил, что испуганный гусак, видящий опасность и криком поднимающий всю стаю, не столько сообщает о том, что он видит, сколько заражает ее своим испугом. Следовательно, коммуникативные процессы у животных не участвуют в отражении окружающего и не влияют на верность отражения. Элементы обобщения и синтеза в познавательных процессах у животных также не связаны с механизмом коммуникации.

3. Коммуникации животных доступна только экспрессивная информация (т.е. информация о внутреннем – физическом, физиологическом – состоянии отправителя сообщения) и информация, непосредственно воздействующая на получателя сообщения (призыв, побуждение, угроза и т.п.). Это всегда «сиюминутная» информация: то, о чем сообщается, происходит в момент сообщения. Невозможен «рассказ» животного о чем-то постоянном, вневременном, а также о прошедшем или будущем. Что же касается разнообразной и жизненно важной информации долговременного характера (например, информация об опасности, умение находить съедобное), то у животных такая информация передается генетически.

4. И наконец, в отличие от языка людей в биологических семиотиках нет знаков разного уровня, т.е. простых и сложных (например, у людей – из звуков складываются морфемы, части слова, из морфем – слова, из слов – предложения – все это уровневое строение языка людей). По данным зоосемиотики, в языках обезьяньих стад используется около 30 звуковых сигналов, соответствующих 30 стандартным ситуациям, при этом все знаки являются не разложимыми на значимые компоненты. В коммуникации животных отдельный знак – это одновременно и «слово» и «предложение», т.е. сообщение не делится на значимые составляющие, оно нечленораздельно. Одноуровневое строение биологических семиотик ограничивает их содержание набором исходных значений, поскольку сложные знаки (т.е. составленные из простых) невозможны.

Основные различия коммуникативных систем людей и животных были отмечены ученым Хокетом Ч. В его работе «Логические сравнения при изучении коммуникации животных». Он выделил 16 основных свойств, которыми, по его мнению, обладает вокальная речь человека. Часть этих черт относится и к коммуникации животных [2;124-143]. Данные Хокета приводятся в представленной ниже адаптированной таблице.

Знаки + и – указывают на релевантные и отсутствующие свойства, «ч» - частично релевантные, а знак вопроса (?) – свойства, черты которых находятся под сомнением.

Черты, свойства \Особи	Человек, его язык	Обучение шимпанзе	К р и к и , призывы гibbonов	Собаки: вокальные и невокальные звуки	П е в ч и е п т и ц ы . Вороны	Пчелы
Вокально-слуховые каналы	+	-	+	+	+	-
Передача сообщений на расстоянии	+	ч	+	+	+	ч
Быстрые исчезновения звука	+	+	+	+	+	ч
Способность к взаимнообмену информации	+	+	+	+	ч	ч
Полная обратная связь	+	+	+	+	+	ч
Специализация	+	+	+	+	+	-
Содержательность	+	+	+	+	+	+
Произвольность	+	+	+	-	+	ч
Способность к перемещенной перестановке	+	+	-	-	ч	+
Продуктивность	+	+	-	-	ч	ч
Традиционная передача свойств из поколения в поколение	+	+	?	?	+	ч
Уклончивость, увивливание	+	+	-	+	-	-

Непроизвольность	+	ч	-	-	-	-
Способность к обучению	+	+	-	+	+	ч

Три первых пункта таблицы Хокета Ч. относятся к вокально-слуховому каналу. Эти свойства являются общими для звуковых типов коммуникации животных, но являются неопределяющими для таких видов человеческого языка, как письмо и язык знаков. Такие характеристики, как передача сообщений на расстояние (№2) и направленное получение или восприятие сообщений не приложимы к «видимым» языкам, т.к. они не могут быть использованы в темноте; быстрое исчезновение коммуникативных знаков (№3) характерно для жестовых, но не для письменных языков. Другие свойства коммуникации, которые опираются на фоноцентрическое определение языка (такое определение языку дает сам Хоккет), - это способность к перемещению информации (№9), к взаимообмену информацией (№4) и полной обратной связи (№5). Крики птиц характеризуются именно этими свойствами. Следует принимать во внимание некоторые изменения, которые могут иметь место в видимых типах коммуникации. Пчелы, например, могут обмениваться информацией, но не сразу, т.к. каждая пчела – фуражир является одновременно и получателем и отправителем сообщений. Эти два процесса являются двумя различными фазами их деятельности, и, следовательно, они отделены друг от друга определенным промежутком времени, т.е. действие происходит не одновременно.

Свойства коммуникации, которые традиционно были характерны для людей, - это семантические и семиогенетические характеристики языка, и только недавние исследования зоосемиотики показали, что многие из этих черт присутствуют и в «языках» животных

Список использованной литературы:

1. Выгодский Л. С. Инструментальный метод в психологии. М., 1982,
2. Hockett, Charles. Logical Considerations in the Study of Animal Communication. Athens, University of Georgia Press, 1960.
3. Sebeok, T. A. Essays in Zoosemiotics, 1990, Toronto Semiotic Circle.
4. Степанов Ю. С. Семиотика, М., 1971.

Elen Iagockina

About Language of the People and Language of the Animals

Abstract

Language is usually defined as a system of communication. Then we can say that many species have languages. But if, on the other hand, language is defined as “a system of arbitrary vocal symbols”, then not only very highly developed animal codes, but also human sign languages must fail to qualify as language. To understand human nature there are important significant differences of the language communication of people from the language and the communicative activities of animals.

რეცენზენტები: პროფესორი ა. კოვტუნო

ენათმეცნიერება Языковедение Linguistic

Anna Tenieshvili

ბათუმი, საქართველო

Internationalization of Technical Terminology – English as “Lingua Franca” of Technical Fields

Internationalization of technical terminology is very important for the purpose of facilitation of mutual understanding between technical specialists from different countries. For the purpose of internationalization of technical terminology, English technical terms should be adopted in all languages and they could function in all languages alongside with the existing national terms. Such issue as establishment of English as “lingua franca” of technical fields in view of terminology is offered in the present article. That would facilitate cooperation between specialists of technical fields from different countries and would help them in giving more universal character to their communication and would ensure achievement of their professional goals in a more effective.

The idea of present article is that adoption of internationalized technical terminology is very important for the purpose of facilitation of mutual understanding between technical specialists from different countries. The idea was stimulated by the fact that in modern Georgian there is a problem of lack of technical terms denoting various technical phenomena. The percentage of terms that are rendered to the students via English-English explanations or translation of these explanations is too high. Therefore I think that it would be efficient to accommodate English terms in Georgian. For the purpose of internationalization of technical terminology, English technical terms should be adopted in all languages and they could function in all languages alongside with existing national terms.

Although specialists from different countries know English quite well, this cannot be said of everybody, therefore there are still many countries and many specialists all over the world who do not know English well enough and consequently are not good at using it as their working language. Such specialists may have a lot of difficulties dealing with technical documents in English as their own knowledge of English is not perfect. Therefore I think that formation and integration of already existing international technical terms and English “lingua franca” terms in particular would be the efficient solution for overcoming language barrier between

specialists from different countries. In my opinion the more familiar terms technical specialist meets when reading technical texts the better he understands the text as the essence of the text could be familiar to him on basis of his knowledge. So, I would like to offer the idea that adopting English “lingua franca” terms would facilitate sharing the experience between specialists of technical fields from different countries and would help them in reaching their goals in a more effective way.

Keywords: Internationalization of Technical Terminology, Lingua Franca

1. Introduction

English being an international language of the modern world is often referred to as “lingua franca”. The language itself contains a lot of international words borrowed from such classic languages as Latin and Greek. As John Humble states in his article “Neology and Terminological Dependency”: “... The terminology used in most current scientific fields has been calqued directly from English, either through a relatively literal translation or through direct loans” (Humbley, 2012:78). Such words are very useful as they are understandable for bearers of different languages and thus facilitate communication between them on the international level. The objective of the present paper is to offer incorporation of “lingua franca” technical terms from the English language into different languages for the purpose of ensuring more precise communication between technical specialists from all over the world. Special attention should be paid to the fact that I distinguish existing international terminology as a different level already present in the language whereas “lingua franca” terms as another level of internationalization of terminology especially of technical terminology. Similar phenomenon can be observed in Medicine by usage of Latin as international terminology. In other words I would like to offer internalization of technical terminology and prove the fact that “lingua franca” technical terms will facilitate communication between technical specialists from different countries and will make it more precise and consequently more effective. The meaning of terminology for any particular field is perfectly expressed in the idea of Cabre: “It is neither possible to build specialized knowledge without terms, nor possible to communicate or disseminate new developments in science or technology without new terms” (Cabre, 2012:1-2). In the present article we offer integration of “lingua franca” (English) terms in different languages. Sometimes the process called integration of terms is called nativization or naturalization as it is mentioned in the article “Barriers to technical terms in translation. Borrowings or neologisms”: “...To make the vocabulary of the language as rich and diverse as possible he (Leibniz) proposed four steps to attain the goal: a) search for proper words already available in the language corpus but not readily retrievable due to their infrequent use, b) recovery of old forgotten words carrying a specific quality, c) nativization or naturalization of foreign names carrying a specific meaning, and d) carefully coining new words where this procedure fails”. (Talebinejad, 2012:168) Among these item c) seems to be the most relevant in case of technical terms – the subject of our research.

2. Analysis of Research

Such question as terminology has been broadly discussed in the works of such authors as A. Pym, L. Alexeeva “Philosophical Roots of Russian Terminology”, Bertels Ann “The dynamics of terms and meanings”, Csomay Eniko, Marija Petrovic “A corpus based study of technical vocabulary”, Humbley John “Neology and terminological dependency”, Peters Pam “The lexical needs of ESP students in a professional field”, Cabre M. T. “Neology in Specialized Communication”, Jurkovitch V. “Relevance of Video Clips for Autonomous

Learning of ME”, Pecman M. “Tentativeness in Term Formation”, Talebinejad R. “Barriers to technical terms in translation” Borrowings or Neologisms, and many others.

As my present paper is connected with terminology I would like to bring the definition of term offered by P.Floresky: “P.Floresky defined term in many ways: as “the rest (stop) of a thought” (Floresky 1998: 199), as “a marker of the hypothesis” (ibid.: 210), as “a living mental effort” (ibid.: 218), as “a thought economizer” (ibid.: 210), as a concept (ibid.: 223) and as a text condenser” (Alexeeva, 2013:395). I fully agree with P. Floresky as terms being short expressions of complex concepts economize space and represent peculiar code system when both sender and receiver of information are aware of these codes under which usually complex ideas and phenomena are implied. Technical texts require 100% understanding for the purpose of guaranteeing exact rendering of information and consequently safe operation of the equipment. Therefore, linguistic researchers of technical texts often try to find ways of facilitation in order to make technical texts easier for understanding and thus diminishing the risk of incorrect acquisition of technical information. One of such ways is my proposal to make part of technical vocabulary be internationalized by means of usage of “lingua franca” terms taken from the English language and incorporated in different languages. Besides, I would like to consider such phenomenon as already existing international terminology that is mainly represented by terms of Greek and Latin origin apart from “lingua franca” terminology - the subject of the present article, supposed to be mainly of English origin.

Therefore, it is very important to research technical texts in order to facilitate work of specialists with such texts. In this view, I think that it is very important to incorporate usage of “lingua franca terms” in such texts and they should be preferred to existing national counterparts when working on the international level. In my opinion, the reason for this is not the desire to diminish importance of national lexical variants but to make technical texts as understandable as possible to people of different nations. Thus, if text is written in English and there are a lot of specific terms of international character (usually of Latin origin) in it, such text can be more easily understood by specialist of the field as he is usually aware of the subject, so “thema” (the known theme) will be familiar to him and “rhema” (the new theme) is usually not very significant, therefore text would be almost completely comprehensible. In my opinion if “lingua franca” terms are added to already existing international terms in technical texts, that would facilitate understanding and make technical text more comprehensible due to its internationalized character.

Internationalization of technical terminology - the subject of the present article is the part of language planning once discussed in the article “Barriers to technical terms in translation”: “In order for a language to meet different communicative needs (such as the need for scientific and technical information) of the users, it should be properly planned. Haugen (1959) was the first to introduce the term *language planning*, and defined it as “the activity of preparing a normative orthography, grammar, and dictionary for the guidance of writers and speakers in a non-homogeneous speech community (Cooper 1989). Such a phenomenon has been typically referred to, at the national level, as “the organized pursuit of solution to language problems” by Fishman (cited in Gandelii 1999). Language problems addressed in the process of language planning include such phenomena as lack of a common language in a politically-defined unit, absence of a writing system as well as lack of technical vocabulary, the focus of the present research” (Talebinejad, 2012:168).

Subject of the present research could be called in various ways: glocalized terminology (term by A.Pym), “lingua franca” terms, borrowings, etc. but the essence stays unchanged: in case of creation of

glocalized terminology I would define it as “universal code system expressed by words/terms taken from “lingua franca” in order to make rendering of technical information more exact, avoid misunderstanding and faults caused by such misunderstanding”. In my opinion such an approach would help to avoid the case that may be caused by terminological dependence described in the article “Neology and terminological dependency” by John Humbley “One of the symptoms which characterizes linguistic dependency is the lack of self-respect which speakers feel both as individuals and as members of a community (Silva-Corvalán 2001), which can be traced back to Labov (1972), as Capmany (1805) quite rightly recognized more than two hundred years ago. The contention at the beginning of the nineteenth century was that French was better than Spanish for the study of philosophical and scientific subjects. Nowadays, this feeling is clearly shown by scientists’ rejection of their own language, because it does not afford them the same visibility as English does. Although there are no structural reasons which can justify this situation, the sense of rejection is in fact reinforced by the measures taken by those institutions in non-English-speaking countries which value English above their own language for scientific publications. Their pretext is that research developed in English will have greater repercussion around the world (Humbley, 2012:66). As can be seen, terminological dependency takes place in a variety of fields, and is particularly evident in scientific contexts. It can also be observed that this dependency is especially marked in cutting-edge research, while it decreases in less innovative sectors. This is confirmed by the difficulties encountered in creating a corpus related to leading research in Spanish or French. Currently, texts written in Spanish and French on scientifically advanced subjects are less numerous, less well disseminated and have less prestige than their equivalents in English, the only and important exception in the academic context being the doctoral thesis. The examples I have worked with have shown us a situation which is attested in Spanish and French, but which also most likely holds for the other Romance languages: the terminology used in most current scientific fields has been calqued directly from English, either through a relatively literal translation or through direct loans. As a consequence, variation taking place in English in contexts which are in a state of flux is frequently reflected in the recipient language in the form of even greater terminological variation. This variation is clearly linked to a wide range of facts, situations, and attitudes which can be summed up in terms of terminological dependency” (Humbley, 2012:78).

In his article “The lexical needs of ESP students in a professional field” Pam Peters said the following on account of vocabulary of technical texts: “Yet not all the terminology used in a discipline lends itself to schematic treatment, nor is it just the technical vocabulary of their discipline that ESP students need help with. They also have to deal with the ‘semi-technical’ or ‘cross-disciplinary’ terms shared with other pure and applied sciences, as well as the common academic vocabulary of tertiary education. This includes:

- semitechnical terms, for example: control, experiment, vector, and
- academic terms, for example: example, factor, solution”. (Peters, 2012:237)

One should notice that both semi-technical and academic terms are mainly of Greek and Latin origin and they often help in better and faster understanding of a text. In similar way, if I composed terminological database to be incorporated in other languages as “lingua franca” terms it would facilitate dissemination of the terms and their adoption by these languages.

3. Results and Discussion

So, the objective of the present paper is to offer the English language as a “lingua franca” of scientific fields especially from the viewpoint of terminology and establishment of technical and terminological norms. These norms are necessary to be created for writing of technical texts in English to make them maximally comprehensible even to the specialists with limited knowledge of the language. This could be done by using existing international terms and newly offered “lingua franca” terms.

In my opinion adopting “lingua franca” technical terminology for the purpose of facilitation of mutual understanding between technical specialists from all over the world is very important. The idea was stimulated by the fact that in modern Georgian there is a problem of lack of technical terms denoting various technical phenomena. The percentage of terms that are rendered to the students via English-English explanations or translation of these explanations is too high. Therefore I think that it would be beneficial to accommodate English terms in Georgian. For the purpose of internationalization of “lingua franca” technical terminology i.e. English technical terms should be adopted in all languages and they should function alongside with existing national terms. My idea is to establish English as “lingua franca” of technical fields and the norms necessary to be created for communication of technical specialists in English and not only in English in such a way to make them maximally understandable even to the specialists with limited knowledge of language. This could be done by using “lingua franca” terms and existing international terms, in this way simplifying and giving universal character to the professional communication.

I think that although borrowing of “lingua franca” term will solve such problem as creation of terms and their understanding, different languages should preserve their national counterparts as well. In order to ensure that learners remember “lingua franca” terms and their meanings well, they should simultaneously study national counterparts of the terms if such exist or should use monolingual dictionary, its definitions, the best way would be to have definitions of monolingual dictionary translated in one’s national language. Therefore “lingua franca” terms could be studied simultaneously with their national counterparts in case if they are included in University studies program. At the same time I think that although borrowing of “lingua franca” term will solve problem of term creation and its understanding, languages should create or preserve their own national counterparts as well. In my opinion parallel dictionaries should be compiled in which “lingua franca” terms will be given alongside national terms so that learners can study them. They should be integrated in higher education curricula as part of both technical subjects and technical English. Language chambers of different countries should defend the national languages of their countries and prevent absolute substitution of national terms by “lingua franca” terms. For this purpose the former should be studied first and the latter secondly.

Having offered “lingua franca” terms on the conditions of coexistence with their national counterparts I was implying that two variants would be used in different situations and if they coexist in languages they would belong to different registers as well. In my opinion, national EOP (English for Occupational Purposes) variants would be used in professional settings among compatriots whereas “lingua franca” terms would be used on the international level and in science (EAP – English for Academic Purposes). If I speak about already existing international terms they are more often used exactly in the above-mentioned way.

As a result, when experienced technical specialists read scientific and technical texts more or less understandable

to them due to their internationalized character, they will be able to perform their work better and avoid possible mistakes, in this way making contribution to the development and universality of their fields. I can say that this will facilitate sharing of experience between specialists of technical fields from different countries and will help them in making new achievements.

For the purpose of internationalization of “lingua franca” technical terminology the question of polysemantic or monosemantic nature of terms is very acute and controversial. Term should be considered as monosemantic lexical unit but in reality it is not so as usually terms have a lot of meanings in different technical fields in addition to meanings in general English. The following vocabulary entry from electronic dictionary illustrates that:

crane [kreɪn]/ 1. 1) журавль, цапля Syn: heron 2) (грузо)подъёмный кран 3) сифон Syn: siphon 1. 2. 1) = crane forward, crane up вытягивать шею (для того, чтобы лучше увидеть что-л.) Only by craning forward out of the window could I get a view of the sea from our hotel room. — Мы могли увидеть море из нашего гостиничного номера только высунувшись по пояс в окно. 2) поднимать краном 3) останавливаться в нерешительности (перед трудностями, препятствием) , колебаться Syn: hesitate; подъёмный кран || поднимать подъёмным краном 2) кран-балка небольшой грузоподъёмности, 1) весы Наука и технологии 2) изогнутая трубка

It is interesting to note that some terms are more or less monosemantic as they do not have any meaning in general English and their meanings in technical English are very close to each other as it is the case with the following dictionary entry:

solder ['sɔldə]/ 1. 1) припой bar solder — прутковый припой hard solder — твёрдый припой quick solder — легкоплавкий припой soft solder — мягкий припой 2) связь, узы; сплочённость, единство 2. 1) паять, спаивать; запаивать; припаивать Syn: sweat, braze 2) а) объединять, соединять б) объединяться 3) срастаться, соединяться The trees soldered together. — Деревья срослись. Syn: adhere, unite, grow together, coalesce 4) чинить, ремонтировать; заделывать, исправлять Syn: mend 2., repair 1 2., patch up, (ing) task маска припойного покрытия, припойная маска, припой, мягкий припой || паять припоем, паять мягким припоем,

1) припой; спайка; сварка 2) паять

As I offer that only certain number of terms should be borrowed from English and be disseminated in other languages as “lingua franca” terms it means that they are borrowed in one meaning therefore such concept as “polysemy of terminology” can be avoided. In this regard I would like to cite the words of Eniko Csomay in the article “A corpus based study of technical vocabulary”: “Tiersma (1999 defines technical vocabulary based on a word’s multiple senses, saying that a technical term is a word or phrase either used exclusively by a particular profession or used in a way that differs from its prototypical meaning. In reality, combination of these two approaches characterizes usage of technical vocabulary in a most accurate way. While some technical terms appear rarely outside of a particular field, others are common outside the field but carry a different meaning when used in a specific discipline or context (Nation, 2001), and some words are more common in particular disciplines and contexts than elsewhere” (Csomay, 2012:306). Although terms are considered to be monosemantic words, in reality terms are attributed different meanings in different technical fields, the offered “lingua franca” terms would be really monosemantic used only by one “particular profession”.

For example, the following one-word terms from the field of welding may become “lingua franca” terms:

alignment, branch, chipping, deviation, hinge, penetration, shrinkage, wormhole, etc.

Ann Berterls in the article “The Dynamics of Terms and Meanings” discusses question of monosemy and polysemy of terms: “The basic principle relies on bi-univocity between concept and term and on a double dichotomy: words versus terms and polysemy versus monosemy. General language words can be polysemous, whereas specialised language terms are ideally monosemous” (Humbley, 212:95). In my opinion, the idea of “lingua franca” terms I offer in present article can be example of ideally monosemous terms, as it can be seen from the above-given examples, and this feature could be considered as their main advantage.

All it is well-known, language is inseparable part of human life that plays important role in human communication, business, science, etc. In era of globalization English became “lingua franca” and it really helps people from different countries understand each other better and avoid misunderstandings in this way. Although specialists from different countries know English quite well, this cannot be said of everybody, therefore there are still many countries and many specialists in these countries who do not have sufficient knowledge of English and consequently cannot use it in their working practice. Such specialists may have a lot of difficulties dealing with technical documents in English when their own knowledge of English is not perfect. It means that if they meet “lingua franca” terms throughout the text it would not be so unfamiliar to them even if their knowledge of English is not perfect. Therefore I think that integration of English “lingua franca” terms would be efficient solution for overcoming language barrier. In my opinion if technical specialist frequently meets familiar terms when reading technical texts he will understand the text better as the essence of the text could be familiar to him on basis of the knowledge of “lingua franca” terms and his background knowledge of the field. I think that “lingua franca” terms should be incorporated gradually in different technical fields on basis of practical work as it would be difficult to offer special list of terms to become “lingua franca” terms for technical English as vocabulary of technical English is too copious.

Having got experience of work with technical texts I think that firstly the most often used terms in technical manuals and different technical documentation should be chosen to be offered as “lingua franca” terms. Then the following problem will rise: how to make other languages adopt the terms from “lingua franca” (English) and make it commonly used terms alongside with already existing national counterparts. For this purpose it is necessary to work on parallel terminology of these languages and choose terms that may impede understanding of text and offer coexistence of term from “lingua franca” with parallel term existing in language.

Speaking about “lingua franca” terms we think that these terms may be substituted by Anthony Pym’s term “glocalized” term as it was mentioned by M. Reza Talibenejad “Language planners have to be aware of the fact that some terms may have reached the stage of becoming what Pym (2004) calls *glocalized*. This means that no matter how hard a language planning institution tries, the users will still prefer the terms used globally in order to avoid not only the confusion resulting from the inconsistency of technical meanings in different languages but also to enjoy the ease with which such terms can be used in the global village” (Humbley, 2012:183). This statement is very relevant to the subject of present paper. In my opinion, after choosing the terms to be offered as “lingua franca” terms, special dictionary should be compiled with English-English explanations of terms or explanations given in native languages. In order to implement this, it is necessary to contact Institutes of Linguistics in different countries to have the terms adopted and issued in forms of dictionaries with explanations in native languages.

In my opinion contacts with technical institutes of different countries should be established to make the terminology included in curricula of higher education institutions. After this I think it would be necessary to cooperate with companies like Siemens on adopting and application of proposed terminology. My suggestion is that manufacturing companies can include “lingua franca” terminology in their manuals, firstly it could be done by including the terms in “parenthesis” in non-English versions of the manuals until “lingua franca” terminology is completely disseminated in different languages.

Thus, when integrating lingua franca terms and using English as lingua franca the linguists will have the following tasks:

1. How to disseminate “lingua franca” terms;
2. How to keep national counterparts and ensure their usage in language;
3. How to ensure that “lingua franca” terms are generally used on the international level.

The difference between international words, borrowings and “lingua franca” terms that is the subject of the present paper is that very often words are borrowed in their polysemantic meanings but “lingua franca” terms would be used only in one definite meaning taken for this or that concrete field. Up to now English has been used as lingua franca of different spheres of human activity including various technical fields as generally technical manuals of leading companies are primarily written in English. But official incorporation of “lingua franca” terms will increase importance of English as international language of technical fields.

Conclusion

Due to the fact that technical texts require 100% understanding, “lingua franca” terms will facilitate mutual understanding between technical specialists from different countries. In my opinion, they have to be presented in special parallel dictionaries with existing national variants and such dictionaries have to be compiled in different countries. Language chambers should develop plans on integration of “lingua franca” terminology so that national variants are preserved and specialists know both variants using “lingua franca” terms on the international level. “Lingua franca” terms can perfectly serve the purpose of preserving monosemous meaning as when adopted by certain language they will be adopted in one meaning. Moreover, I think that number of terms that will be disseminated as “lingua franca” terms should be limited and they should be chosen according to frequency of usage and their importance. All of them should be fixed in parallel dictionaries that in their turn should be included in universities curricula as part of technical subjects and technical English syllabi.

So, if the idea of internationalization of technical terminology proposed in the present paper will be implemented the first steps will be made to make English official “lingua franca” for technical fields like once Latin was made “lingua franca” of Medicine. It would become possible to improve communication of technical specialists, to make technical texts more understandable to specialists from all over the world and reduce faults and mistakes caused by lack of understanding between technical specialists from different countries due to existing language barrier.

References:

1. Alexeeva L. "Philosophical Roots of Russian Terminology" (*Languages for Special Purposes in Multilingual, Transcultural World, Proceedings of the 19th European Symposium on Languages for Special Purposes, 2013*)
2. Bertels Ann "The dynamics of terms and meanings", (*Terminology, 17:1, 2011*)
3. Cabre M.T. "Neology in Specialized Communication" (*Terminology, 18:1, 2012*)
4. Crystal David "An Encyclopedic Dictionary of Language & Languages", (Blackwell Publishers, 1992)
5. Csomay Eniko, Marija Petrovic "A corpus based study of technical vocabulary", (*System, 40, 2012*)
6. Humbley John "Neology and terminological dependency" (*Terminology, 18:1, 2012*)
7. Peters Pam "The lexical needs of ESP students in a professional field" (*Terminology*)
8. Talebinejad M. Reza "Barriers to technical terms in translation", (*Terminology, 18:2, 2012*)

ანა თენიეშვილი

**ტექნიკური ტერმინოლოგიის ინტერნაციონალიზაცია
რეზიუმე**

ტექნიკური ტერმინოლოგიის ინტერნაციონალიზაცია ძალიან მნიშვნელოვანია იმისათვის, რომ გავაადვილოთ სხვადასხვა ქვეყნის ტექნიკური დარგების სპეციალისტების კომუნიკაცია. ამ მიზნის მისაღწევად გთავაზობთ ინგლისური ტექნიკური ტერმინების დამკვიდრებას სხვადასხვა ენაში და მათს ფუნქციონირებას ეროვნული ტერმინების პარალელურად. მოცემულ სტატიაში განხილულია ისეთი საკითხი, როგორცაა ინგლისური ენის ტექნიკური დარგების "ლინგუა ფრანკა"-დ აღიარება ტერმინოლოგიის თვალსაზრისით. ეს გააადვილებდა ტექნიკური დარგების სპეციალისტების თანამშრომლობას, მათს კომუნიკაციას უნივერსალურს და უფრო ეფექტურ ხასიათს გახდიდა.

Анна Тениешвили

**Интернационализация технической терминологии
Резюме**

Интернационализация технической терминологии очень важный вопрос, связанный с облегчением коммуникации специалистов технических отраслей из разных стран. Для достижения данной цели мы предлагаем внедрить английские технические термины в различные иностранные языки и обеспечить их параллельное функционирование с национальными терминами. В данной статье рассмотрен такой вопрос как признание английского языка в качестве "lingua franca" технических отраслей, в особенности с точки зрения терминологии. Это облегчило бы сотрудничество специалистов технических отраслей и придало бы их коммуникации универсальный и более эффективный характер.

რეცენზენტი: პროფესორი მადონა მეგრელიშვილი

ენათმეცნიერება Языковедение Linguistic

Лазарева Ольга

Минск, Белорус

ПРАГМАТОНИМ, ЕГО СВОЙСТВА И МЕСТО В СИСТЕМЕ ИМЕН СОБСТВЕННЫХ

Статья посвящена проблеме изучения ономастического пространства, в частности, его составных единиц – прагматонимов. На материале названий продуктов питания описываются функции и способы создания прагматонимов, дается определение самому термину.

В статье поднимается вопрос о критериях вычленения прагматонимов. Рассказывается о трудностях орфографического оформления наименований. На конкретных примерах рассматривается употребление кавычек, прописной буквы, графическое выделение, расширение объема прагматонима.

Прагматонимы занимают большое место в современном ономастическом пространстве. Их активное продуцирование продиктовано экономической необходимостью нового времени. По употребительности и разнообразию типов этот разряд онимов не уступает другим видам ономастической лексики.

Прагматонимы, относясь к именам собственным, характеризуются рядом черт, присущих такому разряду наименований: они служат «для выделения именуемого им объекта из ряда подобных, индивидуализируя и идентифицируя данный объект» [1:473].

В настоящее время вопрос о месте прагматонимов в ономастическом пространстве русского языка является дискуссионным. Ономастическое пространство лингвисты определяют как «комплекс имен собственных всех разрядов, употребляемый данным народом в данный период. Ономастическое пространство состоит из множества полей и строится на реальных и вымышленных именах» [2:78]. С таким пониманием термина согласны, к примеру, авторы коллективной монографии «Теория и методика ономастических исследований», для которых ономастическое пространство – это «сумма имен собственных, употребляющихся в языке данного народа для именования реальных, гипотетических и фантастических объектов» [4:62]. Таким образом, ономастическое пространство напрямую связано с

моделью мира, существующей в представлении какого-либо народа в настоящее время, однако в нем всегда сохраняются и элементы прежних эпох. Рассматривая состав ономастического пространства, известный исследователь В. И. Супрун, отметил, что центральное место в нем (ядерную зону) следует закрепить за *антропонимами* и смежными с ними разрядами ономастики (*теонимами, мифонимами, зоонимами*). При этом к собственно ядру он относит только антропонимы, а перечисленные выше антропонимоподобные единицы переносит в околядерное пространство, автор связывает с их низкой частотностью, специфической стилистической окрашенностью и ослабленной деривационной активностью. Периферия же, по его мнению, включает в свой состав *гемеронимы, геортонимы, документонимы, прагматонимы, эргонимы* и другие разряды имен собственных, отличающиеся структурно-семантическим разнообразием и обладающие чертами апеллятивно-онимического пограничья [3].

Как следует из современных исследований данных онимов Н.А. Лукьяновой, О.Е. Яковлевой, И.И. Исангузиной в настоящее время прагматонимы перемещаются в ядерную зону общей ономастической системы русского языка. Это связано, прежде всего, с тем, что наименования различной продукции, включая продукты питания, стали одной из приоритетных подсистем в маркетинговой, рекламной и повседневной коммуникациях в силу изменившегося за последние 10 – 15 лет характера экономических отношений и последовавшей за этим сменой аксиологических установок. Как результат последнего происходит мощное развитие данного корпуса онимов в современной лингвистической ситуации: прагматонимы приобрели новый статус, став неотъемлемым компонентом повседневной живой речи.

Установлено, что прагматонимы, являясь особым разрядом имен собственных, выполняют следующие функции: **дифференцирующую, информативную, охранную, гарантийную и психологическую**. Так, ведущей спецификацией словесного знака является его направленность на различение и индивидуализацию товара определенного изготовителя, поставщика или торгового предприятия. В этом случае имеет смысл говорить о **дифференцирующей** функции (например, шоколад «*Коммунарка*» или «*Спартак*», серия молочных продуктов «*Молочный мир*» или «*Молочная страна*»). **Информативная** функция знака тесно связана с дифференцирующей и проявляется в том, что имя способствует доведению до потребителя информации о производителе товара и его качестве (например, молоко «*Савушкин продукт*», хлеб «*Эксклюзив*», торт «*Императрица*»). **Гарантийная** функция имени связана с обязательным соответствием качества товаров установленному стандарту (например, конфеты «*Красная Шапочка*», мороженое «*28 копеек*», колбаса «*Докторская*»). Еще одна – **психологическая** функция прагматонима состоит в том, что известный на рынке товарный знак (своего рода «бренд») создает у покупателя убежденность: качество предлагаемого продукта максимально высокое, что и привлекает к нему внимание (например, название шоколада «*Аленка*», который уже долгое время считается любимым лакомством миллионов).

Выделяются следующие способы создания прагматонимов:

1. **Лексико-семантический**: онимизация (*фламинго-птица* и печенье «*Фламинго*») и трансонимизация (*Случь* – река, «*Случь*» колбаса).
2. **Словообразовательный**: суффиксация (конфеты «*Вкусик*», пирожок «*Пикантино*», печенье «*Обучайка*», вафли «*Вкусняша*», пряники «*Растишка*», ветчина «*Футбоша*»), словосложение

(пирожное «Флет-лимон», «Фрио-яблоко», «Фрутти-трапеццо», шоколад «Шококос», «Шокоранж», «Фруктофор»), аббревиация (молоко «ACDE», конфеты «UNO»), а также сочетания с буквенными и числовыми индексами (сок «На100ящий», минеральная вода «Сосны-1», «Летцы-3»).

3. *Лексико-синтаксический*: образование прагматонимов на основе словосочетаний с обратным порядком слов: мармелад «Дольки цитрусовые», «Малина садовая».

4. *Фонетический*: образование прагматонимов путем складывания отдельных звуков в новые комбинации: торт «У-ла-ла».

Таким образом, для обозначения названий пищевой продукции, вслед за Н. В. Подольской и И. В. Крюковой, мы будем использовать термин прагматоним (от греч. *πραγμα* – ‘предмет’, ‘вещь’ + *ονομα* – ‘имя’, ‘название’), так как он не только вписывается в номенклатурный ономастический ряд – *топоним, антропоним, зооним, космоним* и др., но и отражает сущность изучаемого объекта – имени собственного. Под прагматонимом обычно понимается “номен для обозначения сорта, марки, товарного знака” [2: 81]. Специфичность подобных онимов заключается в том, что они 1) «маркируют» серию, тип однородных объектов и относятся как к отдельному элементу ряда, так и ко всей серии в целом (например, серия молочных продуктов «Савушкин продукт» и кефир «Савушкин продукт»); 2) функционируют в сфере производства и торговли, что предполагает наличие аттрактивной и рекламной функций (как, к примеру, название мороженого «Пломбир», которое уже не один десяток лет пользуется большим спросом у покупателей). Кроме того, у данного вида онимов наличествует повышенная связь с экстралингвистическими факторами: они должны соответствовать определенным законодательным нормам, поскольку их соотнесенность с конкретным объектом фиксируется юридически.

Литература:

1. Лингвистический энциклопедический словарь / Редкол.: В.Н. Ярцева (гл.ред.) и др. – М.: Совет. энцикл., 1990. – 685с.
2. Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии / Н.В. Подольская. – 2-е изд., перераб. и доп. / Отв. ред. А.В. Суперанская. – М.: Наука, 1988. – 192 с.
3. Супрун В. И. Ономастическое поле русского языка и его художественно-эстетический потенциал. Волгоград: Перемена, 2000. – 172 с.
4. Теория и методика ономастических исследований / А.В.Суперанская, В.Э.Сталтмане, Н.В.Подольская, А.Х.Султанов. – М.: Наука, 1986. - 254 с.

Lazareva Olga**Pragmatom, its properties and place in the system of proper names****Resume**

The article is devoted to the problem of studying onomastic space, in particular, its constituent units - pragmatonyms. The material of the names of food products describes the functions and ways of creating pragmatonyms, the definition of the term itself is given.

ოლგა ლაზარევა

**პრაგმატომი, მისი თვისებები და ადგილი სათანადო სახელების სისტემაში
რეზიუმე**

სტატია ეხება ონომასტიური სივრცის შესწავლის პრობლემას, კერძოდ, მის შემადგენელ ერთეულებს - პრაგმატონიმებს. სურსათის პროდუქტების დასახელების მასალა აღწერს პრაგმატონიმების შექმნის ფუნქციებს და გზებს, აქვე მოცემულია ტერმინის განსაზღვრებაც.

Рецензент: д/н Нино Квирикадзе

ენათმეცნიერება Языковедение Linguistic

Лазарева Ольга

Минск, Белорус

КРИТЕРИИ ВЫЧЛЕНЕНИЯ ПРАГМАТОНИМОВ (НА МАТЕРИАЛЕ НАЗВАНИЙ ПРОДУКТОВ ПИТАНИЯ)

В статье поднимается вопрос о критериях вычленения прагматонимов. Рассказывается о трудностях орфографического оформления наименований. На конкретных примерах рассматривается употребление кавычек, прописной буквы, графическое выделение, расширение объема прагматонима.

Одной из наиболее острых проблем современного русского правописания является употребление кавычек и других небуквенных знаков, прописных и строчных букв при написании разного рода наименований. Значительное увеличение количества типов собственных наименований в русском языке актуализировало ряд вопросов, связанных с лингвистической природой наименований и особенностями их функционирования в речи, обусловили появление новых языковых единиц, орфографическое оформление которых не регламентируется современными правилами по правописанию.

Трудности орфографического оформления наименований во многом связаны с тем, что в современном русском языке они не просто служат для именования товаров (продуктов питания), но и участвуют (наряду с графическими элементами) в формировании торговой марки. Поскольку одним из критериев успешности торговой марки является запоминаемость, образность, яркость, многие названия представляют собой последовательность знаков, сложную для оформления в соответствии с традиционными правилами правописания [1:2]. Следует отметить, что в настоящее время необходимы уточнения, касающиеся написаний названий разного рода товаров (продуктовых, парфюмерных, галантерейных и др.) на этикетках, упаковках, наклейках, в перечнях.

Отсутствие единых требований к оформлению данных языковых единиц затрудняет вычленение границ онимов, маркирующих данные товары.

Принимая во внимание тот факт, что согласно Госту «Продукты пищевые. Информация для потребителя»,

«наименование должно конкретно и достоверно характеризовать продукт, позволять отличать данный продукт от других. Наименование должно состоять, как правило, из нескольких слов и включать названия группы, подгруппы, вида продукта, приведенных в любой последовательности, соответствовать нормам белорусского, русского или иного языка, на котором дается информация о продукте <...> Наименование продукта может быть дополнено фирменным названием, в том числе написанным буквами латинского алфавита, нанесением фирменной марки (знака)», при отборе прагматонимов для исследования мы руководствовались следующими критериями.

1. Прагматонимом выступает название, взятое в кавычки. Написание названия в кавычках соответствует нормам и правилам русской орфографии. «Круг лексических единиц, в написании которых возможно или необходимо употребление кавычек, включает в себя условные названия фирм, организаций, учреждений, спортивных обществ, в том числе названия, представляющие собой аббревиатуры и сложносокращенные слова; названия изделий техники и электроники – производственных марок и самих этих изделий, в том числе названия неоднословные и включающие в себя цифровые обозначения изделий; наименования медицинских препаратов и лекарств, продовольственных товаров (выступающие как в качестве товарной марки изделия, так и в бытовом употреблении); видов и сортов животных, растений, сельскохозяйственных культур – термины агрономии, ботаники, зоологии; названия стихийных бедствий (ураганов, тайфунов, торнадо) и мн. др.» [2: 78-79]. Так, согласно традиции, названия продуктов питания берутся в кавычки (хлеб «Дарий», батон «Весенний», вафли «Артек», карамель «Будь здоров!», конфеты «Южная ночь», мороженое «Люблю», колбаса «Докторская люкс», вода питьевая «Кстати» и др.).

На необходимость выделения кавычками наименования указывает его синтаксическая согласованность/несогласованность с родовым словом (сравним: торт «Ленинградский», батон «Парижанин» и торт «Веснушка», пирожное «Аристократ», пирожное «Корзиночка»).

2. Следующим критерием вычленения прагматонима является написание названия продукта с прописной буквы. Несмотря на традицию, согласно которой «первое (или единственное) слово в названиях пишется с прописной буквы» [2: 82], мы встречаем в 0,5% словоупотреблений стилистическое (ненормативное) использование заглавных букв при оформлении составных двусловных названий (слойки «Бакфест-Брокколи», «Круасан-Микс», «Бакфест-Шпинат»; напиток «Био-Ритм», колбаса «Докторская Люкс», сыр «Слуцкий Особый», конфеты «Коровка Шоколадная» и др.) или в рамках одного слова (конфеты «ТРОИКА»); выделение одной или нескольких букв (конфеты «CorneX», йогурт «АэроМусс»).

3. Непродуктивным приемом (0,43% прагматонимов) является графическое выделение названия за счет использования в названии латиницы (шоколад «Terravita», сладости сахарные «Milli Dilli», мороженое «Soletto», конфеты «UNO», молоко «Ultra-clean», кефир «ACDE» крабовые палочки «ESVA» и др.); архаических элементов кириллического алфавита, как правило, Ъ (мороженое «Пломбирь»), а также за счет употребления в названии двойной графики: кириллического и латинского шрифтов (конфеты «Milk-желе», мороженое «Lux-Магия» и др.). Использование в названиях латинского шрифта, сочетаний кириллического и латинского шрифтов и других графических выразительных средств обусловлено стремлением номинатора привлечь и удержать внимание к прагматониму, а, следовательно, и к именуемому товару.

Следует отметить, что в названиях продуктов питания граница онама очень подвижна. Здесь мы

имеем в виду названия, в составе которых есть дополнительные, поясняющие слова и сочетания слов, позволяющие идентифицировать данный продукт, выделить его среди других, охарактеризовать с точки зрения рецептуры и способа приготовления. Например, хлеб *«Бережок» с подсолнечником*, *«Услада» новый*, *«Ильинский» заварной с посыпкой*, булка *«Столовая» с маком*, багет *«Минский» с молоком*, пирог *«Праздничный» с маком*, вафли *«Особые» с сыром* и др.

В названиях типа хлеб *“Радзівілаўскі”* улучшенный допускается сочетание белорусского и русского языков в одном названии продукта. Кавычки здесь выполняют выделительную функцию для определенной марки хлеба, а слова типа *улучшенный*, *новый*, *витаминизированный* и подобные выступают своего рода конкретизаторами названия, заключенного в кавычки.

В 4,5% словоупотреблений наблюдается такое явление как расширение объема прагматонима (ветчина *«Балерон Куриный»*, мороженое *«Пломбир 28 копеек»*, *«Пломбир Первый»*, конфеты *«Суфле Минское»*, *«Суфле Кьяри Вишня»*, *«Суфле Кьяри Кофе»* *«Суфле Минское»*, *«Суфле Нежность»*, *«Грильяж»*, *«Черносмородиновый грильяж»*, вафли *«Десерт»* каравай *«Мармеладка»*, торт *«Карамелька»*, булка *«Кольцо маковое»*, *«Пышка»*, слойка *«Круассан-микс»*, и др.). В данном случае компоненты прагматонима типа *балерон*, *суфле*, *грильяж*, *десерт*, *карамелька*, *кольцо маковое*, *пышка*, *круассан* сосуществуют как в ономастическом пространстве (как часть имени собственного), так и в обыденной речевой практике (как имена нарицательные). В справочной литературе находим этому подтверждение: *Грильяж – сорт шоколадных конфет с начинкой из поджаренных орехов в сахаре* [4:174]. *Круассан – небольшое кондитерское изделие прямоугольной формы, приготовленное из слоеного теста со сладкой начинкой* [4:304]. *Суфле – кулинарное изделие (кондитерское, молочное, мясное), в состав которого входят взбитые яичные белки* [4:559]. *Пышка - пухлая круглая и мягкая булка* [4:1087]. Чем глубже внедряется в быт фирменное название, тем сильнее его апелляция. Становясь общим обозначением сорта или вида товара, название может утратить специфические черты имени собственного, т.е. расширить объем своего применения [3:194].

В 0,4% случаев прагматонимы представляют собой «слова-матрешки», содержащие в своем составе «название в названии». Например, десерт творожный *«Минский «Снежок»*, баранки/бублики *«Столичные «Кокоски»*, *«Столичные «Салют»*, печенье *«Минская бисквитка. Классическое»*, пряники *«Сказочный сувенир. Заяц»*, *«Сказочный сувенир. Медведь»*, мармелад *«Народные сказки. Репка»*, *«Народные сказки. Теремок»*, *«Семейка мармалат. Веселая осень»*, *«Семейка мармалат. Любимые сказки»*, шоколад *«Знаки зодиака. Дева»*, *«Знаки зодиака. Овен»*, *«Детский. Дракоша»* и др. Подобные номинации, на наш взгляд, целесообразно рассматривать как парцеллированные конструкции.

Таким образом, проблема определения границ прагматонима как особого разряда имени собственного существует. В настоящее время не достаточно полно разработаны правила по орфографическому оформлению разного рода наименований. Наличие/отсутствие кавычек в собственных наименованиях во многом зависит от контекста, в котором употребляются названия. В ряде случаев употребление кавычек при наименованиях объясняется влиянием традиции или экстралингвистическими факторами. Так, согласно традиции, названия продуктов питания берутся в кавычки. Остается нерешенным вопрос о границах прагматонимов, маркирующих продукты питания.

Литература:

1. Пахомов, М.В. Кавычки и смежные орфографические явления в сфере номинации/ М.В. Пахомов Автореф. дис. ... к-та филол. наук: 10.02.01 / Ин-т русского языка им. В.В. Виноградова РАН. – Москва, 2008. – 22 с.
2. Пахомов, М.В. Употребление кавычек в собственных наименованиях / М.В. Пахомов // Русский язык в школе. 2007 №5 С. 78 – 83
3. Суперанская, А.В. Общая теория имени собственного / А.В.Суперанская – М.: Издательство ЛКИ, 2007 - 366 с.
4. Толковый словарь русского языка: В 4 т. / Под ред. проф. Д. Ушакова. – М.: ТЕРРА, 1996

Lazareva Olga**Criteria for the isolation of pragmatonyms (on the basis of the names of food products)**

Abstract

The article raises the question of the criteria for isolating pragmatonyms. It is told about difficulties of spelling of names. Specific examples consider the use of quotes, a capital letter, graphic selection, expansion of the volume of the pragmatite.

ოლგა ლაზარევა**პრაგმატონიმების იზოლაციის კრიტერიუმები
(კვების პროდუქტების სახელების საფუძველზე)**

რეზიუმე

სტატიაში აღინიშნება პრაგმატონიმის იზოლაციის კრიტერიუმების საკითხი. ამის შესახებ მოგვითხრობს სახელთა ვინაობის სირთულეები. კონკრეტული მაგალითები განიხილავს კოტირების გამოყენებას, კაპიტალის წერილს, გრაფიკულ შერჩევას, პრაგმატიტის მოცულობის გაფართოებას.

Рецензент: профессор Марина Кацарава

ენათმეცნიერება Языковедение Linguistic

თამარ მარდალაძე

ქუთაისი, საქართველო

მთარგმნელის როგორც შემოქმედის როლი თარგმანის ტექსტის უკონსტრუირებაში

ნაშრომში განხილულია მთარგმნელის როგორც შემოქმედის როლი და მნიშვნელობა თარგმანის ტექსტის უკონსტრუირებაში, რაც უშუალოდ გულისხმობს თარგმანის ტექსტის შესწავლას მთარგმნელის, პირველ ყოვლისა, როგორც პიროვნების, სუბიექტურ და შემოქმედებით ფაქტორთან კავშირში. მთარგმნელის როგორც შემოქმედის „ხატი“ მის მთლიანობაში და ამ ხატის ისეთი ორი აუცილებელი კომპონენტი, როგორცაა სტილი და პიროვნება, მთელი თავისი კონკრეტული სტრუქტურით უნდა იქნეს განსაზღვრული ამოსავალ და თარგმნილ ტექსტთა შეპირისპირებითი ანალიზის გზით.

ვითვალისწინებთ რა ი. მერაბიშვილის თვალსაზრისს, მიგვაჩნია, რომ თარგმანი დედნისეულ ტექსტთან ეკვივალენტობის მიმართებაში აღმოჩნდება არა დედნის ყველა ნიუანსის „ამტყვევებით“, არამედ შინაარსის ძირეული და წამყვანი კომპონენტების შემოქმედებითი ასახვით. ხსენებული მოსაზრების საფუძველზე უნდა აღინიშნოს, რომ სწორედ ამ პრინციპით შესრულებული თარგმანი აღარ განიხილება როგორც დედნისადმი მიბაძვა და მიმსგავსება, არამედ როგორც კვლევა და შემოქმედება. მაგრამ, რა თქმა უნდა, ეს არ უნდა ნიშნავდეს ორიგინალ ტექსტში განვითარებული ამბის როგორც მთლიანის ავტორისეული ხედვისაგან დაშორებას, არამედ მთარგმნელის მიერ გარკვეულ ეპიზოდებში ამ მთლიანის საკუთარი ხედვის გამოვლენას. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, იდეალურ შემთხვევაში მთარგმნელი, როგორც მეორადი შეტყობინების პროდუცენტი, მთლიანად უნდა გარდაისახოს ორიგინალის ავტორის სახეში და მაქსიმალურად გაიზიაროს ავტორის ესთეტიკური იდეალი, მაგრამ, ეს მართლაც იდეალია შესაძლებელი, რადგანაც, როგორც მსახიობი, გარდასახული რომელიმე დრამატული ნაწარმოების გმირის სახეში, არ კარგავს პირადულ ნიშნებს, ასევე მხატვრული ტექსტის მთარგმნელიც მუდამ გარკვეულწილად ინარჩუნებს თავის ხელწერას. მისმა შემფასებელურმა პოზიციამ შეუძლებელია თავი არ იჩინოს მისი შემოქმედების რეზულტატში. ყოველივე ამაში,

იკვეთება ინდივიდუალური სტილი, რაც უშუალოდ წარმოადგენს მთარგმნელის როგორც შემოქმედის უმთავრეს ნიშანს.

წარმოდგენილ ნაშრომში ემპირიულ მასალად აღებული გვაქვს „ჰამლეტის“ ორიგინალი ტექსტი და მისი ი. მაჩაბლისეული თარგმანი. შესაბამისად, გვსურს განვსაზღვროთ მთარგმნელის, ანუ ი. მაჩაბლის, როგორც შემოქმედის როლი, რისთვისაც აუცილებელია განვიხილოთ მისთვის დამახასიათებელი ის სუბიექტური ფაქტორები, რაც იკვეთება „ჰამლეტის“ ორიგინალ და თარგმნილ ტექსტთა შეპირისპირებითი ანალიზის დროს. სტატიის ფორმატიდან გამომდინარე, ვახორციელებთ მხოლოდ ექსპოზიციურ დიალოგთა გარკვეული სეგმენტების შეპირისპირებით ანალიზს.

სანამ გადავალთ უშუალოდ კვლევით ნაწილზე, აუცილებელია მოკლედ აღვნიშნოთ დიალოგის როგორც დრამატული ტექსტის კომპონენტისათვის დამახასიათებელი სპეციფიკის თაობაზე. დრამატული ტექსტისადმი მიძღვნილ ლიტერატურაში აღინიშნება, რომ დრამატული დიალოგის მონაწილეები წარმოადგენენ პიროვნებებს. „ფილოსოფიურ ანთროპოლოგიაზე“ დაყრდნობით, „პიროვნება წარმოადგენს ღია (გახსნილ) არსებას“. შესაბამისად, ჩვენი კვლევისთვის მნიშვნელოვან სამივე პიროვნებას – შექსპირს, როგორც „ჰამლეტის“ ავტორს, ჰამლეტს, როგორც შექსპირის ტრაგიდიის მთავარ პერსონაჟს და მაჩაბელს, როგორც „ჰამლეტის“ ქართულად მთარგმნელს – განვიხილავთ როგორც პიროვნებებს იმდენად, რამდენადაც ისინი გადალახავენ დროით და სივრცით „ჩაკეტილობას“, რომლის წინაპირობად გვევლინება შემოქმედებითობა (ის, რომ შექსპირი და მაჩაბელი შემოქმედნი არიან, არ იწვევს, ალბათ, არავითარ ეჭვს, მაგრამ ჰამლეტი, როგორც პიროვნება, ჩვენი აზრით, ასევე წარმოადგენს შემოქმედს, თუმცა, რა თქმა უნდა, ამ სიტყვის ტრაგიკული გაგებით).

იქედან გამომდინარე, რომ გვსურს განვახორციელოთ „ჰამლეტის“ მაჩაბლისეული თარგმანის როგორც შემოქმედებითი პროცესის ანალიზი, თვით ამ ანალიზის საბოლოო მიზნად კი გვესახება მაჩაბლის, როგორც მთარგმნელისა და შემოქმედის „ხატის“ კონცეპტუალური კონსტრუირება, ვფიქრობთ, რომ სწორედ ხსენებულმა მომენტმა უნდა შეასრულოს ძირითადი როლი ხსენებული ხატის აგებაში. ბუნებრივია, „მთარგმნელის ხატი“ მის მთლიანობაში და ამ ხატის ისეთი ორი აუცილებელი კომპონენტი, როგორცაა სტილი და პიროვნება, მთელი თავისი კონკრეტული სტრუქტურით უნდა იქნეს განსაზღვრული ამოსავალ და თარგმნილ ტექსტთა შეპირისპირებითი ანალიზის გზით.

როგორც უკვე აღინიშნა, მოცემულ სტატიაში ვახორციელებთ შეპირისპირებით ანალიზს „ჰამლეტის“ ამოსავალ და თარგმნილ ტექსტთა ექსპოზიციური ნაწილისა, რომელიც შეიცავს კვანძის შეკვრისკენ მიმავალ ორ განსხვავებულ, მაგრამ შინაგანად ურთიერთდაკავშირებულ სიუჟეტურ ეტაპს, რომლის ფარგლებშიც ჰამლეტი ესაუბრება მეგობრებს, და ეტაპს, რომლის ფარგლებშიც ჰამლეტი ესაუბრება მეფის სასახლის წარმომადგენლებს.

ექსპოზიციის პირველი ნაწილის (ჰამლეტისა და მეგობრების დიალოგი) შეპირისპირებითი ანალიზი გვიჩვენებს, რომ „ჰამლეტის“ მაჩაბლისეულ თარგმანში რეალიზებულია მთარგმნელობითი თეორიის ფუძემდებლის ლ. ბარხუდაროვის მიერ შემოთავაზებული მთარგმნელობით ტრანსფორმაციათა მთელი სპექტრი – **გადაადგილება, ჩანაცვლება, დამატება, გამოტოვება** (და აქვე გვსურს იმის აღნიშვნაც, რომ შეპირისპირებითი

ანალიზის პროცესში აუცილებელია განისაზღვროს არა მხოლოდ მთარგმნელობითი ტრანსფორმაციის ფაქტობრივი მოცემულობა, არამედ ისიც, თუ როგორია ამ თვალსაზრისით მთარგმნელობითი ტენდენცია). ნიმუშად დავასახელებთ მაგალითებს:

1. **Bernardo: He.** – ჰო, ბერნანდო ვარ.

მთ.ტ.¹**დამატება:** ორიგინალ ტექსტში ნაცვალსახელით გამოხატული თანხმობა გადმოტანილია ქართულ თარგმნელ ტექსტში სრული წინადადების სახით. გარდა ამისა, აქ გვაქვს დაკონკრეტება, რაც გამოიხატება იმით, რომ ინგლისური III პირი შეცვლილია ქართული I პირით.

2. **Francisco: I think I hear them. –Stand. ho! Who is there?**

აი, მგონია, მათი ხმაა. აქ ვინ მოდიხართ?

მთ. ტ. **ჩანაცვლება, გამოტოვება.** ქართულ თარგმანში გამოტოვებულია ინგლისური ზმნა 'stand'. ასევე აქაც მეორდება სიტუაციის დაკონკრეტება. ქართულ თარგმანში უფრო ფართო მნიშვნელობის ზმნა'tobe' ((is)ყოფნა) იცვლება უფრო კონკრეტული მნიშვნელობის მქონე ზმნით („მოდიხართ“). შესაბამისად, საქმე გვაქვს ინგლისური ტექსტით ნაგულისხმევი სიტუაციის შემდგომ დაკონკრეტებასთან.

3. **Marcellus: O, farewell, honest soldier.**

Whohathrelievedyou?

შენც გაგიმარჯოს,

ვინ გამოგცვალა? შენს მაგივრად ვინა დარაჯობს?

მთ. ტ. **გამოტოვება, დამატება:** ქართულ თარგმანში გამოტოვებულია 'honest soldier'. დამატება ხდება სინტაქსურ დონეზე – ერთი მარტივი წინადადება შეცვლილია ორი მარტივი წინადადებით. ეს სინტაქსური ცვლილებაც ემსახურება დაკონკრეტების ტენდენციას. ხაზი გაესმის დარაჯთა იმ მიკროსოციალურ ჯგუფს, რომელთა შორის არის მოყვარული დამოკიდებულება და რომელსაც შემდგომ შეუერთდება თვით ჰამლეტი.

განსხვავებით ექსპოზიციური დალოვის პირველი ნაწილისაგან, მეორე ნაწილი (ჰამლეტი, დედოფალი და ხელმწიფე) ავლენს თავის სპეციფიკას: აქ უკვე ვლინდება დალოვის დრამატული ხასიათი იმ გაგებით, რომ მისი მონაწილენი როგორც პიროვნებები კონფლიქტში შედიან ერთმანეთთან (მიუხედავად იმისა, რომ ამ კონფლიქტს ჯერჯერობით ხედავს და ამჩნევს მხოლოდ ჰამლეტი). მაგალითად:

1. **King: ... But now, my cousin Hamlet, and my son, –**

Hamlet: (aside) A little more than kin, and less than kind.

ხელმწიფე: ახლა შენ, ჰამლეტ, ჩემო ძმის-ძვე და ჩემო ძეო...

ჰამლეტ: (თავისთვის) ნათესაობით ახლონი ვართ სხვაფრივ... არ ვიცი.

საინტერესოა, სწორედ ამ კონფლიქტური თვალსაზრისით, გავაანალიზოთ მაჩაბლისეული თარგმანი, რომელშიც საქმე გვაქვს მთარგმნელობითი **ჩანაცვლების** ორ ვარიანტთან: ა) თუ ხელმწიფე ჰამლეტს უწოდებს „ძმიშვილს" ('cousin'), ჰამლეტი ახდენს ამ „ძმიშვილობის" განზოგადებას სიტყვით „ნათესაობით სიახლოვე"; ბ) „სხვაფრივ... არ ვიცი" – ამ შემთხვევაშიც საქმე გვაქვს განზოგადებასთან, მაგრამ კონფლიქტურობის მეტ მინიშნებასთანაც, რადგან

1 მთარგმნელობითი ტრანსფორმაცია

სიტყვა „სხვაფრივ“ იძლევა განზოგადების ფართო საფუძველს. ტენდენციათა ხსენებული განსხვავება (პირველ ნაწილში კონკრეტიზაცია, აქ კი – განზოგადება) მეტყველებს იმაზე, რამდენად არის მანაბლისეულ თარგმანში ერთმანეთთან შერწყმული მხატვრული თარგმანის ის სამი ფაზა, რომლებზეც საუბრობს მხატვრული თარგმანის მკვლევარი ი.ლევი – დედნის წვდომა, მისი ინტერპრეტაცია და მისი ხელახლა გამოხატვა. შექსპირისეული ტექსტის მოცემული სეგმენტის ამგვარი (განმაზოგადებელი) თარგმანით მანაბელი ერთდროულად ახდენს ორიგინალის წვდომასაც, ინტერპრეტაციასაც და ხელახლა გამოხატვასაც. მისეული ჰამლეტი უკვე ამ ეტაპზე თავისი განზოგადებით ცდილობს მიანიჭოს ოჯახში მომხდარ ვერაგობას ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობა. სწორედ ამით, ჩვენი აზრით, ვლინდება მანაბლისეული თარგმანის ის სტილი, რომელიც, ამავე დროს, მეტყველებს მასზე როგორც მთარგმნელზე და შემოქმედზე იმ გაგებით, რომელსაც გულისხმობს **მთარგმნელობითი ხატის ცნება**.

შეიძლება ითქვას, რომ შეპირისპირების საფუძველზე იკვეთება მანაბლისეული სტილის შემდეგი თავისებურება: პერსონაჟთა დისკურსის ყოველი გადმოქართულებისას აირეკლება მთარგმნელის მიერ სიუჟეტური მოტივების არა უბრალოდ ხედვა, არამედ პიროვნული შეფასებაც, რასაც შეიძლება ვუწოდოთ პერსონაჟის წვდომა და რაც ავლენს მანაბლისეული სტილისა და ხატის იმ ასპექტს, რომელსაც შეიძლება „ავტორთან დიალოგი“ ვუწოდოთ.

1. Hamlet: *Ay, madam, it is common.* – დიად, დიად, საერთო არის.

მიმართვითი სიტყვა 'madam' → „დიად, დიად“ თანხმობის გამომხატველი ორჯერ წარმოქმნილი სიტყვა. გვაქვს თუ არა ტრანსფორმაცია? გვაქვს და მთარგმნელი ახორციელებს თვით ჰამლეტის როგორც პერსონაჟის სიღრმისეულ წვდომას. ერთის მხრივ, ჰამლეტს არ სურს მიმართოს საკუთარ დედას ოფიციალურად ('madam'), მაგრამ, ამავე დროს, გამოხატავს მის მიმართ შეუგრძნობელ დისტანციას განმეორებითი თანხმობით. მთარგმნელისეული წვდომა ამ შემთხვევაში უნდა ნიშნავდეს: მართალია, ჰამლეტმა ჯერ არ იცის საქმის სრული ვითარება, მაგრამ ეჭვით უკვე არის შეპყრობილი.

2. Hamlet: *'Alas, poor ghost!' – „ოჰ, საბრალო, ბედკრულო სულო!“* – ტრანსფორმაციული **დამატების** („ბედკრულო“) გზით ნათლად გამოჩნდა მთარგმნელის მიერ ჰამლეტის განწყობის უფრო ემოციური აღქმა, ვიდრე ეს ორიგინალშია.

3. Hamlet: *Speak; I am bound to hear.* – უნდა გისმინო, ვალადაც მდევს; ილაპარაკე.

წინა მაგალითისაგან განსხვავებით ტრანსფორმაციის იმავე სახეობით (**დამატება** – „ვალადაც მდევს“) ხაზი გაესმის მისი (ჰამლეტის), როგორც პერსონაჟის, **ზნეობრივ** ასპექტს.

4. Ophelia: *Oh, my lord, my lord, I have been so affrighted!* – დმერთო ჩემო, შიშით ვკანკალებ.

ამ შემთხვევაში **შეცვლა** (affrighted → შიშით ვკანკალებ) კიდევ ერთხელ მიანიშნებს მთარგმნელის ტენდენციასზე – ხაზი გაუსვას იმას, რასაც შეიძლება ვუწოდოთ „ეპიზოდის მეტი ზნეობრივ-ემოციური დატვირთულობა სიუჟეტური მოტივების ფონზე“. ხსენებული მთარგმნელობითი ტრანსფორმაცია უკვე აღრმავებს მანაბლისეული სტილისა და ხატის იმ ასპექტს, რომელსაც ჩვენ „ავტორთან დიალოგი“ ვუწოდეთ: მთარგმნელის მიერ ეპიზოდის ემოციურ ასპექტთა ამგვარი ხაზგასმა საბოლოო ანგარიშში უნდა ნიშნავდეს პერსონაჟთა ჩვენ მიერ ხაზგასმულ სიღრმისეულ-ზნეობრივი ასპექტის გამოკვეთას.

ამდენად, მთარგმნელი ცდილობს დაგვანახოს პერსონაჟები უფრო ყოვლისმომცველად,

ვიდრე ეს ხდება ორიგინალის შესაბამის სეგმენტში. ტრანსფორმაციათა ერთობლიობის გაანალიზების საფუძველზე, მაჩაბლის, როგორც მთარგმნელის შემოქმედებითი ხატის, ძირითად მომენტად უნდა მივიჩნიოთ ავტორთან უწყვეტი დიალოგის ფაქტი, ხოლო მთარგმნელის ავტორთან დიალოგი კი ნიშნავს არა ავტორისეული პოზიციისგან დაშორებას, არამედ მთელი პიესით ნაგულისხმევი ავტორისეული პოზიციის შევსებასა და გადრმავებას. ავტორთან დიალოგის მახასიათებლად მივიჩნიეთ მთარგმნელის ხატის ის სიღრმისეული ნიშანი, რომელიც გამოიხატება მის მიერ *პერსონაჟთა ზნეობრივი ასპექტის* ხაზგასმაში. ქართული თარგმანი უფრო და უფრო ავლენს მაჩაბლის ისეთ მთარგმნელობით სტილს, რომელიც *მთარგმნელობითი აქტის შემოქმედებითობაზე* მიუთითებს.

ლიტერატურა:

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода. Москва: Наука, 1975.
2. მერაბიშვილი ი. *პოეტური თარგმანების ლინგვისტიკა*. თბილისი. საქართველოს ბაირონის საზოგადოება. 2005.
3. Левый И. *Искусства перевода*. Москва: Прогресс, 1974.
4. საყვარელიძე ნ., *თარგმანის თეორიის საკითხები*, თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. 2011.

Тамар Мардалишвили

Роль переводчика как создателя при формировании переведенного текста

Резюме

В статье рассматривается роль и значение переводчика как творца при конструировании переводимого текста, что непосредственно подразумевает изучение переводимого текста с учетом личностных и субъективных факторов переводчика. Образ переводчика как творца в его целостности и два необходимых компонента этого образа, какими являются *стиль* и *личность* должны быть основой при сравнительном анализе переводимого текста.

Tamar Mardaleishvili**The Role of Translator as Creator while Forming Translated Text****Abstract**

This article deals with the issue of role and meaning of translator considered as creator while forming translated text, that precisely implies to study translated text associated with subjective factor of the translator as a person. 'Translator icon' should be inevitably considered as the interrelation of the concepts of *style* as well as *a person*. Structural unity of these concepts are defined in terms of contrastive analysis of the original and translated texts of 'Hamlet'.

რეცენზენტი: პროფესორი ვ. დროზდოვა-დიესი

ენათმეცნიერება Языковедение Linguistic

თამარ მახარობლიძე

თბილისი, საქართველო

კომპიუტერული თარჯიმანი ქესტურიდან სამეტყველო ენაზე¹

საგულისხმოა, რომ მიუხედავად მრავალი მცდელობისა (იხ. ქვემოთ, გამოყენებული ლიტერატურის არასრული სია) დღემდე არ არსებობს ქესტური ენიდან სამეტყველო ენაზე მანქანური თარგმანის განმახორციელებელი კომპიუტერული პროგრამა. ამ საკითხის გადაჭრას უდიდესი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს ყრუთა თემებისათვის. ჩვენ მიერ შექმნილი ენჯინის პროგრამული კონცეფცია არის უნივერსალური ხასიათის და შესაძლებელია მისი გამოყენება სხვადასხვა ქესტური ენის თარგმანისათვის.

ჩვენ გავიარეთ სხვადასხვა მიდგომები, ახალი ტექნოლოგიებით შევქმენით ქესტური ენის სამუშაო მინი კორპუსი, ჩავიწერეთ 1600 სიტყვა-ქესტი, შევქმენით დამოუკიდებელი სტატიკური ქესტების ამომცნობი სისტემა, ჩამოვაყალიბეთ ნეიტრალური ქესტის თეორია და საბოლოოდ მივედით დასკვნამდე, რომ ამ ტიპის თარჯიმანი უნდა შეიქმნას ნეირონეტების ბაზაზე და უნდა გაკეთდეს დინამიკური ქესტების დამუშავების სისტემა.

ქესტურიდან სამეტყველო ენაზე კომპიუტერული თარჯიმანის ენჯინის პროტოტიპის შესაქმნელად საჭიროა ქესტების კომპიუტერული მოდელირება და აღწერა, ასევე კავშირების გამოვლენა და სამეტყველო სტრუქტურის დამუშავება, რომლის შესწავლითაც შეიქმნება მანქანური მთარგმნელი. არსებული მონაცემებით მოიაზრება ნეირონული ქსელის გაკეთება, რომელსაც შეეძლება წინადადებაში სიტყვა-ქესტების ამოცნობა და თარგმნა (თუნდაც დაბალი მიახლოებით).

დასადგენია, თუ როგორ შეიძლება დამუშავდეს დინამიკური ქესტები, როგორც სტატიკური ქესტების ერთობლიობა, ანუ მოლიანი სტრუქტურა, ე.წ. ნეიტრალური ქესტებით (იგივე სპლიტერით) დანაწევრებული სტრუქტურა, თუ განზოგადებული აბსტრაქტული მონაცემი, რომელიც ექვემდებარება ნეირონული ქსელის მეოთხით შესწავლას.

თანამედროვე მანქანური სწავლება, ფაქტობრივად, ყოველთვის არის ხელოვნური ინტელექტი

¹ კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით, 216702 „ქართული ქესტური ენის ზმნის მორფოლოგია“

- კერძოდ, ნეირონული ქსელის აგება (NLP, TTS, STT, OCR და ა.შ.). შესაბამისად, ამ მეთოდის დანერგვა და გამოყენება შესტური ენების კომპიუტერული თარჯიმანისათვის პრობლემის მოგვარების მიზანშეწონილი გზაა.

უნდა აიგოს შესტების ტრანსლაციის ნეირონული ქსელი, თუმცა ამასთან ერთად აუცილებელია შესტური ენის აღწერის ქსელის შექმნაც. ეს ერთიანი ქსელური სისტემა ჩაატარებს ხშირად გამოყენებული შესტების გამოხშირვას, ფრაზების და სიტყვების პრედიქციას, ზოგადად ენის სტრუქტურის ტრანსლაციისთვის აუცილებელ მცირე აღწერას. უნდა მოხდეს შესტური ენის ინფორმაციის ნეირონული ქსელების შესწავლა. აგრეთვე უნდა მოისინჯოს ტექსტის ნეირონული ქსელებით აღწერისა და დამუშავების სისტემებიც. უნდა ჩამოყალიბდეს ყველაზე ხშირად გამოყენებადი ტექსტის მოდული (არა მხოლოდ სტატისტიკური მონაცემი არამედ ნეირონული ქსელი, რაც ჯერ არმომხდარი პროცესის აღბათობის შეტყობინებას იძლევა). შესაქმნელია შესტების ნეირონული ქსელი - არა პირადად შესტების ერთმანეთთან შედარება და კოეფიციენტების დადგენა, არამედ ქსელმა უნდა იპოვოს არსებულ ნეირონებს შორის კავშირი, მსგავსება, შინაარსობრივი, თუ უშინაარსო ბმები. ასევე უნდა ჩატარდეს სისტემის წარმადობის რეალურ დროში ტესტირება.

ნეიტრალური შესტის თეორიის ინტეგრაცია უნდა მოხდეს შესტური ნეირონული ქსელის ფორმატში და ამ ხედვით დამუშავდეს შესტური ენების პროგრამული კორპუსების შექმნის კონცეფცია. მართებულია კონკრეტული შესტური ენების პროგრამული მინი-კორპუსების გაკეთება და ჩვენ მიერ შემუშავებული ენჯინის კონცეფციის გამოყენებით სხვადასხვა აპლიკაციების შექმნა.

ენჯინი იწყობა ქართული შესტური ენისთვის, თუმცა ის თავიდანვე იწყობა ისეთ რეჟიმში, რომ ენის "ჩანაცვლება" მოხდეს მარტივად. მონაცემთა საწყისი სტრუქტურა არის ე.წ. შესტური ენის კორპუსი - ნეირონული ქსელი. პროგრამული ბირთვი ამ მონაცემებს გამოიყენებს აბსტრაქტული ობიექტების სახით, არა რაიმე მკაცრი სტრუქტურული დამოკიდებულებით. შესაბამისად, საბოლოო პროდუქტში მარტო ენის კორპუსის ჩანაცვლებით შესაძლებელი იქნება ახალ ენაზე გადართვა ყველანაირი დამატებითი პროგრამული ჩარევის გარეშე. არსებულ სერვერზე ასინქრონულად იქნება გაშვებული პროცესი, რომელიც მუდმივად დაითვლის მონაცემებს და დაამუშავებს ინფორმაციას (პროცესორის სადღაც 20-50% დატვირთვით).

უნდა აღინიშნოს, რომ ჩამოსაყალიბებელია დეტალური მეთოდისა, რომ მოხდეს შესტური ინფორმაციის ნეირონული ქსელების შესწავლა. ტექსტის ნეირონული ქსელებით აღწერისა და დამუშავების სისტემებში უნდა ჩამოყალიბდეს ყველაზე ხშირად გამოყენებადი ტექსტის ზოგადი მოდული.

კვლევის ზოგადი მეთოდისა ასეთია: იწყობა ნეირონული ქსელის მოდელი, რომელიც "სწავლობს" უკვე არსებულ შესტებს; იწყობა ნეირონებს შორის კავშირებისა და მანქანური სწავლების სისტემები დაგროვილი ინფორმაციის საფუძველზე. ასევე იწყობა მანქანური დამუშავების სისტემა. პროცედურულად სისტემა ყალიბდება ბლოკების სახით, რომ შეცდომის დაშვების დროს შესაძლებელი იყოს ცალკეული ბლოკის გადაწყობა.

ენჯინის ბლოკებია: შესტების ენის ლექსიკონი/კორპუსი, შესტების ხელოვნური ინტელექტით შესწავლის ბლოკი, შესტების "ტრენაჟორი" - ამ ბლოკით ხდება არსებული შესტების

კორექტირება და მონაცემების განახლება. პროცესში მონაწილეობს მთარგმნელობითი ბლოკი და დაუმუშავებელი ინფორმაციის ბლოკი (ის ინფორმაცია, რომელიც სისტემაში ვერ ამოიცნო, ან "მოიშორა", როგორც "ზედმეტი ინფორმაცია"). ეს ბლოკი, ფაქტობრივად, შეცდომების კოლექტორია, რომელიც ცალკე შეისწავლება. მნიშვნელოვანია თავად ბლოკების მაკავშირებელი (შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეს არის ცენტრალური ბირთვი - engine).

საბოლოო შედეგები დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად გამართული იქნება ნეირონული ქსელი და ზოგადად ხელოვნური ინტელექტის სისტემა. სავარაუდოდ, პირველ მიახლოებაში სპეციალურად გაკეთებულ შესტებს (იგულისხმება ნელა, შეყოვნებით და გარკვევით წარმოდგენილი შესტი და არა ჩვეულებრივი სასაუბრო ტემპით ილუსტრირებული) სისტემა ასინქრონულად გამოიცნობს 40-80% სიზუსტით.

ენჯინის შექმნის პროცესი მოიაზრებს ცდებს ბირთვებზე (Brain, Synaptic და Mind) (ასეულობით ნეირონი), მოდელის აწყობას და მანქანური სწავლების «მწვრთნელის» სისტემის აწყობას, ნასწავლი მასალის ანალიზის შემდეგ ასეულობით შესტის ჩაწერას, პარადიგმის, მონაცემების ტიპისა და დამუშავების მეთოდის თეორიული კონცეპტების ჩამოყალიბებას, საბოლოოდ ქსელის კომპონენტების აწყობას და ე.წ. «მწვრთნელის» აწყობას, შესტების დადგენილი მეთოდით ჩაწერას და სისტემის შეკვრას.

შესტურიდან სამეტყველო ენაზე კომპიუტერული თარგმანის ენჯინმა უნდა მოახერხოს ასინქრონულად (ანუ შეყოვნებით საშუალოდ 10-30 წამის შუალედით) შესტების გამოცნობა შესტური ენის საუბრისას. საუკეთესო შემთხვევაში გამოცნობის მიახლოება იქნება 70-80%, უარეს შემთხვევაში კი - 30-40%

ლიტერატურა:

1. Chuan, Ching-Hua, Eric Regina, and Caroline Guardino. "American Sign Language recognition using leap motion sensor." Machine Learning and Applications (ICMLA), 2014 13th International Conference on. IEEE, 2014
2. Justino, Edson JR, Flávio Bortolozzi, and Robert Sabourin. "A comparison of SVM and HMM classifiers in the off-line signature verification." Pattern recognition letters 26.9 (2005): 1377-1385.
3. Li, Yi. "Hand gesture recognition using Kinect." 2012 IEEE International Conference on Computer Science and Automation Engineering. IEEE, 2012.
4. Murata, Tomoya, and Jungpil Shin. "Hand gesture and character recognition based on kinect sensor." International Journal of Distributed Sensor Networks 2014 (2014).
5. Marin, Giulio, Fabio Dominio, and Pietro Zanuttigh. "Hand gesture recognition with jointly calibrated Leap Motion and depth sensor." Multimedia Tools and Applications (2015): 1-25.
6. McCartney, Robert, Jie Yuan, and Hans-Peter Bischof. "Gesture Recognition with the Leap Motion Controller." Proceedings of the International Conference on Image Processing, Computer Vision, and Pattern Recognition (IPCV). The Steering Committee of The World Congress in Computer Science, Computer Engineering and Applied Computing (WorldComp), 2015.

7. Nowicki, Michał, et al. "Gesture recognition library for Leap Motion controller." Bachelor thesis. Poznan University of Technology, Poland (2014)
8. Tang, Matthew. "Recognizing hand gestures with microsoft's kinect." Palo Alto: Department of Electrical Engineering of Stanford University:[sn] (2011).
Yang, Jie and Yangsheng, Xu. Hidden markov model for gesture recognition. No. CMU-RI-TR-94-10. CARNEGIE-MELLON UNIV PITTSBURGH PA ROBOTICS INST, 1994. http://www-preview.ri.cmu.edu/pub_files/pub3/yang_jie_1994_1/yang_jie_1994_1.pdf
9. Yin, Ying. Real-time continuous gesture recognition for natural multimodal interaction. Diss. Massachusetts Institute of Technology, 2014.
10. Gao Wen and Chunli Wang. "Sign language recognition." Series in Machine Perception and Artificial Intelligence 48 (2002): 91-120.

Тамар Махароблидзе

Компьютерный перевод с жестового на речевой язык

Резюме

Следует отметить, что, несмотря на множество попыток (см. внизу неполный список использованной литературы), по сегодняшний день не имеется компьютерной программы, которая осуществляла бы машинный перевод с жестового языка на речевой язык. Разрешение данного вопроса имеет огромное практическое значение для общин глухих. Созданная нами компьютерная программная ЭНДЖИН-концепция носит универсальный характер и возможно ее применение для перевода различных жестовых языков. Мы проработали различные подходы, посредством новых технологий создали рабочий мини-корпус жестового языка, записали 1600 слов-жестов, создали систему, распознающую независимые статические жесты, сформулировали теорию нейтрального жеста и в конечном счете пришли к выводу, что переводчик подобного типа должен быть создан на базе нейронетов и что следует организовать систему разработки динамических жестов.

Tamar Makharoblidze

Computer Translator from sign into spoken languages

Abstract

At present, the creation of a computer translator from sign languages to spoken languages and vice versa is a challenge for scientists, since, despite the great interest in this problem and many attempts, a computer translator from the sign into the spoken languages has not yet been developed. The present paper theoretically puts the light on sign language recognizing systems. The paper provides an overview of the conception of an engine for sign recognizing systems. This engine concept can also be used for any other sign language computer translators.

რეცენზენტი: პროფესორი თამარ ლომთაძე

ენათმეცნიერება Языковедение Linguistic

ნათელა მელიქიძე

ახალციხე, საქართველო

მეტსახელიდან მომდინარე გვარსახელები,
რომლებიც ასპინძის მუნიციპალიტეტში დღეს აღარ გვხვდება

მეტსახელი გვართა ჩამოყალიბების ერთ-ერთი საშუალებაა, ამას ნაშრომში განხილული გვარსახელებიც ადასტურებს. მაჰმადიანი მოსახლეობის გასახლებათან ერთად ასპინძის მუნიციპალიტეტში ასზე მეტი გვარი გაქრა, მათ შორისაა მეტსახელიდან მომდინარე გვარებიც: არივაძე, ბახჩაჯიშვილი, ბაჯაჯიშვილი, დრიგოშვილი/დრინგოშვილი, ზოდოშვილი, თაფლაშვილი, თეთრაშვილი/თეთრაძე, თოფალიშვილი, კორობაშვილი, კუტმამაშვილი, კუჭაიძე/კუჭაიძე, ლამიაშვილი, ლეზგიშვილი, მასოშვილი, მაშკოძე, მოლაშვილი, მულიშვილი, პაწაკიძე/პაწაკიანი/პაწაკიშვილი, საბითაშვილი, სათოშვილი, ტოპალიშვილი, ფეხოშვილი, ქორობოშვილი, ქოსაშვილი, ყოხოშვილი, ჩახოძე, ჩეგონაშვილი, ჩეხელაშვილი/ჩეხეშვილი, ცულუკიძე, წითურაშვილი, ჭაჭულაშვილი, ჭეჭოშვილი, ჭიკოშვილი, ჭუჭულაშვილი, ხოკიშვილი. ზოგჯერ მეტსახელი გამჭვირვალეა და თავად ლაპარაკობს აღსანიშნის ნიშან-თვისებაზე (წითურაშვილი, თეთრაძე); ასპინძის მუნიციპალიტეტში აღარ გვხვდება მეტსახელური გვარსახელები, რომელთა მნიშვნელობა დაბინდულია ამ ლექსიკური ერთეულების არააქტიური გამოყენების ან მივიწყების გამო.

მაჰმადიან მესხთა წარმომავლობის დასადგენად პროფ. მ. ბერიძეს ყველაზე რეალურ გზად თითოეული პიროვნებისა თუ ოჯახის გვარის კვლევა მიაჩნია. მისი აზრით, ეს საშუალებას მოგვცემს აღმოვაჩინოთ ქართული ისტორიული გვარები, ცნობილი გვარები, რომლებიც შეიძლება მესხეთში აღარც კი მოიძებნოს, რადგან ისინი მხოლოდ მუსლიმ ქართველებს ჰქონდათ და ამას თავისი ახსნა აქვს [ბერიძე, 2009: 114].

1976 წელს სამცხე-ჯავახეთის ისტორიული მუზეუმის მაშინდელი დირექტორის ს.ხოსიტაშვილის შედგენილი დოკუმენტიდან ცნობილია ქართველ მაჰმადიანთა გვარები. კერძოდ, ასპინძაში უცხოვრიათ დიასამიძეებსა და ზუბალაშვილებს, ტოლოშში – თუთაძეებსა და წითლანაძეებს, შალაშეთში – მაჩაბლებსა და ბერიძეებს, ხერთვისში – აბაშიძეებს,

ორბელიანებს, ბალადაშილებს, შაქარაშილებს, წითურაშილებს, თოკში – აბაშიძეებს [თოკში აბაშიძეების ცხოვრებას ადასტურებს ა.ფრონელიც: 1991: 172], რუსთავეში – ღარიბაშილებს, გელსუნდაში – ვანნაძეებს, ოშორაში – ავალიშილებს, გონიაშილებს, ჭეჭოშილებს [ბერიძე, 2009: 32].

„თბილისის გუბერნიის ახალციხის მაზრის ოჯახების სიებში“ მითითებულია, რომ აწყვიტაში უცხოვით ვეფხვაძეებს, რომელთაც ქართული გვარი შენარჩუნებული აქვთ, ეროვნებით კი „თათრებად“ მოიხსენებიან [ბარათაშვილი, 1997: 8]. კ.ბარათაშვილის შედგენილ გვართა ცხრილებში, მოყვანილია მაჰმადიანი ქართველების შემდეგი გვარები: სოფელ ახინძაში – ნადირაძე (1928წ.), ჯუხარაშვილი (1938წ.), დათაშვილი (1938წ.), თურმანიძე, ბახუტაძე, ვანნაძე, ზუბალაშვილი; ხედა ოშორაში – ბაბაძე (1850წ.), ლეკიშვილი (1886წ.), ნანიაშვილი, თეთრაშვილი, დონიაშვილი, ჩერიაშვილი, ჩენეშვილი, დრინგოშვილი, დრიგოშვილი, გოგდარიშვილი, კორობაშვილი, ტოროლაშვილი, ტოროლიშვილი, ბოდოზაშვილი, მამულიშვილი, პაწაკიშვილი, მელიტიშვილი, ნადინაშვილი, ზანდარაშვილი, ჩეგონაშვილი, მასოშვილი, ტატაშვილი, ბიდინოშვილი (1886წ.), ხუციშვილი, თეთრაძე, დონიაძე, კუჭიაძე, ტატაძე, ტატიშვილი, თამაზიანი, ისპირიანი (1932წ.), მეხრიძე, ჩეროშვილი; ქვედა ოშორაში – აბაშიძე, არივაძე, ბახჩაჯიშვილი, გოგდარაშვილი, ჭაჭულაშვილი, ჭუჭულაშვილი, ჭუჭულაძე, თემოშვილი, თოფალიშვილი, ზოდოშვილი, რახმიაშვილი, ხოკიშვილი, მაშანაშვილი, ყულოშვილი, ყულიშვილი, ბახუნიაშვილი, ბახუტაშვილი, ბახტაძე, ლეკიშვილი, მუსტანიანი, მუთიშვილი, მუთიაშვილი, სარაჯიშვილი, ფეზოშვილი, გაგალოშვილი, გოგოლაძე, დრინგოშვილი, ლამიაშვილი, ლომიაშვილი, ლომიძე, ოსმანიშვილი, ლეზიშვილი, მუსაშვილი, მოლაშვილი, თაფლიშვილი, ჭიკოშვილი, მეტონიძე; ხერთვისში – აბაშიძე, კუჭიაძე, ფალავანდოვი, ქემურაძე, ვანნაძე, მაჩაბელევი. საინტერესოა ინფორმაცორთა ცნობები გამაჰმადიანებული ქართველების შესახებ. მარინე ბერიძის „პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან“ გვატყობინებს, რომ სოფელ ხარტში ერთადერთ გვარს მიუღია მაჰმადიანობა, **ორბელიანებს**, იმ დროისათვის 6 ოჯახი ყოფილა.

რ. თოფნიშვილს სცსსა-ზე დაყრდნობით (ფ.254, ან. 3, საქ.№1851.გვ.107-125), მოყვანილი აქვს ლეპისის საზოგადოების სოფელ შაღლშეთში მცხოვრებ ქართველთა გვარები: მელიქიძე (12 კომლი) და ნადირაძე (3 კომლი). აქ უცხოვრით ქართველ მაჰმადიანებს, რომელთა საოჯახო ენა თურქული ყოფილა. მაჰმადიანთა ქართული გვარებიდან დასახელებულია: **მელიქიძე** (არიფე ალი ოღლი, ალიკო ოღლი მელიქიძე), **ზურაბაძე**, **თუთაძე**, **მაშეოძე**, **ვეფხიძე** [თოფნიშვილი, 2013: 22]. ამავე დოკუმენტიდან ირკვევა, რომ ქართულ გვარებს ატარებენ იდუმალის სასოფლო საზოგადოების სოფელ ქვემო ოშორის მაჰმადიანი ქართველები (56 კომლი, 580 სული): **ბაჯაჯიშვილი** (3 კომლი), **ზოდოშვილი** (2 კომლი), **ჭუჭულაშვილი** (5 კომლი), **ლეკიშვილი** (3 კომლი), **სარაჯიშვილი** (3 კომლი), **ფენოშვილი** (2 კომლი), **გოგდარაშვილი**, **თემოშვილი**, **თოფალიშვილი**, **ხოკიშვილი**, **მულიშვილი**, **დრინგაშვილი**, **ბახუტაშვილი**, **ლალიაშვილი**. ანალოგიური ვითარებაა ხემო ოშორის ქართველ მაჰმადიანებშიც (83 კომლი, 743 სული): **ლეკიშვილი** (2 კომლი), **თეთრაშვილი** (3 კომლი), **ჩეროშვილი** (9 კომლი), **ნანიაშვილი** (4 კომლი), **გონიაშვილი** (2 კომლი), **ზანდარაშვილი** (2 კომლი), **ტოროლიშვილი** (2 კომლი), **მამნიაშვილი**, **ნადინაშვილი**... (თოფნიშვილი, 2013: 27). სოციალური სტატუსი შენარჩუნებული ჰქონიათ (ბეგები ყოფილან): შაღლშეთში – **მაჩაბლებს** (სულეიმან ბეკ მუამედ ბეკ ზადე მაჩაბელი, აიდინ ბეკ ვახი ბეკ ზადე მაჩაბელი),

ზემო ოშორაში – ავალოვებს, ტოლოში – თულაევეებს (4 კომლი), თოკში – აბაშიძეებს (7 კომლი), ხერთვისში – ვაჩნაძეებს (4 კომლი), კუჭაიძეებს (3 კომლი), კომურაძეებს [თოფჩიშვილი, 2013: 25].

მე-20 საუკუნის 30-იან წლებში გ.ბოჭორიძე სწავლობს რა მესხეთის მოსახლეობის ეთნიკურ და რელიგიურ მდგომარეობას, უთითებს, რომ სოფელ რუსთავში 4 კომლი ქართველი ცხოვრობს. ინდუსას კი სახლობენ ქართველი მაჰმადიანები (100 კომლი). მისი ცნობით, სოფელში ქართულად მშვენივრად ლაპარაკობენ, თათრულს უფრო კაცები. ყველანი ნახევრად ქართულს, ნახევრად თათრულს ლაპარაკობენ. ინდუსაში მცხოვრებთა გვარებად დასახელებულია: **რასულაშვილი** (10 კომლი), **სათოშვილი** (50 კომლი), **ხალოშვილი** (10 კომლი), **გელაშვილი** (20 კომლი), **რამოშვილი** (3-4 კომლი), **შარავანდიძე** (6 კომლი), **ქოსაშვილი** (4 კომლი), **ქორობოშვილი** (1 კომლი), **ყონოშვილი** (2 კომლი). ამავე ჩანაწერებით ვიგებთ, რომ ინდუსელი ქემალ შარავანდიძე მასწავლებლობს ზველში. ყამზაშიც ქართველი მაჰმადიანები ყოფილან. ავტორის ინფორმაციით, ისინიც მშვენივრად ლაპარაკობენ ქართულს. აქ ყოფილა გვარები: **გონიაძე**, **მანარაძე** (20 კომლი), **ცულუკიძე** (10 კომლი), **ონიაძე** [რ.თოფჩიშვილის აზრით, უნდა იყოს: გონიაძე. თოფჩიშვილი, 2013: 29]. **ჭეჭელიძე**, **ჩაჩოძე** [ბოჭორიძე, 1992: 18]. გაივლის ნახევარი საუკუნე და 1886 წლის საოჯახო სიებში თათრებად ჩაწერენ ყამზას მკვიდრთ, რომელთა ქართულ წარმომადლობას მათი გვარები ადასტურებენ: **ჩოჩოშვილი**, **იბოშვილი**, **ჩენელაშვილი**, **ჯაკაშვილი**, **ტოპალიშვილი**, **გონიაშვილი**, **გონიაშვილი**, **კუტმამაშვილი** (სცსს, ფ. 254, ან. 3, საქ. №1843, გვ.85-102). ინდუსელებისა და ყამზელებისაგან განსხვავებით, იდუმალაში (40 კომლი), ლაშხევსა (40 კომლი) და ასპინძაში (130 კომლი) მცხოვრებ ქართველ მაჰმადიანებს მშობლიური ენა დაიწვებული ჰქონიათ [ბოჭორიძე, 1992: 18]. მგელსუნდაში **შაბან ჰამიდ ოღლი** და აბდულა **გეგიძე** ჰყავს დასახელებული გ.ბოჭორიძეს [ბოჭორიძე, 1992: 226].

ასპინძის მუნიციპალიტეტში აღარ ჩანს მეტსახელიდან მომდინარე შემდეგი გვარები: **არივაძე**, **ბახჩაჯიშვილი**, **ბაჯაჯიშვილი**, **დრიგოშვილი//დრინგოშვილი**, **ზოდოშვილი**, **თაფლაშვილი**, **თეთრაშვილი//თეთრაძე**, **თოფალიშვილი**, **კორობაშვილი**, **კუტმამაშვილი**, **კუჭაიძე//კუჭიაძე**, **ლამიაშვილი**, **ლეზგიშვილი**, **მასოშვილი**, **მაშკოძე**, **მოლაშვილი**, **მულიშვილი**, **პაწაკიძე//პაწაკიანი //პაწაკიშვილი**, **საბითაშვილი**, **სათოშვილი**, **ტოპალიშვილი**, **ფეროშვილი**, **ქორობოშვილი**, **ქოსაშვილი**, **ყონოშვილი**, **ჩაჩოძე**, **ჩეგონაშვილი**, **ჩენელაშვილი//ჩენეშვილი//ჩენიაშვილი//ჩენოშვილი**, **ცულუკიძე**, **წითურაშვილი**, **ჭაჭულაშვილი**, **ჭეჭოშვილი**, **ჭიკოშვილი**, **ჭუჭულაშვილი//ჭუჭულაძე**, **ხოკიშვილი**.

არივაძე (ქვ. ოშორა, ბარათ.) – მხოლოდ **არივაძე** დასტურდება ი. მაისურაძესთან. აქვეა მითითებული საკუთარი სახელი **არევა**. შედარებულია სომხურთან: არევ – „მზე“ [მაისურაძე, 1990: 22]. ა.დლონტის ლექსიკონში გვხვდება: არე, არევა, არია [დლონტი, 1967: 48]. მესხურში **არიფ-დარია** ნიშნავს „აურ-დაურია, აშალ-დაშალა“. შესაძლებელია, არივაძის ფუძეში (არივა) ნაგულისხმევი იყოს შარიანი კაცის, ამრევ-დამრევის მეტსახელი, მით უფრო, რომ **არია** ა.დლონტთან მეტსახელის მნიშვნელობითაა ფიქსირებული.

ბახჩაჯიშვილი (ქვ. ოშორა, ბარათ.) – მოცემული გვარსახელი თანხმოდანთა სუბსტიტუციისა (ჯ-ჩ) და ბგერის ჩართვის (ხ) შედეგად ბაჯაჯიშვილიდან მომდინარე უნდა იყოს. იხ. ბაჯაჯიშვილი.

ბაჯაჯიშივილი (ქვ.ოშორა, თოფხ.) – ბაჯაჯგუნა, ბაჯაჯღუნა, ბაჯაჯღანა „უსახური, დაბალი ტანის, სქელი და უშნო ადამიანია; ჯუჯა კაცი“ [დლონტი, 1984: 66]. აშკარაა, რომ გვარსახელს მეტსახელი უდევს საფუძვლად.

დრიგოშივილი // დრინგოშივილი (ზ.ოშორა, ბარათ., თოფხ.) // **დრინგაშივილი** (ქვ.ოშორა, თოფხ.) – „ქართველურ საკუთარ სახელებში“ დასტურდება **დინგა** [დლონტი, 1967: 73]. **დინგე** ჯავახურში მეტსახელია ადამიანისა [ბერიძე, 1981: 47], **დინგი** „წისქვილის ზედა ქვა“ [მარტიროსოვი, 1984: 231]. ქსე **დინგოს** განმარტავს, როგორც „გაველურებულ შინაურ ძაღლს; ღამისა და ბინდის ცხოველს [ქსე, 1978: 557]. ვფიქრობთ, ეს უდევს საფუძვლად მეტსახელს ჯავახურში, რომელმაც შემდგომში გვარსახელი მოგვცა. **რ** აქ ჩართულია: დინგო > დრინგო. შდრ. ტურნელი < ტუნელი [მარტიროსოვი, 1984: 46].

ზოდოშივილი (ქვ.ოშორა, თოფხ.) – მეტსახელიდან მომდინარეა. (იხ. ზემოთ – მეტსახელები). ა.დლონტის ანთროპონიმთა ლექსიკონში ქალის სახელად დასტურდება **ზოდო** [დლონტი, 1967: 181]. **ზოდე** ქართლურში არის „დიდი, ტლანქი“ [დლონტი, 1984: 234].

თაფლაშივილი (ქვ.ოშორა, ბარათ.) – ჯავახურში **თაფლა** ქალის საკუთარ სახელად დასტურდება [ბერიძე, 1981: 62]. გვარს მეტსახელი უდევს საფუძვლად, თაფლა თაფლისფეროვანებას ან შესაბამისი თმის ფერის ადამიანს შეერქმეოდა. შდრ. წაბლა – წაბლისფერი. ვფიქრობთ, სახელებისას აღსანიშნის გარეგნობამ აღძრა მოტივაცია, რომელიც შემდეგში სათანადო მაწარმოებლის დართვით (თაფლა-შივილი) „გაუგვარდათ“.

თეთრაშივილი // თეთრაძე (ზ.ოშორა, ბარათ., ბოჭორ.) – საფუძვლად უდევს ფერის მიხედვით შერქმეული მეტსახელი: გამორჩეულად თეთრი უნდა ყოფილიყო ამ სახელის მატარებელი. შდრ. შავა, წითელა. -ა სუფიქსს (თეთრ-ა) მანთროპონიმებელი ფუნქცია აქვს, მაგრამ ამ შემთხვევაში გამორჩევითობასაც უსვამს ხაზს. ნიშანდობლივია, რომ ასპინძის მუნიციპალიტეტში თეთრა გვხვდება როგორც საკუთარ სახელად, ისე – მეტსახელად. თეთრაძის ფონეტიკური ვარიანტია **თეთვაძე**, რომელიც მიღებულია **რ ვ** მონაცვლეობით. თეთვაძეები ცხოვრობენ ახალქალაქის რაიონის სოფელ პტენაში.

თოფალიშივილი (ქვ.ოშორა, ბარათ., თოფხ.) – **თოფალ**-ი თურქულად კოჭლს ნიშნავს [ბერიძე, 1981: 65]. გვარსახელს წინაპრის მეტსახელი დაედო საფუძვლად. შდრ. კოჭლაშივილი (< კოჭლა).

კორობაშივილი (ზ.ოშორა, ბარათ., თოფხ.) – ვფიქრობთ, გვარსახელს საფუძვლად უდევს საკუთარი სახელი კორა/კორო. შდრ. კამილ კორო – ფრანგი ფერმწერი, კორობოვი – რუსი არქიტექტორი [ქსე, 1980: 677]. 1842 წლის აღწერის მიხედვით, ასპინძაში დაფიქსირებულია **კორო-ოდლი** [ბარათაშივილი, 1997: 26]. „**კორო** მეტსახელად გვხვდება სამცხე-ჯავახეთში. ამ უკანასკნელში გამოიყოფა **კორ-** ფუძე და **-ო** მაწარმოებელი, ეს ფუძე შეიძლება -ა სუფიქსითაც შეგვხვდეს გვარში **კორაშივილი**. კორ- -ია და -ე მაწარმოებლებით დადასტურებული აქვს ა.დლონტს“ [ბერიძე, 2010: 233]. მბერიძე განიხილავს რა კორ-ფუძიან ტოპონიმებს, მათ ერთ ნაწილს (კოროსანაი, კორანთიდელე, კორაშენი, კოროს ყანა) უკავშირებს ადამიანის საკუთარ სახელს, რომელიც მოტივირებული უნდა იყოს მცირე სიმაღლითა და სისწრაფით [ბერიძე, 2010: 237].

კუტმამაშივილი – (ყამზა, თოფხ.). აშკარაა, რომ გვარს საფუძვლად უდევს მეტსახელი

კუტიმამა. **კუტი**, ს.ს.ორბელიანთან განმარტებულია, როგორც საპყარი: „ესე კუტი თათართა ენაა, ჟამთა ვითარებით შემოუღიათ, ქართულად საპყარია“ [ორბელიანი, I, 1991: 400]; რაჭულსა და გურულშიც „დავრდომილის, საპყარის“ აღმნიშვნელია [დლონტი, 1984: 317]. ჯავახურში კუტს „დაბალი“ შეესატყვისება: კუტი ვენახი – დაბალი ვენახი; კუტი ქვაბი – დაბალი, უფრო ქვაბი [ზედგინიძე, 2014: 174]. შდრ. კუტიპური.

კუჭაიძე // კუჭიაძე (ხერთვისი, ბარათ., ვაჩნაძე, თოფჩიშ.) – მეტსახელიდან მომდინარე გვარსახელია, რომელსაც საფუძვლად უდევს: კუჭა, კუჭია. **კუჭია** იმერულში „ღორმუცელას“ ნიშნავს [დლონტი, 1984: 319], აჭარულში **კუჭიტარი** „სულწრაფის, სულწასულის, ფიცხის, მოუსვენარის, უნებისყოფოს“ აღმნიშვნელია [დლონტი, 1984: 319]. **კუჭა, კუჭი!** ჯავახურში მოფერებითი მიმართვაა, **კუჭუნი** – მოფერება. **კუჭვიენი** ზედგინიძეების განაყრები არიან სოფელ ზველში. იახუაშვილი განიხილავს გვარს კუჭაიძე და ფუძეს „კუჭის ოპერაციაცაკეთებული კაცის“ მეტსახელად მიიჩნევს [ახუაშვილი, 1994: 408], რაც ჩვენ ვერ დავეთანხმებით. ამავე ფუძისად მიიჩნია: კუჭაშვილი, კუჭიაშვილი, კუჭავა, კუჭაშვილი, კუჭუშვილი

ლამიაშვილი (ქვ.ოშორა, ბარათ.) – ლამი ხევსურულში „სილაა“, ლენხუმურში „თქორი, მცირე წვიმა“ [დლონტი, 1984: 321]. „**ლამიტოპია** მეტსახელია კაცისა, ტალახს რომ ტოპავს“ (დლონტი, 1967: 97). შესაძლებელია, ამ გვარსახელს, ტალახადის მსგავსად, ტალახიანი, უსუფთაო კაცის მეტსახელი ედოს საფუძვლად. შდრ. ტალახური, ტალახურები < ტალახა [ბერიძე, 1992: 51].

ლეზგიშვილი (ქვ.ოშორა, ბარათ.) – **ლეზგი** არასასურველის, უხეიროს, ურიგოს აღმნიშვნელია ზ. აჭარულში [დლონტი, 1984: 327]; სამცხე-ჯავახეთში ლეზგს ეძახდნენ „ლეკებს“. შდრ ლეკიშვილი. სავარაუდებელია, მეტსახელიდან მომდინარე იყოს ეს გვარი.

მასოშვილი (ზ.ოშორა, ბარათ.) – **მასა-ი** ჯავახურში მეტსახელია მამაკაცისა [ბერიძე, 1981: 82]. შდრ. მასიკო, მასი, მასიტა [დლონტი, 1967: 102].

მაშკოძე (შალოშეთი, თოფჩ.) – **მაშა/მაშკა** მარიამის მოფერებითი სახელია რუსულში. მაშკა ძაღლის ზოგადი სახელია ჯავახურში [ბერიძე, 1981: 83]. ეს განაპირობებს, რომ **მაშკას** მესხეთში ავ ქალს ეძახდნენ, თავმოუსვლელს, ენაწაგდებულს, რომ ვერ გააჩერებ. ამის საფუძველზე მაშკოძე მეტსახელიდან მომდინარე ჩანს.

მოლაშვილი (ქვ.ოშორა, ბარათ.) – **მოლა** მაჰმადიანური სასულიერო წოდების აღმნიშვნელია; გვარსახელს ფუძედ წინაპრის საქმიანობა (შდრ. დეკანოზიშვილი, მღვდლიაშვილი) ან მეტსახელი უდევს.

მულიშვილი (ქვ.ოშორა, თოფჩ.) – შესაძლებელია **მ** ბგერის დაკარგვის შედეგად იყოს მიღებული და მომდინარეობდეს მეტსახელიდან **მუმლი**, რომელიც ტანად მომცრო კაცს აღნიშნავდა. მუმლაძე, მუმლაური და მუმლაშვილი დადასტურებული აქვს ი.მაისურაძეს [მაისურაძე, 1990: 116]. **მუმლი** დლონტთან მეტსახელია პატარა კაცისა [დლონტი, 1967: 107].

პაწაკიძე // პაწაკიანი // პაწაკიშვილი – **პაწა** პატარას, მცირეს აღმნიშვნელია ჯავახურში და მეტსახელადაც გამოიყენება [ზედგინიძე, 2014: 235]. **პაწაკიძე** და **პაწაკიანი** მუსლიმ ქართველებად დასტურდებოდა ზემო ოშორაში, მითითებული აქვს კ. ბარათაშვილსა [ბარათაშვილი, 1997: 50] და გ.ბოჭორიძეს [ბოჭორიძე, 1992: 29]. **პაწაკეები**, ქრისტიანი ქართველები, ძნელბედობის ჟამს ხიზაბავრიდან გადასახლებულან შიდა ქართლის სოფელ სერაში. როგორც იმდროისთვის იყო დამახასიათებელი, შეუცვლიათ გვარი და მუღაშაშვილად დაწერილან [ქუქჩიშვილი, 1997: 57].

საბითაშივილი (აწყვიტა, ბერიძე) – მაჰმადიანი მესხების გასახლების წინ საშემოდგომო სამზადისი ბევრს საეჭვოდ სულაც არ მოსჩვენებია, მაგრამ საბითაშივითა მოხუცის გუმანი გამართლდა. „ერთი თათრის კაცი იყო, ჩვენს მეზობლად ცხოვრობდნენ. გამოვიდოდა, ერთი ფიქა ქვა იყო, იმაზე დაჯდებოდა და მხრებს იჩეხავდა გაკვირვებით და ეჭვით. ხელს ასე შვრებოდა (გაკვირვების შესტს აჩვენებს) რა ჭკვიანი იყო! ქართული კარგად იცოდა, საბითაშივილები იყვნენ გვარად, თათრები იყვნენ. რაღაცას ხვდებოდა ის კაცი“ [ბერიძე, 2005-1: 117].

საბითა ქართველურ საკუთარ სახელებში არ დასტურდება, არც ი.ა.ხუაშივილისა და ი.მაისურაძის გვარსახელებში შეგვხვდა. შდრ. ბითაძე. „ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა“ იცნობს **ბითა/ბითაოს**: „კარგი, ლამაზი“ (მოხ.); „მოელი, მოლიანი“ (ინგილ.); „კაცი, რომელსაც გვერდის ძვლები და წინმკერდი სულ ერთი ძვლისა აქვს“ (ფშ.) [დლონტი, 1984: 73]. როგორც ვხედავთ, **ბითა** რაღაც მოლიანთან, ერთიანობასთან კავშირშია, მაგრამ სა- თავსართის ფუნქცია გაურკვეველია.

სათიშივილი (ინდუსა, ბოჭორ.) – ეპონიმური გვარსახელია, რომელსაც საფუძვლად უდევს -თ სუფიქსით გაფორმებული საკუთარი სახელი, რომელიც ადრე მეტსახელი უნდა ყოფილიყო მოსაფრთხილებელი, სათუთი ადამიანისა. გ.ბერიძის „ჯავახური ლექსიკონი“ გვამცნობს: **სათუთა**-ი „სახელია ნაზი ადამიანისა ან საქონლისა“ [ბერიძე, 1981: 110]. აღლონთთან გვხვდება: სათა, სათია, სათო, სათუთ, სათუთა [დლონტი, 1967: 119].

ტოპალიშივილი (ყამზა, თოფჩ.) – ეს გვარსახელი **თოფალიშივილის** ფონეტიკური სახეცვლილება უნდა იყოს, რომელსაც საფუძვლად უდევს თურქული სიტყვა **თოფალ** „კოჭლი“. ის. ზემოთ: თოფალიშივილი.

ფენოშივილი (ქ.ოშორა, თოფჩ.) – ამოსავალი უნდა იყოს **ფაჩია/ფაჩო**. ჯავახურში ფაჩიას იტყვიან ადამიანზე, „რომელსაც აჩაჩულად აცვია“ [ბერიძე, 1981: 128].

ქორობოშივილი (ინდუსა, ბოჭორ.) – **ქორია, ქორაული, ქორესა, ქორდია** გვხვდება „ქართველურ სახელებში“ [დლონტი, 1967: 135]. **ქორა** დადასტურებული აქვს გ.შატბერაშივილს „ჭაშნიკში“ [შატბერაშივილი, 1964 :138]. **ქორ-ი** ჯავახურში განიმარტება, როგორც „ბრმა, უსინათლო; მეტსახელი მამაკაცისა; სიკეთეაუნახავი, ძუნწი ადამიანის ეპითეტი (ბერიძე, 1981: 135). ცნობილია გვარი **ქორიძე**, რომელსაც მეტსახელი უდევს საფუძვლად.

ქოსაშივილი (ინდუსა, ბოჭორ.) – ფიზიკური მახასიათებლის მიხედვით შერქმეული მეტსახელიდან მომდინარე. **ქოსა** – „უთმო“, საპირისპირო მნიშვნელობისაა ქოხორა.

ყონოშივილი (ინდუსა, ბოჭორ.) – ი.მაისურაძე ასახელებს **ყონიაშივილს** და **ყონიშივილს** (მაისურაძე, 1990: 186). ამოსავალია მეტსახელი **ყონი/ყონო** – მედიდური, თავგამოდებული.

ჩაჩოძე (ყამზა, ბოჭორ.) – გ.ბერიძესთან **ჩაჩო** მეტსახელია ადამიანისა, რომელიც უშნოდ ჩაჩაჩული ტანსაცმლით დადის; **ჩაჩუას** ეძახიან იმას, ვინც უშნოდ ჩაშვებულად ატარებს ტანსაცმელს (ბერიძე, 1981: 153). თვალსაჩინოა, რომ მეტსახელი უდევს საფუძვლად გვარის წარმომავლობას. შდრ. ჩაჩაშივილი < ჩაჩა.

ჩეგონაშივილი (ხ.ოშორა, ბარათ.) – **ჩეგერა** „ობლად დარჩენილი ნადირის ნაშიერია“ (ქეგლ). შესაძლებელია, ეს სახელი იქცა ობლად დარჩენილის მეტსახელად, რომელმაც დასაბამი მისცა გვარს. ზ.ჭუმბურიძეს დაფიქსირებული აქვს **ჩაგუ, ჩაგუნა** (ჭუმბურიძე, 1992: 142).

ჩენელაშივილი // ჩენეშივილი // ჩენიაშივილი // ჩენოშივილი (ყამზა, ხ.ოშორა; ბარათ., თოფჩ.)

– ი.მაისურაძე ადასტურებს „ჩეჩვაძეს“ და იმოწმებს ა.დლონტის საკუთარ სახელებს: ჩეჩია, ჩეჩვა; ხოლო გვარი ჩეჩელაშვილი, რუსულის გავლენით, **ჭეჭელაშვილი** დან მომდინარედ მიაჩნია (მაისურაძე, 1990: 199, 219). ჩეჩელა თუშურში „მჩეჩავთა ნადს“ ნიშნავს (დლონტი, 1984: 653). ერთი შეხედვით, დასახელებულ გვარსახელთა ფუძეში „ჩეჩვას“ გამო სახელდება ხელობას, მოსაქმეობას უკავშირდება (მჩეჩელი), მაგრამ „ჯავახური დიალექტის სალექსიკონო მასალა“ გვარწმუნებს, რომ ჩეჩელაშვილი მეტსახელიდან მომდინარეა და გვარსახელის სათავის დამდები „უხეირო, ბედოვლათი, მოუხერხებელი ადამიანია“ (ბერიძე, 1981: 157).

ცულუკიძე (ყამზა, ბოჭორ.) – **ცუკული** მეტსახელია (დლონტი, 1967: 148). ხომ არ არის მეტათეზისის შემთხვევა ცუკულიძე > ცულუკიძე? **ცუპა, ცუპო, ცუპუტი** დოკუმენტირებულია „ქართველურ საკუთარ სახელებში“ (დლონტი, 1967: 148). შდრ. წულუკიძე < საკ სახელი წულუკი (წულა+ ბლსრთი -უკ) (მაისურაძე, 1990: 216).

წითურაშვილი (ხერთვისი, ხოსიტი.) – მეტსახელიდან მომდინარეა, რომელსაც საფუძვლად დაედო გარეგნობის მახასიათებელი: მწითური > წითურ-ი > წითურ-ა.

ჭაჭულაშვილი (ქვ.ოშორა, ბარათ.) – შდრ. მეტსახელები: **ჭაჭა** – „მჭახე ხასიათის გამო“ და **ჭაჭო** (< ჭაჭა) – „მსმელი, მოქეიფე“ (იხ. მეტსახელებში). **ჭაჭვა** ჯავახურში „ტირილით დაოსება ან ძლიერი ყვირილი. გადატ. ძალიან გაბრაზება“ (ბერიძე, 1981: 169). აქედან გამომდინარე, **ჭაჭა** გაბრაზებით მოლაპარაკე, მყვირალა, მოხიზუბარი, უხასიათო ადამიანის ზედწოდება იქნება. ა.დლონტის „ქართველური საკუთარი სახელები“ იცნობს: **ჭაჭა, ჭაჭაული, ჭაჭია, ჭაჭუნია** ფორმებს (დლონტი, 1967: 152).

ჭეჭელიძე (ყამზა, ბოჭორ.) – მომდინარეობს მამაკაცის მეტსახელიდან **ჭეჭელა** < ჭრელჭრელა (ბერიძე, 1981: 170). შდრ. **ჭეჭელაშვილი**. „ამ გვარით დასახლებულ სოფელს ატენის ხეობაში **ჭეჭელაანთუბანი** ჰქვია. სავარ. საკ. სახელი **ჭეჭელა**. შდრ. სოფლის სახელი **ჭეჭლა**, ადიგენის რაიონი“ (მაისურაძე, 1990: 219).

ჭეჭოშვილი (ოშორა, ბერიძე) – -ო ფორმანტით ნაწარმოები მეტსახელური გვარი. იხ. ჭეჭელიძე.

ჭიკოშვილი (ქვ.ოშორა, ბარათ.) – **ჭიკო** ქართლურში „პატარა ბიჭს“, ხოლო იმერულში „სათუთუნეს“ აღნიშნავს (დლონტი, 1984: 721). ვფიქრობთ, გვარსახელის პირველი კომპონენტი (ჭიკო) სმენადაქვეითებულის მნიშვნელობით უნდა გავიგოთ, რადგან ჯავახურში **ჭიკა** – ყრუ ადამიანის მეტსახელია [ზედგინიძე, 2014: 345]. -ა/-ო-ს მონაცვლეობა სახელდებისას სამცხურისათვის ბუნებრივია, შდრ. კუჭა/კუჭო. პიროვნების ფიზიკური ნაკლი გამხდარა მეტსახელის მოტივაციის საფუძველი, რომელმაც შემდეგ გვარსახელი მოგვცა. ასპინძის მუნიციპალიტეტში ეპითეტიან მეტსახელებში შეგვხვდა: ყრუ ვანო, ბრმა იაგორა... ჭიკოშვილის ანალოგიურია **ყრუაშვილი**, რომელიც დასტურდება ასპინძის მუნიციპალიტეტის სოფელ ხიზაბავრაში.

ჭუჭულაშვილი/ჭუჭულაძე (ქვ.ოშორა, ბარათ.) – გვარსახელი ეფუძნება სახელს **ჭუჭულა**. კ.ბარათაშვილი მაჰმადიანი მესხების ქართულ გვარებზე წერს: „მესხებისათვის დამახასიათებელია გვარის ძირის დასახელება, რომელსაც უმატებენ სიტყვა „გილს“, რაც თურქულად „მოდგმას“ ნიშნავს. მაგალითად, სარაჯ-გილი, ხუცი-გილი, დეშო-გილი, **ჭუჭულა-გილი** და სხვა. ცხადია, ისინი წარმოქმნილი არიან ქართული გვარებისაგან: სარაჯიშვილი,

ხუციშვილი, დემოიძე, **ჭუჭულაძე**“ [ბარათაშვილი, 1997: 20]. ეს მოწმობს, რომ გადასახლების შემდეგაც მუსლიმი ქართველები ინარჩუნებდნენ მემკვიდრეობითი სახელის ფუძეს.

ჭუჭია მეტსახელია „ჭაშნიკში“ [შატბერაშვილი, 1964: 138]. **ჭუჭულა** დასტურდება ისტორიულ დოკუმენტებში, **ჭუჭულია** ყაზბეგის რაონის სოფელ გერგეტში ჩაუწერია ა.დლონტს 1964 წელს [დლონტი, 1967: 154]. **ჭუჭულა** რაჭულში ყვავილის აღმნიშვნელი ყოფილა [დლონტი, 1984: 732]; შესაძლებელია, სწორედ ამ მნიშვნელობით გადმოვიდა მეტსახელად და შემდეგ გვარსახელში. შდრ. იაშვილი, ყაყაჩოშვილი, ყვავილაშვილი/ყვავილაძე. **ჭუჭული** ბატის შვილს ჰქვია, არაა გამორიცხული მეტსახელის ამგვარი მოტივაციაც. შდრ. ბატიაშვილი, წიწილაშვილი.

ხოკიშვილი (ქვ.ოშორა, ბარათ., თოფჩ.) – გვარის ფუძე მეტსახელიდან მოდის. **ხოკი** ჯავახურში „ბებერი კამეჩია“, ქართლურში – „ღვინით გაუმადლარი“ [დლონტი, 1984: 758]. „ქართველურ საკუთარ სახელებში“ მამაკაცის სახელად დაფიქსირებულია **ხოკო** [დლონტი, 1967: 157]. ასპინძის მუნიციპალიტეტში ხოკიშვილთა გვარის ჩამოყალიბებაზე საუბრობს ნური ხოსაძე, კ.ბარათაშვილის „ცოცხალი მოწმე“: „ჩვენი ძირითადი გვარია ხოსიძე. პაპა მილიაზი ამბობდა, რომ ადრე ჩვენი გვარი შედგებოდა ხუთი ძმისაგან. შემდეგ ისინი გაიყვნენ და თითოეულმა ახალი გვარი წარმოშვა: ბექირ-გილი, სული-გილი, დრინგო-გილი, **ხოკი-გილი** და ჩენო-გილი. ხოსაძეების მოდგმა გაიზარდა და ვეღარ ეტეოდა სოფელ ზედა ოშორაში, ამიტომ ხოკი-დედე (ხოკი-პაპა) და დრინგო-დედე გადადიან ქვემო ოშორაში. იქ უკვე ახალი გვარებით იწერებიან: **ხოკიშვილი** და დრინგოშვილი. ეს ხდება დაახლოებით 1700 წ.“ [ბარათაშვილი, 1997: 51]. ამ ისტორიიდან ვიგებთ, რომ ხოკიშვილთა წინარე გვარი ხოსიძე ყოფილა.

ი.მაისურაძის აზრით, „თანამედროვე ქართულმა გვარებმა შემოგვინახეს მეტსახელთა საინტერესო ფონდი, რომელიც ხალხის ადლოიანი დაკვირვების, ცხოველი ფანტაზიის, მისი დაღმინება-გაჭირვების, თუ მახვილი იუმორისა და პოეტური ნიჭის გამონაშუქია“ [მაისურაძე, 1979: 27].

კვლევაში დაადასტურა, რომ სახელდება შერჩევითი პროცესია და არა შემთხვევითი. სამწუხაროა, რომ გვარები, რომლებმაც ჩვენ თვალწინ გააცოცხლეს მივიწყებული ლექსიკური ერთეულები, დღეს აღარ გვხვდება. ისტორიის ქარიშხალმა მათ დავიწყების ფერფლი მიაცარა. ასპინძის მუნიციპალიტეტში „თურქთა გადასახლების“ მომსწრე მოხუცებიც კი ვეღარ იხსენებენ ერთ დროს მათ მეზობლად მცხოვრები ადამიანების გვარებს, გარდა იმ გვარებისა, რომელიც როგორც ქრისტიან, ისე მუსლიმ ქართველობას საერთო ჰქონდა.

ლიტერატურა:

ახუაშვილი, 1994 – ი.ახუაშვილი, ქართული გვარ-სახელები, მასალები ქართული გვარების ისტორიისათვის, I, თბილისი, 1994.

ბარათაშვილი, 1997 – კ.ბარათაშვილი, მაჰმადიანი მესხების ქართული გვარები, თბილისი, 1997.

ბერიძე, 1981 – გ.ბერიძე, ჯავახური დიალექტის სალექსიკონო მასალა, თბილისი, 1981.

ბერიძე, 1992 – მ.ბერიძე, ჯავახეთი (ტოპონიმიკური ანალიზი), თბილისი, 1992.

- ბერიძე, 2005** – ბერიძე მარინე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან (მესხეთი და მესხები, 1918-1944 წწ.), თბილისი, 2005.
- ბერიძე, 2009** – მ. ბერიძე, მაჰმადიანი მესხების ფესვები და დღევანდელიობა, 2009.
- ბერიძე, 2010** – მ. ბერიძე, ტაძრები და სახელები, თბილისი, 2010.
- ბოჭორიძე, 1992** – გ. ბოჭორიძე, მოგზაურობა სამცხე-ჯავახეთში, თბილისი, 1992.
- ვანნაძე, 2005** – დეპორტირებული მესხი ქალის ნაზირას წიგნი, თბილისი, 2005.
- ზედგინიძე, 2014** – გ. ზედგინიძე, ჯავახური ლექსიკონი, თბილისი, 2014.
- თოფჩიშვილი, 2013** – რ. თოფჩიშვილი, სამცხე-ჯავახეთის ეთნიკური ისტორიიდან, თბილისი, 2013.
- მაისურაძე, 1979** – ი. მაისურაძე, ქართული გვარსახელები (სემანტიკა, სტრუქტურა, ეტიმოლოგია), თბილისი, 1979.
- მაისურაძე, 1990** – ი. მაისურაძე, ქართული გვარსახელები, სალექსიკონო, ბიბლიოგრაფიული მასალები, თბილისი, 1990.
- მარტიროსოვი, 1984** – არ. მარტიროსოვი, ქართული ენის ჯავახური დიალექტი, გამოკვლევა და ტექსტები ლექსიკონითურთ, თბილისი, 1984.
- ორბელიანი, 1991** – ს. ს. ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I, ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკონის საძიებელი დაურთო ილია აბულაძემ, თბილისი, 1991.
- ფრონელი, 1991** – ა. ფრონელი, დიდებული მესხეთი, თბილისი, 1991.
- ქუჭიშვილი, 1997** – ზ. ქუჭიშვილი, ჯავახეთის სოფელ ხიზაბავრის ისტორიულ-ეთნოლოგიური საკითხები, კრებული: მესხეთი (საისტორიო კრებული), I, ახალციხე, 1997).
- დლონტი, 1967** – ა. დლონტი, ქართველური საკუთარი სახელები, ანთროპონიმთა ლექსიკონი, თბილისი, 1967.
- დლონტი, 1984** – ა. დლონტი, ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა, თბილისი, 1984.
- შატბერაშვილი, 1964** – გ. შატბერაშვილი, ჭაშნიკი, 1964.
- ჭუმბურიძე, 1992** – ზ. ჭუმბურიძე, რა გქვია შენ? თბილისი, 1992.

ნატელა მელიკიძე

Фамилии, образованные от кличек

Резюме

Кличка является одним из средств формирования фамилий, что подтверждают и рассмотренные в нашей работе имена и фамилии. В связи с выселением мусульманского населения в Аспиндзском муниципалитете исчезло более ста фамилий, среди них фигурируют и фамилии, ведущие свое происхождение от кличек: Аривадзе, Бахчаджишвили, Дригошвили / Дрингошвили, Зодошвили, Таплашвили, Тетрашвили / Тетрадзе, Топалишвили, Коробашвили, Кутмамашвили, Кучаидзе / Кучиадзе, Ламишвили, Лезгишвили, Масошвили, Машкодзе, Мулишвили, Пацакидзе / Пацакиани / Пацакишвили, Сабиташвили, Сатошвили, Топалишвили, Печошвили, Коробошвили, Косашвили, Кочошвили, Чачодзе, Чегонашвили, Чечелашвили / Чечешвили, Цулукидзе, Цитурашвили, Чачулашвили, Чечошвили, Чикошвили, Чучулашвили, Хокишвили.

Иногда смысл клички довольно прозрачен и сам указывает на качества обозначаемого (Цитурашвили – сын Рыжего, Тетра-дзе – сын Белолицего); в Аспиндзском муниципалитете уже не встречаются производные от кличек фамилии и имена, смысл которых затемнен вследствие неактивного использования или забывания этих лексических единиц.

Natela Melikidze

Surnames derived from the nicknames in Aspindza region

Abstract

As the given work confirms nickname is one of the means to form surnames. With the exile of the Muslim population more than one hundred surnames in the Aspindza municipality have been disappeared. Among them are surnames derived from nicknames: Arivadze, Bakhchajishvili, Bijajishvili, Drigoshvili/dringoshvili, Zodoshvili, Taplashvili, Tetrashvili/Tetradze, Topalishvili, Korobashvili, Kutmamashvili, Kuchaidze/Kuchiadze, Lamiashvili, Lezgishvili, Masoshvili, Mashkodze, Molashvili, Mulishvili, Patsakidze/patsakiani, Sabitashvili, Satoshvili, Topalishvili, Pechoshvili, Koroboshvili, Kosashvili, Kochoshvili, Chachodze, Chegonashvili, Chechelashvil/Checheshvili, Tsulukidze, Tsiturashvili, Chachulashvili, Chechoshvili, Chikoshvili, Chuchulashvili, Khokishvili. Sometimes the nickname is transparent and reveals the characteristic mark (Tsitura (red) -shvili, Tetra (white)-dze). The surnames, which meaning is blurred due to the inactive use of these lexical units, are not met any more in the Aspindza municipality.

რეცენზენტი: პროფესორი ნუნუ გელდიაშვილი

ენათმეცნიერება Языковедение Linguistic

Мелкадзе Нанული

ქუთაისი, საქართველო

К ВОПРОСУ О МЕСТЕ РИТОРИКИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ВУЗА

В статье рассматривается вопрос о роли дисциплин гуманитарного цикла, в частности, риторики в становлении специалиста нового поколения, обладающего не только профессиональными, но и общекультурными компетенциями, с такими качествами, как инициативность, конструктивность, ответственность, коммуникабельность и др.

Модернизация грузинского образования и признание новых приоритетов создали предпосылки для формирования современной парадигмы обучения, соответствующей новым требованиям качества и результативности образования, ориентированной на европейские стандарты.

Чтобы быть конкурентоспособным сегодня в своей области, недостаточно одних профессиональных знаний и умений. Поэтому задача современной системы образования - подготовить специалистов с широким кругозором и прочными базовыми знаниями, способных творчески мыслить, с такими качествами, как инициативность, конструктивность, ответственность, коммуникабельность, эмоциональная устойчивость и т. д.

В связи с этим меняются и целевые установки преподавателя: если при традиционном подходе мы ориентировались на объем приобретенных студентом знаний, то в настоящее время нам предлагается руководствоваться тем, какие проблемы студент научится решать за годы обучения при помощи полученных знаний. То есть акцент делается не на объеме приобретенных знаний, а на способности их использовать.

Соответственно, в новых образовательных стандартах декларируется необходимость формирования коммуникативных умений, готовности и способности к речевому взаимодействию в соответствии со сферой и ситуацией общения.

Этому важному социальному заказу отвечают гуманитарные дисциплины, в частности, риторика и культура речи.

Цель изучения риторики – формирование культурно-коммуникативной и межкультурной компетенций. Не случайно во всем мире при модернизации образования в центре оказываются вопросы коммуникативной компетенции. От них во многом зависят и личные успехи, и успехи общества в целом.

Культурно-коммуникативная компетенция предполагает знание основ риторики как науки об успешной коммуникации. При этом в задачи изучения риторики входит следующее: студент произносит информативные, аргументированные, агитационные и торжественные публичные речи на основе знания основ риторики; творчески использует знание основ риторики и речевого этикета в ситуациях дружеской и деловой беседы, разговора по телефону, дискуссии и т. п.; развивает индивидуальный стиль общения. В содержание предмета риторики входит классическая риторика и ее основные разделы; современная риторика как искусство успешной коммуникации; риторика публичного выступления; риторика диалогической речи (деловые беседы, переговоры, дискуссии); речевой этикет; культура невербальной коммуникации; современные формы коммуникации (Интернет, SMS, разговор по мобильному телефону), индивидуальный стиль общения.

Под межкультурной коммуникацией понимается способность студентов участвовать в межкультурном общении, учитывая общность и специфику национальных культурно-речевых традиций и идеалов. При этом задачей изучения риторики является обеспечение участия обучающегося в ситуации межкультурного диалога, учитывая принципы коммуникативного сотрудничества, общечеловеческих риторических идеалов, а также национальных особенностей вербального и невербального поведения. Содержанием предмета является общекультурный характер основ риторики; принципы коммуникативного сотрудничества, национальный характер и особенности вербального и невербального поведения; национальный речевой идеал.

Ни для кого не секрет, что в последнее время происходит снижение уровня речевой культуры. Мы слышим грубые слова в речи участников телепередач, наблюдаем некорректное поведение в самых различных сферах общения. Риторика и культура речи во многом воспитывают неприятие этих отрицательных явлений и тем самым способствуют повышению речевой культуры, а значит, и культуры вообще. Ведь культура, по мнению Ю. М. Лотмана, это то, как мы общаемся [1: 396].

Современная риторика, в центре которой общающийся человек, объединила в неразрывное целое знания о человеке из теории коммуникации, психологии общения, лингвистики, этики, социологии, логики и т. д. Таким образом, риторика учит общению на новом витке развития общества, в условиях открытости информационного пространства, колоссальных возможностей информационных технологий.

При этом риторика не вписывается с лингвистический курс русского языка, не может быть его элементом, так как отличается своими задачами, содержанием и структурой, а также специфическими методами и приемами преподавания.

Отметим также, что риторика, культура речи – очень важные предметы и для студентов нефилологических специальностей. Служа инструментом выражения мысли, орудием организации деятельности, риторика является сегодня "общей" наукой для всех интеллектуальных профессий. Поэтому в настоящее время много говорится о профессиональной риторике, выстраивающей теории общения для

разных специальностей. Карьеры предпринимателя, политика, дипломата, юриста, священника, педагога, военного, врача основываются на развитии речевых способностей и формировании профессиональной языковой личности.

Задача преподавателя данных дисциплин – повысить значимость речевой культуры в жизни каждого человека, научить студентов строить правильное межличностное общение на основе полученных риторических знаний.

В заключение отметим, что именно освоение гуманитарных дисциплин способствует формированию глобального мышления и информационной культуры, овладению общими принципами и процедурами познания, исследовательского поиска, преобразовательной деятельности [2: 176].

Литература

1. Лотман, Ю. М. Семиосфера. – СПб: Искусство-СПб, 2004.
2. Загвязинский В.И., Строкова Т.А. Педагогическая инноватика: проблемы стратегии и тактики. – Тюмень: ТюмГУ, 2011.

ნანული მელკაძე

კ ვიკრუსი ო მესტე რიტორიკის ვი ბრავოვალურ სპრაცუნს ვივუ

რეზიუმე

ვი სტატიე რასმარირვალესა ვიკრუსი ო რილს დისციპლინს ზუმანიტარნო ციკლა, ვი კარტუნსი, რიტორიკის ვი სტანოვლენი სპეციალისტა ნოვო ბოკოლენი, ობლადეოცე ნე თოლკო პროფესიონალურს, ნე ი ობცეკულტურურს კომპეტენციას, ს ტაკის კარესტვას, კაკ ინიციარტივუნობე, კონსტრუკტივუნობე, ოვტვრესტუნობე, კომუნიკაბელუნობე ი დრ.

Nanuli Melkadze

The role of rhetoric in the educational space

Abstract

The article deals with the role of humanitarian disciplines, specifically rhetoric, in the formation of specialists of new generation possessing not only professional, but also cultural competencies, such as initiation, constructiveness, responsibility, communication skills, etc.

რეცენზენტი: პროფესორი ნ. ვასილევა

ადამიანის სხეულის ნაწილებთან დაკავშირებული ფრაზეოლოგიზმების სიტყვაქმნაობა ოტია იოსელიანის ნოველების ენაში

ოტია იოსელიანი განუმეორებლად მეტყველი, თავისებური კოლორიტის მწერალია, მის ნაწარმოებებში მრავლად გვხვდება ფრაზეოლოგიური გამოთქმები, რაც უდიდეს სილამაზეს და მომხიბვლელობას მატებს მის მხატვრულ ქმნილებებს. და ეს არცაა გასაკვირი, ოტია იოსელიანი ხომ საქართველოს ერთ-ერთი ულამაზესი კუთხის ღვიძლი შვილია, სადაც შეიძლება შექმნილიყო ერთგვარად ორიგინალური და სუფთა ქართული გამოთქმები.

ოტია იოსელიანის ნოველათა ლექსიკაში უამრავ ფრაზეოლოგიურ ერთეულს შეხვდებით, რომლების ადამიანის სხეულის ნაწილების აღმნიშვნელი სიტყვების გამოყენებითაა შექმნილი. ამ სამეცნიერო სტატიაშიც ამ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებზეა ყურადღება შენერებული. ენაში უამრავი სიტყვათა მყარი შენაერთი გამოიყოფა, რომელთა როლი საკმაოა სინამდვილის აღსაწერად, ენა ფლობს ურიცხვ მზა ფორმას, რომლებსაც ამოსავალი მნიშვნელობის გარდა გადატანითი მნიშვნელობაც აქვს. მაგალითად, **გაღმა გავიდა**, ამ შესიტყვებას, გარდა პირდაპირი მნიშვნელობისა, ვთქვათ, მდინარის გაღმა გავიდა, აქვს გადატანითი მნიშვნელობაც და სიკვდილს, მოკვდა, გარდაიცვალას ნიშნავს.

ფრაზეოლოგია იწყება სწორედ იქ, როდესაც მისი კომპონენტების მნიშვნელობა იზრდება და შესიტყვება გვევლინება სემანტიკურ მთელად. ფრაზეოლოგიზმები გამოხატავენ ერთიან აზრს და წარმოადგენენ სიტყვის ეკვივალენტებს: **ხელი შეუწყო** ნიშნავს „დაეხმარას“. მართალია, ფრაზეოლოგიზმები არ არიან ცნების ერთადერთი აღმნიშვნელი, მაგრამ დიდია მათი ემოციური ძალა ადამიანის სულიერი მდგომარეობის გადმოსაცემად. მათ აკისრიათ ექსპრესიული ფუნქცია და მეტყველებას ხდიან მრავალფეროვანს, უფრო მოქნილსა და ხატოვანს.

ფრაზეოლოგიის შესასწავლი ობიექტის შედარებით სწორი გაგება მოცემული აქვს აკად. ვ. ვინოგრადოვს. იგი ენაში გავრცელებულ მთელ ფრაზეოლოგიურ მასალას ჰყოფს სამ დიდ ჯგუფად, ესაა: ა) ფრაზეოლოგიური შენახარდები, ბ) ფრაზეოლოგიური მთლიანობები და გ) ფრაზეოლოგიური შესიტყვებები.

აკად. ვ. ვინოგრადოვის აზრით, ენის ფრაზეოლოგიურ ფონდში ადვილად გამოიყოფა აბსოლუტურად დაუშლელი შესიტყვებათა ტიპები, რომელთა მნიშვნელობა არაა დამოკიდებული კომპონენტების მნიშვნელობაზე. ასეთი ერთეულები იწოდება ფრაზეოლოგიურ შენახარდებად. მაგალითად, **ყურებზე ხახვი არ დამაჭრა, თვალს წყალი დააღვინა** და სხვ. ავტორი ვერ ხედავს ვერავითარ კავშირს გამოთმის ზოგადსა და პირდაპირ მნიშვნელობას შორის. ვ. ვინოგრადოვისათვის მთავარია გამოთქმის სემანტიკური დაუშლელი, აბსოლუტური გამოყვანლობა მთელის მნიშვნელობისა კომპონენტების მნიშვნელობათა ჯამიდან, შენახარდის აღიარება სემანტიკურ მთელად, სიტყვის ტოლფარდად, რომელსაც დაკარგული აქვს შინაგანი ფორმა. უნდა აღვნიშნოთ, რომ აკად ვ. ვინოგრადოვს მხოლოდ ეს მყარი გამოთქმები მიაჩნია იდიომებად.

ავტორის აზრით, იდიომებთან ახლოს დგას ფრაზეოლოგიური შენახარდები, რომლებსაც ფრაზეოლოგიურ მთლიანობებს უწოდებს. "თუ მჭიდრო ფრაზეოლოგიურ ჯგუფში შენარჩუნებულია კომპონენტების გამოყოფის თუნდაც სუსტი ნიშნები, ფრაზეოლოგიურ შენახარდებზე ლაპარაკი უკვე აღარ შეიძლება" (Виноградов В.В., Русский язык (Грамматическое учение о слове), М., 1947, გვ. 24), მაგალითად, **კბილი დაასო, სახე ჩამოტირის, ტუჩებზე დედის რძე არ შეშრობია** და სხვ. აქ ზოგადი მნიშვნელობა დაკავშირებულია კომპონენტების პირდაპირ მნიშვნელობათა შეგრძნებასთან, მათს „პოტენციურ აზრთან“.

ფრაზეოლოგიურ მთლიანობათა გვერდით გამოდიან შედარებით ანალიზური ტიპის შესიტყვებანი, რომლებშიც კომპონენტების ინდივიდუალობა კი არ ინთქმება მთელის მნიშვნელობით, არამედ განისაზღვრება შედარებით გამოკვეთილად, თუმცა, ცხადია, თავისუფლად არ ჩაითვლება. ეს ე.წ. ფრაზეოლოგიური შესიტყვებებია. მაგალითად, **ფიცს დებს, სირცხვილი ჭამა, მოთმინება დაკარგა** და სხვ. მათი კომპონენტების ურთიერთკავშირის შემოფარგვლაზე გავლენას ვერ ახდენს თვით აღსანიშნი საგნების ან მოვლენების ლოგიკური ბუნება - ეს შემოფარგვლა განპირობებულია ენის სიტყვიერ მნიშვნელობათა კანონებით.

ვინოგრადოვის აზრის მიუხედავად, ფრაზეოლოგიის საზღვრები ჯერ კიდევ მოძრავი და დაუზუსტებელია. ზოგიერთ ლინგვისტს არასაკმარისად ეჩვენება ფრაზეოლოგიური შენახარდის და მთლიანობის გასამიჯნავად მოყვანილი მასალა.

იდიომი

იდიომის განსაზღვრის კრიტერიუმად უნდა ჩაითვალოს შემდეგი:

1) სემანტიკური ერთიანობა. თავისუფალი შესიტყვებისაგან განსხვავებით, სადაც კომპონენტების შეკავშირება იძლევა დანაწევრებულ გაგებას, აქ ერთი ზოგადი ცნება გამოიხატება. იდიომი **წყალში ჩაყარა** უმადურობას ნიშნავს, **გული გაუკეთა** – გამხნეებას, **მტვერი აღინა** – განადგურებას და სხვ.

იდიომის სემანტიკური დაუშლელი ერთგვარ გამოვლენას პოულობს სინტაქსში. იდიომი

გამოდის წინადადების ერთი წევრის როლში. წინადადებაში „ამის გამგონე დაგითს მუხლი მოეკვეთა“ კითხვები ასე კი არ ნაწილდება „დაგითს რა მოეკვეთა“? არამედ მთლიანდება „დაგითს რა მოუვიდა? - მუხლი მოეკვეთა.

2) იდიომის მნიშვნელობა არ უდრის კომპონენტთა მნიშვნელობათა ჯამს. სემანტიკური დაუშლელობის ნიშნიდან გამომდინარეობს იდიომის მეორე თავისებურება – მისი მნიშვნელობა არ უდრის კომპონენტების მნიშვნელობათა ჯამს. გამოთქმას **ბეწვზე ჰკილია** აქვს ზოგადი აზრი: საფრთხეშია. ასევე **თვალში მოუვიდა** – მოეწონა და სხვ. ეს ერთიანი აზრი დამოკიდებული არაა წევრების კონკრეტულ მნიშვნელობაზე.

3) ექსპრესიულობა – ხატოვნების აუცილებელი ნიშანია. იდიომები ენაში მოკლებული არიან ნომინატიურ ფუნქციას, არასოდეს არ არიან ცნების ერთადერთი გამომხატველნი. მათი უშუალო დანიშნულებაა უკვე სახელდებული საგნისა თუ მოვლენის ექსპრესიული ნიშნით დახასიათება. როდესაც ვხმარობთ გამოთქმას **თვალში მოუვიდა**, ამით არც მეტი, არც ნაკლები, მოწონების უკვე ცნობილ ცნებას ხატოვნად გადმოვცემთ.

როგორ მოხდა, რომ კონკრეტული მნიშვნელობის გამოთქმისაგან მივიღეთ იდიომი? ამის საფუძველია მნიშვნელობის გადატანა, მთელი გამოთქმის მეტაფორიზაცია, მისი სემანტიკური გადააზრება.

4) იდიომი შესიტყვების ფორმის მქონე ერთეულია. აბსოლუტურ უმრავლესობაში იდიომი შესიტყვების ფორმის მქონეა: **გულის მობრუნება, თავის აგდება, ბარგის აკერა, თვალსა და ხელს შუა გაქრა, ხახამშრალი დატოვა...** იდიომი ფორმით შესიტყვებაა, ეს გარეგანი ფორმა იდიომის შინაგანი ბუნების გამომხენის საშუალებად გვევლინება, მისი წყალობით:

ა) იდიომი სიტყვის ეკვივალენტურ ერთეულს წარმოადგენს, განსხვავებით ანდაზებისა, აფორიზმებისა და ლიტერატურული ციტატებისაგან, რომლებსაც წინადადების ფორმა აქვთ და, ამდენად, მის ფარდად გამოდიან, იდიომი ლექსიკური ერთეულის ფუნქციას იძენს და წინადადების რომელიმე წევრის ფუნქციას ასრულებს. მაგალითად, **ფეხი გამოჰყო, ნიშადური ამოსცხო, თავი გაუყადრა** და სხვ. ეს შესიტყვებები წინადადებაში მთლიანად ასრულებენ შემასმენლის ფუნქციას.

ბ) იდიომი აზრის ნაწილს გამოხატავს: **ობი მოეკიდა, დეზი ჰკრა** – არ ქმნის აზრის დასრულებულობის შთაბეჭდილებას. ეს იმიტომაა, რომ ზმნური იდიომი ძირითადად უქვემდებაროდაა წარმოდგენილი: არ ჩანს რეალური სუბიექტი. მისგან განსხვავებით, ანდაზები მთლიან აზრს გადმოსცემენ. აქ წინადადების ყველა მთავარი წევრია წარმოდგენილი.

ამრიგად, იდიომი შესიტყვების ფორმისა და ექსპრესიული ფუნქციის მქონე სემანტიკურად დაუშლელი ერთეულია, რომლის მნიშვნელობა არ უდრის კომპონენტების მნიშვნელობათა ჯამს.

ფრაზეოლოგიური შესიტყვებანი

ენის ფრაზეოლოგიურ ფონდში მრავლად გამოიყოფა შედარებით ანალიტიკური ხასიათის ერთეულები, რომლებიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ კომუნიკაციის პროცესში. მართალია, მათ არ ახასიათებს იდიომისებური მტკიცე სემანტიკა, მაგრამ ერთ მთლიან გაგებას მაინც იძლევიან. ესაა ე.წ. ფრაზეოლოგიური შესიტყვებანი. ასეთი გამოთქმების საფუძველს ქმნის

ერთ-ერთი კომპონენტის მნიშვნელობის ფრაზეოლოგიურად დაკავშირება. გამოთქმაში **სიჩუმე ჩამოვარდა** ზმნა თავისი კონკრეტული მნიშვნელობით არაა წარმოდგენილი. იგი შინაარსობრივად უტოლდება **დადგა** კორელატს: **სიჩუმე დადგა**.

ფრაზეოლოგიური შესიტყვების ბუნების გარკვევისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს მისი კომპონენტების სემანტიკური სახის ჩვენებას. უნდა აღინიშნოს, რომ ზმნურ ფრაზეოლოგიურ შესიტყვებებში სახელად ნაწილად აბსტრაქტული სახელები გამოდიან. ესენია, ძირითადად, გრძობის, ემოციის, სულიერი განწყობილების გამომხატველი სიტყვები: ყურადღება, ზიანი, ხათრი, წუხილი, დარდი, სიჩუმე, სევდა, ხმაური და სხვ. ყურადღება მიიპყრო, ხათრი გაუწია, შიში ჭამა, სიჩუმე ჩამოვარდა...

ფრაზეოლოგიურ შესიტყვებათა სემანტიკურ თავისებურებებზე საინტერესო აზრი გამოთქვა აკად. ვ. ვინოგრადოვმა. მან შემოიტანა 4 პირობითი ნიშანი: K, A, K¹, A¹.

K -თი აღნიშნავს კონკრეტულ-საგნობრივი მოქმედების გამომხატველ ზმნებს, A-თი კი გრძობის, ინტელექტის, ემოციისა და სხვა ხასიათის აბსტრაქტულ ზმნებს. მათ შესაბამისად K¹ -ით აღნიშნება კონკრეტული არსებითები, A¹ -ით კი აბსტრაქტული სახელები (Виноградов В.В., Фразеологические сочитания, стр. 96). აქვე ავტორი გვთავაზობს მათი შეკავშირების ოთხ ვარიანტს:

- 1) K + K¹ 2) K + A¹ 3) A + A¹ 4) A + K¹

ამ ოთხი ტიპიდან ავტორის აზრით, პირველი შესაძლებლობა (კონკრეტული ზმნა + კონკრეტული არსებითი სახელი) დამახასიათებელია თავისუფალი შესიტყვებისა და აქედან იდიომისათვის. თავისუფალ შესიტყვებას განეკუთვნება აგრეთვე მესამე ტიპი (ორივე აბსტრაქტული).

ვინოგრადოვისათვის მხოლოდ მეორე ფორმულაში K + A¹ კონკრეტული ზმნისა და აბსტრაქტული სახელის კავშირისას ხდება შესაძლებელი ფრაზეოლოგიური შესიტყვების ტიპის მიღება.

ენათმეცნიერი არლი თაყაიშვილი ემხრობა ვინოგრადოვის დეფინიციას, თუმცა არ მიაჩნია მიზანშეწონილად ამ დროს A + A¹ ფორმულის როლის მოლიანად უგულებელყოფა.

ამგვარად, სიტყვის არაყოველღვარ კავშირში შესვლა არის პირველი ნიშანი მისი ფრაზეოლოგიური ჩაკეტივისათვის.

გადატანითი მნიშვნელობით ნახმარი სიტყვები სარეალიზაციო ჯგუფთან ერთად ქმნიან ფრაზეოლოგიურ კონტექტს. გამოთქმას **პასუხი მოუჭრა** ტროპული ამოსავალი აქვს: **მოუჭრა** ზმნა არათავისუფალი მნიშვნელობით (მისცა, გასცა) უკავშირდება აბსტრაქტულ სახელს (**პასუხი**). სწორედ ეს კავშირი კონკრეტულისა ზოგადთან ქმნის მეტაფორულობას.

ფრაზეოლოგიური შესიტყვების უმრავლესობაში მხატვრული სახის შეგრძნება დღევანდელ ეტაპზე მისუსტებულია: **სიჩუმე ჩამოვარდა**, **შიში ჭამა**, ამის ძირითად მიზეზად ჩანს ის, რომ სასაუბრო მეტყველებაში ხშირი ხმარებით ცვდება გამოთქმა და იქმნალება მამეტაფორული აზრი.

ფრაზეოლოგიური შესიტყვების საერთო მნიშვნელობა ნაწილობრივ მისი საყრდენი სიტყვებიდან გამომდინარეობს. **სარგებლობა მოუტანა** - ამ გამოთქმის მნიშვნელობა თვით სახელად კომპონენტშია: ასარგებლა.

იდიომის ზოგადი მნიშვნელობა კი არ უდრის კომპონენტების მნიშვნელობათა ჯამს, გამოთქმის **ანკესზე წამოაგო** მნიშვნელობაა „მოატყუა“, რომელიც უშუალოდ არაა დაკავშირებული თითოეული წევრის კონკრეტულ მნიშვნელობასთან.

ფრაზეოლოგიურ შესიტყვებაში მხოლოდ ერთი კომპონენტი ექვემდებარება მეტაფორიზაციას, მხოლოდ ერთი წევრია არათავისუფალი. **სიჩუმე ჩამოვარდა** - აქ მარტო „ჩამოვარდა-ს“ აქვს გადატანითი მნიშვნელობა, ანუ დადგა, დაისადგურა.

იდიომში მთელი გამოთქმის მეტაფორიზაციაა: **ყინულზე გააცურა, ყბაში ჩაუვარდა**.

ფრაზეოლოგიურ შესიტყვებაში კომპონენტთა კავშირი ეყრდნობა არა სინამდვილეს, არამედ ენობრივ ფაქტორს, სიტყვათა შეკავშირების კანონებს. **პასუხი მოუჭრა** - აქ ელემენტთა ურთიერთობა განპირობებულია ენაში არსებული შინაგანი სემანტიკური დამოკიდებულებით.

იდიომში კომპონენტებს შორის კავშირი ემყარება სინამდვილეს: **ქვა ქვაზე არ დატოვა** - აქ დამოკიდებულება ელემენტებს შორის წმინდა მატერიალურია, განპირობებულია სინამდვილის მოვლენებს შორის ლოგიკური მიმართებებით.

განსხვავებაა აგებულებაშიც. ფრაზეოლოგიური შესიტყვების საყრდენი სიტყვა ზოგადი, განყენებული შინაარსის არსებითი სახელია: **შიში ჭამა, ძილი გაუტყდა**. ძირითადად ამ ზოგადი არსებითის კავშირი კონკრეტულ ზმნასთან ქმნის პირობას ფრაზეოლოგიური მნიშვნელობის განვითარებისათვის.

იდიომის სემანტიკური ფუძე კონკრეტული, ფიზიკური საგნის გამომხატველი სახელია: **თავი დასდო, ხელი ჩააგლო, ქვაზე დაასახლებს...** სწორედ ამ კონკრეტული სახელის კავშირი კონკრეტულ ზმნასთან ქმნის თავისუფალი შესიტყვების იდიომად ქცევის შესაძლებლობას.

რა მსგავსება და განსხვავება შეიძლება იყოს ფრაზეოლოგიზმსა და კომპოზიტს შორის? როდესაც სიტყვის პირველი კომპონენტი ძირითადად ფუძისაგან შედგება. ფრაზეოლოგიზმის კომპოზიტი კი გრამატიკულად გაფორმებულია. ეს ნიშნავს იმას, რომ კომპოზიტის პირველ წევრებს გრამატიკული ფუნქციები მოშლილი აქვთ და ერთ სიტყვაში გაქვავებულან: **წყალწაღებული, ბრაზმორეული...** ფრაზეოლოგიზმის კომპონენტებს კი ცოცხალი სინტაქსური კავშირი ახასიათებთ: **პირი იბრუნა, პირს იბრუნებს**.

არის შემთხვევები, როდესაც კომპოზიტის ორივე კომპონენტად გრამატიკულად გაფორმებული სიტყვაა: **თავისუფალი, ავადმყოფი...** ასეთი კომპოზიტი იმით განსხვავდება ფრაზეოლოგიზმისაგან, რომ იცვლება მისი შემადგენელი ნაწილები: **ავადმყოფმა, ავადმყოფობა, ვავადმყოფობ, მაშინ, როდესაც ფრაზეოლოგიზმში შენარჩუნებულია შიდაფრაზეოლოგიური მოდელის ცვლილებაც: წყალს ნაყავს... წყალი ნაყა**.

ფრაზეოლოგიზმების ცალკე გაფორმება წარმოადგენს მათ არსებით ნიშანს როდესაც სიტყვისაგან განსახვავებლად, რის გამოც ისინი გამოიყოფიან როდესაც წარმონაქმნების თავისებურ ჯგუფში და იწოდებიან ფრაზეოლოგიურ ერთულებად საკუთრივ ლექსიკური ერთულების - სიტყვებისაგან განსხვავებით. ფრაზეოლოგიზმის ყოველ ნაწილს შეუძლია ცვლა, როდესაც სიტყვა კი მთლიანად იბრუნვის ან იუღვლის.

რა მსგავსება და განსხვავება შეიძლება იყოს ფრაზეოლოგიზმსა და თავისუფალ შესიტყვებას შორის? თავისუფალი შესიტყვება შესიტყვებათა ისეთი კატეგორიაა, რომლისგანაც

ფრაზეოლოგიზმი ფორმის მიხედვით არ განსხვავდება. მაგალითად, **გული მოუვიდა, ფული დადო, ბრაზი მოუვიდა**. ფრაზეოლოგიზმის აგებულება იმეორებს თავისუფალ შესიტყვებათა სტრუქტურას, მაგრამ განსხვავება მაინც დიდია.

ა) არსებითი განმასხვავებელი ნიშანია ფრაზეოლოგიზმის მნიშვნელობის გამოუყვანლობა კომპონენტების მნიშვნელობათა ჯამიდან. მუავე წყალი დალია - აქ ყოველი წვერი პირდაპირი მნიშვნელობითაა გამოყენებული. **თვალს წყალი დაააღვინა** - აქ კი ზოგადი მნიშვნელობა გააჩნია.

ბ) თავისუფალი შესიტყვების კომპონენტებს ახასიათებთ გრამატიკული თავისთავადობა. ცალ-ცალკე გამოდიან წინადადების სხვადასხვა წვერის როლში,

ფრაზეოლოგიზმი კი წინადადებაში ასრულებს ერთი წვერის ფუნქციას.

გ) ფრაზეოლოგიზმის ზმნას აქვს მოქმედების შეზღუდული სფერო. იგი კავშირშია არსებითი სახელის მკაცრად განსაზღვრულ წრესთან: შიში, სირცხვილი, ჯავრი - ჭამა.

თავისუფალ შესიტყვებაში კი ზმნის მოქმედების რადიუსი შეუზღუდავია: ჭამა - ხილი, თევზი, პური ... და საერთოდ, ყველაფერი რისი ჭამაც შეიძლება.

ოტია იოსელიანის ნოველათა ლექსიკაში უამრავ ფრაზეოლოგიურ ერთულს შეხვდებით, რომლების ადამიანის სხეულის ნაწილების აღმნიშვნელი ლექსიკის გამოყენებითაა შექმნილი.

გული:

გული მომივიდა (ავტ. ნოვ)

გული მოუვიდა, მე შენ არ მენდობილ (ცეცხლთან თამაში, 152, 32)

მე ისეთი **გული მომივიდა**, ვტაცე ხელი საყელოში, ჩხუბი დავუპირე (ლახტი, 245, 9)

მაგრამ გადაძვილ მინდორზე რომ **გული არ უდგებოდა** (შავი და თეთრი ძროხა, 63, 20)

იმედოვნებდნენ, იქნებ **გული მოიბრუნოს** (ლევანა 52, 34)

იქნებ მშრომელ და მუყაით კაცს ქვეყანაზე **გული მოუბრუნდეს** (ლევანა 52, 35)

გული მოეცა, ხმას აუწია, აჭიკჭიკდა, ახტა, 31 (ლევანა 54, 32)

უთქვამს, ძალიან **გული მწყდება** (დიდი ფარნა, 484, 5)

ამხედრებულ თანასოფელელ ბიჭებს ცერად უბღვერდა და არ აგრძნობინებდა, რომ **გული წყდებოდა** (ორი ქორა, 280, 7)

გული მწყდება - რა იქნებოდა, ერთმანეთი დაგვენახა? (მატარებელი და შავი მდინარე, 81, 31)

—ისე, შენც ქე გარგებდა...— **არ დაგწყვიტე გული** შოთა ბენიძეს, - ჟორა კუხალაშიელს კი სრული ექნება (ნაძარცვი პალტო, 204, 18)

დაღლილ კვიცს რომ რძე მოუნდება, მაშინვე **გული მოუღებება** დედაზე (კვიცი და მგელი, 486, 28)

აქ მაინც ვერავინ მოგვწვდებოდა და **გული საგულეს ჩაიბრუნეს** (ხარჯიხვი, 495, 5)

გული ისე **დამიმძობილა**, მინდოდა ვინმე, ტყუილად, უსიტყვოდ, თუნდაც ჩემთვის რომ არ ეცალა და ჩემი არ ესმოდა... (ჩემი ცხენი, 125, 9)

გული ისევე **გადამიტრიალდა** და ისევე უკან-უკან დავიხიე (ჩემი ცხენი, 126, 18)

იქ ხომ სულ **გული გამისკდებოდა**, როცა დღის ნათელსაც ვეღარ დავინახავდი... (ჩემი ცხენი, 127, 11)

...საწყალი კაპიტო, თუ იქ გადარჩა, **გული** აქ **გაუსკდება** (ვარსკვლავოცვენა, თავი XXXII, ეზიკა, გვ. 520, 3)

ჩვენ რომ შიშით და ძრწოლით **გული გვიფანცქალებს**, ვუახლოვდებით (სახედარი - ჩემი სიხარული, 162, 23)

ასე თავმიკრულს საჭმელით რა მოპირავს და წკმუის, ყმუის, ყვეს საცოდავი,— კაკალი **გული დაგეწვება** (გერმანელი, 280, 6)

და ამდენ ნარბენს, თურმე, **გული ყელში მაქვს მობჯენილი**, ხმას ვერ ვიღებ (დედი, 313, 9)

ამოვიგლიჯე ყელიდან **გული** და რაღაცა **ამოვაცოლე** (დედი, 313, 7)

და ამიტომ თუ იყო, რომ **გული** მათთან დიდხანს **არ მიდგებოდა** (აღათი, 353, 34)

აქ რომ არ ეცხოვრა და **გული** და სული როლში **არ ჩაედო**, სხვა საცხოვრისი მას არ გააჩნდა (ჩემი თეატრი, 380, 12)

რა **გააწყალე გული!** (სოკოს კრეფა, 425, 28)

— არა, მოკლავენ,— კიდევ უფრო **ამოუჯდა გული** ჩემს დაყვავებაზე (ვარსკვლავოცვენა, თავი II, წყაღდასხმული კერია, გვ. 384, 16)

მათ შორის ისეთი არავინ იყო, ქალიშვილს **თვალი და გული ერთად შევარდნოდა** (შინაბერა, 11, 16)

...ვითომ დარეჯანზე ჭკვიანი იყო, მეტის მცოდნე და განათლებული თუ, საქმე იცის და ქვეყანაზე **შესტკივა გული?** (შინაბერა, 17, 15)

მაგის ჯავრმა **გაუხეთქა გული** დეიდაჩემს, მეტმა კი არაფერმა (თვითმკვლელები, 27, 20)

— სხვანაირად რო გეფიქრა, კაი იყო, მარა **გული არ შობოდა?** (ღელესთან, ცივ ქვაზე, 66, 21)

ამჯერად **გული** უფრო ჩვენსკენ, სამხრეთ კალთებზე **მეთანადრებოდა** (სოფლის თვალი, 146, 18)

დიდიდან არაფერი ეჭამა და **გული უწრიალებდა** (იყო ერთი ქალი, 317, 1)

„ახალგაცნობილი რძლის ხათრით **ადარ მოსდის გული** შვილზე (იყო ერთი ქალი, 391, 7)

თითიც არ დაუკარებია, რაკი მისი **გული** სამუდამოდ ლეჟავას ქალს **ეკუთვნოდა** (იყო ერთი ქალი, 441, 6)

— წავალ, შენი ჭირიმე, მაკა, **გული გატკინე** ჩემი უბედურებით...(იყო ერთი ქალი, 476, 1)

თითქოს მადლა მიდიოდა, მაგრამ **გული** იქ, საიდანაც **აფრინდა**, მიწაზე ჰქონდა მიბმული და მადლა არ მოჰყვებოდა (იყო ერთი ქალი, 501, 13)

— გადამრევ მე შენ, ჭიჭიკო, **გული... კაცო, გული... გული** კი **არ ბერდება** (მჭედლები, 185, 5)

სანემ დააწინოურებენ, **გული** რო **ეიცრუა**, ეიცრუა: (დედის ცრემლები, 201, 38)

მაშინ კი **ადარ მოგიტმინა გულმა** და ესროლე (მეწისქვილის ქალიშვილი, 171, 30)

ვასკდება ჩემს **გულს**, ეს რა მიქნა, ეს რა გამიკეთა (აკაციის ყვავილობა, 141, 33)

შენ, **გულს რომ მოიყვანდე**, პიესებსაც დაწერდიო (ავტ.ნოველა)

გულს არაფერი ეკარება, ნახევარი ღამე არ მძინავს (აკაციის ყვავილობა, 143, 3)

იცოცხლე, შიგ ნახატებია, სულსა და **გულს ახარებს** (ჩემი „ვეფხისტყაოსანი“, 74, 24)

ვერ მივეცი ამ კაცს ის „რაღაცა“ და **გულს აკლდა** (დავა ავტობუსში, 257, 8)

ჩვენც მიჩვეული ვართ, ის კი არა, ასე რომ არ მოხდეს, რაღაც **გულს დაგვაკლდება** (დავა ავტობუსში, 257, 24)

და **გულს მოეშვა**, მაგრამ ქილუქის კუთხეს მაინც შიშით ახედა (ჯარისკაცი დაბრუნდა, 369, 6)

გულს უწყალებდა ეს ხმა და ბრაზი ახრჩობდა, რომ ვიღაცას მისთვის ბედნიერება შეშურდა (ქალი აგარაკზე, 339, 14)

- არ გამახსენდა, გზაში სულ მაგაზე ვფიქრობდი და **გადამიყვა გულს** (ჯარისკაცი დაბრუნდა, 360, 19)

წედან შევცდი, ბაცია ბებია უნდა მეოქვა და უფრო **მოეულებობდი გულს** (ნესვი და საზამთრო, 94, 6)

ნამეტანი **გულის მოსვლა** ვიცი (ავტ.ნოველა)

ლამით, გვიან, **გულის ძილში რომ იყვნენ**, მაშინ მიაღება სამოყვროს (ეპიტაფია, 44, 33)

მთლად **გულზე გამხეთქეს** და სცენარებიც მივაყუდე (ავტ.ნოველა)

— ვინცხა იმისი არ იყოს, **გულზე ვარდი გადაგეფინოს...**(ქალი მაინც ქალია, 49, 25)

მისი ნანა და სიმღერა ... **გულში ჩამწვდომი იყო** (ავტ.ნოველა)

თითქოს, სადღაც **გულიც გაუტყდა** საყვარელ ცხენზე (ორი ქორა, 284, 29)

თავისიანებისაკენ **გულიც კი აღარ მიუწევდა**, ყველამ ასე რატომ გაიმეტა?! (ხარჯისვი, 498, 2)

...რომელსაც დედისათვის ცური კი არა, **გულიც გამოეღვება** და ძალზე დაესუსტებინა (ჩემი ცხენი, 122, 5)

თავი:

საცოდავმა დედაჩემმა რომ ვერაფრით **თავი ვერ მოაბა** ქვრივ-ოხრის გაწამებულ ცხოვრებას... (ავტ. ნოველა)

და არ ვიცი, **თავი** როგორ **შევიკავე** (ავტ.ნოველა)

... თვით ერის შეიღობამაც კი ბებიაჩემში **მოიყარა თავი** (ავტ.ნოველა)

ლუკაია, ამ ხიდს გადააცილე ურემი და **ჯანდაბას შენი თავი...** (ქვრივის ცრემლები, 101, 1)

ჯიბილოს რომ შევხვდი, ყველაზე უფრო მაშინ ვიგრძენი, **უკვე მასზე რამდენად მაღლა მიმაჩნდა თავი** (ხაფანგი, 295, 35)

მერე **სად გინდა, თავი რომ გამოჰყო**, ან ცოცხალს გაგიშვებენ? (ხაფანგი, 297, 3)

- მე, ჩემო ძმაო, მესამე კურსიდან **მიკრეს თავი** პირდაპირ წინა ხაზზე (ჯარისკაცი დაბრუნდა, 354, 22)

აიღო ჭიქა, გამოცალა და განაგრძო: - **მომეჭრა თავი...** (დიდი ფარნა, 480, 5)

გამოლანძღა ის ხალხი, **მომეჭრა თავი, მომჯაყა...** (მიწისძვრა, 136, 17)

მოსძულდა თავი და რავარი მუშტარიც შეხვდა, იქაურობა ისე მიაყიდა (დიდი ფარნა, 483, 1)

ერთხანს, შემოდგომა-ზამთრამდე როგორღაც **გაჰქონდათ თავი** (ომი და სიხარული, 224, 19)

თორემ სოფელში **თავი არ გამომეყოფა** (ჩაჩნის გოგო, 228, 18)

რაც თავი მახსოვს, გაუვალ და უსიერზე რომ არაფერი ვოქვა, ხეირიანი ტყე რომ დაერქმევა... (ძუ მგელი, 298, 13)

ასე, ვიღაცა ვიგინდარასავით **გაუყადრა თავი** და მოვიდა... (გედის სიმღერა, 222, 5)

შეჩერდა, **თავის აგდებდა მიიჩნია** და **თავს ძალა დაატანა**, რომ უკან არ გაბრუნებულიყო (ქალი აგარაკზე, 328, 28)

და წყალში მოცურავე ჭინკებს ბექობი თავზე დაგაქციოთ, ვიდას ახსოვს ეს, რაღაც სხვა მინდა (ხაფანგი, 295, 28)

გვეფერებოდა, თავზე გვევლებოდა (აღათი, 353, 24)

თვალი:

და თვალი იქით, მეორე ოთახში მოფუსფუსე ცოლისკენ უჭირავს (მოთხრობები ოჯახზე, 30, 7)

გაიარონ, თვალს წყალი დააღვინონ (პირველი ცდუნება, 210, 2)

დაეყრდნე იდაყვებით ხარხას, იმგზავრე იაფად, ნისიად და ასვი თვალს წყალი (ფეხბურთი, 239, 20)

მახლობლად დადგა და თვალში აღმასი წყალი ჩაიყენა (ხარჯიხვი, 506, 36)

პეპელასთან მიირბინა, მაგრამ იგი თვალსა და ხელს შუა გაუსხლტა (კვიცი და მგელი, 485, 24)

რომ ძროხა თვალსა და ხელს შუა არ გამქრალიყო (შავი და თეთრი ძროხა, 65, 17)

ჩემი უმცროსი ძმა, რაღა თქმა უნდა, თვალსა და ხელს შუა გაძვრა (ბოშას კოცნა, 457, 3)

მერი გრძნობდა, რომ მაკას იგი მოსწონდა, უყვარდა და იქნებ ამანაც შეუწყოს ხელი მათ დაახლოებას (იყო ერთი ქალი, 342, 2)

ოტია იოსელიანი განუმეორებლად მეტყველი, თავისებური კოლორიტის მწერალია, მის ნაწარმოებებში მრავლად გვხვდება ფრაზეოლოგიური გამოთქმები, რაც უდიდეს სილამაზეს და მომხიბვლელობას მატებს მის მხატვრულ ქმნილებებს. და ეს არცაა გასაკვირი, ოტია იოსელიანი ხომ საქართველოს ერთ-ერთი ულამაზესი კუთხის ღვიძლი შვილია, სადაც შეიძლება შექმნილიყო ერთგვარად ორიგინალური და სუფთა ქართული გამოთქმები.

ლიტერატურა:

Виноградов В.В., Об основных типах фразеологических единиц в русском языке, Академик Шахматов, Сборник статей и материалов, М.-Л., 1947

Виноградов В.В., Русский язык (Грамматическое учение о слове), М., 1947

Виноградов В.В., Фразеологические сочинения, стр. 96

Виноградов В.В., Основные типы лексических значений слово, Вопросы языкознания, №3, М., 1953.

Ефимов А.И. , Фразеологическое новаторство Салтыкова-Щедрина, журн. Литературная учеба, 1939, №12, стр. 45

ფ. ერთელიშვილი, ანდაზის ცნების საკითხისათვის, მნათობი, 1957, 33. გვ. 104-116

ა. თაყაიშვილი, ქართული ფრაზეოლოგიის საკიტხები, თბ., 1981

აღ. დლონტი, ქართული ლექსიკოლოგიის საფუძვლები, თბ., 1988

Манана Микадзе**Словообразование фразеологизмов, связанных с частями человеческого тела
(по языку новелл Отиа Иоселиани)**

Резюме

В лексике новелл Отиа Иоселиани встречается множество фразеологических единиц, созданных с использованием слов, обозначающих части человеческого тела. В настоящей статье внимание уделяется именно данным фразеологическим единицам.

Manana Mikadze**The transliteration of the phraseology of the parts of the human body in
Otia Ioseliani's novels**

Abstract

A lot of phraseological units are met in Otia Ioseliani's novels which are formed from the words describing the parts of the human body. The article deals with such kind of phraseological units.

რეცენზენტი: პროფესორი გიორგი გოგოლაშვილი

ენათმეცნიერება Языковедение Linguistic

ირმა რუსაძე

ქუთაისი, საქართველო

სისტემური ინტენსიფიკატორები და მათი დესემანტიზაცია

წარმოდგენილ სტატიაში განხილულია სისტემური ინტენსიფიკატორები და მათი შინაგანი ფორმის დესემანტიზაციის უნარი, ანუ გამომსახველობის, შეფასების, ემოციურობის დაკარგვის უნარი. სისტემური ინტენსიფიკატორები ხშირი გამოყენების შემთხვევაში განიცდიან დესემანტიზაციას. ინტენსიფიკატორს მხოლოდ მაშინ გააჩნია მაღალ-ექსპრესული ერთეულის ფუნქცია, როდესაც სახეზეა ინტენსივობის სტილისტიკური თანამნიშვნელობების-ხატოვნების, შეფასების, ემოციურობის სინკრეტიზმი.

ბუნებრივი ენა წარმოადგენს ისეთ ფენომენს, რომელიც თავისი ორი სახით არსებობს. ენა, როგორც საშუალებებისა და მათი შეკავშირების წესების სისტემა და ენა, როგორც რეალური მანიფესტაცია, რეალიზაცია ცოცხალ მეტყველებაში. ენის მეორე მნიშვნელოვან თვისებას წარმოადგენს მისი ობიექტურ-სუბიექტური ბუნება. ენა საზოგადოებაში იქმნება და საზოგადოებაში ფუნქციონირებს. ენა ობიექტურია, როგორც გარკვეული ენობრივი ერთობის პროდუქტი. ამავდროულად, იგი სუბიექტურია, ინდივიდუალურია.

ახალი ინტენსიფიკატორების შექმნისა და დესემანტიზირებული ინტენსიფიკატორების განახლების საშუალებების შესწავლა ძალზედ აქტუალურია. ინტენსიფიკატორებს თან ახლავს კომბინაციაში ან ცალ-ცალკე სტილისტიკური კონოტაციური ნიშნები: ემოციურობა, შეფასებითობა, გამომსახველობა, რომლებიც განაპირობებენ მათ ექსპრესულობას. ინტენსიფიკატორების ექსპრესიული გამომსახველობის ხატოვნებას საფუძვლად უდევს მათი ექსტრალინგვისტური შესაბამისობა, შეფარდება საგნებთან ან თვისებებთან განხორციელებული სხვა საგანზე/თვისებაზე მითითების გზით, რაც გულისხმობს შეპირისპირებას, შედარებას. აქედან გამომდინარე კი – ორი საგნის შეფასებას იმ მიმართებათა საფუძველზე, რომლებიც არსებობენ რეალურ ან წარმოდგენილ სამყაროში.

ინტენსიფიკატორები თანამედროვე ინგლისურ ენაში საკმაოდ მრავალფეროვან ჯგუფს წარმოადგენენ როგორც შინაარსით, ასევე გამოყენებითა და გამოხატვის ფორმით. ეს ლექსიკის გამსაკუთრებით არასტაბილური ფენაა, რომლის საზღვრები დიაა და რომელიც გამუდმებით

ივსება ახალი წარმონაქმნებით, რადგანაც ინტენსიფიკატორებს აქვთ თავისი შინაგანი ფორმის დესემანტიზაციის უნარი, ანუ გამომსახველობის, შეფასების, ემოციურობის დაკარგვის უნარი.

გაძლიერების ახალი სახეობრივი ექსპრესიული საშუალების საჭიროება ამ პროცესს უსასრულოს ხდის. სწორედ ამით აიხსნება ენის განვითარების მოცემულ ეტაპზე დესემანტიზაციის სხვადასხვა ხარისხის მქონე ინტენსიფიკატორების არსებობა.

სისტემური ინტენსიფიკატორები ხშირი გამოყენების შემთხვევაში განიცდიან დესემანტიზაციას. ინტენსიფიკატორს მხოლოდ მაშინ გააჩნია მაღალ-ექსპრესიული ერთეულის ფუნქცია, როდესაც სახეზეა ინტენსივობის სტილისტიკური თანამნიშვნელობების-ხატოვნების, შეფასების, ემოციურობის სინკრეტიზმი. ცოცხალი ენის მოქნილობა და ეკონომიურობა იმაში მდგომარეობს, რომ მაღალი დესემანტიზაციის მქონე ძველი სისტემური ინტენსიფიკატორები არა მარტო შეიძლება შეიცვალონ ახალი ექსპრესიული წარმონაქმნებით, არამედ მათ შეიძლება ტექსტში განახლებაც განიცადონ. ტექსტი თითქოს აცოცხლებს, ზოგჯერ ახალ აზრობრივ ნიუანსებსაც კი ამატებს მათ. Cდესემანტიზირებული ინტენსიფიკატორების ტექსტში აღდგენის ძირითადი საშუალებებია:

1. სისტემური ინტენსიფიკატორების 'გაცოცხლება' გაშლილი მეტაფორის სტილისტიკური ხერხის საფუძველზე. მაგ: I wondered what an abyss of cruelly she must have looked into that in terror she refused to live (S. Maugham, 1972: 135)

2. სისტემური ინტენსიფიკატორების შეფასების ხელახალი გააზრება 'ლიტოტას' სტილისტიკური ხერხის საფუძველზე. მაგ: I'm not that sort of terribly attractive woman (S. Maugham, 1978: 93)

3. სისტემური ინტენსიფიკატორების ემოციონალური თანამნიშვნელობის გაძლიერება ლექსიკური და სინონიმური გამეორების სტილისტიკური ხერხით. მაგ: How utterly utterly detestable you are (S. Maugham, 1974: 47)

4. ინტენსიფიკატორების განახლების მათი სტილისტიკური თანამნიშვნელობების ჩვეულებრივ პირობას წარმოადგენს არაუზუაღური კონტექსტი, შესიტყვების ნორმების განზრახ დარღვევა, რომელიც ზოგჯერ განიხილება, როგორც ერთგვარი სტილისტიკური ხერხი.

ახალი სისტემური ინტენსიფიკატორების შექმნისა და ძველის განახლების მიზეზი იმაში მდგომარეობს, რომ ეს უკანასკნელი დესემანტიზაციას განიცდიან. სულ უფრო ქრება, იკარგება კავშირი შინაგან ფორმასთან, რომლის საფუძველს სიტყვის პირდაპირი საგნობრივი მნიშვნელობა წარმოადგენს. ინტენსიფიკატორის დესემანტიზაცია იწვევს სტილისტიკური თანამნიშვნელობის გაქრობას, ამიტომ ინტენსიფიკატორების 'გაცოცხლების' ძირითად ხერხს წარმოადგენს ისეთი პირობების შექმნა, რომლის დროსაც ხდება ტექსტში სიტყვის მეორადი გაძლიერების მნიშვნელობისა და ძირითადი საგნობრივი მნიშვნელობის ერთდროული აქტუალიზაცია. ინტენსიფიკატორების წარმოქმნა და ფუნქციონირება ხორციელდება ენის სამი ფუნდამენტალური ფუნქციის – ნომინაციურის, კომუნიკაციურისა და პრაგმარული – ურთიერთქმედების შედეგად.

ყოველი ახლადწარმოქმნილი ინტენსიფიკატორი ინდივიდუალური შემოქმედებითი ხედვის და ადამიანის საგნობრივი თუ სულიერი სამყაროს ცალკეულ მოვლენათა სუბიექტური შეფასების აქტს წარმოადგენს, ამიტომ ახალი სისტემური ინტენსიფიკატორები ავტორისეული

წარმონაქმნებია. მხატვრული ტექსტი ინტენსივობის ახალი მნიშვნელობის არა მარტო შექმნას უწყობს ხელს, არამედ ინტენსიფიკატორის ფუნქციაში ამა თუ იმ სიტყვის მრავალჯერადი განმეორებით განამტკიცებს მის ადგილს ენის სისტემაში.

ლიტერატურა:

1. კირვალიძე ნ. კობახიძე შ. (2006): მეტაფორული აზროვნება და ხატოვანი შედარებები. თბილისი
2. ლეხანიძე გ. (2004): კომუნიკაციური ლინგვისტიკა. თბილისი
3. რამიშივილი დ. (1980): ენობრივი პროცესის ფსიქოლოგიური მექანიზმი და შემეცნების თეორია. თბილისი
4. Cruse D.A. (1986): Lexical Semantics. Cambridge. Cambridge University Press
5. Crystal V. (1997): English as a Global Language. Cambridge University Press
6. Fishman L.A. (1972): The Sociology of Language (An interdisciplinary social science approach to language in society) Rowley, Newbury House

Ирма Русадзе

Системные интенсификаторы и их обесцвечивание Резюме

В этой статье рассматривается обсуждение системных интенсификаторов и их десемантизация, их формы и функции. Даны новые пути и средства формирования новых усилителей. В современных англоязычных интенсификаторах представлена довольно большая и различная группа как по смыслу, так и по форме. Это нестабильный слой лексики, границы которой всегда открыты, которые всегда полны новых интенсификаторов.

Irma Rusadze

Systematical Intensifiers and Their Desemantization

Abstract

This paper deals with the discussion of systematical intensifiers and their desemantization, their forms and functions. There are given the new ways and means in forming the new intensifiers. In modern English Language intensifiers represent quite a large and different group both in meaning and form. This is a non-stable layer of vocabulary which borders are always open which is always full of new intensifiers.

რეცენზენტი: პროფესორი მანანა ლარიბაშვილი

ნელი სიჩინავა

ქუთაისი, საქართველო

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ СО ЗНАЧЕНИЕМ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Данная статья посвящена рассмотрению фразеологизмов со значением речевой деятельности в русской и грузинской лингвокультуре. Показано, что внутренней форме фразеологизмов рассматриваемой тематической группы свойственны культурные коннотации, в основе которых лежит образно-ситуативная мотивированность, обусловленная спецификой языкового сознания русских и грузин и их национальным менталитетом.

Фразеологизмы образно изображают те или иные фрагменты реальности, по форме и содержанию они являются готовыми к употреблению языковыми единицами. Исследуя механизм фразеологизации, В.Н. Телия пришла к выводу, что в узусе закрепляются «те образные выражения, которые ассоциируются с культурно-национальными стереотипами и воспроизводят характерный для той или иной общности менталитет» [Телия, 1996: 40]. Кумулятивная функция фразеологизмов позволяет им быть важным средством отражения национальной и духовной культуры народа.

Фразеологией преимущественно обслуживается эмоциональная сфера языка. Фразеологические единицы демонстрируют оценочное и эмфатическое отношение говорящего к объекту. Соответственно, возникновение фразеологизма обусловлено необходимостью образно-экспрессивной характеристики понятия. Поэтому неотъемлемым компонентом семантической структуры фразеологической единицы является оценочность – информация о положительной или отрицательной характеристике объекта, об одобрительном или неодобрительном отношении к объекту.

Весьма распространенным языковым инструментом при обозначении самых разнообразных действий человека, в основе которых лежит речь, являются фразеологические единицы со значением речевой деятельности. Они характеризуют особенности произнесения, говорения, речевую манеру говорящего, отражают специфику речевого общения или сообщения, речевого воздействия, а также речевого выражения эмоций.

Для анализа были выбраны фразеологизмы со значением речевой деятельности, функционирующие в русском и грузинском языках, так как в количественном отношении они составляют наиболее многочисленный пласт в составе лексико-фразеологической системы любого языка и изучение этих единиц в сопоставительном плане на базе неродственных языков позволяет выявить особенности их репрезентации в языковой картине мира представителей разных этносов.

Как показал проведенный анализ, отличительной особенностью фразеологизмов рассматриваемой тематической группы является метафоричность и образность. В ряде случаев наблюдается сходство в образной мотивированности рассматриваемых фразеологизмов: как в русском, так и в грузинском языке внутренняя форма фразеологизма может базироваться на соматизмах «язык», «рот», «зубы» и компоненте «слово». Например, в русском языке: *владеть словом; владеть даром слова; не мочь связать двух слов; язык плохо подвешен у кого; глотать слова; захлебываться словами; язык заплетается у кого; едва языком ворочает; давать волю языку; проглотить язык; разевать (раскрывать) рот; открывать рот; заговаривать зубы; держать язык за зубами*. В грузинском языке: *ენის გატეხა; ენის ამოდგმა (ადგმა); ენაზე ჭალი არ მოედება; სიტყვა უჭრის; ენას იწვავს; ენას ძლივს აგნებს (იგნებს, აგებს); ორ სიტყვას ვერ აბამს; ენას უკიდებს; კბილქვეშ თქმა; პირის აკვრა; პირის მოჭერა; პირში ენას ვერ იბრუნებს*.

Однако для языковой картины русских характерна более широкая образно-ситуативная мотивированность фразеологизмов со значением речепроизводства, которая напрямую связана с мировидением народа – носителя языка. Компонентами русских фразеологизмов, характеризующих процесс речи, помимо упомянутых выше, могут выступать лексемы: «писаное» (*говорить как по писаному*); «голос» (*кричать не своим/дурным голосом*); «мат» (*орать благим матом*), «горло», «грудь», «глотка», «губы», «мочь», «дух» (*драть горло – надсаживать грудь, разевать глотку, распускать губы; кричать во весь голос, кричать во весь рот; кричать что есть мочи, кричать что есть духу*) и др.

Образное основание (внутренняя форма) фразеологизмов русского и грузинского языка может включать компоненты, которые соотносятся с бытом, верованиями, обрядами, историей, зоонимами, географией страны, эталонами и т.п. знаками национальной культуры.

В подавляющем большинстве фразеологизмов наблюдается несовпадение внутренних образов. Например, для языковой картины мира русских характерно уподобление человека с выразительной, красивой речью соловью: основу внутреннего образа фразеологизма *заливаться соловьем* составляет зооним «соловей». В грузинской лингвокультуре о много говорящем, болтливом человеке скажут *ძაღლის ენა გამიბის*; в основе образа – зооним «собака».

Особенно ярко этнокультурная маркированность проявилась в русских фразеологизмах *перемывать косточки, точить лясы, во всю Ивановскую кричать* и *тянуть канитель*.

Перемывать/перемуть косточки кто/кому имеет значение «злословить; сплетничать, судачить, давая негативную оценку» (говорится с неодобрением). Имеется в виду подробное обсуждение чьего-либо характера или поступков. Связано с обрядом так называемого «вторичного захоронения», существовавшего у некоторых славянских народов. По суеверным представлениям, всякий нераскаявшийся грешник, если над ним тяготеет заклятие, после смерти выходит из могилы в виде упыря, оборотня и т.п. и губит людей, высасывая из них кровь. Поэтому спустя несколько лет после похорон останки (кости) нераскаявшегося

грешника выкапывались из могилы, промывались чистой водой или вином и перезахоронялись. Так снималось заклятие.

Точить лясы в значении «попусту болтать» включает в себя компонент-архаизм «лясы» (от «балясы» – точеные столбики для перил). На Волге издавна славились семеновские балясники. Из осиновых плах они выделывали фигурные *балясины* для украшения перил, балконных поручней, оконных рам. Балясники украшали своей затейливой пестрой резьбой, фантастическими змеями, драконами и волжские суда. Вытачивать столбики, резать из них безделушки, головки зверей, петушков, вазы, кувшинчики считалось сравнительно легкой и несерьезной работой. Когда мастера *точили балясы* (или *лясы*), они пели, вели бойкий шуточный разговор. Постепенно этот промысел исчез, но память о балясниках осталась в живой речи.

Во всю Ивановскую кричать – очень громко, изо всех сил. Ивановская – название площади в Московском Кремле, на которой стоит колокольня Ивана Великого. На этой площади дьяки оглашали указы, распоряжения и прочие документы, касавшиеся жителей Москвы и всех народов России. Чтобы всем было хорошо слышно, дьяк читал очень громко, кричал во всю Ивановскую. Отсюда переносный смысл выражения.

В старину канителью называлась металлическая нить, которой вышивали церковные ризы. Канитель вытягивали клещами из раскаленной металлической проволоки. Канитель могла быть золотой, серебряной или позолоченной, посеребренной. Канителью (нитью) вышивали по бархату, сафьяну или сукну. Тянуть канитель – работа крайне медленная, скучная и непроизводительная, и поэтому выражение *тянуть канитель* получило значение: «делать, говорить что-либо однообразно, нудно»

Фразеологизмы *курить фимиам*, *акафист петь*, *аллилуйю петь* употребляются в значении «льстиво превозносить, восхвалять кого-либо» и восходят к религиозной символике. Фимиам – то же самое, что и ладан, душистая смола, которую жгут для получения дыма при богослужении в церквях. В древности фимиам «курили» не только на алтарях богов, но и при дворе во время проведения торжественных церемоний. Они обычно сопровождалась восхвалением того, в честь кого зажигались благовония, курился ладан.

Фразеологические единицы грузинского языка, обозначая общечеловеческие универсальные речевые действия, тем не менее имеют национально-культурное своеобразие, отражающее традиции и обычаи, сознание и законы грузинского этноса.

Как известно, значительную часть территории Грузии занимают горы. Образ гор был использован во фразеологизме *ხაბ ამ მოსას, ხაბ იმ მოსას ლაპარაკობენ*, употребляющемся в значении: «говорить то об одном, то о другом; касаться всего, рассуждать обо всем непоследовательно».

Образ фразеологизма может быть детерминирован хозяйственными или социальными условиями, спецификой быта грузинского народа. Например: *ენით ჯარას ატრიალებს* (буквально: «языком прялку крутит») говорится о человеке, который много лжет, болтает попусту, говорит чепуху; фразеологизм *თავზე კაკლის დამტვრევა* (в буквальном смысле: «колоть орех на голове») употребляется в значении «сильно ругать, распекать, разносить». В основе внутренней формы фразеологизма *მარაქაში გარევა* лежит образ женщин, собравшихся вместе на пиршестве. Говорится с иронией, когда кто-либо

неоправданно и без достаточных оснований вмешивается в какой-либо разговор, вторгается в чьи-либо дела.

Разницу в менталитете русских и грузин отчетливо можно проследить на примере фразеологизмов, характеризующих качества выразительной, красивой речи. В представлении русских хорошо владеет речью тот, кто *говорит как по писаному, не лезет за словом в карман, у кого язык хорошо подвешен, кто боек на язык*, т.е. ценится быстрота, гладкость речи. По мнению грузин, хорошо говорит тот, чья речь мягкая, сладкая. Например, фразеологизмы ენის დატკობობა, ენის მოთაფველა (в значении: начать говорить сладко), ენის დაშაქვრა (в значении: начать говорить сладко, чтобы понравиться кому-либо), პირიდან თაფლი გადმოსდის (в значении: говорит сладко, ласково, приятно, умеет сладко говорить) мотивированы словами «сладкий», «сахар», «мед».

Таким образом, фразеологизмы со значением речевой деятельности в языковой картине мира русских и грузин обладают как тождественными, так и отличительными особенностями. С одной стороны, основными общими признаками ФЕ со значением речевой деятельности в названных языках являются метафоричность, использование соматизмов в качестве мотивирующего образа, наличие эмотивной лексики. С другой стороны, ФЕ со значением речевой деятельности отражают особенности национального языкового сознания, различную детерминированность хозяйственно-бытовыми и социальными условиями, национальным менталитетом.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Аристова Т.С., Ковшова М.Л., Рысева Е.А. и др. *Словарь образных выражений русского языка* // Под ред. В.Н. Телия. Москва: Отечество, 1995.
2. Телия В.Н. *Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты*. М.: Языки русской культуры, 1996.
3. *Фразеологический словарь русского языка*. // Под ред. А.И. Молоткова. М., 1986.
ქართული ენის იდიომები (ელექტრონული რესურსი: <http://www.ice.ge/liv/liv/kartidiomebi.php>)
4. გამრეკელი ნ.ნ., მგალობლიშვილი ე.ა. *ქართულ-რუსული ფრაზეოლოგიური ლექსიკონი*. თბილისი: საბჭოთა საქართველო, 1966.

Nelly Sitchinava

Linguistic and Cultural Features of Phraseological Units with the Meaning of Speech Process

Abstract

The article discusses the phraseological units with the meaning of speech process in Russian and Georgian linguistic culture. The features of cultural semantics of phraseological units with the meaning of speech process are revealed. It is shown that the internal form of phraseological units of the considered thematic group has cultural connotations, which are based on figurative and situational motivation, due to the specificity of the linguistic consciousness of Russian and Georgian peoples and their national mentality.

ნელი სიჭინავა

მეტყველების პროცესის აღმნიშვნელი ფრაზეოლოგიზმების ლინგვოკულტურული თავისებურებანი

რეზიუმე

სტატია ეძღვნება მეტყველების პროცესის აღმნიშვნელი ფრაზეოლოგიზმების განხილვას რუსულ და ქართულ ლინგვოკულტურებში. ავტორი აჩვენებს, რომ აღნიშნული სემანტიკური ჯგუფის ფრაზეოლოგიზმების შინაგანი ფორმისთვის დამახასიათებელია კულტურული კონტაქტები, რომელთა რუსი და ქათველი ერების ენობრივი ცნობიერების სპეციფიკითა და ეროვნული მენტალიტეტით განპირობებული ხატოვან-სიტუაციური მოტივირება უდევს საფუძვლად.

რეცენზენტი: პროფესორი მანანა მიქაძე

ენათმეცნიერება Языковедение Linguistic

მარინა ქაცარავა

ქუთაისი, საქართველო

ერთი ქართული ხელნაწერის ისტორია

ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიულ მუზეუმში დაცულია „გარეჯის ნათლისმცემლის მონასტრის „ოქროდს წყაროდს“ ახალი ნუსხა, იგი ცნობილი გახდა პროფ. პ. ჯაფანიძისათვის და მას დაეხმარა კოლეგა ზ. წერეთელი.

ხელნაწერი განხილულია ორთოგრაფიულ-ფონეტიკური და გრმატიკულ-ლექსიკური თვალსაზრისით.

ნუსხების ტექსტები სულ ერთნაირია. განსხვავებას ქმნის ხელნაწერთა გაფორმება, სხვადასხვა სახის მინაწერი, თუ მხატვრობა ან კიდევ ხელნაწერთა გრაფიკა, მაგრამ ამას ძირითადი ტექსტისათვის მნიშვნელობა არ აქვს.

ამ ხელნაწერმა თავისი მნიშვნელობით სამუდამოდ დაიმკვიდრა ადგილი ქართული კულტურის წერილობით ძეგლთა შორის.

ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიულ მუზეუმში დაცულია „გარეჯის ნათლისმცემლის მონასტრის „ოქროდს წყაროდს“ ხელნაწერი (ქუთ 713¹-1794) ამ ხელნაწერის გარდა არსებობს გაბრიელ მცირეს „ოქროდს სამი ნუსხა S 2436-1794 წ. S 2600-1795 წ. S 3650-1795 წ

ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიულ მუზეუმში დაცული ხელნაწერის ისტორია მეტად საინტერესოა. 1972 წელს პროფ. პ. ჯაფანიძეს მიმართა ქუთაისის პედაგოგიური ინსტიტუტის ლექტორმა ზ. წერეთელმა. მან წარუდგინა ხელნაწერი წიგნი და დასძინა: „განადგურებას გადავარჩინე, ვფიქრობ თქვენთვის საინტერესო იქნება“. ეს აღმოჩნდა გარეჯის მონასტრის „სწავლანის“ ანუ „ოქროდს წყაროდს“ ხელნაწერი, რომელიც პროფ. ჯაფანიძემ გადმოწერა და ტექსტი სამი საერთო რვეულის მოცულობით წარმოგიდგინა, დაცულია აკ. წერეთლის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაშიც.

ხელნაწერი შეიცავს 180 ფურცელს. გვერდების პაგინაცია პროფ. პ. ჯაფანიძის მიერ არის გაკეთებული შავი ფანქრით: მკვლევარს მიაჩნია, რომ ტექსტს 9 ფურცელი აკლია, ხელნაწერი ჩასმულია ხის გათლილ ყდაში, რომელსაც გარედან გადაკრული აქვს საშუალო მოცულობის ტყავი. უკანა ყდას 3 თასმა ჰქონია. წინას კი სამი ნახვრეტი აქვს ხელნაწერის დასაკეცად (თუ დასაკეტად).

ერთი ფურცელი ქაღალდი გადაკრული ყოფილა წინა ყდის შიგა გვერდზე. მისი მესამედი

ახეულია. დარჩენილ ნაწილზე არსებული მინაწერები კარგად არ იკითხება. უკანა ყდასაც აქვს ფურცელი გადაკრული. აქაც არის რაღაც მინაწერ - მინახატები. ერთგან რომელიღაც ცხოველია დახატული. ზევით ცუდი მეღნით გადაშლილი ნაწერია. უნდა ეწეროს „თქვენ მაღალ ბრწყინვალეობაზე თავად“.

როგორც ჩანს, უკანასკნელი ფურცელი ამოჭრილა. ამჯერად არსებულ ბოლოკიდურ არსება ფურცელზე გარდა გადამწერის მინაწერისა არის ზოგი სხვა: მარცხენა არეზე, ქვევით თქვენო“, ზევით „თქვენ“ შუა ადგილზე „თქვენო მაღალ ბრწყინვალეობაზე“ ზევით: თქვენ. სულ თავი „რომელი“.

მარცხენა ყდის შიგნით ძველთაგანვე გადაკრულ ქაღალდზე უთუოდ სხვადასხვა დროსა და სხვადასხვა პირის მიერ არის წარწერები.

ცნობილია, რომ გარეჯის მონასტერი ქართული მწიგნობრობის უძველესი ცენტრია. აქ იქმნებოდა ორიგინალური ნაწარმოებები, რომლებშიც აღწერილი იყო გამოჩენილ საეკლესიო მოღვაწეთა ცხოვრება და საქმიანობა, საეკლესიო საქმის წარმოებისათვის აუცილებელი წიგნები - საღვთისმეტყველო საკითხავების კრებულები, ასკეტურ ჰომილეტიკური ხასიათის ქრესტომათიები და სხვ.

გარეჯის მონასტრებში სხვადასხვა დროს მოღვაწეობდნენ კულტურის ისეთი წარმომადგენლები როგორებიც იყვნენ სულხან-საბა ორბელიანი, ანტონ პირველი, ტიმოთე გაბაშვილი, გაბრიელ (მცირე) მაყაშვილი, რომანოზ ერისთავი და სხვები.

პროფ. პ. ჯაფანიძემ თავის ნაშრომში „გარეჯის ნათლისმცემლის მონატრის „ოქროდს წყაროდს“ ახალი ნუსხა და მისი ორთოგრაფიულ-ფონეტიკური და გრამატიკული ლექსიკურ მიმოხილვაში“ მოგვცა ხელნაწერის სრული აღწერა. გაბრიელ მცირის „სწავლანის ანუ „ოქროდს წყაროდს“ ახალი ნუსხა არსებულ ყველა ხელნაწერთა შედარებით გაირკვა, რომ ქუთაისის ეთნოგრაფიულ მუეზუმში დაცული ხელნაწერი (ქუთ 713) პირველი ავტოგრაფია ცნობილ ნუსხათა შორის, ამიტომ „სწავლანის“ გაბრიელისეული ნუსხების შექმნისა და მათი ყოველმხრივი დახასიათებისათვის ამ ხელნაწერს მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვს.

გაბრიელ მცირეს შესახებ ი. გაჩეჩილაძემ გამოაქვეყნა სტატია (მაცნე, 6, 1973) რომელშიც სათანადო მასალებით დაადგინა, რომ გაბრიელ მცირე იყო გაბრიელ ომანის ძე მაყაშვილი. იგი მე-18 საუკუნის მეორე ნარხევარში მოღვაწეობდა გარეჯის უდაბნოს ნათლისმცემლის მონასტერში, მეტად ნაყოფიერ ლიტერატურულ მოღვაწეობას ეწეოდა. ის დიდად განათლებული ადამიანი იყო იერომონახი გაბრიელ მცირე ნათლისმცემლის მონასტერში გაადმწერთა მოელ ჯგუფს ხელმძღვანელობდა.

აღნიშნული ხელნაწერის პირველდობას უდავოდ ხდის მისი დაწერის თარიღი - დაიწერა იგი 1794 წლის მაისში. ოთხივე ხელნაწერის ტექსტები სულ ერთნაირია რედაქციული სხვაობა არ შეინიშნება. განსხვავებას ქმნის ხელნაწერთა გაფორმება. კერძოდ, სხვადასხვა სახის ამონაწერები თუ მხატვრობა ან კიდევ ხელნაწერთა გრაფიკა, მაგრამ ძირითადი ტექსტისათვის, როგორც პ. ჯაფანიძე აღნიშნავს, მათ მნიშვნელობა არ აქვთ. მკვლევარს მიაჩნია, რომ ნუსხა S 2600 ხელნაწერი სხვა პირის მიერაა გადაწერილი, მაგრამ ეს საქმე უშუალოდ გაბრიელის მეთვალყურეობით მიმდინარეობდა. გამორიცხული არაა, რომ ეს დიდად განათლებული ადამიანი იერომონახი გაბრიელ მცირე ნათლისმცემლის მონასტერში გადამწერთა მოელ ჯგუფს ხელმძღვანელობდა. ეს და ბევრი სხვა საკითხიც გაირკვევა გაბრიელ მაყაშვილის მოღვაწეობის საფუძვლიანად შესწავლით.

„სწავლანი“ ანუ „ოქროდს წყაროდ“ მე-18 საუკუნის დასასრულსაა დაწერილი და ბუნებრივია, მოსალოდნელი იყო ახალი ქართულისათვის დამახასიათებელ ენობრივი ფორმები იქნებოდა მომეტებულად. მაგრამ სახელთა ბრუნებაში თითქმის ერთნაირად არსებობს ძველი და ახალი

ფორმები მაგ. წრფელობითი ბრუნვა „მასწავლებელ გვექმნების“ გვ. 58 „მეცნიერ არიან 57, დიდ არს სიყვარულის ძალი“ გვ. 5.

სახელობითის ნიშანი კი ხმოვანფუძიანებთან არის, პარალელურად გვხვდება ახალი ქართული ენისათვის დამახასიათებელი ნორმა მაგ. სმა და ჭამა. მოთხრობითში საზოგადო სახელებთან მან სუფიქსი იხმარება გვერდი-გვერდ არსებობს - ებიანი და ნართანიანი მრავლობითი.

„ხატები გამოწერილში ვიხილნეთ“ სახელთა წარმოქმნის ახალი სალიტერატურო ქართული ენის ნორმების მიხედვითაა, მაგრამ ხშირია უ-უ პრეფიქსების გამოყენება, როგორც აკ. შანიძე უწოდებდა გაძლიერებული უფრობითი ხარისხი უ-უ ძლიერ-ეს-ი გვ. 63. უ-უ გუნურ-ეს-ი- გვ. 96.

სუბიექტური პირის ნიშნების გაფორმება ხდება ახალ ქართულისებურად მასთან ერთად არსებობს ძველი გადმონაშთებიც.

პროფ. პ. ჯაჯანიძემ ხაზი გაუსვა იმ ფაქტს, რომ ობიექტური პირის ნიშნების გამოყენებაში ხელნაწერი გვიჩვენებს აღრევას, კერძოდ ჰს პრეფიქსების მოხშირებულ ხმარებას, აწმყოს, უწყვეტლისა და წყვეტილის ხოლმეობითის მწკრივთა ფორმების პარალელურად ანალოგიურ კონტექსტებში მრავალგზისის ერთგზისითი შეცვლა ბრძანებითის მწკრივთა ხმარების შემთხვევაში

აწმყოს ხოლმეობითი: რომელი მთიციდინ ოქროჯს მისცის გვ. 38

ვერ შემდლებელ არნ. განრისხებად გვ. 113

ქვე დაგრეხილი იგლოვონ და სტირიან 113

უწყვეტლის ხოლმეობითი

ჰსდიოდის საშინელითა ოხვრითა, წინაშე საყდრისა მის დიდებისა გვ.40

წყვეტილის ხოლმეობითი

წარწყმდის 16, დაშრიტის წყალმან გვ. 29

ოქრჯთავე შეამკენის გვ. 38

რალდენი ინატრიან გვ. 111

არის III ხოლმეობითის ერთადერთი ფორმა:

უკუეთუ თუალთა ვნებულითა მოგიხედავენ განცდად სიკეთესა პირისასა 231

პროფ. პ. ჯაჯანიძე განსაკუთრებული მეცნიერული სიზუსტით გამოირჩეოდა, ამით ავხსნით იმ ფაქტს, რომ დამაჯერებლად გვიჩვენა ხელნაწერის სინტაქსური თავისებურებანი კერძოდ, მსაზღვრელ-საზღვრულს შორის ურთიერთობის ძველი და ახალი ქართულის სინტაქსურ ნორმათა პარალელურად არსებობა.

სადაცა არს წყალობა ღმრთისა, შენ ყოველი კეთილის გვ. 6

მთყვარეთა სოფლისათა იციან ყოველ ბუნება ბოროტი ესე ვნებაჲ მრისხანებისა გვ. 200

შედგენილი შემასმენელი უფრო ძველებური ფორმით არის წარმოდგენილი: ლოცვა საზოგადო საქმე არს გვ. 5

თქვენ ყოველნი მთავარ და დიდებულ იქმნეთ გვ. 36 თუმცა ხელნაწერში ახალი ფორმა ინერგება

არასიტყვა ცუდი არს, არამედ საქმე მაღალი გვ. 53

ბოროტისა მიხეზი არს ცუდად მზუაბრობა გვ. 52

კითხვით წინადადებაში კითხვითი ნაწილაკების გარკვევებული ხმარების შემთხვევა, რაც ძველი და ახალი ქართული ინტონაციის ერთგვარ შერწყმას წარმოადგენს (არა ჯერ არსაა? ამას ვასხსა შეიტკობა)

ნუსხაში ორი ა-ც გამოყენებულია და ერთიც.

საინტერესოა ის ფაქტიც, რომ მოჭარბებულად იხმარება შ ასო. ამ ასოს მხედრული დამწერლობა ძველში არაა მოცემული. განსხვავებით ძველი ნორმებისაგან წოდებითის ფორმებთან ერთი სახელობითშიც გვხვდება

ესე უწყალობაჲ, ესე უგუნურებაჲ გვ. 44

„ოქროდს წყაროდს“ ტექსტი მხედრულითაა დაწერილი მაგრამ ჯ გახვდება ა-ზე ო-ზე დაბოლოებულ სახელებში ლოცვაჲ, ოქროდ, უცხოდ, პატივისცემაჲ და სხვ.

ჰ ამ ასოს მოსალოდნელ ადგილზე ხელნაწერში ყველგან გვხვდება ვ და ი, ი ყოველთვის ვ-ს ფეხზეა მობმული

ავტორი ამ ასოს მხოლოდ ევროპული ენებიდან შემოსულ სიტყვებში წერს გვხვდება ჯ ასოთი დაწერილი „სორცა განსვენებაჲ“ 12 ხელს მოსცემს 25, „სორცელნი“ 63, უ გვხვდება შემდეგ სიტყვებში „სიტყუის“ 197, „სხუა“ 130, აქუს 18. მწერალი იცავს ქარაგმების ხმარების კლასიკურ ქართულ წესს, თუმცა იშვიათად მიმართავს

ა-დ - არამედ დ-ნ უფალმან, ს-დ სრულიად

ფ-დ - ფრიად ყი ყოველი, ჭ-ტება- ჭეშმარიტება

პ. ჯაჯანიძე დიდ შეფასებას აძლევს მწერალს, მიაჩნია იგი დიდი ლიტერატურული კულტურის მქონედ, ეს კარგად იგრძნობა ქარაგმების ხმარებაშიც.

ქუთაისში აღმოჩენილი გაბრიელ მცირის (გაბრიელ ომანის ძე მაცაშვილის) „სწავლანის“ ანუ „ოქროდს წყაროდს“ ხელნაწერი ლექსიკის მხრივაც უთუოდ საინტერესო ძეგლია. მასში არის ისეთი სიტყვები, რომლებიც უცნობია არსებული განმარტებითი ლექსიკონისათვის ან კიდევ ცნობილი სიტყვები აქამდე უცნობი მნიშვნელობითაა ნახმარი.

მიუხედავად იმისა რომ ძველის ავტორი საკმაოდ განათლებული პიროვნებაა, ხელნაწერში მაინც მოხვდა დიალექტური ლექსიკური ერთეულები: ქვეით, რავა, მონახეჭილი, აქა, ფარო (გაჩეხილი მატყლის ფთილა) სხვ.

ამგვარად, პ. ჯაჯანიძის მიერ შესწავლილი ხელნაწერი ეკუთვნის გარეჯის მონასტრის ერთ-ერთ ცნობილ მწიგნობარს იერომონახს გაბრიელ მცირეს - გაბრიელ ომანის ძე მაცაშვილს, ამ ხელნაწერმა სამუდამოდ დაიმკვიდრა თავისი კუთვნილი ადგილი ქართული კულტურის წერილობით ძეგლთა შორის.

ლიტერატურა:

1. პ. ჯაჯანიძე 1974 პ. ჯაჯანიძე „გარეჯის ნათლისმცემლის მონასტრის ოქროდს წყაროდს“ ახალი ნუსხა და მისი ორთოგრაფიულ-ფონეტიკური და გრამატიკულ-ლექსიკური მიმოხილვა ქუთ. 1974, ხელნაწერი
2. ი. გაჩეხილაძე 1973 ი. გაჩეხილაძე ქართულ გადამწერთა ერთი ოჯახი და მათი საქმიანობა „მაცნე“ №6, 1973 თბ;
3. კ. კეკელიძე 1960 - კ. კეკელიძე ქართული ლიტერატურის ისტორია ტ. I თბ., 1960
4. ი. ლოლაშვილი 1962. ი. ლოლაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის საკითხები, 1962 თბ.,

Марина Кацарава**Об одном грузинском рукописи**

Резюме

Государственный исторический музей Кутаиси сохраняет новый список монастыря Гареджи Натлименизе «Золотые источники», который стал известен профессору П. Джаджанидзе. Он передал рукопись коллеге Зурабом Церетели.

Рукопись - 713 страниц. Есть еще три версии этой рукописи. П. Джаджанидзе считает, что это первый источник, а остальные три скопированы.

В статье рассматривается рукопись орфографической и грамматически-лексической точек зрения.

Эта рукопись всегда была установлена в смысле места среди письменных памятников грузинской культуры.

Marina Katsarava**About one Georgian Manuscript**

Abstract

The Kutaisi State Historical Museum preserves a new list of Gareji Natlismiseli Monastery "Golden Sources", it became known by Professor P. For Jajanidze. He handed the manuscript to the colleague Zurab Tsereteli.

The manuscript is 713 pages. There are three more versions of this manuscript. P. Jajanidze believes that this is the first source, and the other three are copied.

The article discusses the manuscript of the orthographic-phonetic and grammatical-lexical viewpoint.

This manuscript has always been established in the sense of a place among the written monuments of Georgian culture.

რეცენზენტი: პროფესორი გიორგი გოგოლაშვილი

Sophio Kipiani

ქუთაისი, საქართველო

Comparative Analysis of Epistemic Modality in English and Georgian Languages

The present work provides the analysis of epistemic modality based on the material of English and Georgian. This study of epistemic modality includes two stages: 1. Ascertaining means of expressing epistemic modality in English. 2. Finding exact (if possible) equivalents in Georgian. The preceding theoretical study of epistemic modals in general has shown that epistemic modality comprises four groups: Epistemic possibility, Epistemic necessity, Epistemic doubt and Epistemic certainty.

In order to find exact equivalents of Epistemic modals in English and Georgian 50 students were given 200 English sentences taken from the works of English and American writers and 200 Georgian sentences taken from the works of Georgian writers. Both group of sentences contained epistemic modals. The data were analyzed according to the following points:

- 1. Finding exact equivalent means of expressing epistemic modality in both languages;*
- 2. Revealing differences between the translations done by the students (students vs students);*
- 3. Revealing differences between the translations done by professional translators and students (professional translators vs students);*
- 4. Giving statistic analysis of the data.*

The analysis stated equivalent epistemic modals in English and Georgian and revealed differences and similarities between the translations made by the professional translators and the students.

1 Introduction

In Linguistics Modality is defined in a number of ways. Some define it as "the relationship between a subject and a predicate". Others describe it as "the speaker's grammatically expressed relation towards the reality". [Palmer F. R. 1979]

The essence of modality lies in the relativization of the validity of sentence meaning to a set of possible words. From a speaker's evaluation perspective, modality is the speaker's cognitive, emotive, or volitive attitude towards the state of affairs, his commitment or detachment, his envisaging several possible courses of events or his considering of things being otherwise. [Palmer F. R. 1979]

There is a discrepancy of ideas about the types of modality. Von Wright, in what was a pioneering work on modal logic, distinguishes among four modes of modality. These are: 1. The alethic modes or modes of truth, 2. The epistemic modes or modes of knowing, 3. The deontic modes or modes of obligation, 4. The existential modes or modes of existence. The author admits that the fourth type, which belongs to qualification theory, is often not regarded as a branch of modal logic, though there are essential similarities between it and the other modes. [Von Wright G. H., 1951]

Lyons notes three "scales" of modality, those of 1) "wish" and "intention", 2) "necessity" and "obligation", and 3) "certainty" and "possibility". [Lyons J., 1968]

A rather different approach is taken by Leech, who offers what he calls a "structural and componential description of the phenomenon". This involves seven systems of modality: Causation _ "causes"; "is caused by"; Actuality _ "actual, real", "non-actual, unreal, hypothetical"; Constraint _ "weak" (eg. permission), "strong" (eg. obligation); Authority _ "has permission/is obliged to"; Volition _ "wishes", "is wished by"; Ability _ "is able to"; Probability _ "probable", "improbable". [Leech G.N. 1969]

It's worth noting that Palmer had earlier made the threefold distinction between epistemic, subject oriented and discourse oriented modals. He used the distinction between subject oriented and discourse oriented modals to classify them. Later he rejected his classification and suggested three basic kinds of modality which for convenience were labeled by him as "epistemic", "deontic" and "dynamic". [Palmer F. R. 1979]

In Georgian the category of modality has not yet been studied comprehensively though Georgian scholars have made several attempts towards this goal. In Georgian the category of mood creates a syntactic grammatical field. [Kotinov N. 2001, Kvachadze L. 1988] There is an accepted definition of epistemic modality which we find suitable for our purposes: The function of the proposition expressed by means of epistemic modality is to provide information about reality, or to receive information from the speaker, and thus express the speaker's desire, wish and not the fact. Mood is a grammatical term, while modality is a semantic one related to the meanings that are usually associated with mood. Thus, the relation between mood and modality is like the one between tense and time. [Kvachadze L., 1988]

It is a well-known fact that different languages possess different ways of expressing epistemic modality. The present article aims at exploring the means of expressing modality in English and their equivalent means in Georgian. The data were analyzed according to the following points:

1. finding exact equivalent means of expressing epistemic modality in both languages;
2. Analysing differences between the translations done by the students (students vs students);
3. differences between the translations done by professional translators and students (professional translators vs students);
4. presenting the statistic chart of the data.

2. Epistemic modality

While discussing modality it is essential to consider three modality types mentioned by Palmer [Palmer F. R. 1976]. In syntax and semantics epistemic modality is considered to be the type of modality that is most clearly distinct from other two types mentioned by Palmer (deontic modality, dynamic modality) and has the greatest degree of internal regularity and completeness. The function of epistemic modals is to make judgments about something that may or may not be true. Epistemic modality is considered to be the modality of proposition rather than of actions, states, events, etc. Thus, epistemic modals are normally subjective, as the epistemic judgment rests with the speaker. The clearest evidence of the subjective (performative) nature of the epistemic modality is that the relevant modals occur only in the present tense, for the judgment and the act of speaking come together and can only be presented simultaneously.

The study of epistemic modals in Georgian has convinced me that the modal words are semantically connected with the other verbs. Previous research on Georgian modality which mostly comprises several articles by N. Sharashenidze concentrates on modal particles: *iqneb* (*ikneb, may*), *egeb* (*egeb, perhaps*), *unda* (*unda, must*) and does not embrace the whole field of Georgian epistemic modality [Sharashenidze N., 1999, Harris A. 1995]. The author concludes that modal particles in Georgian cannot function independently. They are attached to a verb and thus express various modal meanings. The author denotes that this is one of the reasons why the modal verbs in Georgian have lost their modal verbal characteristics and functions and have become modal elements. [Sharashenidze N., 2000, Harris A. 1995]

The function of the epistemic modals in relation to the past tense and time are almost fully predictable from the nature of epistemic modality. Generally, epistemic modality is expressed by the present tense only, as the judgments are made while performing the communicative act. Epistemic modals in this respect are usually performatives.

Epistemic modality can be of three types: subjective, additional, and independent. [Palmer F. R. 1979] Epistemic modality expresses the speaker's belief or opinion about the validity of the proposition. It is always subjective as it depends on the speaker's subjective conclusion.

Epistemic modality in a language can be expressed in various ways: by a) modal words, b) modal particles, c) modal phrases (like "I suppose"), d) modal verbs and e) syntactic constructions with modal meaning.

Having worked on the material in both languages, we have taken the view of Beliaeva [Beliaeva E.I., 1985] who divides the means of expressing epistemic modality in English into four micro fields: 1) microfield of necessity, 2) microfield of possibility, 3) microfield of certainty, 4) microfield of doubt. We built up a table of epistemic modality which we find most suitable for the comparative analysis of the material in both languages.

3. Analysis of the data

3.1 Epistemic Possibility

Epistemic modality of possibility expresses the epistemic evaluation of the relation, based on the speaker's supposition. Possibility, unlike necessity is not based on the facts and assertions, but on the incomplete knowledge of reality. In fact, the most accurate paraphrase can be the following "The only possible conclusion is that. . ." In Georgian there are several means of expressing epistemic modality of possibility: *modal particles*: *albat*

(*may be*), *ikneb* (*perhaps*), modal words: *shesadzloa* (*probably*), *etkoba* (*it seems*), *vpikrob* (*I think*), modal phrases: *me mgoni* (*I guess*) and so on. (In this section Georgian sentences containing means of epistemic modality and used for comparison are translated by professional translators.)

I have some washing here _ not very much _ but you are welcome to it. Next week there may be more. (Th. Dreiser)

ak tsotaodeni tetreuli dagrovila da tsaighet, iqita kviras, albat(may be), ufro meti iqneba.

In this sentence English “may be” is translated as “albat”.

If I could have offered marriage and a settlement everything would have been easy. (G. Green)
rom shemdzleboda(if I could) misi khelis txovna, mashin kvelaferi iolad chaivlida.

In this sentence English modal phrase “if I could” is translated by means of the equivalent phrase “rom shemdzleboda”. (If I could)

You figured most of them would probably marry dopey guys. (J. Salinger)
meti tsili albat(probably) vighats shterebs mistxovdeba.

In this sentence English “probably” is translated as “albat”, which proves to be an equivalent in most cases.

From some far source, perhaps some old German ancestors, she has inherited an understanding and appreciation of all this. (Th. Dreiser)

aravin utskis, saidan, ikneb(perhaps), tavis germaneli tsinaprebidan dahkva jenis kovelive amis gagebisa da shefasebis unari.

In this sentence English “perhaps” is translated as “ikneb”.

Thus, the study has shown that in Georgian, in addition to grammatical mood, modality is expressed by the following verbal syntactic constructions, modal verbs and modal particles: *albat*, *ikneb*, *etkoba*, *sheidzleba*, *vpikrob*, *chemi azrit* and so on.

3.2 Epistemic Necessity

Modals of logical necessity are based on the real facts, on logical conclusions, on assertions of the witness of the action. Logical necessity can be expressed by means of logical discussion. The proposition.. "He must be home" can imply "Today is Saturday, the day-off, it's late, it is raining, he must be at home." Below I have included several examples of translations done by a professional translator.

I felt instinctively that the hour must be chosen with delicacy. (S. Maugham)
vgrdznobdi, rom naxvis dro guldasmit unda (must) shemerchia.

In this sentence English “must” is translated as “unda”.

I must give him something more than the belly meat then. (E. Hemingway)
meti unda(must) mivtse, erti rbili natseri ar iqneba sakmao.

In this sentence English modal verb “must” is also translated as “unda”.

So when I told old Spencer I had to go the gym to get my equipment and stuff, that was a sheer lie. (J. Salinger)
moxuc spensers rom vutxari, fizkulturis darbazshi unda (had to) sheviaro-metqi, esets mtknari sicrue iko.

In this sentence English “had to” is translated as “unda”.

She'll be with father in their room. (J. Galsworthy)

mamamistan ertad iqneba(will be) taviant otaxshi.

In this sentence English “will be” is translated as “ikneba”.

In Georgian language 'unda' (must) modal particle is most frequently used to denote epistemic necessity. It is also used with the imperative mood and with the words and phrases such as: *namdvilad (by all means), aucileblad (obviously), bunebrivia (naturally), tskhadia (that's clear) and others.*

3.3 Epistemic Doubt

Modality of doubt expresses the incomplete knowledge of the situation in question. This type of modality refers to the main part of the sentence, strengthens the hypothetical meaning and neutralizes the modality of reality, expressed by the mood.

In English modal constructions are very often used with the verb *seem*: It seems + Noun/Adjective; Noun + seem + Infinitive/Participle/Adjective; There seem to be; It seems to me/him + that-clause. In Georgian this function is performed by the following verbs which are rendered in English as follows : *moechvena (it seemed to him), chanda (obvious, looked as if).*

To old Jolyon it seemed that his son had grown. (J. Galsworthy)

mokhuts jolions moechvena (it seemed), rom shvili gazrdiliko.

In this sentence English “ it seemed” is translated as “moechvena”.

He seemed embarrassed so I dropped the subject.

is *gajavrebuli chanda (seemed) da sakitxs tavi davanebe.*

In this sentence English “seemed” is translated as “chanda”.

As I have mentioned above in Georgian as well as in English modals are semantically connected with the other verbs, i.e. in the sentence the speaker’s attitude to the action is expressed by the modal verb together with the main verb of the sentence.

In Georgian, doubt is expressed by the following interrogative constructions and modal words and particles: *ikneb(probably), albat(maybe), etkoba(seem), chanda(looked out), moechvena(it seemed to him), momechvena(it seemed to me) and others.*

3.4 Epistemic Certainty

The existence of the relation between the object of reality and the word with the meaning of certainty refers to the objective modal meaning of reality:

He will certainly come – implies - He will come, I’m sure.

is *aucileblad (certainly) mova – implies – she will come by all means (I am sure)*

Our study shows that sure/certain + Infinitive is mostly used in such cases. Georgian equivalents of sure/certain + Infinitive are: *uechvelad(by all means), udavod(doubtlessly, without doubt), rasakvirvelia(of course).*

He is certain to leave something behind. (J. Oleck)

Is dartsmunebulia(is ceretain), rom mis kvalts datovebs.

In this sentence English “is certain” is translated as “darstmunebulia”.

I could be a little drinking all by myself, of course. There's always that. (D. Parker)

Sheidzleba(could) cotas vsvamde. es khom koveltvis ase.

In this sentence English “could” is translated as “sheidzleba”.

Who can't? Sure I can. Certainly I can. (J. Salinger)

vis ar sheudzlia? ra tkma unda(sure) me shemidzlia.

In this sentence English “sure” is translated as “ra tkma unda”.

4. Case study

As we have already mentioned the practical study of Epistemic modals in English and Georgian aims to find exact equivalents for each field of modality in the both languages. For this purpose we gave 50 students of English (of intermediate and upper-intermediate levels, at Akaki Tsereteli State University) 200 English and 200 Georgian sentences containing epistemic modals. The English sentences were taken from the works by Maugham S. “The Moon and Sixpence”, Hemingway E. “The Old Man and the Sea”, Galsworthy J. “The Forsyte Saga”, Salinger J. D. “The Catcher in the Rye” and other English and American writers, which were translated by Georgian translators and published by prestigious Georgian Publishing Houses. The Georgian sentences were taken from the works of Georgian writers of the same period as English writers mentioned above. The students were asked to translate sentences from English into Georgian and vice versa paying particular attention to the modals. We expected that the students would do word-to-word translation (which was later confirmed by the data). Thus, we found it very interesting to compare the data translated by the students to the sentences translated and published by professional translators which I used in the initial stage of my study.

4.1 Analysis of epistemic modality in Georgian based on the translations made by the students

We found the translations of the students very interesting. A priori we assumed that the students would do word-to-word translation rather than exact translations and thus would be different from the translator’s versions. This was confirmed by the material and can be explained by the fact that professional translators are trained in literary translation and can express these ideas more eloquently than students.

As the research shows, in Georgian modal words and particles are used in the majority of cases while expressing epistemic modality. Some examples of translation done by the students:

I suppose it'll be June keeping it - Vpikrob(I suppose) juns unda kondes.

Perhaps it was my fault in not training that one properly - Shesadzloa(perhaps) chemi bralia, rom es satanadod ar vavarjishe.

He might have gone with us. Then we would have that for all of our lives - Sheedzlo(might) gamogvkoloda. Mteli tskhovreba gvemaxsovreboda.

I might have turned out well - Iqneb(might), saqme uketesad shemobrundes.

I could consider the matter more calmly - Shemedzlo(could) sakitkhi upro mshvidad ganmesaja.

You could call it a regular war - Amistvis sheidzleba(could) namdvili omi getsodebina.

She probably wouldn't have told me anyway -sulettia,(probably) mainc ar mokveboda.

I must thank him - Madloba unda(must) vutkhra.

He seemed embarrassed so I dropped the subject - Iis gajavrebuli chanda(seemed) da sakitkhstTavi davanebe.

Out of the examples translated from English into Georgian by the students in 41% modal words (*bunebrivia, ashkarad, cxadia, etkoba, utuod, namdvilad, uechvelad, martlac, sheidzleba, vgoneb, vpiqrob*) were used to express different shades of modality, 25% included modal phrases (*me mgonia, chemi azrit, raga tkma unda, misi azrit, vin icis ikneb*), 15% - modal verbs (*unda, albat, ikneb*) and only 19% - modal particles (*lamis, egeb, mainc*). There was difference between the sentences translated by the professional translators and those by students. The examples by the students lack eloquence of expressions, usually present in the translators' versions. This can be explained by the fact that a trained literary translator has a better understanding of Georgian language. In the examples below the first sentence is translated by a trained translator, the second - by an upper-intermediate student of English.

From some far source, perhaps some old German ancestors, she has inherited an understanding and appreciation of all this.

1. *aravin utskis, saidan, ikneb(perhaps), tavisi germaneli tsinaprebidan dahkva jenis kovelive amis gagebisa da shepasebis unari.*

2. *saidanghats, sheidzleba(perhaps) vinme germaneli tsinapridan gamokva kvelafer amis shepasebisa da gagebis unari.*

In the (1) translation “perhaps” is rendered by “ikneb”, (2) by “sheidzleba”. The difference is made by the phrase “from some far source” which in the first phrase is translated as “aravin ytskhis (nobody knows) aravin utskhis is an archaic phrase which gives a bookish colouring to the sentence while the student's variant is more colloquial *saidanghats (from somewhere)*.

I thought maybe he might know about the ducks.

1. *vipiqr, iqneb(maybe) aman mainc icodes im ikhvebis ambavi _metqi.*

2. *vipiqr, iqneb(maybe) man icis ikhvebis shesaxebtqo.*

In the (1) and (2) translations “maybe” is rendered by “ikneb”.

I may not be as strong as I think.

1. *Ikneb(may) dzala imdeni agar momdevs, ramdenadats guli mercies.*

2. *Albat(may) iseti dzlieri aghar var rogoric me vfiqrob.*

In the (1) translation “may” is rendered by “ikneb”, (2) by “albat”. The particles differ slightly in meaning. *ikneb* expresses higher degree of doubt than *albat*.

Sheidzleba chvensavit gharibi iko da kvelafers mikhvdeboda

(1) *Maybe(sheidzleba) he was as poor as we are and would understand.*

(2) *Perhaps he was as poor as we are and would understand.*

(3) *Probably he was poor like us and he would understand everything.*

In these cases *sheidzleba* is translated as (1)*maybe*, (2)*perhaps* and (2)*probably*. In these cases epistemic modals are used but they differ in intensity.

There were cases when one and the same sentence were rendered by

(1) means of epistemic modals and (2) other lexical elements

You're sure you're not angry about it?

(1) *rasakvirvelia, ar mibrasdebit. (Sure, you are not angry)*

(2) *xom ar mijavrdebit?(Are you angry with me?)*

The discussion of the material in both languages enabled us to ascertain modes of expressing epistemic modality in English and Georgian. Based on the research we managed to make a chart of how often the modal elements (modal words, modal particles, modal phrases, modal verbs) are used in English and Georgian. The given chart reveals the percentage of modal elements expressing epistemic modality in both languages.

	Epistemic modality in English Language	Percentage %	Epistemic modality in Georgian Language	Percentage%
Modal words	14	27%	18	41%
Modal Phrases	28	51%	10	25%
Modal verbs	8	15%	5	15%
Modal particles	4	7%	7	19%
Total	54		40	

The research also helped us to give the percentage of what Georgian modal means are used in translations of English modal words and verbs. For example: May _ *ikneb* (70 %), *albat* (30%); might _ *shesadzloa* (25%), *sheedzlo* (35%), *ikneb* (40%); could _ *shemedzlo* (35%), *sheidzleboda* (65%); must _ *unda* (90%), *utuod* (10%); perhaps _ *ikneb* (60%), *sheidzleba* (40%); maybe _ *ikneb* (60%), *albat* (20%), *sheidzleba* (15%), *vin icis* (5%); probably _ *albat* (45%), *ikneb* (35%), *raskvirvelia* (20%), possibly _ *shesadzloa* (45%), *chemi azrit* (20%), *cxadia* (15%).

5. Conclusion

Our study of epistemic modality included two stages: 1. Ascertaining means of expressing epistemic modality in English. 2. Finding exact equivalents in Georgian.

The study based on the material we collected while comparing the translations made by trained translators and students has shown that firstly, epistemic modality in Georgian and English comprises four groups: Epistemic possibility, epistemic necessity, epistemic doubt and epistemic certainty. Secondly, it has facilitated the process

of ascertaining equivalents of epistemic modals in both languages. As a result of the study, equivalent means of expressing epistemic modality were revealed in both languages.

The analysis stated equivalent epistemic modals in Georgian and English and revealed differences and similarities between the translations made by the translators and the students. Different was the style of translation, it can be explained by the fact that professional translators are trained in literary translation and can express these ideas more eloquently than students. Similar were the used modal elements.

According to the analysis, epistemic modality in both languages is expressed by the different lingual units: lexical, lexical-grammatical, lexical-syntactic and syntactic. The semantic analysis of the field of modality in Georgian and English makes it possible to conclude that the modal functions in both languages are alike. The unity of the functions in these languages reflects the closeness of the semantic potential in the field of modality and points to its universal features. The differences between these two languages are conditioned by their individual structural layout.

References:

- Beliaeva E.I The Functional-Semantic Field of Modality in English and Russian Languages, Voronezh, 1985, p. 126-160
- Harris A. C. Modal Auxiliaries in Georgian, Philological Papers, Tbilisi, 1995, p. 195-207
- Kotinov N. The category of mood in Georgian Language, Linguistic Papers , 4, 2001 (In Georgia)
- Kvachadze L, Modern Georgian Syntax, "Education", Tbilisi, 1988, P. 30-49, 294-299
- Leech G. N. Towards a semantic description of English, London: Longman, 1969, p. 202-238
- Lyons J. Introduction to theoretical linguistics, CUP, 1968
- MacFarlane J. Epistemic Modalities and relative Truth, URL, <http://socrates.berkeley.edu/jmacf/epistmob.pdf>, 2003
- Palmer F. R. Modality and the English modals, Longman, London - New York, 1979, p. 1-17, 40-57
- Sharashenidze N. The history of the particle "ikneb", Linguistic Papers, 2, 1999, TSU (In Georgia) p.87-92
- Sharashenidze N. The history of the particle "egeb", TSU, Paper of the Old Georgian Language Department, XX, 2000, p.143-151 (In Georgian)
- Sharashenidze N. The history and the morphological-syntactic analysis of the modal form "unda", Tbilisi Ivane Javakhishvili State University, Linguistic Papers, 4, 1999, p. 49-56 (In Georgia)
- Von Wright G. H. An essay in modal logic, Amsterdam: North-Holland, 1951
- Wierzbicka A. Semantics, Primes and Universals, OUP, 1996

სოფიო ყიფიანი

**ეპისტემური მოდალობის შეპირისპირებითი ანალიზი ინგლისურსა და ქართულში
რეზიუმე**

წინამდებარე ნაშრომში მოცემულია ეპისტემური მოდალობის ანალიზი ინგლისური და ქართული ენების მასალის საფუძველზე. ეპისტემური მოდალობის კვლევა მოიცავს ორ ეტაპს: 1. ეპისტემისტური მოდალობების გამოსატვის საშუალებების დადგენა ინგლისურ ენაში 2. მათი ეკვივალენტების მოძიება ქართულ ენაში. ეპისტემური მოდალობის თეორიული კვლევა ზოგადად აჩვენებს, რომ ეპისტემისტური მოდალობა შესაძლოა გაეყოთ ოთხ ჯგუფად: ეპისტემური ალბათობა, ეპისტემური აუცილებლობა, ეპისტემური დარწმუნებულობა და ეპისტემისტური დაურწმუნებლობა.

მონაცემები გაანალიზებული იქნა იმ მიზნით, რომ დაგვედგინა: მოდალობის გამომხატველი ეკვივალენტები ორივე შესასწავლ ენაში, განსხვავება სტუდენტთა მიერ შესრულებულ თარგმანებში, განსხვავება პროფესიონალი მთარგმნელისა და სტუდენტის მიერ შესრულებულ თარგმანებს შორის და გადმოგვეცა მონაცემთა სტატისტიკური ანალიზი.

Софио Кипиани

**Сравнительный Анализ эпистемичной модальности в Английском и Грузинском языках
Резюме**

В данном тпуде рассматривается анализ эпистемичной модальности в Английском и Грузинском языках. Изучение эпистемичной модальности состоит из двух этапов: 1. Установление средств выражающих модальностей в английском языке. 2. Поиск их эквивалентов в грузинском языке. Теоретическое исследование эпистемичной модальности обычно показывает, что эпистемическая модальность может быть разделена на четыре группы: эпистемическая вероятность, эпистемическая необходимость, эпистемическая убежденность и эпистемическая неопределенность.

Данные проанализированы с целью чтобы установиць следующее: Эквиваленти выражение модальности в Английском и Грузинском языках, Разница в переводах которие выполняют студенты, Разница между переводом профессионального переводчика и студента, и выявлены статистический анализ данных.

რეცენზენტი: პროფესორი ირინე გომხეთელიანი

მოდალური ფორმები და ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონები¹

მოდალობის გამომხატველი სისტემა ქართულში მოიცავს როგორც გრამატიკალიზაციის შედეგად მიღებულ მოდალურ ელემენტებს, ისე ზმნებსა და სპეციალურ სიტყვა-გამოთქმებს. მოდალური ფორმების სალექსიკონო ფორმების გაანალიზებისათვის დამუშავდა რამდენიმე ლექსიკონი. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონები არასრულ ინფორმაციას იძლევა მოდალური ფორმების შესახებ და მათში არაა ასახული ის სემანტიკური მახასიათებლები, რომლებიც მოდალურ ფორმებს აქვთ. მოდალური ფორმების შესახებ ლექსიკონში მოცემული ინფორმაცია მაქსიმალური სისრულით უნდა ასახავდეს როგორც მოდალური ფორმის ფუნქციონირებას, ისე მის სემანტიკას და ასევე კოლოკაციებს. სალექსიკონო სტატია აუცილებლად უნდა ითვალისწინებდეს კორპუსის მონაცემების ანალიზს და განმარტების ყოველი პუნქტი წარმოდგენილი უნდა იყოს კონტექსტით.

მოდალური სემანტიკა ენის ყოველ დონეზე ვლინდება, მაგრამ მოდალური კატეგორიის მაწარმოებლებად მიჩნეულია ის ენობრივი ფორმები, რომლებიც მოდალური სემანტიკის მუდმივი გამომხატველია ენაში. ამ ფორმების გამოყენებას ყოველთვის შეაქვს მოდალური სემანტიკა ფრაზაში ან დისკურსში.

ქართულ ენაში მოდალობის კატეგორია გამოიხატება მოდალური ფორმებით (მოდალური ელემენტებით). ამ ფორმების ერთი ნაწილი გრამატიკალიზაციის შედეგად ზმნებისგან არის მიღებული (ჯორბენაძე, 1993; შარაშენიძე, 2017). თანამედროვე ქართული ენის გრამატიკაში ისინი ძირითადად ნაწილაკთა კლასში განიხილება. ეს ფორმებია: უნდა, შეიძლება, იქნებ, ეგებ, ღამის, ნეტავ... ამ ფორმებთან ერთად ზმნის კავშირებითი ან თხრობითი კილოს გამოყენებით იქმნება მოდალურ სემანტიკა. ქართულ ენაში კილოს კატეგორია ზმნის უდლების პარადიგმის შემადგენელი ნაწილია და რამდენიმე მწკრივითაა წარმოდგენილი. კავშირებითი კილოს ფორმები ძირითადად

¹ კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით, 218 000 “მოდალობის კატეგორია ქართულ ენაში”.

გამოიყენება რომელიმე მოდალურ ფორმასთან ერთად ან რთული წინადადების შემადგენელ დამოკიდებულ წინადადებაში. ამდენად, მოდალურ სემანტიკას გადმოსცემს მოდალური ელემენტისა და მწკრივის ფორმის კომბინაცია. გარდა მოდალური ელემენტებისა (ნაწილაკებისა), ქართულში მოდალობის სემანტიკას გამოხატავს რამდენიმე ზმნა. **ვიცი** ზმნა, გარდა კოგნიტური მნიშვნელობისა, გამოყენებულია დინამიკური მოდალობის (დისპოზიციონალისი) გადმოსაცემად. „ვიცი“ ზმნური ფორმისა და მასდარის კომბინაცია გამოხატავს უნარს, შესაძლებლობას: ვიცი გიტარაზე დაკვრა, იცის ცურვა, სრიალი... ამავე ფუნქციით გამოიყენება **შემიძლია/ შეუძლია** ზმნაც, თუმცა მას ასევე აქვს შესაძლებლობის სემანტიკაც. **მომიწევს/ მოუწევს** ზმნის ფორმას, რომელიც სამივე პირისა და დროის ფორმით გამოიყენება და აღნიშნავს ობიექტური აუცილებლობით გამოწვეულ მოქმედებას: არ მინდოდა წასვლა, მაგრამ მომიწევს; მოგიწევს ამის გაკეთება, მოუწია მუშაობა - მსგავსი ფრაზები აღნიშნავს, რომ მიუხედავად მოქმედლის განწყობისა, ობიექტური აუცილებლობის გათვალისწინებით მოქმედება განსორციელდება. **აღვა** ზმნა კი გადაწყვეტილების მიღების გამომხატველია. მოდალური ფუნქციით იგი გამოიყენება და კავშირთან ერთად: **აღვა და უთხრა, ავდექი და წამოვედი... შენც ავდექი და გააკეთე...** გარდა უღლებადი ფორმებისა, მოდალობას გამოხატავს სხვადასხვა პირის ფორმით გაქვავებული და მოდალობის სემანტიკით გამოყენებული ზმნური ფორმა: **ღირს** - მესამე პირის ფორმას და შეფასებით დამოკიდებულებას გადმოსცემს: **სწავლის გაგრძელება ნამდვილად ღირს; არ ღირს წასვლა...** **მოდი** - სვლა ზმნის მეორე პირის ბრძანებითი კილოს ფორმას და მოდალური ფუნქციით გადმოსცემს ერთობლივი გადაწყვეტილების მიღებას, გამოხატავს მოქმედლის სურვილს, გადაწყვეტილებას მოქმედებისათვის. **მიდი** - სვლა ზმნის მეორე პირის ფორმას და გამოიყენება წაქეზების მნიშვნელობით: *მოდი ერთად წავიკითხოთ; მიდი, წაიკითხე...*

თხოვნის მოდალობას გამოხატავს როგორც მოდალური ნაწილაკები (ეგებ, იქნებ), ასევე მოდალური მორფემოიდი „**რა**“, რომელიც წარმოშობით კითხვითი ნაცვალსახელია და მიხნეულია, რომ ფრაზის „რა მოხდება“ ცვეთის შედეგადაა მიღებული (ჯორბენაძე, 1988) იგი დაერთვის ზმნის ბრძანებითი კილოს ფორმას და აქცევს მას თხოვნის მოდალობის გამომხატველ ფრაზად: *წაიკითხე რა, მომიტანე რა...* მუქარისა და წაქეზების სემანტიკას გამოხატავს „**ერთი**“ ფორმაც: *აბა ერთი არ გაგიკეთებია!... გაიქეცი ერთი და მომიტანე წყალი...*

ამდენად, მოდალობის გამომხატველი სისტემა ქართულში მოიცავს როგორც გრამატიკალიზაციის შედეგად მიღებულ მოდალურ ელემენტებს, ისე ზმნებსა და სპეციალურ სიტყვა-გამოთქმებს.

მოდალური ფორმები ყველაზე უფრო სრულად ასახულია სპეციალურ ლექსიკონში, რომელიც სპეციალისტებისთვისაა განკუთვნილი. მასში შესულია ძველ და ახალ ქართულ ენაში, ასევე დიალექტებში გავრცელებული მორფემები და მოდალური ელემენტები (ჯორბენაძე, 1988) ლექსიკონში განმარტებულია მორფემები, მოდალური ელემენტები და დამოუკიდებელი მნიშვნელობის ის ფორმები, რომლებიც გამოყენებულია თანდებულების, ნაწილაკებისა და დამხმარე ზმნების დანიშნულებით. სალექსიკონო სტატიის აგების პრინციპი შეიცავს ფორმის განმარტებას, დანიშნულებას და შენიშვნებს, რომლებიც ძირითადად წარმოადგენს დამატებით ინფორმაციას მოცემული ფორმის შესახებ. ლექსიკონში შეინიშნება ტერმინოლოგიური მრავალფეროვნება, კერძოდ, გამოყენებულია ტერმინები: მოდალური ელემენტი (ალბათ), მოდალური ფორმა (უნდა, შეიძლება), ნაწილაკი-მორფემოიდი (ეგებ, იქნე, ნეტავ, ლამის, თითქმის, თითქოს,

კინაღამ, მაინც, ვერ, განა, აკი, ნუთუ). მაგრამ ლექსიკონში არ დასტურდება ისეთი ფორმები, რომლებიც მოდალური სემანტიკით გამოიყენება ენაში, ასეთებია: ადგა, შემიძლია, მომიწევს, ვიცი, რა, ღირს.

მოდალური ფორმების სალექსიკონო ფორმების გაანალიზებისათვის დამუშავდა რამდენიმე ლექსიკონი: სულხან-საბა ორბელიანის „ლექსიკონი ქართული“, ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, გ. ცოცხანიძე, ნ. ლოლაძე, ქ. დათუკიშვილი „ქართული ლექსიკონი“. ლექსიკონთა მონაცემების დამუშავებამ რამდენიმე საკითხი გამოავლინა.

1. **მოდალური სემანტიკა არასრულადაა ასახული ლექსიკონში, ინფორმაცია ფორმის შესახებ არასრულია.** ამის მაგალითად შეიძლება განვიხილოთ უნდა სალექსიკონო ერთეული: სტატიაში წარმოდგენილია უნდა ზმნის ორი მნიშვნელობა (1. სურვილი, ნდობა აქვს, სურს, სწადია; 2. ესაჭიროება, საჭიროა მისთვის), შემდეგ მოცემულია სამი გამოთქმა (რა(ღა) თქმა უნდა, რა გინდა სულ და გულო, ვისაც არ უნდა). ბოლოს კი აღნიშნულია: „უნდა დამხმარე სიტყვა, იხმარება კავშირებითის ფორმასთან.“ სტატიაში არაა მოცემული ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ რა სემანტიკა აქვს მოცემულ ფორმას სხვადასხვა მწკრივის ფორმასთან. ასევე არაზუსტია განმარტება იმ თვალსაზრისითაც, რომ უნდა ფორმა არ გამოიყენება ყველა კავშირებით მწკრივთან, მაგალითად, ის არასოდეს არ დასტურდება მყოფადის კავშირებითთან და მესამე კავშირებითთან, მაგრამ გამოიყენება მეორე თურმეობითთან, რომელიც არ არის კავშირებითი კილოს მწკრივი. ასეთივე არასრულია ინფორმაცია შეუძლია, იცის, ღირს ფორმების შესახებაც.

2. **მოდალური ფორმა განმარტებულია სინონიმური ფორმით.** მაგალითად, ეგებ მოდალური ფორმა განმარტებულია ამგვარად: „ეგებ, ეგება, ეგები(ს) ნაწილაკი. იქნებ, იქნება, ს\შეიძლება, ვინ იცის, ვინძლო.“ (ქველ). ამ განმარტების შემდეგ მოცემულია ორი კონტექსტი სალექსიკონო ფორმის სემანტიკის მითითების გარეშე. სინონიმური ერთეულებით განმარტება არ იძლევა იმ სემანტიკურ განსხვავებას, რომლებიც ამ ფორმებს შორის არსებობს, ამდენად, ამგვარი განმარტება სრული ინფორმაციის შემცველი არაა.

3. **მოდალური ფორმები არაა წარმოდგენილი ლექსიკონებში.** ამგვარი ფორმებია: მოუწევს, ღირს, მოდი, მიდი, ადგა, რა, ერთი, შესაძლოა, შესაძლებელია.

ამდენად, ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონები არასრულ ინფორმაციას იძლევა მოდალური ფორმების შესახებ და მათში არაა ასახული ის სემანტიკური მახასიათებლები, რომლებიც მოდალურ ფორმებს აქვთ.

მოდალური ფორმების შესახებ ლექსიკონში მოცემული ინფორმაცია მაქსიმალური სისრულით უნდა ასახედეს როგორც მოდალური ფორმის ფუნქციონირებას, ისე მის სემანტიკას და ასევე კოლოკაციებს. ლექსიკონში ცალკე სტატია უნდა ეთმობოდეს ზმნურ ფორმას და ცალკე გრამატიკალიზაციის შედეგად მიღებულ მოდალურ ფორმას. სალექსიკონო სტატია აუცილებლად უნდა ითვალისწინებდეს კორპუსის მონაცემების ანალიზს და განმარტების ყოველი პუნქტი წარმოდგენილი უნდა იყოს კონტექსტით.

ლიტერატურა:

ჯორბენაძე ბ., ნაზმნარი მოდალური ელემენტები ქართულში, ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები, წიგნი X, 1993

ჯორბენაძე ბ., კობაძე მ., ბერიძე მ., ქართული ენის მორფემებისა და მოდალური ელემენტების ლექსიკონი, თბ. 1988

Sharashenidze N, Grammaticalization of unda form in Georgian, Historical Linguistics of the Caucasus, book of Abstracts, Paris, 12-14 April, 2017. <https://immocal.ifeaistanbul.net/2017/09/221/>

ორბელიანი ს.-ს., ლექსიკონი ქართული, I - 1991, II – 1993

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, Tbilisi 1950-1964, <http://ena.ge/explanatory-online>

ცოცხანიძე გ., ლოლაძე ნ., დათუკიშვილი ქ., ქართული ლექსიკონი, თბ. 2014

Нино Шарашенидзе**Модальные формы и грузинские толковые словари****Резюме**

Система выражения модальности на грузинском языке включает в себя как модальные элементы, полученные из грамматики, так и глаголы и специальные слова-выражения.

Для анализа модальных форм было разработано несколько словарей. Толковые словари грузинского языка не содержат полной информации по отношению к модальным формам и поэтому не определяют их семантические особенности. Модальные формы в словарях должны выражать исчерпывающую информацию, связанную с их функциями, семантикой и коллокациями. Для глагольной формы и модальной формы должна быть предусмотрена специальная запись. Статья должна охватывать анализ данных по корпусу, и все интерпретации должны сопровождаться соответствующими контекстами.

Nino Sharashenidze**Modal Forms and Georgian Explanatory Dictionaries****Abstract**

The system of expression of modality in Georgian Language includes both modal elements derived from grammaticalization as well as verbs and special words-expressions.

For analyzing modal forms several dictionaries have been worked on. The explanatory dictionaries of Georgian Language don't provide complete information in relation with modal forms and thus do not define their semantic features.

The modal forms in the dictionaries should express the exhaustive information related to their functions, semantics and collocations. A special entry should be provided for a verb form and a modal form. The article should cover the data analyses of the corpus and all interpretation should be followed by the relevant contexts.

რეცენზენტი: პროფესორი რ. გავრილინა

პოლიტიკური დისკურსის ტექსტური მახასიათებლები ქართული გაზეთების ფურცლებზე

პოლიტიკური დისკურსის ანალიზი მოიცავს ლინგვისტიკის ზოგად ხედვას. ენას ცენტრალური ადგილი უკავია პოლიტიკური ტექსტის ანალიზში. სწორედ ენით არის განპირობებული თანაფარდობა ლინგვისტურ ანალიზსა და პოლიტიკურ კომენტარს შორის. ეს თანაფარდობა ყოველთვის არ არის სწორხაზოვანი.

პოლიტიკური ტექსტების ლექსიკური მახვენებლების შედარება მე-19 და 21-ე საუკუნის ქართული პრესის ფურცლებზე მოწმობს რომ ძველი პრესის პოლიტიკური ტექსტებისათვის დამახასიათებელია ნარატივის მარტივი სტრუქტურა, უცხოურ სიტყვათა ნაკლები გამოყენება და სლენგის არარასებობა. იდიომები ლექსიკის ის ნაწილია, რომელსაც ვხვდებით ორივე შემთხვევაში.

უცხოური სიტყვების მოზღვაება ართულებს თანამედროვე პოლიტიკურ ტექსტებს, რაც საზოგადოების გარკვეულ ნაწილს არ აძლევს საშუალებას ჩაებას პოლიტიკურ კომუნიკაციაში.

პოლიტიკური დისკურსის შესწავლის ისტორია ისევე ძველია, როგორც თვით პოლიტიკა. ბერძნები თავიდანვე აქცენტს აკეთებდნენ რიტორიკაზე. ციცერონიდან არისტოტელემდე მნიშვნელოვანი იყო სოციალური და პოლიტიკური კომპონენტების გამოყენება სპეციფიკური მიზნების მისაღწევად. პოლიტიკურ ქმედებას ზოგადი პოლიტიკური პრინციპები განსაზღვრავდა.

თანამედროვე რიტორიკული კვლევები უფრო თვითმყოფადია, თუმცა მას აქვს გადაკვეთის წერტილები კომუნიკაციურ მეცნიერებებთან, ისტორიულ კონსტრუქციებთან, პოლიტიკურ მეცნიერებებთან, სოციალურ კონტექსტთან" (ი. გრძელიძე 2014:118).

„მ. გეისი (Geis 1987) ამტკიცებდა, რომ ის იყო პირველი, ვინც ლინგვისტური თვალსაზრისით შეისწავლა პოლიტიკური ტექსტი. უნდა ითქვას, რომ პოლიტიკური დისკურსის ანალიზი მოიცავდა ზოგად ლინგვისტურ ხედვას. სწორედ ენა უნდა იყოს ცენტრალური პოლიტიკური დისკურსის ანალიზში და მისით იყოს განპირობებული ბალანსი ლინგვისტურ ანალიზსა და პოლიტიკურ კომენტატორს შორის. თუმცა ეს ბალანსი ყოველთვის სწორხაზოვანი არ არის" (ი. გრძელიძე 2014:119).

პოლიტიკური დისკურსის ენობრივი სივრცის დასახასიათებლად აუცილებელია ტექსტის გაანალიზება. პოლიტიკური დისკურსის ტექნიკური ანალიზი შედგება ფონეტიკური, გრაფიკული,

მორფოლოგიური დონეებისაგან, წინადადების სინტაქსისა და სემანტიკისაგან. პოლიტიკური რიტორიკისადმი ინტერესი შეიმჩნევა როგორც თავად პოლიტიკოსთან, ასევე არაპოლიტიკოსთა შორის. საკითხის მიმართ გამმაფრებულმა ინტერესმა თავისთავად დისკურსის და მისი ჟანრების ლინგვისტური ტრანსფორმაცია გამოიწვია, რადგან ნებისმიერი აქტიობა ერთ რეალიზდება, ენის საშუალებით გადმოიცემა და ენაში ჰპოვებს ასახვას. პოლიტიკური დისკურსი უფრო მეტად „სოციალური“ გახდა, ამან კი ხალხის მასიური ჩართულობა გამოიწვია დებატებში.

როგორც უკვე აღინიშნა პოლიტიკური ნების გამოხატულება და საზოგადოებისათვის გაცნობის პროცესში უმთავრეს როლს ენა წარმოადგენს. სწორედ ენის მეშვეობით ხდება ნებისმიერი პოლიტიკური ქმედების მომზადება, განმარტება, გამართლება, გაკონტროლება, შეფასება, კრიტიკა და სხვა. ლინგვისტო ინტერესის საგანია იმ ენობრივი თავისებურებებისა და საშუალებების დადგენა, რომლებსაც მიმართავენ პოლიტიკოსები ხალხზე ზემოქმედებისათვის სასურველი შედეგის მისაღწევად. განსაკუთრებით ყურადღება ექცევა დისკურსის სემანტიკას, ენის, აზროვნებისა და კულტურული ურთიერთობის როლს კულტურათაშორისო დიალოგში, ენის სემანტიკურ და პრაგმატიკულ მხარეს.

მხოლოდ პოლიტიკოსები არ არიან პოლიტიკური პროცესის მონაწილე მხარეები. პოლიტიკური კომუნიკაციის მონაწილე შესაძლოა იყოს საზოგადოება, მოქალაქე, სხვადასხვა ჯგუფისა და კატეგორიის წარმომადგენელი „მაშები“ (ვან დეიკი, 1997:13).

ჩვენი სტატიის მიზანი არ არის რომელიმე პოლიტიკოსის სიტყვის ანალიზი, პოლიტიკური ტექსტის იდეოლოგიური მხარე. ამჯერად პრესის ენის თავისებურებათა გამოვლენაა პოლიტიკურ ტრეილში. ამ მხრივ ყველაზე დიდ როლს ასრულებს ლექსიკური ასპექტები, სადაც შედის პოლიტიკური ტერმინები, საერთაშორისო ლექსიკა, იდეოემები, სლენგი და ა. შ. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ძველი და ახალი პრესის ფურცლებზე წარმოდგენილი პოლიტიკური ტექსტის ნიმუშები, რომელთა შედარება-შეპირისპირება მოწმობს პოლიტიკური კომუნიკაციის თავისებურებებს მე-19 საუკუნის ბოლოსა და 21-ე საუკუნის დასაწყისში.

ასე რომ, ენის განვითარების საფეხურები განიხილება პოლიტიკურ დისკურსშიც.

მე-19 საუკუნის გაზეთ ივერიის ფურცლებზე უცხოეთის ამბების განხილვამ გვიჩვენა ნარატივის მარტივი კონსტრუქციების გამოყენება, ნაკლები ინგლისურენოვანი ტერმინების ხმარება, სლენგის არარსებობა, ენის ყოფითი იდიომების სიხშირე.

დროთა მსვლელობამ პოლიტიკური ტექსტი შეცვალა, მოხდა ცნებების გამოყენება გაფართოებული მნიშვნელობით ლოგიკის საზიანოდ, გადაჭარბებული აბსტრაქცია და მოჩვენებითი მეცნიერულობა, გაზრდილი კრეატიულობა და „მგზნებარება“, ლოზუნგურობა, მიდრეკილება ფიცისადმი, პარტიულობის ფორმალიზმი.

პოლიტიკური ტექსტი ძირითადად პოლიტიკური ტერმინოლოგიით ხასიათდება, იგი ზოგად პოლიტიკურ სფეროშიდაცაა წარმოდგენილი და საკუთრივ ინფორმაციულ სივრცეშიც, სადაც შესაბამის კონცეფციებში შესაძლებელია სხვადასხვა მნიშვნელობაც ექნეს. საგაზეთო-ინფორმაციული სტილის ტექსტში არაიშვიათად ვხვდებით მრავალმნიშვნელოვან ტერმინებს, ტერმინ-სინონიმებს, შემოკლებულ ტერმინებსა და სახელწოდებებს. ყველა ტექსტი ისეთი ენობრივი საშუალებების გამოყენებას მოითხოვს, რომელიც უზრუნველყოფს ამ სფეროში ურთიერთობის ჩამოყალიბებას.

„ტერმინი ერთ-ერთი მრავალმხრივი და საკამათო ერთეულია ენის ლექსიკურ ფონდში თავისი წარმოების, მახასიათებელთა თუ თარგმანთან დაკავშირებული მრავალმხრივი პრობლემებით. ტერმინები ან საერთაშორისო სტატუსის მატარებელია ან არა. დღემდე გაურკვეველია საკითხი იმის შესახებ უნდა ითარგმნოს თუ არა ტერმინი მაშინ, როცა არსებობს საერთაშორისო ტერმინები, საკითხი აშკარად პრობლემატურია“ (კილანავა 2014).

წარმოგიდგინოთ იმ სიტყვებს, რომლებიც ხშირად გვხვდება თანამედროვე ქართულ პოლიტიკურ ტექსტებში და ერთი, შესაბამისი სიტყვით გადმოცემის ქართულში.

1. სიტუაცია - situation - მდგომარეობა
2. პოზიცია - position - მდგომარეობა
3. ოკუპაცია - occupation - დაკავება
4. ინსტრუქციული - instructive - სასარგებლო, ყურადსაღები
5. ინტენსიური - intensive - გაძლიერებული
6. დებატი - debate - დისკუსია და ა. შ.

ნეოლოგიზმთა დიდ ნაწილს შესაბამისი ქართული ლექსიკური ერთეული მოეპოვება, თუმცა მათი შემოსვლა-დამკვიდრების პროცესში ეს ფაქტორი სრულად უგულვებელყოფილია.

ლინგვისტი ვერეტენიკოვა ტერმინებს ყოფს მარტივ, როტულ და შესატყვისებით გადმოცემულ ტერმინებად. იგი მიიჩნევს, რომ „მარტივი ტერმინის თარგმნა შედარებით ადვილია, დანარჩენი ტერმინებისაგან განსხვავებით იმდენად, რამდენადაც მათ ხშირად მოეპოვებათ შესატყვისი ლექსიკური ერთეულები. როტული ტერმინები, მისი სახელწოდებიდან გამომდინარე, გარკვეული კი შესატყვისთა თარგმანია (Веретенникова 2007:2).

ქართული სიტყვა „მდგომარეობა“ სხვადასხვა ინგლისურ შესატყვისებში გვხვდება.

1. პოლიტიკური მდგომარეობა - political situation, political position
2. საგანგაშო მდგომარეობა - state of emergency
3. მატერიალური მდგომარეობა - welfare standard
4. არსებულ მდგომარეობაში - as the case stands
5. თავისუფალ მდგომარეობაში - when free, when loose

თანამედროვე ქართული პრესა პარალელურ მაგალითებს გვაძლევს „ვითარება“ „მდგომარეობა“ ამ სიტყვების გადმოსაცემად.

მაგ. - მსგავს **სიტუაციებში**, როცა ტარიფი იცვლება... (კვირის პალიტრა, №9 2018). კვირის პალიტრის შემდეგ ნომერში კი ვკითხულობთ.

- მე ასე კრიტიკულად ვერ შევაფასებ **ვითარებას**.

ან კიდევ - ანუ მივიღებთ **მდგომარეობას**, როცა არათუ საზიანოდ... (საქართველო და მსოფლიო, №14).

ადვილი შესაძლებელია ზოგიერთი ანგლიციზმი ქართულით შევცვალოთ.

მაგ. - პირველი **ინდიკატორი**, ამ თვალსაზრისით, იქნება საპრეზიდენტო კანდიდატი. (კვირის პალიტრა, №18, 2018). - მანვენებელი

- ... ასეთი ცვლილებების **ინიციატორი** არ უნდა ვყოფილიყავი...

(კვირის პალიტრა, №14, 2018)- მოთავე

ხშირად ტერმინები პირდაპირ ითარგმნება, რაც დიდი შეცდომაა, გამოყენებულ ტერმინს უნდა ჰქონდეს ერთი მნიშვნელობა მხოლოდ და არ უნდა იყოს იგი აზრობრივად კონტექსტზე დამოკიდებული, მდგომარეობას ართულებს ტერმინის სხვა მნიშვნელობით მოწოდება, რაც ქმნის გაუგებრობას.

როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, პოლიტიკურ ტექსტში იდეომებსაც ვხვდებით, რაც მას სინამდვილის აღქმის მეტ შესაძლებლობას ანიჭებს. იდეომების გამოყენებით ხასიათდება არა მარტო თანამედროვე პოლიტიკური ტექსტი, არამედ მას ვხვდებით გაზეთ ივერიის ფურცლებზედაც. ამჯერად საინტერესოა ერთი და იმავე შინაარსის მქონე მაგალითების წარმოდგენა.

მაგ. 1. მაგრამ კომისიას **ყურიც არ გაუბერტყია** (ივერია, №22, 1889, გვ. 3).

2. მაგრამ იუსტიციის სამინისტრომ ეს შენიშვნები **ყურად არ იღო** (კვირის პალიტრა, №9, 2018).

3. იმას კი **ყურს არ ათხოვებენ** (ივერია, №27, 1889, გვ. 4).

4. „ქართულმა ოცნებამ“ კარგად **დაუგდოს ყური** სულხან მოლაშვილის ატირებულ მამას. (კვირის პალიტრა, №9, გვ. 7).

5. იგივე გაზეთში ვხვდებით შემდეგ წინადადებასაც:

6. სწორედ მისი **იგნორის** გამო... მას მკურნალობის შესაძლებლობაც არ მისცეს ამდენი ვარიანტის მქონე ქართულ ენას გადმოსცეს „უგულებელყოფა“ რაში დასჭირდა სიტყვა „იგნორი“, ერთი დამატებული წინადადებაც კი იგივეს გამოხატავს.

მაგ.: „კიდევ ერთხელ გამოჩნდა, რომ ჩვენი ხმა **ქვეყანაში არავის ესმის** და არავის აინტერესებს (კვირის პალიტრის იგივე ნომერი, გვ. 6).

ასეთივე პარალელები შეიძლება მოვიძიოთ ძველ და ახალ პრესაში.

მაგ. ქრისტეს მოძღვრებამ **ფრთა შესსხა** ქართველი ერის თავისებურებას,ერი **ფეხზე დააყენა**. ქართველი ერი ჩქარი **ნაბიჯით მიდის** წინ (ივერია, №10-14 იანვარი, 1889 წ.).

- არა მხოლოდ სააკაშვილი, არამედ „ევროქართველები“ და „ახალი მეოცნებეები“ **ფრთებს ვერ გაშლიან** (საქართველო და მსოფლიო, - 2018. №14, გვ. 2).

- რა მოტივებიდან გამომდინარე შეიძლება **გადადგას მან ესა თუ ის ნაბიჯი** (საქართველო და მსოფლიო, №14, გვ. 2).

ისევე უცხოურ ტერმინებს დავუბრუნდებით და ვნახავთ, რომ ადვილი შესაძლებელია ისინი ქართულად წარმოვადგინოთ.

მაგ. 1. მაგრამ გვინდა **ადეკვატური მოქმედება** ხელისუფლების მხრიდან (კვირის პალიტრა, №9, 2018, გვ. 7) (სათანადო მოქმედება)

2. „თუ არ გვექნება **სათანადო რეაქცია**, ოკუპანტები და მათი მარიონეტები კიდევ უფრო გათავსდებიან (კვირის პალიტრა, იქვე, გვ. 2).

ახლა კი შევადაროთ ძველი და ახალი პრესის მაგალითები:

1. იტალია: ჩვენს ქვეყანას დიდი აღარ გააქვს - რა სხვა ქვეყანაში (ივერია, 14 იანვარი) აქ აღნიშნული წინადადების ტოლია - თანამედროვე ტერმინი - „ექსპორტი“

2. პირველ სამ თვეში საქონლის **ექსპორტიდან** და ტურიზმიდან მიღებული შემოსავალი (კვირის პალიტრა, №18.)

ძველიც და ახალი პრესაც ვერანაირ ინფორმაციას ვერ გადმოსცემს თუ არ იქნა მითითებული ინფორმაციის წყარო, ამას კიდევ სხვადასხვანაირად ვხვდებით ძველ და ახალ პრესაში.

ძველი პრესის კლიშეებია: იმპერატორმა თქვა, აი რასაც სწერენ გაზეთები, პრინცის საქმის თაობაზე... იუწყება რომ და ა. შ.

ახალი პრესის კლიშეებია: იუწყება, რომ, ... გადმოცემით, ... თანახმად, ამბობენ, რომ ... და ა. შ.

ლექსიკური მაჩვენებლებიდან საინტერესო ერთეულებია სინონიმები, ომონიმები, კომპოზიტები და ა. შ. ამ მხრივ ძველი პრესის ფურცლებიდან მეტად იკვეთება ქართული ენის მრავალფეროვნება: „აყალბაყალი“, „დავიდარაბა“, „სული და გული შეეხუთა“, „დიდი უწესობა“, „საშიშარი ყოფა“, „მტკნარი სიცრუე“.

მაგ. რუსეთი იძულებული შეიქმნა თავის მხრივაც **თოფ-იარაღს** მიჰმართოს (ივერია, №23, გვ. 4).

ამდენად, ძველი პრესა პოლიტიკურ ამბებს უფრო ყოფითი ლექსიკური ერთეულებით გადმოგვცემს, ვიდრე ახალი. მოზღვავებული ახალი ტერმინოლოგია, რომლის წარმოშობაც ჩვენთვის უმეტესად უცნობია, მეტად ართულებს საზოგადოების ფართო მასების ახალი

პოლიტიკური ამბებისადმი წვდომას. ქართულ ენაში ბევრმა უცხო ტერმინმა დაიდო ბინა, გახდა მისი საკუთრება, მაგრამ მაინც უნდა ვეცადოთ და ვისაუბროთ კარგი ქართულით, რომელიც ახალგაზრდებს უფრო შეაყვარებს თავის სამშობლოს, თავის წარსულს.

„მოსვენებას ეტანება“ ანუ „სურს რელაქსაცია“

„გულგრილად მოეკიდა“ ანუ „ინდიფერენტულად მიიჩნია“ და ასე შემდეგ.

აი რას ვერ ვხვდებით ძველ პრესაში: სლენგი, რომელიც ძალიან მომძლავრებულია თანამედროვე პრესაში.

1. ხელისუფლებას არა აქვს პასუხი, რატომ „გაიჭედა“ პარლამენტში კანონპროექტი (კვირის პალიტრა, №18, 2018)

2. ღია მუხაშავრია: ეს ადამიანები „აპრავენ“ რეჟიმს (კვირის პალიტრა, №9, 2018).

3. კონკრეტული პიროვნებების მეშვეობით ხელისუფლება თქვენ წინააღმდეგ საქმეს „კერავს“ (საქართველო და მსოფლიო, №14, 2018, გვ. 5).

4. საქართველოში კი ყველა თავისთვის „უბერავს“ (საქართველო და მსოფლიო - 25 აპრილი - 1 მაისი, 2018, გვ. 9).

სიტყვას „სპექტრი“ ქართველები ხმარობენ პრიზმაში ან სხვა გარდამტეხ გარემოში გაეღის დროს მიღებული სინათლის სხივის აღსანიშნავად. თანამედროვე პრესაში კი ფრაზა „ოპოზიციური სპექტრი“ უფრო აქტუალურია, ვიდრე მისი ქართული შესატყვისი „ოპოზიციური ფრთა“ ან „ოპოზიციური მხარე“. უფრო ადრე კი წინა საუკუნეების პრესაში შესაძლებელია ყოფილიყო „მოპირისპირეთა მხარე“ - ასეთი ბევრი მაგალითის მოყვანა შეიძლება.

ძველი და ახალი პრესის ფურცლებზე წარმოდგენილ პოლიტიკურ ტექსტებზე დაკვირვებამ გამოავლინა არსებული ლექსიკური მარცვლებების დიდი სხვაობა მათ შორის ენის განვითარების სწრაფ ზრდას თან ახლავს ლექსიკურ ერთეულთა მრავალფეროვნება, რომელშიდაც თვალშისაცემია საერთაშორისო ტერმინოლოგიის მოზღვავება და სლენგის დამკვიდრება პოლიტიკურ ტექსტში. დასაფიქრებელია ის ფაქტი, რომ უნებართვოდ დამკვიდრებული ტერმინები საფრთხეს უქმნიან ჩვენს ლექსიკურ ფონდს.

არ დავივიწყოთ ძველი ტერმინები და გადაჭარბებით არასაჭიროებისამებრ არ გამოვიყენოთ უცხო სიტყვები.

ლიტერატურა:

1. გრძელიძე ი., ფხაკაძე ნ., (2014)- დისკურსი: ენობრივი, კულტურული, სოციალური ველები, გამომცემლობა ქუთაისი, 2014.

2. კილანავა მ. (2014) - უახლესი (2010-2013) პერიოდის ქართული მასმედიის ენობრივი სურათი და მასთან დაკავშირებული თარგმნის პრობლემები, საპატრიარქოს წმინდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი, სამეცნიერო ხელ-ლი, ფილოლოგიის დოქტორი ნათია ამირეჯიბი, თბ., 2014.

3. Веретенникова 2007 - Отраслей перевод в современном в технологическом мире, 2007.

4. Van Dijk (1997) - Discourse Studies: Discourse as Social Interaction (1997). Language Arts and Disciplines. <https://books.google.com/books/about/Discourse as - social Interaction>.

5. Geis M. (1987) - The language of Politics Springer - Verlag, 1987, The University of California.

ბამოყენებული გაზეთები:

1. საქართველო და მსოფლიო, №14, 2018.
2. კვირის პალიტრა, №9, 2018.
3. კვირის პალიტრა, №18, 2018.
4. ივერია, პოლიტიკური და ლიტერატურული გაზეთი, 1889 წელი, №22, 23.

Nunu Charkviani**Lexical Characteristics of Political Discourse on the pages of Georgian
new and old newspapers****Abstract**

The analysis of Political embraces general view of linguistics. A language is supposed to be central in the analysis of a political text. Balance between linguistic analysis and Political comment is conditional by a language though this balance is not always linear.

Comparing Lexical features of Political texts published on the Georgian new and old newspaper pages of 19-th and 21 st centuries prove that simple structure of narrative, less use of foreign words, absence of slangs are characteristic for Political texts of Old Press.

Idioms are the certain part of Lexics that are occurred in both cases.

Overwhelming majority of foreign terms makes the Lexics of Modern Political texts sophisticated that does not let some certain parts of the society to be involved in Political communication.

რეცენზენტი: პროფესორი ს. მუჯირი

შორენა წიგნაძე

თელავი, საქართველო

ევფემიზმები და დისფემიზმები, როგორც სინონიმთა ექსპრესიის გამოხატვის სტილისტიკური შესაძლებლობები

სტატიაში წარმოდგენილია ევფემისტური და დისფემისტური გამონათქვამები, როგორც სინონიმთა ექსპრესიული გამოხატვის სტილისტიკური საშუალება. სინონიმების შერჩევა სტილისტიკური ნიშნით დამოკიდებულია მოქმედის, ინდივიდის შემოქმედებით ხასიათზე, მის იდეურ-ესთეტიკურ ხედვაზე; სინონიმთა გამოყენების დროს მახვილდება სიტყვის ზეგავლენის ძალა, მაღლდება ექსპრესიული მხარე, მკვეთრი ხდება მეტყველების საკომუნიკაციო ფუნქცია.

სტილისტიკა, როგორც ენათმეცნიერების ერთ-ერთი დარგი, სწავლობს ენობრივი სისტემის ექსპრესიულ ფაქტებს მათი ემოციური შინაარსის თვალსაზრისით. სტილისტიკის უპირველესი ამოცანაა გამოავლინოს, დააზუსტოს და კლასიფიკაცია მოახდინოს სხვადასხვა, მაგრამ მეტნაკლები ხარისხის ემოციური ელფერისა, ე.ი. გაარკვიოს მეტყველების ფაქტის ემოციური ბუნება [ბალი, 1961].

სინონიმები ადამიანის აზრებისა და გრძნობების გამოხატვის დიდ სიძლიერეს წარმოადგენენ. ისინი, როგორც სტილისტიკური საშუალება, გამოყენებულია ენის ფაქტების გასაძლიერებლად, ნათქვამის ექსპრესიისათვის, გრძნობითი იერის მისანიჭებლად, სუბიექტური თვალსაზრისის გასამჟღავნებლად საგნებსა და მოვლენებზე [გვენცაძე, 1974: 63].

სინონიმურ მწკრივებში არსებობს ისეთი სიტყვები, რომლებიც ერთსა და იმავე ობიექტურ მონაცემს აღნიშნავენ, მაგრამ განსხვავებული ემოციური იერი აქვთ. სინონიმური მწკრივების წევრები განსხვავებული ემოციური იერის წყალობით სხვადასხვა შთაბეჭდილებას ახდენენ მსმენელზე. განსაკუთრებული ემოციური იერი შედგება იმისა, რომ სინონიმური მწკრივის კომპონენტები სხვადასხვაგვარად მიუთითებენ ობიექტურ მონაცემზე, ერთი და იგივე ძირითადი მნიშვნელობა სხვადასხვა სახით მიაქვთ მსმენელამდე. იმის მიხედვით, თუ როგორ არის აღნიშნული ობიექტური მონაცემი, სინონიმური მწკრივის წევრებს დანარჩენ წევრებთან შედარებით შეიძლება ჰქონდეს სხვადასხვა ემოციური იერი. სხვადასხვა ემოციური იერის სინონიმთა სტილისტიკურ ნიშნებს წარმოადგენენ ევფემიზმები და დისფემიზმები.

თუ დავაკვირდებით, სინონიმურ მწკრივებში შემავალი დადებითი ემოციური იერის მქონე სიტყვები და გამოთქმები ევფემიზმებს წარმოადგენენ. ამ სიტყვა-თქმების ტრადიციული მნიშვნელობა ევფემიზაციის პროცესის შედეგად არის გამომუშავებული [ჯორჯანელი, 1977].

ტერმინი „ევფემიზმი“ ბერძნულიდან მომდინარეობს და მიხნეულია საჩოთიროდ, სახიფათოდ ხმარებულ სიტყვა-თქმათა ნაცვლად გამოყენებულ უფრო ნატიფ, ზრდილობიან და უვნებელ სიტყვა-თქმად.

თითქმის ყველა ენაში ვხვდებით ევფემიზმების გამოყენებას უსიამოვნო სიტყვების ნაცვლად. ევფემიზმები გვხვდება სასაუბრო გამოთქმებში, რომელიც ადვილად გასაგები და აღსაქმელია მშობლიურ ენაზე მოსაუბრისათვის, მაგრამ ძნელად გასაგებია სხვა ენაზე მოსაუბრისათვის. თუ უცხო კულტურის წარმომადგენელი გაიგებს გამოთქმის არსს, მაშინაც კი, მისთვის რთული იქნება მისი თარგმნა შესაფერისი ეკვივალენტით. მაგალითად, ქართულში გვაქვს ევფემიზმი „ხელმრუდე“ – რომელიც გამოიყენება ქურდის სანაცვლოდ, მაგრამ მისი ერთი ენიდან მეორე ენაზე თარგმნა სიძნელეებს წარმოშობს [ჯორჯანელი, 1977]. მაშასადამე, ევფემიზმები შეიძლება დავყოთ უნივერსალურ და ეროვნულ ევფემიზმებად.

სინონიმთა ლექსიკონზე დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ ორივე ენაში მრავლად მოიპოვება კონცეპტ „სიკვდილთან“ დაკავშირებული ევფემიზმები. სიკვდილი თითქმის ყველა ადამიანში შიშს იწვევს, ამიტომაც ვცდილობთ, თავი ავარიდოთ მის პირდაპირ ხსენებას და მივმართავთ ევფემისტურ საშუალებებს. ქართულ ენაში მის ნაცვლად ვიყენებთ შემდეგ ევფემიზმებს: გარდაიცვალა, მიიცვალა, განისვენა, თვალები დახუჭა, სული დალია, სული ღმერთს მიაბარა, მიწას ამოეფარა, სიცოცხლეს გამოესხალმა, სიცოცხლეს გამოეთხოვა, დაასრულა ცხოვრება, წუთისოფელს მოსწყდა, არ არის ცოცხალთა შორის, სამუდამოდ მიიძინა, საიქიოს გაემგზავრა, წერილი წაიღო, მარილზე წავიდა, სამუდამოდ დადუმდა, სამუდამოდ დაგეტოვა, მარადიული სიმშვიდე დაიმკვიდრა. ინგლისურში ამ სიტყვის სანაცვლოდ გამოიყენება: give up the ghost, expired, be no more, at death's door, will breathe one's last, passes away, pass away or on, will shorten one's life, go to one's reward, go to one's final or last resting-place, go west, fall asleep, go west...

ჩვენ საანალიზო ენებში გვხვდება, ასევე, თავაზიანობით წარმოქმნილი ევფემიზმები, რომელთა არსებობასაც ხელს თავაზიანი ენობრივი ფორმების არსებობა უწყობს. ქართული და ინგლისური ენები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან თავაზიანობის გამოხატვის შესაძლებლობებით. როდესაც გვსურს ვინმეს მიმართ თავაზიანობა და პატივისცემა გამოვხატოთ, ქართულში ვიყენებთ ისეთ მიმართვებს, როგორცაა: „მობრძანდით“, „დაბრძანდით“, ნაცვლად - „მოდი“, „დაჯექი“. მიმართვის ასეთი თავაზიანი ენობრივი ფორმები ინგლისურში არ არის. თუმცა, ორივე ენაში ვხვდებით მიმართვის ისეთ თავაზიან ფორმებს როგორცაა, ინგლისურში - Mr/Mrs/Miss/Ms (პიროვნების გვარი/ტიტული), ქართულში - ბატონო/ქალბატონო + პიროვნების სახელი/ტიტული ან პიროვნების სახელი + ტიტული). თავაზიანი ფორმების არსებობის მიუხედავად ქართული და ინგლისური ენები ერთმანეთისაგან განსხვავდება. განსხვავება მათ შორის ისაა, რომ ინგლისურში მიმართვის დროს ხდება გვართ, ქართულში კი - სახელით მიმართვა.

ზოგადად, შესაძლებელია ევფემიზმებში ორი გჯუფი გამოვყოთ: 1) ევფემიზმები, რომლის მიზანია, ნაკლებად შეურაცხმყოფელმა სიტყვებმა პირდაპირ ჩაანაცვლოს არასასიამოვნო

სიტყვები და 2) ევფემიზმები, რომელიც შენიღბვის გზით ცდილობს, სხვადასხვა მიზეზის გამო, დაფაროს ამა თუ იმ პიროვნების ნაკლოვანი მხარეები.

სინონიმურ სიტყვას ევფემიზმად გამოყენების შემთხვევაში ახალი შინაარსი ენიჭება, ვინაიდან ხდება მნიშვნელობის გადატანა. ამ თვალსაზრისით ევფემიზმი, შესაძლებელია, მივიჩნიოთ ჩვეულებრივ ტროპად, როგორც, მაგალითად, მეტაფორა, მეტონიმია, ჰიპერბოლა და სხვა. მსმენელისათვის იგი წარმოადგენს ამოსახსნელ გამოცანას: იგი უნდა მიხვდეს, რის შესახებ, რაზეა ლაპარაკი, რისი თქმა სურთ. მიუხედავად იმისა, რომ ევფემიზმი და ის სიტყვა, რომელსაც იგი ენაცვლება, ერთსა და იმავე ობიექტურ მონაცემზე მიუთითებს, ევფემიზმებს შეუძლია სხვადასხვა ემოციური ეფექტი მოახდინოს მკითხველსა და მსმენელზე.

დადებითი და უარყოფითი ემოციის გამომხატველი სინონიმური სიტყვების მეშვეობით ხდება სხვის გრძნობებზე ზემოქმედება. ზემოქმედების რა ფორმებს მიმართავს, იქნება ეს ევფემიზმი თუ დისფემიზმი, დამოკიდებულია ინდივიდზე.

ევფემიზმის საპირისპირო ტერმინს წარმოადგენს დისფემიზმი. თუ ევფემიზმი არის უხეში ან შეურაცხყოფელი სინონიმური სიტყვების ჩანაცვლება დადებითი გამონათქვამით, დისფემიზმი გამოიყენება დადებითი ან ნეიტრალური სინონიმური სიტყვის უარყოფითი, არასასიამოვნო ან შეურაცხყოფელი სიტყვით ჩასანაცვლებლად. სიტყვა „დისფემიზმი” ბერძნულიდან მომდინარეობს და ნიშნავს განზრახ უხეში სიტყვის/გამოთქმის გამოყენებას ზრდილობიანის ნაცვლად. დისფემიზმი შეიძლება იყოს შეურაცხყოფელი ან ირონიულად დამაკინებელი.

დისფემიზმი ისევე ხშირია ყოველდღიურ ხმარებაში, როგორც ევფემიზმი. ორივე საანალიზო ენაში მთიპოვება კონცეპტ „სიკვდილთან” დაკავშირებული შემდეგი ევფემიზმისტური გამოთქმები: სული გასძვრა, სული ამოხდა, ჩაკვდა, ჩაიდრძო, ჩაძაღლდა... expired, Croaked, bite the dust,

ერთი და იგივე საგანი შეიძლება დისფემიზმის ან ევფემიზმის მნიშვნელობით გამოითქვას, მაგალითად „სიკვდილი”: ყველას მიერ პატივცემული ადამიანის სიკვდილი „გარდაცვალებად” (ევფემიზმი) მოიხსენიება, ხოლო მოძულეებული ადამიანისა კი „მოჭამა ჭირი” (დისფემიზმი) და ა.შ. ერთი და იგივე გამოთქმა ასევე შეიძლება ევფემიზმიც იყოს და დისფემიზმიც, კონტექსტის მიხედვით. მაგ. „მიიღო უფალმა“ ან კიდევ „გავიდა გაღმა მარილზე“.

დისფემიზმები გამოიყენება პიროვნების დეგრადაციის ან დამცირების მიზნით.

სათქმელი შეიძლება სხვადასხვა საშუალების გამოყენებით გამოიხატოს: 1) პიროვნების მიმართ გამოყენებული იყოს ხცოველის ან ფრინველის სახელი, რაც დისფემისტურია და რომელსაც შეიძლება ვუწოდოთ ზოონიმური დისფემიზმები; 2) უესტების გამოყენება ვინმეს შეურაცხყოფის მიზნით, რომელიც არავერბალური დისფემიზმია; 3) სლენგი, რომელსაც სხვადასხვა ენაში შეიძლება სრულიად განსხვავებული მნიშვნელობა ჰქონდეს. დისფემიზმები არის სიტყვები და გამონათქვამები, რომლებიც განზრახ, ეფექტის მოსახდენად გამოიყენება. როგორც აღვნიშნეთ, ზოონიმების ადამიანის მისამართით გამოყენება დისფემისტურია. დისფემიზმების ასეთი გამოყენება გვხვდება როგორც ქართულ, ისე ინგლისურ ენაში. ზოონიმების გამოყენებით ხაზი ესმება ადამიანის რომელიმე თვისებას. „ასეთი ტიპის დისფემიზმებს შეიძლება ვუწოდოთ მეტაფორული“ [ბალაძე, 2016]. როგორც ქართულში, ისე ინგლისურში ადამიანების მისამართით შემდეგი მეტაფორული დისფემისტური სახელების

გამოყენებას ვხვდებით: გველი/Snake - ცბიერი და ავი სულის მქონე ადამიანის მიმართ; ღორი/Pig - ადამიანის მიმართ, რომელსაც ყველაფერი საკუთარი თავისთვის უნდა და რომელიც ბევრს/უზომოდ ჭამს; მაიმუნი/monkey - უზრდელი ადამიანის მიმართ; ვირი/Donkey - უგუნური და ჯიუტი ადამიანის მიმართ...

ამრიგად, წარმოვადგინეთ ევფემისტური და დისფემისტური გამონათქვამები, როგორც სინონიმთა ექსპრესიული გამოხატვის სტილისტიკური საშუალება. სინონიმების შერჩევა სტილისტიკური ნიშნით დამოკიდებულია მოქმედის, ინდივიდის შემოქმედებით ხასიათზე, მის იდეურ-ესთეტიკურ ხედვაზე; სინონიმთა გამოყენების დროს მახვილდება სიტყვის ზეგავლენის ძალა, მაღლდება ექსპრესიული მხარე, მკვეთრი ხდება მეტყველების საკომუნიკაციო ფუნქცია.

ლიტერატურა:

1. გვენცაძე 1974. გვენცაძე აღ. ზოგადი სტილისტიკის საფუძვლები, თბილისი.
2. ნეიშანი 1951. ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი, თბილისი.
3. ლლონტი აღ. 1964. ქართული ლექსიკოლოგია, თბილისი.
4. ჯორჯანელი კ. 1977. რეფემიზმები და სიტყვის ტაბუ, თბილისი.

Шорена Цигнадзе

Эвфемизмы и дисфемизмы как стилистическое выявление экспрессии синонимов

Резюме

В статье мы представили эвфемистские и дисфемистские произношения которые являются экспрессивным выявлением стилистических синонимов. Подбор стилистических синонимов зависит от индивида, от его идейно-эстетического взгляда; при использовании синонимов усиляется влияние слова, повышается экспрессивная сторона, коммуникативная функция речи становится резкой.

Shorena Tsignadze

Euphemisms and Dysphemisms as Stylistic Devices for Conveying Synonym Expression

Abstract

The article deals with the euphemistic and dysphemistic phrases as stylistic ways of conveying synonym expression. Selection of synonyms in stylistic manner is depended on a creative nature of speaker, individual, his/her conceptual-aesthetic vision. While using synonyms, the power of word effect is emphasized, expressive aspect is raised; communicational function of speech gets evident.

რეცენზენტი: პროფესორი თამარ ლომთაძე

ენათმეცნიერება Языковедение Linguistic

ქრისტინე ჭოხონელიძე

ქუთაისი, საქართველო

კონტრასტული მარკერები ინგლისურსა და ქართულში

პრაგმატიკული მარკერები ილოკუციური ძალის გამომხატველი ინდიკატორებია, რომლებიც თითქმის ყველა ენაში შეიძლება დაიძებნოს. კონტრასტული პრაგმატიკული მარკერები ერთ-ერთი ქვეკლასია დისკურსის მარკერთა კლასიდან. კონტრასტული მარკერები, როგორც სახელწოდება მიუთითებს, გამოხატავს კონტრასტულ კავშირს ძირითად შეტყობინებასა და წინამდებარე დისკურსს შორის.

სატატიის ფოკუსში დგას კონტრასტული მარკერები და შესაბამისად, მისი მიზანია ჩატარებული შეპირისპირებითი კვლევის საფუძველზე გაანალიზოს კონტრასტის ილოკუციის გამომხატვის თავისებურება ინგლისურსა და ქართულში, დაადგინოს იმ გამონათქვამის კანონიკური ფორმა, რომლის შემადგენლობაშიც შედის კონტრასტული მარკერი და დააფიქსიროს ბირთვული მნიშვნელობის მქონე კონტრასტული მარკერი ორ ენაში.

პრაგმატიკული მარკერები ილოკუციური ძალის გამომხატველი ინდიკატორებია, რომლებიც თითქმის ყველა ენაში შეიძლება დაიძებნოს. არ არსებობს ენა, რომელშიც არ მოიძებნება შეფასების, დასკვნის, სიცხადის, კონტრასტის და სხვა ილოკუციური ძალის გამომხატველი ენობრივი ერთეულები. მაგრამ მათი რეალიზაცია და ფუნქციობის თავისებურებანი ნებისმიერ ენაში დამოკიდებულია ერისა და თვით ენის თავისებურებებზე.

კონტრასტული მარკერები ერთ-ერთი ქვეკლასია დისკურსის პრაგმატიკულ მარკერთა კლასიდან (Fraser, 1996:167-190). ამ უკანასკნელის ფუნქციაა ძირითადი შეტყობინების დაკავშირება მიმდინარე დისკურსთან. იმის მიხედვით, რა ხასიათის კავშირს უზრუნველყოფს დისკურსის მარკერი, გამოიყოფა დისკურსის პრაგმატიკული მარკერების ოთხი ქვეკლასი, რომელთაგან ერთ-ერთია კონტრასტული მარკერები. კონტრასტული მარკერები, როგორც სახელწოდება მიუთითებს, გამოხატავს კონტრასტულ კავშირს ძირითად შეტყობინებასა და წინამდებარე დისკურსს შორის.

სატატიის ფოკუსში დგას კონტრასტული მარკერები და შესაბამისად, მისი მიზანია

ჩატარებული შეპირისპირებითი კვლევის საფუძველზე გაანალიზოს კონტრასტის ილოკუციის გამოხატვის თავისებურება ინგლისურსა და ქართულში, დაადგინოს იმ გამონათქვამის კანონიკური ფორმა, რომლის შემადგენლობაშიც შედის კონტრასტული მარკერი და დააფიქსიროს ბირთვული მნიშვნელობის მქონე კონტრასტული მარკერი ორ ენაში. საკვლევ მასალად აღებულია ქართული და ინგლისური ბეჭდური და ინტერნეტმედიიდან შერჩეული, პოლიტიკურ თემაზე აღებული ინტერვიუებისაგან შემდგარი საანალიზო კორპუსი (სულ 47 ინტერვიუ) (ჭოსონელიძე 2017:156-157). კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე დაიქვანა 1000-1000 პრაგმატიკული მარკერი.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კონტრასტული მარკერების ქვეკლასი გამოხატავს კონტრასტულ კავშირს ძირითად შეტყობინებასა და წინდამდებარე დისკურსს შორის ისე, როგორც მაგალითშია:

(1) *It's very difficult to be an absolutist at that level, even though I cut taxes 90 times in Arkanzas (1).*¹

წინამდებარე მაგალითში, თუ დისკურსის მარკერების შემცველი გამონათქვამის კანონიკურ ფორმას [S1, DM+S2] მივმართავთ (Fraser, 1999:938), სადაც S2 არის დისკურსის ის სეგმენტი, რომლის შემადგენლობაშიც შედის მოცემული დისკურსის მარკერი, ხოლო S1 დისკურსის წინა სეგმენტი, რომელსაც უკავშირდება ეს უკანასკნელი, გამოდის, რომ ეს წინადადება (მაგ. 1) შეიძლება ასე დაიშალოს:

It's very difficult to be an absolutist at that level, = S1
even though = DM

I cut taxes 90 times in Arkanzas = S2

ეს სხვანაირად ასე ჩაიწერება:

პროპოზიცია 1, კონტრასტული მარკერი + პროპოზიცია 2.

ანალოგიური მდგომარეობაა ქართულშიც - დისკურსის მარკერის შემცველი გამონათქვამის კანონიკური ფორმა ვრცელდება შემდეგ კონტრასტული დისკურსის მარკერის შემცველ ქართულ გამონათქვამზეც:

(2) *ივანიშვილმა ბრძანა, რომ სანამ „ნაცმოძრაობა“ ქვეყნისათვის სახიფათო რისკის ფაქტორად რჩება, იქამდე კოალიციის ერთიანობა უპირობოა. ხოლო როცა რისკის ფაქტორი მოიხსნება, იგი შემდეგ ვარაუდობს იმ სიტუაციის შექმნას, რომ ამ კოალიციიდან გაჩნდეს მრავალპარტიული წევრი (38).*

ამ გამონათქვამის კანონიკურ ფორმასთან შესაბამისობა ასეთია:

ივანიშვილმა ბრძანა, რომ სანამ „ნაცმოძრაობა“ ქვეყნისათვის სახიფათო რისკის ფაქტორად რჩება, იქამდე კოალიციის ერთიანობა უპირობოა. = S1

ხოლო = DM

როცა რისკის ფაქტორი მოიხსნება, იგი შემდეგ ვარაუდობს იმ სიტუაციის შექმნას, რომ ამ კოალიციიდან გაჩნდეს მრავალპარტიული წევრი = S2.

ინგლისურ ენაში ზოგადად, და შესაბამისად, საანალიზო კორპუსის ინგლისურენოვან

1 შენიშვნა: ინტერვიუს წყარო მაგალითის შემდეგ მითითებული ნომრის მიხედვით იხილეთ საანალიზო კორპუსის სიაში (ჭოსონელიძე, 2017:156-157).

სეგმენტშიც, ამ ქვეკლასის უმთავრესი წარმომადგენელი არის მაკავშირებელი *but*. მას აქვს ბირთვული მნიშვნელობა, რომელიც ყველა დანარჩენი კონტრასტული მარკერის მნიშვნელობათა პოტენციალის ბირთვს წარმოადგენს. მისი მაჩვენებელი იმდენად დიდია, რომ იგი შეადგენს საანალიზო კორპუსის ინგლისურენოვანი სეგმენტის კონტრასტული მარკერების 82,9%:

(3) ა) *The free market is the greatest generator of wealth in history. I'm a firm believer in the free market, and the capacity of Americans to start a business, pursue their dreams and strike it rich. **But** when you look at the history of how we became an economic superpower, that rugged individualism and private-sector dynamism was always coupled with government creating a platform so that everybody could succeed, so that consumers weren't taken advantage of, so that the byproducts of capitalism, like pollution or worker injuries, were regulated. Creating that social safety net has not made us weaker – it's made us stronger (9).*

ბ) *For the first year, unfortunately, the people who were trying to represent the opposition outside Syria just couldn't gain traction or credibility, and it made it difficult not only for the United states but many other countries to really do what we had hoped we could do.*

***But** we never stopped trying, and we now have a new opposition coalition largely established because of our intensive efforts, my personal efforts, Robert Ford and our team (10).*

საანალიზო კორპუსის ინგლისურენოვან სეგმენტში კონტრასტული პრაგმატიკული მარკერები დიდი მრავალფეროვნებით არ გამოირჩევა, როგორც უკვე აღვნიშნე, ძირითადად წარმოდგენილია მარკერით *but*. სხვა მარკერებიდან აღსანიშნავია *whereas, rather (than), (even) though, although, still, yet, on the other hand*. მაგალითად,

(4) ა) *Umm, it certainly caused a lot of our people concern, problems, several job losses or people threatened with job losses, **whereas**, the BBC have done the same thing you know, in the past so I would say it's unfair and it's wrong and it's certainly on the edge of at least morality if not legality for people to be doing that (8).*

ბ) ***But even though** I don't have a ready historical analogy for a state with kind of deep internal fissures, I think there are plenty of examples historically of countries where either war or tyranny, the end of tyranny produces a rather difficult and turbulent near-term history, becoming stable over time, I think there are plenty those (2).*

გ) *Well, I gave very specific instructions to the Department of Justice. What I've said is that we are not going to use a shroud of secrecy to excuse illegal behavior on our part. **On the other hand**, there are occasions where I've got to protect operatives in the field, their sources and their methods, because if those were revealed in open court, they could be subject to very great danger (11).*

რაც შეეხება განხილულ ქართული მედიადისკურსის სეგმენტს, აქ მდგომარეობა ცოტა სხვაგვარადაა. ინგლისური მარკერის - *but* ქართულ ეკვივალენტს მაგრამ, არ უჭირავს წამყვანი პოზიცია კონტრასტულ მარკერებს შორის, აქ კონტრასტული მარკერების უმრავლესობას - 56,5% - ს შეადგენს მარკერი *თუმცა*;

5) ა) პროცესის წარმართვა ბევრ რამეზეა დამოკიდებული და იმედია, ყველაფერი ჩვენს სასიკეთოდ დამთავრდება. თუმცა დღეს იმაზე მსჯელობა, როდის დაიძვრება მკვდარი წერტილიდან პოლიტიკური საკითხები, ნაადრევია (26).

ბ) ვფიქრობ, იურიდიულად უვანას საქმის ბოლომდე მიყვანა გაჭირდება. თუმცა, ამ საქმის გამოძიებაში თავის დროზე ქართულ მხარეს აშშ-ს გამოძიების ფედერალური ბიურო ეხარებოდა (25).

(ვ) თურმე საარჩევნო ბარიერი 1%-მდე უნდა შემცირდეს. სააკაშვილმა ეს დამაჯერებლად უარყო და ისაუბრა პარტიების გამსხვილებაზე. ძნელია არ დაეთანხმო. თუმცა ჩემთვის აღმაშფოთებელია სააკაშვილის ღია მოწოდება ახალი ხელისუფლებისადმი - ისიც იმავე სიცრუის დოზით წარდგეს საზღვარგარეთის წინაშე, როგორც სააკაშვილი და მისი გუნდი იქცეოდა (29).

მრავლადაა მარკერის - მაგრამ გამოყენების შემთხვევებიც:

(6) ...ზოგიერთი ექსპერტი აქტიურად მონაწილეობდა, მეტიც, გადამწყვეტი სიტყვა ეკუთვნოდა მინისტრების დანიშვნაში. მაგრამ, როგორც კი მინისტრთა კაბინეტი ჩამოყალიბდა, განაცხადა, რომ გადადის სამოქალაქო სექტორში და „გარედან“ დააკვირდება მინისტრების საქმიანობას (27).

უნდა აღინიშნოს, რომ ქართულენოვან სეგმენტში კონტრასტის ილოკუცია ინგლისურენოვან სეგმენტთან შედარებით გაცილებით მრავალფეროვანი საშუალებებითაა წარმოდგენილი. სხვა კონტრასტული მარკერებიდან აღსანიშნავია არადა, მაინც, სამაგიეროდ, მიუხედავად იმისა, რომ, კი, თუნდაც, ხოლო, აბა, სხვა შემთხვევაში, მაგალითად:

(7) ა) ...მის [NDI-ს კვლევის შედეგების] გამოქვეყნებას რა მიზანი აქვს, ნათლად ჩანს - შეამზადოს ფონი, საზოგადოება ხელისუფლების მიერ არჩევნებში გამარჯვებას რომ შეეგუოს. არადა, არ არის საზოგადოებაში მთლად ასეთი განწყობა (22).

ბ) არა მგონია მას ან მის გარემოცვას ილუზიები ჰქონდეთ, რომ ოდესმე 2003-2004 წლების ავტორიტეტსა და სიყვარულს დაიბრუნებენ. სამაგიეროდ, მათ გამოუჩნდათ ახალი შანსი: საყოველთაო გულგრილობა პოლიტიკური სპექტრის მიმართ... (13).

საინტერესო ერთეულია კი, რომლის მიერ გამოკვეთილი კონტრასტი ნათლად ჩანს მაგალითში (8):

(8) სხვათა შორის, საქართველოში ჩამოდის ევროკომისარი ქეთრინ ეშტონი. გავრცელდა მისი განცხადებაც ... ბიძინა ივანიშვილმა პრესკონფერენციაზე განაცხადა, ევროპაში ვიზიტისას ყველა კითხვას გავეცი პასუხით. ეშტონმა კი ზემოთ ხსენებული განცხადება რამდენიმე დღის წინ, ანუ ივანიშვილის ბრიუსელში ვიზიტის შემდეგ გააკეთა (24).

ჩატარებულმა სტატისტიკურმა ანალიზმა აჩვენა, რომ საანალიზო კორპუსის ინგლისურენოვან სეგმენტში კონტრასტული მარკერების ქვეკლასი შეადგენს დისკურსის პრაგმატიკული მარკერების კლასის 23,6%-ს, ხოლო ინგლისურენოვანი სეგმენტის 14,6%-ს. ქართულენოვან სეგმენტში კი მდგომარეობა ასეთია: კონტრასტული მარკერების ქვეკლასი შეადგენს დისკურსის პრაგმატიკული მარკერების კლასის 27,8 %-ს, ხოლო ქართულენოვანი სეგმენტის 13,1%-ს.

ამრიგად, ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ კონტრასტული მარკერების ფუნქციობას ინგლისურსა და ქართულ ენებში მსგავსი ხასიათი აქვს: კონტრასტული მარკერები წარმოდგენილია საანალიზო კორპუსის ორივე სეგმენტში; როგორც ჩანს, კონტრასტული მარკერები საკმაოდ ხშირად (მცირედი სხვაობით) გამოიყენება ორივე ენაში, მხოლოდ, ქართულენოვან სეგმენტში კონტრასტის ილოკუცია ინგლისურთან შედარებით გაცილებით მრავალფეროვანი ლექსიკური საშუალებებით ვლინდება.

ლიტერატურა:

1. ჭოსონელიძე ქ., პრაგმატიკული მარკერების ფუნქციობის ლინგვოპრაგმატიკული ანალიზი. ქუთაისი. აწსუ გამომცემლობა, 2017.
2. Fraser B., *Pragmatic Markers*, Pragmatics 6(2), ed. Briggs C h. et al, June 1996, pp.167-190.
3. Fraser B. *What are discourse markers?* Journal of pragmatics 31, 1999, pp. 931-952.

Кристина Чохонелидзе**Контрастные маркеры в английском и грузинском языках**

Резюме

Прагматические маркеры, это лингвистические единицы, которые указывают на иллокутивную силу. Их можно найти во всех языках. Контрастные маркеры - это подкласс прагматических маркеров, который входит в класс дискурсивных маркеров. Они, как указывает название, делают контрастную связь между основным сообщением и текущим дискурсом.

Статья посвящена анализу особенностей выражения контраста между английским и грузинским на основе проведенного контрастного анализа, выявлению каноническую форму выражения, содержащего контрастный маркер и определению контрастного маркера, который несет ядерный смысл в двух языках.

Kristine Tchokhanelidze**Contrastive Markers in English and Georgian**

Abstract

Pragmatic markers as illocutionary force indicating devices can be found almost in all languages. Contrastive markers are the subclass of pragmatic markers which is included in the class of discourse markers. Contrastive markers, as the name suggests, make contrastive connection between the basic message and the ongoing discourse.

The article aims at analysing the peculiarities of expressing the illocution of contrast between English and Georgian on the basis of the conducted contrastive analysis, revealing the canonical form of the expression comprising a contrastive marker and identifying the contrastive marker which carries the nuclear meaning in each language.

რეცენზენტი: პროფესორი ირინე გოშხეთელიანი

ლიტერატურათმცოდნეობა Литературоведение Literature

ნინო ბუაძე

ქუთაისი, საქართველო

ფრანგული „ახალი რომანის“ ზოგიერთი ასპექტი:
ნატალი საროტის თეორიული შეხედულებები

სტატიაში განხილულია ნატალი საროტის თეორიული ნაშრომის („ექვების ერა“) ის ძირითადი ასპექტები, რომლებმაც ფრანგული ლიტერატურის ისტორიაში ახალი ეპოქის შექმნას ჩაუყარა საფუძველი, გადააფასა კონვენციური რომანი და მოგვცა სრულიად ახალი, მოდერნიზმისა და პოსტ-მოდერნიზმის შორის დამაკავშირებელი გზა.

1956 წელს გამოქვეყნებული „ექვების ერა“ ფრანგული „ახალი რომანის“ პირველ მანიფესტად იქცა. მასში თეორიულაა ჩამოყალიბებული ის რამდენიმე პირველადი ასპექტი (პერსონაჟი, ხასიათი, ტრადიციული ფსიქოლოგია, ინტრიგა, ლინეალურობა), რომლებმაც ექვსეკვშ დააყენა მეორე მსოფლიო ომის შემდგომი ეპოქის მწერლები, მკითხველები და ლიტერატურის კრიტიკოსები.

საროტის აზრით, აუცილებელი იყო თანამედროვე მხატვრულ ლიტერატურაში ტრადიციული პერსონაჟის დესტრუქცია, ხასიათისა და ინტრიგის უარყოფა, ტრადიციული ფსიქოლოგიის გადაფასება, „ტროპიზმისა“ და „ქვე-საუბრისთვის“ ლიტერატურული ფორმის მიცემა, ვერტიკალური ლიტერატურის პორიზონტალური ლიტერატურით ჩანაცვლება, „აბსტარქტული ლიტერატურით“ ახალი რეალიზმის დაფუძნება.

საგულისხმოა, რომ საროტის ეს ესთეტიკური ნააზრევი მხოლოდ თეორიად არ დარჩენილა და ხორცი შეისხა მხატვრულ ნაწარმოებებში.

1956 წელს გამოქვეყნებულმა ნატალი საროტის თეორიულმა ნაშრომმა „ექვების ერა“ ფრანგული ლიტერატურის ისტორიაში ახალი ეპოქა შექმნა. ესაა ოთხი ესესაგან („დოსტოვესკიდან კაფკამდე“ (1947 წ.), „ექვების ერა“ (1950 წ.), „საუბარი და ქვესაუბარი“ (1956 წ.), „რასაც ჩიტები ხედავენ“ (1956 წ.) შემდგარი ფრანგული „ახალი რომანის“ პირველი მანიფესტი, რომელშიც გადმოცემულია მწერლის ესთეტიკური ნააზრევი რომანის წარსულის, აწმყოსა და პერსპექტივების შესახებ. საროტი შეეცადა თანმიმდევრულად აეწერა: რომანის „გაწმენდა-გათავისუფლება“ ტრადიციული რეალისტური ფორმებისაგან და რომანის პერსპექტივები.

ნატალი საროტმა თავისი პირველი თეორიული ნაშრომი „დოსტოევსკიდან კაფკამდე“ მიუძღვნა რომანის ჟანრის არსს, დიფერენციაციასა და განვითარების ანალიზს.

აღნიშნულ ესეში ავტორი აქცენტს აკეთებს რომანის ჟანრის დიფერენციაციასზე. მისი თქმით, გამოყოფენ რომანის ორ სახეს: ფსიქოლოგიურსა და სიტუაციურს, რომელთაგან პირველი დოსტოევსკისეულია, მეორე - კაფკასეული. ამ მოსაზრების საპირისპიროდ საროტს მოჰყავს როჟე გრენიეს მაგალითი, რომელიც ოსკარ უაილდს მიიჩნევს იმ პარადოქსად, რომელიც თავის შემოქმედებაში რომანის ორივე სახეობას აერთიანებს [საროტი, 1956: 15]. საროტი ფსიქოლოგიური (დოსტოევსკი) და სიტუაციური ანუ „მეტაფიზიკური“ (კაფკა) რომანების შეპირისპირების მაგალითზე საინტერესოდ გაიხარებს იმ მიზეზშედგობრიობას, რომელიც მისი თანამედროვე ეპოქის სულისკვეთებად იქცა. „ჩვენი ეპოქის გენია სუნთქავს კაფკას წყალობით... თვით სსრკ-ში ვეღარ ხედავენ ნაფიც მსაჯულთა წინაშე წარმსდგარ დოსტოევსკისეულ გმირებს. ეს „აბსურდის ადამიანი“, მცხოვრები იმ ეპოქის სუნთქვის გარეშე, რომლის წინასწარმეტყველი გახლავთ კაფკა.

ეს კრიზისი, რომელსაც აშკარა ირონიით უწოდებენ „ფსიქოლოგიურს“ და ისე სვამენ ბრჭყალებში, როგორც პატარა პინცეტებს შორის, დაიბადა, როგორც ჩანს, თანამედროვე ადამიანიდან გამომდინარე, რომელიც გაჭყლეტილია მექანიკური ცივილიზაციის მიერ და ქალბატონ კლ. ედმ. მანის სიტყვით რომ ვთქვათ, „შევიწროვებულია“ შიმშილის, სექსუალურობისა და სოციალური კლასის - ფროიდი, მარქსი, პავლოვი - სამმაგი დეტერმინიზმით“, მიუხედავად ამისა, მაინც იგრძნობა ნიშანი, რომელიც უსაფრთხოებისა და იმედის ერთმანეთს დატოვა მწერლებსა და მკითხველებში“ (საროტი 1956: 16).

ნატალი საროტის აზრით, „ფსიქოლოგიამ ადგილი დაუთმო ვითარების წარმმართველ ადამიანს. ლიტერატურაში დოსტოევსკისეული პერსონაჟის ფსიქოლოგიური ანალიზი მეორე პლანზე ინაცვლებს და წინა პლანზე გამოდის სრულიად განსხვავებული ლიტერატურული ტენდენცია - ჰომო აბსურდუსი - კაფკას თანამედროვე ადამიანი, დაცლილი, უსულო სხეული (საროტი: 1956: 33-34).

ლიტერატურული თვალსაზრისით, დოსტოევსკი და კაფკა არიან ანტიპოდები (პირველს ეკუთვნის ფსიქოლოგიური ტენდენცია, მეორეს - აბსურდის ადამიანის უკიდურესი აღწერა), თუმცა, საროტის თქმით, დოსტოევსკი კაფკას უმუშალო წინამორბედი. დოსტოევსკისთან პოულობენ „ნაზ მოძრაობებს, ძლივს შესამჩნევს, წამიერს, მოცახცახეს“. დოსტოევსკი საროტისათვის იმითაცაა მნიშვნელოვანი, რომ მან, სწორედ დოსტოევსკისთან აღმოაჩინა ის მოძრაობები, რასაც შემდგომ „ტროპიზმები“ უწოდა. ასევე, საროტი დოსტოევსკისთან ხედავს პერსონაჟებს შორის ზღვარის გაქრობის არაჩვეულებრივ იდეას. დოსტოევსკის ტექსტს ინტერპერსონალური მოძრაობების მაგმა შეიძლება ვუწოდოთ. დოსტოევსკი ცდილობდა დაერღვია ის გარსი, რომელსაც პერსონაჟი ჰქვია.

ნატალი საროტი მიიჩნევს, რომ დოსტოევსკის მიყვავართ პერსონაჟის ტრანსფორმირების, გაქრობის ან „რიგითი ნიშნის“ იდეამდე. ეს საკითხი, რომელიც აქტუალური ხდება საროტის მომდევნო ესეში „ეჭვების ერა“, პრაქტიკულ განხორციელებას ჰპოვებს მისსავე რომანებში.

საროტი დოსტოევსკის წარმოგვიდგენს, როგორც თანამედროვე რომანის ზოგადი კონცეფციის მონაწილეს. კაფკასა და დოსტოევსკის გზები მაშინაც კვეთენ ერთმანეთს, როცა ქმნიან „მიტოვებულ“ პერსონაჟებს, რომელთა გაცნობაც შეუძლებელია, წინა პლანზე კი წამოწევენ მათ მოძრაობებსა და ინტერპერსონალურ რეაქციებს.

მიშელ ოლსენი ნატალი საროტს მიიჩნევდა ფსიქოლოგიზმის დიდოსტატად. მისი თქმით, ამას მოწმობს რომანებში საროტის „ქვე-საუბარი“, მიკროფსიქოლოგია მეტყველებასა და შინაგან მეტყველებაში. ესეში „საუბარი და „ქვე-საუბარი“ საროტი მიიჩნევს, რომ თანამედროვე რომანში „ქვე-საუბრით“ უნდა აიგოს რომანების ძირითადი მატერია [ოლსენი, 1999: 5].

საროტის თქმით, დიდი დრო გავიდა მას შემდეგ, რაც პრუსტმა გაბედა, რომ ებიძგებინა დრმა შთაბეჭდილებისთვის. თუმცა, პრუსტის ანალიზმა გამოავლინა, რომ ის მხოლოდ ზედაპირზე იყო [საროტი, 1956: 17].

საროტმა პრუსტისეული „შინაგანი მონოლოგი“ ("le monologue antérieur") შეცვალა „ქვე-საუბრით“ ("sous-conversation").

ნატალი საროტის თეორიული ესე „ექვების ერა“, როგორც ჩანს, სტენდალის სიტყვების - „ექვის გენია მოვიდა სამყაროში“ [საროტი, 1956: 74] („ჩვენ შევედით ექვების ერაში“) - გამოძახილია. „ჩვენ შევედით ექვების ერაში“, - აცხადებს საროტი და თეორიულად აყალიბებს იმ რამდენიმე პირველად ასპექტს, რაც ექვებში დადგა მეორე მსოფლიო ომის შემდგომი ეპოქის მწერლებთან, მკითხველებსა და ლიტერატურის კრიტიკოსებთან. ესენია: პერსონაჟი, ხასიათი, ტრადიციული ფსიქოლოგია, ინტრიგა, ლინეალურობა.

ნატალი საროტის ესეში „რასაც ჩიტები ხედავენ“ ახალი რეალისტური ხედვის პრობლემაა წამოჭრილი. ნაშრომის სათაურს სიმბოლური დატვირთვა აქვს. დადგენილია, რომ ჩიტები ცხოველებისაგან განსხვავებით ყველა ფერს არჩევენ და ადამიანებზე უკეთესადაც [la revue, Bird talk, août 2003]. ამდენად, ლიტერატურული თეორიის მიხედვით, ნაწარმოებები ისე უნდა იყოს აგებული, რომ მკითხველში ინტელექტუალური თამაშის განცდას იწვევდეს. მკითხველმა უნდა განასხვავოს: გარეგანი და შინაგანი, სიცრუე და სინამდვილე, საუბარი და ქვე-საუბარი, ზედაპირული და სიღრმისეული. ფილოლოგ არნო რიკნერის თქმით, ნატალი საროტი უარყოფს ლინეალურ ხაზზე დაფუძნებულ ჰორიზონტალურ ლიტერატურას, კერძოდ, კლასიკურ მოთხრობას, რომლის მიზანი იყო რეალობის „მოწესრიგება“ და მისთვის მნიშვნელობის მინიჭება. საროტს მიაჩნია, რომ ვერტიკალური ლიტერატურის ჰორიზონტალური ლიტერატურით ჩანაცვლება ნათელს მოჰყენს რეალობის წარმომავლობას. ლიტერატურის ამ პროცესს, რიკნერი ადარებს არქეოლოგებისა და ისტორიკოსების, გეოგრაფებისა და სპელეოლოგების, როგორც წინამავლებისა და მათ შემდგომ მორბედების ურთიერთკავშირებს.

ნატალი საროტისათვის რეალიზმი არ არის საგნებისა და მატერიალური სამყაროს ზედაპირული ასახვა. საროტი თავისი თეორიული ნააზრვეის ნათელსაყოფად იმოწმებს გერმანელი მხატვრის - პოლ კლეეს სიტყვებს: „ხელოვნება არ ქმნის ხილულს: ის მას აქცევს ხილულად“. ისევე, როგორც პოლ კლეე ცდილობს გათავისუფლდეს ტრადიციული რეალისტური მხატვრობისაგან და ამის საწინააღმდეგოდ ეძებს აბსტრაქციას, როგორც რეალობის ყველაზე ზუსტ გამომსახველობით ხერხს, ასევე, საროტიც ცდილობს ტრადიციულ რეალისტურ ლიტერატურას სამართლიანად და დასაბუთებულად დაუპირისპიროს „აბსტრაქტული“ ლიტერატურა, როგორც ახალი და ნამდვილად რეალისტური ლიტერატურა.

ნატალი საროტს მხატვრობასთან პარალელის გავლებით სურს დაგვანახოს თავისი პოზიტიური განწყობა აბსტრაქტული რომანისადმი. ის ცვლის ტრადიციულ პერსონაჟებს ანონიმური და მრავლობითი ხმებით, რომელებიც კომპლექსურად იხლართებიან ერთმანეთში და ქმნიან ფსიქოლოგიური დისკურსის საყრდენს. [კანონი, 2001 : 81].

ნატალი საროტი მიიჩნევს, რომ თანამედროვე რომანში ტრადიციული ფსიქოლოგიის ინტრიგას უნდა ჩაენაცვლოს პრიმიტიული ქვეცნობიერი ლტოლვები, სწრაფი მოძრაობები, რომლებიც ანაზღად იცვლიან მიმართულებას და წარმოშობისთანავე იწვევენ შეგრძნებების დაუსრულებელ სიმრავლეს [მალინიონი 1971 : 151].

„ექვების ერაში“ გამოკვეთილი ძირითადი ტენდენციები - ტრადიციული პერსონაჟის დესტრუქციის აუცილებლობა, ხასიათისა და ინტრიგის უარყოფა, ტრადიციული ფსიქოლოგიის გადაფასება, „ტროპიზმისა“ და „ქვე-საუბრისთვის“ ლიტერატურული ფორმის მიცემა, ვერტიკალური ლიტერატურის ჰორიზონტალური ლიტერატურით ჩანაცვლება, „აბსტარქტული ლიტერატურით“ ახალი რეალიზმის დაფუძნება, საფუძვლად დაედო ფრანგულ „ახალ რომანს“ და ამ სახელწოდებაში გაერთიანებულ ლიტერატურულ ნაწარმოებებს, რომლებიც პოსტ-მოდერნისტული ლიტერატურის უშუალო წინამორბედებად უნდა მივიჩნიოთ.

ლიტერატურა:

1. ბუაძე ნინო 2014 - ნატალი სარატის „ოქროს ნაყოფი“ - რომანი ახალ რომანზე. გამომცემლობა აწსუ.
2. კანონი 2001 - Canonne B. (2001). Narration de la vie littéraire. Paris : édition Presses Universitaires de France
3. მალინიონი 1971 - Malignon J. (1971). 'Sarraute Nathalie'. Dictionnaire des écrivains français. Volume 2. Paris : Editions du Seuil.
4. საროტი 1956 - Sarraute N. (1956). L' Ere du Soupçon. Edition Gallimard, Collection Folio essais n° 76
5. ოლსენი 1999 – Olsen M. (1999). Polyphonie et Monologue intérieur. Tribune: Universitet i Bergen.
6. Bird Talk Magazine. Dedicated to Better Care for Pet Birds. Single Issue Magazine, August, 2003.

Нино Буадзе

Некоторые аспекты французского «Нового Романа»: Теоретические взгляды Натали Сарат

Резюме

В статье рассматриваются основные аспекты теории теоретической работы Натали Сарат («Эпоха сомнения»), которая заложила основу для создания новой эры в истории французской литературы, пересмотрела классические романы и дала нам новый способ связи между модернизмом и постмодернизмом.

Эпоха сомнений, опубликованная в 1956 году, стала первым проявлением французского «Нового Романа». Он имеет теоретические аспекты некоторых из основных аспектов (характер, характер, традиционная психология, интрига, линейность), которые бросили вызов писателям, читателям и литературным критикам Второй мировой войны.

По мнению Сарата, традиционным характером современного персонажа в современной литературной литературе является уничтожение традиционного характера, отказ от характера и интриги, пересмотр традиционной психологии, литературная форма «тропизма» и «суб- говорить », заменить вертикальную литературу горизонтальной литературой, установление нового реализма с" абсурдной литературой ".

Стоит отметить, что эта эстетическая мысль о саро не была единственной теорией, и плоть окрашивается в художественные произведения.

Nino Buadze**Some aspects of French "New Novel":
Natalie Sarat's theoretical views**

Abstract

The article discusses the main aspects of the theory of the theoretical work of Natalie Sarat ("The Era of Doubt"), which laid the basis for the creation of a new era in the history of French literature, redefined conventional novels and gave us a new way of connecting between modernity and postmodernism.

The era of doubts published in 1956 became the first manifestation of the French "New Novel". It has theoretical aspects of some of the primary aspects (character, character, traditional psychology, intrigue, lineality) who have challenged writers, readers and literary critics of World War II.

In Sarat's opinion, the traditional character of the modern character in the modern literary literature is the destruction of the traditional character, the rejection of the character and the intrigue, the revision of traditional psychology, the literary form for "tropism" and "sub-talk", the replacement of vertical literature horizontal literature, the establishment of a new realism with "absurd literature".

It is noteworthy that this aesthetic thought of the sarot has not been the only theory and the flesh is painted in artistic works.

რეცენზენტი: პროფესორი ციური ახვლედიანი

ლიტერატურათმცოდნეობა Литературоведение Literature

სოსო გიქოშვილი

ახალციხე, საქართველო

გიორგი შატბერაშვილი - ფოლკლორისტი

გიორგი შატბერაშვილმა საინტერესო ლიტერატურული მემკვიდრეობა დაუტოვა ქართველ ერს. იგი იყო პოეტი, პროზაიკოსი, დრამატურგი, ლექსიკოლოგიური ხასიათის საკითხთა მკვლევარი. გარდა ამისა, გ. შატბერაშვილი ქართული ფოლკლორის შემკრები და მკვლევარიცაა. ხალხურმა სიტყვიერებამ მის შემოქმედებაზე კეთილმოყვადი გავლენა მოახდინა. ხალხურ კილოზეა დაწერილი მწერლის რამდენიმე ლექსი – „ტივის ხე“, „ა იმ მთაზე“, „თეთრო შინდო“, „სამაია“ და სხვ.

გ. შატბერაშვილმა სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლის დღიდან დაიწყო ზრუნვა ხალხის უძვირფასესი საუნჯის, ფოლკლორის მოვლა-პატრონობისთვის. მისი აზრით, ქართული ზეპირსიტყვიერება ქართველი ხალხის ისტორიაა, ფოლკლორი ადამიანების სულიერ შესაძლებლობათა გამოვლინების უტყუარი საბუთია, ამიტომ ფაქიზად უნდა მოვექცეთ ხალხის ამ უპირველეს ფასეულობას. გ. შატბერაშვილი, როგორც თავად აღნიშნავს ნამდვილი „მხსრეკელი“ იყო ქართული ზეპირსიტყვიერების, იგი რუდუნებით იკვლევდა ყველაფერს, რაც უკავშირდებოდა ფოლკლორს.

ხალხური შემოქმედებით დაინტერესება გ. შატბერაშვილისთვის არ არის შემთხვევითი: მან ცხოვრების გარკვეული ნაწილი, ქართლის ერთ-ერთ სოფელ თვალადში გაატარა, სადაც ხშირად ისმენდა და იწერდა ქართული ზეპირსიტყვიერების ნიმუშებს. აღსანიშნავია, რომ მწერალმა, შემდეგში რამდენიმე ფოლკლორული ჩანაწერი კვლევის ობიექტად აქცია და გარკვეულ შედეგებსაც მიაღწია. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა მისი ზოგიერთი გამოკვლევა, „გიორგი სააკაძე ხალხის ხსოვნაში“, „მოთქმით ტირილი“, „ბაღადა ქართველი მოყმისა და ყიფჩაღისა“, „კვირია-ცისკარი“ და სხვ.

ხალხური ზეპირსიტყვიერების შესწავლა ნათელს ჰყენს ამა თუ იმ ერის ისტორიას, მის წარსულს. გ. შატბერაშვილი წერს: „ძველი ხალხური ლექსის მცირე ფრაგმენტიც კი, თუ მას საჭირო ცნობა შემოუნახავს, დაკვირვებული მკვლევრის ხელში იმ ჩუქურთმად გადაიქცევა

ხოლმე, რომელიც აწ დახრეული და შერყენილი ძეგლის სახის აღდგენას ემსახურება” [შატბერაშვილი, 1975:232]. ეს სიტყვები უბრალოდ ნათქვამი როდი იყო, მწერალმა იგი რეალობად აქცია. კერძოდ, მან გარკვეული ამაგი დასდო გიორგი სააკაძის პიროვნებასთან დაკავშირებულ, ხალხში გაფანტული გადმოცემების შესწავლას, რომლებიც საინტერესოდ აშუქებენ დიდი მოურავის პიროვნებას და ხალხის დამოკიდებულებას მისდამი.

XVIII საუკუნის დასაწყისში ქართულ საზოგადოებაში გაჩნდა მოსაზრება გიორგი სააკაძის გაორებული პიროვნების შესახებ. საზოგადოების ერთი ნაწილი დიდ მოურავს ეროვნულ გმირად აღიარებდა, ხოლო მეორენი მასში ხედავდნენ ქვეყნის გაუბედურების მიზეზს, მოღალატეს და სამშობლოს დამაქცევარს. ამგვარ გაურკვეველ მდგომარეობაში დიდ ინტერესს იწვევდა ხალხის დამოკიდებულება სააკაძის მიმართ. ხალხი, როგორც ობიექტური მსაჯული უჭკველად უნდა გამოსხმავებოდა მის პოლიტიკურ მოღვაწეობას, მაგრამ ხალხურ ზეპირსიტყვიერებაში გიორგი სააკაძის სახელი დიდხანს არ ჩანდა, არ ჩანდა რადგან იგი, როგორც ფოლკლორული გმირი, გარკვეული დროის მანძილზე ფაქტობრივად უცნობი იყო „უნდა ითქვას, რომ – წერს გიორგი შატბერაშვილი, უცნაურ მოვლენას აქვს ადგილი. კაცი, რომელიც თანამედროვეთა ცენტრში იდგა თავისი სამხედრო საქმიანობით და ზოგის აღტაცებას იწვევდა, ზოგის შურს და სიძულვილს, თითქოს არავითარ გამოსხმავებას არ პოულობს ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში. ხალხი კი უნდა გამოსხმავებოდა გიორგი სააკაძის პოლიტიკურ მრწამსს თუ არა მის სამხედრო წარმატებებს მაინც. გადაჭარბებული არ არის, როდესაც იოსებ ტფილელის მოურავს ათქმევინებს: „დაბალს კაცს ბევრი შავმატი, არ უყვიდიად ცრობანი” [შატბერაშვილი, 1975:7].

საინტერესოა, რატომ იყო გამეფებული ამგვარი დუმილი სააკაძის გარშემო მაშინ, როდესაც ქართველი ხალხი სხვადასხვა ლექსებში მართალია, ცუდ კონტექსტში, მაგრამ მაინც იხსენებდა ისეთ მრისხანე ფეოდალებს, როგორებიც იყვნენ ნუგზარ და ზურაბ ერისთავები. გ. შატბერაშვილმა საკითხის შესწავლის მიზნით, 1942-45 წლებში შემოიარა გიორგი სააკაძის სახელთან დაკავშირებული ქართლის სოფლები – ნოსტე, ეზატი, ხოვლე, კავთისხევი, სოფელი ახალციხე, საგულისხმოა, რომ მწერალი ენათესავებოდა დიდ მოურავს დედის მხრიდან. კერძოდ, სააკაძის მამიდა სოფელ ზემოხანდაკში ყოფილა გათხოვილი გოგიბედაშვილზე, ხოლო გ. შატბერაშვილის დედა – თამარი გოგიბედაშვილის ქალი იყო იმავე სოფლიდან. ასე, რომ მწერლის დაინტერესება გიორგი სააკაძის პიროვნებით სრულიად ბუნებრივი იყო. გ. შატბერაშვილმა ქართლის სოფლებში ჩაიწერა ლექსები და თქმულებები, რომლებიც საინტერესოდ აშუქებენ სააკაძის ბიოგრაფიას, ნათელ წარმოდგენას ქმნიან მისადმი საზოგადოების დამოკიდებულებაზე. ეს ლექსებია - „გიორგის ლექსი” (მოქმელი კონოფრიშვილი, სოფ. თვალადაი, 1942წ.) და „გიორგის დროზე ნათქვამი” (მოქმელი იგივე). თქმულებიდან საინტერესოა, „გიორგი სააკაძის მოკვლის ამბავი”, „გიორგი სააკაძის ამბავი”, (ორივეს მოქმელი ქ. იაშვილი, 80 წლის, სოფელი ეზატი, 1943 წელი). „გიორგი სააკაძე” (მოქმელი ზ. კურსაძე, სოფელი ნოსტე, 1945 წელი) და „გიორგი სააკაძის ცხოვრება” (მოქმელი გ. ბარნოვი, 97 წლის, სოფელი ახალციხე, 1943 წელი).

გ. შატბერაშვილის მიერ ჩაწერილი ლექსები და თქმულებები ხალხში გავრცელებული ზეპირსიტყვიერების ის ნიმუშებია სააკაძის შესახებ, რომლებიც რამდენადმე ავსებენ ხარვეზს

ხალხურ შემოქმედებაში დიდი მოუზრავის ფენომენის სწორად შეფასებისას, საზოგადოების აზრით, გ. სააკაძე ის პიროვნება იყო, ვინც შეუპოვრად ებრძოდა მტერს, განსაკუთრებით სპარსელებს, რათა დანაწევრებული საქართველო გაეერთიანებინა. ამ სანუკვარ მიზანს მან თავისი შვილი პაატა შესწირა. ტრაგიკული ბედის მქონე მშობელმა შვილის სიცოცხლე, როგორც წმინდა ზვარაკი საკუთარი ხელით მიიტანა სამშობლოს საკურთხეველზე:

„გიორგიმა და პაატამ შექმნეს ლამაზი ფიქრები,
უთხრა პაატამ გიორგის: „შენ წადი მე აქ ვიქნები.“
აისხა იარაღები, ჯარს შემოუძღვა წინაო,
მოვიდა ნოსტის თავზედა, თავის ჯარს მისცა ბინაო.
გიორგიმ სიხარულითა ნოსტეში ჩაირბინაო,
კახეთის მეფეს უბრძანა, ი ჯარიც შაიძინაო,
თავის ჯარი და კახეთის სულ ერთად შაადგინაო.
შაუდგა ნოსტის აღმართსა დიდი ხმით დაიკვილაო,
რომელსაც ხმალი შამოჰკრა, მკლავი არ შაარჩინაო,
რომელსაც დაჰკრა კისერში, თავი დაუგდო წინაო,
ოსმალოები დასწყვიდა ერთი არ დაარჩინაო,
დადარულია გიორგი, დაწვა და დაიძინაო...
გიორგიმ ნახა სიზმარი: შვილი მოსვლოდა შინაო!
ი ოსმალეთის მეფემა რა თავი შაირცხვინაო,
მოუჭრა პაატას თავი გამოუგზავნა შინაო,
გიორგიმ ნახა პაატა, ცრემლები დაადინაო,
თავის სიმზარი გიორგიმ რა ჩქარა აიხდინაო” (შატბერაშვილი, 1975:14).

ეს ხალხური ლექსი (მთქმელი კ.ონოფრიშვილი, სოფ.თვალადი, 1942წელი), რომელსაც „გიორგის ლექსი“ ეწოდება, საქართველოს ისტორიული წარსულის ერთ ტრაგიკულ მომენტს ასახავს. ლექსის მთქმელმა როგორც ჩანს, არ იცის, რომ პაატას თავი ირანში მოჰკვეთეს და არა ოსმალეთში, მაგრამ ეს არაა მთავარი, მთავარია ის, რომ იგი ობიექტურად აფასებს მამა-შვილის თავგანწირვას სამშობლოსთვის.

გიორგი შატბერაშვილმა სხვა ზეპირი გადმოცემების საფუძველზე ივანე ჯავახიშვილის შემდეგ ერთ-ერთმა პირველმა, ფოლკლორულ გამოკვლევაში „კვირია-ცისკარი“ ხელახლა წარმოაჩინა ქართველთა წარმართული ღვთაება კვირია, რომელსაც სამართალი ეკითხებოდა. კვირია გავლენიანი ღვთაება იყო, მას უმაღლესი ღვთაების კარზე თავისუფალი მოქმედების უფლება ჰქონდა. ხალხის რწმენით, კვირია „ღვთის კარზე მოარულ“ ღვთაებად ითვლებოდა:

„პირველად ღმერთი ვახსენოთ, ის უფრო დიდებულია,
მერმე ვახსენოთ კვირაე კარაღვთისია...” (შატბერაშვილი, 1975:233).

წარმართული კვირია იხსენიება ერთ-ერთ ძველ სვანურ საგალობელში „კვირიაი ღმერთი“, რომლის მიხედვით, მასზე მლოცველი წარმართები სახით აღმოსავლეთისკენ დგებოდნენ და ასე გალობდნენ. ეს საგალობელი ღვთის მიმართ დიდი სავედრებელი იყო და მისი თქმის დროს ყველა ქუდმოხდილი იდგა. გ. შატბერაშვილის აზრით, იმის გამო, რომ მლოცველები აღმოსავლეთისკენ იყვნენ მიქცეულნი, შესაძლებელია კვირია რომელიმე მნათობსაც

წარმოადგენდა. ძველ ქართველებს კვირია მზის სახითაც უნდა წარმოედგინათ, რადგან მზე პირველ მნათობად და პირველ ღვთაებად იყო მიხნეული. კვირია მართალია, ძლიერი ღვთაებაა, მაგრამ პირველი ვერ იქნებოდა. ამიტომ ხალხი მას მზის სახით ვერ წარმოიდგენდა. თავისი მნიშვნელობით მზის მომდევნო მნათობია მთვარე, მაგრამ ვერც მთვარე ჩაითვლება კვირიად, რადგან ქართული წარმართული აზროვნების მიხედვით, კვირია ღვთის კარზე ანუ მზის კარზე მთარული ღვთაება იყო. კვირია უფრო შესაძლებელი იყოს – ცისკარი, რომელიც უშუალოდ წინ უსწრებს მზის ამოსვლას. ნათქვამმა მეტი დასაბუთება რომ შეიძინოს მოვიყვანო ერთ ძველ ხალხურ ლექსს, რომელსაც „თუშეთის წმინდანები“ ჰქვია. ლექსში ვკითხულობთ:

„პირველად ღმერთი ვახსენოთ, ის უფრო დიდებულია,

მერე ნასისკარ კვირაე, ღვთის კარზე მდგომიარეა...” (შატბერაშვილი, 1975:235).

როგორც ვხედავთ, ლექსში, კვირია ღვთის კარზე მდგომარედ არის წარმოდგენილი. ცისკრისა და კვირიას მნიშვნელობა ლექსის მიხედვით, ერთი და იგივეა (ნაცისკარ-ცისკარ-კვირია). აქედან შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ქართველ ხალხს თავისი ერთ-ერთი მთავარი წარმართული ღვთაება კვირია, ცისკრის სახით ჰქონდა წარმოდგენილი.

ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ გიორგი შატბერაშვილი ფოლკლორული მასალის ჩასაწერად ხშირად მოგზაურობდა საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში. ამ მიზნით მან, 1939 წლის ივლის-აგვისტოში იმოგზაურა ისტორიულ მესხეთში და მისი სიძველენი მოინახულა. მწერალმა სოფ. თმოგვში ადგილობრივი მესხებისგან ჩაიწერა რამდენიმე საყურადღებო თქმულება. 82 წლის გიორგი მაისურაძემ გ. შატბერაშვილს ორი ლეგენდა ჩააწერინა, რომელთაგან ერთი თმოგვის ციხეს ეხება, ხოლო მეორე ხერთვისელი შურიანი ოსტატისა და მისი ნიჭიერი შეგირდის ამბავს. თმოგვის ციხესთან დაკავშირებული ლეგენდა საკმაოდ იყო გავრცელებული მესხეთში და საერთოდ, ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში. ლეგენდაში მოთხრობილია თმოგვის ციხის პატრონის, სავარაუდოდ, - სარგის თმოგველის და მისი მეუღლის ამბავი. იგი მთავრდება თურქების მიერ მოღალატე ცოლის ცხენის ძუაზე გამობმით. მოქმელი გ. მაისურაძის აზრით, ვარძიის ახლომდებარე სოფლების დამკალისა და აფნიას სახელწოდებები ამ ლეგენდას უკავშირდება. ამ ადგილს, სადაც ციხისთავის მეუღლემ იტირა და ცრემლები აფრქვია, ახლა აფნია ეწოდება, ხოლო სადაც ცხენის ძუაზე გამოაბეს და თრევით მოკლეს - „დამკალი“ ჰქვია, რადგან გამწარებული ქალი გაჰკიოდა „დამკალით, დამკალითო...!“.

მეორე ლეგენდაში აღწერილია ხერთვისის ციხის ამშენებლის ოსტატისა და ახალგაზრდა შეგირდის ურთიერთობა. ლეგენდა თავისებური მესხური ვარიანტია მცხეთის სვეტიცხოვლის ამშენებლისადმი მიძღვნილი ლექსისა „ხეკორძულას წყალი მისვამს, მცხეთა ისე ამიგია...” (გამსახურდია, 1976:7). საინტერესოა, რომ მესხური ლეგენდის მიხედვით შურიანი ოსტატის შეგირდი მარჯვენის მოკვეთით არ ისჯება, იგი თავის აგებული ქონგურიდან გადმოვარდა და დაიდუპა.

გიორგი შატბერაშვილმა მესხი მოხუცებისგან ლეგენდების გარდა ჩაიწერა რამდენიმე ხალხური ლექსი, რომელსაც „მესხური სუფრული“ ეწოდება, რადგან მათ მხოლოდ სუფრასთან მღეროდნენ. მწერლის მიერ გ. მაისურაძისგან ჩაწერილი ერთ-ერთი ლექსი ასეთია:

„მისი მადლით ზარი ზეცას აიწია,

დასაბამის კვლარი ადგა,
 ყველა ყური მოიწია..ნ
 ქრისტე დაჯდა გამკითხვლად,
 შვილი მამას ვერ ეწია
 ჯანო დარბაისელნო!"(შატბერაშვილი, 1975:294).

მოქმედმა სერაპიონ ნათენაძემ (სოფ.ზედა თმოგვი, 78 წლის) გიორგი შატბერაშვილს შემდეგი ლექსი ჩააწერინა:

„გარდმოხდა სიტყვა ღვთისა,
 სამებას რო შეეხო,
 გაბრიელის ხარებითა
 ზე ქალწულმა მუცლად იყო,
 გამოეცხადა ივანე,
 ნათლისღებას ხელი მიჰყო,
 გევედრები ღვთისმშობელს,
 მადლი შენი შეგვეწიოს!"(შატბერაშვილი, 1975:295)

როგორც ვხედავთ, „მესხური სუფრულები” რელიგიური შინაარსისაა და საღვთო წმინდა წიგნის „სახარების” გავლენითაა შექმნილი. საგულისხმოა, რომ მესხი მოქმედებისა და გიორგი შატბერაშვილის მეცადინეობით „მესხური სუფრულები” არ დაიკარგა.

გიორგი შატბერაშვილს, როგორც ქართული ფოლკლორის შემკრებს და მოამაგეს, სათანადო შეფასება მისცეს ლიტერატურის კრიტიკოსებმა და მკვლევრებმა. მაგალითად, პროფ.სარგის ცაიშვილი წერს: „იგი ქართული ფოლკლორის ჩინებული მცოდნე იყო და გაითავისა კიდევ მამა-პაპათა მიერ საუკუნეთა სიღრმიდან მომდინარე ინტონაციები” (ცაიშვილი, 1998:195). აი, რას წერს პროფ. ზურაბ ჭუმბურიძე წერილში „მარილიანი სიტყვის ოსტატი”: გიორგი შატბერაშვილი ქართული პოეზიის ბრწყინვალე მცოდნე იყო და მშვენივრად გამოიყენა ხალხური მოტივები ისეთ ლექსებში, როგორცაა „სამაია”, „აი იმ მთაზე”, „ლექსის მარილი”, „თეთრო შინდო და სხვანი” (ჭუმბურიძე, 1975:26).

გ. შატბერაშვილის ფოლკლორულმა ჩანაწერებმა შემდეგში მნიშვნელოვნად განსაზღვრეს მისი შემოქმედებითი მოღვაწეობა.

ლიტერატურა:

1. შატბერაშვილი, 1975:შატბერაშვილი გ., თხზულებანი., ტ4. თბ.,1975.
2. გამსახურდია, 1976:გამსახურდია კ., თხზულებანი., ტ4. თბ., 1976.
3. ცაიშვილი, 1988:ცაიშვილი ს., წინამორბედნი და თანამედროვენი., 1998.
4. ჭუმბურიძე, 1975:ჭუმბურიძე ზ., ლიტერატურული წერილები; თბ., 1975.

სოსო გიკოშვილი

Георгий Шатберашвили**Резюме**

В работе „გიორგი შატბერაშვილი – ფოლკლორისტი“ рассматриваются исследования фольклорного характера грузинского писателя Георгия Шатберашвили: „გიორგი სააკაძე ვაჟების ხსოვნაში“, „ქვირია-ცისკარი“, „მესხური სუპრული“ და სხვა. პისატელი ძირითადად შეგროვდა ლეგენდას გიორგი სააკაძეის სოფლებში კარტლი და გამოხატა მნიშვნელოვანი შეხედულებები ამ ისტორიკული გმირის მიმართ. გ. შატბერაშვილი, იმის შემდეგ ინ. ჯავახიშვილი, დასაყრდენად ხალხური ლეგენდას ერთ-ერთი პირველი წარმოადგინა ძველესი ბოჟესტი გურჯისტანში ქვირია. მუშაში ასევე აღწერილია პისატელის მსხეთში, სადა ის დაწერდა ხალხური ლიტერატურის ნიმუშებს, რომლებშიც მნიშვნელოვანია ლეგენდა, რომელიც დაკავშირებულია ჰერტვისის ციხესიმაგრესთან და რამდენიმე ვარიანტი „მესხური სუპრული“ ლექსებისა.

Soso Gikoshvili

George Shatberashvili - The Folklorist**Abstract**

The article deals with the folklore researches expressed in the work of Georgian writer Giorgi Shatberashvili: „Giorgi Saakadze in Peoples' Memory“, „Kviria – Tsiskari“, „Meskhuri Supruli“ and other. In principal the writer collected some legends about Giorgi Saakadze in the Kartli villages and applied remarkable considerations regarding mentioned historical hero. G. Shatberashvili, after Iv. Javakhishvili, was one of the first who on the basis of folk legends presents the ancient Georgian divinity Kviria. There is also described the writer's travel to Meskheta, where he recorded the samples of folk oral speech, notable from which is the legend connected to Khertvisi fortress and several versions of „Meskhuri Supruli“ poems.

რეცენზენტი: პროფესორი სოსო სიგუა

ლიტერატურათმცოდნეობა Литературоведение Literature

სოსო გიქოშვილი

ახალციხე, საქართველო

გ.მატბერაშვილის პოემა - „ზაფხულის ღამის ქრონიკა“

გიორგი შატბერაშვილი მეოცე საუკუნის ქართული მწერლობის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელია. მწერლის შემოქმედებიდან საინტერესოა პოემა „ზაფხულის ღამის ქრონიკა“ (დაწერილია 1962 წელს). თხზულებამ გამოქვეყნებისთანავე დაიმსახურა მკითხველთა მოწონება, თუმცა, ლიტერატურულმა კრიტიკამ მის მიმართ ვერ გამოიჩინა სათანადო ყურადღება და ვერ შეაფასა მისი მხატვრული ღირებულება, რასაც სამართლიანად შენიშნავდა პროფესორი ზურაბ ჭუმბურიძე: „ქართულ კრიტიკას სათანადოდ ჯერაც ვერ შეუფასებია გიორგი შატბერაშვილის პოემა „ზაფხულის ღამის ქრონიკა“, რომელიც „მკვდრის მზის“ შემდეგ არის დაწერილი. ამ პოემაში, ისევე როგორც „მკვდრის მზეში“, ავტორი სიკვდილ-სიცოცხლის მარადიულ თემას დასტრიალებს (ჭუმბურიძე, 1974:26-27). „ზაფხულის ღამის ქრონიკა“ კომპოზიციურად არ არის მჭიდროდ შეკრული ნაწარმოები, იგი უფრო ღირიკული ხასიათისაა, სადაც აღწერილია თორმეტი წლის გოგონას ტრაგედია. თვით პოემა ამ გოგონას ხსოვნას ეძღვნება. „პატარა თამარ ჟღენტის ხსოვნას“, რაც გაცხადებულია ეპიგრაფში. თხზულების პირველივე სტრიქონებიდან იგრძნობა, რომ პოეტი ძალზე შეშფოთებულია თამარის ტრაგედიით, მწვავედ განიცდის ნორჩი სიცოცხლის ნაადრევად შეწყვეტას. მწერალმა უბრალო პორტრეტული შტრიხებით გააცოცხლა გოგონას მხატვრული სახე, დაგვიხატა მისი შინაგანი ბუნება, აქცია იგი ბავშვური სიწმინდის სიმბოლოდ. გ.მატბერაშვილის აზრით, ბავშვები ალამაზებენ ადამიანთა ცხოვრებას, მათ არსებობას, ამიტომაც, რომ პატარა თამარ ჟღენტის დაღუპვამ მწვავე განცდები აღძრა მის გონებაში:

„...მაგრამ, ვაინ რომ ის აღარ არის,

უეცრად გაჰქრა პატარა ქალი“ (შატბერაშვილი, 1966:158).

გიორგი შატბერაშვილი, როგორც მოქალაქე და პოეტი აღშფოთებულია მომხდარით, თუმცა რწმენას კვლავ ადამიანთა შორის ეძებს და ფიქრობს, რომ – ნუთუ, არ შეიძლება საშველის მონახვა, რომელიც სასიკვდილოდ განწირულ ბავშვს გადაარჩენდა. საგულისხმოა, რომ მწერალი

„ქრონიკაში“ პირდაპირ არ მიგვანიშნებს იმ მიზეზებზე, რომელმას გოგონას სიცოცხლე შეიწირა, მაგრამ დაკვირვებულნი მკითხველი პოემის სტრიქონებიდან ამოიცნობს, რომ თამარის მომაკვდიინებელი ავადმყოფობა საშიში ნივთიერებით იყო გამოწვეული. პოემის აზრი მოულოდნელად სწვდება ატომს, რომელიც გამუდმებით ემუქრებოდა გოგონას სიცოცხლეს: და გამახსენდა უეცრად ღმერთი...

ბოროტი ღმერთი, ატომის ღმერთი...” (შატბერაშვილი, 1970:272).

„ზაფხულის ღამის ქრონიკის“ ძირითადი იდეა სიცოცხლეზე ზრუნვაა, ამიტომ ის მძიმე ამბავი, რომელიც პოემაშია გაშლილი, მიმართულია იქითკენ, რომ კაცობრიობას მოუწოდოს სიკეთისკენ, ადამიანებზე ზრუნვის აუცილებლობისაკენ. სამწუხაროდ, ადამიანებმა ვეღარ უშველეს გოგონას, რომელსაც ჯერ კიდევ ვერ გაეცნობიერებინა საკუთარი თავი.

გ. შატბერაშვილის „ზაფხულის ღამის ქრონიკა“ სინამდვილის მხატვრული ასახვით განსაკუთრებული მოვლენაა არა მარტო მის შემოქმედებაში, არამედ მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრის ქართულ პოეზიაში. პოეტმა თხზულებას მოუძებნა შინაგანი უწყვეტი ხაზი, სინამდვილისადმი სუბიექტური დამოკიდებულება ლოგიკურად განავითარა და პოეტურად წარმოსახულ სურათებს მეტი შთამბეჭდაობა მიანიჭა. მართალია, სიუჟეტის განვითარება არ მიმდინარეობს სწორხაზოვნად, მაგრამ მწერლის ჩანაფიქრი პოემის ეპილოგში მანც ღებულაბს გამოკვეთილ ფორმას. პატარა თამარის მხატვრული სახის აღწერით და იდეის ორიგინალური გააზრებით, ნაწარმოებს დასრულებული სახე ეძლევა, ხოლო თვით ავტორი მხატვრული სიტყვის ჩინებულ ოსტატად წარმოგვიდგება. მიუხედავად ამისა, როგორც აღვნიშნეთ, მეოცე საუკუნის 60-70-იანი წლების ქართულმა სალიტერატურო კრიტიკამ სათანადოდ ვერ შეაფასა გ. შატბერაშვილის პოემა, რასაც ჩვენნი აზრით, თავისი საფუძველი უნდა ჰქონოდა. კერძოდ, „ზაფხულის ღამის ქრონიკაში“ აღწერილი გოგონას ტრაგედია გამოწვეული უნდა იყოს ადამიანთა მიერ ტექნიკური ცივილიზაციის უკანასკნელი მიღწევებიდან, უფრო ზუსტად, ატომის წარმოებიდან, რომელიც საფრთხეს უქმნიდა კაცობრიობას. ცხადია, იმდროინდელი კომუნისტური რეჟიმის ხელისუფალნი ცდილობდნენ რეალობა შეენიღებათ და ატომის თემაზე საუბარს ტაბუ დაადეს, როგორც საზოგადოდ, ასევე პრესაშიც და მწერლობაშიც. მიუხედავად ცენზურისა, გიორგი შატბერაშვილმა, როგორც რეალისტმა შემოქმედმა, თავისებური მხატვრული განზოგადებით მკითხველს ოსტატურად წარმოუჩინა აკრძალული თემა. მწერალმა „გაზაფხული ღამის ქრონიკაში“ თამარ ქვენტის სიკვდილით მიუთითა ატომის საშინელებაზე, მანვე ნივთიერებებით გამოწვეულ სენზე, რომელმაც გოგონას სიცოცხლე შეიჭირა. საინტერესოა, რომ თვით ნაწარმოების სათაურის გააზრება, რომლის ახსნა ისევ მისი შინაარსითაა შესაძლებელი. გ. შატბერაშვილი თხზულებაში აღწერს რამდენიმე დღის სევდიან ამბავს ანუ ქრონიკას, რომელიც რეალურად მოხდა 1961 წლის ზაფხულში თბილისში. ამდენად, „ზაფხულის ღამის ქრონიკაში“ მოთხრობილი ტრაგედია არ არის მხატვრული გამონაგონი, მწერლის ფანტაზიის ნაყოფი. არაგვის ქუჩაზე, სადაც შატბერაშვილი ცხოვრობდა, რამდენიმე ხნით, მისი მეზობლები იყვნენ მეუღლეები – გივი ქვენტი და თინათინ ფანჯანაძე. სწორედ, მათი შვილი იყო თამარი, რომელიც 12 წლის ასაკში მძიმე და უცნაური სენით დაავადდა. მშობლებმა ძალ-ღონე არ დაიშურეს შვილის გადასარჩენად, მაგრამ სამწუხაროდ, გოგონა დაიღუპა. სიკვდილამდე ცოტა ხნით ადრე მწერალი და თამარ ქვენტი დამეგობრდნენ, ქუჩაშიც

ხშირად დასეირნობდნენ. ხოლო შემდეგ, როცა ბავშვი დიდხანს აღარ გამოჩნდა, პოეტმა შინ მიაკითხა და გაირკვა, რომ უმანკო სიცოცხლე უღმობელ სენს შეეწირა. დამწუხრებულმა მამამ, შვილის სახელის უკვდავსაყოფად მიმართა მწერალ აკაკი ბელიაშვილს, რომ მხატვრულად აღეწერა მათი ტრაგედია, მაგრამ აკ. ბელიაშვილმა იგი უარით გამოისტუმრა. გივი ქლენტმა შემდეგ დახმარება გიორგი შატბერაშვილს სთხოვა და ასე დაიწერა ეს ლირიკული ქმნილება, რომელსაც მართალია, სევდიანი ფრაზები ასახვრდოებს, მაგრამ მასში ამავე დროს, ნათლად იკვეთება მწერლის დიდი სიყვარული სიცოცხლის მიმართ, მისი ღრმა ოპტიმიზმი. „ზაფხულის ღამის ქრონიკას“ გაზეთმა „ლიტერატურულმა საქართველომ“ (1965, №17) გიორგი შატბერაშვილის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით გამოსათხოვარ წერილში - „გიორგი შატბერაშვილი“, მაღალი შეფასება მისცა: „გიორგი შატბერაშვილის“ ლირიკული პოემა „ზაფხულის ღამის ქრონიკა“ ამაღლებული და გულშიჩამწვდომი სიმღერაა სიცოცხლისა, სიყვარულისა და სილამაზისა („ლიტერატურული საქართველო“, 1965). საგულისხმოა, რომ პოეტს განზრახული ჰქონდა დაეწერა „ზამთრის ქრონიკაც“. „სწრაფად, თვალმოუკრავად მიჰქრის წლები,- წერდა გ. შატბერაშვილი, შარშარ „ზაფხულის ღამის ქრონიკა“ დაეწერე, გვცადე გულწრფელად დამენახა ის, რაც ხდება ჩემში და ჩემს ირგვლივ. „ქრონიკა“ დამთავრებული არ არის, რადგან ცხოვრების დიდი წელიწადი ჯერ არ გასულა. მაღე, „ზამთრის ქრონიკასაც“ გამოვაქვეყნებ (შატბერაშვილი, 1966:8). სამწუხაროდ, „ზამთრის ქრონიკის“ დაწერა ვეღარ მოასწრო პოეტმა, იგი 1965 წლის აპრილში მოულოდნელად გარდაიცვალა.

ლიტერატურა

1. გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1975, „ლიტერატურული საქართველო“, 1965: №17.
2. შატბერაშვილი, 1966: შატბერაშვილი გ., პოემა, თბ; 1966.
3. შატბერაშვილი, 1970: შატბერაშვილი გ., თხზულებანი, ტ. I, თბ; 1970.
4. ცაიშვილი, 1986: ცაიშვილი ს., წინამორბედნი და თანამედროვენი., თბ; 1986.
5. ჭუმბურიძე, 1975: ჭუმბურიძე ზ., ლიტერატურული წერილები., თბ; 1975.

Сосо Гикошвили

Поэма Георгия Шатберашвили „Хроника летней ночи“

Резюме

Г. Шатберашвили один из выдающихся представителей грузинской литературы прошлого столетия. Из его творчества интересна поэма „Хроника летней ночи“, где описана трагическая история маленькой девочки. Основная идея поэмы – забота о людях, их жизни. Однако печальное настроение, пронизывающее произведение, отнюдь не довлеет над любовью писателя к жизни. Совершенное описание приключений девочки и оригинальное осмысление идеи придают произведению законченный вид, автор же представляется замечательным мастером художественного слова.

Soso Gikoshvili**The poem by Giorgi Shatberashvili – The chronicle of a summer night****Abstract**

Giorgi Shatberashvili is the brilliant representative of XX century Georgian literature. Our interest is drawn to his poem „The chronicle of summer night” which was written in 1962. The poem is complete compositionally and has a lyrical character. It describes the tragic adventures of a twelve years old girl. From the first lines of the poem it becomes evident that the poet is terribly worried by Tamar’s tragedy. He suffers because of the early stoppage of the young life. Giorgi Shatberashvili used more portrait features to draw the girl’s character vividly. According to the author’s point of view children make people’s life beautiful and give the aim to the existence of humankind. That’s why the death of little Tamar caused terrible suffering of the poet. The poem deserves great attention and importance from the point of view of describing reality not only in his works but in the works of the second half of the XX century Georgian literature as well. The intention of the author is shown evidently in the epilogue of the poem. Until now the contents of the poem was considered to be invented by the author but while we were working on his individual archives we found the manuscript which proves that the contents of the poem is the real story which happened in Tbilisi in 1961. The poem shows the author’s great optimism and love to life.

რეცენზენტი: პროფესორი ნაზი ხელაია

ლიტერატურათმცოდნეობა Литературоведение Literature

ვახტანგ თევდორაძე

ქუთაისი, საქართველო

ფახრი ამრ იბნ ქუსლსუმის მუალაჟაში

ფახრი საკუთარი ტომის ქება - ამ მხრივ აღსანიშნავია მუალაჟაში შესული ამრ იბნ ქუსლსუმის კასიდა, რომელიც მან შექმნა თავისი ტომის დასაცავად, როდესაც ბაქრისა და თაღლიბის ტომებს შორის არსებული ორმოცწლიანი ომის მოგვარება ჰირის მეფეს მიანდეს. ამ კასიდაში მესამე და ძირითადი ნაწილი არის ფახრი. ის გართმულია „ნუნ“-ზე და დაწერილია სრული საზომით „ვაფირი“.

ამრ იბნ ქუსლსუმი იყო თაღლიბის ტომიდან, გარდაიცვალა დაახლოებით 600 წელს. წყაროებში ის მოიხსენიება აღ-მუჰადჰილის შვილიშვილად.

ლექსი სავსეა ტომობრივი პატრიოტიზმით, ჩანს დიდი სიყვარული თავისი ხალხისა და წარმომავლობისა, ის თაღლიბელთა შორის ძალიან პოპულარული იყო და თითქმის ყველამ ზეპირად იცოდა. ამ კასიდასთან დაკავშირებით ისმის კითხვა მართლა თუ არის ის წარმოთქმული უშუალოდ მეფის წინაშე? ვინმე გაბედავდა თუ არა ამას? ბევრი შუა საუკუნეების ფილოლოგი ეჭვს გამოთქვამს ამ ფაქტთან დაკავშირებით და მიიხნევენ, რომ ეს კასიდა შეთხზული უნდა იყოს სხვა დროს, ან კიდევ მეფის წინაშე წაკითხული იქნა მხოლოდ მისი წინა ნაწილი, რომელშიც პოეტი არ ავლენს დიდ აგრესიას და შედარებით თავშეუკავებლობით გამოირჩევა. უნდა ვიფიქროთ, რომ სიმართლესთან ეს მოსაზრება უფრო ახლოს დგას.

ბედუინი თავისი ბუნებით ამაყი ადამიანია. ის ამაყობს არამარტო თავისი თვისებებით, არამედ თავისი ტომით, მისი მიღწევებით, გამარჯვებებით, სხვა ტომებისადმი დახმარებით. ამავედროულად მისთვის საამაყოა ადათ-წესები, გვარიშვილობა, კარგი და კეთილი საქმეები. სწორედ ამ ჟანრის ლექსებს ეწოდება ფახრი (ეტიმოლოგიურად ასოცირდება ზმნა فخر - - თან, შექება, ამაყობა). იგი თითქმის ყველა ისლამამდელი არაბი პოეტის კასიდებში გვხვდება. მათგან გამორჩეულია ანთარა, ას-სამაველი, აღ-ჰარის იბნ ჰილიზა, ამრ იბნ ქუსლსუმი და აღ-ა'შა.

ფახრი - საკუთარი თავისა და ტომის ქებაა და კასიდის ცენტრალურ ნაწილს წარმოადგენს. აქ პოეტი აქებს თავის და თავისი ტომის საგმირო და კეთილ საქმეებს, მოწყალებას და გულუხვობას, ამაყობს თავისი წარმომავლობით, გვარიშვილობით, აღმატებულად და ჰიპერბოლიზირებულად საუბრობს თავისი ტომის სიძლიერეზე. ამ ყველაფრით ფახრი სიახლოვეს ავლენს ისეთ ჟანრებთან, როგორებიცაა მადჰი და მარსია.

ამრ იბნ ქულსუმი თაღლიბის ტომიდან იყო, გარდაიცვალა დაახლოებით 600 წელს. წყაროებში ის მოიხსენიება ალ-მუჰაჰაჰის შვილიშვილად. ტრადიცია მას უკავშირებს ალ-ჰარის იბნ ჰილიზას, მათ ჰირის მეფე ამრ იბნ ჰინდის წინაშე წარმოთქვეს კასიდები თავიანთი ტომების დასაცავად, რადგან ტომებს შორის იყო ომი: „ბასუსის აქლემის გამო ატეხილი ომი“ ან „ორმოცწლიანი ომი“. (ფურცელაძე 1985: 62).

რადგანაც ტომობრივი პატრიოტიზმი, სიყვარული თავისი ხალხისა და წარმომავლობისა, დიდადაა წარმოჩენილი ქულსუმის კასიდაში, ამიტომ ის თაღლიბელთა შორის ძალიან პოპულარული იყო და თითქმის ყველამ ზეპირად იცოდა. ამ კასიდასთან დაკავშირებით ისმის კითხვა, მართლა არის თუ არა ის წარმოთქმული უშუალოდ მეფის წინაშე? ვინმე გაბედავდა თუ არა ამას? ბევრი შუა საუკუნეების ფილოლოგი ეჭვს გამოთქვამს ამ ფაქტთან დაკავშირებით და მიიჩნევენ, რომ ეს კასიდა შეთხზული უნდა იყოს სხვა დროს, ან კიდევ მეფის წინაშე წაკითხული იქნა მხოლოდ მისი წინა ნაწილი, რომელშიც პოეტი არ ავლენს დიდ აგრესიას და შედარებით თავშეკავებლობით გამოირჩევა. უნდა ვიფიქროთ, რომ სიმართლესთან ეს მოსაზრება უფრო ახლოს დგას.

კასიდა იწყება ღვინის თემით, რაც ერთობ უჩვეულოა ისლამამდელი არაბული ლექსისათვის, შემდეგ მოდის ტრადიციული სასიყვარულო ლირიკა, მაგრამ მას უმნიშვნელო ადგილი უჭირავს, თითქოსდა პოეტი ცდილობს რაც შეიძლება სწრაფად გადავიდეს მთავარ თემაზე, ფახრზე - საკუთარი ტომის ქებაზე.

მეორე ნაწილი სავარაუდოდ შექმნილია პოეტის მიერ ჰირის მმართველის მოკვლის შემდეგ, რადგან მთელი სიმბაფრით აკრიტიკებს მის განზრახვას - თაღლიბებზე გავლენის მოპოვება. აქცენტს აკეთებს მის მიერ მიყენებულ შეურაცყოფებზე და აქაც არ ივიწყებს დროდადრო თავისი ტომის საგმირო საქმეებს. შეიძლება ვთქვათ, რომ მეორე თავში ერთგვარი სინთეზია ფახრისა და ჰიჯასი.

მესამე ნაწილი ფახრი. აქ მკაფიოდ და აშკარად ჩანს ტომობრივი მმართველობის ელემენტები, რომლებიც არსებობდა ისლამამდელ არაბეთში. პოეტი წინა პლანზე აყენებს თავისი ტომის გმირობებს, ღამაზად ხატავს გარდახდილი ომის სურათებს. ამ აღწერებში კი კარგად ჩანს ეთნიკური ჯგუფების ისტორიული კონფლიქტები, რომლებიც არსებობდა იმ პერიოდში. მაგრამ კასიდაში არ ჩანს საგმირო ეპოსი, აქ არ არის ცენტრალური ფიგურა, არ ჩანს ბრძოლა თავისუფლებისათვის, არ არის მთავარი (ღირიული) გმირი. ეს მუალაკა არის ჰიმნი ტომობრივი ცხოვრებისა, ტომობრივი თვითშეგნებისა, სადაც კოლექტიური თვითშეგნება უფრო აღემატება ინდივიდუალიზმს.

პოეტი ჰირის მეფისადმი მიმართვის სიტყვებში მეფის ქებაზე უფრო საკუთარ გვარიშვილობაზე საუბრობს, ძირითადად ყურადღებას ამახვილებს საკუთარ წარმომავლობაზე, თავის სახელოვან წინაპრებზე, თავის ტომზე და მეფეს სიმშვიდისკენ მოუწოდებს:

„ჰეი, აბუ ჰინდ, არ აჩქარდე, მშვიდად გვისმინე, //

ამოგვასუნთქე, რომ გიამბოთ საქმე სარწმუნო” (ფურცელაძე 1985: 65).

ამ ბეითის ანალიზის საფუძველზე შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ფახრის გადმოსაცემად ქულსუმი კარგად იყენებს მიმართვის ფორმას, სადაც კარგად იკვეთება მისი დამოკიდებულება როგორც მეფისადმი, ისე თავისი ტომისადმი, და ის სიამაყე რაც, როგორც ზემოდ აღვნიშნეთ, ახასიათებდა ყველა ბედუნს.

პოეტი საკუთარი ტომის ქებას უთმობს თავისი „მუალაკას” ბეითთა 2/3-ს, საუბრობს გადახდილ ომებზე, წარმატებებზე, დეტალურად აღწერს ბრძოლის ყველა ნიუანსს, არ იცავს არანაირ ზღვარს. ჩანს პოეტის მგზნებარე აღტკინება, რომელიც მას დაუფლებია, მოჭარბებული სითამამით საუბრობს თაღლიბის ტომის სიძლიერეზე, თავისი წინაპრების და ნათესავების საგმირო საქმეებზე, არც საკუთარი თავის წარმოჩენა ავიწყდება. ამ ნაწილში ის კარგად იყენებს ჯაჰილიის პერიოდის პოეტიკის საშუალებებს: ფსიქოლოგიურ პარალელიზმებს, მეტაფორას, ეპითეტებს, ჰიპერბოლებს, მოყავს შედარებები. მაგალითად: მტრის დამარცხებას ადარებს ქარის წისქვილს, რომელიც ფქვავს ხორბალს, ამასთან ადგილს, სადაც მტერი იქნა დამარცხებული – აღ-ნეჯდი – ადარებს საცერს და ა.შ. პოეტი ერთი თემიდან მეორეზე ელვისებურად გადადის, ბეითებში ისმის ომის ხმაური, ცხენების ფლოქვების ხმა და ა.შ. ამიტომ მისი პოეტური მეტყველება ძალიან დინამიურია, მათში არის რიტორიკული შეკითხვები, მიმართვები მოწინააღმდეგისადმი ან მსაჯულისადმი.

ქულსუმის კასიდა შედგენილია ადამიანის მიერ, რომელიც ამაყობს თავისი წარმომავლობით, ძალითა და ღიღებით. მისი ბეითები საკვება ერთმანეთთან შეუსაბამო სიტყვებით, გადიან რეალური შეგრძნების გარეთ, არ ექვემდებარებიან ლოგიკას, რადგან პოეტი დავისას აღმოჩნდა რთულ მდგომარეობაში. ყოველივე ამან გამოიწვია თავშეუკავებლობა, რასაც მოსდევს მის მიერ გამოთქმული უხამსი სიტყვები და უპატივცემულო დამოკიდებულება დამსწრე მიმართველებისადმი, როგორც აღვნიშნეთ ისმის რიტორიკული კითხვები:

„როგორ ინებე, ჰოი, ამრ იბნ ჰინდ, //

თქვენი თავადის მსახურნი ვიყოთ?!

როგორ ინებე ჰოი ამრ იბნ ჰინდ, //

რომ ყური უგდო მახეზღარებს და დაგვაკნინო?!

შენ გვემუქრები და გვექადნები, მაგრამ იცოდე, თვითონ გვიფრთხილდი, //

ჩვენ დედაშენის მოახლენი როდი ვყოფილვართ?!” (ფურცელაძე 1985: 68).

ქულსუმი სიამაყით საუბრობს თავის წარმომავლობაზე, განადიდებს წინაპრებს, აღწერს მათ ბრძოლებს, გამარჯვებებს, ღიღებას. მძაფრი შეგრძნებები მასში კლავენ გონებრივ აზროვნებას, უღვიძებენ ფანტაზიას და კარნახობენ სიტყვებს, სიტყვებს, რომლებიც საკვება გადაჭარბებით, ზღვარს გადასული სიამაყით და ტრაბახით და, რაც მთავარია, საოცარი ტომობრივი პატრიოტიზმით:

„მე მემკვიდრე ვარ მუჰალჰილისა და უმჯობესის, ზუჰაირისა, //

საუკეთესო მოსახვეჭელის – მათი სახელის და ღიღებისა!

ათაბისა და ქულსუმისა, შთამომავალი მათი ყველასი, //

ჩვენ მიგვიღია მემკვიდრეობად მემკვიდრეობა კეთილშობილთა.

ჩვენ ვართ ზუ ლ-ბურას მემკვიდრეები, ჩვენი მცველისა, შენ რომ გსმენია, //

„ზუ ლ-ბურას, ვისი მეოხებითაც, ჩვენ სხვებსაც ვიცავთ გაჭირვებისას“ (ფურცელადე 1985: 68-69).

ქუელსუმის კასიდაში კარგად ჩანს თაღლიბელთა სიყვარული თავისუფლებისადმი, ის იხეობა რომ მათ აქლემებსაც კი არ სურთ, რომ იყვნენ შეკაზმულები (იგ. დაბმულები):

„თოკი გაწყდება, საბელით რომ დავაბამთ აქლემს,

ანდა კისერი მოტყდება დაბმულს“ (ფურცელადე 1985: 69).

პოეტი საუბრობს თავისი თანატომელების და მთლიანად ტომის დამოკიდებულებაზე საკუთარი სიტყვისა და ფიცის მიმართ, რომ ისინი სულ არიან სიტყვისა და დაპირების პატრონები, არ უდალატებენ არასოდეს დადებულ ფიცს, რომ ეს მათ ოდითგანვე მოსდევთ, მათი წინაპრებიც ასეთები იყვნენ და სწორედ ამიტომ არის თაღლიბის ტომი გამორჩეული ყველასაგან:

„ჩვენ ვიცავთ აღთქმას იმათზე უკეთ,

ვასრულებთ სიტყვას, თუ დავიფიცებთ“ (ფურცელადე 1985: 69).

ეს მუალაკა შექმნილია ადამიანის მიერ, რომელიც დაჯერებულია თავის შესაძლებლობებში, ის ორჯერ ჩავარდა რთულ სიტუაციაში, ამან კი მის ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე დიდი ზეგავლენა მოახდინა, მოექცა რა ამ ზეგავლენის ქვეშ, მის ლექსში არის „ქარიშხალი“, ქარიშხალი გრძნობებისა, აზრებისა, წარმოსახვებისა და სიტყვებისა. ამ კასიდამ ასახა პოეტის მთელი შინაგანი სამყარო, იყო რა ტომის ერთ-ერთი მმართველი, ყველანაირად უფროსილდებოდა თავის ტომს, მის სიდიადეს, მის სიძლიერეს, ამიტომ იცავდა მას მოჭარბებული გრძნობებით, ემოციებით, რა დროსაც არ ერიდება იქ მყოფი მმართველის, მეფის შეურაცხყოფას, მის გაკიცხვას, არ იჩენს მის მიმართ არანაირ პატივისცემას.

პოეტის გრძნობები ჩანს ასევე ლექსწყობაში, მისი სიტყვები თავისუფლად წარმოითქმის, მაგრამ არ არიან სათანადოდ შერჩეულნი, რადგან ნაკარნახევი არიან ტომობრივი პატრიოტიზმით და ამიტომ პოეტს არ აქვს დრო მათი შერჩევისა, თუმცა ქმნიან ერთგვარ მუსიკას, რომელშიც ისმის ომის თემა და ამიტომ მსმენელზე ახდენს დიდ ზეგავლენას.

ლიტერატურა:

1. ფურცელადე ნ., მუალაკები (თარგმანი, წინასიტყვაობა, კომენტარები), თბილისი 1985.
2. Филштинский И.М. Арабская литература в средние века. Словесное искусство арабов в древности и раннем средновековье. Москва. 1959.
3. Ханна Аль-фахური. История арабской литературы. Москва. 1959.

Вахтанг Тевдордзе

Фахр в Муаллаке Амр ибн Кульсума
Резюме

Амр ибн Кульсум - вождь и выдающийся поэт племени таглиб. Как говорилось выше, между двумя родственными племенами бакр и таглиб шла непрерывная многолетняя война. Однажды, дабы разрешить давний спор, племена обратились к арбитру в лице Амра ибн Хинд. В качестве представителя племени таглиб был отправлен Амр ибн Кульсум; как гласит предание, речь в защиту своего племени он произнес перед арбитром в форме небольшой поэмы, которую арабская критика относит к числу муаллак. рифма касиди <<нун>>, размер <<вафир>>. основное тема сочинения – фахр, рассказать историю борьбы таглибитов с бакритами. прославить доблесть племени таглиб и свои собственные подвиги.

Он умер около 600 лет. Муаллака пользовалась широкой известностью в литературном мире доисламской эпохи. Весь народ племени Таглиб знал ее наизусть и постоянно ее распевал. Вопрос: действительно ли было произнесено это касида непосредственно перед королем? Многие филологи считают что это поэма была написана в другое время.

Vakhtang Tevdoradze

Fakhr in 'Amr ibn Kulthūm Mu'allaqāt
Abstract

Fakhr is a praise of oneself and one's tribe. It is a central part of *ḳasida*. A poet praises heroic and kind deeds made by himself or his tribe. 'Amr ibn Kulthūm (flourished 6th century, died 600 year, through he was the grandson of al-Muhalhil), pre-Islamic Arab poet whose *qaṣīdah* ("ode") is one of the seven that comprise the celebrated anthology of pre-Islamic verse *Al-Mu'allaqāt*. a knight and the leader of the Taghlib tribe. The great Basus War, which was between the Taghlibs and the Bakrs, lasted for approximately forty years until the Lakhmids king of al-Hirah, 'Amr ibn Hind, urged them to make peace with each other. His poem was praising only his own tribe, mocking and humiliating all others and he was showing no respect at all to the king. This left deep scars in the heart of this king. In his qasi-dah (ode), 'Amr fiercely extols the strength, courage, and cruelty of his tribe, and hurls threats against its foes. This type of writing is a classic example of the fakhr (boasting) often found in Arabic poetry of the time. 'Amr's poem became so popular among his Taghlib tribesmen that they expanded it in the retelling and the ode has since influenced subsequent generations of Arabic poets.

რეცენზენტი: პროფესორი ნაზია ჟანბეისიძე

ლიტერატურათმცოდნეობა Литературоведение Literature

თეა თვალავაძე

თბილისი, საქართველო

ცისფერყანწელების გამოუქვეყნებელი წერილები

მწერლის ეპისტოლური მემკვიდრეობის შესწავლასა და გამოცემას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ლიტერატურისმცოდნეობითი და ტექსტოლოგიური კვლევებისთვის. პირადი თუ ოფიციალური წერილები ავტორის ცხოვრებისა და შემოქმედების შესწავლის უტყუარი წყაროებია.

მიუხედავად იმისა, რომ პირადი წერილები ფართო საზოგადოებისთვის არ არის განკუთვნილი და ხშირად მეტად ინტიმურ ინფორმაციასაც შეიცავს, ზოგჯერ კი უნებლიედ თუ შეგნებულად არის დამახინჯებული ფაქტები, დღეს მათი გამოქვეყნების მართებულობას ეჭვქვეშ აღარავინ აყენებს. პირადი მიმოწერა აზუსტებს ისეთ ბიოგრაფიულ დეტალებს, რომლებიც სხვაგვარად არის ცნობილი ან საერთოდ უცნობია.

ცისფერყანწელების პირადი წერილები სრულად ან კუპიურებით არაერთხელ გამოცემულა მწერალთა ტომეულებში, მაგრამ ცისფერყანწელების ეპისტოლური მემკვიდრეობიდან გარკვეული ნაწილი ყურადღების მიღმა დარჩა და დღემდე გამოუქვეყნებელია. ცისფერყანწელების ერთმანეთთან, ოჯახის წევრებთან, სხვა ქართველ თუ უცხოელ მწერლებთან მიმოწერა ნათელს პყვნს აქამდე უცნობ ფაქტებს, მათი შემოქმედების ახლებურად გააზრების საშუალებას იძლევა და ახალი კვლევების საფუძველს ქმნის.

ცისფერყანწელების პირადი წერილების უმეტესობა ლიტერატურის მუზეუმშია დაცული და მათი დიდი ნაწილი გამოქვეყნებულია; ტიცინ ტაბიძისა და პაოლო იაშვილის წერილები თავმოყრილია საარქივო ორტომეულებში, კოლაუ ნადირაძის მიმოწერა გამოქვეყნდა მუზეუმის პერიოდულ გამოცემაში „ლიტერატურის მატრიანე“, რამდენიმე წერილი დაიბეჭდა გრიგოლ რობაქიძის ხუთტომეულში.

ცისფერყანწელების ეპისტოლური მემკვიდრეობიდან, სავარაუდოდ, მნიშვნელოვანი ნაწილია დაკარგული ცნობილი მიზეზის გამო, ნაწილი კი ყურადღების მიღმა დარჩა და დღემდე გამოუქვეყნებელია. წერილები გაფანტულია სხვადასხვა არქივსა და მუზეუმში, კერძო

კოლექციებში. ბარათები, ლიტერატურის მუხეუმის გარდა, დაცულია ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში, საქართველოს ეროვნულ არქივში, იოსებ გრიშაშვილის ბიბლიოთეკა-მუხეუმში, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივში, ქუთაისის ცენტრალურ არქივში, ქუთაისის ისტორიულ მუხეუმში, გიორგი ლეონიძის სახლ-მუხეუმში პატარძელში, პაოლო იაშვილის ოჯახში.

ლიტერატურის მუხეუმმა თავი მოუყარა პაოლო იაშვილის, ტიციან ტაბიძის, ვალერიან გაფრინდაშვილის, კოლაუ ნადირაძის, ნიკოლო მიწიშვილის, სერგო კლდიაშვილის, გიორგი ლეონიძის, შალვა კარმელის, ალი არსენიშვილის, სანდრო ცირეკიძის, შალვა აფხაიძის, რაჟდენ გვეტაძის, ივანე ყიფიანის, ლელი ჯაფარიძის წერილებს და გამოსაცემად მოამზადა მათი პირადი და ოფიციალური მიმოწერა როგორც ერთმანეთთან, ასევე სხვა ქართველ თუ უცხოელ მწერლებთან, ოჯახის წევრებთან და მეგობრებთან. ეს მიმოწერა მეტად საინტერესოა და ნათელს ჰყენს მათი ცხოვრებისეული თუ შემოქმედებითი ბიოგრაფიის მრავალ დეტალს.

ვალერიან გაფრინდაშვილი მწერლის ბიოგრაფიის როლს მის შემოქმედებაში განიხილავს ესეში „დეკლარაცია (ახალი მითოლოგია)“: „...დღეს პოეზიაში თვალსაჩინოა ერთი ხაზი, ერთი ტენდენცია, რომელიც თანდათან უფრო პოპულარული ხდება. ძალიან დიდხანს, პოეტების ბიოგრაფია, მათი ცხოვრება და პიროვნება ნაკლებად აინტერესებდა მკითხველ საზოგადოებას და თვით პოეტებს. მთავარი ყურადღება მიპყრობილი იყო პოეტის შემოქმედებაზე. პოეტი თავის შემოქმედების გარეშე იდგა. დღეს კი პოეტის პიროვნება ინტენსიურ ინტერესს იწვევს... ხშირად პოეტის ცხოვრება ორიგინალურია არა ნაკლებ, ვიდრე მისი პოეზია. ტყუილად იკარგებოდა პოეტის ბიოგრაფია და სახელი. თანამედროვე პოეზიას სურს გამოიყენოს პოეტის ბიოგრაფია და მისი მაგიური სახელი, რომელიც არის მისი შემოქმედების სარკე და ეკვივალენტი...“ [გაფრინდაშვილი, 1922: 9-10].

დღემდე გამოუქვეყნებელია ვალერიან გაფრინდაშვილისა და ალი (ალექსანდრე) არსენიშვილის მიმოწერა, რომელიც ცისფერყანწილების ორდენის დაარსებამდე პერიოდს, 1914-1915 წლებს, მოიცავს. აქ უკვე ჩანს მათი გატაცება სიმბოლიზმით, მაჰყავთ სიმბოლისტი პოეტების (ვერჰარნი, ვერლენი, ტიუტჩევი, ბრიუსოვი, სოლოგუბი, ბლოკი, ბალმონტი და სხვ.) სტროფები და ერთმანეთს აზრს უზიარებენ მათი შემოქმედების შესახებ.

ქუთაისიდან მოსკოვში ალი არსენიშვილთან გაგზავნილ ერთ-ერთ წერილში ვალერიან გაფრინდაშვილი განიხილავს წარსულისა და მოგონების კავშირს შემოქმედებასთან; აცნობებს ქუთაისის კულტურული ცხოვრების შესახებ და უზიარებს თავის შთაბეჭდილებას: „როცა წარსულზე ვფიქრობ, თითქოს ვიჯდე ჩემ სამარეზე ან და ვუცქერდე ჩემს თავს თეთროვლისებურ კუბოში. ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ, როგორც ამბობს დიდებული ტიუტჩევი: „Душа моя эллизіум тьеней, и т. д.“ ძალიან საინტერესო პრობლემაა, სხვათა შორის, ხსოვნა და მოგონება და მათი კავშირი შემოქმედებასთან. მაგალითად, არსებობს ორი ქუთაისი: ერთი ნამდვილი, რომელშიდაც ახლა მე ვცხოვრობ და მეორე ის, რომელიც შექმნა შენმა წარმოდგენამ, შენმა ხსოვნამ და სევდიანმა გრძნობამ. ნეტა, ჩამოხვიდოდე ქუთაისში. ეს ქალაქი არის ფენომენი, ის არ ემორჩილება ისტორიის და პროგრესის კანონებს. ესე იგი არ იცვლება. მაგრამ, როგორც ტიპი პროვინციალური ქალაქისა, ქუთაისი შეუდარებელია. დიდ ქალაქში (მაგალითად, მოსკოვში) чувствуется на каждом шагу „измѣна“, როგორც შენ გიყვარს

თქმა. აქ კი ამისთანა გრძნობა არ მაწუხებს. უნდა გახვიდე სადამოს ბაღში, თუ გინდა, ნახო ჩვენი მთარშიყე ახალგაზრდობა. როცა ხედავ ყმაწვილ კაცს ყმაწვილ ქალთან, გრძნობ, რომ მათი „რომანი“ გათავდება ჯვარის წერით და არა რაიმე კატასტროფით. თუმცა „დალატი“ – პიესა სუმბატოვისა იღვმება სცენაზე, მაგრამ ამ სიტყვას (в твоём смысле) არა აქვს ადგილი აქაურ ცხოვრებაში. Провинции нужны не оттенки, а краски. Именно в провинции рождается у человека жажда простого обывательского счастья... ქალაქში არის ხუთი „რადიუმი“, ასე უძახიან აქ სინემატოგრაფს, ხანდისხან წაიკითხავს ლექციას ვინმე ინტელლიგენტი. სტუდენტები არაა აქ ბევრი. ეტყობა დარბეზე არიან წასული. კიდევ გეკითხები: ჩამოხვალ თუ არა ქუთაისში? ნეტა მაშინ წამოსულიყავი. ისევ მგონია, რომ არც წრეულს ჩამოხვალ. ახლა აქ რო იყო, ბევრ მოგონებას წავიღებდით აქედან მოსკოვში. შენი ჭირიმე, მითხარი, რას აკეთებ, კითხულობ, ნავარდობ ქალებში თუ მართლაც ნირვანამ გაგაბრუნა და დაგაძინა? ნეტა აქაური ქალები განახა! ნეტა გაგაგონა მათი ზეციური ხმა! არა, ძმაო, ქუთაისის ქალებს ვერ დაიწუნებს ვერაფერს, თუმც სამოთხიდან მოსული ანგელოზი...“ [ხელნაწერი, სსღმ. 26816-3-ხ.].

ასეთივე განწყობა ჩანს ტიცციან ტაბიძის მიერ 1917 წელს მოსკოვიდან ელიზავეტოპოლში ელენე ბაქრაძესთან გაგზავნილ ბარათში, რომელიც დაცულია გიორგი ლეონიძის სახლ-მუზეუმში, პატარძელში და პოეტის ახლახან გამოცემულ ორტომეულში არ დაბეჭდილა.

„...ჩემი ამდგანს აქ დარჩენა მარტო იმით თუ გამართლდება, რომ შვიდი ეგზამენი ჩავაბარე კიდევ, თუმცა საშინლად დავიდაღე. მოსკოვი გამოიცვალა სრულიად, ქუჩა ლაპარაკობს ძალიან ხმამაღლა და, როგორც ყოველთვის, მისი ხმა ძალიან შეურაცმყოფელია ესტეტიზმისთვის. მეოთხეჯერ მივიღე ტელეგრამმა ტფილისიდან, რაც მაიძულებს წამოსვლას... ალბად ერთი თვე იქ მომიხდება დარჩენა, რასაკვირველია, უქუთაისოთ ვერ გავძლებ. ჩამოვიდა გალაქტიონი, როგორც ყოველთვის, ცუდ ამბებს ამბობს, მაგრამ მე მაინც საქართველოს სიცხე და მზე და მეგობრები მეწვიან. უკვე ჩავეწერე ექსკურსიაში, რომელიც 21 გამოვა მოსკოვიდან. საქართველოში ალბად გნახავთ. იყავით მზიანი და მაპატიეთ პროზა წერილი“... [ხ. №755].

კოლაუ ნადირაძე მოგონებაში „დებედაჩაის დამე“ წერს: „ჩვენ არ ვშობილვართ ერთი დედისაგან, მაგრამ ჩვენ ალბათ ერთდროულად გავახილეთ თვალი, რათა ერთნაირად დაგვენახა, ერთნაირად გვეგრძნო ეს განგების ნაბოძები დიადი სამშობლო...“ [ნადირაძე, 1984: 74]. ცისფერყანწველების ადრეული წერილების გაცნობისას ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, რომ ერთი ავტორის დაწერილია ყველა ბარათი; ცხადი ხდება, რომ ორდენის შექმნამდეც მათ ერთი იდეურ-ესთეტიკური მრწამსი აერთიანებდათ. პეტერბურგის უნივერსიტეტის სტუდენტი შალვა აფხაიძე სანდრო ცირეკიძეს აცნობებს, რომ წაიკითხა ანდრეი ბელის წერილები სიმბოლიზმზე, „აპოლონის“ ნომრები, სადაც დაბეჭდილია ანენსკის წერილები, გიპიუსის, ბაღმონტის, ბრიუსოვის და ბლოკის ლექსები და ლირიკული პიესები, ედგარ პოს მოთხრობები; ძალიან მოსწონს ეს წიგნები და შეიძინა კიდევ. წერილში იგრძნობა დეკადენტური განწყობა, კლასიკოსთა შემოქმედების უარყოფისა და წარსულის გადაფასების მცდელობა.

„...მე ესხლა ვამზადებ მოხსენებას ბარათაშვილის შესახებ. ჩემს მეტი ჯერ ჯერობით არავინ არ ამზადებს. ძალიან დაინტერესებულნი არიან ქალები ჩემი მოხსენებით და უნდათ დასწრება. თუმცა გარეშე პირებს არა აქვთ ნება ჩვენ სამეცნიერო წრეში სიარულის, მაგრამ იმ სადამოსათვის აიღეს უკვე ნებართვა. სადამო განზრახული გვაქ 30 ნომბერს. ძალიან

მეშინია. ვიცი წინ და წინ, რომ უკმაყოფილებით შეხედებიან მოხსენებას. ბარათაშვილის კულტი ჩვენში ძლიერია. ბარათაშვილის პოეზია, ჩემი ფიქრით, ფორმის სრული დაცვითაა, ჩვენ ვტკბებით ბესიკის ლექსის ტექნიკით, ბარათაშვილი კი უძლურია თავის ლექსის ტექნიკით. ხომ მეთანხმები? მერე მე მგონია, რომ ბარათაშვილს და იმ დროს შორის, რომელშიდაც იგი ცხოვრობდა, არ არსებობს მიზეზობრივი კავშირი. ბარათაშვილისთანა პოეტი შესაძლებელია მოვლენოდა საქართველოს მაშინაც, როდესაც იგი უხვად სუნთქავდა თავისუფლების ჰაერს. ამაშიდაც ხომ დამეთანხმები, სანდრო? აქ კი ვიცი, ეს დებულება გამოიწვევს დიდ უკმაყოფილებას და სხვა ასეთი კითხვები კიდევ მექნება, მერანის შესახებ, მაგრამ ამაზე შემდეგ...“ [სსლმ. 26099-54-ხ].

1918 წლიდან ცისფერყანწელთა ნაწილის და სხვა მწერლების თბილისში გადასვლას სერგო კლდიაშვილი „დიდ გადასახლებას“ უწოდებს და საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებას უკავშირებს: „...საქართველოში ეროვნული მოძრაობის და პოლიტიკური ცხოვრების ცენტრი თბილისი იყო და ბუნებრივია, თუ ქართველი ინტელიგენციის ცოცხალი ძალა სწორედ აქედ დაიძრა... ეს ის დრო იყო, როცა არც საზოგადოებას და არც ხელისუფლებას, ასე ვთქვათ, არ ეცალა ლიტერატურისათვის. მაგრამ, ოი, საკვირველებავ, ამ ფანტასმაგორიით აღსაესე დროში ლიტერატურული ცხოვრება არათუ ჩაკვდა, პირიქით, ძალას იკრებდა“ [კლდიაშვილი, 1975: 490]. კოლაუ ნადირაძე კი იგონებდა: „...ჩვენ ცისფერყანწელთა ქუთაისში დარჩენილი ჯგუფი, ბოჰემურ ცხოვრებასთან ერთად, ნაყოფიერ შემოქმედებით მუშაობასაც ვახერხებდით, ჟურნალ „ცისფერი ყანწების“ მეორე ნომრის გამოსვლისა და ჩვენი მეგობრების თბილისში გადასვლის შემდეგ შეეძლოთ საკუთარი ნაწარმოებების და პირველი წიგნების გამოცემა...“ [ნადირაძე, 1984: 33]. 1920 წელს სანდრო ცირეკიძემ ქუთაისში დააარსა „ცისფერყანწელის“ გამომცემლობა „კირჩხიბი“, გამოსცა ჟურნალი „შილდოსანი“, „ახალი მწერლობის ანთოლოგია“, ვალერიან გაფრინდაშვილისა და კოლაუ ნადირაძის ლექსთა, თავისი მინიატურების კრებულები, სტეფან მაღარმეს შემოქმედების ქართული თარგმანი.

ამ პერიოდს ეკუთვნის შალვა აფხაიძის, ამჯერად თბილისიდან ქუთაისში გაგზავნილი, მეორე წერილი სანდრო ცირეკიძისადმი. წერილიდან ჩანს, რომ იმ დროსთვის ცისფერყანწელთა შორის განხეთქილება იყო, რაც ტიცციან ტაბიძის დავალებით გიორგი ლეონიძის გამოქვეყნებულ წერილს გამოუწვევია და რამდენიმე ცისფერყანწელისთვის სიმშვიდე დაურღვევია. შალვა აფხაიძე მიიხნევს, რომ რაც მათში რევოლუციური იყო, ბანალობად იქცა და რუტინის გადალახვის ერთადერთ საშუალებად ჯგუფის დაშლა და ახალი გზების ძიება ესახება. მეგობარს აცნობებს „ქიმერიონში“ გამართული სადამოს შესახებ და წუხს, რომ შემოსული თანხით „შილდოსნის“ გამოცემას არ შეეწივნენ.

წერილი უთარიღოა, მაგრამ მასში გადმოცემული მოვლენების მიხედვით ზუსტად თარიღდება 1920 წლის 5 აპრილით; კერძოდ, „ქიმერიონი“ უკვე გახსნილია (გაიხსნა და ცისფერყანწელთა სადამო გამართეს 1919 წლის 27 დეკემბერს), ტიცციან ტაბიძისა და ნინო მაყაშვილის ქორწინება აღნიშნულია, როგორც ახალმომხდარი ფაქტი და აღწერილია წინა დღეს ჩატარებული მწერალთა ყრილობა. გამომსვლელთა მიხედვით, მწერალთა II კონფერენციაზე საუბარი, რომლის პირველი სხდომა 1920 წლის 4 აპრილს გაიმართა [კვერენჩილაძე, 1983: 16-17]. წერილი ამ თვალსაზრისითაც საინტერესოა: „გუშინ გაიხსნა მწერალთა ყრილობა. რა კარგი ქენით,

რომ არ ჩამოდით. ასეთი სიცარიელე და სრული უბადრუკობა სულის და გონების ჯერ არც ერთ ყრილობაზე არ მინახავს. რა კარგია, რომ უცხო არავინ ესწრება ამ ყრილობას! კარგათ და მოხდენილათ დაახასიათა ერთ სიტყვაში ვანიჩკამ: ეს გამოქცეულთა (беженцы) ყრილობაა, თავმჯდომარე კი (გომართელი) სელტერასკით შერეულ ღვინოს გავსო. მოხსენება გააკეთა გამგეობის მხრით კ. მაყაშვილმა, ძლიერ უფერული და უშინაარსო. შემდეგ სარევიზიო კომისიამ, რომელმაც გააქარწყლა სრულიად გამგეობის მუშაობა: აღნიშნა საშინელი დაუდევრობა. უსისტემობა ანგარიშების წარმოებაში და სხ. გამგეობა საშინელ მდგომარეობაში ჩავარდა. ვართაგავამ ისარგებლა და გაილაშქრა „ახალგაზრდების“ წინააღმდეგ. ფედერალისტებმა რეპლიკების ზვინი დასდგეს. ჩააცივდნენ „ქიმერიონს“. გლახა შთაბეჭდილება შეიქნა. იხსნა გამგეობა ისევ აკ. პაპავამ, რომელმაც საუცხოვო სიტყვა სთქვა. თითქმის ერთი საათი ილაპარაკა. გაფანტა სრულიად შთაბეჭდილება. არ ვიცი, პაპავა რომ არ ყოფილიყო, როგორ დაძვრებოდნენ. ტიცინს სრულიად არ სცოდნია ლაპარაკი. პაოლომაც ვერაფერი სთქვა. ასეთი იყო გუშინდელი დღე. დღეს მეორე სხდომაა დანიშნული...“ [სსლმ. 26099-53-ხ.].

ცისფერყანწელები პირად წერილებში ერთმანეთს უზიარებენ აზრს მიმდინარე ლიტერატურული პროცესებისა და კულტურულ-საზოგადოებრივი ცხოვრების შესახებ; თვალსაჩინო ხდება მწერლის მსოფლმხედველობა და ზუსტდება ისეთი ბიოგრაფიული დეტალები, რომლებიც სხვაგვარად არის ცნობილი ან საერთოდ უცნობია მკვლევრისა და მკითხველისთვის. ზოგ წერილს ერთვის ლექსები, მათი დაწერის მოტივი და ავტორისეული შეფასება. პაოლო იაშვილის კოლაუ ნადირაძისადმი წერილში მოყვანილია „მელორის სიმღერა“, იოსებ გრიშაშვილისადმი წერილში – „იქითური“; იოსებ გრიშაშვილისადმი წერილებს ახლავს ასევე ტიცინ ტაბიძის ლექსი „ფატმან ხათუნ“ და შალვა კარმელის „Ego vi amo“.

საზოგადოებრივ-პოლიტიკური თვალსაზრისით მეტად საყურადღებოა საქართველოს შინაგან საქმეთა არქივში (საქართველოს სსრ კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის არქივი) დაცული დოკუმენტები. მათ შორისაა, ნიკოლო მიწიშვილის მიმოწერა ლევან ღოდობერიძესა და ლევან აღნიაშვილთან 1923-1924 წლებში, როდესაც ის პარიზში იმყოფებოდა; გრიგოლ ვეშაპელის მიერ ნიკოლო მიწიშვილისთვის 1925-1926 წლებში პარიზიდან თბილისში გამოგზავნილი წერილები. წერილებში საუბარია ქართველ ემიგრანტთა ყოფაზე პარიზსა და ბერლინში, შიდა პოლიტიკურ უთანხმოებებზე; ქართული გამომცემლობის დაარსების, „ახალი საქართველოს“ რედაქციის მუშაობის, ბერლინში ქართული ფილმების გატანისა და სხვა საზოგადოებრივ-კულტურული მოვლენების შესახებ.

სერგო კლდიაშვილის მიმოწერა მეგობრებთან და მშობლებთან მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ცისფერყანწელების ლიტერატურული ურთიერთობების შესასწავლად; ის მოგვითხრობს დავით კლდიაშვილის უკანასკნელი წლების შესახებ, გადმოგვცემს მისი შემოქმედების დაუფასებლობით გამოწვეულ გულისტკივილს. დედის – მარიამ მაჭავარიანის 30-მდე წერილი ცხადყოფს კოლექტივიზაციის თანმდევი პროცესებით გამოწვეულ უკიდურეს გაჭირვებასა და ოჯახის გაუსაძლის ყოფას. 1930 წელს მარიამი შვილს მამის მდგომარეობას აცნობებს და სთხოვს სიმონეთში სასწრაფოდ ჩასვლას: „...სერგოს ჭირიმე, მამაშენის საქმე რაღა საკითხავია, ვერ აგიწერ. წევს, ზეზე არ დგება. რა უყო, არ ვიცი... ვზივარ კრუხივით და

უცდი, რა მოითხოვოს, რა უყო. ასე რომ ვიტანჯები. არ ვიცი, არევის არ იკარებს, არევის არ შედის მასთან, ყველას ეშინია. აბესალოს იხმობს ხანდახან და იმას დაუწევებს ლაპარაკს, ისე არავის ხმას არ სცემს. აბესალოს უთხრა, ჩემი იუბილენი ყოფილა ექვს მაისს, ჩემთვის არაფელი არ უცნობებიათ, ტანზე არაფელი არ მაცვია და მასხრათ მე არ გამოვალ ხალხშიო; რატომ სერგო არ მწერს, ან ადრე არ მოდის, თუ მართლა ექვს არისო, აბესალოს უთხრა. მისწერე, მე არ მსურს, იქნეს იუბილენი და თავი დაანებონო. სულ აღარ არის. თუ მართლა იქნეს, შენ დროზე ჩამოდი, რომ ბლუზა მაინც მოუსწროთ, სირცხვილი არის...“ [სსლმ. 27134-9-ხ].

მიუხედავად იმისა, რომ პირადი წერილები ფართო საზოგადოებისთვის არ არის განკუთვნილი და ხშირად მეტად ინტიმურ ინფორმაციასაც შეიცავს, ზოგჯერ კი უნებლიეთ თუ შეგნებულად არის დამახინჯებული ფაქტები, დღეს მათი გამოქვეყნების მართებულობას ეჭვქვეშ აღარავინ აყენებს. ცისფერყანწელთა გამოუქვეყნებელი წერილების შესწავლით შესაძლებელი ხდება სხვა წერილებისა და შესაბამისად, ბიოგრაფიული მოვლენების დათარიღება, ნაწარმოებების შექმნის დროის, მოტივისა და შემოქმედებითი ისტორიის დადგენა, რაც ახალი კვლევების საფუძველს ქმნის.

ლიტერატურა:

გაფრინდაშვილი, 1922 – გაფრინდაშვილი ვ., დეკლარაცია (ახალი მითოლოგია), ჟურნ. „მეოცნებე ნიამორები“, 1922, წიგნი მეშვიდე, 1923.

კლდიაშვილი, 1975 – კლდიაშვილი ს., ლექსები იყო მათ საგზალი, თხზულებათა კრებული, ტომი III, თბილისი, 1975.

კვერენჩილაძე, 1983 – კვერენჩილაძე რ., საქართველოს მწერალთა კავშირი (1917–1982), თბილისი, 1983.

ნადირაძე, 1984 – ნადირაძე კ., რაც ლექსად ვერ ვთქვი, თბილისი, 1984.

ხელნაწერები: ლიტერატურის მუზეუმში დაცული – სსლმ. 26816-3-ხ., სსლმ. 26099-54-ხ., სსლმ. 26099-53-ხ., სსლმ. 27134-9-ხ.; გიორგი ლეონიძის სახლ-მუზეუმში დაცული – №755.

Tea Tvalavadze

Неопубликованные Письма "Цисперканцелеби" Резюме

Изучение писательского наследия и его публикация имеет особое значение для литературоведческих и текстологических исследований. Личные или официальные письма достоверные источники познания жизни и творчества писателя. В личных авторских письмах высказаны мнения о текущих литературных процессах, о культурно-общественной жизни и политической ситуаций, также о истории создания произведения.

Личные авторские письма не рассчитаны на широкую публику, часто они содержат интимную информацию и иногда эта информация намеренно или непроизвольно искажена, но не смотря на это,

сегодня уместность публиковать их уже некто не ставит под сомнение. Личная переписка уточняет такие биографические детали, которые обществу известны в ином виде или вообще неизвестны.

Письма `Цисперканцелиби` (Голубые роги) не раз были опубликованы полностью или купюрами в писательских томах, в биографических очерках и в периодических изданиях. Общество заинтересованное этой сферой хорошо знает творчество и деятельность Цисперканцеловцев, но определённое количество эпистолярного наследия писателей остаётся мимо внимания и они до сих пор неиспользованные. Переписка писателей друг с другом, с членами семьи или с другими грузинскими и зарубежными литераторами проливает свет на до сих пор неизвестные факты, даёт возможность по новому осмыслить творчество Цисперканцеловцев (Голубые роги) и создаёт фундамент для новых исследований.

Tea Tvalavadze

The Unpublished Correspondence of the `Tsisperkantselibi`

Abstract

The study and publication of the writer's epistolary heritage is of particular importance for literary and textual studies of literature. Personal or official letters represent the authentic sources of the author's life and creativity. Personal letters reflect the opinion of the current literary processes, cultural and social life and political environment, as well as the history of creation of the work.

Although personal letters are not intended for the wider society and often contain intimate information, and sometimes unintentionally or intentionally distorted facts, today nobody casts a question of the correctness of their publicity. Personal correspondence specifies biographical details that are otherwise known or completely unknown.

The personal letters of the `Tsisperkantselibi` (Blue Horns) have been published in the works of the writers, biographical essays or periodic editions either completely or cut. Their creativity and activity are well known to the society concerned. Yet, a certain part of the epistolary heritage of the Blue Horns remains disregarded and is still unpublished. Correspondence by the Blue Horns to each other, family members, Georgian and other foreign writers, sheds light on the previously unknown facts and gives them a new understanding of their creativity and creates the basis for a new research.

რეკონსტრუქცია: მ/დ ნინო ჩხიკვიშვილი

ლიტერატურათმცოდნეობა Литературоведение Literature

Saad Muhammed Abd al-Ghaffar

ასიუტი, ეგვიპტე

جهود أبي حفص النَّسْفِي في جمع وتصنيف العلوم

في مخطوط (مَطْلَعُ النَّجُومِ وَمَجْمَعُ الْعُلُومِ)

(٤٦١ - ٥٣٧ هـ = ١٠٦٨ - ١١٤٢ م)

(აბუ ჰაფს ან-ნასაფის წვლილი მეცნიერებების შეკრებასა და კლასიფიკაციაში ხელნაწერის მიხედვით)

— مقدمة :

أسهم العلماء المسلمون في جمع وتصنيف العلوم بشكل ملحوظ، لا سيما في القرون الوسطى، حيث أدي تشجيع الخلفاء العباسيين^(١) آنذاك لحركة النقل والترجمة والتأليف إلى رُقي العقل العربي، الذي راح يستوعب بدوره كلَّ المنجزات التَّقَافِيَّة والعلمِيَّة والمعرفِيَّة والحضاريَّة التي أنجزتها شعوب الأرض، في الوقت الذي كان القسم الأكبر من أوروبا يعاني من الفوضى والاختلال بعد سقوط الامبراطورية الرُّومِيَّة^(٢).

وقد برزت في هذه الفترة الزمنية المضيفة من تاريخ الحضارة الإسلامية عَظِيمُ شخصية علمية موسوعية أسهمت في جمع وتصنيف العلوم، نخصُّ بالدَّرس منها هنا الإمامَ أبا حفص عمر بن محمَّد النَّسْفِي (٤٦١ - ٥٣٧ هـ = ١٠٦٨ - ١١٤٢ م) صاحب مخطوط (مَطْلَعُ النَّجُومِ وَمَجْمَعُ الْعُلُومِ)، هذا الكتاب الموسوعي الذي جعله الإمام أبو النَّسْفِي جامعًا لعلوم عصره، وهو ما سنعرض له بالتفصيل في هذه الدراسة.

— هدف الدراسة:

تهدف هذه الدراسة إلى إلقاء الضوء على جهود أبي حفص النَّسْفِي في جمع وتصنيف العلوم من خلال مخطوطه النادر (مَطْلَعُ النَّجُومِ وَمَجْمَعُ الْعُلُومِ)؛ والوقوف على منهجه في جمعها وتصنيفها، وبيان تطورها في الشَّرْق الإسلامي خلال القرون الوسطى، سيما في القرنين العاشر والحادي عشر الميلاديين اللذين عاصرها الإمام النَّسْفِي.

— أهمية الدراسة:

وتأتي أهمية هذه الدراسة في كونها تكشف اللثام لأول مرّة عن مخطوط (مَطْلَعُ النَّجُومِ وَمَجْمَعُ الْعُلُومِ) لأبي حفص النَّسْفِي، وتعريف القارئ والمثقف العربي به؛ حيث لم يتم تحقيق هذا المخطوط ولا دراسته حتّى زمن كتابة هذا الدراسة فيما أعلم.

— الدِّراسات السَّابِقة:

عرضت مجموعة من الدِّراسات التي تعنى بتاريخ جمع وتصنيف العلوم في الحضارة الإسلامية لجهود بعض العلماء المسلمين الذين أسهموا في جمع وتصنيف العلوم، إلا أنه لم تُفرد - بعد - دراسة لجهود أبي حفص النَّسْفِي في تصنيف

(١) مدرس البلاغة والنقد بكلية الآداب بالوادي الجديد- جامعة أسيوط، مصر.

(٢) لا سيما في خلافة المنصور (٧٥٤ - ٧٧٥ م)، وهارون الرَّشيد (٧٨٦ - ٨٠٩ م)، والمأمون (٨١٣ - ٨٣٣ م).

(٣) ينظر: بيرنل ج. العلم في تاريخ المجتمع. موسكو ١٩٥٦، ص. ١٦٧.

العلوم في مخطوط (مَطْلَعُ النُّجُومِ وَجَمْعُ الْعُلُومِ) ومن هذه الدراسات:

- ١- تصنيف العلوم عند العلماء المسلمين: د. جلال الدين موسى، مجلة المسلم المعاصر، العدد ٤١، لبنان ١٩٨٥م.
- ٢- أبو عبدالله الخوارزمي وتاريخ تصنيف العلوم: أ.د. بهاديوف. ر.م، طشقند ١٩٩٥.
- ٣- من تاريخ تصنيف العلوم في الشرق الإسلامي في القرون الوسطى: أ.د. بهاديوف ر.م، طشقند ٢٠٠٠م.
- ٤- الفارابي: المرحلة والمذهب: خيروللايف م.م. طشقند ١٩٧٥م.

- منهج الدراسة:

اعتمدت الدراسة على المنهج التاريخي، والمنهج الوصفي التحليلي، حيث عرضت لوصف المخطوط وصفًا مفصلاً؛ بغية التعريف به وإظهار أهميته ومكانته في تاريخ العلوم، فعرض للعلوم التي ضمّنها أبو حفص النسفي مخطوطه، ووضحت تصنيف كل علم منها مستعينةً ومسترشدةً بالمواد المكرّسة لتصنيف العلوم والمراجع التاريخية الخاصة بتاريخ العلوم والدراسات الشرقية.

وتجيء هذه الدراسة في مقدمة، مبحثين، وخاتمة بأهم نتائج البحث، ثم ثبت المصادر والمراجع.

- المبحث الأول: ترجمة الإمام أبي حفص النسفي، ووصف مخطوط "مَطْلَعُ النُّجُومِ وَجَمْعُ الْعُلُومِ".

- المبحث الثاني: جهود أبي حفص النسفي في جمع وتصنيف العلوم في مخطوط (مَطْلَعُ النُّجُومِ وَجَمْعُ الْعُلُومِ).

والله يقول الحق وهو يهدي السبيل.

- تمهيد:

يشير لفظ تصنيف Classification إلى معنيين رئيسين:

أولهما: العملية الذهنية التي يتم من خلالها إدراك التشابه أو الوحدة^(٤). وذلك هو المعنى المنطقي Logical.

ثانيهما: عملية ترتيب الأشياء الفعلية الواقعية بحيث تمثل الترتيب المجرد^(٥). وذلك هو المعنى العلمي Practical.

إدًا فالصنيف " تصوّرٌ للمعرفة البشرية يوضع لشرح وتوضيح علاقات أجزاء المعرفة بعضها ببعض الآخر. وهذا الفهم يصدق على المعنى الأول، وهو المعنى المنطقي، أمّا المعنى الثاني، فيراد به ترتيب العلوم من حيث العموم والخصوص"^(٦). وقد تنبّه الفارابي (ت: ٣٣٩ هـ) لهذا المعنى في مقدمة كتابه "إحصاء العلوم" حيث يقول: " قصدنا أن نُخصي العلوم المشهورةً علماً علماً، ونعرفَ جُملاً ما يشتمل عليه كلُّ واحدٍ منها، وأجزاء ماله منها أجزاء، وجُملاً ما في كلِّ واحدٍ من أجزائه"^(٧).

Sayers W.C.B: Manual of classification p. 79 London 1959.3 rd edition (4)

.Ibid: The same page (٥)

(٦) تصنيف العلوم عند العلماء المسلمين: د. جلال الدين موسى، مجلة المسلم المعاصر، العدد ٤١، لبنان ١٩٨٥ م، ص: ١١ .

(٧) الفارابي: إحصاء العلوم، تحقيق د. عثمان أمين، القاهرة ١٩٤٩م، ص ١١ .

وينبغي أن نشير في هذا الصدد إلى أن علماء الشرق الإسلامي لم يكونوا بمعزل عن تصنيف العلوم الذي وضعه أرسطو، سيما أنهم ترجموا أعماله، ودرسوا فكره ومنهجه، فضلا عن كون تصنيفه للعلوم كان هو الأكثر شهرة وانتشارًا في الشرقين الأدنى والأوسط، وفي آسيا الوسطى آنذاك.

يُعدُّ يعقوب بن إسحاق الكِنْدِي (٨٠١ - ٨٦٦ م) أوَّل مَنْ حاول تصنيف العلوم في مؤلفاته في الشرق، ومن بعده أبو نصر الفارابي (٨٧٣ - ٩٥٠ م)^(٨)، ثم إخوان الصفا وجيلان الوفا (ق ١٠ م)، ثم أبو الفرج محمد بن إسحاق التلمس الوزّاق البغدادي (القرن العاشر الميلادي)، ثم شعيب بن فرغون (القرن العاشر الميلادي)^(٩)، ثم أبو حيان التوحّيدي (ت: ٩٩٠ م)^(١٠)، ثم أبو علي بن سينا (٣٧٠ - ٤٢٨ هـ = ٩٨٠ - ١٠٣٧ م)^(١١)، ثم أبو حامد الغزالي (٤٥٠ - ٥٠٥ هـ = ١٠٥٨ - ١١١١ م)^(١٢)، ومن أهل الصُّوفية أبو الحسن علي بن عثمان بن علي الجولاني الحجوري الغزنوي (ت: ١٠٧١ م)^(١٣)، ثم نجْم الدِّين أبو حفص عمر بن محمد النَّسْفِي (٤٦١ - ٥٣٧ هـ = ١٠٦٨ - ١١٤٢ م)^(١٤)، ثم شهاب الدِّين أبو حفص عمر بن محمد البكر السَّهْرُودِي (٥٣٩ - ٦٣٢ هـ = ١١٤٥ - ١٢٣٤ م)^(١٥)، ثم ابن رشد (٤٥٠ - ٥٢٠ هـ = ١٠٥٨ - ١١٢٦ م)^(١٦)، ثم فخر الدِّين الرَّزْزِي (١١٤٨ - ١٢١٠ م)^(١٧)، ونصير الدِّين الطُّوسِي (١٢٠١ - ١٢٧٢ م)^(١٨)، ثم ابن خلدون (٧٣٢ - ٨٠٨ هـ = ١٣٣٢ - ١٤٠٦ م)^(١٩)، ثم جلال الدِّين السُّيُوطِي (٨٤٩ - ٩١١ هـ = ١٤٤٥ - ١٥٠٥ م)^(٢٠)، (٢١).

وقد دعت الحاجة مع ظهور مجالات جديدة للمعرفة في العصور الوسطى - عصور ازدهار الحضارة الإسلامية - إلى تصنيف علمي، وتحديدٍ دقيقٍ لمجموع القضايا التي تدخل تحت كل علم من العلوم، ومن ثم بدأ عملية جمع وتصنيف العلوم لدى كبار العلماء ورموز الحضارة كما قدّمنا والذين كان الإمام أبو حفص النَّسْفِي أحدهم.

(٨) ينظر: إحصاء العلوم، وتحصيل السَّعادة، للفارابي.

(٩) جوامع العلوم: شعيب بن فرغون، طبعة طهران - إيران، يناير ١٩٧٢ م.

(١٠) رسالة في العلوم: أبو حيان التوحّيدي، مطبعة الجوائب، قسطنطينية ١٨٨٣ م.

(١١) أقسام العلوم العقلية، ضمن مخطوطة "مجمع رسائل الحكماء": أبو علي ابن سينا، هذه المخطوطة محفوظة في خزانة معهد الدراسات الشرقية لدى أكاديمية العلوم في جمهورية أوزبكستان مرقمة XXXIX/٢٣٨٥.

(١٢) أبو حميد الغزالي ومؤلفاته عن تصنيف العلوم: "إحياء علوم الدين"، "الرسالة اللدونية"، "مقاصد الفلاسفة"، "تحف الفلاسفة"، ينظر: تصنيف العلوم عند الغزالي، المورد، المجلد الثامن عشر، عدد الثالث، ١٤١٠ هـ - ١٩٨٩ م، ص. ٦٦-٨٣.

(١٣) كشف المحجوب للأرباب القلوب: أبو الحسن الحجوري، هذه المخطوطة محفوظة في خزانة معهد الدراسات الشرقية لدى أكاديمية العلوم في جمهورية أوزبكستان مرقمة ١٥٣٦، باللغة الفارسية.

(١٤) مطلع النجوم ومجمع العلوم: أبو حفص عمر بن محمد النسفي، مخطوط محفوظ في خزانة معهد الدراسات الشرقية لدى أكاديمية العلوم في جمهورية أوزبكستان مرقمة ١٤٦٢.

(١٥) مصباح الهدايا ومفتاح الكفاية: شهاب الدين السهروردي، هذه المخطوطة محفوظة في خزانة معهد الدراسات الشرقية لدى أكاديمية العلوم في جمهورية أوزبكستان مرقمة III/٢٥٧٨، باللغة الفارسية.

(١٦) تحف التهافت: ابن رشد. تحقيق: د. سليمان دنيا، ط١، دار المعارف، مصر ١٩٦٤ م.

(١٧) جامع العلوم در بلده تاشكند بزيور: فخر الدين الرازي، طبع در آمد سنة ١٩١٣ م، باللغة الفارسية.

(١٨) أخلاق نصيري: نصير الدين الطوسي، مطبعة منشي نول كشور مقام مقبول جهان شد لكهنو ١٩١٣ م، باللغة الفارسية.

(١٩) مقدمة ابن خلدون لكتاب العبر وديوان المبتدأ والخبر في أيام العرب والعجم والبربر: ابن خلدون، مطبعة الخريجات بمصر، القاهرة ١٩٠٤ م.

(٢٠) إتمام الدراية للقراء النقاية على هاشية كتاب مفتاح العلوم: جلال الدين عبد الرحمن السيوطي، مصر، بدون تاريخ.

(٢١) ينظر: نور من عمق القرون: رائق بمهاديروف، اتحاد الشرق للنشر والطباعة، طشقند ١٩٩٨ م.

المبحث الأول

ترجمة الإمام أبي حفص النسفي، ووصف مخطوط (مطلع النجوم ومجمع العلوم)

- أولاً: ترجمة الإمام أبي حفص النسفي:

- نسبه ومولده:

هو عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِي بْنِ لُقْمَانَ، أَبُو حَفْصِ النَّسْفِيِّ ثُمَّ السَّمَرْقَنْدِيُّ الْحَافِظُ مِنْ أَهْلِ نَسَفٍ، سَكَنَ سَمَرْقَنْدَ^(٢٢)، وَيَلْقَبُ بِبَنِي الدِّينِ، وَشَيْخِ الْإِسْلَامِ. وَقَدْ وُلِدَ سَنَةَ (٤٦١ هـ / ١٠٦٩ م) فِي نَسَفٍ، وَهِيَ "نَخْشَب" قَرِبَ سَمَرْقَنْدِ^(٢٣).

- شيوخه:

ارْتَحَلَ بَنِي الدِّينِ النَّسْفِيُّ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ، فَاسْتَفَادَ مِنْ شَيْوِخٍ كَثِيرِينَ جَمَعَ أَسْمَاءَهُمْ فِي كِتَابٍ وَقَدْ جَمَعَ أَسْمَاءَ مَشَائِخِهِ فِي كِتَابِ سَمَاءِ "تَعْدَادِ الشُّيُوخِ لِعَمْرِ مُسْتَطْرَفٍ عَلَى الْخُرُوفِ مُسَطَّر"^(٢٤)، فَبَلَّغُوا خَمْسَمِائَةَ وَخَمْسِينَ وَخَمْسِينَ شَيْخًا، وَلَمْ يَذْكَرْ أَصْحَابَ التَّرَاجِمِ وَالسِّيَرِ إِلَّا النَّزَرَ الْيَسِيرَ مِنْهُمْ. فَجَلَسَ إِلَى أَبِي الْقَاسِمِ بْنِ بِيَانٍ بِبَغْدَادٍ فِي الْكُهُولَةِ وَسَمِعَ مِنْهُ، كَمَا جَلَسَ إِلَى إِسْمَاعِيلِ بْنِ مُحَمَّدِ النَّوْجِيِّ النَّسْفِيِّ، وَالْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ الْقَاضِي، وَمَهْدِيَّ بْنِ مُحَمَّدِ الْعَلَوِيِّ، وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَيْسَى النَّسْفِيِّ، وَأَبِي الْيُسْرِ مُحَمَّدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ النَّسْفِيِّ، وَحُسَيْنَ الْكَاشِغَرِيِّ، وَأَبِي مُحَمَّدِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ السَّمَرْقَنْدِيِّ، وَعَلِيَّ بْنِ الْحَسَنِ الْمَأْتِرِيَّ، وَأَبِي عَلِيٍّ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ النَّسْفِيِّ^(٢٥).

- تلاميذه:

وَأَمَّا تَلَامِيذُهُ فَكَثُرَ، فَمَنْ رَوَاهُ عَنْهُ: مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ التُّورْتُشِيِّ، وَوَلَدُهُ أَبُو اللَّيْثِ أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدِ النَّسْفِيِّ، وَعَمْرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِ الْعَقِيلِيِّ، وَأَبُو سَعْدِ عَبْدِ الْكَرِيمِ السَّمْعَانِيُّ صَاحِبَ التَّحْبِيرِ فِي الْمَعْجَمِ الْكَبِيرِ، وَعَبْدُ وَاحِدٍ^(٢٦).

- مؤلفاته:

حفظ التاريخ لأبي حفص النسفي من مؤلفاته التي بلغت المائة، مؤلفات كثيرة نافلة في الحديث، والفقه، والعقيدة

والتاريخ، منها:

(٢٢) ينظر: التحبير في المعجم الكبير: عبد الكريم بن محمد بن منصور السمعاني، تحقيق: منيرة ناجي سالم، ط١، رئاسة ديوان الأوقاف- بغداد، ١٣٩٥هـ - ١٩٧٥م، ٥٢٧/١.

(٢٣) نسف: بفتح أوله وثانيه ثم فاء، هي مدينة كبيرة كثيرة الأهل بين جيحون وسمرقند، وهي من بلاد ما وراء النهر يقال لها، نخشب خرج منها جماعة كثيرة من أهل العلم في كل فن، وهي "نخشب نفسها". ينظر: معجم البلدان: ياقوت بن عبد الله الرؤمي الحموي، ط٢، دار صادر، بيروت ١٩٩٥م. وتقع (نسف) حاليًا جنوب أوزبكستان، وهي عاصمة ولاية قشقادريا، دخلها الإسلام صلحًا على يد قتيبة ابن مسلم عام ٩٢هـ / ٧١٠م. وينظر: الأنساب: عبد الكريم بن محمد بن منصور السمعاني، تحقيق: عبد الرحمن بن يحيى المعلمي اليماني وغيره، ط١، مجلس دائرة المعارف العثمانية، حيدر آباد ١٣٨٢هـ - ١٩٦٢م، ٩٢/١٣. وينظر: معجم الأدباء: شهاب الدين أبو عبد الله ياقوت بن عبد الله الرؤمي الحموي، تحقيق: إحسان عباس، ط١، دار الغرب الإسلامي، بيروت ١٤١٤هـ - ١٩٩٣م، ٥ / ٢٠٩٨.

(٢٤) الجواهر المضية في طبقات الحنفية: عبد القادر بن محمد بن نصر الله القرشي، ط١، مطبعة مجلس دائرة المعارف النظامية، حيد آباد - كراتشي، الهند، بدون تاريخ، ٣٩٥/١.

(٢٥) ينظر: سير أعلام النبلاء: شمس الدين أبو عبد الله محمد بن أحمد بن عثمان، دار الحديث، القاهرة ٢٠٠٦م، ٤٩٤/١٤.

(٢٦) ينظر: المصدر السابق: ٤٩٤/١٤.

- 1- القند في ذكر علماء سمرقند، ويعتبر مرجعاً ومصدراً لما كتبه أكابر أهل التراجم والسير، مثل الذهبي، وابن حجر وغيرهما.
- 2- أجناس الفقه.
- 3- كتاب مشاريع الشرائع في فروع الحنفية.
- 4- تطويل الأسفار لتحصيل الأخبار، روى فيه من الأحاديث عن خمسمائة وخمسين شيخاً من شيوخه.
- 5- الأكمل الأطول، في تفسير القرآن، 4 مجلدات. 6- التيسير في التفسير.
- 7- تفسير نسفي بالفارسية، حققه عزيز الله حويبي، طبع بطهران 1997م اعتماداً على ثلاث مخطوطات من خراسان وأفغانستان وتركيا.
- 8- الجمل الماثورة.
- 9- الإشعار بالمختار من الأشعار.
- 10- الخصائص في الفروع. وهو كتاب كبير.
- 11- دعوات المستغفرين.
- 12- طلبة الطلبة في الاصطلاحات الفقهية على مذهب ألقاظ كتب الحنفية. طبع مراراً في مصر، وبيروت.
- 13- الفتاوى النسفية.
- 14- منظومة الخلافات.
- 15- قيد الأوابد.
- 16- تاريخ بخارى.
- 17- تاريخ مروو.
- 18- تعداد الشيوخ لعمر.
- 19- الخصائل في الفروع.
- 20- الخصائل في المسائل.
- 21- شرح صحيح البخاري أسماء: "النجاح في شرح أخبار الصحاح".
- 22- شرح الأصول، شرح كتاب الأصول لابن دلال الكرخي.
- 23- عجالة النخشي لضيفه المغربي .
- 24- بعث الرغائب لبحث الغرائب.
- 25- المواقيت.
- 26- الإجازات المترجمة بالحروف المعجمة.
- 27- العقائد. (شرح للشيخ سعد الدين التفتازاني (ت: 792هـ)).⁽²⁷⁾
- 28- مطلع النجوم ومجمع العلوم⁽²⁸⁾. وكتب أخرى مخطوطة أو مفقودة.

- كتابه في العقيدة:

كتاب العقائد النسفية أو عقائد النسفي، وهو متنٌ مَبِينٌ، اعتنى به جَمُّ من الفضلاء، فشرحه العلامة سعد الدين مسعود بن عمر التفتازاني (ت: 791هـ)، وفرغ منه في شعبان سنة (768هـ)؛ قال: "إنَّ المختصر المسمى بـ (العقائد)، للإمام الهمام، قدوة علماء الإسلام، بجم الملة والدين، "عمر النسفي" أعلى الله درجته في دار السلام، يشتمل من هذا الفن على غرر الفرائد، ودُرر الفوائد، في ضمن فصول هي للدين قواعد وأصول، وأثناء نصوص هي لليقين جواهر وفصوص، مع غاية من التنقيح والتهذيب، ونهاية من حسن التنظيم والترتيب"⁽²⁹⁾. وقد ولع به العلماء فقاموا بشرحه والتعليق عليه، أو تلخيصه، أو التحشية عليه، وقد ذكر حاجي خليفة بعضاً من شروحه⁽³⁰⁾.

(27) ينظر: السابق: 494/14.

(28) مخطوط نادر، وهو موضوع هذا البحث.

(29) شرح العقائد النسفية: سعد الدين التفتازاني، تحقيق: دأحمد حجازي السقا، ط1، مكتبة الكليات الأزهرية، القاهرة 1987م، ص: 9.

(30) ينظر: كشف الظنون عن أسامي الكتب والفنون: مصطفى بن عبد الله كاتب جلي القسطنطيني المشهور باسم حاجي خليفة،

مكتبة المثنى - بغداد 1941م، 2/ 1145. وأسماء الكتب: عبد اللطيف بن محمد بن مصطفى المتخلص بلطفي، الشهير بـ «رياض زاده» تحقيق: د. محمد التونجي، ط3، دار الفكر، دمشق - سورية 1403هـ/ 1983م، ص: 104.

– ثناء العلماء عليه:

قال عنه الذهبي: "العلامة، المحدث^(٣١)، الإمام الزاهد نجْمُ الدِّينِ أبو حفص^(٣٢)، وقال عنه العلامة قاسم بن قُطْلُوبغا: " كان فقيهاً عارفاً بالمذهب والأدب، وكان له شعرٌ حسنٌ"^(٣٣). صنَّفَ التَّصَانِيفَ في الفقه والحديث، ونظَّم الجامع الصَّغِيرَ، وجعلهُ شعراً، وصنَّفَ قريبا من مائة مُصنَّفَ، فقيهاً فاضلاً، مُفسِّراً مُحدِّثاً، أديباً مُفِيئاً^(٣٤).

– وفاته:

تُوِّفِّي رحمه الله بِسَمَرْقَنْدَ، ليلة الخميس ثَاني عَشَرَ جُمادى الأُوْلَى، سَنَةَ سَبْعٍ وَثَلَاثِينَ وَخَمْسِمِائَةٍ^(٣٥).

– ثانيًا: وصف مخطوط (مَطْلَعُ النُّجُومِ وَمَجْمَعُ العُلُومِ).

١- قيمة المخطوط العلميّة :

تتمثل قيمة مخطوط (مَطْلَعُ النُّجُومِ وَمَجْمَعُ العُلُومِ) لأبي حفص النَّسْفِي في عدة أمور منها ما يأتي:

– أنه مخطوط نادر، حيث لا يوجد منه – حتّى كتابة هذه الدّراسة – سوى نسخة وحيدة محفوظة بمكتبة معهد البيروني للدراسات الشّرقيّة بالعاصمة الأوزبكيّة طشقند، ولم يتم تحقيق المخطوط حتّى الآن، وإن كان مركز العلوم والتّعليم المصري بطشقند، قد بادر بعقد اتفاقية بتاريخ ١٢ يونيو ٢٠١٣م، مع معهد البيروني للدراسات الشّرقيّة؛ لتحقيق المخطوط؛ حيث قام الملحق الثّقافي المصري آنذاك، والسيد بگرام عبدالحليموف مدير معهد أبي الرّيحان البيروني للدراسات الشّرقيّة التّابع لأكاديميّة العلوم الأوزبكيّة بتوقيع اتفاق تعاون بين المعهد مركز العلوم والتّعليم المصري بطشقند، يتضمّن المشاركة في مشروع تحقيق علمي لأحد أندر المخطوطات في العالم، وهي مخطوطة كتاب (مَطْلَعُ النُّجُومِ وَمَجْمَعُ العُلُومِ) لإمام عصره العالم الموسوعي أبي حفص عمر النَّسْفِي، وهو كتاب نادر الوجود؛ حيث لا توجد له في العالم سوى نسخة وحيدة في مكتبة معهد البيروني، وهي نسخة مخطوطة لم يسبق تحقيقها من قبل^(٣٦)، وقد تسلّم مركز العلوم والتّعليم المصري بطشقند بموجب هذه الاتفاقية نسخةً ميكروفيلميّة من المخطوط، وهي مرجعنا في هذه الدّراسة.

– كما تتمثل قيمة المخطوط العلميّة في احتوائه على ضروب شتى في مختلف فروع العلم، فقد ضمّنه الإمام النَّسْفِي كثيرًا علوم الشّرعيّة وما يتعلّق بها، فضلًا عن كثير من العلوم الدنيويّة، فضمّ علوم أصول الدّين، والفقه، اللّغة، والأدب، والبلاغة، والعروض، والتّاريخ، والفلك، والحساب، والتّقويم، والطّب، والقانون، والأخلاق الاجتماعيّة^(٣٧).

– كما يعدّ المخطوط مصدرًا قيمًا لتاريخ تطور العلوم، يُبيّن مستواها في عصر الإمام النَّسْفِي، ويُظهر بوضوح إسهامات العلماء المسلمين في القرون الوسطى في تطوير علوم الطّبيعيّات، والطّب، والفلك، والرياضيات، والجغرافيا، واللّغة،

(٣١) سير أعلام النبلاء، ٤٩٤/١٤.

(٣٢) طبقات المفسرين : محمد بن علي بن أحمد، الداودي، دار الكتب العلميّة، بيروت، ٧/٢.

(٣٣) تاج التراجم : أبو الفداء زين الدين أبو العدل قاسم بن قُطْلُوبغا، تحقيق: محمد خير رمضان يوسف، ط١، دار القلم – دمشق ١٤١٣ هـ - ١٩٩٢م، ص: ٢١٩، ٢٢٠.

(٣٤) ينظر: التّحبير في المعجم الكبير، ٥٢٧/١.

(٣٥) سير أعلام النبلاء: ٤٩٤/١٤.

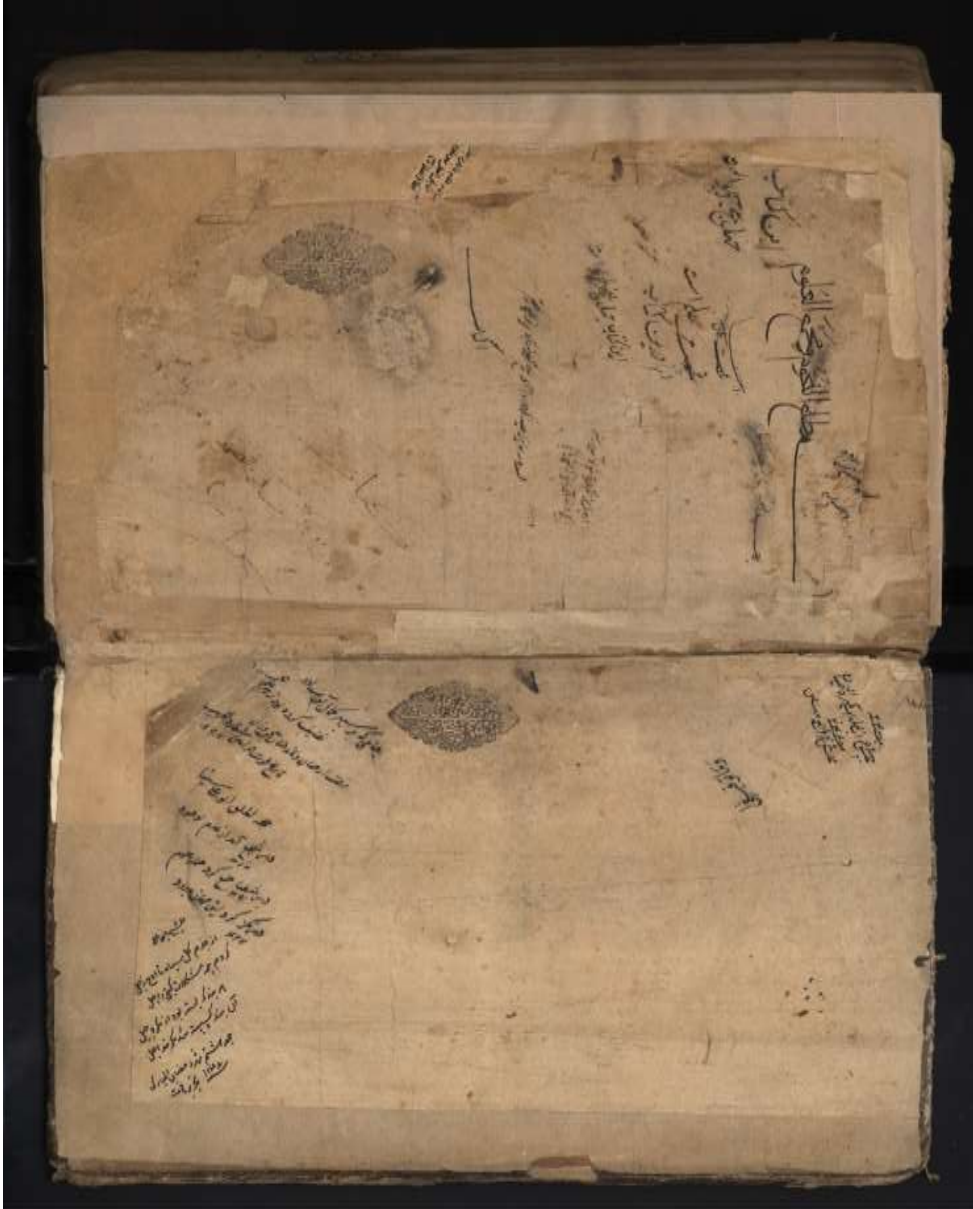
(٣٦) هذا الخبر موجود على موقع "قطاع الشؤون الثقافيّة والبعثات" التابع لوزارة التعليم العالي المصري: (mohe-casm.edu.eg) صفحة أنشطة التمثيل الثّقافي عام ٢٠١٣م، المركز الثّقافي المصري بطشقند.

(٣٧) جريدة: ثقافة أوزبكستان، العدد: ٩٥، ٣ ديسمبر ١٩٧٦م.

والأدب، والتاريخ، والصناعات، والفلسفة.
- ويبرز المخطوط المكانة العلمية الكبيرة لصاحبه الإمام أبي حفص النسفي، ومدى تأثيره في علماء عصره، والعلماء اللاحقين عليه، الذين تناولوا كثيرًا من مصنّفاته بالشرح والتّحليل^(٣٨).

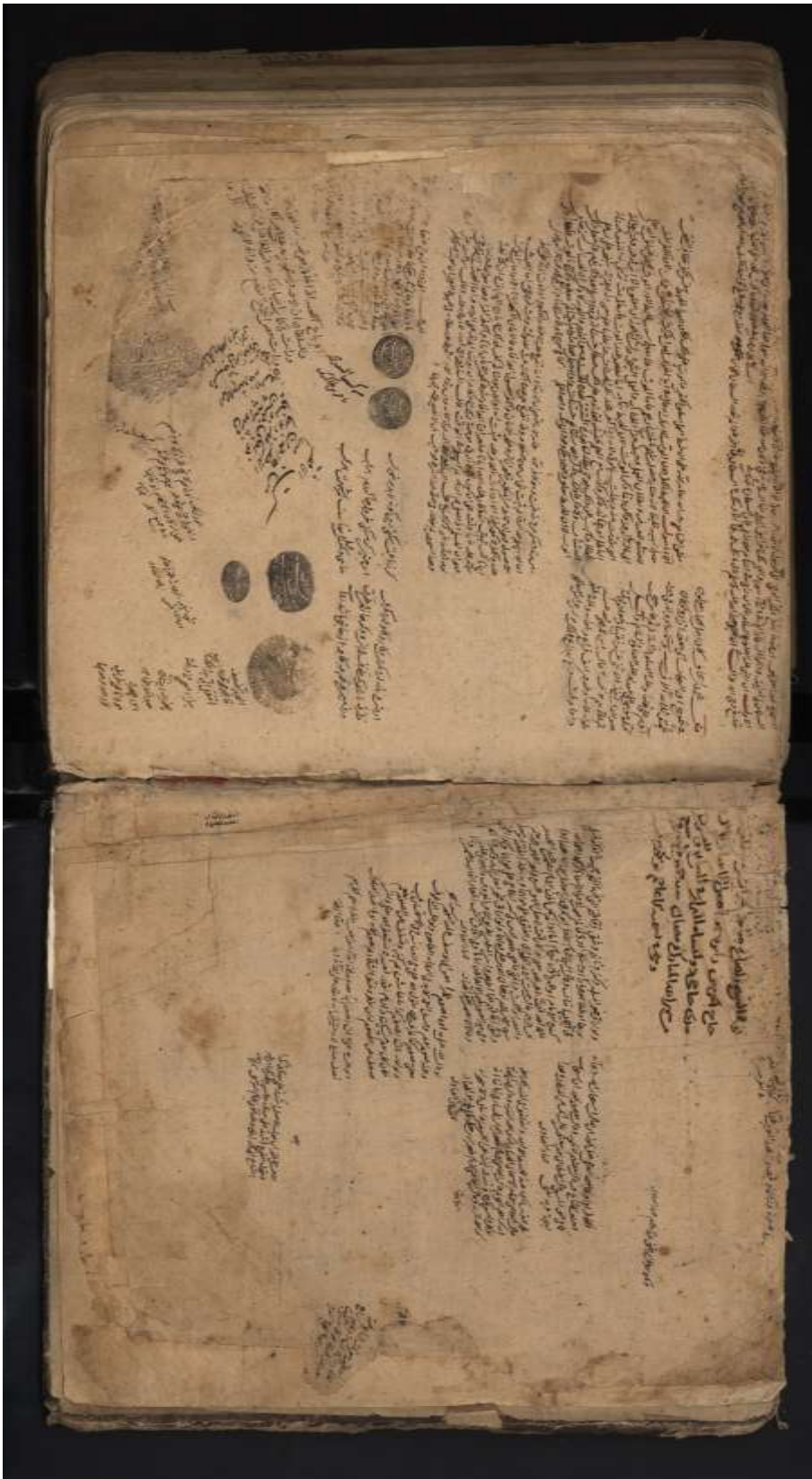
٢- وصف نسخة المخطوط:

يحتوي مخطوط (مطلع النجوم وجمع العلوم) لأبي حفص النسفي على (٣٥٧) لوحة، و(٧٦) بابًا، تحتوي الصّفحة الواحدة على واحد وثلاثين سطرًا.

الورقة الأولى من المخطوط

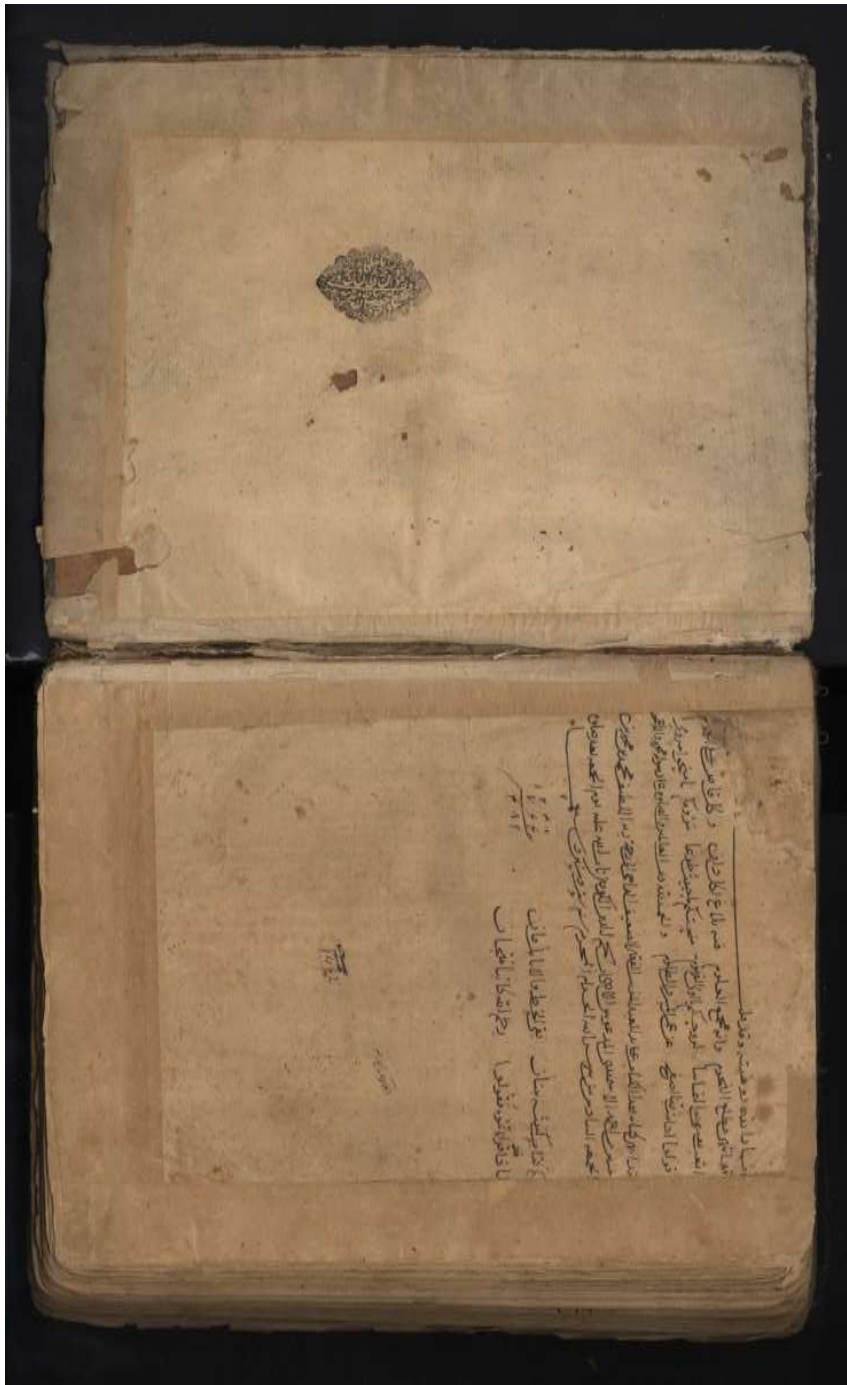
(٣٨) ينظر: شرح العقائد النسفية: سعد الدين التفتازاني، وقد شروحت العقائد النسفية عشرات الشروح. كما نقل جلّ علماء السّير والتراجم الذين أتوا من بعده عن كتابة " القند في ذكر علماء سمرقند".

الورقة الثانية من المخطوط وعليها مجموعة من أختام التملكات

الورقة رقم ١٢٠ من المخطوط

الورقة الأخيرة من المخطوط، مثبت بها اسم ناسخ المخطوط، وتاريخ الانتهاء من نسخه (٧٦٦هـ)

والتُّسَخة التي بأيدينا هي نسخة ميكروفيلمية مأخوذة عن التُّسَخة الوحيدة والتَّادرة للمخطوط المحفوظة بمكتبة معهد أبي الرِّيحان البيروني للدراسات الشَّرقيَّة بالعاصمة الأوزبكيَّة طشقند برقم: [Tashkent - ١٤٦٢ №: A. H. Y أكاديمية العلوم الأوزبكية]^(٣٩).

(٣٩) صُنِفَ المخطوط تحت فنون الفلك بفهارس مركز الملك فيصل، للمخطوطات الإسلامية في المكتبات والخزانات ومراكز المخطوطات في العالم تشتمل على معلومات عن أماكن وجود المخطوطات وأرقام حفظها في المكتبات والخزائن العالمية. وهو تصنيف خاطئ.

وتوجد في الصَّفحة المقابلة نسخة من مقال الأستاذ/ أ. برانوف A. Branv، الصحفي بوكالة أنباء أوزبكستان، وجريدة "ثقافة أوزبكستان" في العدد: ٩٥، الصَّادر في ٣ ديسمبر ١٩٧٦ م، عن هذا المخطوط النَّادر، كتب يقول:

" زادت مجموعة الثَّرث التَّاريخي والتَّقافي بجمهورية أوزبكستان بمخطوطِ نادرٍ. وقد قام الدكتور بولجاكوف Булгаков الحاصل على جائزة أبي الرَّيحان البيروني بالكشف عن مخطوطٍ لم يكن معروفًا من قبل في خزانة المخطوطات القديمة لمعهد الاستشراق التَّابع لأكاديمية العلوم بأوزبكستان، ومؤلَّف هذا المخطوط النَّادر هو نَجْمُ الدِّين أبو حفص عمر النَّسفي، الذي عاش بمدينة سمرقند في آواخر القرن الحادي عشر وبداية القرن الثَّاني عشر الميلادي، وقد كان فيلسوفًا ومؤرِّخًا ولُغويًا وقانونيًا، وكان من أشهر وأهم علماء عصره .

ووفقًا لما ورد في حاشية المخطوط فقد وُجِدَ أنَّ هذا المخطوط كان أحد كتابين يقوم النَّسفي بتدريسهما لطلابه بمدريستين كان يعمل بهما في سمرقند سنة ١١٣٨ م.

ويُسمَّى هذا المخطوط (مَطْلَعُ النُّجُومِ وَجَمْعُ العُلُومِ)، ويحتوي على (٣٥٧) لوحة، ويتكوَّن من (٥٧) بابًا، وتحتوي هذه الموسوعة على أبواب في مختلف فروع العلم، وقد ضمَّنه المؤلَّف كثيرًا من المعلومات في التَّاريخ والشَّريعة والقانون والأخلاق الاجتماعيَّة، ويحتوي أحد هذه الأبواب على رسائل خاصَّة، حيث ضمَّنه خمسين نموذجًا من الرِّسائل في القرن الرَّابع عشر، ويشير النَّاسخون إلى أن هذا المخطوط نُسخَ من كتب المؤلَّف نفسه^(٤٠).

٣- تعلِّق مقال الأستاذ/ أ. برانوف A. Branv :

ذكر الأستاذ/ أ. برانوف A. Branv في مقاله السَّابق أنَّ المخطوط "يتكوَّن من (٥٧) بابًا"^(٤١). والحقيقة أنَّ هذا العدد (٧٦) بابًا مخالف لعدد الأبواب المثبتة بفهرست المخطوط، كما أنَّه مخالف لعدد الأبواب المثبتة في متن المخطوط نفسه؛ لأنَّ عدد الأبواب المثبتة في فهرست المخطوط، وفي متنه هي ستة وسبعين (٧٦) بابًا ، آخرها: (كتاب استخراجه حال الألقين والخصمين بمجانسة حروف الاسمين).

كما ذكر الأستاذ/ أ. برانوف أنَّ أحد أبواب المخطوط يحتوي "على رسائل خاصَّة، حيث ضمَّنه خمسين نموذجًا من الرِّسائل في القرن الرَّابع عشر"^(٤٢).

وقد أصابني هذا الخبر بالحيرة، حتى تشككت في صحة ترجمة المقال، فطلبت من غير صديق لي من روسيا ترجمة المقال مرَّة أخرى؛ لأنَّكُت من صحة التَّرجمة، وكان النتيجة أنَّ التَّرجمة كانت صحيحة بالفعل، ومع ذلك بقي السُّؤال الذي يثيره خبر احتواء المخطوط على رسائل من القرن الرَّابع عشر، وهو: كيف يمكن أن يتضمَّن المخطوط خمسين (٥٠) نموذجًا من الرِّسائل في القرن الرَّابع عشر الميلادي، وأبو حفص النَّسفي نفسه مُتوفِّي في القرن الثَّاني عشر الميلادي(ت: ١١٤٢م)؟!.

لم أستطع الإجابة عن هذا السُّؤال إلا بعد قراءة المخطوط قراءةً كاملةً، وبعد الفراغ من القراءة تبَيَّن أنَّ مخطوط (مَطْلَعُ النُّجُومِ وَجَمْعُ العُلُومِ) كُتِبَ بعد وفاة الإمام نَجْمُ الدِّين النَّسفي بنحو مائتين وتسعة وعشرين (٢٢٩) عامًا!، أي في القرن الرَّابع عشر الميلادي، وهو نفس القرن الذي تنتمي إليه هذه الرِّسائل الخمسين التي ضمَّها المخطوط، وهو ما يعني أنَّ هذه الرِّسائل ليست من جَمْع ولا تصنيف الإمام النَّسفي، وإنَّما هي من ضمِّ نَساخ المخطوط الذي توافر

(٤٠) جريدة: ثقافة أوزبكستان، العدد: ٩٥، ٣ ديسمبر ١٩٧٦ م.

(٤١) المصدر السابق نفسه.

(٤٢) المصدر السابق نفسه.

على نَسْخِهِ غَيْرُ وَاحِدٍ مِنَ النَّسَاحِ كَمَا سَوْفَ نَوْضِّحُ بَعْدَ قَلِيلٍ.

٤- تعليق على النسخة النادرة بمكتبة معهد أبي الریحان البيروني للدراسات الشرفية بطشقند:

نؤكد أنّ النسخة المحفوظة بمكتبة معهد أبي الریحان البيروني للدراسات الشرفية بالعاصمة الأوزبكية طشقند برقم: [١٤٦٢ - أكاديمية العلوم الأوزبكية] من مخطوط (مطلع النجوم وجمع العلوم) ليست هي النسخة الوحيدة من الكتاب، وأنها ليست من كتابة ولا إملاء الإمام أبي حفص عمر بن محمد النسفي؛ لأنها كُتبت بعد وفاته بأكثر من مائتي سنة على الأقل، وأنها لم تُكتب في وقت واحد على يد ناسخ واحد، بل كُتبت في أوقاتٍ مختلفات على أيدي أشخاصٍ مختلفين، وإن كنا لا نعلم بوجود نسخة غيرها حتى كتابة هذه الدراسة، وهذا ما تؤكدُه نسخة المخطوط الذي بأيدينا، وبيان ذلك كما يأتي:

١- ذكر أحدُ كتّاب المخطوط في الورقة رقم (٤٤) من المخطوط، أنّه انتهى من كتابة كتاب (أصول الفقه) من هذا المخطوط في جمادى الأولى سنة (٧٦٤ هـ)، فقال: "قد تمّ أصولُ الفقه من هذا الكتاب على يدِ أضعف عباد الله وأوحجهم إلى الله شرفِ الحامدي البخاري الحافظ يوم الثلاثاء العزيز من جمادى الأولى سنة أربع وستين وسبعمائة"^(٤٣).

٢- ونقّف في اللوحة رقم (١٦١) من المخطوط على نصّ يثبت أنّ بعضَ أجزاء المخطوط انْتَهِي من كتابته في شهر رجب سنة (٧٦٥ هـ). يقول النَّاسِخُ: "وكان الفراغُ عن كتابة كتاب (مشارع الشرائع) التي هي واقعات كلِّ المبسوط من كتاب (مطلع النجوم وجمع العلوم) في شهر الله الأصم رجب سنة خمس وستين وسبعمائة"^(٤٤). وهذا يعني أنّه كُتِب بعد كتاب (أصول الفقه) بنحو عام، وإن كان الكاتب هو نفسه شرفِ الحامدي البخاري، حيث يقول: "والكاتب حامدُ بنُ عليّ الملقَّب شرفِ الحامدي غفر الله له ولوالديه آمين يارب العالمين"^(٤٥).

٣- كما نقّف في الورقة الأخيرة من المخطوط على اسم كاتبٍ آخر للمخطوط هو: محمد بن محمد بن حسين بن أحمد، الذي تمّ كتابة المخطوط في سنة (٧٦٦ هـ)، أي بعد عامٍ تقريباً من كتابة شرفِ الحامدي البخاري لبعض أجزائه، وهو ما يعني أن مخطوط (مطلع النجوم وجمع العلوم) كُتِب على يدِ غَيْرِ كاتبٍ، وفي غَيْرِ سنةٍ. يقول الكاتب محمد بن محمد بن حسين: "قد انتهى كتابة هذا الكتاب على يدِ العبدِ الفقيرِ المذنبِ الضعيفِ الرَّاجِي إلى رحمة ربِّه اللطيفِ، محمد بن محمد بن حسين بن أحمد، المدعو بين الأصحاب بجم الدّين الكودتي"^(٤٦)، تاب الله عليه، يوم الجمعة السّادس من شهر الله الحرام المحرم سنة ست وستين وسبعمائة"^(٤٧). أي أنّه نُسخَ بعد وفاة الإمام النسفي بنحو مائتين وتسع وعشرين (٢٢٩) عامًا، وهذا يعني أنّه يمكن أن تُوجد نُسخٌ أخرى من نفس المخطوط في هذه الفترة، أو في فتراتٍ سابقةٍ أو لاحقةٍ، وإن لم نقف على شيءٍ منها حتى الآن.

(٤٣) (مطلع النجوم وجمع العلوم، ورقة: ٤٤).

(٤٤) المصدر السابق نفسه، ورقة: ١٦٢. وفي الورقة (١٦٣) من المخطوط كُتِب على حاشيته انخرام السلطان الغ بيك، ونصه: "وكان انخرام السلطان الغ بيك... من يوم الجمعة الثامن والعشرين من شعبان الواقع في سنة ثلاث وخمسين وثمانمائة..."

(٤٥) السابق نفسه، ورقة: ١٦٢.

(٤٦) مكان هذا الفراغ كلمة واحدة، لم أستطع قراءتها.

(٤٧) الورقة: ٢٦٥ من المخطوط، وهي آخر أوراق المخطوط.

المبحث الثاني

جهود أبي حفص النسفي في جمع وتصنيف العلوم في مخطوط (مَطْلَعُ النُّجُومِ وَمَجْمَعُ الْعُلُومِ)

– أولاً: الغرض من تصنيف الكتاب:

قدّم أبو حفص النسفي لموسوعته (مَطْلَعُ النُّجُومِ وَمَجْمَعُ الْعُلُومِ) بمقدمة مختصرة ذكر فيه الغرض من تصنيف الكتاب، هذا نصّها:

" الحمد لله الذي خلقَ فِقْومَ، ورزقَ فنعمَ، وأنطقَ ففهمَ، وبعثَ الرُّسُلَ فعممَ، وأوحى إليه فعلمَ، وختَمَهُم بالمصطلقى محمدَ فتممَ، وفَضَّلَهُ عليهم فقدمَ، صلى الله عليه وعلى آله وسلّم، قالَ الشَّيْخُ الإمامُ الأجلُّ الرَّاهِدُ الحَاجُّ نجْمُ الدِّينِ زَيْنُ الأئمّةِ جمالِ الإسلامِ والمُسلمين أبو حفص عمر بن محمد بن أحمد النسفي، نعى الله أسرارَه وبقي آثارَه: ولما بلغْتُ من الكبرِ عتياً، وشارفتُ^(٤٩) من الذهابِ وعدداً مائياً، وتَضَيَّقتُ^(٥٠) شمسُ عُمرِي للغروبِ وأشفتُ^(٥١) عبقُ عِلْمِي للضُّوبِ، وكنتُ أبهَجُكُمْ^(٥٢) معاشِرَ أهلِ العِلْمِ بتصانيفي شاباً وكهلاً، وأُخْرِجُ لَكُمْ كُلَّ حِينٍ فِي كُلِّ فَنٍ كِتَابًا جَزْلاً سهلاً، يَسْتَحْسِنُهُ المبتدِي والمُتَمَي، ويُقبِلُ عليه الأبيُّ والمُشتمِي، وَخِفْتُ الآنَ أنسدادَ هَذَا البَابِ بِحلولِ الكائِنِ المُنْتَابِ^(٥٣) بادرتُ بجِيءِ الأجلِ وتحققَ الوَجَلِ بِجَمْعِ كِتَابٍ يَجْمَعُ كُتُبًا وَجِيزَةً جَامِعَةً، وَنَصَبِ سَمَاءٍ تَطْلُعُ شُهَبًا مُضِيئَةً لَامِعَةً سَمِيئَةً " مَطْلَعُ النُّجُومِ وَمَجْمَعُ الْعُلُومِ"، وَضَمَّنْتُهُ كُنُوزًا يَوْمَ ظَعِنُكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ، وَجُورًا تَحْمِلُونَهَا فِي حُجُورِكُمْ وَأَكْمَامِكُمْ، وَفِي بُيُوتِكُمْ وَأَنْدِيَتِكُمْ، مُبَهِّجًا بِهِ الحُضَارَ والعُيَّابِ، مُتَحَقِّقًا بِهِ الأَحَابِيبِ والأَحْبَابِ، رَاجِيًا بِهِ حَزِينِ التَّوَابِ، هَارِيًا بِهِ مِنْ أَلِيمِ العِقَابِ. وَاللهُ الموفِّقُ لِلصَّوَابِ، عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ إِلَيْهِ مَا ب" (٥٤).

تحمل مقدمة النسفي هذه دلالة قوية وواضحة على وعيه الشديد بالغرض من تصنيف كتابه، وهو ما يبدو واضحاً في قوله: " بادرتُ بجِيءِ الأجلِ وتحققَ الوَجَلِ بِجَمْعِ كِتَابٍ يَجْمَعُ كُتُبًا وَجِيزَةً جَامِعَةً... سَمِيئَةً " مَطْلَعُ النُّجُومِ وَمَجْمَعُ الْعُلُومِ"، وَضَمَّنْتُهُ كُنُوزًا... " (٥٥).

فالهدف -إدأ- من تصنيف الكتاب: أن يجمع المؤلف فيه كُتُبًا وَجِيزَةً جَامِعَةً؛ جَامِعَةً لِكُلِّ صَنُوفِ الْعُلُومِ المعروفة في عصره؛ ولذلك سمّاه " مجمع العلوم " - سيما بعد أن شَعَرَ بدنو أجله- وقد أكَّدَ هذا الهدفَ مرَّةً أُخرى في خاتمة الكتاب، حيث قال:

قد انتهت مَطْلَعُ النُّجُومِ وَإِنَّه جَمْعُ الْعُلُومِ فِيهِ بَلَاغٌ لِكُلِّ دَانٍ وَكُلُّ قَاصٍ عَلَى الْعُومِ
أَتَعَبْتُ نَفْسِي التَّمَاثَا لِرُوحِكُمْ يَا أُولِي الفُهُومِ مَنَحْتُكُمْ مَا حَبِيبَتْ طَوْعًا فَرُومُكُمْ فَاَمْنَحُوا مَرُومِي

(٤٩) شارفتُ: اقتربتُ ودنوت، يقال: شارفتُ الشَّيْءَ - دَنَوْتُ مِنْهُ واقتربت. كتاب العين: الخليل بن أحمد، مادة: (شرف).

(٥٠) تَضَيَّقتُ: مالتُ، في الحديث نُجِي عن الصلاة إذا تَضَيَّقتِ الشمسُ للغروبِ، يعني إذا مالت للغياب. معجم العين، مادة(ضيف).

(٥١) أَشَفْتُ: أَشْرَفْتُ وقربت. ومنه ومنه حديثُ سعد: مَرَضْتُ مَرَضًا أَشْفَيْتُ مِنْهُ عَلَى المَوْتِ. لسان العرب، مادة: شفي.

(٥٢) أَبْهَجُكُمْ: أسعدكم.

(٥٣) بحلول الكائن المنتاب : يعني الموت.

(٥٤) مطلع النجوم ومجمع العلوم، ورقة: ٢. هذا هو نصُّ مقدمة المؤلف أبي حفص النسفي لمخطوطه: (مَطْلَعُ النُّجُومِ وَمَجْمَعُ الْعُلُومِ)، وحتى تاريخ كتابة هذا البحث لا أعلم أحداً قام بتحقيق هذا المخطوط أو جزء منه، أو بدراسته.

(٥٥) مطلع النجوم ومجمع العلوم، ورقة: ٢.

قُولُوا إِذَا مِتُّ رَبَّنَا اصْفَحْ عَن عُمَرَ الْمِسْرِفِ الظَّلُومِ. والحمدُ لله ربَّ العالمين والصَّلَاةُ على رسوله مُحَمَّدٍ وآله أجمعين^(٥٦).
وقد أَحَسَّنَ الإمام أبو حفص النَّسْفِي في اختيار عنوان كتابه، حيثُ شَاكَلَ عنوانَ كتابه موضوعه.
ولعلَّ مَّا يُقَوِّي رغبةَ الإمام النَّسْفِي في هذا العرض الموسوعي المكثَّف لنظام المعارف في عصره أنَّ هذا المخطوط
كان أحدَ كتابَيْن يقومُ بتدريسهما لطلابه بمدرسَتَيْن كان يعمل بهما في سمرقند سنة ١١٣٨م^(٥٧).
والسُّؤال الذي يطرح نفسه هنا هو: هل يمثِّلُ مخطوط (مَطَّلَعُ النُّجُومِ ومجمعُ العُلُومِ) لأبي حفص النَّسْفِي مجردَ
جمع وإحصاء لأشهر العلوم المعروفة في عصره مع بيان مسألها إجمالاً، أم أنَّه يُعدُّ تقسيمًا أو تصنيفًا يُبيِّنُ مذهبًا معينًا
في ترتيبها؟.

إنَّ الإجابة على هذا السُّؤال المهم والمحوري في هذه الدِّراسة يقتضي تتبع الطَّرِيقَةَ التي صَنَّفَ بها الإمام النَّسْفِي
أبوابَ كتابه، ومعرفة ما إذا كانت تنطبق عليها مواصفات وشروط تصنيف العلوم أم لا؟، فضلًا عن معرفة أنواع العلوم
والمعارف التي ضمَّها كتابه، وكيفية تقسيمها؟، هل قَسَمَهَا إلى علوم دينية، وعلوم دنيوية بترتيب مقصود مخصوص أم
لا، أم أنَّه لم يُعِنَ بتقسيم معين؟.

إنَّ تتبع المادة العلمية التي اشتمل عليها مخطوط (مَطَّلَعُ النُّجُومِ ومجمعُ العُلُومِ) للإمام النَّسْفِي يشير إلى اتصاف
المخطوط بصفة الموسوعية؛ لاحتوائه على مجموعة كبيرة من علوم وفنون وآداب عصره، من أمثال: الفقه، والحديث،
والسِّيَر، والتَّاريخ، والفَلَك، والتَّنجيم، والفِرَاسَة، والأدب، واللُّغَة، والنَّحو، والصَّرْف، والعروض، والحساب، والطَّب،
والصَّناعات والإبداعات... إلخ^(٥٨).

- ثانيًا: عرض أبواب الكتاب:

جاء ترتيب الإمام النَّسْفِي وتقسيمه لموضوعات كتابه متوافقًا إلى حدِّ بعيد مع منهج أسلافه من العلماء، وبخاصَّة
الخوارزمي (ت: ٣٨٧هـ = ٩٩٧م) في كتابه (مفاتيح العلوم) الذي قَسَمَ العلوم فيه قسمين: "أحدهما: لعلوم الشَّرِيعَة
وما يقترن بها. والثَّاني: لعلوم العَجَم من اليونانيين وغيرهم من الأمم"^(٥٩)، وإنَّ لم يذكر النَّسْفِي في مقدمة كتابه طرِيقَتَه
في جمع وتصنيف مادته، حيث لم يزد على أن قال بعد فراغه من المقدمة: "تَسْمِيَةُ مُضَمَّنَاتِهِ بِالْقَائِمَاتِ"^(٦٠)، ثم شرَّع
يسرُّد في الفهرست موضوعات الكتاب من غير تَرْقِيمٍ لها ولا تبويب! ^(٦١)، وإنَّ خَالَفَ هذا في مَثْنِ الكتاب؛ حيث راح
يذكر فيه بعضَ الموضوعات تحت عنوان كتاب كذا... يجعل تحتَه فصولًا، كما فعل في: (كتاب تحصيل أصول الفقه
وتفصيل المقالات فيها على الوَجْه)^(٦٢)، وقد يجعل للكتاب الواحد فهرسًا مستقلًا يضمُّ موضوعاته كما فعل في:
(كتاب مشارع الشَّرَائِع)، فجعل فيه واحدًا وخمسين بابًا^(٦٣)، وقد يجعل تحت الباب الواحد فصولًا، كما فعل في

(٥٦) المصدر السابق، ورقة: ٢٦٥ .

(٥٧) جريدة: ثقافة أوزبكستان، العدد: ٩٥، ٣ ديسمبر ١٩٧٦م.

(٥٨) ينظر: مخطوط (مطلع النجوم ومجمع العلوم)، ورقة: ٢٠٣. حيث ذكر المؤلف البواب التي ضمَّها كتابه.

(٥٩) مفاتيح العلوم: أبو عبد الله الخوارزمي، راجعه: محمد كمال الدين الأدهمي، ط١، القاهرة ١٣٤٩هـ - ١٩٣٠م.

(٦٠) مطلع النجوم ومجمع العلوم، ورقة: ٢٦٥ .

(٦١) وإن كنت لا أستبعد تدخل النَّسَّاح في تبويب الكتاب!.

(٦٢) المصدر السابق، ورقة: ٢٦٥ .

(٦٣) المصدر السابق، ورقة: ٤٣، ٤٤.

(كتاب الطلاق) إذ جعل تحته فصولاً مختلفة^(٦٤)، وقد يُقسَّم الكتاب إلى مجالس - كعادة بعض علماء بلاد ما وراء النهر - ومن ذلك: (كتاب تذكرة أصول التذكير وتبصرة وجوه التقدير)^(٦٥)، فجعله مجالس، فقال: " مجلسٌ في كلمة لا إله إلا الله "^(٦٦).

ثم ختم أبو حفص النسفي كتابه بتعقيبٍ يذكر فيه سبب اختصاره للعلوم التي ضمها كتابه، فقال: " وأقول في الاعتذار عن سلوك سبيل الاختصار ما قال ذو البيانين أبو عبد الله الحسين بن إبراهيم النظيري رحمة الله عليه: قالوا اختصرت وأهل الرأي ما اختصروا جمع العلوم وهذا الرأي مسخوط، فقلتُ جمعي لأهل العلم مختصر، وجمع غيري لأهل الفهم مبسوط، فقدّم الحفظ ثم الفهم مجتهداً، فأنت حينئذ لا شك مغبوط "^(٦٧).

هذا، وقد بدأ أبو حفص النسفي في تصنيف (مطلع النجوم وجمع العلوم) بباب: (أصول الدين على اعتقاد المهتدين)^(٦٨)، فجعله أصلاً لعلوم الشريعة، ثم أتبعه سبعة عشر باباً - قسّم بعضها إلى فصول - تدرج كلها تحت علوم الشريعة، ثم ضم إليها نحو ثلاثة وأربعين باباً من العلوم المتعلقة بعلوم الشريعة، من أمثال: النحو، والصرف، والبلاغة، والأدب، والسير والتاريخ... إلخ. ثم أورد ذلك بذكر العلوم الدنيوية أمثال: الحساب، والفلك، والتنجيم، والطب، والفراسة، وقد فعل ذلك في شيءٍ من الدقة والوضوح في طرح المسائل والتفكير التصنيفي المستقيم؛ فبدأ في ترتيب أبواب كتابه على النحو الآتي:

أولاً : علوم الشريعة

جمع فيها الإمام النسفي علوم الشريعة الإسلامية، ورتب أبوابها على نحو مقصود على هذا النحو:

- ١- أصول الدين على اعتقاد المهتدين .
- ٢- تعداد الخصال التي جعلها النبي عليه السلام من شعب الإيمان والإسلام .
- ٣- تسمية الشيع من أهل الأهواء والبدع.
- ٤- ترتيب منازل المحققين من أهل المعرفة في تعريف كل صنف منهم فيما يختصون من الصفة .
- ٥- منشور الخطاب في مشهور الأبواب، أصله للإمام القشيري وترجمته مني .
- ٦- ذكر حقوق الخمسين عن علي بن الحسن بن علي بن أبي طالب رضي الله عنه.
- ٧- مختصر البيان والفحص عن قراءة عاصم برواية حفص .
- ٨- كتاب أصول الوقوف على مواضع الوقوف .
- ٩- البيان عن عدد حروف القرآن .
- ١٠- تهذيب البيان عن غريب القرآن .
- ١١- تحصيل أصول الفقه وتفصيل المقالات فيها على الوجه .
- ١٢- الأصول التي عليها مسائل أصحابنا .

(٦٤) المصدر السابق، ورقة: ٧٣، ٨٣، ٨٧، ٨٨، ٨٩، ٩٠، ٩١، ٩٢، ٩٥ وما بعدها. ورقة: ١٨٤ وما بعدها.

(٦٥) المصدر السابق، ورقة: ٢٢٧.

(٦٦) المصدر السابق، ورقة: ٢٢٧، وما بعدها.

(٦٧) المصدر السابق، ورقة: ٣٦، ٤٠.

(٦٨) المصدر السابق، ورقة: ٢ .

- ١٣- مشارعُ الشَّرائعِ وهى وافيات كل المبسوط
 ١٤- كتاب المسائل الحسان للمذاكرة والامتحان.
 ١٥- نَظْمُ الفرائض .
 ١٦- نَظْمُ مسائل المعاياة في الفرائض .
 ١٧- التَّجاريد المختارة في الخلاقيَّات الدَّوارة .
 ١٨- عدُّ المسائل الحسان التي أخذنا فيها بالقياس دون الاستحسان^(٦٩) .

ثانياً: العلوم التي تتعلّق بعلوم الشريعة

- وبعد أن فرغ الإمام النَّسفي من جمع وترتيب علوم الشريعة أردفها بالعلوم التي تتعلّق بها، فذكر:
 ١٩- كتاب الملاحن. وتناول فيه بشكل طريف بعض ما يتعلّق ببعض الأحكام الفقيهية.
 ثم ذكر بعده ما يتعلّق بتاريخ الأنبياء عليهم السّلام من لدن آدم إلى محمّد عليهما السّلام، ثم تاريخ الصّحابة والخلفاء والعلماء، وذلك في الأبواب الآتية :
 ٢٠- التّواريخ والأنساب وفيها تواريخ والأهم السّالفة .
 ٢١- ثم تسمية آباء النّبي عليه السّلام وأمّهاته وبنيه وبناته وأعمامه وعماته...وزوجاته ومولياته .
 ٢٢- ثم تسمية أصحابه المكرّمة على ترتيب الحروف المعجمة .
 ٢٣- ثم تاريخ الخلفاء والعلماء والأدباء.
 ثم أفرد باباً لمجموع من الأحاديث الصّحاح، وهو الباب الرّابع والعشرون:
 ٢٤- السّبعيّات السّمعيّات وهي ثلثمائة وستون من الأحاديث الصّحيحة الحسنة على عدد أيام تمام السّنة .
 ثم أفرد باباً لأنواع الخطب، وسّمّاه:
 ٢٥- الخطب الجياد للجمّع والأعياد وهي ثلاثون متممة على الحروف المعجمة.
 ثم أتبع باب:
 ٢٦- تذكرة أصول التذكير وتبصرة وجوه التقدير^(٧٠).
 وقسّمه مجالس، فذكر مجلّساً في تفسير: (لا إله إلا الله) ، مجلّساً في الإيمان والمؤمنين، ثم مجلّساً في فضائل النّبي صلى الله عليه وسلّم... ومجالس أخرى تتعلّق بشرائع الدّين من الصّلاة والصّيام والزّكاة والحجّ.... وهكذا.
 ثم أتبعه باباً في ذكر صُكوك البيع والشّراء، مثل صكّ المضاربة، وصكّ الشركة، وصكّ الإقالة، وصكّ السّلم، وصكّ الإجارة ، وهكذا... إلخ، وسّمّاه:
 ٢٧- مختصر الصكوك على النهج المسلوك في الشّراء.
 ثم أتبعه بباب تحدّث فيه عن بعض الدّعاوى الفضاويّة وأحكام القضاة فيها، وقسّمه مخاصِر - مُشاكلَةً لموضوع الباب- فذكر فيه: (محضّر في إثبات شفعة)، و (محضّر في إثبات وداعة أو عارية)، و (محضّر في إثبات النّكاح)، و (محضّر في إثبات دّين) ... وهكذا، وسّمّاه:

(٦٩) مطلع النّجوم وجمع العلوم، ورقة: ٢ .

(٧٠) مطلع النّجوم وجمع العلوم، ورقة: ٢ .

- ٢٨- مختصر الرُّسوم للحكام والخُصوم. وقد ذكَّره في متن الكتاب تحت اسم: (مُلْتَقَطَات من الرُّسوم للفضاة والخُصوم)^(٧١).
- ثم أتبع ذلك أبوابًا في علوم العربية بدأها بباب في الكتابة والبلاغة، ثم بالصَّرْف، ثم بالنَّحو، ثم بالأدب، والبديع، والعروض، ثم الأمثال والحكم، ثم ختمها بتعبير الرؤيا، وذلك على النَّحو الآتي:
- ٢٩- الفصول الخمسون في رسوم الكتابة وأبواب البلاغة. ٣٠ فصول المشاهد لحصول المقاصد .
- ٣١- كتاب مآدبة الأديب ومأرية الأريب، وفيه فصول في إطلاق الأسماء على وفاق الأشياء .
- ٣٢- حصر المؤنثات السَّماعِيَّة في قصيدة صناعِيَّة . ٣٣- وجمع وجوه الجمع .
- ٣٤- وترصيف أصول التَّصريف . ٣٥- وبيان الصَّلَات وما لها من الوجوه والصَّفَات .
- ٣٦- ومراتب الحروف . ٣٧- وبَدْو النَّحو .
- ٣٨- والجوامع اللُّوامع . وهي في متن الكتاب بعنوان (الجوامع اللُّوامع منها الكُنَى المسموعة لأشياء مجموعة)^(٧٢).
- ٣٩- وذكَّر البنين والبنات في الأشياء مختلفات . ٤١- ومنها إطلاق المثاني لاتفاق المعاني
- ٤٢- ومنها كلمات مزدوجة على الحروف المعجمة مستخرجة .
- ٤٣- ومنها جمع المثلثات التي يختلف تفسيرها باختلاف الحركات .
- ٤٤- ومنها ذكر الجُموع التي لا واحد لها من لفظها .
- ٤٥- ومنها ذكر الاثنين اللذَّين لا واحد لهما من لفظهما ولا جمع .
- ٤٦- ومنها ذكر ما يختلف فيه أسماء الذكور والإناث . ٤٧- ومنها ذكر ما يقال للمذكر والمؤنث بلا هاء .
- ٤٨- ومنها ذكر ما يقال لها بالهاء . ٤٩- ومنها ذكر ما يصير للمؤنث بالهاء .
- ٥٠- كتاب الأشعار بقدر الإشعار، وفيه ما سَمِعَهُ النَّبِيُّ عليه السَّلَام من الأشعار، وما قاله الصَّحابة والأخبار^(٧٣).
- ٥١- ثم ما ورد منها في أحاديث علماء التَّابعين ومَن بعدهم .
- ٥٢- ثم ما ورد منها في أخبار أبي حنيفة وأصحابه وعن الشَّافعي وغيره .
- ٥٣- ثم ما جاء من الحكماء والعلماء المشهورين . ٥٤- ثم ما جاء عن أئمة الأدب .
- ٥٥- ثم ما جاء في أخبار الخلفاء والأمراء . ٥٦- ثم ما جاء عن أئمة أهل المعرفة .
- ٥٧- ثم ما جاء من الشُّعراء المشهورين^(٧٤). وفي المتن ورد بهذا الاسم: " ما جاء عن فُحول الشُّعراء المشهورين"^(٧٥).
- ٥٨- ثم ما جاء من أئمة المتأخرين .
- ٥٩- ثم الصَّناعات والإبداعات وهي قريب من مائتي نوع. (وتحدَّث فيها عن وجوه البديع البلاغيَّة)
- ٦٠- مختصر في العَروض على الأصول معروض . ٦١- الأمثال المحكَّمة على ترتيب الحروف المعجمة .
- ٦٢- قصيدة تتضمَّنُ أمثال العجم . ٦٣- كتاب الجُابر العابر . (وهو كتاب في تفسير الرؤيا).
- ٦٤- كتاب إيراد الأوراد . وهو في متن الخطوط: (كتاب إيراد الأوراد دعوات الصَّبَّاح والمساء)^(٧٦).

(٧١) المصدر السابق، ورقة: ٢٥٧ .

(٧٢) المصدر السابق، ورقة: ٢٧٨ .

(٧٣) من الكتب التي عدَّها المترجمون لأبي حفص النَّسَفي: الإشعار بالمختار من الأشعار.

(٧٤) مطلع النجوم ومجمع العلوم، ورقة: ٣ .

(٧٥) المصدر السابق، ورقة: ٢٩٠ .

ثالثًا : العلوم الدنيوية

- جمع الإمام أبو حفص النَّسْفِي العلومَ الدنيويةَ متراتبَةً بعد علوم الشريعة وما يتعلَّق بها، فبدأها بالتَّنْجِيم ومعرفة التَّقْوِيم، ثم بالفلك، ثم بالحساب، ثم بالطَّب، ثم بالفِرَاسَة، وذلك على النحو الآتي:
- ٦٥- مدخل علم التَّنْجِيم ومعرفة التَّقْوِيم .
- ٦٦- طَرِيقُ استخراج أول كلِّ شهرٍ في أول كلِّ سنةٍ في أيِّ يومٍ يكون من أيام الجمعة .
- ٦٧- مختصر الضَّرْبِ والقِسْمَةِ ومعرفة التَّشَابِه في الأعداد ومخارج الكُشُور والنَّسْبَة .
- ٦٨- كتاب استخراج الحَيِّ بالحساب السَّوِي . ٦٩- كتاب هدية الحبِّ في علم الطَّب .
- ٧٠- بيان نافع الأغذية ومضارِّها وباردها وحارِّها . ٧١- دلائل الأيام على بدايات الأسقام .
- ٧٢- كتاب الابتهاج بمعرفة أثر الاختلاج . ٧٣- كتاب بيان الفِرَاسَة في ميدان الفِرَاسَة .
- ٧٤- كتاب العلامات للخيلان والشَّامات .
- ٧٥- كتاب استخراج حَالِ الأَلْفَيْنِ والحَصَمَيْنِ بمجانسة حروف الاسْمَيْنِ .
- ٧٦- كتاب الفال الفاتق عن جعفر بن محمد الصَّادِق .

ثم يَخْتُمُ أبو حفص النَّسْفِي كتابه بتعقيب يذكر فيه سبب اختصاره للعلوم التي جمعها، يقول فيه: " وأقول في الاعتذار عن سلوك سبيل الاختصار ما قال ذو البيانين أبو عبد الله الحسين بن إبراهيم النظيري رحمة الله عليه: قالوا اختصرت وأهل الرأي ما اختصروا بجمع العلوم وهذا الرأي مسخوط، فقلتُ بجمعي لأهل العلم مُخْتَصِرًا، وجمعُ غيري لأهل الفهم مَبْسُوطٌ، فقدم الحِمْطُ ثم الفهم مُجْتَهَدًا، فأنت حينئذٍ لا شك مغبوط" (٧٧).

ويبدو من تتبع ترتيب النَّسْفِي لموضوعات كتابه أنه جاء متوافقًا إلى حدٍّ بعيد مع منهج أسلافه من العلماء، وبخاصة الخوارزمي (ت: ٣٨٧هـ = ٩٩٧م) في كتابه (مفاتيح العلوم)، حيث بدأ الإمام أبو حفص النَّسْفِي تصنيفه بذكر علوم الشريعة، فبدأها بأصول الاعتقاد، ثم الأولى فالأولى، ثم أتبعها بالعلوم التي تتعلق بها سيما علوم العربية من نحو وصرف وبلاغة، ثم الأدب، والسِّير والتَّاريخ، ثم ختمه بذكر العلوم الدنيوية من تَنْجِيم، وفلك، وحساب، وتقويم، وطب... إلخ، كل ذلك في شيء من الدقة والوضوح في طرح المسائل والتفكير التصنيفي المستقيم.

خاتمة

وبعد هذا العرض لطريقة الإمام أبي حفص النَّسْفِي في جمع وتصنيف العلوم في كتابه (مطلع النجوم وجمع العلوم) تبقى الإجابة على هذا السؤال الذي طرحته الدراسة في البداية، وهو: هل يمثل هذا المخطوط مجرد جمع وإحصاء لأشهر العلوم المعروفة في عصر الإمام النَّسْفِي مع بيان مسائلها إجمالاً، أم أنه يُعدُّ تصنيفًا يُبيِّن مذهبًا معينًا في ترتيبها؟.

(٧٦) المصدر السابق، ورقة: ٣٢٢.

(٧٧) المصدر السابق، ورقة: ٣٦، ٤٠.

لم يصرِّح أبو حفص النَّسْفِي بطريقته في جمع وتصنيف العلوم في كتابه (مطلع النَّجُوم ومجمع العُلُوم) كما صرِّح سابقوه من مصنِّفي العلوم أمثال: الفارابي (ت: ٩٥٠م) في كتابه (إحصاء العلوم)، والخوارزمي (ت: ٣٨٧هـ = ٩٩٧م) في كتابه (مفاتيح العلوم)، وغيرهما، إلا أنَّ تتبع منهج الإمام النَّسْفِي في جمع وتصنيف العلوم في كتابه هذا يشير إلى أنه اتبع منهج أبي عبد الله الخوارزمي في تصنيفه للعلوم؛ فإذا كان الخوارزمي قد قسَّم العلوم إلى قسمين: الأول: علوم الشَّريعة، والثَّاني: العلوم الدنيويَّة، فإنَّ النَّسْفِي لم يخرج عن هذا التقسيم، وإن كان قد ألحق بالقسم الأول (علوم الشَّريعة) قسماً آخر يتعلق به هو (العلوم التي تتعلَّق بعلوم الشَّريعة)، فجاء تصنيف العلوم لديه على هذا ثلاثة أقسام: الأول: يضمُّ علوم الشَّريعة، وجعله ثمانية عشر باباً. والثَّاني: يضمُّ العلوم المتعلِّقة بعلوم الشَّريعة، وجعله خمسة وأربعين باباً. والثَّالث: يضمُّ العلوم الدنيويَّة، وجعله اثني عشر باباً.

ومن ثمَّ فإنَّ مخطوط (مطلع النجوم ومجمع العلوم) لا يُعدُّ مجرد جَمْع وإحصاءٍ لأشهر العلوم المعروفة في عصر مؤلفه؛ لأنَّ الإمام النَّسْفِي اتبع طريقة واضحة في تقسيم وتصنيف العلوم التي جمعها فيه، وإن لم يصرِّح بذلك كما قلنا. هذا، ويعطينا المخطوط -بما ضمَّه من متون العلوم التي بَوَّب لها- تصوُّراً واضحاً عن أنواع ومتون العلوم المعروفة في عصر مؤلفه في القرنين الخامس والسادس الهجريَّين في منطقة آسيا الوسطى، حيث جمع الإمام النَّسْفِي فيه كُتُباً وِجِيْزَةً جَامِعَةً؛ جَامِعَةً لكلِّ صنوف العلوم المعروفة في عصره، وهو ما يكرِّس لكون الكتاب يدخل في جملة تصنيف العلوم.

نتائج البحث

- وبعد، هذا العرض لمخطوط (مطلع النَّجُوم ومجمع العُلُوم) للإمام أبي حفص النَّسْفِي، وطريقته في تصنيف العلوم، وجهوده في هذا الميدان توصَّلت الدراسة إلى النتائج الآتية:
- يتألَّف مخطوط (مطلع النَّجُوم ومجمع العُلُوم) لأبي حفص النَّسْفِي قيمة علميَّة كبرى تأتي من جهة ندرته باعتباره النُّسخة الوحيدة المعروفة للكتاب حتَّى الآن، ثم من جهة تأريخه لتصنيف وتقسيم وتطور العلوم في آسيا الوسطى في القرون الوسطى.
 - أثبتت الدَّراسة أنَّ النُّسخة المحفوظة بمكتبة معهد أبي الرَّيحان البيروني للدراسات الشَّرقيَّة بالعاصمة الأوزبكيَّة طشقند برقم: [1462 - أكاديمية العلوم الأوزبكية] من مخطوط (مطلع النَّجُوم ومجمع العُلُوم) ليست هي النُّسخة الوحيدة من الكتاب، وأنها ليست من كتابة ولا إملاء الإمام أبي حفص عمر بن محمَّد النَّسْفِي؛ لأنَّها كُتِبَتْ بعد وفاته بأكثر من مائتي سنة، فقد كُتبت على فترات زمنية مختلفة في القرن الرَّابِع عشر الميلادي في الفترة ما بين (٧٦٥-٧٦٦ هـ)، وتوافر على كتابتها غَيْرٌ واحدٍ من النَّسَّاح، منهم شَرَف الحَامِدي البُخاري الحافظ، ومحمَّد بن محمَّد بن حسين بن أحمد.
 - جعل الإمام أبو حفص النَّسْفِي الهدف من كتابه أن يجمَع فيه كُتُباً وِجِيْزَةً جَامِعَةً؛ جَامِعَةً لكلِّ صنوف العلوم المعروفة في عصره، وهو ما يكرِّس لكون الكتاب يدخل في جملة تصنيف العلوم.

المصادر والمراجع

- ۱- بيرنل ج. العلم في تاريخ المجتمع. موسكو ۱۹۵۶م.
- ۲- تصنيف العلوم عند العلماء المسلمين: د. جلال الدين موسى، مجلة المسلم المعاصر، العدد ۴۱، لبنان ۱۹۸۵ م
- ۳- إحصاء العلوم: الفارابي، تحقيق د. عثمان أمين، القاهرة ۱۹۴۹م.
- ۴- جوامع العلوم: شعيا بن فرغون، طبعة طهران- إيران، يناير ۱۹۷۲م.
- ۵- رسالة في العلوم: أبو حيان التوحيدي، مطبعة الجوائب، قسطنطينية ۱۸۸۳م.
- ۶- أقسام العلوم العقلية، ضمن مخطوطة "مجمع رسائل الحكماء": أبو علي ابن سينا، هذه المخطوطة محفوظة في خزانة معهد الدراسات الشرقية لدى أكاديمية العلوم في جمهورية أوزبكستان مرقمة XXXIX/۲۳۸۵.
- ۷- تصنيف العلوم عند الغزالي، المورد، المجلد الثامن عشر، عدد الثالث، ۱۴۱۰ هـ - ۱۹۸۹م.
- ۸- كشف المحجوب للأرباب القلوب: أبو الحسن الحجوري، هذه المخطوطة محفوظة في خزانة معهد الدراسات الشرقية لدى أكاديمية العلوم في جمهورية أوزبكستان مرقمة ۱۵۳۶، باللُّغة الفارسيَّة.
- ۹- مطلع النُّجوم ومجمع العلوم: أبو حفص عمر بن محمد النسفي، مخطوط محفوظ في خزانة معهد الدراسات الشرقية لدى أكاديمية العلوم في جمهورية أوزبكستان مرقمة ۱۴۶۲.
- ۱۰- مصباح الهدايا ومفتاح الكفاية: شهاب الدين السهروردي، هذه المخطوطة محفوظة في خزانة معهد الدراسات الشرقية لدى أكاديمية العلوم في جمهورية أوزبكستان مرقمة III/۲۵۷۸، باللغة الفارسية.
- ۱۱- تهافت التهافت: ابن رشد. تحقيق: د. سليمان دنيا، ط ۱، دار المعارف، مصر ۱۹۶۴م.
- ۱۲- جامع العلوم در بلده تاشكند بزيور: فخر الدين الرازي، طبع در آمد سنة ۱۹۱۳م، باللغة الفارسية.
- ۱۲- أحلاق نصيري: نصير الدين الطوسي، مطبعة منشي نول كشور مقام مقبول جهان شد لكهنو ۱۹۱۳م.
- ۱۴- مقدمة ابن خلدون لكتاب العبر وديوان المبتدأ والخبر في أيام العرب والعجم والبربر: ابن خلدون، مطبعة الخيرات بمصر، القاهرة سنة ۱۹۰۴م.
- ۱۵- إتمام الدراية للقراء النقاية على هاشية كتاب مفتاح العلوم: جلال الدين السيوطي، مصر، بدون تاريخ.
- ۱۶- نور من عمق القرون: رائق بهاديروف، إتحاد الشرق للنشر والطباعة، طشقند ۱۹۹۸م.
- ۱۷- التحبير في المعجم الكبير: عبد الكريم بن محمد بن منصور التميمي السمعاني، تحقيق: منيرة ناجي سالم، ط ۱، رئاسة ديوان الأوقاف- بغداد، ۱۳۹۵ هـ - ۱۹۷۵م.
- ۱۸- معجم البلدان: ياقوت بن عبد الله الرومي الحموي، ط ۲، دار صادر، بيروت ۱۹۹۵م.
- ۱۹- الأنساب: عبد الكريم بن محمد بن منصور السمعاني، تحقيق: عبد الرحمن بن يحيى المعلمي اليماني وغيره، ط ۱، مجلس دائرة المعارف العثمانية، حيدر آباد ۱۳۸۲ هـ - ۱۹۶۲م.
- ۲۰- معجم الأدباء: شهاب الدين أبو عبد الله ياقوت بن عبد الله الرومي الحموي، تحقيق: إحسان عباس، ط ۱، دار الغرب الإسلامي، بيروت ۱۴۱۴ هـ - ۱۹۹۳م.
- ۲۱- الجواهر المضئية في طبقات الحنفية: عبد القادر بن محمد بن نصر الله القرشي، ط ۱، مطبعة مجلس دائرة المعارف النظامية، حيد آباد - كراتشي، الهند، بدون تاريخ.
- ۲۲- سير أعلام النبلاء: شمس الدين أبو عبد الله محمد بن أحمد بن عثمان، دار الحديث، القاهرة ۲۰۰۶م.

- ٢٣- شرح العقائد النَّسَفِيَّة، للعلامة سعد الدين التفتازاني، تحقيق: د. أحمد حجازي السقا، ط١، مكتبة الكليات الأزهرية، القاهرة ١٤٠٧ هـ - ١٩٨٧ م.
- ٢٤- كشف الظنون عن أسامي الكتب والفنون: مصطفى بن عبد الله كاتب جلي القسطنطيني المشهور باسم حاجي خليفة، مكتبة المثنى - بغداد ١٩٤١ م.
- ٢٥- وأسماء الكتب: عبد اللطيف بن محمد بن مصطفى المتخلص بلطفي، الشهير بـ «رياض زاده» تحقيق: د. محمد التونجي، ط٣، دار الفكر، دمشق- سورية ١٤٠٣ هـ/ ١٩٨٣ م.
- ٢٦- طبقات المفسرين: محمد بن علي بن أحمد، الداوودي، دار الكتب العلمية، بيروت،
- ٢٧- تاج التراجم: أبو الفداء زين الدين أبو العدل قاسم بن قُطْلُوبغا، تحقيق: محمد خير رمضان يوسف، ط١، دار القلم - دمشق ١٤١٣ هـ - ١٩٩٢ م.
- ٢٨- موقع "قطاع الشؤون الثقافية والبعثات" التابع لوزارة التعليم العالي المصرية: (mohe-casm.edu.eg) صفحة أنشطة التمثيل الثقافي عام ٢٠١٣ م، المركز الثقافي المصري بطشقند.
- ٢٩- جريدة: ثقافة أوزبكستان، العدد: ٩٥، ٣ ديسمبر ١٩٧٦ م.
- ٣٠- شرح العقائد النَّسَفِيَّة، للعلامة سعد الدين التفتازاني، تحقيق: د. أحمد حجازي السقا، ط١، مكتبة الكليات الأزهرية، القاهرة ١٤٠٧ هـ - ١٩٨٧ م.
- المراجع الأجنبية:

Sayers W.C.B: Manual of classification p. 79 London 1959.3 rd edition (1)

Saad Muhammed Abd al-Ghaffar
Contribution off Abu Hafs an-Nasafi in Collection and Classifications of Sciences in
"Matla' an Nuġm va maġmac al-'ulm"
 Abstract

The contribution of Muslim scholars in collecting and classifying sciences is significantly noticeable especially in the middle ages. Supporting the movement of translation and authorship by the Abbasid caliphate led to the development of Arabic mentality. This mentality, in turn, absorbed all cultural, scientific, educational and cultural achievements of the peoples of the earth, while the majority of Europe was suffering from chaos and disorder after the fall of the Roman Empire. In this period of the history of Islamic civilization, many scientific and encyclopedic characters that contributed in the compilation and classification of science. Out of them Imam Aba Hafs, Omar bin Mohamad al-Nasafi (461-537 AH= 1068-1142 AD). The importance of the study springs from the fact that this manuscript, maṭla' u an-njūm wa majma' u al'ulūm of al-Nasafi, has never been authenticated till the present time.

Results of the study: The manuscript, maṭla' u an-njūm wa majma' u al'ulūm of al-Nasafi, collects and counts the most famous sciences in the time of the author. Imam al-Nasafi follows a clear method of dividing and classifying the sciences mentioned in the manuscript although he did not mention that explicitly.

The manuscript presents a clear ideation for the types and texts of known sciences in the time of the author which is the fifth and the sixth centuries of Hijra calendar or the 11th and 12th centuries of Gregorian calendar in central Asia. Imam al-Nasafi collected simple books, that include all types of sciences in his time, in it. This dedicates towards considering the book as a science classifying one.

Recenzent: Professor Zviad Tskhvediani

ლიტერატურათმცოდნეობა Литературоведение Literature

მარიამ ყვერელიძე

თბილისი, საქართველო

ჰიმნოგრაფიიდან პოეზიამდე - ანა კალანდაძის ტექსტების
მაგალითზე
(ქრისტიანულ-ეროვნული ღირებულებები)

ნაშრომში საუბარია ჰიმნოგრაფიისა და პოეზიის ურთიერთმიმართებებზე. საკითხი განიხილება ანა კალანდაძის პოეზიის მაგალითზე, რომელიც ამ მხრივ სანიმუშო ილუსტრაციად გვესახება. ქრისტიანულ-ეროვნული ნაკადი, საკმაოდ მნიშვნელოვანია როგორც ჰიმნოგრაფიულ ტექსტებში, ისე ანა კალანდაძის რელიგიური ხასიათის ლექსებში, ეს ორი ნაკადი ერთ-ერთი ძლიერი მოტივი იყო ზოგადად ქართულ ლიტერატურაში. ნაშრომში კონკრეტული ლექსებისა თუ ჰიმნოგრაფიული ტექსტების საფუძველზე ვაკვირდებით, როგორ წარმოგვიდგება წმინდანი, რა განსხვავებაა წმინდანების ჰიმნოგრაფიულ სახეებსა და პოეტურ სახეებს შორის, როგორია ჰიმნოგრაფი ავტორის მიზანი და რა მიზანს ისახავს პოეტი. დაკვირვებისას მსგავსება-განსხვავებები გამოიკვეთა, თუმცა არსებითი მიზნები საერთოა - ადამიანების გაკეთილშობილება, მათში სარწმუნოებრივი და ეროვნული მარცვლის აღორძინება. ნაშრომში ნახვენებია, თემის აქტუალობა დღევანდელ, ნიველირებულ ფასეულობათა, სამყაროში. ჩვენ ვხედავთ, რომ მარადიული და ღირებული მიზნები არ იცვლება და ამ მხრივ, ქართულ ლიტერატურაში თანამედროვე ადამიანებს მტკიცე საფუძვლების პოვნა შეუძლიათ.

ნაშრომში ჰიმნოგრაფიული თხზულებებისა და პოეზიის მიმართებებზე ვიმსჯელებთ. სანიმუშოდ მოვიყვანთ ანა კალანდაძის პოეზიას, როგორც აღნიშნული საკითხის კარგი ილუსტრაციას.

ჰიმნოგრაფია, როგორც პოეზიის მიმართულება, დვთისა და წმინდანთა სადიდებელი, ფართოდ იყო გავრცელებული შუა საუკუნეების ქრისტიანულ სამყაროში. მასში გაერთიანებულა ფორმა თუ შინაარსი, ერთი მიზნით - განადიდოს უფალი და მისი გამოვლინება ყოველივეში.

სასულიერო პოეზიაშიც, ისევე როგორც ფრესკებზე, ხაზი გაესვა შინა არსს, სიღრმისეულსა და არა გარეგნულს. ის, რასაც რევაზ სირაძე ფრესკაზე ამბობს, აქაც თამამად შეგვიძლია მოვიხმოთ: „ფრესკებზე მაინც ზეცისა და მიწის ყველა ფერი არ დახარჯულა. ფრესკის მხატვარი არც ცდილობდა ამას. ის ცდილობდა სულის გამოსახვას. სული კი ფერით ვერ იხატება...“ [სირაძე, 1982:126] მაგრამ, რა თქმა უნდა, ეს ყოველივე არასოდეს მისულა ფორმის უარყოფამდე, პირიქით, სრულყოფილი ღმერთისთვის სრულყოფილი საგალობელი უნდა მიეძღვნა ადამიანს და ამით ეჩვენებინა ღვთაებრივის გამოსატყულება ქვეყნად. ამგვარად, ჰიმნოგრაფიული ტექსტი თავიდან ბოლომდე, შინაარსისა თუ ფორმის თვალსაზრისით, გაიგება, როგორც დიდება სრულყოფილებისა, როგორც მოწოდება ზნეობრივი სრულქმნილებისა და ყოველგვარი უკეთურობისაგან თავის არიდებისკენ. ესაა, ალბათ, მისი არსებითი, მუდმივი დანიშნულება.

ანა კალანდაძესთან რელიგიური ლექსების სიმრავლე რომ შეუნიშნავთ ნაწერებში უთქვამს, უნივერსიტეტში ვსწავლობო... და უპასუხიათ - არა, ეს თქვენში იმთავითვე იყო...

მისი სულიერებისკენ სწრაფვა შეამჩნიეს და დადებითმა თუ უარყოფითმა გამოსხმურებებმაც არ დაახანა: „მან (ანამ) პირველმა საკმაოდ ხანგრძლივი ინტერვალის შემდეგ კვლავ შეაღო კარი ჩვენი პოეტების მიერ თითქმის მივიწყებულ სამყაროში და თითქოს თავიდან აღმოაჩინა იგი - პირველქმნილ, მარად, გარდაუვალ სულიერ ფასეულობათა სამყარო“ [ასათიანი, 2002: 227].

ძველი ქართულისადმი ანას დამოკიდებულებას ტარიელ ჭანტურიაშვილმა „ანა კალანდაძის პოეტური ეფექტი“ უწოდა [ჭანტურია, 1974:104]. ამ ეფექტის დადასტურებას - დროის გაგების ერთგვარ მოწმას, ჩვენ ქვემოთ, ლექსების მაგალითზე, ვიხილავთ. აღნიშნული პრინციპი მოქმედებს ჰიმნოგრაფიულ ტექსტებშიც.

და როდესაც ჩვენც მოკრძალებულად დავდგამთ ფეხს ანა კალანდაძის „ცის ბილკიზე“ საოცარი სიმშვიდით, ჩუმი სიხარულითა და არაამქვეყნიური მშვენიერების განცდით ავივსებით. თითქოს ძველ, სანთლით განათებულ ტაძარში ვიდგეთ ღოცვად...

და მაინც, ეს არაა ჰიმნოგრაფია იმ გაგებით, როგორც ესმოდათ შუა საუკუნეებში და როგორც ესმით ის დღეს. ესაა პოეზიით განდიდება უფლის, სიკეთის, ადამიანების... თუ ლექსებს ჩავაკვირდებით, მათ გარკვეულ დაყოფასაც შევძლებთ თემების თვალსაზრისით და მსგავსება-განსხვავებებსაც დავინახავთ ჰიმნოგრაფიულ ტექსტებთან.

ერთი მოტივი, რომელიც თვალნათელია ანა კალანდაძის რელიგიური ნაკადის ლექსებში ესაა ქრისტიანულისა და ეროვნულის ერთმანეთის ფარდ ცნებებად მოაზრება. ნაშრომშიც ამის შესახებ ვისაუბრებთ.

...

ჰიმნოგრაფიული ლიტერატურა, მიუხედავად მისი მკვეთრად გამოსატყული ზოგადქრისტიანული, სასულიერო შინაარსისა ეროვნულობის ნიშანსაც ატარებდა ხოლმე. ამ ფაქტს მკვლევრებიც უსვამენ ხაზს. ეროვნულობის საკითხი ქართული ჰიმნოგრაფიის ერთ-ერთ ძირითად მოტივად ესახება ია ლაღუას [იხ. ლაღუა, 2009:177]. გაიოზ იმედაშვილი თავის სტატიაში „ვეფხისტყაოსანი და ძველი ქართული მწერლობა“, ვფიქრობ, ერთგვარად გადაჭარბებულადაც კი ამახვილებს

ყურადღებას ჩვენში სასულიერო მწერლობის ეროვნულობაზე, თუმცა ზუსტად აფასებს მის მნიშვნელობას: „ქართული საგალობელი შესამჩნევად კეთილმყოფელი წყარო აღმოჩნდა საერო მწერლობის სტილისა და მხატვრული აზროვნების განვითარებისათვის" [იმედაშვილი, 1989: 94]. ნესტან სულავას აზრით, სწორედ ეროვნულობაა ქართული ჰიმნოგრაფიის ინდივიდუალიზმის გამომხატველი. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ XVII-XVIII საუკუნეთა მიჯნაზე შედგა კრებული, რომელშიც მხოლოდ ქართველ წმინდანთა საკითხავები და საგალობლები იყო გაერთიანებული.

ჰიმნოგრაფიული ტექსტის ეროვნული სულისკვეთებით დატვირთვა კარგად ჩანს იოვანე საბანისძის „აბოს წამებაში“, იოანე-ზოსიმეს ცნობილი ჰიმნიც „ქება და დიდება ქართულისა ენისა“ რელიგიურისა და ეროვნულის საოცარ შეერთებას წარმოადგენს.

ამ ტექსტებში პირველ ადგილს ყოველთვის რწმენა იჭერდა, საგალობელი არ არის მხოლოდ ისტორიული ფაქტის გახსენება, ამიტომაც სთხოვენ შეწვენასა და მფარველობას შესხმის ობიექტებს. ჰიმნოგრაფიული თხზულების მიზანია ადამიანობის უმაღლესი გამოხატულება, პიროვნების ღმერთამდე გასავლელი გზა მშვენიერად წარმოგვიდგინოს. სასულიერო პოეზია არის „ამაღლებულის განცდის საფუძველი და ესთეტიკური სიამოვნების მიმნიჭებელი“ [სულავა, 2003: 7]. ანა კალანდაძის გარკვეული ლექსების მიზანიც, ჩვენი დაკვირვებით, უახლოვდება სასულიერო პოეზიისას, მას სურს ქრისტიანობისა და ქართველობის გახსენება თანამედროვეთათვის. რომელთა ღირსეული მაგალითებიც ოდითგანვე გადაჯაჭვული იყო. პოეტიც ამ ბმას წარმოგვიჩენს. ქართველობა ქრისტიანობას ნიშნავს, ქრისტიანობაში კი ქართველობას თავისი მნიშვნელოვანი ფუნქცია აქვს. გავიხსენოთ ანას ცნობილი ლექსი „შენ ისე ღრმა ხარ, ქართულო ცაო...“ [კალანდაძე, 1987: 9]. აქ ცა, უფლის სამკვიდრო, მიღმიურის აღმნიშვნელი, ქართულია და სწორედ იმიტომაცა ღრმა პოეტისთვის, რომ ქართულია. ეს ქართული ცა ნამდვილად ქრისტეს სამყოფელი რომაა, ამაზე ოშკის, ზარზმასა და ტაოს უბრალოდ დასახელებაც კმარა, რადგან ისინი წარმოადგენენ ქართული რელიგიისა და კულტურის ცენტრებს. ცა, რომელიც ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობისაა, ისევე როგორც ქრისტიანობა, აქ ეროვნული, ინდივიდუალური მახასიათებელითაა წარმოდგენილი - „ქართული ცა“, რაც მის საზოგადო მნიშვნელობას, რა თქმა უნდა, არ აკნინებს.

ალუზიები. ჰიმნოგრაფიული ტექსტები ბიბლიური იაკობის კიბეს მოგვაგონებენ - ცისა და მიწის შემაკავშირებელს. ალბათ, ამიტომაც გაუხუნრად რჩებიან დღემდე, როგორც ის საღვთო ამბები, რომელთა სიმართლესაც ყოველდღიურად თავის თავზე გამოცდის ქრისტიანი თუ არაქრისტიანი... მაგრამ ყველა როდი აკავშირებს თავის ყოფას იმასთან, რაც ბიბლიაში წერია, რაც ქრისტეს ცხოვრებაში ხდებოდა. ჰიმნოგრაფები (და ჰავიოგრაფებიც) ის რჩეული ადამიანები არიან, ვინც ყოფიერება მარადიულობას აზიარეს - ბიბლიურ თუ სახარებისეულ სიბრძნესთან თანაზიარობით. ასეთები არიან ისინიც, ვისზეც სასულიერო მწერლები მოგვითხრობენ.

ბიბლიური თუ სახარებისეული ალუზიები გვაქვს საერო მწერლებთანაც და, შესაბამისად, ანას შემოქმედებაშიც, რომელიც ზოგჯერ საგულისხმოდ ეჯაჭვება ეროვნულობის თემას. ასეთია, მაგალითად, ბიბლიურ წინასწარმეტყველ ელისეს ცხოვრებისეული მომენტისადმი მიძღვნილი ლექსი, დაკავშირებული ქართულ რეალობასთან. პოეტი წმინდა წერილს მიმართავს თანამედროვეობაზე მისანიშნებლად. ელისე წინასწარმეტყველი უცხო მხარეში

დასახლდა და მას ხშირად მიართმევდნენ პურსა და ღვინოს. მადლიერების გრძნობით აღვსილი წინასწარმეტყველი ეკითხება მასპინძელთ რით, გადაუხადოს სამაგიერო, რით შეეწიოს:

„-მე რითი გიზღოთ სამაგიერო? / ჰკითხავს უცხოტომს /ღვთაების სწორი...“ ისინი კი პასუხობენ: „ - ჩვენ ჩვენს მიწაზე ვცხოვრობთ, / რამ გაგვიჭირვოს/ თვისტომთა შორის?“ [„ელისე (ბიბლიიდან)“: 255].

ეს პასუხი-შეკითხვა, გნებავთ რიტორიკული პასუხი, თითქოს მიმართავა ქართველობისადმი, რომ ისინი უფრო ღირსეულად მოექცნენ ერთმანეთს, პასუხისმგებლობა აიღონ ერთი მეორეზე, რადგან თავისიანები მტრებად კი არ უნდა მოეკიდონ ადამიანს, არამედ მხარში ამოუდგნენ, მისი ტვირთი გაინაწილონ... „ერთიერთარს სიმძიმე იტვირთეთო, აკი ამბობს ქრისტეს მოციქულიც. ბიბლიური ხალხის პასუხი მხილება იმ ადამიანებისა, ვინც მხოლოდ თავისთავზე ფიქრობს და სხვას არად დაგიდევს. ის, რაც ძველ აღთქმაში ხდება აქაურობისთვისაცაა და პოეტს სწორედ ამის ჩვენება სურს. ამას ადასტურებს მისი სიტყვებიც: „ბიბლიური სახეები და სიუჟეტები“ დღევანდელობას ხშირად გასაოცარი აქტიურობით ეხმაურებიან და ესადაგებიან დღევანდელი ადამიანის განცდებსა და განწყობილებებს. ბიბლიაში ხომ... „ღუღს და გადმოდღუღს ნამდვილი ცხოვრება...“ [ზოიძე, 1999: 124].

ბიბლიური აღუზიისა და ეროვნული მატევის გადაკვეთა გვხვდება მთიულეთისადმი მიძღვნილ ლექსში „მზეწვერზე“ (153). პოეტისთვის უძველეს ქალაქ ქებრონის მისადგომად ქცეულა საქართველოს მთიანი კუთხე; სწორედ ამ ქალაქთან ცხოვრობდა ბიბლიური მამამთავარი აბრაამი, აქ ძოვდა მისი ფარა, აქ ისტუმრა მან ყოვლადწმინდა სამება და აღთქმა ძისა მიიღო მისგან. მაგრამ ანასთვის მთიულეთი, როგორც „ქებრონის კარი“, ერთი შეხედვით, ჯერ ისევე სამებამდელ პერიოდში იმყოფება, ჯერ აქ ყოველივე ელის უფალს... მლოდინის სიმძაფრე კარგად ჩანს თუნდაც ამ სურათში - ფარა ხის ქვეშ საბრალოდ შეფარებულა... თუმცა აქ კიდევ ერთ ფაქტს ვიგებთ, ავტორი გვეუბნება, რომ კეთილ მწყემსს ელის სამწყსო... და უკვე ცხადი ხდება, რომ აბრაამს სამება უკვე ესტუმრა, კაცობრიობამ მიიღო ღმერთი, მეტიც, მიიღო ქრისტე, რომელიც არის კიდევ მწყემსი კეთილი, მაგრამ მაინც ელის მას, რადგან ეს ყოველივე ერთხელ არ ხდება კაცობრიობის ისტორიაში. ღმერთი არა ერთხელ და ორჯერ მოდის ადამიანთან. და აი, ისმის კლდეების დაშლის ხმა, მოდის საბაოთ უფალი, რომელიც ქრისტეცაა, ამავე დროს, მოდის, რათა ის ერთი ცხვარიც არ დაკარგოს.

ქართველი წმინდანები. ანას რელიგიურ-ეროვნული ნაკადის ლექსებში მოვიაზრებთ ქართველი წმინდანებისადმი მიძღვნილ ლექსებსაც. აღნიშნული წმინდანები ჰაგიოგრაფებსა და ჰიმნოგრაფებსაც შეუქიათ. თუმცა წინაპართაგან განსხვავებით, სადაც წმინდანისადმი ვედრებასა და ქებას წამყვანი ადგილი უჭირავს, ანასთან ის უფრო მცირე დოზითაა. მასთან არც ისეთი მკვეთრი საღვთისმეტყველო ჩარჩო გვაქვს, მისი ლექსები სასულიერო პოეზიის ფორმით და გრძნობით დაწერილი, მაგრამ მაინც მხატვრული ლიტერატურაა, რადგან სუბიექტურობა სჭარბობს.

ჰიმნოგრაფიულ ტექსტებში, ხშირად, წმინდანი თუ მოვლენა დასრულებულ, განწმენდილ სახეს ატარებს ისევე, როგორც ხატზე გამოსახული პიროვნება თუ მოვლენა უკვე მომხდარი და წმინდად მიჩნეულია. თუმცა ხატზე, შეიძლება, წამების ან ცხოვრების გარკვეული მონაკვეთებიც

იყოს წარმოდგენილი. ამგვარად, ჰიმნოგრაფი წერს პოსტვაქტუმ. სხვაგვარადაა საქმე პოეზიაში, პოეტი შეიძლება განადიდებდეს ადამიანსა თუ მოვლენას პროცესში მანამ, სანამ დადგინდება მისი მნიშვნელობა და ღირებულება. ლექსის გმირი წმინდანობისკენ შეიძლება მიდიოდეს, მაგრამ ჯერ კიდევ არ იყოს წმინდანი. ზემოთ ნათქვამის წარმოსაჩენად მოვიტანოთ ანა კალანდაძის რამდენიმე ლექსი, რომელიც ასევე სასულიერო-ეროვნული მნიშვნელობისაა.

„ქარმა შეარხია რტოი ძეწნისაი...“ დედოფალ შუშანიკის მოწამეობის ამსახველ ამ ლექსში ჩვენ უფრო მთხრობელს, ამბის შემსწრეს, თანამგრძობს ვჭვრეტთ ავტორში, ვიდრე წმინდანის მადიდებელ ჰიმნოგრაფს (შდრ. ჰაგიოგრაფიული ტექსტი და მისი ავტორი). ანას ლექსში შუშანიკის ცხოვრების შუაგულში ვტრიალებთ, გვეუფლება თანაღმობის განცდა და ვხედავთ მასში მომავალ წმინდანს. ბუნება, ადამიანები, ანგელოზები თან ამადლებულად წარმოგვიდგებიან, თან მგლოვიარენი არიან. ამადლებულნი დედოფლის თავგანწირვით, მგლოვიარენი მისი ტანჯვის გამო: „ტირიან, მოსოქვამენ „დედანი ზეპურნი“; / ტირიან ყვავილნი ცხარედ ველისანი...

მარტვილს მიაცილებს ქარი მგლოვიარე/ კრძალვით კარს უღებენ ძალნი ზეცისანი...“ (27)

მკითხველი ცხადად ხედავს იმ რეალობასა და მის სიმძიმეს, რომელშიც წმინდანია და ეს აღქმა ემოციურად თუ გონებრივად კიდევ უფრო აახლოებს მასთან. თუ ჰაგიოგრაფებისა და ჰიმნოგრაფებისთვის სიმართლის ასახვა კანონიკური და ჟანრული თავისებურებაცაა, ანა ამას თავისი უშუალობით, ემოციურობით ახერხებს და მკითხველსაც ეჭვი არ ეპარება, რომ ეს ყველაფერი მართლაც ასე იყო...

„გარეჯის უდაბნოში“. გარეჯის უდაბნოს მკაცრი ბუნების აღწერისას ანა არ სჯერდება მხოლოდ „მხურვალე“ ცისა და მიწის ხსენებას, იგი სიცხისგან კლდეს შეფარებულ ანგელოზებზეც მიგვითითებს - „კლდეს შეფარვიან ანგელოსები:

ამ ხვატისაგან დაეწვით ფრთანი“ (167), ე.ი. უდაბნო არაამქვეყნიურ სიცხეს მოუცავს... და იქ, სადაც ანგელოზნიც კი „უძღურნი“ არიან დავითსა და ლუკიანეს ვხედავთ წყალთან. დავით გარეჯელი და მისი მოწაფე ლუკიანე ადამიანური ძალისხმევის განსახიერებანი არიან - ისინი ყოველივეს ითმენენ სულიერი წინსვლისთვის, დვითისა და ადამიანების სიყვარულისთვის. ანა მათ ღვაწლზე ბუნების სიმკაცრესთან მიმართებით გვესაუბრება, ჩვენც ვხვდებით მათი ცხოვრების სირთულეს და კვლავ მოვლენების მსვლელობაში ვიღებთ მონაწილეობას.

საინტერესოა ისიც, რომ ანა დავითსა და ლუკიანეზე ახლანდელ დროში საუბრობს - „დგანან მაშვრალნი წყლის საგუბართან...“ (167) ამით ისევ და ისევ უშუალობის განცდას გვიქმნის და ამ ყოველივეს მარადიულ განმეორებითობაზე გვითითებს - რაც იყო, ის არის ახლაც და მომავალშიც იქნება. როგორც მაშინ, ისე ახლაც დავითი და ლუკიანე, წმინდა ადამიანები, იტანენ ამქვეყნიურ სიმძიმეს სულთათვის თვისთა და მრავალთა...

„შორია თამარ“. ეროვნულისა და ქრისტიანულის გადაჯაჭვის ნამდვილი ნიმუშია თამარ დედოფლის სახე როგორც ჩვენს, ისე ანას ცნობიერებაში; დედოფალი ფეხშიშველი მიდის სალოცავში, რომ უფალსა და დვითისმშობელს თავისი ქვეყანა და ხალხი შეავედროს. იგი ამადლებულა თავის დედოფლობაზე, რაც მუდავნდება პეპლის უცარი გამოჩენისას -

„დედოფალსაც როგორ გაეცინა, /როს პეპელა აუფრინდა წინა/ ჭრელი, პაწაწინა...“ (50)

უფალი შეისმენს თავმდაბალი, ღმერთსმინდობილი, მზრუნველი დედოფლის ვედრებას და ქართველები მტერს დაამარცხებენ. ლექსის მეორე და მესამე ნაწილში წყნარ, მინორულ ტონს მაჟორული ცვლის - იმარჯვებენ ქართველები და დედოფალი შესაწირავის გაღებით გამოხატავს მადლიერებას - „გესმის სულთანო, მღერა ბარბითთა, ხმა მოლხენისა გაჭრილი ველად? ეს - „თამარ წყნარი და შესაწყნარი“/შენს აღამს გზავნის დიდის ამბითა შეწირვად გელათს!“ (52).

საგულისხმოა შემდეგი ფრაზა - „სუსტია თამარ, მძლავრია თამარ...“ აქ წმინდანისთვის დამახასიათებელი თვისებაა წარმოჩენილი - ადამიანის გარეგნულად სუსტ სხეულში ძლიერი სული სუფევს, სული უფლის მადლით აღვსებული და გამხსნევებული. ასეთი იყვნენ: ღვთისმშობელი, წმინდა ნინო, შუშანიკ დედოფალი, ქეთევან დედოფალი და ა.შ. სწორედ რომ ღმერთთან ყოფნით შეძლეს მათ ეხსნათ არა მხოლოდ საკუთარი თავი, არამედ ხალხიც, იქცნენ რა ცოცხალ მაგალითებად თავგანწირული სიყვარულისა ღვთისა და ადამიანთა მიმართ.

„ქეთევან დედოფალი“. საშინელების წინაშე, რომელიც ქეთევან დედოფლის წამებისას წარმოგვიდგება ანა კალანდაძის ლექსში, თან ასე თვალნათლივ და მძაფრად, ჩვენ მყარად ვდგავართ, თითქოს დედოფლის სიმტკიცე ჩვენზეც გადმოსულა - „ტინად იდგა დედოფალი...“, „უდრეკ იყო დედოფალი...“. სისასტიკისა და ბოროტების უფერული სახის გვერდით („რვალის ქვაბი მოეთრია ქონდაქარსა,

ცეცხლს აგზნებდა/ კაცთა გრძნობის ქონდაქარი...“) (62)

მშვენიერია დედოფლის გარეგნობაც კი, რომელიც მისი სულის გამოხატულებად ქცეულა - „თმა დაშლოდა, თავი ნახად დაეხარა,/ სიკვდილის წინ ქართლის ვარდად გაეხარა...“ (62)

ქრისტესთვის ეწამა დედოფალი და, ამავე დროს, მასთან ერთად ეწამა საქართველო

(„ცხელი შანთი მიუტანეს ბროლის მკერდთან, /ცხელი რკინა, საქართველოს გულს რომ კვეთდა“) (62). იგი იქცა არა მხოლოდ მარტვილად, არამედ ეროვნულ გმირადაც. არ შეიძლება ილიას სიტყვები არ გაგვახსენდეს - „ქრისტე-ღმერთი ჯვარს ეცვა ქვეყნისათვის და ჩვენც ჯვარს ვეცვიოთ ქრისტესათვის“. ქეთევან დედოფლის სახით ქართველი ეწამა და ამავე დროს მან შექმნა ის ქართველობა, რომელმაც კიდევ უფრო შეიყვარა ქრისტეს სახელი...

თუ ზემოთ განხილულ ლექსებში წმინდანების სახეები ჯერ კიდევ არაა დასრულებული, ლექსში - „**მას, ალავერდის დიდებულ ტაძარს...**“ , უკვე განსხვავებულადაა „მრავალმოწამე“ ქეთევან დედოფალი დახატული (შდრ. „ქეთევან დედოფალი“). იგი ტაძარს მინახულებს. აქ უკვე აშკარად გაერთიანებულია წარსული და აწმყო. ამ აწმყოში ალავერდის ტაძარი „დიდებულია“, მანათობელია, ხოლო „ცოდვილიანი ნანობს შირაზი!“ (122)

ჩვენ აღარ ვართ წარსულის რეალობის მონაწილენი, უკვე წარსული მოდის თავისი სიდიადით ჩვენთან და გვაოცებს წმინდა ქეთევანის საოცარი ხატება, რომელსაც

„კალთა სავსე აქვს თეთრი ვარდებით /და დიდებული თვისი ნაბიჯით ცით /მიწისაკენ მოემართება...“ (122).

მხოლოდ ერთი სიტყვაა ნათქვამი ქეთევანის ღვაწლს რომ გამოხატავს - „მრავალმოწამე“, ხაზგასმა ხდება არა მის ტანჯვაზე, არამედ მის ამაღლებულობაზე, მშვენიერებასა და უჩვეულობაზე. აქ ანა, ზემოხსენებულ ლექსთაგან განსხვავებით, ყველაზე მეტად ემსგავსება

პიმნოგრაფებს იმ აზრით, რომ წმინდანობისკენ სავალ გზას კი არ გვიხატავს, არამედ განადიდებს წმინდანს. თუმცა ლექსი, რა თქმა უნდა, პოეტის შთაბეჭდილებას უფრო ასახავს, ვიდრე მიზანმიმართულ ხოტბას.

ქეთევან დედოფლისადმი მიძღვნილ ლექსებთან დაკავშირებით, შედარებისთვის, შეიძლება მოვიხმოთ გრიგოლ ვახვახიშვილი-დოდორქელის ქეთევან დედოფლისადმი მიძღვნილი პიმნი, სადაც დედოფლის ეპითეტად გვხვდება კლდე - „იქმენ შენ, დირსო, ვითარცა კლდე უძრავი და სიმკნით შეხვედ ღუაწლთაჲ წამებისათაჲ...“ [ქავთარია, 1977:160], ხოლო ჯალათები ცეცხლს ალაგზნებენ („ალაგზნეს ცეცხლი ყოვლად ბილწთა მათ...“ [ქავთარია, 1977:160]). ეს ორი სახე წარმოდგენილია ანას ლექსშიც. რა თქმა უნდა, გვაქვს განსხვავებული ხატიც - „ლხინებისა ხარ მდინარე დაუწყუღდელ, რომელნი ესე ძრწოლით თაყუანის გცემთ შენ, სურვიელად მოვილტვო შენ წინაშე...“ [ქავთარია, 1977:162]

პიმნოგრაფს არც ქეთევანის ღვაწლის ეროვნული მნიშვნელობა ავიწყდება: „აღვიარებ შენ, ყოველთა უპირატეს მოწამეთა შორის, მკნეო დედოფალო, რამეთუ ხარ შენ სასოებაჲ ყოველთა ქართველთა და კახთა სრულიად ერისა და შენდა მომართ დიდებასა შესწირვენ“ [ქავთარია, 1977:163).

ერთგვარი შერეული მოდელია წარმოდგენილი (გზაც წმინდანობისა და შედეგიც - წმინდანი) ლექსში - „საით არიან შალვა, ბიძინა და ელიზბარი?...“ XVII საუკუნის კახეთის აჯანყების ხელმძღვანელები - ბიძინა ჩოლოყაშვილი, შალვა და ბიძინა ქსნის ერისთავნი ანას აღტაცებას იმსახურებენ. მათი ფიზიკური გამირობის, ძლიერების ნიშნად ანა მტრის ჩეხვის თუ აჯანყების ცეცხლით განათებული კახეთის სურათებს მოიხმობს, ხოლო სამი გამირის სულიერი ახოვანების ნიშნად კი იკორთის ტაძრის თავზე შარავანდედად ამოსული ვარსკვლავი ესახება: „ამ სამი გამირის წმინდათაწმინდა/ხსოვნად კაშკაშებს, იკორთის თავზე რომ გადმომდგარა/ ჯიდად მთიები!“ (125).

ლექსში არაა საუბარი მათ ღვაწლზე, ის ჩვენ თვითონ უნდა აღვიდგინოთ გონებაში ან შევიმეცნოთ. ავტორი გულისხმობს, რომ ჩვენ ეს ვიცით... შეუძლებელია, არ ვიცოდეთ!

როგორც ანა კალანდაძის სასულიერო პოეზიის ამ ერთი, ქრისტიანულ-ეროვნული ნაკადის ანალიზიდანაც ჩანს, ანასთვის საოცრად ახლობელია ის სამყარო, რომელზეც წერს, და არა მხოლოდ ახლობელი, არამედ მისი ნაწილიც კი, სიხარულის წყარო -

„ჰა, სასო ჩემი / მარადიული, - / კეთილმხლებელი / ძილთა, დვიძილთა;

აჰა, ცისკარი / ჩემი (უჩინო / გულით ბრმათათვის! / აღმომიბრწყინდა

მე მეუფება / ძალი ზემადლთა / მიმოფენისა... / მეც განკურნება

დარდთა ჩემთაგან / და სიხარული / გზისა ჩემისა!“ (196)

დავასკვნით თემა წარმოაჩენს იმ მსგავსებასა და განსხვავებას, რაც შეიძლება გვქონდეს პიმნოგრაფიასა და პოეზიას შორის.

გთავაზობთ ანალიზს თუ როგორ ხდება ქრისტიანული და ეროვნული მოტივების გადაკვეთა, როგორც სასულიერო, ისე საერო თხზულებებში.

ტექსტებზე დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ შექმნისას აუცილებელია ზომიერების გრძნობა. ეს კი, რა თქმა უნდა, დამოკიდებულია ავტორის პიროვნებასა და მის ზნეობრივ საყრდენებზე.

შეიძლება ფიქრობდნენ, რომ ჩვენს დროში ჰიმნოგრაფიის ადგილი არაა, მაგრამ, თუ დაუუკვირდებით, აღბათ, ყველაზე მეტად დღესაა აქტუალური ის, რაც ასე აკლია მეოცე-ოცდამეერთე საუკუნის ადამიანს - ღვთის დიდების, ადამიანების, სამშობლოს სიყვარულის უნარი სიტყვითა და საქმით. ანა კალანდაძე ერთ-ერთი გამორჩეული პიროვნება გახლდათ, რომელმაც სწორედ ეს ნაკლებობა დაინახა თანამედროვე ადამიანში. ვფიქრობ, იმიტომ, რომ თავად სწეუროდა უფლის დიდება...

ამდენად, სასულიერო და საერო პოეზიაც შესაძლებელია ერთ მიზანს ემსახუროს, ერთმანეთს დაეხმაროს და მკითხველსაც მართალი, ღირებული სათქმელი სიყვარულით მიაწოდოს.

ლიტერატურა:

1. ასათიანი გ., „ანა“, წიგნიდან - თანამდევნი სულები, ტ. მე-3, თბ., „ნეოსტუდია“, 2002
2. ეპისტოლენი წმიდისა მოციქულისა პავლესნი, გალატელთა მიმართ, 6:2, ახალი აღთქმუად, წმ. გიორგი მთაწმინდელის რედაქციის კრიტიკულად დადგენილი ტექსტი, შემდგ.- გამომც. მღვდელი გიორგი სამსონიძე, თბ., 2013
3. ზოიძე შ., „ბიბლიის მოტივები ანა კალანდაძის პოეზიაში“, ჟურნ. „ცისკარი“, 1999, #2
4. იმედაშვილი გ., „ძველი ქართული მხატვრული ენისა და სტილის მიჯნებზე“, წიგნიდან - ვეფხისტყაოსანი და ძველი ქართული მწერლობა, „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1989
5. იოვანე 10:11, ლუკა 15: 3-7, ქართული ოთხთავის ორი ბოლო რედაქცია, ივ. იმნაიშვილის რედაქტორობით, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, 22, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბ., 1979
6. კალანდაძე ა., ერთტომეული, „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1987
7. საბანისძე ი., „ჰაბოს წამება“, ქართული მწერლობა ტ. 1-ლი, „ნაკადული“, თბ., 1987
8. სირაძე რ., „სახისმეტყველება“, რუბრიკა - საუბარი ქართულ ესთეტიკაზე, ჟურნ. „საბჭოთა ხელოვნება“, 1982, #5
9. სორდია ლ., ანა კალანდაძის ესთეტიკის საკითხები, (pdf ვერსია), თბ., 2009
10. სულავა ნ., XII – XIII საუკუნეების ქართული ჰიმნოგრაფია, თბ., „მერანი“, 2003
11. ქავთარია მ., ძველი ქართული პოეზიის ისტორიიდან XVII-XVIII ს.ს., „საბჭოთა საქართველო“, 1977
12. ლაღუა ი., ქართული ჰიმნოგრაფიის წყაროები, სადოქტორო დისერტაცია, (pdf ვერსია), „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბ., 2009
13. ჭავჭავაძე ი., „რა გითხრათ? რით გაგახაროთ?“, რჩეული ნაწარმოებები 6 ტომად, ტ. 4., პუბლიცისტური წერილები, გამომც. „პალიტრა L“ თბ., 2012
14. ჭანტურია ტ., „ანა კალანდაძის ეფექტი“, თბ., ჟურნ. „ცისკარი“, 1974, #12
15. მამარდაშვილი მ., ინტერვიუ - „ჩახშული ფიქრი“, <https://matiane.wordpress.com/2013/02/24/la-pensee-empechee/>

Мариам Квергелидзе

**Из гимнографии к поэзии - на примере стихов Анны Каландадзе
(Христианско-национальные ценности)**

Резюме

Работа посвящена взаимодействию между гимнографией и поэзией. Вопрос обсуждается на примере поэзии Ана Каландадзе, что является образцовой иллюстрацией в этом отношении. Мы ориентируемся на христианско-национальные потоки - это очень важно в гимнографических текстах, а также в религиозных стихах Анны Каландадзе; эти два потока были одним из самых сильных мотивов в грузинской литературе. На основе конкретных стихотворений или гимнографических текстов мы видим, как представлен святой, какая разница между образцом святых в гимнографии и в поэзии, какова цель гимнографа и какова цель поэта. При наблюдении, выяснились Сходства и различия, но основные цели являются общими - Создание благородного человека, возрождение вероисповеданных и национальных зерен. В статье показана актуальность темы в сегодняшних нивелированных ценностях мира. Мы видим, что вечные и значительные цели не меняются, и современные люди могут найти веские основания, в этом отношении, в грузинской литературе.

Mariam Kverghelidze

**From hymnography to poetry - using the example of Anna Kalandadze's poems
(Christian-National values)**

Abstract

The work is devoted to the interaction between hymnography and poetry. The issue is discussed on the example of the poetry of Ana Kalandadze, which is an exemplary illustration on the one hand. We focus on Christian-national flows - this is very important in the hymnographic texts, as well as in the religious verses of Anna Kalandadze; these two streams were one of the strongest motives in Georgian literature. On the basis of concrete poems or hymnographic texts we see how the saint is represented, what is the difference between the images of saints in hymnography and in poetry, what is the purpose of the hymnographer and the poet. During the observation, occurred similarities and differences, but the main goals are common - the creation of a noble person, the revival of the confessional and national grains. The article shows the relevance of the topic in today's leveled values of the world. We see that the eternal and significant goals don't change, and modern individuals can find good reasons, in this respect, in Georgian literature.

რეკვენენტი: პროფესორი ნაზი ხელაია

ლიტერატურათმცოდნეობა Литературоведение Literature

დიანა მოსეშვილი

ქუთაისი, საქართველო

არაბული ენის გავლენის ზრდა და ორიგინალური
არაბულენოვანი მწერლობის ტრადიციის ჩამოყალიბება
X-XIV საუკუნეების დაღესტანში

X-XIV საუკუნეებისათვის არაბული ენა ჩრდილო-აღმოსავლეთ კავკასიის რეგიონისათვის, თანდათან, არა მარტო რელიგიის, არამედ აგრეთვე მეცნიერების და ლიტერატურის ენაც გახდა. ისლამური სამყაროს სხვა რეგიონებთან დადესტნის კულტურულმა კავშირებმა, დაღესტანში არაბული ენისა და არაბული ლიტერატურის გავრცელებამ გავლენა იქონია დაღესტნის ხალხთა ორიგინალური არაბულენოვანი მწერლობის ტრადიციის ჩამოყალიბებაზე X-XIV საუკუნეებში.

დაღესტნელი მკვლევრები ორიგინალური არაბულენოვანი ლიტერატურის შექმნის საწყის პერიოდად X საუკუნეს მიიჩნევენ, ხოლო X-XIV საუკუნეს დაღესტანში ორიგინალური არაბულენოვანი სამწერლობო კულტურის ფორმირების ცალკე, საწყის, ეტაპად გამოყოფენ. ამ პერიოდში დაღესტნის ლიტერატურა მხოლოდ არაბულენოვან ჩარჩოში არსებობდა.

მუსლიმური სამყაროს რეგიონებთან დაღესტნის კულტურულმა კავშირებმა და ჩრდილო-აღმოსავლეთ კავკასიის რეგიონში არაბული ენისა და არაბულენოვანი ლიტერატურის გავრცელებამ, გავლენა იქონია დაღესტნის ხალხთა ორიგინალური არაბულენოვანი მწერლობის ტრადიციის ჩამოყალიბებაზე X-XIV საუკუნეებში. ამ საქმეში უზარმაზარი როლი შეასრულა ისლამმა. მან შეამზადა საფუძველი არაბულენოვანი სამწიგნობრო კულტურის გავრცელებისათვის ფართო არეალზე.

როდესაც მეცნიერი ნ. კონრადი ლიტერატურული კონტაქტების შესახდლო ფორმებს განიხილავდა აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ლიტერატურათა ურთიერთგავლენის მაგალითზე, როგორც ერთი ქვეყნის (გეოგრაფიული არეალის) ლიტერატურის გავრცელებისა სხვა სამყაროში, წერდა: „კულტურის განვითარებისა და ერთა შორის სამეცნიერო და

კულტურული გაცვლის ადრეულ ეტაპებზე ამა თუ იმ ენაზე შექმნილი ნაწარმოებები სხვადასხვა ხალხისათვის წარმოადგენენ ნაციონალური ლიტერატურის დაბადების პირველ წერილობით ფორმებს“. დაღესტნის ისტორიაში ასეთივე როლი ითამაშა არაბულმა ლიტერატურამ და არაბულმა ენამ, ისევე როგორც სახალიფოს მიერ დაპყრობილ ბევრ სხვა ქვეყანაში, სადაც ადგილობრივი სამწერლობო ენების ტრადიციებს ჩაანაცვლებდა ხოლმე არაბული ენა და დამწერლობა, რომელიც, საბოლოოდ, მოელი მუსლიმური სამყაროსათვის საერთო სახელმწიფო ენა გახდა.

X-XV საუკუნეები, როგორც შუა საუკუნეების კონკრეტული ეტაპი, არაბული, სპარსული, თურქული და კავკასიური კულტურების ფუნქციონირებისა და მათი ლიტერატურის განახლების და აყვავების პერიოდია. აქ არაბული ლიტერატურა ბევრი ერისთვის, რომლებიც ამ კულტურულ წრეში ვითარდებოდნენ, მათი ლიტერატურების წამყვანისა და თავის ლიტერატურულ პროცესში ჩამორევის როლში გამოდიოდა (Магомедова, 2012: 2).

არაბული ენის პირველი ტალღა აღმოსავლეთ კავკასიის რეგიონზე ადრეული მუსლიმური დაპყრობების შედეგად VII საუკუნეში გავრცელდა, ხოლო არაბული კულტურა და დამწერლობა VIII-IX საუკუნეებში, მაგრამ ადგილობრივმა ტრადიციამ დაღესტანში არაბულის არსებობის შესახებ ადრეული ცნობები არ შემოინახა. იგი ამ პროცესს გაცილებით გვიან პერიოდს უკავშირებდა (გარკვეულ დრომდე მეცნიერები თვლიდნენ, რომ ეს იყო XVI საუკუნის დასასრული). VIII-IX საუკუნეების არაბულენოვანი წიგნის კოლექციების დაკარგვა დაღესტანში განვითარებულ შიდა პოლიტიკურ მოვლენებს უნდა უკავშირდებოდეს: არაბებმა მძიმე ბრძოლები გადაიტანეს ხაზარებთან. თუმცა, ამ სიცარიელეს, ერთგვარად, ავსებს ეპიგრაფიკული მასალა, რომელიც მჭიდროდ უკავშირდება დაღესტნის სამწიგნობრო კულტურის საფუძვლებს. ქუფურით შესრულებული წარწერები მოწმობენ დაღესტანში არაბული დამწერლობის გავრცელებას უკვე IX-X საუკუნეებში (Магомедова, 2012: 4).

აკად. ე. კრაჩკოვსკი დაღესტანსა და ჩრდილო-აღმოსავლეთ კავკასიაში ორიგინალური არაბულენოვანი ლიტერატურის ქრონოლოგიური საზღვრების შესახებ წერდა: „კავკასიაში ჩვენ არაბულის გავლენის ორ ტალღაზე შეიძლება ვისაუბროთ. პირველი თან სდევდა არაბულ დაპყრობებს და ღრმად არ მოუცავს ადგილობრივი კავკასიის მოსახლეობა, ხოლო მეორემ, რომელიც ნელ-ნელა იზრდებოდა და მძლავრდებოდა, XVII საუკუნისათვის თან მოიტანა დაღესტანში, ჩეჩნეთსა და ინგუშეთში ადგილობრივი ორიგინალური არაბულენოვანი ლიტერატურა“ (Крачковский, 1960: 204).

ზოგი ვეროპელი და რუსი მეცნიერი ადრევე მიუთითებდა ჩრდილოეთ კავკასიაში ადგილობრივი მწერლობის ტრადიციის ფორმირების და რეგიონზე არაბული კულტურის და დამწერლობის გავლენის დამადასტურებელი მნიშვნელოვანი ფაქტების შესახებ, რომელსაც ადგილი ჰქონდა XVII საუკუნემდე გაცილებით ადრე, თუმცა, სათანადოდ ვერ ასაბუთებდნენ (Шихсаидов, 1969: 129). ერთ-ერთ ასეთ ფაქტს წარმოადგენს არაბი კოსმოგრაფის, ზაქარია ყაზვინის, XIII საუკუნის ცნობა, რომელმაც მეცნიერთა წინაშე კავკასიურ-არაბული კულტურული კერის ქრონოლოგიური საზღვრების და განვითარების პირობების დადგენის პრობლემა დააყენა.

ყაზვინის თხზულებაში „სამყაროს ღირსშესანიშნაობები“ (დაიწერა 1275 წელს), რომელიც

კლასიკური არაბული გეოგრაფიული და ისტორიული შინაარსის ლიტერატურაში ყველაზე ავტორიტეტულად ითვლება, ავტორი ასახელებს ორ არაბულ ნაწარმოებს: „იმამ შაფი'ის წიგნსა“ (الإمام كتاب الشافعي) და „მუხენიას შემოკლებებს“ (مختصر المزي), რომლებიც ლეზგიურ ენაზე ითარგმნა. პირველი წიგნი იმამ შაფი'ის მიერ იყო დაწერილი ქრისტეშობით 820 წელს და ისლამის დოგმატიკის საკითხებს ეხება, ხოლო მეორე იყო შაფიიტური მაზჰაბის ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული სახელმძღვანელოა მუჰამადის სამართლის შესახებ, რომლის ავტორიც, სახელად ისმაილ იბნ იაჰია ალ-მუზანი, იყო ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული ფიგურა შაფიიტების სკოლის კლასიკოსთა შორის (გარდ. ჰიჯრით 264 (/878 ქრ-ით) წელს). ეს უკანასკნელი უნდა იყოს ე. წ. „ისმაილის ყურანი“, რომლის შესახებაც საუბრობენ რეინგსი და კავკასიის სხვა ეთნოგრაფები, როგორც ძველ არაბული სამართლის კოდექსზე, რომელსაც ლეზგები სამართალთან დაკავშირებული საკითხების გადასაჭრელად მიმართავდნენ (Генко, 1941: 21).

არსებობს ზაქარია ყაზვინის კიდევ ერთი ცნობა ჩრდილოეთ კავკასიის რეგიონის შესახებ: „რკინის კარიბჭესთან და თითქმის ყველა ციხესთან მდებარეობს მეჩეთი იმათთვის, ვინც ახლომახლო სახლობს და იმათთვისაც, ვინც დაკავებულია რელიგიური მეცნიერებებით“ (Шихсаидов, 1997: 168).

XI-XV საუკუნეებში დაღესტნის რეგიონში არაბული ენის როლის მნიშვნელოვნად გაზრდას მოწმობს დერბენდში, თაბასარანში, ახტახში, რუთულიში, წუდახში, ყუმუხსა და ხუნზახში აღმოჩენილი ამავე პერიოდით დათარიღებული ეპიგრაფიკული მასალებიც.

ყაზვინის ცნობებმა და მიკვლევულმა ეპიგრაფიკულმა მასალამ მეცნიერებს საშუალება მისცა XIII საუკუნის წახურში საგანმანათლებლო დაწესებულებისა და არაბული ენისა და დამწერლობის არსებობის ფაქტები უეჭველად მიეჩნიათ, რამაც ცხადყო დაღესტნის სამხრეთ რეგიონზე არაბულის გავლენის ფაქტი და გააქარწყლა შეხედულება დაღესტანში მისი გაცილებით გვიან გავრცელების შესახებ. მოგვიანებით ცნობილი გახდა კიდევ ერთი აშტის (ქვემო დახადაევსკის რაიონი) დასახლებასთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი წერილობითი ცნობა: ამ დასახლებაში, ჰაჯი მუჰამად-ყადის მედრესეში, ვინმე მუჰამად ბენ უმარმა 624/1227 წელს გადაწერა თხზულება „მა'ამილ ათ-თანზილ“ (Шихсаидов, 2003: 2).

დაღესტნელი მკვლევრები (გ. გაზმატოვი, ა. შიხსაიდოვი, მ. მაგომედოვა, ი. რაჯაბოვა, მ. საიდოვი და სხვები) არაბული ენის გავრცელების ე. წ. „მეორე ტალღისა“ და ორიგინალური არაბულენოვანი ლიტერატურის შექმნის ქრონოლოგიურ ჩარჩოს გაცილებით აფართოვებენ და მის საწყის პერიოდად X საუკუნეს მიიჩნევენ, ხოლო X-XIV საუკუნეს დაღესტანში ორიგინალური არაბულენოვანი სამწერლობო კულტურის ფორმირების ცალკე, საწყის, ეტაპად გამოყოფენ. ამ პერიოდში დაღესტნის ლიტერატურა მხოლოდ არაბულენოვან ჩარჩოში არსებობდა და წარმოადგენდა არაბული ლიტერატურული ტრადიციისა და ადგილობრივ ხელოვანთა მიერ შემუშავებული შემოქმედებითი პრინციპების ერთგვარ ნაზავს (Раджабова, 2005: 17).

X-XV საუკუნეების მანძილზე დაღესტანში ვხვდებით არაბულენოვანი ლიტერატურული ტრადიციის ფორმირების განმაპირობებელ სამ მომენტს: 1) დაღესტანში ვრცელდება არაბული ლიტერატურული ნაწარმოებები; 2) ადგილზე ხდება არაბული ხელნაწერი პროდუქციის ინტენსიური გადაწერა-გავრცელება; 3) იქმნება ორიგინალური, საკუთრივ

დაღესტნური, არაბულენოვანი ნაწარმოებები. ამასთან, მუსლიმური აღმოსავლეთის სამეცნიერო-ლიტერატურული ტრადიციებისა და სამწერლობო კულტურის ძეგლთა შეთვისების პროცესი, წინ უძღვოდა და უშუალოდ განაპირობებდა ადგილობრივი ორიგინალური თხზულებების გაჩენას.

დაღესტანში არაბული სამწიგნობრო კულტურის გავრცელება სტიმულს აძლევდა მუსლიმური სასწავლო დაწესებულებების (მექთებეებისა და მედრესეების) მშენებლობას, რომლებშიც შეისწავლებოდა ყურანის ენა და ყურანის ლიტერატურა, ასევე შუა საუკუნეების აღმოსავლური მწერლობისთვის ტრადიციული დისციპლინები (ფილოლოგია, გრამატიკული ტრაქტატები, ლექსიკოგრაფია, ფილოსოფია, სამართალი). აღმოსავლეთის „მეცნიერების სახლებში“ იქმნებოდა არაბულენოვანი სამეცნიერო და სასწავლო-სახელმძღვანელო ლიტერატურა არაბული ენის გრამატიკის და ლექსიკის ინტენსიური ათვისების მიზნით (Бартольд, 1918: 10). დაღესტანში ასეთი ლიტერატურის გავრცელების დამადასტურებელი კონკრეტული მასალა VII-X საუკუნეებისთვის არ გვაქვს, მაგრამ ამაზე მეტყველებენ XI-XV საუკუნეების მონაცემები (Шихсаидов, 1969: 122).

დაღესტნის რაიონში გამოვლინდა საკმაოდ დიდი რაოდენობით ხელნაწერი, რომლებიც დაღესტანში ახლო აღმოსავლეთისა და ცენტრალური აზიის ქვეყნებიდან მოხვდა. ხელნაწერი ძეგლების თემატიკა მოწმობს, რომ ადგილობრივები იცნობდნენ მუსლიმური სამყაროსათვის ტრადიციულ ძირითად ნაწარმოებებს. ხელნაწერთა შესწავლამ აჩვენა, რომ ისინი დაღესტანში, როგორც წესი, ხვდებოდნენ XV საუკუნემდე, ხოლო XVI საუკუნის მომდევნო პერიოდში - ძალზედ იშვიათად. მხოლოდ რამდენიმე ერთეული წიგნის დასახელება შეიძლება, რომლებიც XVI-XX საუკუნეების მანძილზე მოხვდა დაღესტნის ტერიტორიაზე. რაც ასევე დაღესტნის აღმოსავლეთთან სამწიგნობრო კულტურის სფეროში ურთიერთობის ისტორიაში XI-XV საუკუნეების ცალკე ეტაპად გამოყოფის საშუალებას იძლევა (Магомедова, 2012: 22).

დაღესტანში მიკვლეული ხელნაწერების მნიშვნელოვანი ნაწილი XV საუკუნეშია გადაწერილი და, ძირითადად, მუგის (აკუმას რაიონი), შირინის (თანამედროვე შირი, ქვემო დახადავესკი), დახილუმუქის დასახლებებშია შესრულებული. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ქრონოლოგიურად ამ ნაწარმოებების გადაწერა თანხვედრა ყველაზე ადრეული ხელნაწერების შემოსვლას, მაგრამ ფაქტებით ამ მოსაზრების დადასტურება მხოლოდ XII საუკუნითა და შემდგომი პერიოდით დათარიღებული მასალის საფუძველზეა შესაძლებელი. დაღესტანში ასეთი ხელნაწერების რიცხვი დიდია, რაც მოწმობს ერთა შორის კულტურულ დიალოგს და ადგილობრივი სამწერლობო-სამწიგნობრო კულტურის გაჩენას და არსებობას (Шихсаидов, 1997: 15).

არაბულენოვანი მასალის გათავისება ხდებოდა ზეპირი თარგმანის გზითაც. ამის შესახებ ცნობას გვაწვდის ცნობილი არაბი მოგზაური და სწავლული აბუ ჰამიდ ალ-ღარნატი (გარდ. 1170 წელს). მისი ცნობით, დერბენდის მეჯლისებზე დერბენდის ემირი პოლიგლოტი ცნობილი არაბი ავტორის აბუ-ღ-ჰასან აჰმად ალ-მაჰამიდის პოპულარული შაფიიტური ტრაქტატის „ქითაბ ალ-მუკნის“ ტექსტს განმარტავდა თითქმის ყველა დაღესტნურ და ასევე ალანურ, არაბულ, თურქულ და სპარსულ ენებზე. ლიტერატურის გაცნობის მსგავსი პრაქტიკა, შესაძლოა, გავრცელებული ყოფილიყო სხვა ადგილებშიც, რადგანაც XI საუკუნის ბოლოსა და XII საუკუნის დასაწყისისათვის დერბენდში სუფიური მეჯლისები, მენეთები, მედრესეები ან

ხანაკა, რომლებშიც გაიშალა სასწავლო საქმიანობა, დიდი რაოდენობით გვხვდება (Шихсаидов, 2003: 2). XV საუკუნისათვის ასეთი დაწესებულებები არსებობდა დერბენდში, გუბდენში, კალა-ყორეიში, კარაკიურეში, რუთულიში, ფიტიში, რიჩაში, ბურშაგიში, თათილში, ხნოვში, ხივში, დარვაგიში, ახტიში, ყუმუხში, აშტიში, ხუდუწში, არკასიში, ყუბაჩიში, ტპივში, მაჩადაში, ხუნზახში და სხვაგან (Шихсаидов, 1997: 168).

IX საუკუნიდან სახალიფოს სხვადასხვა პროვინციის სწავლულები იწყებენ ადგილობრივი ისტორიული გადმოცემების შეგროვებასა და ლოკალური ისტორიული ქრონიკების შედგენას. ამ პერიოდისათვის რეგიონალური ისტორიული ქრონიკების ჟანრი განსაკუთრებით პოპულარული ხდება (Шихсаидов, 1997: 5). იგივე პროცესი იმდება დაღესტანშიც. X საუკუნიდან მოყოლებული იქმნება ვიწრო ლოკალური ხასიათის ისტორიული შინაარსის, მცირე ფორმის ისტორიოგრაფიის ჟანრის ნაწარმოებები: ცალკეული რეგიონების ისტორიული ქრონიკები. ასეთებია: „აბუ მუსლიმის ისტორია“ (X ს.); „ახტი-ნამე“ (X ს.), „კურკლის აულის ქრონიკა“, „შირვანისა და დერბენდის ისტორია“, რომელიც ანონიმი ავტორის მიერ XII საუკუნის დასაწყისში დერბენდში შეიქმნა და დასრულდა 1106 წელს. ეს არის ფუნდამენტური ისტორიული თხზულება და უმნიშვნელოვანესი წყარო შუა საუკუნეების აღმოსავლეთ კავკასიის (დაღესტნის) ისტორიისათვის, რომელიც VIII საუკუნის უკანასკნელი მეოთხედიდან 1075 წლამდე საომარი და პოლიტიკური და სოციალური ცხოვრების ბევრ ასპექტს ასახავს; მას მოჰყვება ორი მსხვილი ისტორიული ქრონიკა - „დაღესტნის ისტორია“ (XIV ს.) და „მუჰამედ ხინალუკის ქრონიკა“ (XV ს.), ასევე „დაღესტნის ისტორია“ (XIV ს.) (შედგენილია მუჰამედ რაფის მიერ და აღწერს X-XIV საუკუნეების მოვლენებს), „დერბენდ-ნამე“ (ისტორიული ქრონიკა მუჰამედ ავაბ აკტაშის მიერ XVII საუკუნეშია შედგენილი, მაგრამ იგი X-XI საუკუნეების ჩანაწერებისა და გადმოცემების კრებულს წარმოადგენს), პარალელურად იქმნებოდა მცირე ქრონიკები, ცალკეული აულის შესახებ: წახურის ისტორია (XIII ს.); „ხარახაიდაყის ისტორია“ (XV ს.-ის ბოლოსა და XVI ს.); „კურკლის აულის ისტორია“ (XV ს.). „მუჰამედ ხინალუგელის ქრონიკა“, რომელიც მოგვითხრობს თემურ ლენგის საომარი და ადმინისტრაციული საქმიანობის, მისი შირვანისა და დერბენდის მმართველებთან ურთიერთობის, შირვანსა და დაღესტანს შორის პოლიტიკური, დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ XIV საუკუნეში. ეს ქრონიკა დაიწერა 1456 წელს (Шихсаидов, 2003: 8-10), (Магомедова, 2012: 2-6). ზოგიერთი მცირე ქრონიკა ჩვენამდე უფრო გვიანი პერიოდის ხელნაწერის სახითაა მოღწეული.

„შირვანისა და დერბენდის ისტორიის“ ტექსტის დეტალურმა ანალიზმა აჩვენა, რომ წყაროს შედგენისას ადგილობრივი, დაღესტნის, მასალები (ისტორიული ქრონიკები) წამყვან ადგილს იჭერენ. ნაწარმოების ისტორიის სისავსე, მასში ზუსტი მონაცემები, სტრუქტურული სრულყოფა, რომელსაც ავტორი იყენებს, მეცნიერებს ავარაუდებინებს, რომ XII საუკუნისათვის ისტორიოგრაფიის სფეროში უკვე არსებობდა ისტორიული ასახვის გარკვეული ტრადიცია.

ჩრდილოეთ კავკასიის ხალხთა ეპიგრაფიკის შესწავლამ აჩვენა, რომ სამწერლობო-სამწიგნობრო კულტურის სფეროში მიმდინარე პროცესები, იმავდროულად, მონუმენტური მწერლობაშიც აისახებოდა და სამწერლობო კულტურის განვითარების, ერთგვარად, მთლიან პროცესს ქმნიდა. ეპიგრაფიკული მასალების დიდ მასაში, რომელიც მეტად მრავალფეროვანია შინაარსის თვალსაზრისით საყურადღებოა ე.წ. წარწერა-ქრონიკები, როგორც ისტორიული

თხრობის ორიგინალური უნარი. მაგალითისათვის, სოფელ რიჩაში ნაპოვნი წარწერები, რომლებზეც ასახულია მონღოლთა ჯარების შემოსვლა რიჩასა და მის მეზობელ დასახლებებში; 1356 წლით დათარიღებული წარწერა კარახის დასახლების საზღვართან; წარწერა, რომელიც ცნობას გვაწვდის წახურის მცხოვრებთა მიერ წარმოებული ბრძოლების შესახებ ყარა-ყოიუნლისა და რუთულის ხალხთა გაერთიანებული ძალის წინააღმდეგ და სხვა (Шихсаидов, 1997: 15). ეს მასალები, თავის მხრივ, მოწმობენ იმას, რომ დაღესტნის მოსახლეობის გარკვეული ნაწილი ფლობდა არაბულ ენაზე წერა-კითხვას და ქმნიდა ამ ტექსტებს დანარჩენი მოსახლეობისათვის.

დაღესტნის არაბულენოვანი ლიტერატურული ტრადიციის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს რელიგიური, თავისი შინაარსით ეთიკურ-დოგმატური, ლიტერატურა. ისეთი უნარებით, როგორებიცაა სუფიური ლიტერატურა და ჰადისები. ისლამი დაღესტანში სწორედ სუფიზმის სახით გავრცელდა, შესაბამისად, სუფიური შინაარსის ლიტერატურა მნიშვნელოვან ადგილს იჭერს დაღესტნელების მიერ შექმნილ ორიგინალურ ლიტერატურულ ნაწარმოებებს შორის (Магомедова, 2012: 2).

დაღესტნის ადგილობრივი ავტორები, რომლებმაც რელიგიური შინაარსის ორიგინალური ნაწარმოებები შექმნეს არაბულ ენაზე იყვნენ: იუსუფ იბნ ალ-ჰუსეინ იბნ დაუდ აბუ იაკუბ ალ-ბააბი ალ-ლაქხი (გარდ. 1089-90 ს.) დერბენდში ადლაბიდების დინასტიის ისტორიოგრაფი და ჰადისების დიდი მცოდნე; მუჰამად ალ-დარბანდი (გარდ. XII საუკუნის პირველ ნახევარში) უნიკალური სუფიური ენციკლოპედიური ლექსიკონის ავტორი; დერბენდელი სწავლული აბუ-ბაქრ მუჰამად იბნ მუსა იბნ ალ-ფარაჯ ალ-დარბანდი (გარდ. XII საუკუნის მე-2 ნახევარში) სელჩუკთა ეპოქის ყველაზე ცნობილი სუფია, რომელმაც დაწერა მოცულობითი შრომა სუფიზმზე „სიმართლის ბაზილიკა და სინაზის ბაღი“. ეს ნაწარმოები დაიწერა XI-XII საუკუნეების მიჯნაზე და გადაწერილი იქნა 1342-1343 წლებში. სუფიური მოძღვრების შესახებ დაღესტანში შექმნილ უმნიშვნელოვანეს და უმსხვილეს ნაწარმოებებს შორის ასევე აღსანიშნავია ალ-დერბენდის სუფიურ მორალურ და ეთიკურ ტერმინთა, რელიგიურ-სამართლებრივ ნორმათა და რიტუალურ წესთა შესახებ მსხვილი ენციკლოპედია „ვაფკ ალ-მურად“ („სურვილთა კვადად“) ე.წ. „სულუქის“ (მუსლიმის სარიტუალო ქცევის ნორმები) შესახებ დაღესტანში შექმნილი ერთ-ერთი პირველი კრებული. იგი დაწერილია 1443 ან 1444 წელს ცნობილი სწავლულის კაიროს უნივერსიტეტის „ალ-აჰჰარის“ მასწავლებლის აჰმად იბნ იბრაჰიმ იბნ მუჰამად ალ-იამანის მიერ, რომელიც დაღესტნის დასახლება ყუმუხიში პროპაგანდას უწევდა ისლამის რელიგიას (Шихсаидов, 2003: 2); უმარ უსმან იბნ ალ-მუსადდად იბნ აჰმად ალ-დარბანდი, რომლის სახელიც გასცდა დაღესტნის საზღვრებს; შაფიიტური სკოლის ფაკიჰი ჰაკიმ იბნ იბრაჰიმ იბნ ჰაკიმ ალ-ლაქხი ალ-ხუნდიკი ალ-დარბანდი, რომელიც სამართალს პირადად ცნობილ სწავლულთან აბუ ჰამიდ მუჰამად ალ-დაზალისთან (გარდ. 1111 წელს) სწავლობდა (Магомедова, 2012: 3) და სხვები.

ამრიგად, მას შემდეგ, რაც გაძლიერდა ჩრდილოეთ კავკასიის რეგიონის კულტურულ-პოლიტიკური კონტაქტები ახლო აღმოსავლეთისა და ცენტრალური აზიის ხალხებთან, არაბული ენის გამოყენების სფერო X-XIV საუკუნეების დაღესტანში თანდათან გაფართოვდა. მას შემდეგ, რაც X-XIV საუკუნეების მანძილზე დაღესტანში გავრცელდა არაბულ ენაზე

შესრულებული ლიტერატურა, რომელიც მოიცავდა შუა საუკუნეების მეცნიერების სხვადასხვა სფეროს, არაბული, თანდათან, არა მარტო დვთისმსახურების, არამედ გრეთვე მეცნიერებისა და ლიტერატურის ენაც გახდა და თანდათან დაიწყო ადგილობრივი ორიგინალური არაბულენოვანი ლიტერატურის შექმნის პროცესი. ამასთანავე, „არაბული საქმისწარმოების, დიპლომატიური ურთიერთობებისა და კერძო მიმოწერის საშუალებად იქცა“ (Шихсаидов, 1997: 15). სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობებიც, რომელიც ვითარდებოდა X-XII საუკუნეებში და სულ უფრო ფართოდებოდა XIV საუკუნისათვის, ასევე განაპირობებდა არაბულის, როგორც სხვადასხვა ერის წარმომადგენელთა ურთიერთობის საშუალების, გავრცელებას. ბარტოლდის სიტყვებით: „არაბული ენა XIV-XV საუკუნეებისათვის მუსლიმი ხალხებისათვის ერთა შორის ურთიერთობის საშუალებად იქცა“ (Бартольд, 1918: 9). ამ ეტაპზე არაბულს ჯერ კიდევ ფლობდა და იყენებდა დადესტნელი ხალხების ის ნაწილი, რომელიც არაბულენოვან განათლებას მუსლიმურ საგანმანათლებლო დაწესებულებებში იღებდა, მაგრამ ხალხის ფართო მასებისათვის არაბული ენა ჯერ კიდევ მიუწვდომელი იყო.

ლიტერატურა:

- Бартольд, Василий. „Культура мусульманства“. (1918). Текст приводится по изданию: В.В.Бартольд. Культура мусульманства. М., ~Леном”, 1998 - 112 с. ISBN 5-89711-005-4. www.sapov.ru/novoe/n11.html
- Бартольд, Василий. „Место прикаспийских областей в истории мусульманского мира“. Сочинения. Т. II. Ч. 1. М., 1963, с. 691. publ.lib.ru/ARCHIVES/B/BARTOLD.../_Bartol'd_V.V..html
- Крачковский, Игнатий. „Арабская литература на Северном Кавказе“. Москва Собр. Соч. т.V.(1960).
- Генко, Анфтолий. „Арабский язык и кавказоведение“. Труды второй сессии ассоциации арабистов. Масква-Ленинград. 1941.
- Магомедова, З. „Традиции арабо-мусульманской культуры в Дагестане XVIII начале XIX в.". Статья посвящена традициям арабо мусульманской культуры в Дагестане, их влиянию на местную литературу и культуру. (2012). Islamdag.ru/istoriya/10179
- Раджабова, А. „Арабо-мусульманское влияние на литературное творчество народов Дагестана: На примере аварской литературы“. Диссертация. Москва (2005). www.dissercat.com/.../arabo-musulmanskoe-vliyanie-na-literaturnoe-tvorchestvo-narodov-dagestana-na-primere-avarsko
- Шихсаидов, Амри. „Ислам в средневековом дагестане (VII-XV вв.)“. Махачкала. (1969). Alpan365.ru
- Шихсаидов, Амри. „Дагестан и Багдад: X-XIII века“. Статья издана: «Дагестанская правда». 10 июля 1997 г. Alpan365.ru
- Шихсаидов, Амри. „Начало распространения суфизма в Дагестане“. (1997). fatiha.ru/islam/sufizm/nachalo.htm
- Шихсаидов, Амри. „Становление дагестанской исторической традиции“. 2000 г. alpan365.ru/istorija-dagestana-stanovlenie-i-razvitie/
- Шихсаидов, Амри. „Рукописные традиции народов Дагестана в XI-XV вв.“ (По данным арабских рукописных коллекции). Статья опубликована: Дешт и Кипчак и Золотая Орда в становлении культуры евразийских народов. М., 2003. Alpan365.ru/rukopisnye-tradicii-dagestana-shixsaidov/

Диана Мосешвили

Возникновение арабского языка и формирование оригинальной арабской письменной традиции в X-XIV веках в Дагестане

Резюме

В X-XIV веках арабский язык для региона северо-восточного Кавказа постепенно становился языком не только религии, но и науки и литературы. Культурные связи Дагестана с другими регионами исламского мира, распространение арабской и арабской литературы в Дагестане оказали влияние на формирование оригинальной арабской литературной традиции дагестанских народов в X-XIV веках.

Дагестанские исследователи рассматривают X век, как ранний период создания оригинальной арабской литературы, а в X-XIV века является отдельным начальным этапом формирования оригинальной арабской письменной культуры в Дагестане. В этот период дагестанская литература существовала только в арабоязычных рамках.

С X века в Дагестан были созданы повествования узкого исторического характера, короткоформатного исторического жанра: исторические хроники отдельных регионов.

Важное место среди оригинальных литературных произведений, созданных в Дагестан, также является религиозным, этико-догматическим, литературным по своему содержанию жанры - Суфийская литература и хадиси.

Diana Moseshvili

Strengthening the influence of the Arabic language in Dagestan and the formation of original Arabic literary traditions in the X-XIV centuries

Abstract

In X-XIV century in North-eastern Caucasus the Arabic language gradually became the language not only of liturgy but also the language of science and literature. The cultural relationship of Dagestan with the rest of Muslim world, also the dissemination of the Arabic language and literature in the region, had a great impact on the development of local culture of the Dagestani people and on the formation of original Arabic literary traditions in the VII-XIV centuries.

Dagestani scholars believe the original Arabic-language literature was formed as earlier as X century. As for the VII-XIV centuries that period is considered to be a different initial stage of the formation of original Arabic-language literary culture. In this period, original literature of Dagestan mainly of historical or Sufi contents was framed by the Arabic language.

From the X century started to develop in Dagestan include historical chronicles of relatively less important regions. They make a particular kind of this genre - miniature historiography.

An important part of Arabic literary tradition (which was spread in Dagestan), was Sufi spiritual, ethical and doctrinal contents of the literature of the genre, like Sufi literature and Hadith.

რეკვიზიტები: პროფესორი ნაზია ჟანბეისიძე

ლიტერატურათმცოდნეობა Литературоведение Literature

თამარ საქაშვილი

თბილისი, საქართველო

ბიბლიური მითის წარღვნის დესაკრალიზაცია ჯულიან
ბარნის ნაწარმოებში მსოფლიოს ისტორია
10 1/2 თავად – უბილეთოდ დამგზავრებული

სტატიის მიზანია, შეისწავლოს ბიბლიური მითი წარღვნის ტრანსფორმაცია და დესაკრალიზაცია ინგლისელი პოსტმოდერნისტი მწერლის ჯულიან ბარნის ნაწარმოებში მსოფლიოს ისტორია 10 1/2 თავად – უბილეთოდ დამგზავრებული. ავტორი ახდენს ინტერტექსტუალობის, ირონიისა და პაროდის (პასტიშის) მეშვეობით საკრარული ტექსტის დესაკრალიზაციას და მიგვითითებს თანამედროვე სამყაროში გაბატონებული ქრისტიანული დოგმების უარყოფით მახასიათებლებზე. ბარნი ასევე გვთავაზობს მითის მთავარი პერსონაჟის – ნოეს ფიგურის დესაკრალიზაციას, აკრიტიკებს მის დიქტატორულ მმართველობას კიდობანში და ახდენს წარღვნის ბიბლიური მითის სიმბოლოების მტრედისა და ყვავის - ინვერსირებასა და ირონიზირებას.

1989 წელს ჯულიან ბარნმა გამოაქვეყნა ნაშრომი – მსოფლიოს ისტორია 10 1/2 თავად, ესაა მცირე ზომის ათი მოთხრობა, სადაც ავტორი მოგვითხრობს სამყაროს არსებობის ისტორიაში არსებულ უმნიშვნელოვანეს ამბებს. კრებულის პირველ მოთხრობას წარმოადგენს უბილეთოდ დამგზავრებული, ეს გახლავთ ბიბლიური მითის წარღვნის პერიოდის ირონიზირებული და პაროდირებული ხედავ ინგლისელი, პოსტმოდერნისტი მწერლის მიერ. ბარნი ცდილობს წარღვნის საკრარული ტექსტი დაგვანახოს სხვა პრიზმაში, სხვა კუთხით, რასაც ახერხებს მწერის, ხის ჭიის მეშვეობით. ხის ჭია მოხვედბა ნოეს კიდობანზე, ისე რომ არ იქნება შერჩეული ნოესა და ღმერთის მიერ, ამიტომაც არის იგი უბილეთოდ დამგზავრებული. ხის ჭია წარმოადგენს ნარატორს, რომელიც მოგვითხრობს ნოესა და მისი ოჯახის ამბავს და გვიხატავს მას ავტორის თვალთახედვით. ამ ნაწარმოებით ბარნი ცდილობს წარღვნის ბიბლიური მითისა და მისი მთავარი პერსონაჟის ნოეს დესაკრალიზაციას, იყენებს რა

ინტერტექსტუალობის მეთოდს და ახდენს წმინდა ტექსტის პაროდირებას, წარმოაჩენს ქრისტიანული რელიგიისა და მისი დოგმების უარყოფით მხარეებს, ამავე დროს მწერალი აკრიტიკებს წარდენის ბიბლიური მითის ტრადიციულ გაგებასა და გააზრებას, ადამიანთა ბრმა რწმენას და დამოკიდებულებას ქრისტიანული რელიგიის მიმართ. ავტორი აკრიტიკებს ასევე საზოგადოების უსამართლოდ დაყოფასა და დისკრიმინაციას. აღნიშნული ნაწარმოები წარმოადგენს პოსტმოდერნისტული ტექსტის ბრწყინვალე ნიმუშს, რომელიც აერთიანებს ამბავს, ტრადიციას, ირონიას, პაროდირებას და მრავალ სრულიად განსხვავებულ იდეას არსებული საკითხის გარშემო. სწორედ ტრადიციითა სხვაგვარი ხედვა განაპირობებს პოსტმოდერნისტული ტექსტის ორმაგ კოდირებას და ირონიზირებას, ხოლო პაროდია გახლავთ ჰიპოტექსტის იმიტაცია და გაქილიკება, რის საფუძველზეც წარმოიშვება ახალი პაროდირებული პოსტმოდერნისტული ჰიპერტექსტი. ამერიკელი კრიტიკოსის ალენ ფრედერიკ ჯეიმსონის მიხედვით, პაროდია გახლავთ პოსტმოდერნისტული პასტიში. კრიტიკოსის და თეორეტიკოსი ლინდა ჰიტჩკონი მიიჩნევს, რომ ბარნისეული ტექსტი არის ორმაგად კოდირებული, რომელიც გვაფიქრებინებს, რომ ტრადიციული ტექსტები არაა ყოველთვის სწორი, მაგრამ ჩვენ ყოველთვის შეგვიძლია მათი სხვაგვარად დანახვა. ბარნისი მოგვითხრობს თითქმის იმავე ამბავს, იმავე სიტუაციას, აგვიღწერს იმავე პერსონაჟებს და ეხება იმავე საკითხებს, რაც ბიბლიურ ტექსტშია გადმოცემული, მაგრამ ახდენს საკარული ტექსტის დესაკრალიზაციას და ქმნის ახალ ისტორიას. იგი დისტანცირდება ბიბლიური ტექსტისაგან და აგებს ქრისტიანული რელიგიის შენიღბულ კრიტიკას, ამიტომაც ჰიპოტექსტი და ჰიპერტექსტი ერთმანეთისაგან ცოტა განსხვავდება, მაგრამ ტექსტთა ძირითადი ნაწილები ერთმანეთის მსგავსია, აქ ვხვდებით – ნოეს, მის ოჯახს, კიდობანს, წარდენას, სამყაროს განადგურებას, და ცხოველთა შერჩევას წმინდა და არაწმინდა ცხოველებად დაყოფის პრინციპით. მწერალი მუდმივად მიგვანიშნებს, რომ წმინდა ტექსტი არ გადმოგვცემს მოვლენებს აბსულუტური სიზუსტით :

Now, I realize that account differ (bibliuri da barniseuli teqstebi). Your species has its much repeated version, which still charms even skeptics ; while the animals have a compendium of sentimental myths. ¹

უბილეთოდ დამე ზაერებული გახლავთ ბიბლიური მითის წარდენის კვლავწერა ინგლისურ თანამედროვე ლიტერატურაში, იგი ინარჩუნებს ბიბლიური ტექსტის სტრუქტურას და გვთავაზობს ხის ჭიის თვალთ დანახულ წარდენის მითში ასახულ ამბავს, წარდენისეული მოვლენების ირონიულ ხედვას. ხის ჭია გვიამბობს ნოესა და მისი ოჯახის ეგოიზმისა და ბორბტების შესახებ. მწერალი არ ცდილობს ერთი მეტატექსტის მეორეთი, ან ერთი ჭეშმარიტი ამბის მეორეთი შეცვლას, არამედ იგი ცდილობს დაგვანახოს ტექსტში არსებული დამალული ნიუანსები, ამიტომ ქმნის კომიკურ სიტუაციებს, როგორცაა მაგალითად ცხოველთა შერჩევა და მათი დაყოფა – წმინდა და არაწმინდა ცხოველთა ჯიშებად, ნარატორი – ხის ჭია ამ პროცესს ძალზედ კომიკურად აღწერს აერთიანებს რა ტრაგედიასა და იუმორს და გვთავაზობს, წმინდა ტექსტის ახლებურ ვერსიას. მისი პოზიცია არის მარგინალური და ექსცენტრიული, სწორედ ეს აძლევს მას საშუალებას იქონიოს აბსოლუტურად განსხვავებული ხედვა წარდენის ბიბლიურ მითში აღწერილი მოვლენებისადმი, და ამავე დროს იგი გვიცხადებს, რომ მხოლოდ

1 J. Barnes, *A history of the world* 1/2 chapters, Jonathan cape Ltd, 32 Bedford Square, London, 1989, p.4.

წარდგინის მითის მისეული ვერსია გახლავთ ჭეშმარიტი და სანდო : *My account you can trust*²

ბარნის გვთავაზობს ასევე ყვავისა და მტრედის, ბიბლიური მითის სიმბოლური ელემენტების მისეულ ვერსიას. ბიბლიური ტექსტის მიხედვით, როდესაც ნოემ გაუშვა ყვავი და მტრედი, რათა შეემოწმებინა წყლის დონე დედამიწაზე მტრედი დაბრუნდა და მოიტანა ნისკარტით ზეთის ხილის რტო, ბიბლია მტრედს წარმოგვიჩენს, როგორც მშვიდობის სიმბოლოს, ხოლო ყვავს უარყოფითი სიმბოლიკის მატარებლად გვიხატავს, ბარნისეული ტექსტი კი მოგვითხრობს, რომ სწორედ ყვავმა მოიტანა ნისკარტით ზეთის ხილის რტო, ვინაიდან ის უფრო ძლიერი ფრინველია, მაგრამ ბიბლიის ავტორმა არ მიიჩნია საჭიროდ ეს ფაქტი დაეფიქსირებინა, ვინაიდან მან მიიჩნია რომ უმჯობესი იქნებოდა სიკეთე თეთრ ფერთან, ხოლო ნგრევა და ბორბტება შავ ფერთან ყოფილიყო დაკავშირებული, მწერალი ხის ჭიის მეშვეობით აკრიტიკებს ამ მოვლენას :

[...] Noah sent out a raven and a dove to see if the waters had retreated from the face of the earth. Now, in the version that has come down to you, the raven has a very small part; it merely flutters hither and thither, to little avail, you are led to conclude. The dove's three journeys, on the other hand, are made a matter of heroism... You have elevated this bird, I understand, onto something of symbolic value.³

წარდგინის ბიბლიური მითის მნიშვნელოვანი სიმბოლოების ბარნისეული ხედვა არის ირონიული ხასიათის და ახდენს ბიბლიური ტექსტის დესაკრალიზაციას. თითოეული სიმბოლოს გადაადგილება თუ მოდიფიკაცია წარმოადგენს წარდგინის ტრადიციული ტექსტისა და მასში გამოსატყული ინტერპრეტაციების უარყოფას. ბარნისეული ყვავი არის პოზიტიური სიმბოლიკის მატარებელი ფიგურა, რომელიც ხდება ნოეს ეგოიზმის მსხვერპლი, ხოლო მტრედი - მშვიდობისა და თავისუფლების სიმბოლო ბარნისეულ ტექსტში წარმოადგენს ამბიციურ ფიგურას: So let me just point this out: the raven always maintained that *he* found the olive tree; that *he brought* a leaf from it back to the Ark; but that Noah decided it was “more appropriate” to say that the dove had discovered it. Personally, I always believed the raven, who apart from anything else was much stronger in the air than the dove; and it would have been just like Noah (modeling himself on that God of his again) to stir up a dispute among the animal. Noah had it put about that the raven, instead of returning as soon as possible with evidence of dry land, had been malingering, and had been spotted (by whose eye? Not even the upwardly mobile dove would have demeaned herself with such a slander) gourmandising on carrion... The dove, by contrast, began sounding unbearably smug from the moment we stamps and letterheads⁴.

ამ პასაჟში კარგად ჩანს ნოეს ფიგურის და ღმერთის დესაკრალიზირებული სახეები. ნოე ყვავს მხოლოდ ვიზუალური თვალსაზრისით იწუნებს, მტრედი უფრო ლამაზია, ამიტომ უმჯობესია ის წარმოადგენდეს ახალი ერის დაწყების სიმბოლოს. მტრედიც მზადაა გახდეს არადამსახურებულად ამ სიმბოლიკის მატარებელი და ზიდოს სიცრუის ტვირთი. ბარნის მიგვითითებს, რომ ხდება წმინდა ტექსტის ფალსიფიცირება, რომელიც ცხადყოფს იმ პროცესებს, რომელნიც კიდობანში მიმდინარეობდა, ნოეს ტირანიას, ტოტალიტარიზმსა და

2 J. Barnes, *A history of the world 1/2 chapters*, Jonathan cape Ltd, 32 Bedford Square, London, 1989, gv. 4.

3 J. Barnes, *A history of the world 1/2 chapters*, Jonathan cape Ltd, 32 Bedford Square, London, 1989, p.gv. 25.

4 J. Barnes, *A history of the world 1/2 chapters*, Jonathan cape Ltd, 32 Bedford Square, London, 1989, p.26

დიქტატურას.

მტრედისა და ყვავის სიმბოლოთა ცვლილების ბარნისეულ ვერსიას მიეყვაროთ ეკლესიის შიგნით არსებულ დაყოფამდე. მტრედი – სიმშვიდისა და კეთილდღეობის სიმბოლო და ყვავი ბოროტების სიმბოლო შესაძლოა იყოს როგორც ეკლესიის შიდა დაპირისპირების, ასევე კეთილისა და ბოროტის დაპირისპირების გამომხატველიც.

ბარნისი თავის ნაწარმოებში წარმოგვიჩენს ასევე ბიბლიური ტექსტის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს სიმბოლოს – ცისარტყელას მისეულ ხედვას. ბიბლიური ტექსტის თანახმად, ცისარტყელა გახლავთ ღმერთისა და ნოეს შეთანხმების სიმბოლო, შეთანხმება, რომ ღმერთი აღარასოდეს მოავლენს დედამიწაზე წარღვნას. ცაზე ცისარტყელის გამოჩენით დადასტურდა, აქედან გამომდინარე ქრისტიანულ რელიგიაში ცისარტყელა წარმოადგენს ღმერთის შემწყნარებლობის ნიშანს, ბარნის მიხედვით კი ცისარტყელა გახლავთ ღმერთის დამოკიდებულება და რეაგირება ღვთისადმი მორჩილებაზე:

He promised not to send another Flood and that as a sign of His intention He was creating for us the rainbow. The rainbow! Ha! It's a very pretty thing, to be sure, and the first one he produced for us, an iridescent semi-circle with a paler sibling beside it, the pair of them glittering in an indigo sky, certainly made a lot of us look up from our grazing.⁵

ზემოთ განხილული მაგალითებიდან კარგად ჩანს, თუ რაოდენ დიდია წარღვნის ბიბლიური მითის გავლენა ბარნისის ნაწარმოებზე. წმინდა ტექსტის კვლავ წერა, მისი კორექცია თუ განხილვა საშუალებას გვაძლევს მოვახდინოთ ამ ბიბლიური ტექსტის დემიტიფიკაცია. წარღვნის მითი სიმბოლიზირდება ახალი სამყაროს შექმნასთან, ბიბლიური ტექსტი ცდილობს ძირითადი აქცენტები გააკეთოს მის პოზიტიურ მხარეებზე და რაც შეიძლება მინიმალისტურად წარმოაჩინოს მისი უარყოფითი და დამანგრეველი მხარეები. ჯულიან ბარნისი კი იყენებს ამ მითს, რათა მიანიშნოს ადამიანებს მათი უარყოფი მხარეები და შესთავაზოს მათ მათგან განთავისუფლების გზები.

ბარნისი აკრიტიკებს რელიგიას, მიგვითითებს ძალაუფლების აბსურდულობაზე და გვიხატავს ქრისტიანული რელიგიის დოგმების ურთიერთსაპირისპირო მახასიათებლებს, უსამართლობას, საზოგადოების დაყოფას და დისკრიმინაციას. შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ უბილეთოდ დამეზავრებული იყენებს ინტერტექსტუალობას რათა მოახდინოს წმინდა ტექსტის კვლავწერა, ირონიზება, ქრისტიანული დოგმების კრიტიკა, რათა მოახდინოს ბიბლიური მითის წარღვნის და რელიგიური ღირებულებების დესაკრალიზაცია, ამას მოწმობს თუნდაც ნარატორი, რომელიც მან შეარჩია ამბის მისეული ვერსიის გადმოსაცემად, დედამიწაზე მცხოვრები ყველაზე პატარა და შეუმჩნეველი მწერი – ხის ჭია, რაც კიდევ უფრო მეტად წარმოაჩენს ბარნისის ნაწარმოების ირონიულ და სატირულ ხასიათს.

5 J. Barnes, *A history of the world 1/2 chapters*, Jonathan cape Ltd, 32 Bedford Square, London, 1989, p 27.

ლიტერატურა:

1. GENETTE Gérard, *Palimpsestes, Poétiques*, Le Seuil, Paris, 1982
2. DURAND Gilbert, *Figures Mythiques et Visages de L'Œuvre De la mythocritique à la mythanalyse. DUNOD, PARIS 1992.*
3. KRISTEVA, Julia. *Séméiôtiké: recherches pour une sémanalyse*, Paris: Edition du
4. Seuil, 1969
5. LAGARDE, Alain. *Le mythe, la science et la philosophie*. Edition Ellipses, Paris
6. 2001.
7. *ELIADE, Mircea, Aspects du mythe* , Edition Gallimard, 1963.
8. GUIGNERY, Vanessa, Julian Barnes, *L'art du mélange*, Pessac, 2001, universitaire de Bordeaux.
9. BARNES, Julian *A history of the world 1/2 chapters*, Jonathan cape Ltd, 32 Bedford Square, London, 1989.

Тамара Сакуашвили

**Десакрализация библейского мифа Всемирный потоп в романе Джулиана Барнса
История мира в 10 1/2 главах - Безбилетник**

Резюме

В статье рассматривается трансформация и десакрализация библейского мифа *Всемирный потоп* в романе английского писателя (*писатель-постмодернист*) Джулиана Барнса *История мира в 10 1/2 главах – Безбилетник*. Автор с помощью интертекстуальность, иронии и пародии (*постишь*) десакрализирует библейский текст и показывает *мама отрицательные стороны догмат христианской религии которые так сильно влияют на современный мир*. Барнс десакрализирует также *главного персонажа библейского мифа – Ной и и критикует его диктаторного правления в Ковчеге, также автор инверсирует и иронизирует символов (голубь и ворон) библейского мифа Всемирный потоп.*

Tamar Sakuashvili**The desacralization of the biblical myth *The Flood* in Julian Barnes's novel -
*A History of the World in 10 ½ Chapters -The Stowaway***

Abstract

The article discusses the transformation and desacralization of the biblical myth *The Flood* in the novel of British, postmodernist author Julian Barnes - *A History of the World in 10 ½ Chapters -The Stowaway*. In this novel author with *Intertextuality*, *irony*, *parody*, (*pastiche*) *desacralizes the sacred text and indicates the negative consequences of the Christian dogmas who have great power in the contemporary world. Barnes also desacralizes the main figure of the myth – Noah, and criticizes his dictatorship in the Ark. Author reverses and ironizes the symbols (raven and dove) of the Flood myth.*

რეცენზენტი: პროფესორი მ. გაგრილინა

ლიტერატურათმცოდნეობა Литературоведение Literature

ნესტან სულავა

ქუთაისი, საქართველო

გენდერული დისბალანსი ვანის ქვაბთა მონასტრის პოეტ
ქალთა ცხოვრება-მემკვიდრეობის მიხედვით

ვანის ქვაბთა მონასტერში, სადაც XV-XVI სს. დედათა მონასტერიც იყო, კედლებზე მონახონ ქალებს თავიანთი ნაფიქრ-ნააზრევი ლექსების სახით წაუწერიათ, მცირე ნაწილი მათივე შეთხზულია, მეტი წილი დამოუკიდებელი ლირიკული ნაწარმოებები ან ფოლკლორული ნიმუშები. წარწერები შეუსრულებიათ გულქანს, ანა რჩეულაშვილს, თუმიან გოჯიშვილს, შადაბანი სულთანს და ხვარამხეს. გარეგნული სილამაზით გამორჩეულ პირადი ცხოვრების გამო გულდათუთქულ ქალებს ჰყავდათ მიჯნურები, რომელთაც დააშორეს ჩვენთვის უცნობი მიზეზების გამო. სასოწარკვეთილნი მონასტრის კედლებს ანდობენ თავიანთ განცდებსა და სადარდელს, ღმერთს შესთხოვენ ცოდვათა შენდობასა და სულის ხსნას. მათი სახით წარმოჩნდებიან მგრძნობიარე, ცხოვრებით გაუხარელი პოეტური ბუნების მქონე ახალგაზრდა ქალები, რომლებიც თავიანთ განცდებს სიტყვას ანდობენ და ცდილობენ ფარული, მძაფრი გრძნობების კედლის წარწერებში შენახვას. ეს წარწერები წარმოდგენას გვიქმნიან XV-XVI ს-ში არსებულ გენდერულ უთანასწორობაზე.

ადამიანის უფლება-მოვალეობათა, პიროვნების ღირსების, თავისუფლებისა და აქტივობის, ძალაუფლების, ოჯახის უფროსის, დროის განაწილების, გენდერული ასიმეტრიის პრობლემათა განსაზღვრა ეპოქათა მიხედვით ერთ-ერთ აქტუალურ პრობლემად მიიჩნევა თანამედროვე პუმანიტარულ და სოციალურ მეცნიერებებში. იგი განსხვავებული სიტყვიერი კულტურის ძეგლებში სხვადასხვა დონეზე ვლინდება. ამ თვალსაზრისით შუა საუკუნეების ლიტერატურულ-კულტურული ძეგლების განხილვას საინტერესო დასკვნებამდე მივყავართ. ვანის ქვაბთა მონასტრის ქალთა ცხოვრებასა და პოეზიას განვიხილავთ გენდერული თვალსაზრისით.

ვანის ქვაბთა მონასტერი დაარსებიდან მოყოლებული მამათა მონასტერი იყო. ტაძრის კედლებზე შესრულებული წარწერები კი მოწმობს, რომ XV საუკუნის მეორე ნახევარსა და XVI საუკუნის პირველ ნახევარში ვანის ქვაბებში ქალებიც იყვნენ. ეს იმას გვაფიქრებინებს,

რომ იქ ან დედათა მონასტერიც იყო, სადაც მონაზონი ქალები მოღვაწეობდნენ, ან რაღაც მიზეზების გამო იქ ქალებიც გახიზნეს//გადაიყვანეს. ამ პატარა ეკლესიის კედლებზე 40-მდე წარწერაა, მათგან ნაწილი პოეტურია, ნაწილი - ინფორმაციული ხასიათისა. მონაზონ ქალებს მონასტრის კედლებზე თავიანთი ნაფიქრ-ნააზრევი ლექსების სახით წაუწერიათ, მცირე ნაწილი მათივე შეთხზულია, მეტი წილი დამოუკიდებელი ღირიკული ნაწარმოები ან ფოლკლორული ნიმუშია. წარწერები ეკუთვნით გულქანს, ანა რჩეულაშვილს, თუმიან გოჯიშვილს, შაღაბანი სულთანს და ხვარამხეს. წარწერები მოწმობს, რომ მონაზონი ქალები პირადი ცხოვრების გამო გულდათუთქულნი არიან, მათ ჰყავდათ მიჯნურები, რომელთაც დააშორეს ჩვენთვის უცნობი მიზეზების გამო. სილამაზით გამორჩეულობას მათთვის ტანჯვის მეტი არაფერი მოუტანია. სასოწარკვეთილი ქალები მონასტრის კედლებს ანდობენ თავიანთ განცდებსა და სადარდელს, ღმერთს შესთხოვენ ცოდვათა შენდობასა და სულის ხსნას. ქალთა წარწერები საქართველოს ისტორიის უმძიმეს ხანაში, მტერთა შემოსევებისა და თავდასხმების დროსაა შესრულებული, მაგრამ მათში ქვეყნის პოლიტიკურ-სოციალური ვითარება არ ირეკლება, ისინი მხოლოდ თავიანთი პირადული განცდებით აღსავსენი წერენ ამ სატრფიალო-სამიჯნურო ხასიათის ლექსებს, მეტწილად სხვისას ან ხალხურს, საიდანაც ჩანს, რომ ამქვეყნიურ სიამოვნებათა დათმობა უმძიმთ; მათში უფრო ძლიერია ამქვეყნიური ცხოვრებისადმი სწრაფვა, ვიდრე სულიერი ცხოვრებისადმი. ისინი უჩივიან სოფლის წარმავლობასა და დაუნდობლობას, იგრძნობა გარეგნული სილამაზისა და სიყვარულის დაკარგვით გამოწვეული მძაფრი განცდები, გულისტკივილით აღნიშნავენ, რომ გაუხარელი ცხოვრება აქვთ და ხსნას ვერ ხედავენ. მათი მძაფრი განცდების ამსახველი ყოველი სტრიქონი იმას მოწმობს, თუ როგორ შეიცვალა ადრეული შუასაუკუნეების შემდეგ ადამიანის ინტერესები და სულიერი ცხოვრება, დამოკიდებულება ღმერთისადმი, რწმენისადმი, ცხოვრებისადმი.

ვანის ქვაბთა მონასტერში შემონახული კედლებზე წარწერილი ლექსების ისტორიულ-ლიტერატურული საკითხები მეოცე საუკუნის 50-იან წლებში შეისწავლეს ვ. ცისკარიშვილმა, კ. კეკელიძემ და შ. ონიანმა (ცისკარიშვილი, 1954: 168-180; კეკელიძე, 1959; ონიანი, 1959-1: 187-293; ონიანი, 1959-2: 33-40; ონიანი, 1960: 33-42). უნდა აღინიშნოს, რომ ამ პოეტური მემკვიდრეობის კვლევა საინტერესო აღმოჩნდა გენდერული თვალსაზრისით, რადგან მონასტერში მყოფ ქალთა სულიერი მდგომარეობა მოწმობს ქალთა შეზღუდულ სოციალურ უფლებებს და წარმოდგენას გვიქმნის იმდროინდელი საზოგადოების დამოკიდებულებაზე ქალებისადმი და მამაკაცების აღმატებულ უფლებებზე მიუთითებს.

თუმიან გოჯიშვილი საოცრად მგრძნობიარე, სევდიანი, რომანტიული პიროვნება ყოფილა, რაც წარმოჩნდება მისი წარწერების შინაარსით, რომელთა მიხედვით დგინდება მისი გამიჯნურება ვინმე გოდერძიზე, იგი მისთვის დაუშორებიათ და მონასტერში მიუყვანიათ. ამ ინფორმაციის მიღმა ტრაგიკული სიყვარულის ისტორია იკითხება, რაც, აგრეთვე, ქალთა სოციალურ სტატუსსაც წარმოაჩენს. მართლაც, წარწერებიდან ჩანს, რომ თუმიანი იძულებით, მისი ნების წინააღმდეგ აღუკვეცავთ მონაზვნად მიჯნურობის გამო (ონიანი, 1959-1: 38). აღნიშნავ, რომ ვანის ქვაბთა მონასტერში აღკვეცილი თუმიან გოჯიშვილი, სხვებიც, თავიანთი სურვილის წინააღმდეგ იმყოფებოდნენ მონასტერში, რაც მათთვის სატანჯველი ყოფილა. მათ კედლებზე წარწერილ ლექსებში გამოსატყის თავიანთი განცდები, დარდი, წუხილი, უკმაყოფილება იმ

სოციალური უთანასწორობით, რაც, ფაქტობრივად, გენდერული პრობლემაა; აქ წარწერილი ტექსტების მიხედვით, დასჯილია მხოლოდ ქალი, სასჯელი მამაკაცს არ ეხება. სიყვარული ერთნაირად იმორჩილებს ყველას, მაგრამ ქალს განსაკუთრებული თავშეკავება მოეთხოვება სიყვარულის გამჟღავნებისას. თუმიან გოჯიშვილი, განსახილველი საკითხის შესასწავლად არა აქვს მნიშვნელობა იმას, არის თუ არა იგი კედლებზე წარწერილი ლექსების ავტორი, მათში აქსოვს თავის უდიდეს განცდებს, სულიერ ტკივილს, რომელიც ასე ძლიერ იგრძნობა ამ სტრიქონებში. დავიმოწმებ ერთ მათგანს:

ქ. წვრილად ნახვეწო ისარო, ქალაქს ნაღებო ინითა,
 ყირმიზი რვალის პერანგი გაცვია ოქროს ღილითა;
 ნეტავი შენთან მამყოფა, შენთან გამაძღო ძილითა,
 მაგ შავარდენსა თვალ-წარბსა მაკოცნა ბაგე-კბილითა (ონიანი, 1959: 39).

ტექსტის შინაარსი და ლექსიკა გვაფიქრებინებს, რომ ავტორი მიმართავს მამაკაცს, რომელიც მას უყვარს, „წვრილად ნახვეწო ისარს“ ამგვანებს, რომელსაც ოქროს ღილიანი „რვალის პერანგი“ აცვია, ხოლო მისი თვალ-წარბი შევარდენთანაა შედარებული. ამათგან მამაკაცის გამოკვეთილ მეტაფორად ყველაზე მეტად „შავარდენსა თვალ-წარბსა“ შეიძლება ჩაითვალოს. თუმიანს ეს ლექსი ისე გადაუკეთებია, რომ ლექსის ადრესატად უთუოდ მამაკაცი მიჩნეულიყო. ლექსს ხალხურ სიტყვიერებაში რამდენიმე ვარიანტი აქვს, რომლებიც საწინააღმდეგო მოსახრების გამოთქმის საფუძველს იძლევა, კერძოდ, ლექსი ქალისადმი მიძღვნილი და არა მამაკაცისადმი, რაშიც გვარწმუნებს შემდეგი სიტყვები: „კაბანო ხავერდისანო, შვიდკან საყრელსო ღილითა!“ (შანიძე, 1931: 128). ჩანს, რომ ლექსი თუმიანმა თავისი გრძნობების გამოსახატავად გადააკეთა. მას ლექსი კედელზე დიდმა გრძნობამ წააწვრინა, ამიტომ ისეთი მეტაფორები და მხატვრული სახეებია შერჩეული, რომლებიც მამაკაცსაც მიესადაგება. ფაქტობრივად, თუმიანს ლექსი მამაკაცის ღირსებათა წარმოჩენისაკენ მიუმაართავს, მასში ჩაუქსოვია ვაჟკაცის სიძლიერე და მომხიბვლელობა. ეს კი თუმიანის დამსახურებაა. აქვეა სხვა ლექს-წარწერებიც, რომლებიც მისი შემსრულებლის შინაგან განცდებს გამოხატავენ. ესაა ლექს-წარწერა „ღომო განაღამც მიყვარხარ“:

ღომო განაღამც მიყვარხარ შენებრ ვერავის სადარად,
 წყალად ეფურატად გიტყვიან, გულად - როსტომის სადარად;
 ტანი აზატსა საროსა ნარნარად აყვავებულსა,
 მე გული ჰვლთა არა მყავს, თუ არ შენ გახლავს სადარად.

იქვე იკითხება წარწერაც: „ვაიმე იმედო, ნახვამდის, თუმიანსა დამიწვრია“. ლექსი მოწმობს, რომ მისი ავტორი მხატვრული აზროვნებით გამორჩეული პოეტი. ტექსტში ღომის მეტაფორით წარმოდგენილი პიროვნება გარეგნული სილამაზით გამორჩეული უნდა ყოფილიყო, მისი ტანი საროსთან, თვითონ კი ეფურატის წყალთანაა შედარებული, რაც გავრცელებული მეტაფორაა საერო ლიტერატურაში. აქვე იხსენიება „როსტომიანის“ პერსონაჟი როსტომი, რომელსაც ავტორი ადარებს თავის მიჯნურს; ჩანს, რომ ქალის სიყვარული ტრაგიკულად წარმართულა. ყოველივე ეს მოწმობს, რომ თუმიან გოჯიშვილი თავისი სურვილის წინააღმდეგ იმყოფებოდა მონასტერში, რაც მას ტანჯავდა.

ერთი ორტაეპიანი ლექს-წარწერა იშვიათი პოეტურობითა და სახე-ხატებით გამორჩევა,

მიჯნურის სულიერ მდგომარეობას, მიჯნურის მშვენიერებას მიანიშნებს:

ქ. მზეო, გიშ(ვ)ენის წაღკოტი ხილითა და ხევნართა,

უწყლოდა მოკლავ მიჯნურსა და გულსა დახევ ნართა (ონიანი, 1959: 33).

მონაზონი გულქანი, რომლის სახელითაც ორი ლექსია ცნობილი, ვ. ცისკარიშვილისა და შ. ონიანის დაკვირვებით, გვარად შალიკაშვილი უნდა ყოფილიყო და უნდა ეცხოვრა XV-XVI საუკუნეების მიჯნაზე. შ. ონიანის შეხედულებით, გულქანი და ანა რჩეულაშვილი თანამედროვენი იყვნენ და ერთმანეთს იცნობდნენ, რადგან გულქანი ანა რჩეულაშვილის მიერ შესრულებულ წარწერაში იხსენიება: „გულქანსა უშუელე ცოდვილსა. შენ იკსენ მისი სული ყოვლად წმიდაო დედოფალო“. გულქანის წარწერის მიხედვით, მონასტერში მყოფი ქალი ჯერ არ იყო გათხოვილი, მანუჩარს წაუყვანია „ქალად და გასათხოვარად“. ფიქრობენ, რომ მანუჩარი გულქანის დედის, ქეთონის ბიძა ყოფილა. თუ ეს ასეა, მაშინ მანუჩარის ზრუნვა გულქანზე გასაგებია. ქეთონის შვილები მესხეთის თავადიშვილთა საგვარეულოებს შორის მოიხსენიებიან, ისინი შალიკაშვილები ყოფილან. წარწერაში გულქანი მიმართავს ღმერთს, ღვთისმშობელს, წმინდანებს, მთავარანგელოზებს. იგი იმასაც მოწმობს, რომ გულქანი გარეგნულად ძალიან ლამაზი იყო, რაც ეამაყება კიდევ. გულქანის მიერ კედელზე შესრულებულ მეორე წარწერაში ავტორი ღვთისმშობელს ვედრებით მიმართავს, შესთხოვს ბოროტ ძალთაგან, მტანჯველთაგან გათავისუფლებას.

ქ. ღმრთის მშობელო, შენ ცოდვილთა მეოხი ხარ უშურველი,

შენ აღვოცე ცოდვა ჩემი უმრავლესი, უთვალველი,

მე სამოელ ტანჯვად მაწვევს უშიში და უკრძალველი,

მწეო ჩემო, შენ მიშველე, გამოცხნასა შენგან ველი.

მრავალ-თვალნი ანგელოზნი შენგან ძრწიან ძალნი, დასნი,

ჯოჯოხეთით მოციქულნი გამოვიდეს ბევრ-ათასნი (ონიანი, 1959: 36).

ლექსი არასრულადაა წარწერილი, არც ისაა ცნობილი, გულქანი ამ ლექსის ავტორი არის თუ არა, მაგრამ იგი ყურადღებას იქცევს სახეობრივი თვალსაზრისით, მასში სამი უარყოფითი ძალაა აღმნიშნული, კერძოდ, თვით ავტორის მტანჯველად დასახელებული: სამოელ, მრავალთვალნიანი ანგელოზი, ანუ დაცემული ანგელოზი, და ჯოჯოხეთის ბევრ-ათასნი მოციქულნი. ბოროტ ძალთა დასახელება მიუთითებს, რომ გულქანი ქალის სოციალურ მდგომარეობას, გენდერულ უთანასწორობას შეეწირა.

ახალგაზრდა ლამაზი ქალის, ანა რჩეულაშვილის, წარწერებიც ნათლად მოწმობს, რომ ისიც იძულებით გადაუყვანიათ ვანის ქვაბთა მონასტერში, რის გამოც ხშირად უჩივის თავის უიმედო, მძიმე სულიერ მდგომარეობას. მისი მონასტერში გადაყვანის მიზეზი გაურკვეველია; პირდაპირ არც ის ჩანს, რა სტატუსით იმყოფებოდა იგი მონასტერში. მის წარწერებზე დაკვირვებით მხოლოდ ის შეიძლება ითქვას, რომ მას ჰყოლია და, ძმა, რძალი, რომლებიც ძლიერ ჰყვარებია, მათთან განშორება მას ძალიან გასჭირვებია. მონასტრის პირობები მისთვის მძიმე ყოფილა, რასაც წუხილით აღნიშნავს კიდევ: „რა ვქნა, მე შავსა არა მაქვს საქმე კეთილად ქმნილ. შევზარებივარ სიკვდილსა შემადრწუნებელსა“ (ცისკარიშვილი, 1954: 175; ონიანი, 1959-2: 35). ანას წარწერები ძირითადად უძლიერეს პირადულ განცდათა შედეგად შეუსრულებია. ერთი

მათგანი საკუთარი სავალალო ხვედრის გამო გოდებაა, ქალს მხსნელად ღვთისმშობელი ეგულება: „ანასა უშუელე ცოდვილსა. შენ იკსენ მისი სული ყუელაწმიდაო დედოფალო, მიშუელე შენისა ძისა სიყვარულსა" (ცისკარიშვილი, 1954: 175). მეორე წარწერაც გოდებაა: „ქ. უხწნელო ღმრთობისა ხატო შემობრალე... სულ საუკუნოსა დამდეგა ოცი ოთხშაფათი, პარასკევი მარხვა შემომიწირავს... შეიწირე ღმრთობისა ხატო, თუ რამე მეშუელებისა რაცა შემიწირავს ისრე გაუთავებ ამა მარხვას გარეთა" (ცისკარიშვილი, 1954: 176). ჩანს, რომ ანა მორწმუნე ყოფილა და ლიტურგიულ წესებს იცავდა. იგი იმედოვნებდა, რომ მარხვისა და სხვა ლიტურგიული წესების აღსრულების შედეგად, იქნებ, საშველი დასდგომოდა.

ვანის ქვაბთა მონასტრის კედელზე ანა რჩეულაშვილის ხელით წარწერილია ქაჯეთის ციხიდან ნესტან-დარეჯანის მიერ მიჯნურისათვის მიწერილი წერილის ორი სტროფი, რაც წარწერის შემსრულებლის სულიერ მდგომარეობას რუსთველის პემის პერსონაჟის სიტყვებით გვამცნობს. წარწერის შემსრულებელს იგი ისე დაუწერია, როგორც ახსოვდა. ქალი, რომელიც იძულებით ჩანს შემონახვებულში, შვებას „ვეფხისტყაოსანში" პოვებს და მისით გამოხატავს თავის დამოკიდებულებას ცხოვრებისეული მოვლენებისადმი. იგი საკუთარი თავის გამოვლენას „ვეფხისტყაოსნით" ცდილობს, საკუთარ ფიქრთა და განცდათა საუკეთესო გამოხატველად რუსთველის პემას მიიჩნევს, რითაც ქალის სოციალური სტატუსის შესახებ თავისი ეპოქის სულისკვეთებასაც გვამცნობს.

ანა რჩეულაშვილის მიერ კედელზე წარწერილი მაცხოვრის ხატისადმი მიძღვნილი საგალობელიც „ვაი გარჯილო ამა სოფელსა" წარწერის შემსრულებლის გოდებაა, ასახავს ავტორის მძიმე სულიერ მდგომარეობას, რადგან მონასტერი მისთვის სასჯელი ყოფილა და წუთისოფლით ვერ გაუხარია. იგი გულისტკივილით ჩივის თავის ცხოვრებაზე, იმაზე, რომ დამტირებელი არავინ ყოფილა, ღმერთსა და წამკითხველს შესთხოვს მიტევებასა და შენდობას, წამკითხველსაც ღვთისაგან შენდობას უსურვებს.

მონასტერში ახალგაზრდა ქალის გადაყვანის მიზეზი შეიძლება ყოფილიყო პირად ცხოვრებაში მომხდარი ტრაგედია, რადგან მონასტერში იძულებით მყოფი ქალი, მიუხედავად გვაროვნული ჩამომავლობისა, მძაფრად განიცდიდა ქალის სოციალურ დაუცველობას, შეზღუდულობას. მართალია, ეს არაა აღნიშნული მის მიერ წარწერილ ლექსებში, მაგრამ მათი შინაარსობრივი განხილვა გვარწმუნებს, რომ ქალის სოციალური სტატუსი საკმაოდ დამცრობილია; ის, რაც მამაკაცს ეპატიება და რის გამოც მამაკაცი არ ისჯება, ქალს არ ეპატიება და ისჯება. ვანის ქვაბთა მონასტრის წარწერები დაგვაფიქრებენ და წარმოდგენას გვიქმნიან XV-XVI ს-ში არსებულ გენდერულ უთანასწორობაზე. წარწერებში ანა რჩეულაშვილის სახით წარმოჩნდა მგრძნობიარე, ცხოვრებით გაუხარელი პოეტური ბუნების მქონე ახალგაზრდა ქალი, რომელიც თავის განცდებს სიტყვას ანდობს და ცდილობს თავისი ფარული, მძაფრი გრძნობების კედლის წარწერებში შენახვას.

წარწერათა ერთ-ერთი ავტორი, შადაბანი სულთანცი, იძულებით შემონახვებულ ყოფილა. მისი ცუდად წასაკითხი წარწერა წარმოაჩენს წარწერის შემსრულებლის აღტაცებას მიჯნურით, რაც, აგრეთვე, მოწმობს მისი განცალკევების მიზეზს, როგორც ჩანს, ისიც უიღბლო სიყვარულის გამო მიუყვანიათ მონასტერში.

ვანის ქვაბთა მონასტრის კედელზე გვხვდება ხვარამზეს შეუსრულებული ერთი წარწერა,

რომელიც ლექსი არაა, მაგრამ შინაარსობრივად საყურადღებო. ჩანს, რომ ხვარამზე და ვინმე გოზალა ერთმანეთისათვის დაუშორებით, ხვარამზე იძულებით აღუკვეცავთ მონაზვნად. ყოველივე ამას ტრაგიკული განცდები აღუძრა ქალს. ისიც იმავე ეპოქის მცხოვრები ჩანს, რომელშიც ცხოვრობდნენ თუმიან გოჯიშვილი, ანა რჩეულაშვილი, გულქან შალიკაშვილი და შადაბანი სულთანის. ხვარამზეს წარწერა მხოლოდ ინფორმაციულია: „ვინც შეგვიბრალვით მე და ბატონს გოზალას ჩემისა და იმის გამყრელობასა, ესეც უნდოდა, ვაიმე თუ ერთმანეთისა სიკვდილის და სულთამოსვლის დროს არა დავხუდეთ... შეგვიბრალვით, ღმერთმა გამიგონოს, რომე როდისცა მე და გაცლადა... ბევრი ვიტირეთ ესრე ჩვენ. თქვენ ჩვენ შეგვიბრალვით... გულთაგან დამდნარსა" (ცისკარიშვილი, 1954: 178-179). წარწერა მოწმობს მისი შემსრულებლის ტრაგიკულ ხვედრს, რასაც ძლიერ განიცდის ქალი. მას სიკვდილის მოლოდინიც აფრთხობს.

ვანის ქვაბთა მონასტრის მონაზონი ქალები სხვადასხვა თაობის წარმომადგენლები, თუმცა, ერთი ეპოქაში მცხოვრებნი უნდა ყოფილიყვნენ. მათ მიერ ვანის ქვაბთა მონასტრის კედლებზე შესრულებული წარწერებით შესაძლებლობა გვეძლევა მთელი საუკუნის - XV საუკუნის II ნახევრისა და XVI საუკუნის I ნახევრის მანძილზე გავადევნოთ თვალი ქართული ლიტერატურის განვითარებას და დავაკვირდეთ ქართული ფოლკლორის იმ დროისათვის წერილობით დადასტურებულ ნიმუშებს. ამავე დროს, ვანის ქვაბთა მონასტრის წარწერები წარმოდგენას გვიქმნიან XV-XVI საუკუნეებში არსებულ გენდერულ უთანასწორობაზე.

ლიტერატურა:

- კ. კეკელიძე, კედლებზე შერჩენილი სიცოცხლე, გაზ. „კომუნისტი“, 1959, 24.II. #45 (11351).
- შ. ონიანი, „ვეფხისტყაოსნის“ ორი სტროფი ვანის ქვაბთა მონასტრის ერთ წარწერაში, საიუბილეო კრებული, მიძღვნილი აკად. კ. კეკელიძის დაბადების 80 წლისთავისადმი, თბ., 1959.
- შ. ონიანი, ვანის ქვაბთა მონასტრის წარწერების პოეზია, ე.: „საბჭოთა ხელოვნება“, 1959, #7.
- შ. ონიანი, ვანის ქვაბთა მონასტრის წარწერების პოეზია, ე.: „საბჭოთა ხელოვნება“, 1960, # 8.
- ა. შანიძე, ქართული ხალხური პოეზია, I, ხევსურული, ტფ., 1931.
- ვ. ცისკარიშვილი, წარწერები ასპინძის რაიონიდან, მასალები საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისათვის, ნაკვ. 30, თბ., 1954.

ნესტან სულავა**Жизнь и деятельность поэтесс-женщин из монастыря Вани по перспективам гендерного равенства**

Резюме

В монастыре Вани, в котором в XV-XVII веках существовал женский монастырь, в стенах изображены рифмы, некоторые из них написаны ими, большинство из них являются независимыми или народными материалами. Писания сделаны Гульканом, Ана Рчеулашвили, Тумяном Годжишвили, Шагабани Султаном и Хварамзе. Будучи красивыми физически, но волнуясь из-за личной жизни, у них были любовники, из них они были разделены по неизвестным причинам. Будучи разочарованными, они доверяют стенам монастыря, молясь спросить у Бога мир и исповедь. Они полны эмоций, недовольных своими пожилыми поэтами молодыми женщинами, которые испытывают свои чувства к словам и пытаются сохранить тайные жесткие чувства на стенах монастыря. Эти сочинения дают ощущение общего неравенства XV-XVI вв.

Nestan Sulava**The Life and Activities of Poet Women from Vani Monastery by Perspective of Gender****Abstract**

In the monastery of Vani, in which in XV-XVII centuries there was female monastery, there is depicted rhymes in the walls, some of them are written by them, most of them are independent or folk materials. The writings are done by Gulqan, Ana Rcheulashvili, Tumian Gojishvili, Shagabani Sultan and Khvaramze. Being beautiful physically but worried because of personal life they had lovers, from them they were separated by for us unknown reasons. Being disappointed they trust to the walls of monastery, praying to ask from the god peace and confession. They are full of emotion, unhappy with their life poet young women, which are given their feelings to the words and trying to keep the secret hard feelings on the walls of monastery. These writings giving the sense of general inequality of XV-XVI centuries.

რეცენზენტი: პროფესორი ნაზი ხელაია

ლიტერატურათმცოდნეობა Литературоведение Literature

МУРМАН КУТЕЛИЯ

თბილისი, საქართველო

«ПРОРОК» ДЖИБРАНА ХАЛИЛЯ ДЖИБРАНА

Джибран Халиль Джибран издал в 1923 году на английском языке отдельной книгой свое сочинение «Пророк».¹ Эта книга фактически подытожила почти все его творчество. Основная тема произведения - взаимоотношение между людьми. Однако, автор определенное внимание уделяет также проблемам общечеловеческого характера.

С целью более полного освещения проблем, поставленных в «Пророке», мы обратимся и к другим произведениям Джибрана.

Большой интерес представляет взгляд Джибрана на взаимоотношение добра и зла. Обсуждая этот вопрос, писатель заостряет внимание на моменте пользы. Из его слов можно сделать вывод, что польза исключает добра, акт совершенный с такой целью, не может быть добродетельным. Творить добро должно быть внутренней потребностью человека. Действие человека, продиктованное выгодой, с целью получения вознаграждения, не есть добро, но его нельзя считать и злом. Если человек не добродетелен, это не значит, что он творит зло.

По мнению Джибрана, зло и добро не существуют порознь. Они постоянно находятся рядом и появляются под влиянием различных внешних факторов, в основном в общественных взаимоотношениях. Человек, личность, сама по себе отдельна от среды, по сути своей является добрым: «Ты добрый, когда находишься наедине с собой» (جبران، النبي: 52-53) (вероятно, было бы лучше, в этом случае исключить и само понятие добра). Он может стать злым во взаимоотношениях с обществом. Но это не обязательно. Человек и в этом случае может оставаться добрым.

¹ Англоязычные сочинения Джибрана, которыми мы пользуемся здесь, на арабском языке переведены Антониусом Баширом.

Человек не рождается добрым или злым, добро и зло не являются врожденными признаками. Злым он может стать во взаимоотношении с обществом. В стихотворении в прозе «Преступник» автор с устами юноши говорит: «О боже, я просил у богатых работы, но они прогнали меня, ибо на мне нищенская одежда; стучался в двери школы, но не был впущен, ибо у меня нет денег; соглашался работать только за хлеб, но был отвергнут, ибо мой вид не понравился хозяину...». Писатель горько замечает: «Так человек скупостью своей превращает нищего в палача и своей жестокостью делает из невинного убийцу» (52-51: المجموعه: جبران).

Общество и его законы являются основными источниками человеческих пороков. Искать их надо лишь в общественном строе: «Как листок не может без воли дерева изменить свою окраску, так и меж вас преступник не может совершить преступления без вашего тайного желания и ведома» (53-52: النبي: جبران). То же самое повторяет Джибран в «Иисусе - сыне человека»: «Воистину, в каждом преступлении, совершенном мужчиной или женщиной, принимают участие все...»

(مسعود، 1966: 410)

В изданной в 1926 г. книге «Песок и пена» писатель несколько смягчает свой приговор, считая равно ответственным за преступления и субъекта и внешние обстоятельства: «Воистину, одна часть совершает преступления, идя по стопам наших отцов и дедов, другая же совершает их для того, чтобы обрести власть над нашими детьми» (34-33: رمل و زبد: جبران).

Писатель считает невозможным абстрактно представить добро и зло, провести границу между ними или допустить их существование вне общества. Они существуют вместе, действуют вместе, так же как черная и белая нить на одном станке. Если мы поставим себе целью искоренение зла, то тогда надо позаботиться о совершенстве общества - источнике зла и добра, ибо «если порвется черная нить, ткач осматривает всю ткань, затем станок и приводит его в порядок» (54: النبي: جبران). Перед тем, как начать борьбу со злом, надо установить его причины. Перед тем, как срубить дерево зла, надо установить глубину его корней. Заглянув глубже мы увидим, что корни древа зла, древа добра и бесплодного дерева переплетены между собой (54: النبي: جبران).

Естественно, возникает вопрос, каким же путем собирается Джибран насадить всеобщее благополучие.

Если на заре своего творчества в борьбе против пороков, господствующих в обществе, он избирал радикальный, революционный путь преобразования, представляющийся ему в виде крестьянского восстания, то в период творческой зрелости эта мысль выражается не так отчетливо. Его бунтарский дух почти угас, во всяком

случае слишком слаб и в «Пророке» уже трудно найти стремление к революционному преобразованию.

Какой же путь избирает писатель? Тот, который подразумевает разрушение общества одним ударом или же тот, который предполагает последовательное развитие общества и нравственное совершенствование его членов? Ясно одно. Джибран верит в прогресс жизни, верит в то, что история и общество развиваются и в своем развитии никогда не возвращаются к прошлому.

Джибран колеблется между этими путями. Он уже не уверен полностью в первом, но в то же время не может всецело принять второе, т. к. видит, что само по себе в этом мире благополучие не установится. И если добро в конце концов восторжествует, то победа его потребует слишком много времени. Такая нерешительность приводит автора к тому, что он иногда примиряется с существующим положением. «Иисусе - сын человека» он проводит мысль о смирении перед злом, о бессмысленности сопротивления. По его мнению, борьба против зла не уничтожает его, а порождает новое зло: «Говорили: око за око, зуб за зуб. Я же говорю: не борись со злом. Сопротивление дает пищу злу, умножает его силу. Из-за него мстит только слабый, сильный духом - прощает...» (مسعود، 1966: 409).

Правда, Джибран отрицает революционный путь преобразования общества, но это не значит, что он отказывается от борьбы против пороков жизни. Эта борьба направлена прежде всего на усовершенствование человеческой личности. Такой вывод можно сделать после ознакомления с мыслями автора о шариате, свободе и других моментах, рассматриваемых в «Пророке».

Касаясь шариата (под шариатом Джибран подразумевает не только религиозные законы, но и всякие законы вообще), Джибран выражает резко отрицательное отношение к выдуманным людьми законам, в особенности к тем, которые стали на службу сильных мира сего и предназначаются для угнетения народа, к законам, установленным господствующими слоями, которые по мере надобности нарушают или вовсе меняют их. Такое отношение власти имущих к законам писатель сравнивает с игрой детей, которые строят на берегу моря замки из песка, а потом со смехом разрушают их. (جبران، النبي: 57).

Джибран убежден, что эти законы тормозят гармоническое развитие общества, являются огромным препятствием на пути прогресса. Однако их можно одолеть: «...Воистину, можно заглушить звуки барабана, можно ослабить струны лиры, но кто из сынов человеческих может запретить петь жаворонку» (جبران، النبي: 59).

В этом мире всеобщего счастья и благополучия можно достичь лишь с установлением свободы. В ранних произведениях Джибран призывал угнетенных

выступить с оружием в руках и силой завоевать свободу. В «Пророке» эта мысль не выражена так четко, но читателю ясно, что свобода не придет сама по себе, ее невозможно обрести повиновением. Многословные рассуждения о свободе и преклонение перед ней без активного действия ничем не отличаются от поведения раба, который не смеет говорить своему угнетателю ничего, кроме лести. Более того, любовь к свободе, выраженная только словами, а не действием, может привести человека к оковам и даже к смертной казни. Для достижения свободы недостаточно отмены шариата или проведения реформы. Для этого необходимо нечто большее, быть может даже применение силы. Но надо подготовить прежде в сознании человека почву для завоевания свободы. Человек должен уяснить себе причины порабощения, в его сознании должны быть разрушены оковы рабства и лишь после этого ему будет подсилу подняться на борьбу для завоевания свободы. Джибран пишет: «Если вы хотите низвергнуть тирана с трона, нужно в первую очередь узнать, низвергнут ли он внутри вас?» (جبران، النبي: 62). Подавление внутреннего страха, являющегося основой рабства и господства тирании, а затем уже применение силы, борьба за свободу - вот путь, который указан в этой части «Пророка».

В развитии человека решающим фактором является труд. Джибран считает труд благородным делом, обязательной потребностью человека. Он всегда с любовью и уважением говорит о труде и трудящемуся народу, беспощадно борется с мнением господствующего класса, по которому труд считается причиной невзгод, несчастий, а всякая работа - проклятием.

Полезный труд озаряет жизнь, дает возможность человеку вникнуть в смысл нашего существования, постичь тайны бытия во всей их глубине, приобщиться к счастью в этом мире. «От ваших предков вам досталось в наследство выражение, что жизнь - темнота... я же говорю вам, что жизнь темнота, она черная как смоль, если ей не сопутствует движение. движение слепо, бесполезно, если его не сопровождает знания. Знания бесплодны, слабы без труда», - говорит писатель. Но не всякий труд полезен. Если труд совершается без большой любви, если человек не отдается всем сердцем и душой, то труд напрасен и бесплоден. Джибран так характеризует нам труд, согретый любовью: «...нитями, взятыми из ткани твоего сердца, создаешь ты одеяние, думая облачить в него возлюбленную свою; из камней, добытых в каменоломнях твоей чуткости и доброжелательности, строишь дом, думая, что твоя любимая будет жить в нем; сеешь (зерна), а затем с радостью собираешь урожай, дабы подать его к столу возлюбленной» (جبران، النبي: 38). Если человеку не под силу такой труд, он должен

прекратить его. Труд должен приносить пользу и радость как тебе, так и другим. Если он не доставляет удовольствия тебе, то он не принесет пользы другим.

Если человек трудится на пользу обществу, то неважно, кто он крестьянин или ваятель, художник или сапожник. Все они одинаково ценны для общества. Джибран не выделяет какой-либо отрасли труда, так как любой труд почетен. Объектом его критики являются люди, с презрением вззирающие на черную работу. В «Песке и пене» он передает следующую историю: «Философ сказал дворнику: «Мне жаль тебе оттого, что ты занят работой тяжелой и к тому же грязной». Дворник ответил: «Благодарю тебе, господин мой, а какая у тебя работа?». «Я изучаю характеры и натуру людей, вникаю в их дела и интересы», - хвастливо ответил философ. Дворник рассмеялся, вернулся к своей работе и воскликнул: «О, несчастный! О, несчастный!»(42: جبران، رمل و زبد).

Джибран всегда с восторгом относился к трудящемуся человеку. Поэтому он чистосердечно заявляет: «Люблю трудовой народ!». Эта любовь выражена в одном из произведений Джибрана - «Люблю трудовой народ».

Джибран любит трудящегося человека, того, кто творит из глины посуду, кто создает из хлопка одежду, пастуха, который каждое утро гонит стадо на пастбище, кузнеца и всех других, потому что они трудятся и своим трудом приносят другим пользу. Писатель любит их, ибо глаза их всегда горят чувством большой любви свободы и независимости. В этих тружениках писателя особенно привлекает их скромность.

Совершенно иначе относится Джибран к тем, кто не работает, кто ненавидит труд и чуждается его, считая себя благороднее тех, у кого руки вымазаны в глине. Писатель сравнивает этих людей с растениями, живущими за счет других растений, они похожи на вора, который крадет у невесты драгоценности брачную ночь.

Стремясь указать путь, ведущий к благополучию, Джибран выбирает тот, который приводит к усовершенствованию внутреннего мира и духовной жизни человека. Он подразумевает здесь борьбу против различных пороков, гармонию между внешним и внутренним миром, упорядочение взаимоотношения между людьми. В решении этой задачи огромная роль возлагается на любовь, целью которой является «совершенствование души». Писатель призывает нас довериться любви и, следуя за ней по тернистому пути, прийти к совершенству. В любви Джибран видел оружие, с помощью которого можно искоренить дурные наклонности и всякого рода пороки.

В «Пророке» и, вообще, во всем своем творчестве (за исключением некоторых произведений второго периода, написанных под влиянием Фридриха Ницше), Джибран проповедует братство и дружбу между людьми, дружбу, которая свободна от каких-либо эгоистических, корыстных целей, дружбу, основанную на взаимопонимании и взаимной

любви, обусловленную общностью стремлений и идей. Писатель говорит, что «друг - это часть твоих стремлений. Он - твоё поле, которое ты засеваешь с любовью и пожинаешь с благодарностью. Он - твой стол и твой очаг, к которым ты стремишься, чтобы утолить голод, согреться» (72: جبران، النبي). Истинные друзья должны иметь общие идеи. Они не должны бояться доверять свои мысли друг другу. Если же между ними нет взаимопонимания, то дружба невозможна.

Писатель учит, что истинная любовь проявляется в горе, в беде или разлуке. Так же и в дружбе: «Если друг разлучится с тобой, не печалься, ибо то, что ты любишь в нём, станет гораздо яснее в его отсутствии» (73: جبران، النبي). Друг ничего не должен жалеть для друга, даже самое дорогое. «Ты должник того, кто служит тебе тем, что гораздо дороже золота. Отдай ему часть своего сердца или служи ему» - наставляет писатель в «Песке и пене» (22: جبران، رمل و زيد).

В первом периоде творчества Джибрана на передний план выдвинуты человеческие чувства. Чувство преобладает над разумом, что можно объяснить общей сентиментальной настроенностью. Со временем положение меняется. К моменту создания «Пророка» роль и значение чувства и разума уравниваются. Он считает чувство и разум рулем и парусом корабля, плывущего в море души. Повреждение одного из них предоставит корабль воле волн и может вызвать катастрофу.

Нельзя отдавать предпочтение какому-либо из них, ни одно не должно господствовать над другим, так как «если разум станет безраздельно господствовать над телом, то он скуёт чувства. А если с чувством не будет в дружбе разум, то оно погубит тело» (64: جبران، النبي). Поэтому чувство и разум должны возвыситься до одного и того же уровня, человек должен в равной мере заботиться о них. Забота об одном за счет другого нанесет ущерб обоим. Единство чувства и разума, по мнению писателя, будет способствовать гармоничному развитию души человека.

В этом периоде творчество Джибрана находится на пути прогресса, что проявляется в отношении к идеям просветителей. В «Пророке» рассматривается проблема просвещения. В ранних произведениях писателя этот вопрос почти не затрагивается; если автор все же касается его, отводя ему определенную роль в развитии общества, то создается впечатление, что вопрос этот затронут как бы случайно. Но как указывалось выше, ко времени написания «Пророка» положение меняется, взгляды писателя становятся вполне определенными и окончательно сформировавшимися. Хотя в «Пророке» автор уделяет не так много места вопросу просвещения, но, несмотря на это, он очень ясно передает свое отношение к этой проблеме.

Как утверждает Джибран, зачатки знания человек имеет от рождения, они являются врожденными. Затем происходит их выявление и развитие. С этой точки зрения, писатель подходит к взаимоотношениям между учителем и учеником. В учителе он видит оружие, с помощью которого происходит развитие знаний ученика. Он может дать ученику лишь часть своих знаний. Это окажется возможным и результативным, если он найдет плодотворную почву, требующую обработки, дабы зерно знания привилось и проросло. В противном случае труд учителя будет напрасным, так как «музыкант может петь песни и мелодии, существующие в мире, но он не в силах дать вам слуха и голоса... Известный математик может в процессе исследования разъяснить суть числовых показателей мер и весов и все, характерные им признаки, но он не в силах передать вам свои знания.» (71-70: النبي، جبران).

Таким образом, в умственном развитии человека писатель все же не возлагает на учителя решающей роли. Без учета субъективных возможностей ученика, его природных данных любая попытка учителя будет тщетной.

В «Пророке» Джибран очень скупое говорит о такой важной эстетической категории, как прекрасное. Писатель указывает на разноречивость мнений по этому вопросу. Он говорит здесь устами сторожа, крестьянина и дворника, выделяя тем самым утилитарный аспект в понимании прекрасного. В этом случае прекрасным является то, что полезно, пригодно, что представляет практический интерес: «Сторож говорит в полночь: «прекрасное появляется вместе с восходом солнца на востоке...» Дворник говорит зимой: «прекрасное приходит вместе с весной...» Крестьянин говорит летом: «вижу, прекрасное в вихре танца вместе с осенними листьями, вижу сугробы над ними...» (90: النبي، جبران). Но Джибран не считает целесообразным объяснение прекрасного полезностью, ибо утилитаризм подразумевает несовершенные потребности человека, прекрасное же это «возбужденное сердце, замороженная, околдованная душа. Это не картина, которую вам хочется видеть, и не песня, которую вам хочется видеть, и не песня, которую вам хочется услышать. Это картина, которую вы видите с закрытыми глазами, это песня, которую вы слышите с закрытыми ушами» (91-90: النبي، جبران).

По мнению писателя, прекрасное не существует абстрактно, оно не встречается отдельно ни в предметах и ни в субъектах. Взятое отдельно, оно не субъективно и не объективно. Прекрасное, это взаимоотношение субъекта и объекта, определенная форма отношения субъекта к объекту.

Но Джибран не ограничивается этим. В заключение он говорит, что прекрасное - это не что иное, как сама жизнь. Раз прекрасное - это жизнь, а жизнь создают сами люди, то оно находит свое отражение в людях: «Поистину, прекрасное - это сама жизнь,

ее подлинное лицо. Но жизнь создаете вы и вы - занавес. Прекрасное видит себя в зеркале. Оно вечно, так же как вечны вы, и вы являетесь его зеркалом» (جبران، النبي: 91).

К. Брокельман считает «Пророк» «глубоко религиозным произведением» (Brockelmann, 1942: 467), хотя писатель скуп и довольно кратко излагает в нем свои взгляды, относящиеся непосредственно к религии. Один американский ученый, выступивший на торжественном вечере, посвященном выходу в свет «Пророка», касаясь взглядов писателя на религию, отметил, что по убеждению Джибрана, религию нельзя локализовать во времени и пространстве, так как «все существующее священно.» Действительно, из рассуждений писателя можно сделать вывод, что он нашел религию в самой жизни, что религия охватывает всю человеческую жизнь и неразрывно связана с ней. Религия существует только благодаря человеку, так как свидетельством ее существования является человеческая жизнь. Когда Мустафу (главной герой «Пророка») просят поговорить с собравшимися о религии, он с некоторым удивлением отвечает, что все то, о чем он говорил и есть религия: «Разве я говорил сегодня о чем-либо другом, кроме религии? Разве все в жизни, и наши действия и наблюдения, не есть религия?» (جبران، النبي: 92). И практическая и умственная деятельность человека, вся жизнь человека, а не какая-то отдельная область ее - все это религия, ибо «кто может отделить убеждение от своего дела? Кто способен разложить часы своей жизни перед взглядом своим и сказать: «Это богу, это мне. Это - моей душе, это - моему телу» (جبران، النبي: 92). Жизнь людей и их деятельность, все - это, по мнению Джибрана, религия: «Воистину, повседневная жизнь ваша - ваш храм, она ваша религия. Входя в храм ее, имейте при себе все из вашего оружия, созданное вами для исполнения желаний ваших или стремлений ваших к радости и наслаждению» (جبران، النبي: 93).

Так как жизнь и религия неразделимы, жизнь есть религия, то вера человека в религию, есть вера в жизнь. Итак, предметом заботы человека является познание жизни, проникновение в смысл бытия, борьба за ее улучшение, посредством самоусовершенствования и совершенствования взаимоотношений с другими людьми. Этим обусловлено и то, что автор в «Пророке» дает наставления для различных сфер человеческой жизни; он учит как должны жить отдельные личности, а также все люди вместе, формулирует законы поведения, следование которым приведет человека к земному счастью, установит всеобщее благополучие, откроет пути к совершенству, к познанию высшего идеала существования человека - бога. Хотя полное познание бога, как отмечает писатель в произведении «Сад пророка», невозможно, недоступно человеку. Стремление Джибрана к богу можно истолковать как стремление к лучшей или же идеальной жизни. Ведь он в человеке видит олицетворение бога, божественный дух,

отражение божественного сияния, считает человека сыном божьим. более того в «Пророке» писатель идет дальше, он видит бога не только в человеке, но и вне его, во всей природе. Беседу о религии он оканчивает словами о познании бога: «Присмотритесь к окружающей вас среде, вы увидите бога, играющего с вашими детьми. Обратите свои взоры на окружающий мир, вы увидите как бог расхаживает меж облаков, простирает руки в молниях и спускается на землю вместе с дождем. Присмотритесь... ваше божество улыбается вам из маленьких цветочков, затем поднимается ввысь и шевелит руками кроны деревьев» (جبران، النبي: 94).

В связи с религией мы здесь добавим, что Джибран в своих ранних произведениях активно выступал против духовенства, как посредника между богом и человеком, с помощью которого человек смог бы познавать бога. Для познания бога отрицание духовенства, признание равенства людей, стремление к совершенству человеческой души, проповедь братства и дружбы между людьми, признание необходимости труда, мирный реформистский путь преобразования общества (в «Пророке») и другие идеи притягивала к творчеству Джибрана секту Квакеров, которые в своих церквах, как об этом сообщает Михайл Нуайме, наряду с Евангелием читали и отрывки из «Пророка» и других произведений писателя (254-252 :1951، نعيمة).

Некоторые арабские исследователи считают, что на Джибрана оказала влияние средневековая восточная философия - суфизм. Но они не указывают, в чем и как это проявляется, избегая конкретных примеров. А по словам Адиля Нассара, «Пророк» - эта книга, в которой представлен зрелый этап суфизма Джибрана. (120 :1980، نصار). Нам хочется сказать по этому поводу, что иногда в прозе и стихах Джибрана встречаем мысли, близкие к суфизму и пантеизму, но они не представлены в виде стройной, законченной системы. По этому мы не можем согласиться с мнением Адиля Нассара. Можно допустить, что на творчество Джибрана оказал некоторое влияние стиль суфийской литературы, может быть писатель использовал кое-что из нее или подражал ей. Однако нам кажется необоснованным характеризовать творчества Джибрана как суфийское, а самого писателя считать суфием. (Этот вопрос нами детально изучены в следующих статьях: 1. М. Кутелия, Некоторые вопросы религиозно-философских воззрений арабских романтиков, сб. Вопросы арабистики, выпуск четвертый (часть вторая), Ереван, 2001; 2. Мурман Кутелия, Религия в творчестве Джибрана Халиля Джибрана, сб. Труды факультета гуманитарных наук, VII (II), Кутаиси, 2006.)

К концу хотим познакомить читателей с некоторыми сведениями о жизни и творчестве Джибрана.

Джибран Халиль Джибран родился в 1883 году в ливанском селе Бешаре. В 1895 году семья переходит в США и поселяется в Бостоне. В 1897 г. Джибран возвращается в Ливан и поступает в «Школу мудрости». После четырех лет учебы он возвращается в Бостон. В 1905 г. он публикует свое первое произведение «Музыку». В следующие годы выходят сборники рассказов: «Невесты лугов» (1906), «Мятежные души» (1908), рассказ «Сломанные крылья» (1912), в 1920 г. сборник «Бури», где явнее отразилось влияние Фр. Ницше на Джибрана. В 1919 году он публикует отдельной книгой цикл стихов «Процессии», где явно отражается влияние Ж.-Ж. Руссо. В разные годы увидели свет и другие произведения на арабском и английском языках.

В 1908-1910 годах Джибран находится в Париже. Здесь он знакомится с творчеством великого художника и скульптора - Огюста Родена. Джибран был лично знаком с ним. Знаменитый скульптор писал о нем одному из своих друзей: «Мир может много ожидать от этого талантливого ливанца - Уильяма Блейка XX века.» (Волосатов, 1962: 3).

В разные годы на творчество Джибрана огромное влияние оказали Ж.-Ж. Руссо и Фр. Ницше.

В 1914 и 1917 годах в Нью-Йорке были организованы выставки полотен Джибрана, которым американская пресса дала положительную оценку.

В 1920 году под непосредственным руководством Джибрана было основано литературное общество «ар-Раби́та аль-Калами́я», которое придало широкий размах деятельности его членов.

В 1923 году на английском языке был издан «Пророк». После этого Джибран пишет и публикует книги только на английском языке: «Песок и пена» (1926), «Иисус - сын человека» (1928), «Боги земли» (1931), «Сад Пророка» (1933) после смерти писателя. Англоязычные произведения были переведены на арабский язык Антониусом Баширом.

В апреле 1931 года Джибран скончался и был похоронен в Бостоне. В августе того же года сестра Мариана перевезла прах брата на родину и похоронила в родном селе Бешаре, в монастыре Мари Саркиса. На могильном камне сделана надпись: «Здесь покоится наш пророк Джибран».

В 2006, 2007 и 2013 годах был опубликован перевод «Пророка» Джибрана Халиля Джибрана на грузинском языке. Авторамы перевода являются Манана Гигинеишвили (2006), Давид Гогибедашвили (2007) и Нино Долидзе (2013).

Л И Т Е Р А Т У რ ა

1. ჯიბრან ხალილ ჯიბრანი, „წინასწარმეტყველი“, ინგლისურიდან თარგმნა ნინო დოლიძემ, თბილისი, 2013.
2. Волосатов В., Вступительная статья к книге: Джебран Халиль Джебран «Сломанные крылья», М., 1962.
3. Кутелия М., Религия в творчестве Джебрана Халиля Джебрана, сб. Труды факультета гуманитарных наук, VII (II), Кутаиси, 2006.
4. Brockelmann C., Geschichte der Arabischen Literatur, Dritte supplementband, Leiden, 1942.
5. جبران خليل جبران، المجموعة الكاملة لمؤلفاته، بيروت.
6. جبران خليل جبران، النبي، بيروت.
7. جبران خليل جبران، رمل و زبد، بيروت.
8. مسعود حبيب، جبران حيا و ميتا، بيروت، 1944.
9. نصار عادل، الرؤيا الاجتماعية في ادب جبران بين الرومانسية، الطريق، 6، 1980.
10. نعيمة ميخائيل، جبران خليل جبران، حياته، موته، ادبه، فنه، بيروت، 1971.

მურმან ქუთელია

ჯიბრან ხალილ ჯიბრანის „წინასწარმეტყველი“
რეზიუმე

სტატიაში გაანალიზებულია ღიბანელი ქრისტიანი მწერლის, პოეტისა და მხატვრის ჯიბრან ხალილ ჯიბრანის (1883-1931) ინგლისურ ენაზე დაწერილ მთავარ ნაწარმოებში- „წინასწარმეტყველი“ (გამოცა 1923 წ.) დასმული ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები, როგორცაა: სიკეთე და ბოროტება; საზოგადოება და პიროვნება; თავისუფლება და კანონები; გრძნობა და გონება; ცოდნა და განათლება და მასწავლებლისა და მოსწავლის როლი; ცხოვრება და რელიგია; მეგობრობა; შრომა; მშვენიერება და სხვ. „წინასწარმეტყველში“ წამოჭრილი საკითხების უკეთ წარმოჩენის მიზნით, საჭიროების შემთხვევაში, მოხმობილია დამატებითი მასალები მწერლის სხვა ნაწარმოებებიდან.

ჩატარებული ანალიზი აშკარად გვიდასტურებს ჯიბრანის შეხედულებათა პროგრესულობას. მაგალითად, სიკეთისა და ბოროტების შესახებ მსჯელობისას ის ავითარებს მოსაზრებას, რომ ადამიანი არ იბადება კეთილი ან ბოროტი. ასეთი ის ხდება მოგვიანებით საზოგადოებასთან ურთიერთობის შედეგად. ბოროტების წყაროდ მიიჩნევს საზოგადოებრივ წყობას და მაში გაბატონებულ უსამართლო კანონებს. გამოსავალს მწერალი ხედავს საზოგადოების თანმიმდევრულ განვითარებასა და ადამიანის ზნეობრივ სრულყოფაში.

ადამიანის სრულყოფის გზაზე ჯიბრანმა დიდი როლი დააკისრა განათლებასა და აღზრდას, აქედან გამომდინარე მასწავლებლისა და მოსწავლის როლს. იგი დაასკვნის, რომ

შეუძლებელია ადამიანის განვითარებაში გადამწყვეტი როლი მასწავლებელს დაეკისროს. მოსწავლის სუბიექტური მონაცემების გაუთვალისწინებლად მასწავლებლის ყოველგვარი მცდელობა ამაოა. (გავისხენოთ აკაკი წერეთლის „გამზრდელი“).

ჯიბრანი ღრმად რელიგიურად მოაზროვნე მწერალი იყო. ის ადამიანის ცხოვრებაში რელიგიას ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ადგილს ანიჭებს. მისი მტკიცებით, ადამიანის ცხოვრება და მოღვაწეობა, მთლიანობაში აღებული, რელიგიას წარმოადგენს. აქედან გამომდინარე, მისთვის ცხოვრება და რელიგია განუყოფელია, ცხოვრება და ადამიანის საქმიანობა თავიანთთავედ წარმოადგენს რელიგიას.

ჩვენ ამით შემოვიფარგლებით, რადგან რეზიუმეში შეუძლებელია გაკვირვებით მაინც ვისაუბროთ სტატიაში განხილულ სხვა მნიშვნელოვან საკითხებზე.

Murman Kutelia

Gibran Khalil Gibran's "The Prophet"

Abstract

The article deals with the work of Lebanese Christian writer, poet and artist Gibran Khalil Gibran (1883-1931) 'The Prophet' (published in 1923) written in English language. The work deals with the following issues: kindness and cruelty; society and personality; freedom and laws; feeling and mind; knowledge and education and the role of a teacher and a pupil; life and religion; friendship; labor; beauty and etc. In order to understand in 'The Prophet raised issues better', additional material is called up from the other works of the writer.

Conducted analysis clearly confirms the progressiveness of Gibran's views. For example, when discussing kindness and cruelty, he develops the idea that a person is not born kind or cruel. His character is formed after the relationship with public. The writer thinks that the way out is in the development of society and the moral perfection of the human being.

In the way of human perfection, Gibran imposes responsibility on the role of educating and upbringing, i.e. the role of a teacher and a pupil. He concludes that it is impossible for teacher to play a decisive role in human development.

Gibran was a deeply religious thinker. He considers that religion is vital in human's life. Consequently, life and religion is inseparable for him, and life and human activity represents religion itself.

These and some other important issues are discussed in the article.

რეცენზენტი: პროფესორი კ. კორენოვსკა

ლიტერატურათმცოდნეობა Литературоведение Literature

თამარ შაიშმელაშვილი

თბილისი, საქართველო

ლევან გოთუა - ისტორიული ძეგლების ქომაგი

ლევან გოთუა ისტორიულ-კულტურული ძეგლების დიდი ქომაგი იყო. 1955 წლის აგვისტოში ვორკუტის ათწლიანი გადასახლებიდან სამშობლოში დაბრუნებული მწერალი ისტორიული ძეგლების აღსადგენად თავს არ ზოგავდა. იგი ბევრს ზრუნავდა ახალგაზრდებში ეროვნული მუხტის გასაღვივებლად. ერთ-ერთი პირველი გამოცემაურა 1959 წელს „საქართველოს კულტურის ძეგლთა დაცვის საზოგადოების“ დაარსებას.

1964 წელს გამოვიდა ჟურნალ „ძეგლის მეგობრის“ პირველი ნომერი, რომელსაც ეს სახელწოდება ლევან გოთუას წინადადებით დაერქვა. იგი იყო პირველი კრებულის რედაქტორიც. მანვე ჩაუყარა საფუძველი „გრემქალაქობას“, რომელიც ბევრი სხვა მსგავსი დღეობის თუ დღესასწაულის ნიმუშად იქცა.

ლევან გოთუასთვის, საბჭოთა რეჟიმის პირობებში, კარგად გააზრებული კულტურულ-საგანმანათლებლო და სამეცნიერო მუშაობა დამოუკიდებლობისაკენ მიმავალ ერთადერთ რეალურ გზად რჩებოდა.

„ყოველ ქართველს თითო ძეგლი მაინც უზის გულში ხატად. ზოგმა იცის ეს, ზოგმა არ იცის... ძეგლი კი მაინც უზის, ბაღლობიდან თან გამოყოფილ სიზმრად, სოფლის გაღავანში შეტადრულად, წყაროსთან ჩუქურთმიან აბჯარში მჯდარად ან კლდეზე არწივად აფრენილად და „შეკედლებულად“, – წერდა ლევან გოთუა, ადამიანი, ვინც ცხოვრების მესამედი – 22 წელი პატიმრობა-გადასახლებებში გაატარა, და ვისაც სამშობლოს ცის ხილვა ოცნებად და ნატვრად გადაუქციეს...

1955 წლის აგვისტოში მესამე, ათწლიანი გადასახლებიდან სამშობლოში დაბრუნებულმა და მშობლიური მიწის ხილვით დანატრებულმა ლევან გოთუამ, შვება მოგზაურობასა და მივიწყებული კოშკებისა და გამოქვაბულების ძებნაში ჰპოვა. შეგნებული მოგზაურობა თავისთავად შემოქმედება არისო, იცოდა თქმა. ერთ-ერთი ასეთი მოგზაურობისას, 1957 წლის 23 ივნისს, მან ლეონტი მროველის წარწერიანი ქვა იპოვა, რომლითაც დადგინდა ცნობილი ქართველი ისტორიკოსის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის თარიღი.

მშობლიური ქვეყანა ლევან გოთუასთვის მრავალფეროვანი წიგნი იყო, რომლის თითოეულ კაბადონს საგულდაგულო წაკითხვა და გათავისება სჭირდებოდა. საქართველოს ყველა კუთხე ფეხით შემოიარა, გაეცნო ძველთაძველ ციხეებსა თუ ტაძრებს, გამოქვაბულებს, სასახლეებს, თადიან ხიდებს... მათ თავდაცვით აბჯარს უწოდებდა, რომელმაც მშობლიური მიწა-წყალი დაიცვა და შემოინახა.

„ეს ისტორიული საქართველოს კულტურულ-მეცნიერული და საბრძოლო-თავდაცვითი აბჯარია! იგი ქართველი ხალხის უშრეტი ენერჯისა და უნარის, ფართო შუბლისა და შემოქმედი მარჯვენის მაჩვენებელია. ამ ნაერთმა აბჯარმა დღემდე შეინახა და დაიცვა ჩვენი სამშობლო. ახლა დროა, ჩვენ დავიცვათ ეს კულტურულ-ისტორიული ძეგლები“ (გოთუა ლ., 1959: „ლიტერატურული გაზეთი“. №2.3).

1959 წელს პირველად საბჭოთა კავშირში დაარსდა ნებაყოფლობითი ორგანიზაცია – „საქართველოს კულტურის ძეგლთა დაცვის საზოგადოება“. მის მიზანს წარმოადგენდა საქართველოსა და ქვეყნის ფარგლებს გარეთ არსებული კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების გამოვლენა, დაცვა, აღდგენა-გამაგრება და შესწავლა. ლევან გოთუა ძეგლთა დაცვის საზოგადოების პრეზიდიუმის წევრი იყო.

საზოგადოების დაარსებას, 1959 წლის 9 იანვრის „ლიტერატურულ გაზეთში“ მწერალი სტატიით – „ჩვენი ჩუქურთმიანი დედა“ გამოეხმაურა.

სტატიაში ხაზგასმულია, რომ საქართველოში უკვე მომწიფებულია კულტურის ძეგლთა დაცვის საზოგადოების შექმნის საკითხი.

ლევან გოთუას ცნობით, ძეგლთა სიმრავლის მხრივ საქართველო ბუნებრივ მუხეუმს წარმოადგენდა – იმ დროისთვის საქართველოში 5 ათასამდე აღრიცხული და 2 ათასამდე აღურიცხავი ძეგლი იყო: „თუ არ ჩავთვლით საზღვარგარეთ დარჩენილ, მიწის წიაღში ჩაფარულ ან მრავალ ათასეულ სახიზარ-გამოქვაბულებს“... (გოთუა ლ., 1959: „ლიტერატურული გაზეთი“. №2.3).

ავტორი მიდის იმ დასკვნამდე, რომ კულტურის ძეგლთა დაცვა ყოველი მოქალაქის არა მარტო ვალია, არამედ „მისი შეგნებულობის ერთ-ერთი ძირითადი საზომი და მაჩვენებელიც“. მართალია, კულტურის სამინისტრო და სათანადო სამეცნიერო დაწესებულებანი „ფრიად ზრუნავენ“ ამ ძეგლების მოსაველეად და შესასწავლად, მაგრამ, მწერლის აზრით, ამ ვეება სამუშაოს დროს ხალხი უნდა ამოუდგეს მათ გვერდში – შეუდარებლად მეტი საშუალება და სახსარი არსებობს, რაც წინა თაობებმა ვერ დაიცვეს და აღადგინეს, რაც „ეროვნულ ოცნებად დარჩათ – ჩვენ უნდა შევძლოთ“ (იქვე).

ამ შემართებითა და ენთუზიაზმით შეუდგა ვორკუტის მესამე გადასახლებიდან დაბრუნებული ლევან გოთუა ისტორიულ-კულტურულ ძეგლებზე ზრუნვას. ჯერ სრულ კრებულად არ არის გამოსული მისი ნარკვევები და რეპორტაჟები, რომელსაც „მგზავრულ კრიალოსანს“ დაარქმევს. ერთ წელიწადში კი მშობლიური ქვეყნის სიყვარულის კრიალოსანად ასხმული ნარკვევები მზის სინათლეს იხილავს. სწორედ ამ წიგნის წინათქმაში დაწერს ლევან გოთუა: „ადამიანი, რომელიც არ იცნობს თავის მშობლიურ მიწა-წყალს, არ არის ღირსი ამ მიწა-წყლისა!“ (გოთუა, 1960: 3).

მას იმდენად გათავისებული ჰქონდა მშობლიური მიწა-წყალი, რომ საქართველოს ბუნებას

„მწვანე დედას“ ეძახდა, ხოლო „ჩუქურთმიანი დედა“ – კულტურისა და ისტორიის ძეგლები იყო.

1964 წელს გამოვიდა ჟურნალ „ძეგლის მეგობრის“ პირველი ნომერი. ჟურნალი საქართველოს კულტურის ძეგლთა დაცვის საზოგადოების მოამბეს წარმოადგენდა.

ვახტანგ ბერიძე მოგვიანებით მოგონებებში დაწერს: „...ლევან გოთუა, ეს დევივით კაცი, გარეგნულად საკმაოდ მოუხეშავი, მაგრამ გულთბილი და კაცთმოყვარე, ყოველ საქმეში ენთუზიასტი, ჭაბუკივით დაუღლელი, სიყვარულით, შეიძლია ვთქვა, აღფრთოვანებითაც ეკიდებოდა ქართული ძეგლების დაცვის საქმეს. ეს თავის სასიცოცხლო საქმედ მიაჩნდა. რამდენს მოგზაურობდა, რამდენს დადიოდა ტყესა და ღრეში, როგორ განიცდიდა ყოველი ძეგლის ბედ-იღბალს, თითქოს ძეგლი ცოცხალი არსება ყოფილიყო. რა თავგამოდებით უწევდა პროპაგანდას ძეგლებსაც, მათ დაცვასაც. მის ამგვარ მოღვაწეობას მით უფრო დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, რომ ლევანი, როგორც მწერალი, ძალიან პოპულარული იყო. ლევანის წინადადებით დაერქვა ამ კრებულს „ძეგლის მეგობარი“. ის იყო პირველი კრებულის რედაქტორი, ასე რომ, სწორედ მან მიანიჭა თავიდანვე მას ის გარეგნული სახე, რომელიც მან დღემდე შეინარჩუნა. მანვე ჩაუყარა საფუძველი „გრემქალაქობას“, რომელიც ბევრი სხვა მსგავსი დღეობის თუ დღესასწაულის ნიმუშად იქცა“ (ჯიშკარიანი, 2017: 262).

ჟურნალის პირველსავე ნომერში გამოქვეყნდა ლევან გოთუას წერილი „ძეგლთა სამყაროში“. მწერალი „ძეგლის მეგობარს“ ათასწლოვანი ძეგლების ცხოვრების პირველ ახალ მერცხალს უწოდებს. მწერლისთვის ძეგლები „ქართლის ცხოვრების“ „დიდი მოწმენი, სულიერ და ფიზიკურ თავდაცვის მონაწილე, ხანდაზმული ჯარისკაცებია!“ (გოთუა ლ. 1964: „ძეგლის მეგობარი“. №1. 22).

ახალ ხანაში ძეგლებმა ახალი შინაარსი შეიძინეს, რომელიც „უფრო მაღალი, სრულყოფილი ხარისხი და საფეხურია“. შემდეგ მწერალი იქვე აკონკრეტებს, რომ „ეს კულტურულად და იდეურად გაზრდილი თაობის სულიერი ივერიუმია!“ (იქვე).

ლევან გოთუა ხალხის გენიის მიერ შექმნილ უპირველეს სამშობლოდ სწორედ ძეგლებს მიიჩნევს და შემდეგ – მიწა-წყალს. „საკუთრივ ხალხის გენიის მიერ შექმნილი სამშობლო, უპირველეს ყოვლისა, სწორედ ეს არის და მერმე მისი ისტორიულად შემომტკიცებული და დაცული მიწა-წყალი. ჩვენი გარე-ბუნებისა და ისტორიის განუყრელობის დამყარება იყო ჩვენი წინაპრების უდიდესი დამსახურება. ამიტომ არის, რომ, ჩვენთან, ბუნებაში გასვლა, თითქმის ყოველთვის ისტორიაში გასვლასაც ნიშნავს!“ (იქვე).

1962 წელს, საქართველოს ძეგლთა დაცვის საზოგადოების ყრილობას ლევან გოთუა გამოეხმაურა სტატიით „ჩვენი მუდმივი, უძველესი თანამგზავრები“, სადაც შეაჯამა სამი წლის მუშაობა და გააკრიტიკა როგორც „ძეგლთა დაცვის საზოგადოება“, ასევე მისი წევრები და პრეზიდიუმი. „მრავალთა წევრობა მხოლოდ სამკერდე ნიშნის ტარებითა და საწევროს გადახდით განისაზღვრებოდა. ვერც საზოგადოების პრეზიდიუმის მუშაობა იდგა მოწოდების სიმაღლეზე. ჩვენ ჯეროვნად ვერ ვუთავეთ ძეგლთა დაცვის საზოგადოებრივ მისწრაფებას და მიუხედავად სასიკეთო აღმავალი ტალღისა, არსებითად საორგანიზაციო პერიოდს ვერ გავცდით. ჯერ უშუალოდ ვერ მივედით ძეგლებთან. ჩვენი მოღვაწეობა პლატონური სურვილების გამოთქმით უფრო განისაზღვრებოდა, ვიდრე აქტიური საქმიანობითა და ძეგლების ფაქტიური დაცვით“. (გოთუა ლ. 1962: „ახალგაზრდა კომუნისტი“. №112. 3)

ლევან გოთუას ალაშქოთებდა ძეგლებისადმი დამოკიდებულების უტილიტარულ-ალმაცერული ფორმა, რომელიც საშიშად მიაჩნდა – მრავალი შესანიშნავი ძეგლი გამოყენებული იყო საწყოებად, სათავსოებად, ფარეხებად. იგი სამარცხვინოდ მიიჩნევდა, რომ „არაერთი ასეული მნიშვნელოვანი ძეგლი“ აღრიცხულიც კი არ იყო, არამცთუ მოვლილი და დაცული.

„მრავალი მნიშვნელოვანი ძეგლი“ უმეცართა ხელთაა და „ახლაც განიცდის გამუდმებულ ნგრევას ან „შესაფერისად“ – „გადაკეთებას! მე არასოდეს არ ვყოფილვარ პრასის, ნიახურისა ან ბოლოკის წინააღმდეგი, მაგრამ სრულ გაუგებრობად მიმაჩნია, რომ ასეთი შესანიშნავი ნაშთები, როგორც დიდებული სამშვილდე ან გრემის ცნობილი ნაქალაქარია, საბოსტნეებად ქცეულან!“ (აქვე).

ფრესკების (როგორც თავად უწოდებდა – კედელხატულების; **საზი ჩემია – თ.შ.**) მჯღაბნელებს იგი „მჯღაბნელ ურდოდ“ მოიხსენიებს, რომელთა შემოსევის კვალი ყველა კულტურის ძეგლზეა. ხოლო მყინვარწვერის ბეთლემიდან უძველესი კარის და მისი ჯაჭვის გამტაცებელთ „ძეგლის ხულიგნებს“ უწოდებს. „შინაური მოთარეშებები“ ბღალავენ ძეგლებს, მათი ხელი ურევია რკონის ათასწლოვანი ცაცხვი-სამრეკლოს დაწვაში, ხოლო ნიკორწმინდის კარიბჭის ბარელიეფს, მარტვილის ტაძრის ჩუქურთმებს და ერთაწმინდის შემკულ სარკმლებს კი ახლაც ეტყობა მათი („მოთარეშების“ – **საზი ჩემია – თ.შ.**) შაშხანის ნატყვიარებით...

მწერალი კითხულობს: ნეტავ რით განსხვავდებიან ისინი „იმ მტერთა ურდოებისგან, რომლებიც შუბებით თვალებს თხრიდნენ ქართული ხელოვნების ნიმუშებს. ანადგურებდნენ „გიაურთა“ ძეგლებს!“ (გოთუა, 1962: 15).

ლევან გოთუას დასკვნით, საერთო წინსვლის დროს, ახლის გრძნობა უმთავრესია, მაგრამ თუ ნიადაგს კარგავ, პერსპექტივაც ხელიდან გეცლება. „...ვინც ანგრევს, ბღალავს ან ვერ აფასებს კულტურის ძეგლებს – ის კოსმოსში ვერასოდეს გაფრინდება!“ (აქვე, 4).

ცნობილი ჟურნალისტისა და რადიოწამყვანის ივანე ჯაფარიძის არქივში ინახება კასპის მხარეთმცოდნეობის მუხეუმის მაშინდელი დირექტორის, მწერალ გიორგი ხორგუაშვილის აუდიოჩანაწერი, სადაც იგი ლევან გოთუას იხსენებს, როგორც ისტორიულ ძეგლებზე მზრუნველ და მოამაგე პიროვნებას, რომლის სიტყვას, როგორც ძეგლთა დაცვის საზოგადოების პრეზიდენტის წევრისას, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა:

„... როცა დადგებოდა ამა თუ იმ ძალიან მნიშვნელოვანი ძეგლის საკითხი, რომელიც ინგრეოდა და დროზე შეველა იყო საჭირო, ბატონ ლევანს მე თავად დაგუკავშირდებოდი ხოლმე, რომ ჩამობრძანებულიყო და საკუთარი თვალთ ენახა ყველაფერი. დაუზარლად მოდიოდა ჩვენთან.

მახსოვს, ძალიან გაუჭირდა რკონის სამონასტრო ანსამბლს. წვიმა ჩამოდიოდა და მისი მოხატულობა, ფრესკები ირეცხებოდა. მაშინ, საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ყურადღების მიქცევას ვინ ჩიოდა, ათეისტური პროპაგანდის პირობებში რელიგიაზე კონტროლი იყო დაწესებული... ჩუმიად ადიოდნენ ხოლმე მოსალაცად... რკონის მცველი ბეკურა ჯანიაშვილი, რომელიც ახლო-მახლო სოფლებში ძეგლებს ყველგან პატრონობდა. ჩამოვიდოდა ხოლმე და გულისტკივილით მეტყოდა: შეილო, გოგი, როცა წვიმს, ძეგლები მადნებაო.

წავედი და ეს ვუთხარი ბატონ ლევანს, მაშინვე ჩამოვიდა და მარტო რკონი კი არა, ახლო-მახლო არსებული ძეგლებიც მოინახულა... ასე რომ, მისი მუდამ მადლობელი ვიყავი

ძეგლებისადმი განსაკუთრებული ყურადღების გამო“... – აღნიშნავს გიორგი ხორგუაშვილი (ჯაფარიძე ივ., პირადი არქივი).

მწერლისთვის სათაყვანოდ ქცეულა ყოველი ძეგლი და თითოეული მათგანი ქართული ხუროთმოძღვრებისა და ხელოვნების დიდ ზეიმად მიაჩნია.

აი, როგორ ახასიათებდა მათ: „გელათი – მსოფლიო მნიშვნელობის მხატვრობითა და მოზაიკით! ქართული ხუროთმოძღვრების ტოლი ძმები – მთავარსარდლები – სვეტიცხოველი, ალავერდი, ბაგრატის ტაძრის ნანგრევები! ქვაში ამოყვანილი ჩუქურთმიანი პატარძლები: სავანე, სამთავისი, ფიტარეთი, იკორთა, იკვი... მთლიანად ჩუქურთმის აბჯარში ჩამჯდარი ნიკორწმინდა, ხვამლის ქვაბ-ციხე – სამეფოს საგანძური... ვარძიის ქვაბქალაქის მთელი სამყარო, დმანისი, ანანური, გრემის დიდი ნაერთი... სხვა ათასი, არანაკლები თავისი მნიშვნელობით, ოსტატობით, სახელოვნებით!“ (გოთუა, 1962: 8).

ლევან გოთუა ბაგრატის ტაძრის აღდგენის საკითხს „საქართველოს კულტურის ძეგლთა დაცვის საზოგადოების“ შექმნისთანავე აყენებდა, ტაძრის აღდგენას მხოლოდ ვიწრო არქიტექტურული პრობლემის ჭრილში არ განიხილავდა, მას ძველი და ახალი ისტორიის დამაკავშირებელ დიდ სიმბოლოდ მოიაზრებდა.

„დროა დაისვას საკითხი საქართველოს მეორე კულტურულ და ინდუსტრიულ ცენტრში – ქუთაისში მტრის მიერ დანგრეულ ბაგრატის დიდებული ტაძრის პირველადი სახით სრული აღდგენის შესახებ. იქ ნაწარმოებმა ხანგრძლივმა მუშაობამ ჩვენი ხუროთმოძღვრებისა და ხელოვნებათმცოდნეების მონაპოვარმა დაადასტურა ამის სათანადო შესაძლებლობა. ბაგრატის აღდგენილი ტაძარ-მუზეუმი შესანიშნავი ძეგლი იქნებოდა ძველ და ახალ საქართველოს კულტურულ მონაპოვართა შორის“ (გოთუა ლ.; 1959. „ლიტერატურული გაზეთი“. №2. 3).

ამ სტატიიდან 5 წლის შემდეგ, ძეგლთა დაცვის საზოგადოების მუშაობის შეჯამებისას, ლევან გოთუა სიხარულით აღნიშნავს, რომ უკვე დაწყებულია ტაძრის „ყოვლად ქართული სხეულის აღდგენა“, რაც „ბრწყინვალე მეცნიერულ-აღდგენითი მიღწევაა და, ჩემი აზრით, მას ამჟამად საბჭოთა კავშირში თანატოლი არ გააჩნია!.. გარდა იმისა, რომ აღდგენილი ბაგრატი ჩვენს უძველეს დედაქალაქს – ქუთაისს კვლავ გვირგვინს დაადგამს, იგი ახალ, შესაფერ დიდ შენობას მოუპოვებს ქუთაისის მდიდარ მუზეუმს“. (გოთუა ლ.; 1965. „ლიტერატურული საქართველო“. №27. 2).

მწერალი მომხრეა, რომ ბაგრატის ტაძარი სრულად თავდაპირველი სახით აღდგეს. იგი „ნანგრევების რომანტიკის“ მიმდევართა საყურადღებოდ დასძენს, რომ „საქართველოში რომანტიკულ ნანგრევებს ნეტა რა გამოლევს! მაგრამ თავის პატივისმცემელ ერს ყოველთვის გააჩნია ისეთი ძეგლები, რომელთა აღდგენლობა ისევე დაუშვებელია, როგორც ერის მთლიანობის გაბზარვა!“ (აქვე).

ლევან გოთუას განსაკუთრებული ყურადღების ქვეშ მოქცეულია დავით-გარეჯის სამონასტრო კომპლექსი, რომელსაც ჩვენს იერუსალიმად მოიხსენიებს და დავით-გარეჯის შემსწავლელი და დამცველი მუდმივი კომისიის შექმნას მოითხოვს:

„აქამდე ვერ ვითავით ვაღიარებდით დავით-გარეჯის მოვლა-პატრონობა. აქ – თბილისიდან სულ სამოცდაათი კილომეტრის მანძილზე ჩვენ ჩვენი იერუსალიმი გაგვჩნია! და ჩვენ ამის მეტი რომ არა გვქონდეს რა, ჩვენს ისტორიას მარტო გარეჯის ქვაბ-ქალაქი შეაჯერებდნენ!“ (აქვე).

ლევან გოთუა საქართველოს საზღვრების მიღმა მყოფი ძეგლების აღნუსხვა-შესწავლას და მოვლა-პატრონობასაც ისახავდა შორეულ მიზნად და ფიქრობდა, რომ მთელი ხალხის და ფართო საზოგადოებრივი საწყისების გარეშე არ მოხერხდებოდა ისტორიულ-კულტურული ძეგლების მოვლა-პატრონობა. და საერთოდაც, მისი აზრი იყო, რომ საქართველო, კულტურულ-ისტორიული ძეგლებით, ნაკრძალად გამოცხადებულიყო: „დროულია, რომ საქართველო, კულტურულ-ისტორიული ძეგლების თვალსაზრისით, მთლიანად ნაკრძალად გამოცხადდეს, ყველა დაცვითი ზომებისა და დამატებით ღონისძიებათა დაკანონებით“. (გოთუა ლ., 1959: „ლიტერატურული გაზეთი“. №2.3).

1958-62 წლებში „გმირთა ვარამის“ ოთხივე წიგნი სამზეოზე გამოვიდა და ლევან გოთუა იმდროინდელ საქართველოში ყველაზე პოპულარულ მწერლად იქცა. გრემის მთავარანგელოზის სამრეკლოზე წერდა „გმირთა ვარამის“ ბოლო ფურცლებს... სწორედ მაშინ მისცეს მას გრემელის ზედწოდება. გიორგი ლეონიძე მას ყველგან გრემელად მოიხსენიებდა. მის სახელს უკავშირდება თბილისში, ღია ცის ქვეშ მუზეუმის დაარსება, ასევე 1966 წელს ყვარლის რაიონში გრემქალაქის დაარსების 500 წლისთავის დღესასწაული.

ლევან გოთუასთვის ისტორიულ-კულტურული საქმიანობის აღორძინებას კიდევ სხვა დატვირთვა ჰქონდა. საყურადღებოა ლევან ფრუიძის მოგონება, სადაც იგი წერს, თუ რა დიდ მისიას ატარებდა ქართული ხალხური ხუროთმოძღვრებისა და ყოფის სახელმწიფო მუზეუმის დაარსება.

„ლევანისა და მისი თანამებრძოლის ლექსო ივანიშვილისთვის მუზეუმი, უპირველეს ყოვლისა, ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის კერა იყო. არსებული რეჟიმის პირობებში კარგად გააზრებული კულტურულ-საგანმანათლებლო და სამეცნიერო მუშაობა დამოუკიდებლობისაკენ მიმავალ ერთადერთ რეალურ გზად რჩებოდა. ამიტომ ლევან გოთუას დრო არ ენანებოდა ღია ცის ქვეშ მუზეუმის ხორცშესახმელად, რომლის ერთ-ერთი დამაარსებელი და მშენებელიც თავად გახლდათ“... (ჯიშკარიანი, 2017: 319).

ასევე, ამბობდა, რომ ყველა ტრადიციულ ოჯახს და ყველა ისტორიულ ძეგლს თუ მოვუვლით და შევინარჩუნებთ, ქვეყანას უკვდავება გარანტირებული ექნება.

თავს არ ზოგავდა, რომ ახალგაზრდებისთვის მშობლიური მიწა-წყალი, ისტორიული ძეგლები და ადგილები შეეყვარებინა. ჩემთან ინახება მწერალ დოდო ხიმშიაშვილის ჩანაწერი, სადაც იგი საუბრობს, როგორ დაჰყავდა ლევან გოთუას ის და მისი თანატოლები ისტორიული ადგილების მოსანახულებლად ნარიყალაზე, მცხეთაში, ახალგორში, ქუთაისში, დმანისში... ახალგაზრდებს საქართველოს ისტორიაზე უყვებოდა, მათ ყოველ გოჯი მიწის სიყვარულს განუმტკიცებდა. თუმცა, ასევე დოდო ხიმშიაშვილის მონაყოლიდან ვიცი, რომ ლევან გოთუას ახალგაზრდებთან სიახლოვეს და ისტორიულ ადგილებში გასვლებს უკრძალავდნენ და დაპატიმრებით ემუქრებოდნენ...

და მაინც, მიუხედავად ყველაფრისა, ლევან გოთუას ღვაწლი, დღევანდელი გადასახედიდან, ჩვენი წარსულის ერთ დიდებულ ლიბომაგარ ციხე-ტაძარს ჰგავს, რომლის ჩუქურთმებთან მიახლოება ყოველთვის ახალ-ახალი საფიქრალ-საესავით გვაგვებს...

ლიტერატურა:

- გოთუა ლ. (1968): „მატიანური“. „ლიტერატურა და ხელოვნება“. თბილისი.
- გოთუა ლ. (1960): „მგზავრული კრიალოსანი“. „ნაკადული“. თბილისი.
- გოთუა ლ. (1965): „უფრო დიდი ამოცანების წინაშე“... //„ლიტერატურული საქართველო“. №27. 2. 07. გვ.2.
- გოთუა ლ. (1962): „ჩვენი ჩუქურთმიანი თანამგზავრები“. „ნაკადული“. თბილისი.
- გოთუა ლ. (1959): „ჩვენი ჩუქურთმიანი დედა“... //„ლიტერატურული გაზეთი“. 9. 01. №2.ტგვ. 3.
- გოთუა ლ. (1964): „ძეგლების ცხოვრება“... //„ძეგლის მეგობარი“. №1. 22-24.
- გოთუა ლ. (1969): „ძეგლების ცხოვრება“... //„ძეგლის მეგობარი“. №16. 16-24.
- „ლევან გოთუა 90“ (1995): ერთჯერადი გაზეთი. თბილისი.
- ჯაფარიძე ივ. პირადი არქივი.
- ჯიშკარიანი ჯ. (2017): „შურსა და ცილზე ამადლებული“. თბილისი.

Тамар Шаишмелашвили**Леван Готуа – защитник исторических памятников****Резюме**

Леван Готуа считался ревностным поборником историко-культурных памятников. Писатель, вернувшийся в августе 1955 года на родину из Воркуты после десятилетней ссылки, не щадил себя в борьбе за восстановление исторических памятников. Он много заботился об усилении среди молодежи национального чувства. Одним из первых он откликнулся на призыв в 1959 году об основании «Общества по защите памятников культуры Грузии».

В 1964 году вышел в свет первый номер журнала «Друг памятника», получивший данное название по предложению Левана Готуа. Он был и редактором первого сборника. Он же и заложил основы празднования «Гремкалакоба», который стал образцом для многих подобных праздников.

Tamar Shaishmelashvili**Levan Gotua defender of the historical monuments****Abstract**

Levan Gotua was the great defender of the historical-cultural monuments. In August 1955, the writer returned from his ten-year exile in Vorkuta and did his best to restore historical monuments. He cared a lot to provoke national feelings in youth. He responded to the foundation of “The society of cultural monument protection of Georgia” in 1959.

In 1964 the first issue of the magazine “Monument Friend” was published. The name of the magazine was suggested by Levan Gotua and he was the first editor as well. He was the initiator of “Gramkalakoba” which became a model for many other similar holidays.

A well thought-out cultural-educational and scientific work remained remained to be the only real way of independence for Levan Gotua under the Soviet regime.

რეცენზენტი: პროფესორი ზაპრა ვალიევა

ჰედაგოგია Педагогика Pedagogic

მაია ახვლედიანი, ტალი (ბარბარე) აბლალაძე

ქუთაისი, საქართველო

დეკანოზ მელიტონ ელენჯერიძის სახელმძღვანელოს
„ქართული საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორია“
საგანმანათლებლო და ისტორიული მნიშვნელობის შესახებ¹
(ნაწილი II)

დეკანოზის, პედაგოგის, მწერლისა და მკვლევარის, მელიტონ ელენჯერიძის, დამოკიდებულება მოზარდი და ახალგაზრდა თაობის სწავლა-განათლებისადმი მრავალმხრივი და სიღრმისეულია. მისი სახელმძღვანელო, რომელიც ქართული საკათალიკოსო ეკლესიის ისტორიას ეძღვნება, გაუქვნილია სურვილით, რაც შეიძლება მეტი ინფორმაცია მიიღოს მკითხველმა ქართული ეკლესია-მონასტრების მაღალნაყოფიერი მოღვაწეობისა და სასულიერო პირთა საგანმანათლებლო – შრომითი დამსახურების შესახებ. ნაშრომში კონკრეტულადაა ნათელყოფილი დიდი ღვაწლი, რომელიც წმინდა მამებმა ერის სულიერი, მორალური, ინტელექტუალური განვითარების მრავალსაუკუნოვან გზაზე ქართული მწერლობის, ხუროთმოძღვრების, მხატვრობის, სამართლის, ისტორიოგრაფიის, ფილოსოფიის, მჭევრმეტყველების განვითარებისათვის.

დეკანოზი მელიტონ ელენჯერიძე დაუღალავი, ბეჯითი შრომით, სახელმძღვანელო წიგნებით ქმნის პირობებს ეკლესიის დამსახურების აღსაქმელად და ყოველდღიურ ცხოვრებაში გასათვალისწინებლად; დიდმნიშვნელოვანია მისი დამსახურება, რადგან არდავიწყების სამოსით უზრუნველყო ჩვენი განათლების, კულტურისა და ყველა სიკეთის დედაბოძი, ქართული საკათალიკოსო ეკლესია.

ქართლში ქრისტიანობა სწრაფად ვრცელდებოდა, მაგრამ რანში, კახეთსა და მთიულეთში დიდი წინააღმდეგობა შეხვდა წმინდა ნინოსა და მეფე მირიანს. განსაკუთრებით ურჩობდა მეფის სიძე ფეროზი. მეფემ ნინოს მოახსენა, რომ იძულებული იყო, ძალა ეხმარა სიძის გასაქრისტიანებლად. ნინომ მეფეს ურჩია არა მახვილით, არამედ სახარების საშუალებით ეჩვენებინა ურჩისათვის ჭეშმარიტი გზა. მეფე დათანხმდა. იგი ნინოსთან ერთად გაემგზავრა

¹ დასაწყისი იხილეთ ჟურნალ „ენა და კულტურა“ №18, 2017, გვ. 160-166

მთიულეთს, იქადაგა ჭეშმარიტი სარწმუნოება. მთიულეთი სიტყვით ვერ დაიმორჩილეს, მხოლოდ ძალით შეძლეს მათი კერპების განადგურება. ნინომ გზა განაგრძო. ფხოველების წინააღმდეგობის დაძლევა გაჭირდა, ისინი თუშეთში გაიხიზნენ. მეფემ საპასუხოდ მათ ხარკი დაუმიძიდა. ნინოს განზრახული ჰქონდა რანში გამგზავრება, მაგრამ დასნეულდა და იძულებული გახდა სოფელ ბოდბეში დარჩენილიყო. იქვე გარდაიცვალა. დასაფლავებულია „ადგილსავე ზედა კუხეთსა დაბასა ზედა ბოდისს“. ასეთი იყო წმ. ნინოს სურვილიც. ფაქტობრივად, წმ. ნინო დაკრძალულია ამჟამად ბოდბის მონასტრის წმ. გიორგის ეკლესიის მცირე ეკვდერში.

წიგნის ავტორი ვრცლად მოუთხრობს მკითხველს წმ. ნინოს ჯვრის ისტორიის ვარიანტებს და ამცნობს მისი საბოლოო განსვენების ადგილს.

ერთი გადმოცემით წმ. ნინოს ჯვარი ვაზისა მას ღვთისმშობელმა უბოძა, მეორე გადმოცემით, თვით წმ. ნინომ დაამზადა იგი ვენახის ნასხლავებისაგან. ეს ჯვარი ნინომ სიკვდილის წინ მირიან მეფეს დაუტოვა. გადმოცემით, მომაკვდავმა მირიანმა წმ. ნინოს ჯვარი მოატანინა სამეფო გვირგვინი, ზედ დაამაგრა, ჯვრით გამოსახა მომავალი მეფის შვილის სახე, აიღო გვირგვინი, დაადგა თავზე უფლისწულს, დალოცა და გარდაიცვალა კიდევ. მეორე გადმოცემით, ნინოს ჯვარი იმ მოთხე აატანინა მეფემ, სადაც ჯვრის მონასტერია აგებული, სხვა გადმოცემით, ნინოს ჯვარი მცხეთის ტაძარში ესვენა 544 წლამდე. იგი წმინდა შუშანიკსაც ეჭირა ხელში. შემდეგ ქალაქ ანში დაუსვენებიათ. როცა დავით აღმაშენებელმა XI საუკუნეში ანისი აიღო, ნინოს ჯვარი დიდი პატივით გადმოასვენა მცხეთაში. ხშირად გახიზნავდნენ ხოლმე ჯვარს შიშიანობის დროს. 1749 წელს თბილელმა მიტროპოლიტმა ჯვარი ვახტანგ მეექვსის მემკვიდრეებს მიჰგვარა. დიდხანს ამაოდ ცდილობდა ქართველი სამღვდელთა ჯვრის საქართველოში დაბრუნებას. 1801 წელს ჯვარი ვახტანგ მეფის შთამომავლებმა რუსეთის იმპერატორს ალექსანდრე პირველს უძღვნეს. იმპერატორმა იგი საქართველოში დააბრუნა და ამჯერად თბილისის სიონის ტაძარშია დაცული (ღვთისმშობლის ხატშია ჩასმული).

წიგნის ავტორი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს საქართველოში წმინდა ნინოს მოღვაწეობას. იგი აღნიშნავს, რომ მან დასაბამი მისცა საქართველოში ახალ ცხოვრებას, ცივილიზაციას, ზნეობრივ საწყისებს.

„წმინდა ნინოს მოძღვრებამ ჩაუდგა ქართველ ერს გმირული სული და შექმნა მისგან ჯვართმტვირთველი ერი, რომელიც 15 საუკუნეა „ჯარასავით ტრიალებს“ „ადღომის კვერცხით იღებება“, მუდამ კლავენ და ორბივით ახლდებან, მუდამ იწვის და არ იფერფლება“ [კელენჯერიძე 2012: 30]. ამბობს წიგნის ავტორი მელიტონ კელენჯერიძე, და ასეთი სიტყვაკაზმულობით წარმოადგენს ქართველთა ცხოვრების უკუღმართობას, ერის მიერ განვლილ გზას, რომელიც აღსავსეა კაემნით, მაგრამ ასევე წარმოაჩენს მის დამსახურებას, მის მოციქულობას ოსეთისა და ჩერქეზეთის, ლეკებისა და აფხაზების, ჩეჩნებისა და ქისტების წინაშე. დამსახურებას იმით, რომ სახარების ქადაგებით მოუგო გული მთიულსა და აზიელს, აზიარა ქრისტიანულ სიყვარულსა და ჰუმანურ აზრებს.

ქართველი ერი სახარებამ უფრო მეტად გააკეთილშობილა, მისი კარი მუდამ ღია გახდა სტუმრისათვის. ქართველი ერი მებრძოლი ერია, მაგრამ მებრძოლია თავდაცვისას, სხვისი არაფერი უნდა, მისას ძნელად თუ გაატანს მომხდურს. ქრისტიანობამ, ნინოს ჯვარმა, შეუქმნა ქართველს დიდი კულტურა, ხელოვნება, მუსიკა, ხუროთმოძღვრება.

საქართველოს სამოციქულო ეკლესია დიდ მისიონერულ როლს ასრულებდა. აგებდა ეკლესიებს, ცდილობდა ქრისტიანობის განმტკიცებას სამშობლოშიც და მის გარეთაც. ქართველებმა დიდი შრომა გასწიეს ცეცხლთაყვანისმცემლობის წინააღმდეგ. წიგნის ავტორი მკითხველს აცნობს ქრისტესმიერი ქადაგების ავტორებსა და მოწამეებს. მოხმობილი აქვს

წმინდა რაქდენის, ტომით სპარსელის, წმინდა საქმეები, რომელიც სპარსელებმა ჯვარზე გააკრეს და წამებით ამოხადეს სული. მოთხრობილია წმინდა შუშანიკის მაგალითი, რომელიც ქრისტიანული სარწმუნოებისათვის ეწამა. მოხმობილია წმინდა მოწამე (სპარსის), ევსტათი მცხეთელის, მაგალითი, რომელიც 20 წლის ასაკში მცხეთაში ხარაზობით ირჩენდა თავს. ქრისტიანობა მიიღო, ცოლად ქრისტიანი ქალი შეირთო, ამისთვის თავი მოკვეთეს, გვამი ცხოველებს გადაუგდეს საჯიჯგნად. კათალიკოსმა გვამი ქრისტიანულად დაასაფლავებინა.

ავტორი სახელმძღვანელოში მკითხველს მოუთხრობს წმინდა ასურელ მამათა ისტორიას. მე-4 საუკუნეში შავი მთიდან ეწვია საქართველოს 13 ასურელი მამა. ეპისკოპოსმა ისინი სვეტიცხოველში მიიღო. მათ მოიარეს წმინდა ნინოს მიერ მოღვაწეობის ადგილები და მცხეთის ახლოს, გორაზე, კარვებში დაბინავდნენ, შემდეგ სხვადასხვა მიმართულებით გაემართნენ, წარმართთა შორის სახარების საქადაგებლად, რომ წარმართობა სახარების გავლენით დაეძლიათ. თავიანთი მოღვაწეობით ბერებმა შეძლეს შებრძოლებოდნენ სპარსთა მოგვებს, შეერყიათ ცეცხლთაყვანისმცემლობა საქართველოში. მათი მობრძანების თარიღად 542–557 წლები სახელდება.

მიუხედავად იმისა, რომ ასურელმა მამებმა ბევრი რამ გააკეთეს ქრისტიანობის განსამტკიცებლად, ცეცხლთაყვანისმცემლობა მაინც ვერ აღმოიფხვრა, საერთაშორისო მდგომარეობა დაიძაბა, ქრისტიანობის ბურჯ ქვეყანაში საბერძნეთში არეულობა სუფევდა. ამით ისარგებლა სარდალმა ფოკამ, კეისრის ოჯახი ამოწვიტა და ხელთ იგდო ტახტი, სპარსეთის მეფემ ხოსრომ ფოკა მოკლა და საბერძნეთი ააოხრა. შემდეგ შეუდგა თავისი სჯულის განმტკიცებას. საქართველოში მეფობა გააუქმა, მთავარმა მხარი სპარსელებს დაუჭირა. მდგომარეობა განმუხტა ერეკლე კეისარმა – ჯერ საბერძნეთი დაამშვიდა და ტახტს დაუფლა, შემდეგ სპარსეთი ააოხრა, საქართველოს მთავარი ვარსამუსი დასაჯა.

VII საუკუნეში არაბმა მუჰამედმა ახალი სარწმუნოების, ისლამის, გავრცელება სცადა. ისლამის დროით გადათელეს ქვეყნები, დაიმორჩილეს საბერძნეთი, სპარსეთი, შემდეგ სომხეთი. საქართველოში ხალხი გაიხიზნა. საეკლესიო საგანძური მიწაში ჩაფლეს. მათი პირველი შემოსევა მოხდა 643 წელს. საბერძნეთმა საქართველო უბრძოლველად ჩააბარა. არაბებმა ქართველებს გადასახადი დაუწესეს. სულზე თითო დრაჰკანი. 720–740 წლებში არაბების მეორე შემოსევა განხორციელდა მურვან ყრუს მეთაურობით. ჯერ სამცხე-საათაბაგო, შემდეგ ქართლ-კახეთი და დარუბანდის გზით დიდოეთი დალაშქრეს არაბებმა, შემდეგ იმერეთი, ოდიში და აფხაზეთი ააოხრეს. მურვან ყრუს ქუთაისის სანახებში შეხვდნენ ძმები დავით და კონსტანტინე მხეიძეები. ისინი მცირე რაზმით შეებნენ მომხდურს, შეუვალი რწმენის ადამიანებს ძლიერს არაბებმა და წამებით ამოხადეს სული. მტერი ძმებისაგან ქრისტიანობის უარყოფას ითხოვდა. ძმები მტკიცე რწმენით შეეწირნენ ჭეშმარიტ ქრისტიანულ სარწმუნოებას. ქართულმა ეკლესიამ მოწამეები წმინდანებად შერაცხა. მე-11 საუკუნეში წამებულ ძმათა საფლავზე ბაგრატ IV ჩინებული საყდარი ააგო. არჩილ მეფეც ეწამა გამაჰმადიანებაზე უარის თქმისათვის. მისი ნეშტი მის მიერ აშენებულ ეკლესიაში სოფელ ნოდოკარში ასვენია. არჩილ მეფეც წმინდანადაა შერაცხული.

არაბებმა აწამეს აბო თბილელი (VIII ს.). არაბი აბო საქართველოში გადმოყვა ნესრე ერისთავის ამაღლას, ყველაფერი შესწირა ქრისტიანულ სარწმუნოებას. ეზიარა სიკვდილის წინ. ჯალათებმა აწამეს იგი. თავი მოჰკვეთეს, გვამი დაწვეს და გადაყარეს. მის საფლავზე წამებულს ნიში აუგეს მადლიერმა ქრისტიანებმა.

XI საუკუნის 60-იან წლებში თურქები შემოესივნენ საქართველოს, მოაოხრეს კლარჯეთი, აჭარა, სამცხე, ჭყონდიდი, დაწვეს ქუთაისი. ეს იყო პირველი დიდი თურქობა. მათ ქართული ეკლესიები შეურაცხვეს და ნანგრევებად აქციეს. მაგრამ დადგა დავით აღმაშენებლის

მეფობის წლები (1089-1125) ამ წლებში აშენდა დიდებული ქრისტიანული ტაძრები ქუთაისში, მარტვილში, გელათში, ნიკორწმინდაში, ხანძთაში, აიგო ხახულის, ტბეთის, ალავერდის და უამრავი სხვა ეკლესია-მონასტერი. ამ მშენებლობებს დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ქრისტიანობის განსამტკიცებლად, ერის სულიერი ცხოვრების დონის ასამაღლებლად. დავით აღმაშენებელმა და ჭყონდიდელმა მთიულეთი მოიარეს, ბევრი მთიელი აზიარეს ქრისტეს სჯულს.

სახელმძღვანელოში განსაკუთრებით ხაზგასმულია თამარ მეფის (დ. დაახ. 1160 – გ. 1213) – დედაწლი ქრისტიანობის განმტკიცებაში. ის შეურყევლად იცავდა მამისაგან მიღებულ ტრადიციას. მეფე ქალმა (საქართველოს მონარქი 1184 წლიდან) მოღვაწეობა კურთხევითა და საეკლესიო კრების მიწვევით დაიწყო. მისი მოწოდება იყო სიკეთის სამსახური. იგი განსაკუთრებით ცდილობდა მთიულეთი ცხოვრების წესის გაუმჯობესებას, აშენებდა მთებში ეკლესია-მონასტრებს.

მძიმე იყო საქართველოსათვის თემურ ლენგის ბატონობის ხანა. მან დაიპყრო მონღოლეთი, ინდოეთი, სპარსეთი, სომხეთი, მოადგა თბილისის ციხეს, სადაც ბაგრატ დიდი იყო გამაგრებული, ტყვედ აიყვანა მეფე ბაგრატ მეუღლესთან ერთად. ტყვე მეფეს სჯულის დატოვება მოთხოვეს. მეფის უარით განრისხებულებმა, დამპყრობლებმა ეკლესიებში გამოწვეს დიდძალი ხალხი და სამღვდელოება, მონაზვნები. ბაგრატ მეფემ ხერხი იხმარა. გარეგნულად შეიცვალა სარწმუნოება, ამით ნღობა დაიმსახურა. 1200-ანი ჯარი გამოთხოვა დამპყრობელს, თითქოს ურჩ ქართველთა დასამორჩილებლად ერთ-ერთ ხევში მომხდურთა ჯარი ამოწყვიტა, ადგილობრივი მოსახლეობა გახიზნა. თემურ ლენგი შურის საძიებლად შეემზადა, სოფლები დაცარიელებული დახვდა. შემდეგ ლეკეთსა და საინგილოს მიადგა, ქრისტიანობა და ქართული ენა აკრძალა, ეკლესიები მეჩეთებად გადააქცია, ცარიელ სოფლებში მონღოლები ჩაასახლა და მაჰმადიანობა დაამკვიდრა. დიდად დააზიანა ქრისტიანული რწმენის გავრცელების არეალი. ამ პერიოდში ძლიერ გაუჭირდა ეკლესიას.

XV საუკუნის 80-იან წლებში საქართველო დანაწილდა 3 სამეფოდ და 5 სამთავროდ. ეს ის პერიოდი იყო, როცა თურქებს აღებული ჰქონდათ კონსტანტინეპოლი. საქართველოს აღმოსავლეთისკენ გზა ჩაეკეტა. ორი ძალა ებრძოდა ერთმანეთს – მუსულმანთა ყურანი და ქრისტიანთა სახარება. ქრისტიანობის ავანგარდად საქართველო დარჩა. ოსმალეთი და სპარსეთი ერთმანეთს ეცილებოდა საქართველოს დაპატრონებას. ხან ერთი ბატონობდა, ხან – მეორე. აღმოსავლეთ საქართველო უფრო ახლო იყო სპარსეთთან, ამიტომ სპარსეთის გავლენა ჭარბობდა. ოსმალეთი ესაზღვრებოდა დასავლეთ საქართველოს და ეს უკანასკნელი მეტად თურქოსმალთა გავლენის ქვეშ იყო მოქცეული.

სპარსეთმა დაასწრო და სამხრეთ საქართველოს ვარძიას, ასპინძას, თმოგვს დაეპატრონა. ოსმალებმა ქუთაისი და გელათი გადაწვეს: ააოხრეს ეკლესიები, გაიტაცეს სიწმინდეები, სასწაულმოქმედი ხატები და ჯვრები. ბევრმა ქართველმა იძულებით აღიარა მაჰმადიანობა. 1625 წელს გამაჰმადიანებულმა ათაბაგმა ბექა მესამემ აღწერა მოსახლეობა და ქართველთა გამანადგურებელი გადასახადები შემოიღო. ხალხი გადატაკდა. ბევრი ეკლესია-მონასტერი დაიკეტა, გაუქმდა საეპისკოპოსო კათედრები.

დასავლეთ საქართველოში ოსმალები მომრავლდნენ. შემუსრეს იმერეთი და მერამდენედ გადაწვეს ტაძრები. მე-17 მე-18 საუკუნეებში გამაჰმადიანდა აფხაზეთიც. დაწვეს ილორის ეკლესია.

მძიმე დღეები დაუყენა საქართველოს შაჰ-აბასმა. მეფე ლუარსაბს ვერ შეაცვლევინა რწმენა და საპყრობილეში მოახრჩობინა, უფრო ადრე თათრებმა აწამეს მღვდელი თევდორე ლუარსაბ მეფისაგან გზის არასწორად მითითებისათვის (ორივე წმინდანადაა შერაცხული). ქართლის ტახტზე გამაჰმადიანებული როსტომის ასვლის შემდეგ ბევრმა ქართველმა შეიცვალა

ზნეობა, გამრავლდა სიძვა, როსტომმა მოკლა თეიმურაზ პირველის ერთგული ეპისკოპოსი. გაამაჰმადიანა ზაალ ერისთავი, სისტემატურად ძღვნად უგზავნიდა ყაენს ქართველ რჩეულ ქალ-ვაჟებს, დამკვიდრდა ადამიანთა ყიდვა-გაყიდვის უზნეობა.

ყოველგვარ საზღვარს გადაცდა შაჰბახის ვერაგობა. მის სახელთანაა დაკავშირებული კახეთის აოხრების ისტორია, მეფე კონსტანტინეს ბარბაროსული საქციელი, საკუთარი მამის, ძმის, ძმისშვილების უმაგალითო მკვლელობა, ძმის მეუღლის, ქეთევან დედოფლისათვის, სამარცხვინო ქორწინებების შეთავაზება, მეფე თეიმურაზ I-ის შეურაცხყოფა და მისი მცირეწლოვანი შვილების დასაჭურისება (რის შედეგადაც ერთ-ერთი – ალექსანდრე – გარდაიცვალა, მეორე – ლევანი – კი შეიშალა), ქეთევან დედოფლის გაუგონარი წამება და სიკვდილი, წამებული ქართველობა ერთმორწმუნე რუსეთში ეძებდა ხსნას.

ბატონი მელიტონ კელენჯერიძე სახელმძღვანელოს თან ურთავს ცნობებს საქართველოს ეკლესიის იერარქიული წყობის შესახებ.

წმინდა ნინოს მიერ მირიან მეფისა და ქართლის მოქცევის შემდეგ საქართველოს ქრისტიანულ ეკლესიას მართვა სჭირდებოდა. ამიტომ ბიზანტიის იმპერატორთან წარმომადგენლობა არაერთს გაიგზავნა. მეორედ გამგზავრების დროს მთავარეპისკოპოსმა იოანემ საქართველოში ანტიოქიის პატრიარქი თან წამოიყვანა. (დაახლოებით 325 წელს), რომელსაც უნდა ემართა სჯულის საქმეები. მას ბევრი სასულიერო პირი ახლდა – მღვდლები, დიაკვნები, მგალობლები, მკითხველები და ხურო-კალატოხები. იოანეს თან მოჰქონდა ეკლესიისათვის საჭირო ნივთები, შესამოსელი, საღვთისმსახურო წიგნები, წმინდა ჭურჭელი, ხატები, ჯვრები, ზეთი, მირონი. სტუმარმა აკუროთხა მცხეთის ზედა და ქვედა ეკლესიები. ზედა ეკლესიაში მთავარეპისკოპოსის წოდებით დაადგინა იოანე.

კანონიკურად საქართველოს ეკლესია ანტიოქიის პატრიარქს დაემორჩილა არსებული კანონით 1. მთავარეპისკოპოსი საქართველოში ინიშნებოდა ბერძენთაგან. 2. პატრიარქი იყო მოსამართლე უფროსი და პატრონი 3. ღვთისმსახურების დროს მთავარეპისკოპოსი იხსენიებდა პატრიარქს.

მელიტონ კელენჯერიძე მკითხველს აწვდის ცნობებს, სამღვდელმთავრო კათედრებზე, მცხეთასა და აფხაზეთში კათალიკოსობის შემოდების და კათალიკოსების ვინაობის, კათედრების იერარქიული კიბის, ეკლესიის სამართლის მსახურებისა და მისი ყველა ნიუანსის შესახებ. ნაშრომში ოფიციალურ მასალაზე დაყრდნობით იძლევა საფუძვლიან ცნობებს საეკლესიო კრებების და იმ ღონისძიებათა შესახებ, რომელიც საჭიროების მიხედვით იმართებოდა საეკლესიო ან სამრევლო ეკლესიის მართვის გაუმჯობესების მიზნით.

ავტორი აქვე განმარტავს, რომ ეკლესიას ყოველთვის სამწყსო, მორწმუნე ადამიანები ინახავდნენ. სამღვდელოებას სარჩო ხორაგითაც შემოსდიოდა, მუშა ხელითაც და მამულიდანაც.

ავტორი განსაკუთრებული ყურადღებით წარმოადგენს სასულიერო განათლების საკითხებს, მის ხასიათს და წყაროებს, ქართველი ერის კულტურის სიმაღლეს – მწერლობის, ხუროთმოძღვრების, მუსიკის, მხატვრობის სფეროებში; შემორჩენილ ძეგლებს, რომლებიც ანკვიფრებენ მნახველებს და ცხადყოფს, რომ ეს განსაცვიფრებელი ნიმუშები სასულიერო-საეკლესიო იყო უპირველესად, სახარების საფუძველზე იყო აღმოცენებული. მღვდლებისა და ბერების მეშვეობით ხორციელდებოდა ქართველთა სულიერი ზრდა-განვითარება, ქართველი ბერების ძალებით ჩაისახა ქართული მწერლობა, მათ შექმნეს ქართული ანბანი, ასომთავრული და ნუსხური, (საბას ლავრა-იერუსალიმი) დაამკვიდრეს გალობა, მხატვრობა, კალიგრაფია და წელთაღრიცხვა. ისინი სამაგალითონი იყვნენ სხვა ქართული მონასტრებისათვის, ვიდრე X საუკუნეში არ გაჩნდა ათონის ივერიის ლავრა, სადაც იშვა სასულიერო პოეზია, სამეცნიერო ენა. ქართველმა ბერებმა განათლებულ ბიზანტიასა და ბულგარეთში გახსნეს დაბალი და

საშუალო დონის სასულიერო სკოლები, ქართველმა ბერებმა (თორნიკე, ექვთიმე, ეფრემ მცირე, იოანე პეტრიწი) განათლებული ქვეყნის – ბიზანტიის მეცნიერება გააქართულეს და ქართველი ერი დააყენეს გამეცნიერების გზაზე. ბერ-მონაზვნების ხელში ჩამოყალიბდა ქართული სამონასტრო სკოლები, სადაც ასწავლიდნენ ხუცობას, ხუცურ მწიგნობრობას, ეტრატის შექმნას, წიგნის აკინძვას, მთარგმნელობას გადაწერას, მეღვინის დამზადებას, ოქროსწყლის გაკეთებას, ღერწმისაგან კალმის გამოკვეთას, ორნამენტების და ჩუქურთმის ჭრას, გაღობას, გრამატიკას, რიტორიკას, ფილოსოფიასა და ღვთისმეტყველებას. ძლიერი სკოლები იყო საბას ლავრაში, ჯვრის მონასტერში (პალესტინა), სინასა და შავ მთებზე, (ანტიოქია) ათონზე, პეტრიწონში, შატბერტში (ტაო-კლარჯეთი), სახულში, გარეჯში, მარტვილში, გელათში, იყალთოში.

ქართული ანბანი, „ქართლის ცხოვრების“ მიხედვით ფარნაოზ მეფემ შემოიღო მე-3 საუკუნეში. პირველი ქართული ანბანია ასომთავრული, შემდგომი – ნუსხური ხუცური (V საუკუნე). მე-10 საუკუნიდან მხედრული მრგვლოვანი ანბანი ჩნდება.

ქართული მწერლობა მე-5 საუკუნიდან ფიქსირდება.

განათლების ცენტრებიდან VII საუკუნეში აღსანიშნავია ულუმბოს მთაზე, ათონის ივერიის ლავრა, რომელმაც დადებითი გავლენა იქონია სხვაგან არსებულ ქართულ საგანმანათლებლო კერებზე და იმძლავრა საკუთარი გავლენის გასაფართოებლად. პირველად ათონში დაარსდა უმაღლესი საღვთისმეტყველო სასწავლებელი. ბაგრატ მეოთხემ იქ სასწავლებლად გაგზავნა 80 ობოლი ბავშვი. VIII–IX საუკუნეებში ტაო-კლარჯეთი იქცა საქართველოს განათლების ავანგარდად გრიგოლ ხანძთელის მეთაურობით. აქვეა გრიგოლ ხანძთელის მიერ აშენებული სამეცნიერო აკადემია, ხანძთა, იშხანი, ანჩი, ოპიზა, ბანა, სახული. ხანძთაში ჩაეყარა საფუძველი პირველ ქართულ ისტორიოგრაფიას, სასულიერო პოეზიას, მუსიკის თეორიას.

როცა ქართველები გაეცვნენ ებრაელების, ბერძნების, ასურელების ცხოვრებას, გაჩაღდა მთარგმნელობითი საქმიანობა, გადაწერისა და საეკლესიო წიგნების გავრცელების მიზნით. ეკლესია-მონასტრების დამსახურებაა საქართველოში ორიგინალური მწერლობის განვითარება, წმინდა შუშანიკისა (V ს.) და წმინდა აბოს წამებების (VIII ს.), წმინდა ნინოს ცხოვრების (VII ს.), გობრონის წამება (X ს.), გრიგოლ ხანძთელის (X ს.), წმინდა სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება (XI ს.) და სხვა. ასევეა საინტერესო საგალობლები მიქაელ მოდრეკილის, სტეფანე და იოანე მტბევარების გაღობანი და ანდერძი დავით აღმაშენებლის, მტბევარის, და სხვა მრავალი.

წიგნის ავტორი მიმოიხილავს XI საუკუნის დიდი მეცნიერის, ეფრემ მცირეს, დამსახურებას თვით აღმაშენებლის მოძღვრისა და სასიქადულო ენციკლოპედისტის, მეოსნის, მათემატიკოსის, ფილოსოფოსის არსენ იყალთოელის ნამოღვაწარს.

VII-XII საუკუნეებში საქართველოში, (არაბთა ბატონობის მიუხედავად) ანტიოქიაში ბიზანტიასა და ბულგარეთში ბრწყინვალე ფილოსოფიური სკოლები არსებობდა იოანე პეტრიწის, ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელების, არსენ იყალთოელის, ეფრემ მცირეს, გიორგი მერჩულეს, სარგის თმოგველისა და სხვათა თანამონაწილეობით. მათ მიერ განმარტებული სახარებანი, ფილოსოფიური, მეცნიერული ნაშრომები, უზადო თარგმანები ყურადღებას იპყრობენ. ყურადსაღებია ქართველთა მონაწილეობა საეკლესიო ხელოვნების შექმნა-აღორძინებაში. წიგნის ავტორი ქართული საეკლესიო ხელოვნების ოთხ ფაზას წარმოადგენს – სამზადისის (V-IX), ოქროსი (X-XII) დაცემის (XII-XVI) და აღორძინების. (XVII-XVIII) ფაზებს. ხელოვნების პირველ სკოლებად დასახელებული აქვს კალიგრაფიის, ორნამენტის, ხელნაწერთა დასურათების ხელოვნება, მეორედ – მინიატურების, მცენარეთა ხატვის, ჩუქურთმის გამოყვანის, გირლიანდების (ნიკორწმინდა, სამთავისი, მარტვილი), მე-10, მე-11 საუკუნეში ოქრომჭედლობის, მინანქრის, მოზაიკის სკოლები. მე-17 მე-18 საუკუნეებში იწყება აღორძინების ხანა. (თეიმურაზ

პირველის, არჩილ II-ის, ვახტანგ VI-ის, თეიმურაზ II-ის, ერეკლე II-ის მოღვაწეობის ხანა ვერცხლის ხანადაა აღიარებული.

საეკლესიო მოღვაწეობის შედეგები ბევრად იყო დამოკიდებული ეპისკოპოსთა შემადგენლობაზე. ასევე დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ქართველი ბერების სამოღვაწეოდ მომზადებას. საამისოდ რომში ხსნიან ქართულ სტამბას, ბეჭდავენ ქართულ წიგნებს (გრამატიკის სახელმძღვანელოს, ლექსიკონებს, საღვთისმეტყველო წიგნებს). ამით საქართველოში შემოაქვთ ევროპული განათლება; იქმნება წიგნთსაცავები, გამოსცემენ კარაბაღინებს (სამკურნალო წიგნებს), არსდება სტამბები ნოვგოროდში, მოსკოვში, კრემენჩუკში. პირველი ქართული სტამბა რომში დაარსდა. დაბეჭდეს ქართული ლექსიკონები. რუსეთში ვახტანგ VI-მ დააარსა ქართული სტამბა. თბილისში პირველი სტამბა მეფის სასახლესთან 1709 წელს გაიხსნა. სტამბას სპეციალისტიც ჩამოჰყვა. პირველად აქ დაბეჭდა „სახარება“ შემდეგ სხვა საეკლესიო წიგნები. 1723 წელს სტამბა ოსმალებმა დაწვეს. ქართული სტამბა დაარსდა სოფელ ვსესვიატსკოეში, სადაც ქართველი ბატონიშვილები ცხოვრობდნენ. საქართველოში სტამბა განაახლეს ერეკლე მეორის სამეფო სახლში. 1795 წელს ალა-მაჰმად-ხანმა დაწვა თბილისი და სტამბაც განადგურდა, მალე მოხერხდა მისი განახლება. სტამბები შემდეგ ამუშავდა ქუთაისში, საჩხერეში.

XVII-XVIII საუკუნეებში ერთგვარად აღორძინდა განათლება. გაიხსნა ახალი სკოლები. ანტონ კათალიკოსმა სასულიერო სასწავლებელი სემინარიად გადააკეთა, დაიწყო ზრუნვა სახელმძღვანელოების შესაქმნელად. ზოგი ათარგმნინეს, ზოგი თვითონ შეადგინეს ქართველებმა (საქართველოს ისტორიის, ქართული გრამატიკის, ღვთისმეტყველების), სემინარიაში იყო სარიტორიკო საფილოსოფოსო და საღვთისმეტყველო კლასები. სკოლებისთვის მრავალი სახელმძღვანელო შექმნაში დიდი შრომა მიუძღვის მეორე მთავარეპისკოპოსს, გაიოზს. მისი ხელმძღვანელობით შეიქმნა მრავალი სახელმძღვანელო და წერილები საქართველოს ისტორიიდან, ღვთისმეტყველებიდან, ფილოსოფიიდან.

მელიტონ კელენჯერიძე იხსენებს საგანმანათლებლო საქმის მზრუნველ არაერთ მოღვაწეს – ბესარიონ და ნიკოლოზ ორბელიანებს, მიტროპოლიტებს – იონა მროველს, ამბროსი ნეკრესელს, იაკობ დუმბაძეს, საბა ორბელიანს, ზაქარია გაბაშვილს და სხვებს, აუცილებლად მიაჩნია მათი დამსახურების შესახებ მოხსენდეს თაობიდან თაობებს, მათი ღვაწლი უნდა შემოინახოს ქართველი ერის ისტორიამ.

მელიტონ კელენჯერიძის ავტორობით შექმნილი წარმოდგენილი სახელმძღვანელო მნიშვნელოვანი ნაშრომია, ავტორი მიუტყვევებლად თვლის ეკლესიის დამსახურების დაუნახაობას, მისი სიწმინდის შებღალვას, „ის ეკლესიაა დავიწყებული, რომელმაც ჩაუდგა მტკიცე საფუძველი ჩვენი ერის კულტურულ ცხოვრებას, მის მწერლობას, ხუროთმოძღვრებას, მუსიკას, მხატვრობას, ქანდაკებას, სამართალს, სკოლას, ისტორიოგრაფიას, ფილოსოფიას, ღვთისმეტყველებას, სასულიერო მჭერმეტყველებას, რომელმაც ქართველი ერის სახელი მსოფლიო ისტორიაში მსხვილი ასოებით ჩაწერა,“ – წერს იგი საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორიის წინასიტყვაობაში და მისი ბეჯითი შრომით, სახელმძღვანელო წიგნებით ქმნის პირობებს ეკლესიის დამსახურების აღსაქმელად და ყოველდღიურ ცხოვრებაში გასათვალისწინებლად. ამიტომაც დიდმნიშვნელოვანი ბატონი მელიტონის დამსახურება, რომ მან არდავიწყების სამოსით უზრუნველყო ჩვენი განათლების, კულტურის და ყველა სიკეთის დედაბოძი, საქართველოს სამოციქულო ეკლესია.

მელიტონ კელენჯერიძე განათლებული, მაღალი ინტელექტუალური შესაძლებლობის, მდიდარი გამოცდილების მქონე პედაგოგი და ღვთისმსახური, ყველგან და ყოველთვის იდგა მშობლიური ქვეყნის წარსულის, აწმყოსა და მომავლის სადარაჯოზე, ფიქრით, ოცნებით, მაღალზნეობრივი იდეალებითა და პრაქტიკული საქმიანობით ასაზრდოებდა ყველას მის

ირგვლივ. უმაღლესი სასულიერო განათლების მქონე პედაგოგმა და აღმზრდელმა ხელშესახები მემკვიდრეობა დაუტოვა შთამომავლობას მშობლიური ლიტერატურის, ისტორიის, გრამატიკის, ზეპირსიტყვიერების, ღვთისმეტყველებისა და ერთა შორის ურთიერთობის საკითხებზე.

ლიტერატურა:

1. ბუბულაშვილი ე., საქართველოს ეკლესიის სიწმინდეები., (2007) მოსკოვის წმინდა გიორგის სახელობის ქართული ეკლესია., გამომცემლობა „ახალი ივერონი“, თბილისი.
2. გეგეჭკორი ლ.,- მოგონებები., (1991): თბილისი.
3. კელენჯერიძე მ., თეორია სიტყვიერებისა, შესავალი, (1907): ქუთაისი.
4. კვაჭაძე ლ., სახალხო განათლების ქართველი მოღვაწეები და სახალხო მასწავლებლები., კრებული III, (1986) : თბილისი.
5. ფანასკერტელ-ციციშვილი ო. (2001): ქართული ფოლკლორის მოამაგენი, მელიტონ კელენჯერიძე // მელიტონ კელენჯერიძე.
6. ქართული საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორია. (2012). შედგენილი დეკანოზ მელიტონ კელენჯერის მიერ., გამომცემლობა „ცის ნამი“, თბილისი.
7. ჯაგოდნიშვილი თ., (2014): თბილისი, სოფლისა მნათი და მწყემსი კეთილი., გამომცემლობა „უნივერსალი“.
8. გაზეთი „ხალხის მეგობარი“; 4 მაისი, 1918 წ., № 172.
9. გაზეთი „ერთობა“; 22 მაისი, 1918 წ., № 102.

Майя Ахвледиани, Лали (Барбаре) Абдаладзе

**Об образовательном и историческом значении учебника протоиерея
Мелитона Келенджеридзе «Краткая история грузинской патриархальной церкви»
(Часть II)
резюме**

Многосторонни и глубоки отношения протоиерея, педагога, писателя и исследователя Мелитона Келенджеридзе к обучению и воспитанию подрастающего поколения. Его учебник, который посвящен истории грузинской патриархальной церкви, проникнут желанием дать читателю как можно больше информации о плодотворной деятельности грузинских церквей и монастырей и просветительской деятельности духовных лиц. В труде конкретно повествуется об огромном вкладе, который вложили святые отцы на многовековом пути духовного, морального, интеллектуального развития народа, в развитие грузинской литературы, зодчества, живописи, права, историографии, философии, красноречия.

Мелитон Келенджеридзе, неустанным трудом, с помощью учебников и пособий, создает условия для восприятия заслуг церкви и их учитывания в повседневной жизни. Его заслуга столь значительна потому, что он покрыл одеянием незабвенности столп нашего образования, культуры и всех наших благ – грузинскую патриархальную церковь.

Maia Akhvlediani, Lali (Barbare) Abdaladze

**About educational and historical importance of student's book Archpriest
M. Kelejeridze – “Brief History of Georgian Catholicate Church“
(Part II)
Abstract**

Attitude of Meliton Kelenjeridze as a pedagogue, writer and researcher, towards education of young generation is many-sided and profound. His guidebook, which is devoted to history of Georgian Catholicate Church is full of desire to provide reader with as much as possible information about fruitful activities of Georgian churches and monasteries, as well as about merits of ecclesiastical persons in educational activities. The paper sheds light on large contribution made by holy fathers to the development of literary activities, architecture, arts, law, historiography, philosophy and eloquence on the long-century way of spiritual, moral and intellectual order.

Due to the tireless and diligent efforts of Meliton Kelenjeridze as a pedagogue, writer and researcher, and with his guidebooks, he creates conditions for perception of Church's merits and for taking account for them in every-day life. His merit is of such a high importance, because he provided the pillar of our education, culture and all moral virtues – Georgian Catholicate Church – with clothes of memory forever.

რეცენზენტი: პროფესორი ვ. იზბულე

ჰედაგოგია Педагогика Pedagogic

იაგორ ბალანჩივაძე, სალომე ბზიჯაძე

ქუთაისი, საქართველო

ტყის საბავშვო ბაღები

სტატიაში საუბარია გასულისაუკუნის სამოციან წლებში შვედეთში ადრეული განათლების სისტემაში როგორ გამოიხნდა ახალი ტიპის პროგრამა, რომელიც განსხვავებული ხერხით ასწავლიდა ბავშვებს ბუნებრივი გარემოს შესახებ, ეს იყო ტყის ბაღები.

ტყის ბაღებში სასწავლო-სააღმზრდელო პროცესი ისეა მოწყობილი, რომ თითოეულმა ბავშვმა თავისი შესაძლებლობების ფარგლებში მაქსიმალურად მიაღწიოს განსაზღვრულ სტანდარტებს. მისი მიზანია ბავშვის მთლიანობითი განვითარება, შესაბამისად ითვალისწინებს როგორც ბავშვის ფიზიკურ განვითარებას, ასევე მეტყველების და წიგნიერების, კოგნიტური, შემოქმედებითი უნარების განვითარებას.

ამდენად, ტყის საბავშვო ბაღი - ეს არის საბავშვო ბაღი „კედლებისა და ჭერის გარეშე“ - ეს არის სკოლამდელი განათლების ფორმატი სამიდან ექვს წლამდე ასაკის ბავშვებისათვის. აღმზრდელ-პედაგოგი და ბავშვები თითქმის მთელ დროს ატარებენ გარეთ, ჩვეულებრივად ტყეში.

მეოცე საუკუნის ორმოცდაათიანი წლებიდან შვედეთში ადრეული განათლების სისტემაში გამოიხნდა ახალი ტიპის პროგრამა, რომელიც განსხვავებული ხერხით ასწავლიდა ბავშვებს ბუნებრივი გარემოს შესახებ. ამ იდეამ ფესვები გაიდგა დანიაში, სადაც დღეს ტყის ბაღის მოდელი ადრეული განათლების ინტეგრირებული ნაწილია. 1995 წლიდან ეს მოდელი ბრიტანელებმა განახორციელეს თავიანთ ქვეყანაში, სადაც დღემდე ხვეწავენ და ავითარებენ ამ მოდელს და სთავაზობენ მსურველებს სპეციალიზებულ ტრენინგ პაკეტებს. დღეს ძალიან ბევრ განვითარებულ ქვეყანაში გვხვდება ტყის ბაღის მოდელი; იგი ადრეული განათლების უამრავი სპეციალისტისთვის ღირებული მოდელია, რომელიც დიდ ინტერესს იწვევს.

ფრედერიკ ფრებელი ხაზს უსვამდა ეხოს მნიშვნელობას ბავშვის განვითარებისა და სწავლების პროცესში. ფრობელამდევ, მისი წინამორბედებიც საუბრობდნენ ბავშვის ბუნებასთან ურთიერთობის შედეგებზე. ტყის ბაღის თეორიული საფუძველი ზუსტად ამ გაერცვლებულ აზრშია, რომ ეხო არის საუკეთესო ადგილი ბავშვის განვითარებისა და სწავლებისთვის.

ეზო/ტყე, რომელიც პირდაპირ აკავშირებს ბავშვს ბუნებასთან, იძლევა თავისუფლების განცდას, ამ გარემოში ბავშვი ბუნებრივად გამოიმუშავებს პასუხისმგებლობის გრძნობას და თავდაჯერებულობას, რაც საფუძვლად ედება მის განვითარებას და ჩამოყალიბებას.

აღსანიშნავია, რომ პრაქტიკაში საკმაოდ განსხვავებულ ტყის ბაღებს შეიძლება შეხვდეთ. ზოგიერთს შენობა საერთოდ არ აქვს, ზოგს კი დიდი შენობა აქვს და პატარა ეზო, მათ ბავშვები მიმდებარე ტერიტორიაზე არსებულ ტყეში ან ნაკრძალში გაყავთ. ზოგან ჯგუფში მაქსიმუმ 6 ბავშვია, ზოგან კი ვხვდებით 150 ბავშვს ბაღში, რომლებიც ჯგუფებად დაყოფილი არ არიან. თუმცა რაც ყველა ტყის ბაღს საერთო აქვს არის ის, რომ ბავშვები თუ სრულ დღეს არა, მის უმეტეს ნაწილს ბუნებაში ატარებენ. ტყის ბაღისათვის, არ არსებობს ცუდი ამინდი, არსებობს შეუსაბამო ტანისამოსი. შესაბამისად, მხოლოდ შტორმის და -10 გრადუსი ან ნაკლები ყინვის შემთხვევაში არ გაყავთ ბავშვები გარეთ.

ტყის ბაღებში სასწავლო საადმინისტრაციული პროცესი ისეა მოწყობილი, რომ თითოეულმა ბავშვმა თავისი შესაძლებლობების ფარგლებში მაქსიმალურად მიადწიოს განსაზღვრულ სტანდარტებს. მისი მიზანია ბავშვის ჰოლისტური/მთლიანობითი განვითარება, შესაბამისად ითვალისწინებს როგორც ბავშვის ფიზიკურ განვითარებას, ასევე მეტყველების და წიგნიერების, კოგნიტური, შემოქმედებითი უნარების განვითარებას. სწავლების პროცესში ბავშვები იყენებენ ნამდვილ ხელსაწყოებს, როგორცაა დანა, ხერხი, ჩაქუჩი და სხვა.

ტყის ბაღი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს უსაფრთხოებას, ამისთვის გულმოდგინედ შემუშავებულია რუტინა და უსაფრთხოების წესები. ტყის ბაღის აღმზრდელები გადიან სერტიფიცირებულ კურსებს. შესაბამისად მათ იციან, როგორ უზრუნველყონ უსაფრთხოება თავისუფალ გარემოში, სადაც ბავშვისთვის ყველაფერი ხელმისაწვდომია. პროგრამა ასევე ითვალისწინებს მშობლების მაღალ ჩართულობას ბაღის ყოველდღიურ ცხოვრებაში.

ამდენად, ტყის საბავშვო ბაღი - ეს არის საბავშვო ბაღი „კედლებისა და ჭერის გარეშე“ - ეს არის სკოლამდელი განათლების ფორმატი სამიდან ექვს წლამდე ასაკის ბავშვებისათვის. აღმზრდელ-პედაგოგი და ბავშვები თითქმის მთელ დროს ატარებენ გარეთ, ჩვეულებრივად ტყეში. ტყის ბაღების განმასხვავებელი შტრიხი არის ის, რომ გართობა და თამაშები მიმდინარეობს ბუნებრივი ობიექტების (ხეები, მთები, გორაკები, წყალსაცავები, ჩანჩქერები) გარშემო. ბავშვები თამაშობენ ერთად ფიჭვის გირჩებით, ჯოხებით, ფრინველის ბუმბულით, წყლით და თიხით და არა ქარხანაში დამზადებული სათამაშოებით. მიუხედავად ამ განსხვავებებისა, ტყის ბაღები აგვარებენ იგივე პრობლემებს, როგორც სხვა სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულებები, კერძოდ ბავშვებზე ზრუნვა, ასწავლონ და ხელი შეუწყოს მათ განვითარებას. ტყის ბაღები ერთმანეთისგან განსხვავდება, რადგან ძირითადად შექმნილი არის დამოუკიდებელი საზოგადოების მიერ და არ დგანან ოფიციალური სკოლამდელი განათლების სისტემის მხარეს.

ტყის საბავშვო ბაღები ყველაზე ხშირად გვხვდება ტყესთან ახლოს, ან გარემოს სხვა ადგილებში, როგორცაა მდელი ან სანაპირო, რომლებიც ასევე კარგად შეეფერება მათ. ტყის ბაღის ტერიტორიაზე უნდა იყოს რაიმე ნაგებობა განლაგებული, სადაც ბავშვებს შეეძლება თვის შეფარება ექსტრემალური ამინდის პირობებში. ზოგიერთი ბაღის ჯგუფები დღის გარკვეულ ნაწილს ატარებენ ოთახში, ხშირად ორგანიზაციული მიზნების (ბავშვების შეგროვება დღის დასაწყისსა და დასასრულის დროს).

ბავშვები ჩაცმული უნდა იყვნენ ამინდის შესაბამისად, უფრო მეტად საჭირო არის წყალგაუმტარი სპეციალური თერმული ტანსაცმელი.

მოკლე ისტორია. სოფლები და პატარა ქალაქები ბუნებასთან ახლოს არიან განვითარებული. ბოლო 100 წლის განვლობაში ურბანიზაციისა და ბინებიდან მოშორების შედეგად ხდება ბუნების გაუცხოება, ჩვენ მაქსიმალურად ვცდილობთ აღვადგინოთ ბავშვების ბუნებასთან კავშირის აღდგენას სხვადასხვა სასწავლო-განმავითარებელი აქტივობებით. 1914 წელს რეინარ და მარგარეტ მაკმილაების აქტიურობით შეიქმნა „ბაგა-ბადი სუფთა ჰაერზე“, სამწუხაროდ დღემდე ვერ მოაღწია ამ ისტორიის დეტალებმა, გარდა იმ ფაქტისა, რომ გაუმჯობესდა ბავშვთა ჯანმრთელობა.

1957 წელს შვედეთში ყოფილმა სამხედრომ გ. ფრომმა მოიფიქრა „ტყის პერსონაჟები“, რათა ბავშვები გაცნობოდა ბუნებას. მოული ფრომის მიერ გამოგონილი პერსონაჟებიდან ერთ-ერთი პერსონაჟის სახელია, სხვა პერსონაჟები არის ლაქსი - რომელსაც აქვს წყლის ხასიათი, ანუ წყლის პერსონაჟი, ფიალფინა - მთის პერსონაჟი, ვოვა - სუფთა, ხელშეუხებელი ბუნება. ტყის სკოლები და ბაღები შეიქმნა ფრომის იდეების მიხედვით, თავდაპირველად ეწოდა „წვიმისა და ზღვის სკოლები“, შემდეგ თანდათან გარდაიქმნა და რეგულარულ საბავშვო ბაღი დაარსა 1985 წელს ლ. ლინდემ. რომლის შესახებ ინფორმაცია მოგვცა ჯ. რობერტსონმა.

50-იან წლებში, ელა ფლატომ დანიაში ასევე შექმნა ტყის ბაღი. იდეა დაიბადა თანდათანობით. ის მის და მეზობლის ბავშვებთან ერთად ხშირად დადიოდნენ და თამაშობდნენ ტყეში, რომელიც ძალიან პოპულარული გახდა ადგილობრივი მშობლებისათვის, როგორც დღის განმავლობაში ბავშვების დასაქმების კარგი საშუალება. მშობლებმა შექმნეს ჯგუფები და გამოვიდნენ ინიციატივით დაეარსებინათ ტყის პირველი საბავშვო ბაღი.

გერმანიაში, ტყის ბაღები (Waldkindergarten) არსებობდა 1968 წლიდან, მაგრამ მხოლოდ 1993 წელს აღიარეს ოფიციალურად, როგორც სკოლამდელი განათლების ერთ-ერთი ფორმა. ამით მათ მიიღეს სუბსიდიები სახელმწიფოსაგან და შეამცირა ბავშვების განათლების ღირებულება. აქედან გამომდინარე, ტყის ბაღები გერმანიაში უფრო და უფრო მეტი პოპულარობით სარგებლობს. 2005 წელს ტყის საბავშვო ბაღების სავარაუდო რაოდენობა იყო 450, ზოგიერთი, მათგანს ქონდა ტრადიციული მიდგომა დილით ტყეში გასეირნება. 2012 წლის ტყის საბავშვო ბაღების რაოდენობამ 1000-ს გადააჭარბა.

2005 წელს დიდ ბრიტანეთში, შვედური წარმოშობის პედაგოგმა ჰელენა ჰილსოკმა, დააფუძნა ბაღი „მდელოს ყვავილები“ (Wildflowers Kindergarten), სადაც სკოლამდელი ასაკის ბავშვები ყოველ დილას ატარებენ ბუნებაში.

2008 წელს შოტლანდიაში ქეთი ბახის მხარდაჭერით გაიხსნა ბაგა-ბაღი "საიდუმლო ბაღი" (Secret Garden), მას ფინანსურად მხარს უჭერდა სახელმწიფო და კერძო პირები.

ამერიკის შეერთებულ შტატებში პირველი ტყის საბავშვო ბაღი "ნაზი ბილიკები" (Tender Tracks) დაარსდა 1996 წელს, კალიფორნიის ყურეში, ის დაარსდა ბედოლინ ბიორდის მიერ და დღემდე მუშაობს.

ტყის საბავშვო ბაღების **უპირატესობები**. ტყის საბავშვო ბაღების უმრავლესობა არ იყენებს ქარხნული წარმოების სათამაშოებს, ამ ფაქტის აზრი და მნიშვნელობა ის იყო, რომ ხელს უწყობს ბავშვების მეტყველების უნარების განვითარებას, იმდენად რამდენადაც ისინი ხმამაღლა

საუბრობენ ბუნების ობიექტებზე და იყენებენ თამაშების დროს. ტყის ბაღები, როგორც წესი ნაკლებად ხმაურიანი არის, ვიდრე ბაღები შენობაში, ხოლო ხმაური არის ბავშვებისა და აღმზრდელების ემოციების, სტრესის ფაქტორების დადასტურება. ჩვეულებრივ ბუნებაში ყოფნა და ბუნების პეიზაჟების დანახვაც კი აუმჯობესებს აღსაზრდელო თვითდისციპლინას.

სუფთა ჰაერზე ხანგრძლივი თამაში დადებითად აისახება ბავშვის განვითარებაზე, განსაკუთრებით ავითარებს სისწრაფესა და წონასწორობის დაცვას, ასევე მოქნილობას, ხელის მოტორიკას, კოორდინაციას, ტაქტილურ შეგრძნებასა და სიღრმისეულ აღქმას. კვლევის თანახმად, ტყის ბაღების ბავშვებში ნაკლებად გვაქვს დაზიანებების გამო უბედური შემთხვევები და კიდევ ნაკლებად სავარაუდოა, რომ დაიმტკრევიან დაცემისას. ბავშვებს გაზრდილი აქვთ რისკების დამოუკიდებლად შეფასების უნარი, მაგალითად, ცეცხლთან და სახიფათო ინსტრუმენტებთან ქცევა. სხვა კვლევებმა აჩვენა, რომ ბუნებაში გატარებული დრო, აუმჯობესებს ყურადღებას და სამედიცინო პროგნოზებს, ბუნებაში გასეირნება ასევე აძლიერებს ბავშვებისა და აღმზრდელ-პედაგოგების იმუნურ სისტემას.

როლად გორდჯესმა აღმოაჩინა, რომ ბავშვები, რომლებიც დადიოდნენ ტყის საბავშვო ბაღებში, იმ ბავშვებთან შედარებით, რომლებიც დადიან ჩვეულებრივ საბავშვო ბაღებში, აქვთ საშუალოზე მაღალი შესაძლებლობები ყველა სფეროში, რომლებიც იქნა შესწავლილი.

საბავშვო ბაღები ევროპაში. არჩევანი შევაჩერეთ გერმანულ „ტყის ბაღზე“, რომელიც მდებარეობს დუსელდორფის განაპირას. ყველასთვის გასაოცარი იყო დუმილი, რომელიც აქ მეფობდა, მას არღვევდა ჩიტების ჭიკჭიკი, ფეხებ ქვეშ ტოტების ხრაშუნი და მაღალი ხეების თავზე მოქრიალე ქარი. მოშორებით ისმოდა დაბალი ხმა და სიცილი, ესენი არიან სამიდან ექვს წლამდე ასაკის დაახლოებით თხუთმეტი ბავშვი და რამდენიმე უფროსი. ისინი გამოწყობილი არიან ქურთუკებში და ფეხზე აცვიათ წყალგამტარი ჩექმები. აქვთ ყველაფერი აუცილებელი აქტივობებისათვის: წიგნები, პროგრამები, ისტრუქციები და ა.შ. ისინი ინახება პატარა ნაგებობაში, რომლის ახლოს იყო მაგიდები და სკამები.

დღე იწყება იმით, რომ ყველა ჯდება წრეზე მდებარე ხის კუნძულებზე დადებულ ჟურნალებზე და მღერიან გიტარის თანხლებით, შემდეგ კი ისმენენ რაღაც ისტორიას. დილის წრის შემდეგ ბავშვები გარბიან სათამაშოდ. ზოგიერთი თხრის მიწას, მეორე ნაწილი დაკავებული არიან სავარჯიშოებით და ნაწილი გადაძვრება მოშორებით ტყეში; ბავშვები არიან აღმზრდელის ხედვის არეში.

ტყის ბაღის აღმზრდელ-პედაგოგი არ ამბობს: „მოდით დღეს გავაკეთოთ საქანელები!“. ისინი ეხმარებიან აღსაზრდელებს თავიანთი იდეების პრაქტიკულ რეალიზებაში, მაგრამ ინიციატივა ყოველთვის მოდის ბავშვებიდან.

სულ გერმანიაში დაახლოებით შეიდასი „ტყის ბაღი“ არის, მათი რიცხვი იზრდება. გერმანელები მიიჩნევენ, რომ ბავშვებმა მაქსიმალურად მეტი დრო გაატარონ ბუნებაში. მათთვის სასარგებლოა ბუნებასთან ახლოს იყენენ, საერთოდ არ აღეგულებოთ, თუ ისინი შედეგად თავიდან ფეხებამდე დაბინძურებული იქნებიან.

სკოლამდელები არა მხოლოდ მთელი დღე სეირნობენ სუფთა ჰაერზე, არამედ სწავლობენ სხეულის კონტროლს, აღმოაჩენენ საკუთარ შესაძლებლობებს და არავინ აიძულებოთ მათ ხელოვნური განრიგის დაცვას. გერმანული „ტყის ბაღების“ ბავშვები მის თანატოლებთან

შედარებით, რომლებიც ქალაქის თანამედროვე ბაღებში დადიან, ექსპერტებმა დაადგინეს, რომ პირველები უფრო ყურადღებიანი და გამძლეები არიან, ადვილად თანამშრომლობენ თანატოლებთან, ზოგადად იქცევიან მშვიდად და ნაკლებად ღიზიანდებიან. ასეთი ქცევის ერთ-ერთი მიზეზი არის ის, რომ - ისინი ნაკლებ დროს ატარებენ ჩაკეტილ სივრცეში.

„ტყის ბაღებში“ ბავშვებს არ ყოფენ ასაკის მიხედვით და არ ტვირთავენ ბევრი წესებით. ისინი თავისუფლად გადაწყვეტენ, თუ რა უნდა გააკეთონ და ვისთან იმეგობრონ, და რაც მოავარია - მათ აქვთ ფართი/სირცე ფანტაზიისა და საქმიანობისათვის.

დღეს გერმანიაში დაახლოებით 700 ბაგა-ბაღია, რომელიც მდებარეობს პირდაპირ ტყეში. აქ ბავშვები გაეცნობიან მსოფლიოს არა ფირფიტის ეკრანით, არამედ გარშემო არსებული ველური ბუნებით, მისი კანონზომიერებებისა და რითმების გაცნობით. ბავშვებს გაუჩნდებათ გარემოს მიმართ სიყვარული და პატივისცემა.

არ აქვს მნიშვნელობა, რა ამინდი არის დღეს გარეთ, ბავშვები ატარებენ მთელ დღეს საბავშვო ბაღში სუფთა ჰაერში, შევიცნოთ მსოფლიო ტყეში. ტყის საბავშვო ბაღის დევიზია - „არ არსებობს ცუდი ამინდი, არსებობს მხოლოდ ცუდი ტანსაცმელი“. აქ ბავშვები ზუსტად ისე არიან დასაქმებული როგორც ჩვეულებრივ ბაღში: ცეკვავენ, მღერიან, რა თქმა უნდა, აშენებენ სახლებს თიხითა და ტოტებით, სწავლობენ კოცონის დანთებას და ერთობიან ტალახში.

ერთადერთი უარყოფითი - იქ მისვლას საკმაოდ დიდი დრო ჭირდება. ზოგიერთ ტყის ბაღამდე 2-3 საათი არის საჭირო. ის არ თბება და ტუალეტები არის ბუნებაში. როგორც ჩანს ყველა მშობელს არ აჩერებს ასეთი სირთულეები.

დანიაში არის საოცარი ტყის ბაღები, სადაც ბავშვი ბუნებაში სეირნობენ და საქმიანობენ: თავისუფლად დარბიან, თამაშობენ და შეისწავლონ ჩვენს გარშემო სამყაროს. ბევრი ამ ბაღებიდან მუშაობს ვალდორფის მეთოდით. ბავშვები მთელ დღეს ატარებენ სუფთა ჰაერზე, ზრუნავენ ბაღსა და ბოსტანზე, კვებავენ ქათამებს, აგროვებენ ვაშლს, ადიან ხეებზე, ანთებენ კოცონს (პედაგოგთან ერთად). შეუძლიათ სირბილი, კივილი და საკუთარი თავის გამოხატვა გალურჯებად.

აბსოლუტურად მშვიდად ხვდებიან აღმზრდელები პატარა დაზიანებებს, როგორც არის ნაკაწრები ან ნამსხვრევები - ესეც ხომ არის ძალიან მნიშვნელოვანი გამოცდილება. სერიოზული დაზიანება არასდროს ხდება - უსაფრთხოებას აქ ყურადღებას აქცევენ. ბაღებს აქვთ თბილი შენობა, სადაც ბავშვებს შეუძლიათ გათბენ, ჭამონ და დაიძინონ, მაგრამ ძირითადად თუ ამინდი საშუალებას იძლევა ისინი არიან გარეთ.

ბევრ ქვეყანაში ბაღები ფოკუსირებულია სკოლამდელ განათლებაზე - 4-6 წლის ბავშვებს უტარდებათ სერიოზული განმავითარებელი აქტივობები, ისინი კითხულობენ, ითვლიან და წერენ. ითვლება, რომ ეს ძალიან მნიშვნელოვანია, მაგრამ ნაკლები დრო რჩება თამაშისა და გასეირნებისათვის. თუმცა, ზოგიერთი კვლევები ცხადყოფს, რომ ბავშვებისათვის არ არის აუცილებელი, ისწავლონ კითხვა 5-6 წლამდე. იგი თითქმის არ მოქმედებს სკოლაში მათ წარმატებაზე: 1 კლასში - შეიძლება, ხოლო შემდეგ - არა. მაგრამ იმ შემთხვევაში, თუ სკოლამდე ბავშვებს შეუძლიათ თავისუფლად სირბილი და თამაში - ისინი შემდეგ უკეთესად სწავლობენ და უფრო სწრაფად აკეთებენ, სწრაფად ითვისებენ ახალს, კარგ ურთიერთობას ამყარებენ გარშემო ყველასთან და იძენენ მეგობრებს.

ისევ და ისევ დანიელები - ყველაზე ბედნიერი ადამიანები მსოფლიოში. უკვე მერამდენე წელია ისინი შედიან მსოფლიო სამეულში, რომლებიც ცხოვრებით ყველაზე მეტად კმაყოფილი არიან. ამის ერთ-ერთი მიზეზი ის არის, რომ დანიის მოქალაქეები თავად ზრდიან შეილებს. ისინი დარწმუნებულები არიან, რომ ბუნებაში ცხოვრება - საუკეთესო გზა არის ჯანსაღი სხეულით და სულით აღზარდოს ბავშვი. დანიელების მაგალითს მისდევენ გერმანიაში, ინგლისსა და ამერიკაში, სადაც იხსნება ტყის საბავშო ბაღები.

ლიტერატურა:

1. დოლიძე ხ., ცინცაძე ნ., კუხალაშვილი თ., ჯიჯავაძე ნ., ბალანჩივაძე ი., გრიგოლია ი., აბაკელია ნ. – ბავა-ბაღის აღმზრდელ-პედაგოგის სახელმძღვანელო, თბილისი. 2015 წ.
2. სეიფერი ს., ბალანჩივაძე ი., ბაქრაძე თ., გაბისონია თ., ლაბარყავა ნ., ფრუღიძე ნ., ლორია თ., - სასკოლო მზაობის პროგრამა “თ-ა-მ-ა-შ-ი” სწავლისა და გავითარებისათვის, აღმზრდელის სახელმძღვანელო, თბილისი, 2015 წ.
3. Beaty J. - Observing evelopment of the Young Child, 2006

Баланчивадзе Ягор, Бзикадзе Саломе
Лесные детские сады
 Резюме

В статье речь идет о том, как в Швеции в 60-х годах прошлого столетия в системе раннего образования появилась программа нового типа, которая посредством нового метода давала детям знания об окружающей среде. Это были лесные детские сады.

В лесных детсадах учебно-воспитательный процесс устроен таким образом, что каждый ребенок должен максимально достичь определенных стандартов в пределах своих возможностей.

Цель данного курикулума – целостное развитие ребенка, что предусматривает соответственно как физическое развитие ребенка, так и развитие его речи и начитанности, а также когнитивных, творческих навыков. В статье речь идет об истории его развития и даны образцы нескольких стран.

Таким образом, лесной детский сад – это детский сад «без стен и потолка», это формат дошкольного воспитания для детей в возрасте от трех до шести лет. Воспитатель-педагог и дети почти все время проводят вне здания детского дома, обычно в лесу.

Iagor Balanchivadze , Salome Bzikadze

Forest Kindergarten

Abstract

The article deals with the new type of preschool education for children - A **forest kindergarten**. The forest kindergarten appeared in 1960s in Sweden, where children were taught about nature with different methods.

In the Forest Kindertagens, the educational process is arranged in such a way that each child can achieve maximum standards within its capabilities. The aim of the curriculum is the whole child development; therefore it considers not only the physical development of a child, but the development of speech, literacy, cognitive and creative skills. The history of its development is discussed in the article and some examples of several countries are also given.

Thus, Forest Kindergarten can be described as a kindergarten “without a ceiling and walls”; it is a type of [preschool education](#) for children between the ages of three and six. The daycare staff and children spend their time outdoors, typically in a forest.

რეცენზენტი: პროფესორი ლელა თავდგირიძე

პედაგოგია Педагогика Pedagogic

მარინე ფორჩხიძე, იაგორ ბალანჩივაძე

ქუთაისი, საქართველო

მშობელთა ჩართულობის მნიშვნელობა სწავლების ხარისხის ამაღლებაში

სტატიაში საუბარია მშობელთა ჩართულობის დიდ მნიშვნელობაზე მოზარდობის პერიოდში. ეს არის ერთობლივი და უწყვეტი პასუხისმგებლობა მოსწავლეთა მიღწევებისა და სწავლის გაუმჯობესებაზე, როგორც შინ, ასევე სკოლაში. მშობელთა ჩართულობა დიდ ზეგავლენას ახდენს მოსწავლის განვითარების პროცესზე ოჯახის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის მიუხედავად. სკოლის ცხოვრებაში მშობლების ჩართულობას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს მოსწავლეთა წარმატებისთვის დადებითად აისახება სასკოლო საზოგადოებაზე, მასწავლებლებზე, მშობლებზე და მოსწავლეებზე.

სტატიაში საუბარია პრაქტიკულ კვლევაზე, რომლის მიზანია: მშობელთა ჩართულობის მნიშვნელობის განსაზღვრა სწავლების ხარისხის ამაღლებაში ინგლისური ენის გაკვეთილზე. მშობელთა ჩართულობის გაზრდით გაუმჯობესდა მოსწავლეთა კითხვის უნარი, მშობელთა და მასწავლებლის კომუნიკაცია.

ტერმინი „მშობელთა ჩართულობა“ აღნიშნავს ერთობლივ და უწყვეტ პასუხისმგებლობას მოსწავლეთა მიღწევებისა და სწავლის გაუმჯობესებაზე, როგორც შინ, ასევე სკოლაში. ის აერთიანებს მშობლებსა და მასწავლებლებს, რათა მათ ერთიანი ძალისხმევით შეუწყონ ხელი მოსწავლის აკადემიური მიღწევების გაუმჯობესებას. „მშობელთა ჩართულობა“ ნიშნავს მშობლების მონაწილეობას რეგულარულ, მრავალმხრივ კომუნიკაციაში, მოსწავლის სასწავლო პროცესში და სკოლის სხვადასხვა დონის ძიებებში.

ბავშვის ადრეულ ასაკში მშობელთა ჩართულობა მნიშვნელოვნად უკავშირდება მოსწავლის კოგნიტურ-ემოციურ განვითარებას. ის, თუ რას აკეთებენ მშობლები, ბევრად უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე ის, თუ რა განათლება და გამოცდილება აქვთ მათ. მაგალითად, მშობელთა მიერ სახლში განხორციელებული აქტივობები უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე მათი შემოსავალი, პროფესია და განათლება.

კვლევები ადასტურებს მშობელთა ჩართულობის დიდ მნიშვნელობას მოზარდობის და

მოზრდილობის პერიოდშიც. კვლევამ, რომელიც აშშ-სა და დიდ ბრიტანეთში ჩატარდა, აჩვენა, რომ მშობელთა ჩართულობა დიდ ზეგავლენას ახდენს მოსწავლის განვითარების პროცესზე ოჯახის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის მიუხედავად. მშობელთა ქცევა მნიშვნელოვანი ფაქტორი აღმოჩნდა სკოლის ყველა საფეხურზე.

საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო თავის მხრივ, ცდილობს გაზარდოს მშობელთა ჩართულობა სასკოლო ცხოვრებაში. 2015 წელს საქართველოს განათლების ისტორიაში პირველად, მშობელთა კონფერენცია გაიმართა. ამავე წელს პირველად, ეროვნული სასწავლო გეგმის ზოგად ნაწილში გაჩნდა ჩანაწერი მშობელსა და სკოლას შორის ურთიერთობის საკითხებზე. 2012 წლის კვლევის შედეგების საფუძველზე საქართველოს დაწესებითი განათლების პროექტის (G-PriEd) მიერ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროსთან თანამშრომლობით შემუშავდა მშობელთა ჩართულობის მოდელი. რომელიც ეხმარება მშობლებს და მათ შვილებს, უკეთ გაიცნონ ერთმანეთი, დამეგობრდნენ, დაეხმარონ ერთმანეთს სოციალური გამოცდილებისა და ცოდნის შექმნაში.

პედაგოგიური პრაქტიკის კვლევა მიეკუთვნება გამოყენებით კვლევათა რიცხვს. ეს არის პროფესიული სიტუაციების სისტემური კვლევა, ჩატარებული მასწავლებელთა მიერ საკუთარი პროფესიონალიზმის დახვეწის, სასწავლო პროცესისა და მოსწავლეთა შედეგების გაუმჯობესების მიზნით. პროფესიონალია მასწავლებელი, რომელსაც შეუძლია პედაგოგიური საქმიანობის დროს წამოჭრილი პრობლემების იდენტიფიცირება, მისი გადაჭრის გზების ძიება და პოვნა, ახალი იდეების, ინოვაციების, სტრატეგიების პედაგოგიურ პრაქტიკაში დანერგვა.

პედაგოგიური პრაქტიკის კვლევა მართლ წამოჭრილი სიძნელეების დროს კი არ არის საჭირო, არამედ ახალი იდეების, ინოვაციების გამოსაცდელად, საკუთარი ძლიერი მხარისა და პოტენციალის აღმოსაჩენად, საჭირო უნარ-ჩვევების განსავითარებლად და, რაც მთავარია, სკოლაში სწავლა-სწავლების ხარისხისა და მოსწავლეთა შედეგების გასაუმჯობესებლად.

სკოლის ცხოვრებაში მშობლების ჩართულობას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს მოსწავლეთა წარმატებისთვის. როგორც არ უნდა იყოს ოჯახის სოციალურ-ეკონომიკური სტატუსი, მშობლის მონაწილეობა შვილის განათლების პროცესში მოსწავლის განვითარებაზე დიდ გავლენას ახდენს. მოსწავლეები, რომელთა მშობლებიც აქტიურად მონაწილეობენ საგანმანათლებლო პროცესში, უკეთეს შედეგებს აღწევენ: იღებენ უკეთეს ნიშნებს, აქვთ უფრო მაღალი აკადემიური მიღწევები და უფრო ხარისხიანად შესრულებული საშინაო დავალებები, მათი დასწრების მაჩვენებელი უფრო მაღალია და გამოირჩევიან პოზიტიური ქცევით, კეთილგანწყობილი არიან სკოლის მიმართ და აქვთ საკუთარი თავისა და შესაძლებლობების რწმენა.

მშობელთა ჩართულობა დადებითად აისახება საგანმანათლებლო დაწესებულებაზეც. სასწავლო პროცესში მშობელთა აქტიურობა ამდიდრებს სკოლის კულტურას და ხელს უწყობს მის განვითარებას. ამდენად, უკეთესი შედეგების მისაღწევად სკოლა და მასწავლებელი დაინტერესებული უნდა იყოს მშობლებთან აქტიური თანამშრომლობით.

მშობელთა აქტიური ჩართულობა დადებითად აისახება სასკოლო საზოგადოებაზე, მასწავლებლებზე, მშობლებზე და მოსწავლეებზე.

სასწავლო პროცესში მშობლის ჩართულობის პრობლემა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი

გამოწვევაა საგანმანათლებლო სივრცეში. პრაქტიკული კვლევა ცარიენტირებულია სწორედ პრობლემის იდენტიფიცირებასა და მისი გადაჭრის მცდელობაზე. ჩვენი კვლევის მიზანია: მშობელთა ჩართულობის მნიშვნელობის განსაზღვრა სწავლების ხარისხის ამაღლებაში ინგლისური ენის გაკვეთილზე. კვლევის მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს, აპრობირებული სადიაგნოსტიკო ტესტები

კვლევა ჩატარდა სსიპ ზესტაფონის, სოფ. კლდეეთის საჯარო სკოლაში და მიმდინარეობდა დაწყებითი საფეხურის დამამთავრებელ მე-5 და მე-6 კლასებში. კვლევის ფარგლებში დაიგეგმა და განხორციელდა კონკრეტული აქტივობები, რომელიც მიმართული იყო მშობლის ჩართულობის გასაზრდელად.

პრაქტიკული კვლევის ფარგლებში გამოყენებულია კვლევის რაოდენობრივი მეთოდები. ჩემს საგაკვეთილო პროცესში გამოიკვეთა შემდეგი პრობლემა: მშობელთა უმრავლესობა თითქმის არ ღებულობდა მონაწილეობას შვილის სასკოლო ცხოვრებაში, რაც აისახებოდა მოსწავლეთა აკადემიურ შედეგებზე. არასრულყოფილი და არაეფექტური კომუნიკაცია ხელს მიშლიდა დროულად მიმეწოდებინა მშობლებისთვის ინფორმაცია მოსწავლეთა აკადემიური მიღწევის, დისციპლინის, პიროვნული პრობლემებისა თუ წარმატებების შესახებ. ამიტომ გადავწყვიტე აღნიშნული კვლევის ჩატარება მე-5, მე-6 კლასებში, სადაც მშობლების მცირე ნაწილი ინარჩუნებდა ჩვეულ ყურადღებასა და ინტერესს სასწავლო პროცესის მიმართ და დაგეგმე მათი აქტიური ჩართვა ინგლისური ენის სწავლებაში.

კვლევის მთავარი კითხვა იყო – რა ფაქტორები განსაზღვრავს ან უშლის ხელს მშობლის სასწავლო პროცესში ჩართულობას და რა შედეგი მოაქვს ამას ბავშვისათვის? **კითხვარი** მომზადდა V-VI კლასის ყველა მოსწავლის მშობლისა და კანონიერი მეურვისათვის. ყველა მშობელმა მზაობა გამოთქვა აღნიშნულ კვლევაში მონაწილეობაზე და ნებაყოფლობით შეავსო კითხვარი. კითხვარის მიზანი იყო, გამეგო სწავლების პროცესში მშობელთა ნაკლები ჩართულობის მიზეზი და მათი მხრიდან რა დახმარებას ღებულობდნენ შვილები ინგლისური ენის შესწავლაში.

კვლევის შედეგების ანალიზის დროს გამოიკვეთა რამდენიმე მნიშვნელოვანი მიგნება:

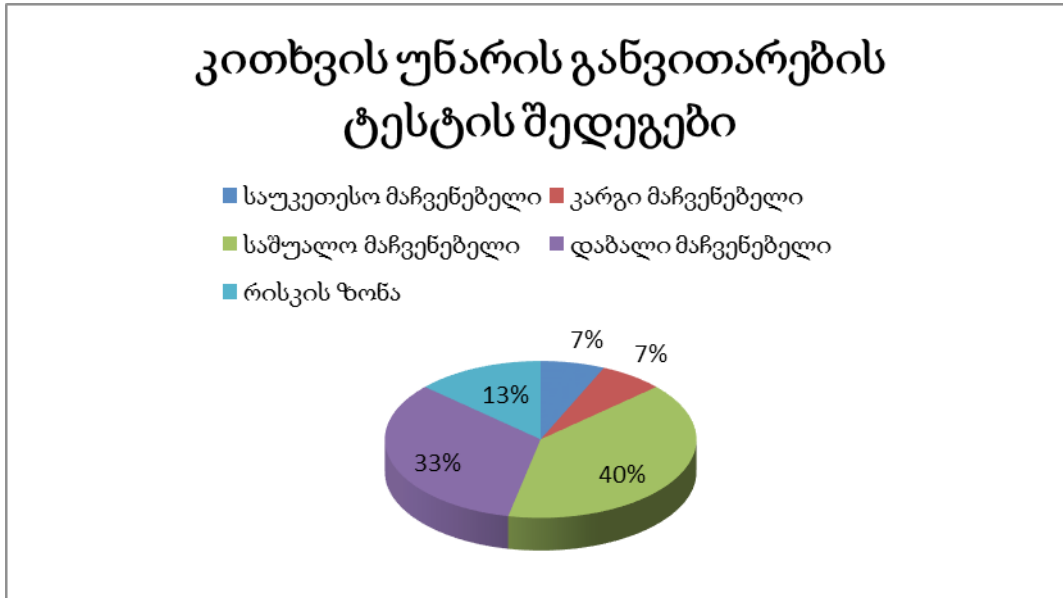
V-VI კლასის მოსწავლეთა მშობლების ნახევარზე მეტი ზოგადად არ არის ჩართული სასწავლო პროცესში.

15 მშობლიდან 15 აცხადებს, რომ ენის არცოდნისა და დროის არქონის გამო ვერ ეხმარება ინგლისურის შესწავლაში საკუთარ შვილს.

გამოკითხული მშობლებიდან საკუთარი შვილის თაობაზე მასწავლებელთან საუბრობენ საშუალოდ წელიწადში ერთჯერ. გვაქვს შემთხვევები, როდესაც მშობელს წლების განმავლობაში არ აქვს კომუნიკაცია მასწავლებელთან, რაც არასახარბიელო მდგომარეობაა.

მშობლების უმრავლესობა ვერ აცნობიერებდა მათი ჩართულობის მნიშვნელობას სასწავლო პროცესში. არასწორად ესმოდათ, თუ რას ნიშნავდა მშობელთა ჩართულობა, რომ იგი არ მითხოვდა დღეში 24 საათიან კონტაქტს სკოლასთან და არც ინგლისური ენის ცოდნა იყო კრიტიკულად მნიშვნელოვანი.

კვლევის შედეგად ასევე გამოიკვეთა, რომ მოსწავლეების მშობლების, პასიურობისა და დაქვეითებული ინტერესი შვილების სასკოლო ცხოვრებისადმი, არის მშობლების გადატვირთული დღის რეჟიმი.

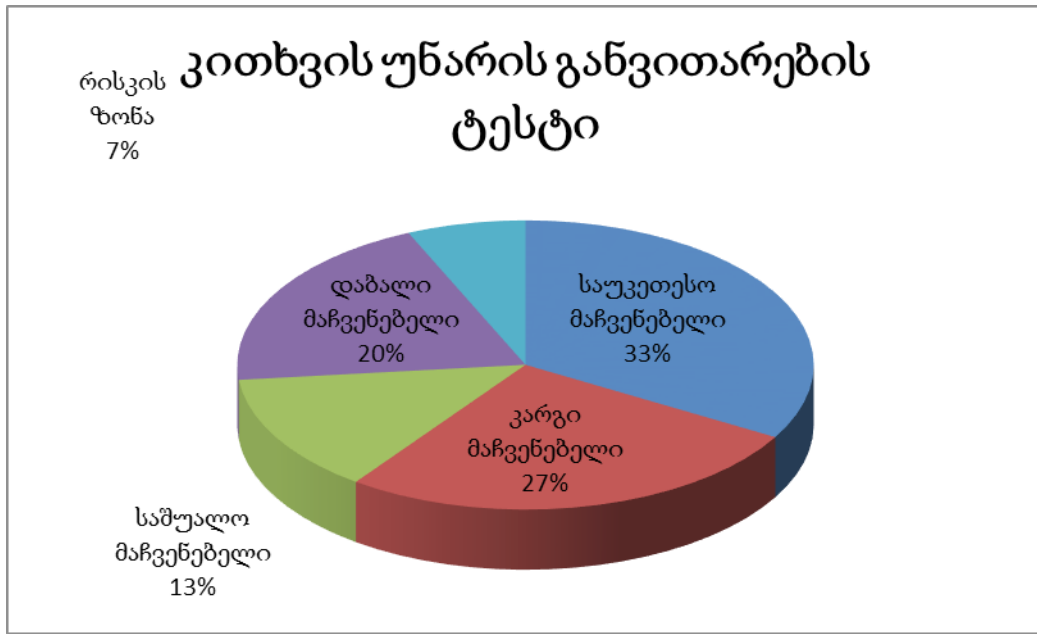

კითხვის უნარის დიაგნოსტიკური შეფასების ინსტრუმენტის საფუძველზე V-VI კლასის მოსწავლეებში, ჩავატარე კითხვის უნარის განვითარების დიაგნოსტიკური ტესტი, რომლის მიზანი იყო, დამედგინა მშობელთა ნაკლები ჩართულობის დროს რამდენად ჰქონდათ მოსწავლეებს კითხვის უნარ-ჩვევები განვითარებული და შემდგომში მშობელთა უფრო აქტიური ჩართულობის შემდეგ გაუმჯობესდებოდა თუ არა მოსწავლეებში აღნიშნული უნარი.

V-VI კლასის მოსწავლეთა კითხვის უნარის დიაგნოსტიკური ტესტის შედეგი პროცენტულად ასეთია:

ჩარევის (ინტერვენციის) დაგეგმვა: კვლევის პროცესში მიღებული ინფორმაციის და მონაცემების ანალიზის საფუძველზე, დაგეგმე შემდეგი ინტერვენციები: მოსწავლეების ინტერესებისა და საჭიროებების გათვალისწინებით ყოველი თვის პირველ ორშაბათს მშობლებთან დაიგემა შეხვედრა, სადაც მოსწავლეებთან ერთად მშობელი ჩაერთვება სასწავლო პროცესში, მიიღებს რეკომენდაციებს საგნის მასწავლებლიდან, თუ როგორ დაეხმაროს საკუთარ შვილს ინგლისური ენის სწავლებაში; მშობელს მივაწოდო მრავალფეროვანი ინფორმაციული სახის მასალა, რომელიც დაკავშირებული იქნება ბავშვის განვითარებასთან; ჩავატარე დიაგნოსტიკური, მოვიწვიოთ მშობლები, გავაცნო მათ ინოვაციური მიდგომები და ახალი მეთოდოლოგია, რაც მშობელს დაეხმარება გააცნობიეროს, როგორ შეძლებს თავად, უკეთ დაეხმაროს შვილს საშინაო დავალების შესრულების პროცესში; განვახორციელოთ პროექტი „ოჯახური კითხვის დღე“ დროგამოშვებით მოვიწვიო მშობლები სკოლაში არსებული საკითხავი მასალის გასაცნობად. მშობლები დაინახავენ, რომ ერთად კითხვა მნიშვნელოვანია მათი შვილების კითხვის უნარების გაუმჯობესებისთვის. მშობლებთან შეხვედრა უნდა იყოს

კონსტრუქციული და ემსახურებოდა ინფორმაციის და იდეების ურთიერთგაზიარებას. სასურველია, შეხვედრები იმართებოდეს სხვადასხვა დროს, რომ ყველა მშობელს მიეცეს დასწრების საშუალება, სადაც უმთავრესი მშობლების ჩართულობა იქნება.

ქმედებების/ინტერვენციების შედეგების შეფასება: ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი ინტერვენცია დაიგეგმა და განხორციელდა სასწავლო პროცესში, რამაც შესაბამისი შედეგები გამოიღო.

ერთი სასწავლო წლის განმავლობაში მშობლები სხვადასხვა აქტივობებით ეხმარებოდნენ საკუთარ შვილებს საკითხავი მასალის დაძლევაში. ჩვენი მიზანი იყო, გამოეცა რა დადებითი შედეგი გამოიღო მშობელთა ერთწლიანმა ჩართულობამ მოსწავლეთა კითხვის უნარის განვითარებაზე. აქედან გამომდინარე, წლის ბოლოს მოსწავლეებს ჩავუტარე კითხვის სადიაგნოსტიკო ტესტი, რომელმაც სრულიად სხვა შედეგი გვაჩვენა, ვიდრე ეს იყო წლის დასაწყისში.

აღმოჩნდა, რომ მოსწავლეებში რისკის ზონა შემცირდა 6%-ით, დაბალი მაჩვენებელი შემცირდა 13%-ით, კარგი მაჩვენებელი გაიზარდა 20%-ით და საუკეთესო მაჩვენებელი გაიზარდა 26%-ით, რაც ამ კვლევის ყველაზე დიდ შედეგად ითვლება.

მეორეს მხრივ, გაუმჯობესდა კომუნიკაცია მშობლებთან, განსაკუთრებით დიდი შედეგი აჩვენა არაფორმალურმა შეხვედრებმა. მშობელთა პირადი შეხვედრების სიხშირე და სატელეფონო საუბრები გაიზარდა. მშობელთა უმრავლესობა თვეში ერთჯერ ან სემესტრში ერთჯერ გვესაუბრებოდა საკუთარი შვილის თაობაზე და წლის დასაწყისისაგან განსხვავებით არ აღმოჩნდა არცერთი მშობელი, რომელსაც არასოდეს ვუნახავართ ან მხოლოდ ერთჯერ გვესაუბრა სასწავლო წლის განმავლობაში. აგრეთვე, მოვახერხე იმ მშობლებთან დაკავშირება, რომლებსაც არასოდეს არ ჰქონიათ არანაირი კომუნიკაცია ჩვენთან და მეტნაწილად ჩავრთე

ისინი სასწავლო პროცესში, გარდა ერთი მოსწავლის მშობლებისა, რომლებიც ხშირად არ იმყოფებოდნენ სახლში (სხვა ქალაქში მუშაობის გამო).

ინტერვენციის ანალიზის შედეგად **რეკომენდაციები** შემდეგნაირად ჩამოყალიბდა: საჭიროა თანამშრომლობის გადრმაგება მშობლებსა და მასწავლებლებს შორის. მიეწოდოთ მშობლებს დეტალური ინფორმაცია თავიანთი შვილის თაობაზე.

მიეწოდოს დამხმარე მასალები. ეს იქნება სახელმძღვანელო თუ აუდიო-ჩანაწერები ან სხვა, რათა დამოუკიდებლად შეძლონ მათ სახლში დაეხმარონ საკუთარ შვილებს დავალების შესრულებაში;

ჩავრთოთ მშობლები სხვადასხვა აქტივობებსა და ღონისძიებებში, რათა მათ თავი იგრძნონ პასუხისმგებელ და აუცილებელ პირად სკოლაში;

მშობელთა მხრიან დროის არქონის გამო მასწავლებელმა თავად გამოიჩინოს ინიციატივა ხშირად ესაუბროს მათ ტელეფონით ან პირადად;

სკოლაში ჩატარებული პრაქტიკული კვლევის საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მშობელთა ნაკლები ჩართულობის მიზეზია: დროის არ ქონა, მშობელთა მხრიდან ჩართულობის აუცილებლობის მნიშვნელობის არასწორი აღქმა. აღნიშნული პრობლემების აღმოსაფხვრელად გადადგმული გარკვეული ნაბიჯების შედეგად: გაიზადა მშობელთა ჩართულობა სასწავლო პროცესში, გაუმჯობესდა მოსწავლეთა კითხვის უნარი, მშობელთა და მასწავლებლის კომუნიკაცია. გატარებული ინტერვენციების შეფასებისას გამოვლინდა, რომ მათი უმრავლესობა შედეგიანი იყო.

ლიტერატურა:

1. აქტივობების კრებული მშობლებისათვის - (საქართველოს დაწვებითი განათლების პროექტი), თბილისი, 2015წ.
2. ინასარიძე მ., ლობჯანიძე ს., რატიანი მ., სამსონია ი. - მასწავლებლის საქმიანობის დაწვების, პროფესიული განვითარებისა და კარიერული წინსვლის სქემის გზამკვლევი (ნაწილი მე-2), თბილისი, 2016წ.
3. კითხვის უნარის დიაგნოსტიკური შეფასების ინსტრუმენტი (V-VI კლასები), მასწავლებლის გზამკვლევი (საქართველოს დაწვებითი განათლების პროექტი), თბილისი, 2015წ.
4. მღვდელაძე გ., გონაშვილი ა. - პრაქტიკული კვლევა მშობელთა ჩართულობა სასწავლო პროცესში, თბილისი, 2015 წ.

Марине Порчхидзе , Ягор Баланчивадзе
Связь родителей в школьной жизни учеников

Резюме

В статье речь о включении родителей в школьную жизнь учеников в подростковый период. Это единное и неразрывное обязательство учеников на их успех и улучшенное обучение как дома, так и в школе. Включение родителей в школьную жизнь учеников ,оказывает большое влияние на развитие ребёнка, несмотря на их семейное социально- экономическое положение. Также ,большое значение имеет на успех учеников , положительно влияет на их школьную жизнь. В статье речь идёт о практическом исследовании, цель которой : включение родителей в школьную жизнь учеников, помогает улучшить навыки учащихся, а также устанавливает коммуникацию между учителями и родителями .

Marine Porchkhidze, Iagor Balanchvadze
Parents' role in Education

Abstract

In the article there is shown parents' role in education. This is cooperative and constant responsibility in order a child to make success in studying process. Despite family economy situation, parents have a great influence on children's development. In school life parents' participating in studying process gives us good results.

In the article there is conversation about practice research of parents' role in English Language lesson and there is also shown results how to improved children's reading quality after helping their parents and how to improved communication between parents and teachers.

რეკვენზენტი: პროფესორი რეზო ბალანჩივაძე

ჰედაგოგია Педагогика Pedagogic

დალი ფუტყარაძე
ბათუმი, საქართველო

იაგორ ბალანჩივაძე
ქუთაისი, საქართველო

სკოლამდელ დაწესებულებებში არსებული პროგრამის მოდულიზაცია და სსსმ ბავშვის ჩართვა სასწავლო-განმავითარებელ აქტივობაში

სტატიაში საუბარია, სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე ბავშვებზე, რომლებსთვისაც საჭიროა არსებული პროგრამის მოდიფიცირება. ჯგუფის პროგრამის მოდიფიცირება გულისხმობს აღსაზრდელის ინდივიდუალური საჭიროების გათვალისწინებით პროგრამის შინაარსის, სასწავლო-სააღმზრდელო მიზნების, მეთოდების და სტრატეგიების ისეთ ცვლილებას, რომ აღსაზრდელს საშუალება მიეცეს, სწავლა-აღზრდის პროცესში გამოიყენოს და განიმტკიცოს უკვე არსებული ჩვევები და განვიითაროს სხვა, მისთვის საჭირო უნარები.

პროგრამის მოდიფიკაციის მიზნით დასაშვებია: სასწავლო-სააღმზრდელო პროგრამის გამარტივება, აქტივობისთვის განკუთვნილი დროის ცვლილება, აღსაზრდელის მიერ შესასრულებელი აქტივობები დაიყოს ეტაპებად, რომლებიც დეტალურად არის განხილული.

სტატიაში ცალკე არის განხილული, თუ როგორ უნდა შეძლოს აღმზრდელმა სპეციალური საჭიროების მქონე ბავშვი ჩართოს სასწავლო-განმავითარებელ აქტივობებში.

ბალის აღმზრდელ-პედაგოგის ამოცანაა, სასწავლო-სააღმზრდელო პროცესი სასწავლო გეგმის შესაბამისად ისე წარმართოს, რომ იმავდროულად მოარგოს აღსაზრდელის ინდივიდუალურ შესაძლებლობებს და ინტერესებს. სწავლა-აღზრდის პროცესში ინდივიდუალური თავისებურებების გათვალისწინება კიდევ უფრო აქტუალური ხდება, თუ აღმზრდელს ჯგუფში განსაკუთრებული საჭიროების მქონე აღსაზრდელი ჰყავს. ხშირად იმის გამო, რომ პროგრამით გათვალისწინებული მოთხოვნები განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე აღსაზრდელის შესაძლებლობებს და განვითარებაში არსებულ პრობლემებს არ ითვალისწინებს, საჭირო ხდება მასში ცვლილებების შეტანა, ანუ აღსაზრდელის საჭიროებების გათვალისწინებით, მისი მოდიფიკაცია.

ჯგუფის პროგრამის მოდიფიცირება გულისხმობს აღსაზრდელის ინდივიდუალური საჭიროების გათვალისწინებით პროგრამის შინაარსის, სასწავლო-სააღმზრდელო მიზნების, მეთოდების და სტრატეგიების ისეთ ცვლილებას, რომ აღსაზრდელს საშუალება მიეცეს, სწავლა-აღზრდის პროცესში გამოიყენოს და განიმტკიცოს უკვე არსებული ჩვევები და განვიითაროს სხვა, მისთვის საჭირო უნარები.

ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ აღსაზრდელს შეიძლება სხვადასხვა სახის სასწავლო-სააღმზრდელო საჭიროება ჰქონდეს, მაგრამ პროგრამით გათვალისწინებული მიზნებიდან და ამოცანებიდან მხოლოდ ნაწილი მოითხოვდეს ინტენსიურ ცვლილებას და მის საჭიროებაზე მორგებას.

აღმზრდელი ვალდებულია, კონკრეტული ბავშვის საჭიროების გათვალისწინებით შეადგინოს ინდივიდუალური სასწავლო-სააღმზრდელო პროგრამა, რომელშიც დასახული მიზნები და ამოცანები სხვა აღსაზრდელების საპროგრამო მიზნებისგან განსხვავებული იქნება. მთავარია, ინდივიდუალურ გეგმაში წარმოდგენილი მიზნები ჯგუფის პროგრამით გათვალისწინებულ საერთო აქტივობებს და რუტინას შეესაბამებოდეს.

მაგალითად, ზოგადი პროგრამით აღმზრდელს დაგეგმილი აქვს, ბავშვებს ასწავლოს მოზაიკით თამაში. ისინი სურათზე მოცემული ნიმუშის მიხედვით ააწყობენ მარტივ ფიგურებს (ყვავილს, სოკოს, ხეს და ა. შ.). განსაკუთრებული საჭიროების მქონე აღსაზრდელის ინდივიდუალური მიზანია, ისწავლოს სხვადასხვა საგნის ფერების (მაგ., წითელი და მწვანე) მიხედვით დაჯგუფება. ამ შემთხვევაში ბავშვს, რომელსაც განსაკუთრებით უჭირს ჯგუფის საერთო დავალების შესრულება, აღმზრდელმა შეიძლება სთხოვოს მოზაიკის 4 ფერის დილებიდან აარჩიოს და ერთად დააღაგოს ჯერ წითელი, ხოლო შემდეგ მწვანე დილები. იმისათვის, რომ ინდივიდუალური მიზანი მაქსიმალურად მიუახლოვოს ჯგუფის საერთო აქტივობას, მასწავლებელი აღსაზრდელს მოგროვებული დილების მოზაიკის დაფაზე ერთ მწკრივად განლაგებაში ფიზიკურად ეხმარება.

ამდენად, ინდივიდუალური სასწავლო-სააღმზრდელო მიზნებს და ამოცანებს კონკრეტული აქტივობების შესრულების პროცესში უნდა მივაღწიოთ. საამისოდ, მათი დაგეგმვისას, აღმზრდელმა წინასწარ უნდა განსაზღვროს, რომელ აქტივობაში რა სახით ჩაერთვება განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე აღსაზრდელი, რას გააკეთებს და ინდივიდუალური მიზნით გათვალისწინებული ამოცანის შესრულებისთვის რა დახმარების გაწევა დასჭირდება.

მაგალითი: სადილის შემდეგ დაგეგმილია ზღაპრის მოსმენა და თხრობა. განსაკუთრებული საჭიროების მქონე ბავშვმა, რომელსაც მეტყველების პრობლემა აქვს, ინდივიდუალური გეგმის მიხედვით უნდა მიაღწიოს, ვთქვათ, დაასახელოს სურათი ან მარტივ კითხვაზე გასცეს ერთსიტყვიანი პასუხი. შესაბამისად, მასწავლებელმა წინასწარ უნდა იცოდეს, სად და როდის ჩაერთვება აღსაზრდელი აქტივობაში და რა შეკითხვას დაუსვამს ერთსიტყვიანი პასუხის მისაღებად. ვთქვათ, მასწავლებელი ზღაპარს დიდი ილუსტრირებული წიგნიდან კითხულობს, რასაც ბავშვებიც უყურებენ. რადგან ჭარბი ხეპირმეტყველებითი აქტივობა არათუ განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე, სხვა ბავშვებისთვისაც უინტერესო და მოსაბეზრებელია, აღმზრდელი თან სურათზე აჩვენებს იმას, რასაც უკითხავს, შემდეგ კი შეკითხვებს უსვამს. ამ მომენტში მას შეუძლია სთხოვოს განსაკუთრებული საჭიროების მქონე აღსაზრდელს,

დაასახელოს სურათზე მის მიერ მითითებული საგანი, ან დაუსვას მარტივი შეკითხვა, რაზეც ერთი სიტყვით უპასუხებს.

პროგრამის მოდიფიკაციის მიზნით დასაშვებია:

- **სასწავლო-სააღმზრდელო პროგრამის გამარტივება:** ბავშვის საჭიროებების გათვალისწინებით აღმზრდელს შეუძლია გამარტივოს ნაწარმოებების (ლექსი, მოთხრობა, ზღაპარი და ა. შ.) შინაარსი; შეამციროს მისი მოცულობა, რთული და უცხო სიტყვები ჩაანაცვლოს მარტივი, ბავშვისთვის ადვილად გასაგები სიტყვებით.

- **აქტივობისთვის განკუთვნილი დროის ცვლილება:** იმის გათვალისწინებით, რომ განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე ბავშვს უჭირს დიდი ხნის განმავლობაში (10-15 წთ) ერთ დავალებაზე ფოკუსირება (მაგ., ხატვა, კუბიკების აწყობა, ზღაპრის მოსმენა და ა. შ.), აღმზრდელმა მისი ყურადღება უნდა გადაიტანოს რომელიმე სხვა საგანზე, რაც მას მცირე ხნით შესვენების საშუალებას მისცემს. გასათვალისწინებელია, რომ რუტინული აქტივობების შესრულების, ჭამის, ჩაცმის დროს ან ტუალეტის გამოყენებისას, განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე ბავშვს, ჯგუფის სხვა აღსაზრდელებთან შედარებით, უფრო მეტი დრო სჭირდება.

- **აღსაზრდელის მიერ შესასრულებელი აქტივობები დაიყოს ეტაპებად.** განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე ბავშვისთვის მეტად მნიშვნელოვანია ამოცანის შესრულებასთან დაკავშირებული კონკრეტული მითითებების მიცემა. აღმზრდელმა დაწვრილებით უნდა აღწეროს მოქმედების შესრულების თანმიმდევრობა და საჭიროების შემთხვევაში ბავშვს მის შესრულებაში დაეხმაროს. მაგალითად, მასწავლებელს დაგეგმილი აქვს, ბავშვებს პლასტილინისაგან გამოაძერწინოს 3-4 ნაწილისგან შემდგარი ფიგურა, ვოქვათ, ვაშლი. განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე ბავშვს შეიძლება გაუჭირდეს შესასრულებელი ეტაპების თანმიმდევრობის დაცვა – პლასტილინის დამრგვალება, ყუნწის, ფოთლის გამოძერწვა, მათი ერთმანეთთან მიერთება და ა.შ. ასეთ შემთხვევაში მასწავლებელი სიტყვიერად უხსნის ყოველ მომდევნო ეტაპზე შესასრულებელ აქტივობას და, თუ დასჭირდა, ეხმარება კიდევ.

სასწავლო-სააღმზრდელო პროცესში აღმზრდელს შეუძლია მიმართოს ვერბალურ, ანუ სიტყვიერ მითითებას, მოდელირებას, ანუ ქცევის დემონსტრირებას და ფიზიკურ დახმარებას.

ვერბალური, ანუ სიტყვიერი მითითება გულისხმობს ბავშვის მიერ დავალების შესრულებისთვის დამატებითი სიტყვიერი მითითებების მიწოდებას, შეკითხვის დასმას. ვერბალური მითითება უნდა იყოს მარტივი, ორ-სამ სიტყვიანი, რომელთა მნიშვნელობას ბავშვი კარგად უნდა იგებდეს. ამასთან, მითითებები ნელი ტემპით და მკაფიო გამოთქმით უნდა მიეწოდოს, თანაც მაშინ, როცა ბავშვის ყურადღება უფროსისკენაა მიპყრობილი.

განსაკუთრებული საჭიროების მქონე აღსაზრდელი შეკითხვასა და მოთხოვნაზე რეაქციას ხშირად აგვიანებს, ამიტომ აღმზრდელმა სიტყვიერი მითითების შემდეგ მოქმედების დასაწყებად ან პასუხის გასაცემად დამატებითი დრო უნდა მისცეს და ბავშვის რეაქციას მოთმინებით დაელოდოს.

მოდელირება ანუ ქცევის დემონსტრირება. ბავშვს სიტყვიერი მითითებების შესრულება თუ უჭირს, აღმზრდელი საჭირო აქტივობას თავად ასრულებს, აჩვენებს, როგორ სრულდება კონკრეტული მოქმედება და ბავშვს სთხოვს, გაიმეოროს. მოდელირება უფრო ეფექტურია, თუ ქცევას სიტყვიერი მითითებებიც ახლავს.

ფიზიკური დახმარება გულისხმობს ქცევის შესრულებისთვის ბავშვთან ერთად აქტივობაში თანამონაწილეობას - ფიზიკურად ხელზე ხელის მოკიდებით (მაგალითად, გაფერადების, ჭამის დროს), ან სტიმულირებისთვის პერიოდულად ბავშვის ხელზე შეხებას. მასწავლებელმა ამა თუ იმ მოქმედების შესრულებისას აღსაზრდელის დამოუკიდებლობის ხარისხი რომ გაზარდოს, სასურველია, დამხმარე საშუალებების გამოყენებით შეამციროს ფიზიკური დახმარების გაწევის საჭიროება.

დღის განმავლობაში ჩასატარებელ სასწავლო-საადამიანურ და რუტინულ აქტივობათა თანმიმდევრობას ჯგუფის ცხრილი განსაზღვრავს. მას ბავშვების ინტერესების და მოთხოვნილებების შესაბამისად ცვლის მასწავლებელი. თუ ჯგუფში განსაკუთრებული საჭიროების მქონე ბავშვია, შესაძლოა, დღის განრიგში გასათვალისწინებელი გახდეს შემდეგი ცვლილებები:

- ზოგიერთი ჯგუფური აქტივობის ხანგრძლივობის შემცირება;
- დასვენების (რელაქსაციის) დროის ხანგრძლივობის ან მისი სიხშირის გაზრდა მათთვის, ვინც მალე იღლება;
- ბავშვის ინდივიდუალური კვების რეჟიმით უზრუნველყოფა;
- აღსაზრდელისთვის დასწრების ინდივიდუალური გრაფიკის შემუშავება; (ბავშვის საჭიროებებიდან გამომდინარე, მთელი დღის ნაცვლად, მან შეიძლება ბაღში იაროს 2-3 საათით დღის განსაზღვრულ მონაკვეთში, ან ნახევარი დღე.

თითოეული აღსაზრდელის საჭიროების შესახებ დეტალური ინფორმაცია მოცემულია ინდივიდუალურ სასწავლო პროგრამაში, რომელიც ითვალისწინებს კონკრეტული ბავშვის განსაკუთრებულ საჭიროებებს და საშუალებას იძლევა, ზოგადი პროგრამა ადაპტირდეს და შეიცვალოს ისე, რომ ბავშვი საკუთარი შესაძლებლობების ფარგლებში მაქსიმალურად ჩაერთოს დღის განმავლობაში დაგეგმილ სასწავლო-საადამიანურ აქტივობებში.

ლიტერატურა:

1. დოლიძე ხ., ცინცაძე ნ., კუხალაშვილი თ., ჯიჯავაძე ნ., ბალანჩივაძე ი., გრიგოლია ი., აბაკელია ნ. – ბავშვების ადამიანურ-პედაგოგის სახელმძღვანელო, თბილისი. 2015 წ.
2. ვაისი თომას - „ბავშვები განსაკუთრებულ ზრუნვას რომ საჭიროებენ. გამომცემლობა „აწმყო“, თბილისი. 2001 წ.
3. „ინკლუზიური სკოლამდელი განათლება“ - სამაგალითო შემთხვევები, საქართველოს პორტიჯის ასოციაცია, თბილისი, 2016 წ.
4. „ინკლუზიური, სწავლისადმი კეთილგანწყობილი გარემო“, ბიბლიოთეკა-კულტურული ცენტრი უნარშეზღუდულთათვის, „თანადგომა“, თბილისი, 2005წ.

Дали Путкарадзе, Ягор Баланчивадзе

Изменение существующей программы в дошкольных учреждениях и привлечение ребенка к особым образовательным потребностям в учебно-воспитательной деятельности.

Резюме

В статье рассматривается ребенок с особой образовательной потребностью, для которого требуется модификация существующей программы. Модификация групповой программы связана с изменением содержания программы, учебных и образовательных целей, методов и стратегий, которые ребенок сможет использовать и улучшать существующие привычки и развивать навыки, необходимые для обучения.

В целях модификации программы разрешено: Упрощение программы обучения, изменение времени, предназначенного для деятельности, и мероприятия, которые должны выполняться ребенком, будут разделены на этапы, которые будут обсуждаться подробно.

В статье рассматривается индивидуально, как следует привлекать опекуна к ребенку с особыми потребностями ребенка в учебно-воспитательной деятельности.

СОП - специальная образовательная потребность

Dali Putkaradze, Igor Balanchivadze

Modifying the existing program in preschool institutions and involve the child with a special educational need in training-learning activities

Abstract

The article discusses a child with a special educational need, for whom is required the modifying of the existing program. Modification of the group program involves a change of program content, learning and educational goals, methods and strategies that the child will be able to use and enhance the existing habits and develop the skills needed for the learning and training process.

For the purpose of modification of the program it is permitted: Simplification of training-educating program, change of time intended for activity, and the activities to be carried out by the child will be divided into stages that are discussed in detail.

The article discusses individually, how should involve the caretaker a child with special needs child in training-educational activities.

SEN –special educational need

რეცენზენტი: პროფესორი ოლგა გუსევა

პედაგოგია Педагогика Pedagogic

ნინო ბენდელიანი

ქუთაისი, საქართველო

ინტერაქტიული სწავლა-სწავლება

ოცდამეერთე საუკუნეში ჰუმანისტური პედაგოგია მიზნად ისახავს, სწავლებას საფუძვლად დაედოს მოსწავლის პირადი გამოცდილება, პირადად მისი თვისებები და ცოდნა. სწავლების ეს ახალი მიდგომა ეყრდნობა ვასწავლოთ მოსწავლეებს ძველი და ახალი ცოდნის შედარების მეშვეობით ახალი ინფორმაციის შეგროვება, დასკვნების დამოუკიდებლად გამოტანა, დამოუკიდებლად აზროვნება.

მასწავლებლისა და მოსწავლის ახალი როლების ძიებასა და ჰუმანიზმის პრინციპებს ეყრდნობა ინტერაქტიული სწავლა-სწავლება. ის მიზნად ისახავს მასწავლებელზე ორიენტირებული ავტორიტარული სასწავლო პროცესის შეცვლას მოსწავლეზე ორიენტირებული სასწავლო პროცესით, რომელიც ითვალისწინებს აღსაზრდელის ინტერესებსა და საჭიროებებს. ინტერაქტიულ სწავლა-სწავლებას შემოაქვს პედაგოგიაში სწავლებისა და ცოდნის შეფასების ახალი სტრატეგიები, აქედან გამომდინარე, იცვლება სწავლების მიზანი. იგი ორიენტირებული ხდება არა მზა ცოდნის მიღებაზე, არამედ, უნარ-ჩვევების გამომუშავებაზე.

არქიმედეს ეკუთვნის გამოთქმა-“ვერიკა”, რაც ძველ ბერძნულ ენაზე ნიშნავს “ვიპოვე”! ამ გამოთქმას ხშირად ხმარობენ სიხარულის გამოსახატავად, რთული ამოცანის ამოხსნის შემთხვევაში.

ძველ საბერძნეთში ვერისტიკაში იგულისხმებოდა სწავლების სოკრატესეული მეთოდი, როდესაც მასწავლებელს მოსწავლე მიჰყავს რომელიმე ამოცანის ამოხსნისკენ, სათანადო შეკითხვების დასმის გზით. ხშირად ეს მეთოდი შეიძლება ემყარებოდეს ინტუიციასაც.

განსაკუთრებულ ხაზს უსვამს სწავლას სოციალურ კონტექსტში კონსტრუქტივიზმის თეორია.

კონსტრუქტივიზმის ძირითადი იდეაა ძველი და ახალი ცოდნის შეჯერების მეშვეობით ვასწავლოთ მოსწავლეებს ახალი ინფორმაციის მოპოვება, დასკვნების დამოუკიდებლად გამოტანა, დამოუკიდებლად აზროვნება, ცოდნის კონსტრუირება-შენება.

ანსხვავებენ ცოდნის ორ სახეს: ერთი მხრივ, აქტიური სწავლა-სწავლების პროცესში კონსტრუირებულ, კვლევა-ძიების შედეგად მიღებულ ცოდნასა და, მეორე მხრივ, ფაქტობრივ,

პასიურად შექმნილ ცოდნას. როდესაც სწავლა-სწავლების პროცესი მოსწავლის კვლევითი ინტერესებისაკენ არის მიმართული, მოსწავლეს უვითარდება კრიტიკული და შემოქმედებითი აზროვნება, ინფორმაციის მოპოვების, პრობლემათა გადაჭრისა და კომუნიკაციის უნარები.

ლევ ვიგოტსკი, რუსი ფსიქოლოგი, კონსტრუქტივიზმის ერთ-ერთი წარმომადგენელია. იგი ფიქრობდა, რომ მოსწავლე არის პატარა შეგირდი, რომელსაც მასწავლებელი ეხმარება გამოცდილებების მიღებაში.

მასწავლებელმა სასურველია გაითვალისწინოს: აღსაზრდელის კოგნიტური განვითარება საჭიროებს როგორც ფიზიკურ, ისე სოციალურ სტიმულაციას.

აზროვნების განვითარებისათვის მნიშვნელოვანია სოციალური ინტერაქცია.

ბავშვების სწავლება-განვითარება უნდა ხდებოდეს უახლოეს ზონაში.

მასწავლებელმა კლასში ისეთი სიტუაცია უნდა შექმნას, რომ მოსწავლე აქტიურად ჩაერთოს პრობლემის გადაწყვეტის პროცესში, მაგრამ საჭიროების შემთხვევაში დახმარება უნდა გაუწიოს გზამკვლევაში.

პედაგოგები სწავლა-სწავლების პროცესში ძირითადად ლოგიკურ აზროვნებას იყენებენ. ვფიქრობ, უმჯობესია, სასწავლო პროცესში ლოგიკურ აზროვნებასთან ერთად კრიტიკული აზროვნებაც გამოვიყენოთ, რადგან კრიტიკული აზროვნების დროს, შესაძლებელია, პრობლემის გადაჭრის რამდენიმე გზის პოვნა.

ლოგიკური აზროვნების შემთხვევაში, პრობლემა წინასწარ არის ცნობილი, ხოლო კრიტიკული აზროვნების დროს პრობლემა გამოსამქლავნებელი და დასადგენია.

ახლებურად ხედვისა და პრობლემათა გადაჭრის ორიგინალურობისთვის, მნიშვნელოვანია, შემოქმედებითი აზროვნება, იმდენად, რამდენადაც მანამდე არარსებული გზის პოვნის უნარს ააქტიურებს აღსაზრდელებში. შემოქმედებითი აზროვნების განმსხვავებელ ნიშნად ითვლება იდეათა ახლებური კავშირებისა და შესაბამისობების პოვნა. თანამედროვე პედაგოგიკაში უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება სწავლების პროცესში შემოქმედებითი გარემოს შექმნას.

კლასში მოსწავლეებს ხშირად ეშინიათ, რომ საკუთარი აზრის გამოთქმის დროს შეცდომას დაუშვებენ, ამიტომ ისინი თავს იკავებენ აზრის გამოთქმისას.

აღსაზრდელების სასწავლო პროცესში ჩართვის ერთ-ერთი ძირითადი საშუალებაა ჯგუფური მუშაობა. მისი მეშვეობით პრობლემის გადაჭრის გზის ძიება უფრო მარტივია. ამ დროს, სასურველია, მხარი დაეჭვიროთ ფანტაზიას. აუცილებელია, რომ სწავლების პროცესში ჩაერთოთ მოსწავლეების წარმოსახვა.

ინტერაქტიული სწავლების ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული მეთოდია დისკუსია, რომლის გამოყენებაც ზრდის მოსწავლეთა ჩართულობას სასწავლო პროცესში და ხელს უწყობს მათში თანამშრომლობითი უნარების განვითარებას. დისკუსიის მეშვეობით, შესაძლებელია, იდეების, შეხედულებების მტკიცებულებების ურთიერთგაცვლა ჭეშმარიტების დასადგენად.

გაკვეთილზე დისკუსია შეიძლება წარიმართოს: თანამშრომლობითი, ჯგუფური მუშაობის დროს მოსწავლეებს შორის;

მასწავლებელსა და მოსწავლეებს შორის, მთელი კლასის მონაწილეობით.

დისკუსიის მიზანია, დაეხმაროს მოსწავლეებს საკუთარი აზრის აქტიურად გამოხატვაში;

კრიტიკული აზროვნების ჩამოყალიბებაში; სხვების აზრის გათვალისწინებასა და კონსენსუსის უნარის გამომუშავებაში;

სხვათა მოსაზრებების და შეხედულებების საფუძველზე ცოდნის გაღრმავებაში;

კომუნიკაციის უნარის გამომუშავებაში.

მასწავლებელმა დისკუსიის დროს ნათლად უნდა განსაზღვროს გაკვეთილის მიზანი. ის არ უნდა ჩაერიოს დისკუსიის შინაარსობრივ მხარეში. მან ხელი უნდა შეუწყოს მოსწავლეების დისკუსიაში ჩართვას, მისცეს მოსწავლეებს საკუთარი აზრის გამოთქმის შესაძლებლობა, აკონტროლოს, რომ მოსწავლეებმა მოუსმინონ ერთმანეთს, არ გადაუხვიონ სადისკუსიო თემას და დაიცვან რეგლამენტი.

მასწავლებლის მოვალეობაა არა რომელიმე კონკრეტული პოზიციის დაკავება, არამედ, დისკუსიის წარმართვა ისე, რომ დიალოგში განსახილველ საკითხთან დაკავშირებით, კონკრეტული აზრი გამოიკვეთოს.

ინტერაქტიული სწავლა-სწავლება ხელს უწყობს მოსწავლეთა უშუალო კომუნიკაციას და ინტერაქციას. საერთო წარმატება სწრაფად მიიღწევა, როდესაც სწავლა ერთობლივად იგეგმება, რესურსები ნაწილდება, ურთიერთდახმარებას, გამხნეებას და შექებას აქვს ადგილი.

ლიტერატურა:

1. ჯ.დ.ჰოუკინსი.1985 .წ.სოციალური განვითარების მოდელი
2. ბ. ჰ.სმიტი .2000.წ.”სოციო-ემოციური სწავლის განვითარება”
3. მ.ფირჩხაძე “კრიტიკული აზროვნების განვითარება სწავლებისას”

Нино Бенделиани

Интерактивное учение - обучение

Резюме

В XXI веке гуманитарная педагогика ставит целью за основу обучения брать личный опыт ученика, его качества и знания. Этот новый подход опирается на том, чтобы научить ученика собирать информацию, самостоятельно делать выводы, самостоятельно мыслить, с помощью сравнения старых и новых знаний. Учение - обучение в процессе обучения максимально учитывает интересы учеников, поощряет их, чтобы они смогли анализировать, интерпретировать явления и понятия

Nino Bendeliani**Interactive Learning - Teaching**

Abstract

In the 21st century humanistic pedagogy aims to teach on the basis of the student's personal experiences, their personal qualities and knowledge. The new approach to learning is based on collecting new information with the help of comparison of old and new knowledge, collecting new information, making conclusions independently, and thinking independently. Interactive learning-teaching involves considering the students' interests in the teaching process, encouraging them to be able to analyze facts, events and concepts, and interpret them.

რეკონსენტი: პროფესორი ლელა თავდგირიძე

ინტელექტუალური და პრაქტიკული სწავლება

ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენებას დიდი ხნის ისტორია აქვს. ცოდნას მაშინ აქვს ღირებულება, როცა მოსწავლეს, სტუდენტს შეუძლია მისი პრაქტიკაში გამოყენება. სამწუხაროდ, ხდება ისე, რომ სტუდენტს აქვს ცოდნა, მაგრამ ვერ იყენებს მას. სწორედ ამ პრობლემაზეა ნაშრომში საუბარი.

სწავლის მიზანია, სასკოლო თამაშების და შრომის პრაქტიკული უნარების გამოყენებით მოსწავლეებს დაანახოს პრაქტიკული სწავლების აუცილებლობა.

სამწუხაროა ის ფაქტი, რომ დღესაც ბევრმა არ იცის პრაქტიკული აქტივობის ინტელექტუალური მნიშვნელობის შესახებ.

წარმოდგენა იმისა, რომ ცოდნა რაღაც უფრო მაღალი წყაროდან არის ნაწარმოები ვიდრე ეს პრაქტიკული ქმედებაა და რომ ის უფრო მაღალი და სულიერი ღირებულებისაა დიდი ხნის ისტორია აქვს. ამ ისტორიას მიყვავართ გამოცდილებისა და აზროვნების კონცეფციების პლატონისა და არისტოტელესეულ განსაზღვრებამდე. მართალია, ამ ორ მოაზროვნეს მრავალი საკითხისადმი განსხვავებული დამოკიდებულება ჰქონდათ, მაგრამ ერთ რამეში მათი აზრი ემთხვეოდა. ისინი გამოცდილებას წმინდა პრაქტიკულ დამოკიდებულებასთან და შესაბამისად, მატერიალურ ინტერესებთან აიგივებდნენ, ადამიანის სხეულს კი მის ორგანოსთან ცოდნა კი ცალკე განიხილებოდა, რომელიც თავისთავად არსებობდა პრაქტიკული მიმართების ფლობის გარეშე და მის წყაროდ მხოლოდ არამატერიალური გონი მოიაზრებოდა. ამ თვალსაზრისით ის დაკავშირებული იყო სულიერ და იდეალურ ინტერესებთან. ე.ი. იგულისხმებოდა, რომ გამოცდილება ყოველთვის გულისხმობდა რაღაცის ნაკლებობას, საჭიროებას, სურვილს. რაციონალური ცოდნა, მეორე მხრივ, ითვლებოდა სრულყოფილ და ყოველისმომცველად თავისივე ფარგლებში. გამომდინარე აქედან, პრაქტიკული ცხოვრება განიხილებოდა, როგორც მუდმივი დინების პირობებში მყოფი რამ, ხოლო ინტელექტუალური ცოდნა მოიცავდა მუდმივ ჭეშმარიტებას. ადამიანმა, რომელიც მხოლოდ გამოცდილებას ენდობა, არ იცის, რაზეა დამოკიდებული, რადგან გამოცდილება იცვლება სხვადასხვა ადამიანის, დროის, რომ

არაფერი ვთქვათ, სხვადასხვა ქვეყნის მიხედვით. გამოცდილების შედეგად წარმოიქმნება უთანხმოებები, მოსახრებებისა და ქმედებების კონფლიქტები თვითონ ინდივიდის შიგნით და ინდივიდებს შორის. გამოცდილებიდან არ გამომდინარეობს რწმენის სტანდარტი, რადგან გამოცდილების უშუალო თვისებაა საპირისპირო რწმენის წარმოჩინება, რაზეც ადგილობრივი ტრადიციების მრავალფეროვნება მიუთითებს გამოცდილების ლოგიკური არსი ასეთია: ნებისმიერი რამ შეიძლება ჩაითვალოს ჭეშმარიტად და მისაღებად კონკრეტული ინდივიდისათვის, თუ მისი გამოცდილება დაარწმუნებს მას იმაში, რომ ეს არის ჭეშმარიტი და კეთილი კონკრეტულ ადგილსა და დროში. და ბოლოს, პრაქტიკა პირდაპირ კავშირშია გამოცდილების საჭიროებასთან. კეთება გამომდინარეობს საჭიროებიდან და მიზნად რაიმეს ცვლილებას ისახავს. რაღაცის წარმოება და შექმნა რაიმეს სახეცვლილებას გულისხმობს. რაიმეს მოხმარებაც ცვლილებას ნიშნავს. ცვლილებისა და მრავალფეროვნების მრავალი თავისებურების რაიმეს კეთებას, მაშინ როდესაც რაიმეს ცოდნა ისევე მუდმივია, როგორც მისი ობიექტი. საგნის ინტელექტუალური და თეორიული ცოდნა ნიშნავს გაცდევ ცვალებადობის, განსხვავებულობის და შემთხვევითობის ფარგლებს, ჭეშმარიტებას ნაკლი არა აქვს. მას არ ეხება გრძობათა სამყაროს ცვალებადობა. მას კავშირი აქვს უკვდავსა და უნივერსალურთან. გამოცდილების სამყარო შეიძლება გაკონტროლდეს, მოწესრიგდეს და დასტაბილურდეს მისი გონების კანონების საგნად ქცევის შემთხვევაში. არ იქნებოდა სწორი, რომ ვთქვათ, რომ ეს განსხვავებები სრულად გვხვდება თავის ტექნიკურ გამოხატულებაში, მაგრამ, ამ მიდგომებმა ძირფესვიანად შეცვალა კაცობრიობის აზროვნება და განათლებასთან დაკავშირებული იდეები. გამოცდილებისა და გონის, პრაქტიკისა და ინტელექტის ღირებულებების სათანადო შეფასებამ ყველაფერს თავისი ადგილი მიუჩინა.

პრაქტიკული აქტივობები შესაძლოა იყოს ინტელექტუალურად შეზღუდული. სწორედ ბავშვობა და ახალგაზრდობა და სკოლის ასაკი წარმოადგენს იმ პერიოდს, როდესაც უნდა დავარგულოდოთ აღნიშნული პირობები. გამოცდილება ძირითადად შედგება აქტიური ურთიერთობებისგან, ადამიანსა და მის ბუნებრივ და სოციალურ გარემოს შორის. ზოგჯერ ინიციატივა ამ აქტივობაში გარემოს მხარეს არის. ადამიანი უბრალოდ მისი ზეგავლენის ქვეშე ექცევა, იყენებს მას ან ზარალდება მის გამო. სხვა შემთხვევაში გარემო არსებული საგნებისა და ადამიანების ქცევას მიყვაროთ ინდივიდის აქტიურობის წარმატებულ ტენდენციებამდე, რის შედეგადაც ის იღებს სასურველ შედეგებს. ადამიანის მოქმედება და მის გარემო მყოფი საგნები მნიშვნელობას იძენენ იმ ხარისხით, რა ხარისხითაც ყალიბდება კავშირი იმას, რაც კონკრეტული ადამიანის თავს ხდება და, იმას შორის, რასაც ეს ადამიანი საპასუხოდ აკეთებს, და პირიქით იმას, რასაც ეს კონკრეტული ადამიანი აკეთებს თავისი გარემოს მიმართ და იმას შორის, რასაც ამის საპასუხოდ გარემო მოიმოქმედებს მის მიმართ. შედეგად ადამიანი შეიცნობს თავის თავს, ზოგადად ადამიანს და გარემო სამყაროსაც. მიზანდასახული განათლების, ანუ სასკოლო სწავლების ვალია შექმნას ისეთი გარემო, სადაც ეს ურთიერთობა შედგება, ხოლო შედეგი იქნება იმ მნიშვნელობების აღქმა, რაც იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ ისინი თავის მხრივ შემდგომი განათლების ინსტრუმენტები ხდებიან. როგორც არაერთხელ აღვნიშნეთ, სკოლის გარეთ აქტივობა ისეთ პირობებში მიმდინარეობს, რომელიც არ არის შეგნებულად მორგებული იმისთვის, რომ ეფექტური ინტელექტუალური მოქმედების გაგების და ფორმირების ფუნქციის განვითარება

მოხდეს. უამრავი გარემოება ზღუდავს მათი სასიცოცხლო და ჭეშმარიტი მნიშვნელობის გაგებას. შედეგად ბევრი უნარი განუვითარებელი რჩება, ან არასწორი მიმართულებით ვითარდება, სკოლის მოვალეობა ის კი არ არის, რომ ახალგაზრდა აქტიური გარემოდან გადაიყვანოს სხვა ადამიანების დაგროვებული ცოდნის იძულებით შესწავლის გარემოში, არამედ სკოლის ვალია მოსწავლეები გადაიყვანოს შემთხვევითი აქტივობების გარემოდან ისეთ გარემოში, სადაც აქტივობები შერჩეულია სწავლის მეგზურობის ფუნქციით. იმ გაუმჯობესებული მეთოდების ზედაპირული შესწავლაც კი, რომელთაც უკვე დაიმკვიდრეს თავი განათლებაში და ეფექტურ შედეგებამდე მიგვიყვანა. გვაჩვენებს, რომ ყერდნობა არა ინტელექტუალურის დაპირისპირებას აქტიურ ქმედებასთან, არამედ აქტიური, ანუ პრაქტიკული ქმედების ინტელექტუალიზირებას.

ის ცვლილებები, რაც სოციალურ ცხოვრებაში ხდება, იმ აქტივობების უზარმაზარ არჩევანს გვთავაზობს, რაც სასკოლო თამაშებისა და შრომების ინტელექტუალიზებას მოახდენს. როდესაც გავიხსენებთ იმ სოციალურ გარემოს, რომელშიც უწევდათ ცხოვრება ძველ ბერძნებსა და შუა საუკუნეების ხალხებს, და რომელშიც პრაქტიკული საქმიანობა უმეტესად ატარებდა რუტინულ, გარედან თავს მოხვეულ და ხანდახან მონურ ხასიათსაც, გასაკვირი არ არის, რომ განმანათლებლებმა ზურგი აქციეს მათ, როგორც ინტელექტის კულტივირებისთვის შეუფერებელ გარემოს. მაგრამ ახლა, როცა საოჯახო საქმიანობა, სოფლის მეურნეობა, წარმოება, ტრანსპორტირება და კომუნიკაცია კავშირშია გამოყენებითი მეცნიერების უამრავ საკითხთან, საქმე სულ სხვაგვარად დგას.

სამწუხაროა, რომ დღეს ბევრმა არ იცის საკუთარი პრაქტიკული აქტივობის ინტელექტუალური მნიშვნელობის შესახებ. მაგრამ ეს ფაქტი კიდევ ერთ მიზეზზე მიგვითითებს, თუ რატომ უნდა გამოიყენოს სკოლამ კონკრეტული საქმიანობები იმისთვის, რომ მისცეს მომავალ თაობას შესაძლებლობა შეიძინოს გაგების უნარი, რისი დეფიციტიც დღეს ჯერ კიდევ არის. ასეთი მიდგომა შესაძლებლობას მისცემს ახალგაზრდებს თავის მისწრაფებებს გააზრებულად მისდიონ და არა - ბრმად.

ლიტერატურა:

1. ჯონ დიუი, „დემოკრატია და განათლება“.
2. რ. ბალანჩივაძე, ვ. ასათიანი „პედაგოგიკის ფილოსოფიური საფუძვლები“.
3. ზურაბ კაკაბაძე, „ფილოსოფიური საუბრები“, თბ., 1989 წ.

ნათო დვალი**Интеллектуальное и рациональное обучение
Резюме**

Использование знаний в практике имеет долгую историю. Знание тогда имеет значение, когда ученик может использовать его рациональным образом. К сожалению, бывает, что у ученика есть знания, но он не может их использовать. Это именно то, о чем говорится в исследовании.

Цель исследования - показать учащимся, использующим практические трудовые навыки и школьные игры, необходимость рационального обучения.

К сожалению, многие до сих пор не знают об интеллектуальной важности рациональной деятельности.

Nato Dvali**Intellectual and Practical learning
Abstract**

The using of knowledge practical learning has great history. The knowledge has value when pupil, student has ability to use this in reality. Unfortunately sometimes student has knowledge, is educated but can not use this possibilities.

In my article I have spoken this problem.

The aim of school is the using of school games and using abilities of work seemed pupils the necessity of practical learning.

It's very bad this fact that a lot of people do not know the important meaning of intellectual and practical learning.

რეცენზენტი: პროფესორი ოლგა გუსევა

ტრანსფერი

მოსწავლე მაშინაა წარმატებული და მოქნილი აზროვნების მქონე, თუ მას შეუძლია ერთგვარ სიტუაციაში ნასწავლის სხვაგვარ, განსხვავებულ სიტუაციაში გამოყენება. ამას ტრანსფერს უწოდებენ. აზროვნებას ახასიათებს ტრანსპოზიციის, ანუ გადატანის უნარი. მას შემდეგ, რაც მოსწავლე გადაჭრის ამოცანას, აღარ გაუჭირდება ანალოგიური ამოცანის გადაჭრა, თუ ნასწავლ ხერხს გამოიყენებს, ანუ ტრანსფერს. მაგალითად, ისტორიაში ნასწავლ მასალას გამოიყენებს ქართულის გაკვეთილზე, მათემატიკაში ნასწავლს გამოიყენებს ფიზიკის გაკვეთილზე ან სკოლის გარეთ.

მასწავლებელმა მოსწავლეებს მათემატიკა მარტო იმისთვის კი არ უნდა ასწავლოს, რომ სწორად ამოხსნას მაგალითი და ნიშანი მიიღოს, არამედ იმისთვის, რომ შეძლოს გადასახადების გააზრება, ოჯახის ბიუჯეტის გონივრულად დაგეგმვა. განათლება ვერ შეასრულებს თავის დანიშნულებას თუ ტრანსფერი არ ასწავლა მოსწავლეებს. გარკვეული უნარის თავდაპირველი დაუფლება ხორციელდება კონკრეტული შინაარსის საფუძველზე. თუ უნარს ვავითარებთ მხოლოდ ერთი ტიპის შინაარსთან მიმართებით და არ ვითვალისწინებთ იმას, რომ ეს უნარი მოსწავლემ სხვა შინაარსთან მიმართებითაც უნდა გამოიყენოს, მაშინ მოსწავლეებს ტრანსფერის განხორციელება გაუჭირდება.

ტრანსფერი არ ხდება თავისთავად. საჭიროა სწავლების სპეციალურად დაგეგმვა იმისათვის, რომ ტრანსფერი განხორციელდეს. მას ხელს უწყობს შემდეგი პირობები:

1. ცოდნა, რომლის ტრანსფერიც ხდება უნდა იყოს მიზეზშედეგობრივი მიმართების შემცველი;
2. სწავლების პროცესში ყურადღება უნდა გამახვილდეს იმაზე, რომ შექნილი გამოცდილება შესაძლოა, გამოყენებულ იქნეს სხვა სიტუაციაში;
3. სწავლების პროცესში მოსწავლემ უნდა აღმოაჩინოს ამოცანის გადაჭრის ძირითადი პრინციპები.

ტრანსფერის უნარი არ არის თანდაყოლილი და არც თავისთავად ვითარდება. ჩვენ უნდა დავეხმაროთ მოსწავლეებს ამ უნარის შექენაში, რათა შეძლონ სკოლაში მიღებული ცოდნის

გამოყენება სრულიად განსხვავებულ ვითარებაშიც, რომელიც ჯერ არ მომხდარა. ტრანსფერი ყოველთვის თავისთავად ვერ ხორციელდება, თუკი იგი გაუაზრებლად ხდება, არცთუ დადებითი დადებითი შედეგის მომტანია. ცოდნის ბრმად გადატანა ყოველთვის შედეგის მომტანი ვერ იქნება. მასაველებელმა უნდა ასწავლოს მოსწავლეებს ტრანსფერი, ერთგვარ სიტუაციაში ნასწავლის სხვაგვარ, განსხვავებულ სიტუაციაში გამოყენება.

ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე ხშირად მჭირდება ისტორიაში ნასწავლი მასალის გახსენება. ტრანსფერის განხორციელებას მიხვეული მოსწავლისთვის სირთულეს არ წარმოადგენს აკაკი წერეთლის პოემა „თორნიკე ერისთავის“ შესწავლისას საქართველოს ისტორიიდან დავით კურაპალატის მეფობის ხანის გახსენება. ეს ხელს უწყობს ტრანსფერის განვითარებასა და საგანთა შორის კავშირის დამყარებასაც. ნიკოლოზ ბარათაშვილის „ბედი ქართლისას“ შესწავლისას მოსწავლეები იყენებენ ტრანსფერს და ისტორიაში ნასწავლ მასალას იხსენებენ. საუბრობენ კრწანისის ომზე და ავლებენ პარალელებს ისტორიულ ფაქტებსა და მხატვრულ ნაწარმოებებს შორის. იგავ-არაკებისა და ზღაპრების შესწავლისას ხშირად ვიყენებთ ტრანსფერს შექმნილი ცოდნის ყოველდღიურ ცხოვრებაში გამოსაყენებლად. მოსწავლეებს მოსწონთ დამრიგებლობითი ხასიათის ნაწარმოებები, იღებენ გამოცდილებას, მიჯნავენ ავსა და კარგს, ტრანსფერის საშუალებით მიღებულ ცოდნას იყენებენ ცხოვრებაში.

მკითხველთა კლუბში ყოველ შეხვედრაზე განვიხილავთ წაკითხულ წიგნებს, ვსაუბრობთ, ვმსჯელობთ, ვახასიათებთ პერსონაჟებს, ვაანალიზებთ მოვლენებს და ვაკავშირებთ რეალობასთან. მოსწავლეები დიდი სიამოვნებით მსჯელობენ და გამოყოფენ იმ საკითხებს, რომლებიც მათ ცხოვრებაში გამოადგებათ. ამ ყველაფრის განხორციელებაში ტრანსფერი ეხმარებათ.

ტრანსფერის განვითარებას ყველა მასწავლებელმა უნდა შეუწყოს ხელი წინასწარ დაგეგმილი სხვადასხვა ღონისძიებებით.

ბიბლიოგრაფია:

1. Barnett & Ceci : 2002.
<http://www.cam.ac.uk/research/news/what-is-knowledge-transfer>
 Perkins & Salomon : 1992

Мадонна Самнидзе**Трансфер**

Резюме

Трансфер /«Передача» - это познавательная практика, при которой знание учащегося знаниями или навыками в одном контексте позволяет им применять эти знания или навыки в другом контексте. Поскольку передача сигналов означает, что понимание учащегося позволяет им понять, как их знания могут быть релевантными и эффективно применять их за пределами оригинальных условий обучения, передача часто считается отличительной чертой истинного обучения. Передача функций различными способами. Инструкторы должны знать о негативной передаче или применении непонятной информации и понятий при изучении новых знаний.

Madona Samnidze**Transfer**

Abstract

“Transfer” is a cognitive practice whereby a learner’s mastery of knowledge or skills in one context enables them to apply that knowledge or skill in a different context. Because transfer signals that a learner’s comprehension allows them to recognize how their knowledge can be relevant and to apply it effectively outside original learning conditions, transfer is often considered a hallmark of true learning. Transfer functions in a variety of ways. Instructors should be aware of negative transfer, or the application of misunderstood information and concepts when learning new knowledge.

რეცენზენტი: პროფესორი ლ. ეკმენბეევა

ჰარმონიული აღზრდის აუცილებლობა

წინამდებარე ნაშრომი ეთმობა ჰარმონიული აღზრდის აუცილებლობას. ეს, რა თქმა უნდა, რთული პროცესია მასწავლებლის ხელმძღვანელობით. აღზრდის ჩვენ მიერ წარმოდგენილი განსაზღვრება ძირითადად შეიცავს იმ მთავარ ნიშნებს, რომლებიც აღზრდის ცნებისათვის არსებითია და თვით აღზრდის ხასიათსა და მიმართულებას გამოხატავს.

დიდი მნიშვნელობა აქვს სკოლას. როგორც კომენსკი იტყოდა, „ის ადამიანების სახელსნოა“. სკოლამ უნდა შეძლოს მოზარდის პიროვნების აღზრდა, რომელსაც ექნება ღირსების გრძნობა, რომელსაც შეეძლება აზროვნება, საკუთარი თავის დამკვიდრება. ადამიანს ყოველთვის უნდა აინტერესებდეს მეორე ადამიანის აზრი, ამის გარეშე წარმოუდგენელია ცხოვრება. განსაკუთრებულია მოზარდის დამოკიდებულება უფროს თაობასთან, რომელმაც ბევრი ნახა და იგრძნო.

როცა ჰარმონიულ აღზრდაზე ვსაუბრობთ, ვსაუბრობთ მთლიანი პიროვნების აღზრდაზე, რომელიც არის მოაზროვნე, სულით ესთეტი, აწუხებს და გრძნობს მორალს, არის ფიზიკურად ძლიერი და პატივს სცემს შრომას.

სამწუხაროდ, ასეთი მოზარდები ძალიან ცოტანი არიან და არის ან 1) ჩაკეტილი მოზარდები, 2) ჰიპერაქტიური ზნეობრივად უმსგავსო მოზარდები, 3) მოზარდები, რომლებსაც არაფერი არ აინტერესებთ.

აღზრდა ვიწრო გაგებით გულისხმობს ბავშვსა და მოზარდში პიროვნების ისეთი თვისებების ჩამოყალიბების ერთიან პროცესს, როგორცაა მსოფლმხედველობა, ზნეობა, შრომისმოყვარეობა, სამშობლოს და ერის სიყვარული, სინდისი, პატიოსნება და სხვა თვისებები. როგორც ვიცით, ჰარმონიული აღზრდა მოიცავს ხუთ ნაწილს და თითოეული ემსახურება არა მხოლოდ ადამიანის რომელიმე სპეციფიკური მხარის, არამედ მთლიანი პიროვნების ჩამოყალიბებას, რომელიც იქნება საფუძველი პიროვნების აღზრდის, მაგრამ აქაც არის პრობლემა არა მასიური პიროვნების, არამედ ინდივიდის ჩამოყალიბება, რომელსაც ექნება თავისი საზრისი.

დიდი მნიშვნელობა აქვს სკოლას. როგორც კომენსკი იტყვდა, ის „ადამიანების სახელოსნოა“. სკოლამ უნდა შეძლოს პიროვნების აღზრდა, რომელსაც შეეძლება აზროვნება, რომელიც იქნება ესთეტი, ექნება მორალი, იქნება ჯანმრთელი და პატივს სცემს შრომას.

სამწუხაროდ, დღევანდელ რეალობაში ყველაფერი წინააღმდეგობრივია. აზროვნება დაავიწყდათ. ესთეტიზმი არც იციან რა არის. მომავალი თაობა არ უყურებს „ნატურის ხეს“. სამწუხარო ის არის, რომ ვერ გეზულობენ და შრომას დაცინვით უყურებენ (26). აუცილებელია მოსწავლეს ავუხსნათ და პრაქტიკულად გავავებინოთ შრომითი ღირებულებანი.

აქტიურად ჩავრთოთ მოსწავლეები ისეთ პროექტებში, რომლებიც საზოგადოებისადმი სამსახურს მოითხოვს. ეს ხელს შეუწყობს მოსწავლეებში სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარებას და საზოგადოებრივ სამსახურში ჩართვას. მოსწავლეები, რომლებიც აქტიურად არიან ჩართულნი მსგავს საქმიანობაში უფრო ექსტრავერტულები და თავდაჯერებულები არიან.

ბავშვის ფსიქიკური განვითარების ერთ-ერთი ძირითადი ფაქტორი არის მისი ურთიერთობა უფროსებთან. ურთიერთობით ის ყალიბდება პიროვნებად. ბევრი მეცნიერი თვლის, რომ, როცა ბავშვს აკლია ურთიერთობა უფროს თაობასთან მას ყოველთვის აკლია და ჩამორჩება განვითარების ნიშნულით იმ ბავშვს, რომელიც ურთიერთობს უფროს თაობასთან. რამდენის სწავლა შეუძლია მოზარდს უფროსისაგან, ცოდნის მიღება და ცხოვრებისეული ღირებულებების სწავლა, აზროვნება. ამ ურთიერთობას შეუძლია მოზარდი აქციოს ესთეტიურ ზნეობრივ ადამიანად.

ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს საოჯახო აღზრდას. მშობელმა უნდა გააცნობიეროს და კარგად გააცნობიეროს, რომ „მშობლების კონფლიქტმა“ არ აქციოს მოზარდი მსხვერპლად. რა თქმა უნდა ეს მაშინვე არ იჩენს თავს, მაგრამ გადის დრო. ეს ყველაფერი ილექება მოზარდის ფსიქიკაში და ის ხდება უცხო. უცხო – მშობლებთან, ახლობლებთან, მეგობრებთან, მასწავლებლებთან.

მოზარდის ფსიქიკა არ არის ერთი ან ორი წლის ურთიერთობის შედეგი. ის ხანგრძლივი ურთიერთობის შედეგია.

„ვინც ერთ ან მცირედთაგან აცდუნეთ, ბრძანებს უფალი იესო ქრისტე ბავშვების შესახებ, მისთვის უმჯობესი იქნებოდა წისქვილის ქვა ჩამოეკიდათ კისერზე და ზღვის უფსკრულში ჩაეძირათ“.

ასეთი სათუთია ბავშვთან ურთიერთობა და ამავდროულად ძალიან ფრთხილი. თუ გინდა ის იყოს მოაზროვნე, საინტერესო, ზნეობრივი პიროვნება.

ჰუმანიტარული ფსიქოლოგიის თანახმად, ადამიანის ქცევას გარე მიზეზებზე მეტად შინაგანი სუბიექტური საწყისები განაპირობებენ. ამიტომ ჰუმანიტარული პედაგოგია კოგნიტური ძალების გვერდით დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს გრძნობებს, განსაკუთრებით, ესთეტიკურ გრძნობებს, შემოქმედებითი აზროვნებისა და ზოგადი შემოქმედებითი უნარების განვითარებას.

შემოქმედებითი აზროვნება ესაა აზროვნება, რომელსაც ახლავს შემოქმედებითი უნარი და ზოგადი შემოქმედებითი, მოქნილი, სხარტი, ორიგინალური აზროვნება, საკმაოდ განვითარებული ინტუიციის საფუძველზე.

აქტიური აზროვნების უმაღლესი დონე ესაა შემოქმედებითი აზროვნება. ასევე, აქტიური სწავლების უმაღლესი დონეა – შემოქმედებითი სწავლება.

სამწუხაროდ, როგორც საბჭოთა პერიოდის, ისე თანამედროვე სკოლებში შემოქმედებითობას სათანადო ყურადღება არ ექცევა. მასწავლებლების დიდ ნაწილს არ აინტერესებს მოსწავლის აზროვნება.

თანამედროვე განათლების ერთ-ერთი მთავარი ამოცანაა სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბება, ხოლო მოქალაქე რელიგიური ქადაგების მიხედვით ჰქვია მას, ვინც ფლობს უდიდეს საკუთრებას, სიცოცხლეს, მის მნიშვნელობასა და პასუხისმგებლობას. მოქალაქეობა გულისხმობს სულიერ ცხოვრებას, ბრძოლას საკუთარ თავთან, საკუთარ წრესთან და სიძნელეებთან. ეს მოითხოვს შეგნებას, პატიოსნებას, აზროვნებას, ფიქრს, მხნეობას, წინდახედულობას, განათლებას, სხვისი აზრების გაზიარებას, ადამიანში ადამიანის ძებნას და დანახვას.

მხოლოდ პიროვნებას შეუძლია განაწილოს ადამიანი დროსა და სივრცესთან საბრძოლველად აგრესიის გარეშე.

მხოლოდ მოაზროვნე ადამიანს შეუძლია თავისუფალი, მართალი, პატიოსანი საზოგადოების შექმნა, სადაც პატივს სცემენ ინდივიდის აზრს, სადაც სულიერება არ არის მოდა და სადაც სიმართლე არ არის სასაცილო.

ლიტერატურა:

1. გოგებაშვილი ი. რჩეული ჩანაწერები ოთხ ტომად, ტომი 2, 1940 წ., თბილისი, 554 გვ.
2. ობოლაძე უ. ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლა საბჭოთა საქართველოში, თბილისი, 1961 წ.
3. უზნაძე დ. მოხსენება სასწავლებლის ორგანიზაციის შესახებ.

Нино Сохадзе

Необходимость нравственного воспитания Резюме

В этой работе мы говорили о необходимости гармоничного воспитания. Это, конечно же, сложный процесс под руководством учителя. Определение воспитания, представленное нами, включает в себя те главные признаки, которые являются существенными для определения воспитания и выражают сам характер и направление воспитания.

Школа имеет большое значение. Как говорил Коменский, «школа _ это мастерская для людей». Школа должна быть способна воспитывать личность подростка, у которого есть чувство собственного достоинства, который может мыслить, самоутверждаться. Человека всегда должно интересовать мнение другого человека, без этого жизнь невообразима. Такое отношение является «достижением» советского мышления, которое нам неприемлемо.

Отношение подростка к старшему поколению - особенное, которое много видело и ощущало.

Когда мы говорим о гармоничном воспитании, мы говорим о воспитании целого человека, который разумен, эстетичен, обеспокоен и нравственен, физически силен и уважает труд.

К сожалению, таких подростков очень мало и являются либо 1) закрытыми подростками, 2) гиперактивными, но морально ущербными подростками, 3) подростками, которых ничего не интересует.

Nino Sokhadze

HARMONIOUS UPBRINGING'S INEVITABILITY

Abstract

In beforehand article we walked about harmonious upbringing's inevitability. These courses complicated process with teacher's leadership. The attribute which is shown be us. Mainly consist main marks which is essential for upbringing disposition.

School has very big importance. School must can young people bring up like a person who will have sense of valour, who can think; human must always interesting about another human. Special is adult's relationship with old generations. The generations which saw and fell lot. When we are talking about harmonious upbringing, we are talking about person's full bring up which's intellectual, aesthete, with soul, disturb and feel moral, is strong and respects work.

Unfortunately today these are few such young adults or hyperactive unmoral adult, adult which is not interesting anything.

რეკვენენტ: პროფესორი ს. შაფიევი

ძალადობა ბავშვთა მიმართ-ბულინგი

უნდა გაირკვეს, სად და როდის მოხდა ბულინგის შემთხვევა, ვინ იყო ჩართული მასში, რამდენად ხშირად ხდება ეს ქმედება, იმყოფებოდა თუ არა ვინმე შემთხვევის ადგილზე. საჭიროა ბავშვის მასწავლებელთან ან დირექტორთან გასაუბრება; უნდა გაირკვეს, იცის თუ არა სკოლის ხელმძღვანელობამ ზეწოლის ფაქტების შესახებ; უნდა შემოწმდეს, როგორ პოლიტიკას ატარებს სკოლა, რათა აღმოიფხვრას ძალადობის შემთხვევები; მოთხოვნის საფუძველზე შეიქმნას შედარებით დაცული სივრცე სასწავლო დაწესებულებებში და დაწესდეს მკაცრი კონტროლი.

დღეს უამრავი მოზარდი განიცდის ძალადობას არა მარტო ოჯახსა და საზოგადოებაში არამედ სკოლაშიც. ბულინგი დღეს ფართოდ არის გავრცელებული მოზარდებს შორის, ეს მოვლენა გვხვდება როგორც ვაჟებში, ასევე გოგონებში. იყენებენ ბულინგის სხვადასხვა ფორმას. ვაჟები ხშირად მიმართავენ ფიზიკურ ბულინგს, გოგონები კი ზეწოლის ირიბ ფორმას. ბულინგი განსაკუთრებით ხშირად გვხვდება მოზარდობის პერიოდში.

ხშირად გაგვიგონია, რომ ახლანდელი თაობა მეტად აგრესიული და დაუნდობელია. მიზეზებზე აქტიურად მსჯელობენ და კამათობენ, დამნაშავესაც პოულობენ: სოციალური ქსელი, ფილმები, ვირტუალური თამაშები... ყველაზე ხშირად კი, რა თქმა უნდა, სკოლასა და მასწავლებლებს ადანაშაულებენ.

ახლა კი განვმარტოთ ბულინგი, ჩამოვთვალოთ მისი მახასიათებლები და შედეგები...

ტერმინი ბულინგი (ინგ. **Bullying**) დაშინებას, ჩაგვრას, დატერორებას ნიშნავს. ის შეიძლება განიმარტოს, როგორც წინასწარგანზრახული, განმეორებადი აგრესიული ქმედება, რომელიც მიმართულია სხვათა საზიანოდ. მას ყოველთვის ჰყავს სამიზნე, რომელზედაც ადამიანი ან ადამიანთა ჯგუფი ძალის დემონსტრირებას ცდილობს.

არსებობს ბულინგის რამდენიმე სახეობა:

- 1) ფიზიკური ბულინგი
- 2) ვერბალური/სიტყვიერი ბულინგი
- 3) კიბერ ბულინგი

4) არაპირდაპირი ბულინგი

ფიზიკური ბულინგი (დარტყმა, ხელის ან წიხლის კვრა, სხეულის სხვადასხვა სახის დაზიანება და ა.შ.); ვერბალური/სიტყვიერი ბულინგი (დამცინავი სახელით მიმართვა, სიტყვიერი შეურაცხყოფა, პომოფობიური და რასისტული გამონათქვამები);

კიბერბულინგი (ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენებით, ფარული ან აშკარა დაშინების მიზნით, განხორციელებული ქმედება. "კიბერბულინგში" მოიაზრება: სოციალურ ქსელებში შეურაცხმყოფელი ფოტოების ან ვიდეოს განთავსება, უხამსი ჭორების გავრცელება, მავნე მოკლეტექსტური შეტყობინებების გაგზავნა, სხვათა სახელით გვერდებისა და ანგარიშების შექმნა).

ფარული/არაპირდაპირი ბულინგი (როელი მისახვედრია როდის ხორციელდება; მოძალადე "ჩაგრული" პერსონის ზურგს უკან მოქმედებს, რათა საფრთხე შეუქმნას მის რეპუტაციას და დაამციროს საზოგადოების წინაშე)

ძალადობა ბავშვთა მიმართ - ბულინგი

მოძალადის მახასიათებლები:

- უყვართ სხვებზე ბატონობა;
- არიან იმპულსურები და ადვილად ბრაზდებიან;
- არიან აგრესიულები და გამომწვევად იქცევიან;
- მსხვერპლის მიმართ არ განიცდიან თანაგრძნობას.

ბულინგის მსხვერპლი ბავშვის ემოციური და ქცევითი მახასიათებლები:

- აქვთ ძილთან და კვებასთან დაკავშირებული პრობლემები;
- ხშირად ტირიან და შფოთავენ;
- ადვილად ეცვლებათ განწყობა;
- დილით ცუდ ხასიათზე იღვიძებენ;

- ▶ არაადეკვატურად იქცევიან;
- ▶ გამუდმებით "კარგავენ" ფულს ან იწყებენ მოპარვას.

საბოლოოდ, ბავშვი მოძალადეც და მსხვერპლიც ორივე მსხვერპლია. ძალიან ხშირად მოძალადე-ბულერს მიაჩნია, რომ სხვებზე უნდა ბატონობდეს და ამის უფლება აქვს. ხშირად გააჩნია ფიზიკური უპირატესობა თანატოლებთან. იმპულსურია, ადვილად აღგზნებადი, მიაჩნია, რომ იმსახურებს ლიდერობას. ზოგჯერ არ შეუძლია კომპრომისზე წასვლა, დარწმუნებულია თავის უპირატესობაში და ა.შ.

ბულინგის მსხვერპლი- მოზარდები განიცდიან შიშს და დაძაბულობას თანატოლების დანახვისას. ახასიათებთ დარდი, წუხილი და განწყობის ხშირი ცვლილება.

ბავშვი აგრესორი- მუდმივად ცდილობს ძლიერად გამოიყურებოდეს. ხშირად ეუხეშება მასწავლებელს, მშობელს და თანატოლებს. ახდენს ძალის დემონსტრირებას სცემს და ცუდი სიტყვებით მოიხსენიებენ თანატოლებს.

რჩევები ბულინგის მსხვერპლთა მშობლებისათვის:

▶ **მოსმენა:**

უნდა მოისმინოთ მისი ამბავი, ისე რომ არ შეაწყვეტინოთ საუბარი. უნდა იყოთ თანამგრძობნი, შეინარჩუნეთ სიმშვიდე და ნახეთ როგორ წარიმართება მოვლენები, შესაძლოა ბავშვმა კიდევ ერთხელ დაიწყოს თავისი ამბის მოყოლა.

▶ **საუბარი:**

საჭიროა ბავშვთან საუბარი იმის შესახებ რაც თავს გადახდა. უფროსმა აშკარად არ უნდა გამოხატოს ისეთი ემოციები როგორცაა აღშფოთება და დისტრესი, რადგან ამან შეიძლება ბავშვის ემოციები უფრო ინტენსიური გახადოს, გამოიწვიოს ნეგატიური უკუკავშირი

და შეაფერხოს სხვა დროს მასთან საუბარი . ნორმალურია რომ ბავშვი წუხს,ის არასოდეს შეეგუება ჩაგვრას. უნდა კითხოთ რა სურს რომ მოხდეს მომავალში, ხშირად მათი სურვილია ბუღინგის აღმოფხვრა, მაგრამ შეიძლება ფიქრობდეს, რომ თუ მოძალადე ისჯება, გრძელვადიან პერსპექტივაში, მისთვის ეს უარესი იქნება. უნდა გაირკვეს სად და როდის მოხდა ბუღინგის შემთხვევა, ვინ იყო ჩართული მასში, რამდენად ხშირად ხდება ეს ქმედება, იმყოფებოდა თუ არა ვინმე შემთხვევის ადგილზე.

ტერმინი ბუღინგი (ინგ. Bullying) დაშინებას, ჩაგვრას, დატერორებას ნიშნავს. ის შეიძლება განიმარტოს, როგორც წინასწარგანზრახული, განმეორებადი აგრესიული ქმედება, რომელიც მიმართულია სხვათა საზიანოდ.

► **სკოლასთან დაკავშირება:**

საჭიროა ბავშვის მასწავლებელთან ან დირექტორთან გასაუბრება; უნდა გაირკვეს, იცის თუ არა სკოლის ხელმძღვანელობამ ზეწოლის ფაქტების შესახებ; უნდა შემოწმდეს, როგორ პოლიტიკას ატარებს სკოლა, რათა აღმოიფხვრას ძალადობის შემთხვევები; მოთხოვნის საფუძველზე შეიქმნას შედარებით დაცული სივრცე სასწავლო დაწესებულებებში და დაწესდეს მკაცრი კონტროლი.

Кетеван Дзоценидзе

Насилие в отношении детей - издевательство над детьми

Резюме

Важно выяснить, где и где был случай с издевательствами, кто был вовлечен в это, как часто это действие продолжалось, если кто-то был на сцене. Интервью с учителем или режиссером ребенка; Если вы узнаете, знает ли школьное руководство о фактах давления? Следует проверить, как школа проводит политику по искоренению насилия; По просьбе в учебных заведениях и строгом контроле следует создать относительно охраняемую территорию.

Ketevan Dzotsenidze**Violence against children – bullying**

Abstract

It is important to find out where and where was the bullying case, who was involved in it, how often this action was going on if there was someone in the scene. Interview with a child teacher or director; Should you find out if the school management knows about the facts of pressure? Should be checked how the school is conducting policies to eradicate violence; On the basis of request, a relatively protected area should be created in educational institutions and strict control.

რეკონსენტი: პროფესორი ლ. ჩერნოვატი

სწავლების მეთოდოლოგია Методика Methodic of teaching

ნინო ბენდელიანი

ქუთაისი, საქართველო

ლექსიკური მარაგის როლი ტექსტის გაგება-გააზრებაში

ლექსიკური მარაგი, სიტყვების ცოდნა, მნიშვნელოვანია, წაკითხული ტექსტის გაგება-გააზრებისთვის. ტექსტის ყოველი სიტყვისთვის მნიშვნელობის მინიჭების გარდა, ბავშვმა უნდა შეძლოს მათი ლოგიკური მსჯელობით ურთიერდაკავშირება და გამთლიანება. სწორედ, ეს განაპირობებს ტექსტის გაგება-გააზრებას, ამიტომ არის საჭირო, რომ მასწავლებელმა უწყვეტად შეუწყოს ხელი მოსწავლეებში, ტექსტების კითხვით, და სიტყვების მნიშვნელობის ახსნით, ლექსიკური მარაგის გამდიდრებას.

ლექსიკის ცოდნა, სიტყვის მნიშვნელოვანი ცნობა, წარმოადგენს ყველაზე ფუნდამენტურ პროცესს წარმატებული კითხვისთვის . მდიდარი ლექსიკური მარაგი უმნიშვნელოვანესია ტექსტის გააზრებისთვის. იმ მკითხველებისთვის კი, რომლებსაც მწირი ლექსიკური მარაგი აქვთ, გააზრებული კითხვის მიღწევა ძალიან ძნელია.

ლექსიკის გამდიდრებაზე ორიენტირებული აქტივობები ეხმარება მოსწავლეს იმ სიტყვათა ათვისებაში, რომლებიც ყოველდღიურ ცხოვრებაში იშვიათად ან საერთოდ არ გვხვდება. გარდა ამისა, მოსწავლეები უნდა გაეცნონ ე.წ. საკვანძო, საყრდენ ან მნიშვნელოვან სიტყვებს, რომლებიც აუცილებელია მოცემული ტექსტის დასამუშავებლად. სიტყვების სხვადასხვა სავარჯიშოსა და მრავალფეროვან კონტექსტში გამოყენების აქტივობებს გაცილებით უკეთესი შედეგი აქვს, ვიდრე თვით ამ სიტყვების ან მათი განმარტებების დამახსოვრებას.

სიტყვის ცოდნა ნიშნავს, რომ ბავშვს შეუძლია მისი განმარტება (თავისი სიტყვებით) და გამოყენება სხვადასხვა კონტექსტში. უნდა განვასხვავოთ სიტყვის დეფინიციური ცოდნა. (როდესაც შეგვიძლია სიტყვის განმარტება) სიტყვის კონტექსტუალური ცოდნისაგან (როცა შეგვიძლია სიტყვის სხვადასხვა კონტექსტში გამოყენება). მაგალითად, მოსწავლემ შესაძლოა თავისი სიტყვებით განმარტოს ესა თუ ის სიტყვა, მაგრამ ვერ შეძლოს ამ სიტყვის მნიშვნელობის ადეკვატურად აღქმა წინადადებაში ან ვერ შეადგინოს წინადადება ამ სიტყვის გამოყენებით. მეორე მხრივ შეიძლება ბავშვს არ გაუჭირდეს ამა თუ იმ სიტყვის მნიშვნელობის გაგება წინადადების კონტექსტში, მაგრამ ვერ განმარტოს იგი. სიტყვების

ცოდნა ასევე შეიძლება მოიცავდეს სიტყვის მორფოლოგიურ ანალიზს, სიტყვის ნაწილებისა და მათი თანმიმდევრობის გააზრებას.

ბავშვები, რომლებსაც მდიდარი ლექსიკური მარაგი აქვთ, ტექსტის კითხვაში იოლად აღწევენ წარმატებას, ვისაც აქვს ლექსიკის სიმწირე-წაკითხულს ვერ იგებენ.

სიტყვების სწავლებისა და ათვისებისათვის მნიშვნელოვანია ორი გზა: პირდაპირი და თანმდევი. თუმცა ბავშვების უმრავლესობა სიტყვებს არაპირდაპირი თანმდევი გზით ითვისებენ. არაპირდაპირი გზით სწავლების ყველაზე ეფექტური საშუალებებია:

- 1) საუბრები და დისკუსიები მრავალფეროვან, საინტერესო საკითხებზე.
- 2) ხმამაღლა კითხვა
- 3) დამოუკიდებელი კითხვა (მცირე ზომის ტექსტები 10-15წთ).

ცალკეული სიტყვის პირდაპირი ექსპლიციტური სწავლების ყველაზე ეფექტური საშუალებებია:

- 1) სიტყვების წინასწარ განხილვა, ტექსტის წაკითხვამდე.
- 2) პირდაპირი განმარტება
- 3) სიტყვის ლექსიკონში მოძებნა
- 4) გათვალსაზრისება (სურათით, რეალური საგნებით, ხატვით, უესტ-მიმიკით);
- 5) მორფოლოგიური ანალიზი სიტყვათწარმოების წესების მიხედვით; სიტყვის დაშლა შემადგენელ ნაწილებად.
- 6) მნიშვნელობის ამოცნობა კონტექსტის დახმარებით.
- 7) სინონიმებისა და ანტონიმების მოშველიება (შედარება-შეპირისპირების საფუძველზე სიტყვების დაწვდილება და დაკვირვება);
- 8) დამხმარე გრაფიკული სქემების გამოყენება (მაგ: სიტყვის ცნების რუკა „ფრეიერის სქემა“ და სხვა).

დაწერილი ტექსტების გასააზრებლად საჭირო სიტყვების უმრავლესობას ჩვენ ისევ და ისევ დაწერილ ტექსტებთან ურთიერთობისას ვითვისებთ. მეორე მხრივ, კარგად ვიცით, რომ წაკითხული ტექსტის გააზრება შეუძლებელია, თუკი მისი შემადგენელი სიტყვების უმრავლესობას ვერ ვიგებთ.

ლექსიკურ მარაგთან დაკავშირებული მეორე პრობლემა ისაა, რომ სიტყვების უმრავლესობა ცალკეულ ტექსტში მხოლოდ თითოჯერაა გამოყენებული. აკადემიური წარმატების მისაღებად მოსწავლემ ათიათასობით სიტყვა უნდა იცოდეს. ამ ამოცანის შესრულებას ორი ფაქტორი ართულებს:

- 1) მოსწავლეს დროის გარკვეულ მონაკვეთში შეზღუდული რაოდენობის სიტყვების დაუფლება შეუძლია;
- 2) სიტყვები განსხვავდება სირთულითა და გამოყენების სიხშირით.

ამ პრობლემის გადალახვისთვის, ანუ ლექსიკური მარაგის მუდმივი გამდიდრებისთვის, რაც წაკითხული ტექსტის გაგება-გააზრებაში დაეხმარება აღსაზრდელებს მნიშვნელოვანია შემდეგი მიდგომა:

1) შევასწავლოთ მათ ის სიტყვები, რომლებიც დასჭირდებათ ტექსტების გააზრებისთვის (ანუ იმპლიციტური სწავლება);

2) მივცეთ საშუალება, რომ უშუალოდ კითხვის პროცესში აითვისონ ახალი სიტყვები (იმპლიციტური სწავლება).

დასაუფლებელი სიტყვები ექსპლიციტური სწავლებისათვის მიზანმიმართულად უნდა შეირჩეს. ბავშვის წარმატებისთვის მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ სასკოლო ტექსტების, არამედ მრავალფეროვანი ლიტერატურის ინტენსიურად კითხვა.

სიტყვების შერჩევას კი, სასურველია, გავითვალისწინოთ სამი ძირითადი ფაქტორი:

1) რამდენად სასარგებლოა ამ სიტყვების ცოდნა?

2) რა მიმართებაა ამ სიტყვებსა და სხვა სიტყვებს შორის, რომლებიც მოსწავლეებმა უკვე ისწავლეს ან რომლებსაც ახლა სწავლობენ? რამდენად აზუსტებს ან განავრცობს ეს სიტყვა ადრე ნასწავლ ცნებებსა და იდეებს?

3) რა როლი აქვს სიტყვას მოცემული ტექსტის ნაწილების გაგების თვალსაზრისით? რამდენად დაეხმარება მისი ცოდნა ბავშვს წინამდებარე კონტექსტის აღქმაში?

წაკითხულის გააზრება გულისხმობს:

1) უშუალო დასკვნების გამოტანას;

2) ძირითადი საკითხის მიგნებას;

3) აზრებისა და ინფორმაციის ინტერპრეტაციას საკუთარ ცოდნასთან ინტეგრირების საფუძველზე;

4) ტექსტის ენის შეფასებას და მხატვრული ხერხების გააზრებას.

მოსწავლეები კითხვისას უცნობი სიტყვების მნიშვნელობის უნარ-ჩვევებს იძენენ. ამ დროს ისინი ეყრდნობიან კონკრეტული სიტყვების მნიშვნელობას და გარკვეულ გრამატიკულ (მაგალითად, სიტყვის მორფოლოგიური აგებულების) ცოდნას, კონტექსტს. ამდენად, მასწავლებელმა სწორედ ამ ორი ძირითადი მიმართულებით უნდა ავარჯიშოს მოსწავლეები. ამისთვის, სასურველია, რომ მასწავლებელმა მოსწავლეებს შესთავაზოს რაც შეიძლება მრავალფეროვანი ტექსტები, როგორც შინაარსობრივი, ისე სტრუქტურული თვალსაზრისით. რაც უფრო მეტს და მრავალფეროვან ტექსტებს წაკითხავენ მოსწავლეები, მით მეტი შესაძლებლობა ეძლევა მასწავლებელს ამუშაოს ისინი სიტყვის გაგების სტრატეგიების დაუფლებაზე და, შესაბამისად, ლექსიკური ფონდის გამდიდრებაზე. ამ მიზნის მისაღწევად მასწავლებელს შეუძლია გამოიყენოს სხვადასხვა მეთოდი. ასეთია, მაგალითად: ჯგუფური აქტივობები, სადაც მოსწავლეები ზეპირად განიხილავენ ტექსტში ამოკითხულ უცნობ სიტყვებს და ერთობლივად შეეცდებიან მისი მნიშვნელობის ამოცნობას. სიტყვის მნიშვნელობის ამოცნობის შემდეგ სასურველია წახადისდეს მისი გამოყენება სასაუბრო ენაშიც. ამ მიზნით მასწავლებელს შეუძლია მოსწავლეებს შესთავაზოს სასაუბრო თემები. ზეპირ დიალოგებში (საუბრებში) მოსწავლეები აქტიურად გამოიყენებენ როგორც უკვე ნაცნობ ისე ახლად გაგებულ სიტყვას ახალ, განსხვავებულ კონტექსტში.

საყრდენი სიტყვის მეთოდის გამოყენება გულისხმობს ფონეტიკური და ვიზუალური მსგავსების დანახვას სიტყვებს შორის და მათ ერთმანეთთან დაკავშირებას, რაც ხშირად ეხმარება მოსწავლეს გაიგოს და დაიმახსოვროს შესასწავლი სიტყვის მნიშვნელობა

ლექსიკის დაუფლებაზე მუშაობას რეგულარული ხასიათი უნდა ჰქონდეს, რადგან ეს პროცესი უწყვეტია, არ არის სასურველი მოსწავლეებს ერთდროულად ბევრი ახალი სიტყვის დამახსოვრება მოვსთხოვოთ. მოსწავლეები უფრო დაიმახსოვრებენ სიტყვის მნიშვნელობას თუ გაეცნობიან მის სინონიმებს, ანტონიმებს, მსგავსი ან დაკავშირებული მნიშვნელობის სიტყვებს.

წაკითხულის გააზრებისთვის, მნიშვნელოვანია, ლექსიკის გამდიდრებაზე ორიენტირებული საკლასო აქტივობა, რომლისთვისაც გამოიყენება გრაფიკული მათემატიკის მეთოდები. ეს აქტივობა ხელს უწყობს მოსწავლეთა კრიტიკული აზროვნების განვითარებას.

სიტყვების ამოცნობის უნარის გაწაფვა ტექსტის კარგად გააზრების უმნიშვნელოვანესი საყრდენია. გაგება-გააზრებასა და ლექსიკურ მარაგს შორის არსებობს კვლევით დადასტურებული მჭიდრო კავშირი. ტექსტის ყოველი სიტყვისათვის მნიშვნელობის მინიჭების საფუძველზე ბავშვმა უნდა შეძლოს ლოგიკური მსჯელობით ტექსტის გაგება-გააზრება. ამდენად, ლექსიკური მარაგი წაკითხული ტექსტის გაგება-გააზრებისთვის მნიშვნელოვანი სამიზნე კომპონენტია.

ლიტერატურა:

1. "ეფექტური სწავლება სკოლაში" რ. ჯ. მარზანო
2. "ეფექტიანი სწავლება" საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო 2010.წ.
3. "სწავლების მეთოდები და სტრატეგიები" ე. ე. ვარნერი 2010.წ.
4. სწავლებისა და სწავლის ახალი მიდგომები, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, 2005.წ.

Нино Бенделиани

Значение лексического запаса в понимании и осознании художественного текста

Резюме

Лексический запас, знание слов, имеет большое значение при осмыслении прочитанного текста. Кроме того, что должен знать значение каждого слова текста, также он должен логически связать и объединить их в один текст. Именно это обуславливает понимание и осмысление текста. Желательно, чтобы преподаватель содействовал обогащению лексического запаса воспитанников

Nino Bendeliani

An important role of lexical supply in understanding of the text

Resume

Vocabulary supplies, knowledge of words is important to understand the text. Apart from giving importance to each word of the text, the child should be able to interact and connect the words with their logical thinking. This determines precisely the understanding of the text, so it is desirable if the teacher will continuously support the enrichment of the lexical supply in the children.

რეცენზენტი: პროფესორი მანანა მიქაძე

სწავლების მეთოდოლოგია Методика Methodic of teaching

თამარ თვალაძე, ენა გოტიაშვილი

ქუთაისი, საქართველო

ემოციების წარმოდგენა სხვადასხვა ენობრივი ხატოვნებით

ენის ფუნქციითა შორის ემოციურს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს. სიტყვის ემოციური მნიშვნელობა რეალიზაციას უკეთებს გრძნობიერების ცნებას, რომელიც შეიძლება გამოიწვიოს საგანმა, მოვლენამ ან ფაქტმა ჩვენს გარემომცველი მატერიალური სამყაროდან. მოცემულ ნაშრომში განვიხილავთ სხვადასხვა ენობრივ ემოციურ ლექსიკას ისეთი კატეგორიის გათვალისწინებით, როგორცაა ხატოვნება. სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობა-აზრობრივი მოღვაწეობის პროდუქტი, ადამიანის შემეცნებით მოღვაწეობაში თამაშობს პირველხარისხოვან როლს. ინტერესს იწვევს როგორია ერთი და იგივე ცნების სიციხადე და სიაშკარვე სხვადასხვა ენაში? შედარებისათვის ავიღეთ ენები, რომლებიც მიეკუთვნებიან სხვადასხვა ენურ ჯგუფებს.

ენის ფუნქციითა შორის ემოციურს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს. სიტყვის ემოციური მნიშვნელობა რეალიზაციას უკეთებს გრძნობიერების ცნებას, რომელიც შეიძლება გამოიწვიოს საგანმა, მოვლენამ ან ფაქტმა ჩვენს გარემომცველი მატერიალური სამყაროდან. ეს თავის მხრივ მეტყველებს მასზე, რომ ემოციური მნიშვნელობის სიტყვა გამოხატავს სუბიექტურ-შეფასებით დამოკიდებულებას ობიექტური სინამდვილის ფაქტებთან [1:114]. ემოციები წარმოადგენენ სამყაროს ასახვის ერთ-ერთ ფორმას, ისინი ასახავენ რეალური სამყაროს არა საგნებსა და მოვლენებს, არამედ დამოკიდებულებებს, რომლებშიც ისინი იმყოფებიან ადამიანთან, ანუ არა საგნებისა და მოვლენების თვისებებს, არამედ მათ მნიშვნელობებს ადამიანთა ცხოვრებისთვის. ემოციები მიჩნეულია ადამიანის სულიერი, ფსიქოლოგიური მდგომარეობის განმსაზღვრელ გრძნობებად, ანუ ადამიანის მგრძნობელობა ემოციური სიტუაციებისადმი. კომუნიკაციის პროცესში სუბიექტური ფაქტორის არსებობა წესისამებრ ემოციურად გამოიხატება მეტყველებაში. ენათმეცნიერებაში ემოციების ვერბალიზაციის ხერხებზე დამოკიდებულებით, გამოყოფენ ემოციების გასაგები დასახელების ნიშნებს, ნიშნებს მათი გამოხატვისათვის და ნიშნებს, რომლებსაც გამოიყენებენ ემოციების სიმპტომების აღსანიშნავად. ემოციურს წარმოადგენენ ემოციების პირდაპირ გამომხატველი ნიშნები, ემოციების დამსახელებელი ნიშნები კი კვალიფიცირდება როგორც ასოციურ-ემოციური

ლექსიკა, მაგრამ არ წარმოადგეს ემოტიურს. ემოციურობა გამოიხატება ენის ყველა დონეზე სიტყვაწარმოებითი, სინტაქსური, ლექსიკური საშუალებებით, მათ შორის ფრაზეოლოგიით. გრძნობებისა და ემოციების გამოხატვა მხოლოდ ერთი ენობრივი საშუალებით ფაქტიურად არარეალურია. ტრადიციულად მეტყველებაში ემოციურობა გამოიხატება სხვადასხვა დონის ენობრივი საშუალებების ერთობლიობით. ემოციების განუმეორებლობა სხვა ობიექტების ნომინაციებთან შედარებით მდგომარეობს მათი გამოხატვის ენობრივი ერთეულების სიუხვესა და სიმდიდრეში. ემოციების გამომხატველი ენობრივი ერთეულების ლექსიკონები სხვადასხვა ენებში ერთნაირი არ არის, თუმცა არ არსებობს არანაირი განცდა, რომელიც დამახასიათებელია ერთი ნაციონალობისათვის და მიუღებელია მეორესათვის, ანუ თვით ემოციები წარმოადგენენ უნივერსალურს, ხოლო ემოციური ლექსიკის ტიპოლოგიური სტრუქტურა არ ემთხვევა სხვადასხვა ენებში, აქვს ნაციონალური სპეციფიკა, რამდენადაც მათი გამოხატვა თითოეულ ენაში თავისებურია. ემოტიური ლექსიკა ჩვეულებრივ შეისწავლება ისეთი კატეგორიების გათვალისწინებით, როგორცაა შეფასება, ექსპრესიულობა, ხატოვნება მოცემულ ნაშრომში ჩვენ გავაშუქებთ ენოციების გამოხატვის ლექსიკურ, სიტყვაწარმოებით, სინტაქსურ საშუალებებს სტილისტიკურ ასპექტში. სხვადასხვა ენობრივ ემოტიურ ლექსიკას განვიხილავთ ისეთი კატეგორიის გათვალისწინებით, როგორცაა ხატოვნება.

გამონათქვამის წარმოშობის ეტაპი წარმოადგენს მრავალმხარეულ შრეს და „ხორციელდება რაიმე აზრის წარმოშობის მოტივით, თვით აზრის გაფორმებისათვის, მისი დაფუძნებისათვის შიდა სიტყვაში, შემდეგ შიდა სიტყვების მნიშვნელობაში და ბოლოს სიტყვებში [1:175]. ლინგვისტები კომუნიკაციის მოცემული ეტაპის ფარგლებში ასახელებენ შემდეგ კომპონენტებს: მოტივი, განწყობა (მიზანდასახულობა), ინტენცია, შინაგანი პროგრამირება, სადაც „მოტივი- ეს ძირითადი წამქეზებელი ძალაა ფსიქიკურ ქმედებაში, შემეცნებითი-ემოციური ფსიქოლოგიური სისტემაა, რომელიც ასრულებს ქცევის რეგულიატორის ფუნქციას“ [3:58]. ენათმეცნიერთა აზრით, გამონათქვამის (მეტყველებაში აქტუალიზირებული წინადადების) სემანტიკური და სინტაქსური სტრუქტურა განპირობებულია არა მარტო რეფერენტული ექსტრალინგვისტური სიტუაციის თავისებურებებით, არამედ მასში გამოხატულებას ჰყავებს მოუბარის ემოციური და სუბიექტურ-შეფასებითი დამოკიდებულება ამ სიტუაციის მიმართ. ნებისმიერი წინადადების მნიშვნელობა ყოველთვის ან ნეიტრალურია, ან არანეიტრალური, ანუ ემოციურად შეფერილი. არსებობს ემოციის გამოხატვის ორი ძირითადი სახე: უზუალური (კოდირებული), ანუ საკუთრივ ენობრივი და კაზუალური ანუ კონტექსტუალური, რომელიც მეტყველების პროცესში წარმოიქმნება. ემოციის ექსპლიციტური ფორმით გამოხატვა ხდება ძირითადად ლექსიკურ და გრაფიკულ დონეზე. გრაფიკულ დონეზე იგი ძირითადად გამოიხატება ძახილისა და კითხვითი ნიშნებით, ხოლო ლექსიკურ დონეზე სიტყვებით, რომლებიც ლინგვისტურ ლიტერატურაში ცნობილია ემოტივების სახელწოდებით [4:34]. მეცნიერები ძირითადად გამოყოფენ ემოტივების ორ სახეს: აფექტური ემოტივი, როცა სიტყვის მნიშვნელობა წარმოადგენს ემოციის გამოხატვის ერთ-ერთ საშუალებას, მისი დასახელების გარეშე (შორისდებული და შორისდებულისანი სიტყვაშერწყმები, აღერსის ლექსიკა და ა.შ.) და კონტაქტური ემოტივები, მნიშვნელობის ემოციური წილის მქონე სიტყვები. სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობა – აზრობრივი მოღვაწეობის პროდუქტი, ადამიანის შემეცნებით მოღვაწეობაში თამაშობს პირველხარისხიან

როლს. “ყოველი საგანი თავდაპირ- ველად მინიჭებული სახელწოდების წყალობით იღებს თავის სიცხადეს,გარკვეულობას და სიაშკარავს” წერდა ეპიკურე. ინტერესს იწვევს როგორია ერთი და იგივე ცნების ეს სიცხადე და სიაშკარავე სხვადასხვა ენაში?

ლინგვისტიკაში სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობა შეპირისპირებულია ფილოსოფიურ კატეგორიასთან - ცნებასთან. თუმც უდაოა,მიუხედავად აზროვნე- ბის ერთგვარი კატეგორიის მიკუთვნებისა,ისინი მთლიანად არ ემთხვევიან ერთმანეთს. სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობა ფართო ცნების მნიშვნელობაა,რამდენადაც ჩაირთავს როგორც ემოციურ, ასევე სხვა რიგის კომპონენტებსაც. სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობა რთული სტრუქტურაა, რომელიც განისაზღვრება სიტყვის, როგორც ნიშნის, საერთო თვისებებით. სემანტიკური გააზრებით სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობის სტრუქტურაში გამოიყოფა ორი ასპექტი: სიგნიფიკა- ციური და დენოტაციური. ენობრივმა ერთეულმა შეიძლება გამოხატოს მოსაუბრის ემოციური ურთიერთობა რომელიმე საგნის ან ადამიანის მიმართ. სიტყვაში შეიძლება მოცემული იყოს როგორც ემოცია,ასევე საგნის ზოგიერთი თავისებურებაც ძირითადად უარყოფითი. მაგალითად: ზიზღი, სიძუნწე, მლიქვნელობა და ა.შ. ასეთ სიტყვებში ემოციის ხარისხი იმდენად დიდია, რომ დენოტაციური ნიშნები მეორე პლანზე გადადის.

ერთსა და იმავე მოვლენას ადამიანი გარკვეულ ფარგლებში განსხვავებულად აღიქვამს იმის მიხედვით, თუ როგორია მისი გამოცდილება ამ მოვლენის მიმართ, რა აინტერესებს მას ამ მოვლენაში, რა თვალსაზრისით უდგება მას, როგორ არის განწყობილი მის მიმართ. ამის მიხედვით აღქმაში აღქმული მოვლენის ზოგიერთი მომენტი წინ წამოიწევს, ზოგიერთი – იჩრდილება, ზოგიერთი “სენსორულ შინაარსს” შეადგენენ, მაგრამ ეს შინაარსი ივსება და იცვლება სუბიექტის წარსული გამოცდილების საფუძველზე, სათანადო განწყობის შედეგად. ეს პროცესები შესაძლებელია განხორციელდეს ან არ განხორციელდეს. ეს დაკავშირებულია პირველ რიგში ურთიერთობის კონკრეტულ სიტუაციაში ემოციური აღზნებადობის რეალური მოტივის არსებობა/ არარსებობაზე. მაშასადამე, მოტივის არსებობა შობს ემოციის გამოხატვის კონცეპტუალურ პროცესებს, რაც წინასწარ განსაზღვრავს ამ ობიექტის მეტყველებაში გადაცემის,გამოსახვის ემოციურ მეთოდს. იმპლიციტური ემოციური მნიშვნელობა გამოისახება ცვალებადობებით, რომლებიც მიმდინარეობს გამოთქმების წარმოქმნის ყველა ეტაპებზე: გამოთქმის ჩანაფიქრის პროგრამირებისა და მისი საყრდენი აზრობრივი წევრების შერჩევის ეტაპზე, გამოთქმის ლექსიკო-გრამატიკული დახასიათების ეტაპზე და მისი მოტორული რეალიზაციის ეტაპზე.

ლინგვისტები აღნიშნავენ, რომ წინადადების/გამოთქმის სემანტიკური და სინტაქსური წყობა განისაზღვრება არა მარტო ასახული სიტუაციის ხასიათით, არამედ მოსაუბრის ფსიქიკური მდგომარეობითაც, იმით, როგორ ხედავს მოსაუბრე სიტუაციას, როგორ რეაგირებს მასზე. ნებისმიერი წინადადებისათვის დამახასია- თებელია ნეიტრალური, ან მარკირებული ემოციური მნიშვნელობა. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მეტყველურ წარმონაქმნებში გამოყოფენ ემოციური მნიშვნელობების გამოხატვის ორ მეთოდს: იმპლიციტურს და ექსპლიციტურს. მიუხედავად ფსიქოლინგვისტიკის წრმომადგენელთა მისწრაფებისა დაყონ მეტყველების წარმოების პროცესი დონეებისა და სტადიების კომპონენტებად, თვლიან რომ ასეთი დაყოფა ატარებს პირობით ხასიათს და გამოდის მხოლოდ ანალიზის პროცედურა,რამდენადაც სინამდვილეში

მოცემული ეტაპები რეალიზდებიან პარალელურად, ადრესანტის შემეცნების კომპონენტების ურთიერთ ქმედებით, როგორცაა: აზროვნება, განცდა, შეგრძნება ინტუიცია. [5]. მეტყველების წარმოშობა ჩაირთავს ორ ინტეგრირებულ მექანიზმს: გაცნობიერებულ ფსიქიკურ ქმედებას და ავტომატურად გაუცნობიერებელს, რომელიც იყენებს უკვე მზა ფორმულებს, რომლებიც დამაგრებულია ადრესანტის მეტყველურ მაქსიმუმში. ლოგიკურია ვივარაუდოთ, რომ ნებისმიერი გამონათქვამი ემოციურია, რომ არ არსებობს ემოციურად-ნეიტრალური მეტყველება, რამდენადაც ობიექტური სინამდვილის კოგნიციურად აღქმისას, საკუთარ გრძნობებზე, შეხედულებებზე, აღზრდაზე დამოკიდებულებით, ადამიანი რეაგირებს სუბიექტურად იმ ინტელექტუალურ, სამეტყველო, ეთიკურ ბაზაზე დაყრდნობით რაც გააჩნია საუბრის მომენტში.

როგორია ერთი და იგივე ცნების სიაშკარავე სხვადასხვა ენაში? შედარებისათვის ავიღოთ ენები, რომლებიც მიეკუთვნებიან სხვადასხვა ენურ ჯგუფებს და სხვადასხვა ტიპის ენებს. ინგლისური ენა – ერთ-ერთი გერმანული ენებიდან (დასავლეთ-გერმანული ჯგუფი), ანალიტიკური ტიპის ენა. რუსული ენა – ერთ-ერთი სლავური ენებიდან (აღმოსავლურ-სლავური ჯგუფი), სინთეტიკური ტიპის ენა. აშკარა განსხვავებულობის მიუხადავად, რაღაც გამაერთიანებელიცაა: როგორც ინგლისური, ასევე რუსული ენა თავისი ჩამოყალიბების პროცესში განიცდიდნენ სხვა ენების მრავალჯერად ზემოქმედებას და XVII საუკუნის ბოლოს ჩამოყალიბდნენ ლიტერატურულ ნაციონალურ ენებად.

მიმოხილვისათვის ავიღოთ ემოციების აღმნიშვნელი ექვსი სიტყვა: მრისხანება, სიყვარული, სიხარული, შიში, შური, წყენა. რუსულ ენაში ესენია: гнев, любовь, радость, страх, зависть, обида. მათი ლინგვისტური ექვივალენტები ინგლისურ ენაში: wrath, love, joy, fear, envy, offence. განსახილველად აღებული სიტყვები დამახასიათებელი თვისებრიობის მიხედვით წარმოქმნიან ზოგიერთ სიმრავლეს:

– წვადი-არაწვადი საგნები: მრისხანება ანთია; რისხვა მთებს ალღობს; სიყვარულს ცეცხლი ეკიდება და სხვა. რუსულ ენაში: горит гнев; гнев расплавляет горы; загорается любовь и т. д. ინგლისურ ენაში: burning rage; The anger melts the mountains; love illuminates, etc.

– თხევადი-არათხევადი: სიყვარული გადმოიღვარა; შესვით მრისხანების შვიდი თასი; აიღო რისხვის ჭურჭელი და სხვა. რუსულ ენაში: любовь излилась; выпейте семь чаш гнева; взял посуды гнева и т. д. ინგლისურ ენაში: love has been poured; Drink seven bowls of wrath; took the vessels of wrath, etc

– რაოდენობის, ინტენსიურობის ხარისხის მქონე ობიექტები: შეშინდნენ დიდი შიშით; რისხვის სულმა დაქროლა; სიყვარული მრავლდება და სხვა). რუსულ ენაში: устрешились страхом великим; дуновения духа гнева; умножается любовь и т.д. ინგლისურ ენაში: They feared a great fear; Blow the spirit of anger; multiplied by love, etc

– მდგომარეობის-პროცესის აღნიშვნა: ტანჯვა მრისხანებაში; ვიმყოფებოდი შიშში; მიმართვა სიხარულში და სხვა. რუსულ ენაში: страдания во гневе; пребывал в страхе; обратиться в радость и т.д. ინგლისურ ენაში: suffering in anger; was in awe; turn to joy, etc..

– რაიმე პარამეტრების ფლობა: შიშის ფარული ადგილი; სიყვარული შედგება; მიეცით ადგილი მრისხანებას და სხვა. რუსულ ენაში: потаенное место страха; любовь состоит; дайте место гневу и т.д. ინგლისურ ენაში: hiding place of fear; love is; give place to wrath, etc.-

– მოძრავი არამოძრავი ობიექტები: გვიახლოვდება რისხვა; შერიგებას მოსდევს შიში; სიყვარული მიიღწევა და სხვა. რუსულ ენაში: *приближается гнев; за смирением следует страх; любовь достигает и т.д.* ინგლისურ ენაში: *approaching anger; for humility and the fear; Love reaches, etc.*

ზემოთ აღნიშნულიდან ვასკვნით, რომ ემოციის გამომხატველ სიტყვებს ყოველთვის შეუძლია დაიკავონ ძლიერი პოზიცია მეტყველებაში, მათი სემანტიკური სტრუქტურის სპეციფიკიდან და ადამიანის მოღვაწეობის ემოციურ-სპეციფიურ სფეროსთან კავშირიდან გამომდინარე. ემოციური კომპონენტის შინაარსი სიტყვის მნიშვნელობაში და მეტყველებაში მისი აქტუალიზაცია გამოდის როგორც შედეგი კონცეპტუალური პროცესების შეპირისპირებით და განსხვავების დამყარებით, ინდივიდის ან მოთელი საზოგადოებისათვის არსებულ სამყაროს აღქმის სურათთან. ემოციების გამომხატველი სიტყვათა სიმრავლეს თვისობრიობის მიხედვით, არ გააჩნიათ აშკარა (ექსპლიციტური) მორფოლოგიური გამოხატულება, მაგრამ არსებითი არიან გამონათქვამის შესადგენად და გასაგებად. სტატიაში განვიხილეთ ერთი და იგივე ემოციების წარმოდგენა სხვადასხვა ენაში, დამახასიათებელი თვისებრიობის მიხედვით წარმოქმნილი სიტყვათა სიმრავლის საშუალებით, ისეთი კატეგორიის გათვალისწინებით, როგორცაა ხატოვნება. მეტყველება როგორც აზრობრივი პროცესების შედეგი წარმოადგენს ახალი ლექსიკური ფორმების წყაროს და მითხოვს შემდგომ დრმა შესწავლას, რამდენადაც კოგნიციურ პროცესებს თან ახლავს ემოციები, ხოლო ემოციები კოგნიციურად გაიაზრებიან. ემოტიური ლექსიკა ჩვეულებრივ შეისწავლება ისეთი კატეგორიების გათვალისწინებით, როგორცაა შეფასება, ექსპრესიულობა და ხატოვნება. ადამიანის ემოციები და მათი ლინგვისტური უზრუნველყოფის მექანიზმები მუდმივად რჩება მეცნიერული კვლევების საგნად.

ლიტერატურა:

1. Гальперин И.Р. “Текст как объект лингвистического исследования”. Москва. 1981
2. Дубров А. Г. “Парапсихология и современное естествознание” Москва. 1990
3. Израд К. “Эмоции человека”. Москва 1980
4. Юнг К. Г. “Психологические типы (текст) Москва 2006
5. Danes Fr. “Cognition and Emotion in the Discourse Interaction”: A Preliminary Survey of the Field // Preprints of the Plenary Session Papers. – XIV International Congress of Linguists Organized under Auspices of CIPL, Berlin 10–15. August, 1987. – Berlin, 1987. – P. 272–291
6. Emotion and cognition. <https://www.infoq.com/articles/emotion-cognition>
7. Whorf B. “Language, thought and reality”. <https://archive.org/details/languageandthought>

Тамара Тваладзе, Ека Готиашвили

Представление эмоций в разной языковой картине

Резюме

Среди функций языков эмоциональное занимает особое место. Эмоциональное значение слова делает реализацию понятия чувствительности, которое может вызвать предмет, явление или факт окружающей среды мира. В данной работе рассматриваем эмотивную лексику способом языковой картины мира. Лексическое значение слова - продукт мыслительной деятельности, играющий первостепенную роль в познавательной деятельности человека. Интерес возникает вопрос о том – какова ясность и отчетливость в одном и том же поня.

Тии в различных языках. Для сравнения взяты языки, принадлежащие к различным языковым группам и относящиеся к различным типам языков. Для обзора взяты слова обозначающие эмоции. Исследование показало, что они образуют некоторое множество, не находящие явного (эксплицитного) морфологического выражения, но существенные для построения и понимания высказывания.

Tamar Tvaladze, Eka Gotiashvili

Emotions in Different Figuratives Expressions

Abstract

The article highlights that the emotional function occupies one of the special places in the language functions. Emotional significance of speech is reflected in the concept of senses that can be caused by any subject or event or anything else that surrounds us. In this paper the emotional vocabulary of different languages is discussed. The article indicates that lexical meaning of the words plays an important role in human cognition. The question is what is the meaning of the same notions in different languages. For comparison we have taken words denoting emotions from the languages that belong to different linguistic groups, and related to different types of languages. In the article we have discussed words expressing emotions. The study shows that they form a set of groups according to their features which don't have (explicit) morphological expressions, but they are essential for forming and understanding of the statements. The awareness of emotional vocabulary is normally based on the following categories such as evaluation, explicitness and figurative expressions.

რეკვენენტი: პროფესორი მანანა ლარიბაშვილი

სწავლების მეთოდოლოგია Методика Methodic of teaching

ეთერ ბრეგვაძე

ქუთაისი, საქართველო

წერის უნარი და მისი განვითარება

საგანმანათლებლო პროცესები ბოლო პერიოდში მნიშვნელოვანი მიმართულებით განვითარდა, როგორც სასწავლო პროცესების ძირფესვიანი შესწავლითა და მრავალმხრივი სტრუქტურული ფაქტორების მიხედვით, ასევე ექსპერიმენტებისა და კვლევის პროცესების განხორციელებით.

მოსწავლეთა ინფორმირებული, გააზრებული, ქმედითი სწავლებისათვის სკოლებში საჭირო გარემოა შექმნილი. ყოველივე ამას ემსახურება სერთიფიცირებული, ტრენინგავლილი პედაგოგები, საინფორმაციო საშუალებები.

თანამედროვე განათლებაში, თუკი რაიმე გამორჩეულია, ეს აზროვნების უნარი და გონების მობილიზაციაა, რაც აუცილებელია მოსწავლეთა ეფექტიანი სწავლებისათვის.

სწავლებაში საჭიროა თანმიმდევრულობა, სიმარტივე, რათა დაძლეულ იქნეს შესასწავლი მასალის სირთულე და შეცდომების დაძლევის გზები.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია აღნიშნულის გათვალისწინება წერის დაუფლების ტრადიციული სწავლებისას.

წერა, როგორც დამოუკიდებელი სპეციფიკური აქტივობა, სწავლების შესაბამის სისტემას მოითხოვს. წერისათვის მზაობა გულისხმობს ბავშვის ნატიფი მოტორიკის, ხელის წვრილი კუნთების მოძრაობისა და კოორდინაციის განვითარებას.

წერის უნარის ათვისება წარმოადგენს გაცნობიერებულ აქტს, რომლის დაუფლება სპეციალურად დაგეგმილი დასწავლის პროცესში ხორციელდება.

აუცილებელია წერის ტექნიკური წინაპირობების გავარჯიშება. იგი მხოლოდ გარკვეული დროისა და გაწაფვის შემდეგ ხდება ავტომატური პროცესი.

წერა კითხვასთან შედარებით უფრო რთული ფსიქო-ფიზიოლოგიური აქტია, ძნელად შესასწავლია, ამიტომ „დედა ენა“-ში ასოები გენეტიკური რიგის მიხედვითაა დალაგებული. ასეთი რიგი აადვილებს ქართული წერის სწავლებას, ასოების წერა მნიშვნელოვანია, რამდენადაც მისგან სიტყვა, სიტყვებისაგან კი წინადადება აიგება. სიტყვები და წინადადებები მოსწავლეს საკუთარი ნააზრევისა და განცდების გადმოცემის საშუალებას აძლევს.

სიტყვის წერის პროცესის პირველ ეტაპს სიტყვის შემადგენელ ერთეულთა ანალიზი წარმოადგენს (ბგერები და მარცვლები), შემდეგ ამ ერთეულების თანმიმდევრობის დამახსოვრება.

მასწავლებელმა თავისი საუბრით, ახსნით ხელი უნდა შეუწყოს წერის მანერის დაუფლებას, რაც გულისხმობს ფონემების შესაბამისი გამოსახულებების დაწერის სწავლებას. ასოთა ელემენტების წერაში ვარჯიშობა, უკვე წერის პროცესია.

I კლასის „დედა ენა“-ში წერის ნიმუშები დამუშავებულია მეთოდოლოგიური თვალსაზრისით; ყოველი სავარჯიშო ორიგინალურადაა დაკავშირებული განვლილ გრაფიკულ სავარჯიშოებთან, ეყრდნობა და იმეორებს მას.

ქართულ ბგერას მხოლოდ ერთი გრაფიკული ნიშანი ასო აღნიშნავს, არცერთი ბგერა რაიმე დამატებით ნიშანს არ მოითხოვს.

მასწავლებელი ყურადღებას აქცევს მოსწავლთა მიერ ასოთა მართებულად წერის ჩვევის გამომუშავებას. წერის სწავლების შინაარსი იფარგლება ქართული ბეჭდური ასოების, ხელის გრაფიკის დაუფლებით.

მოსწავლეებს უნდა მიეცეთ უფლება გამოიყენონ იმ ზომის, სიმძიმის საწერი საშუალებები, რომელიც უფრო კომფორტულია მათთვის.

ცალკეული ასოს წერის ათვისების პროცესში მნიშვნელოვანია მოსწავლემ შეიმეცნოს შერჩეული ასო სხვადასხვა საშუალებით;

გამოდერწოს შესასწავლი ასო ნიმუშის მიხედვით;

ხელით შეიგრძნოს ასო, თითი გადაატაროს და დაისწავლოს ხელის მოძრაობა საჭირო ასოს გამოსაყვანად შეეცადოს ასოს კოპირებას, შეძლოს კონტურის დაცვით ასოს წერა და მისი შემცველი ნახატის გაფერადება.

შესაძლებელია სავარჯიშოების მიცემა შემდეგი სახით:

გადახაზონ განსხვავებული ასო:

მ-მ-მ-მ; ღ-ღ-ღ-ღ; ხ-ხ-ხ-ხ; კ-კ-კ-კ;

სიტყვის წერის პროცესის პირველ ეტაპს სიტყვის შემადგენელ ერთეულთა ანალიზი წარმოადგენს. მოსწავლეებს ეძლევათ დავალება - შეავსონ სიტყვები საჭირო ხმოვნებით:

ღ-ღ-; მზ-; გ-ღ-; თვ-ღ-; ბ-ღ-; ნ-ძვ-; წ-გნ-;

შემდეგ ეტაპზე უნდა შეძლონ ილუსტრაციის შესაბამისი სიტყვების წერა. სურათის და ასოს შეერთებით სიტყვების წერა, მარტივი ორ-სამსიტყვიანი წინადადების წერა, ასოთა დალაგებით სიტყვების მიღება:

თვეარმ (მთვარე); ურევილ (რვეული); ოგნგოა (გოგონა)

წერის გავნითარების ნებისმიერ ეტაპზე მოსწავლეები აწყდებიან სირთულეებს;

უჭირთ ასოების გრაფიკული გამოხატულებების სწორად მოხაზვა

ფორმის, ზომის, დახრილობის ზუსტი გადმოცემა

უშვებენ შეცდომებს მოყვანილობით მსგავსი ასოების - „შ“ და „წ“, „ძ“ და „ხ“-ს დაწერისას (განსაკუთრებით ცაცია მოსწავლეები).

სირთულეებს აქვს ადგილი ასოების მოთავსებისას რვეულის სიბრტყესა და ბადეში. სიტყვების ჩაწერისას ტოვებენ, ანაცვლებენ ცალკეულ ასოებს და მარცვლებს, არ ასრულებენ

სიტყვებს. წინადადების ჩაწერისას ტოვებენ ცალკეულ სიტყვებს. წერისას აღნიშნებათ ჯდომის უცნაური პოზა, თვალშისაცემია რვეულის უხვეულო განლაგებაც.

წერის პროცესში პედაგოგი მოსწავლეებს ეხმარება მხოლოდ საჭირო დროს, ხოლო წერითი დავალების შესაძლო სირთულის დაძლევაზე წინასწარ აღნიშნავს. აფრთხილებს მოსწავლეებს ტიპური შეცდომების შესახებ და წერის სწავლების ეფექტური გზებსაც მიუთითებს:

აუცილებელია მიზანმიმართული მეცადინეობა წერის უნარისა და კალიგრაფიის გაუმჯობესებისათვის.

მოსწავლეებს უნდა მიეცეთ მეტი დრო დამოკიდებელი დავალების შესრულებისათვის. დავალება დაყოფილ უნდა იქნეს მცირე ნაწილებად. მასწავლებელმა წინასწარ უნდა გაამზადოს ფურცლები შეკითხვებით, რომელიც მარტივ წერილობით პასუხს მოითხოვს.

მოსწავლეთა ნაწერის გასწორებისას გარკვეულ ეტაპზე ყურადღება მიაქციოს ნაწერის ძლიერ მხარეებსაც. თავი აარიდოს მოსწავლეთა დატვირთვას მექანიკური გადასაწერი დავალებებით.

აუცილებელია, მოსწავლის დადებითად შეფასება იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მან დავალების მხოლოდ ნაწილი შეასრულა.

მასწავლებელი მიმართავს წერითი და ზეპირი მეტყველების მონაცვლეობას, მოსწავლეები რომ არ გადაიდაღონ ერთფეროვანი დავალებების შესრულებით.

ასოთა შესწავლა, წერა ისეთი პროცესია, რომელიც ცნობიერების აქტივობას, შესასწავლი მასალისადმი მოსწავლის შეგნებულ დამოკიდებულებას მოითხოვს.

ლიტერატურა:

1. ვ. რამიშვილი - ექვსწლიანთა წერა-კითხვის სწავლებისა და მეტყველების განვითარების საკითხები. თბ., 1999 წ.
2. ნ. მაღლაკელიძე - ქართული ენის სწავლების მეთოდთა/დიდაქტიკა, თბ., 2013 წ.
3. მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ეროვნული ცენტრი. 2016 წ.

Этер Брегадзе

Написание навыков и развитие

Резюме

Важно мобилизовать ум и навыки мышления для написания развития.

Чтобы быть готовым к письму, нужно развивать мышцы рук и их координацию. Письмо - это сложный психофизиологический акт. Изучение этого акта способствует сортировке по генетической линии букв.

Для написания мастерства важно подготовить технические предпосылки для написания. Это стало автоматическим процессом после некоторого времени и обучения.

Учитель, со своими разговорами и объяснениями, должен помочь развить навыки письма, что означает научить писать фонемы своими рисунками.

Содержание письменной разработки изучает грузинские печатные письма.

Письмо - это процесс, который требует осознанной деятельности и сознательного отношения.

Eter Bregadze

Writing skills and its development

Abstract

It is important to mobilize of mind and thinking skills for writing development.

To be prepared for writing means to develop child's hand muscles and coordination. Writing is the complicated psycho-physiological act. To learn this act promotes sorting by genetic line of letters.

For writing mastering it's important to train the technical prerequisites of writing. This became automatic process after some time and training.

Teacher, with his talking and explaining must help to develop writing skills, which means to teach how to write phonemes with its drawings.

The content of writing development learns Georgian printed letters.

Writing is the process which requires awareness activity and conscious attitude.

რეცენზენტი: პროფესორი მანანა მიქაძე

სწავლების მეთოდოლოგია Методика Methodic of teaching

თამარ ჯალაძე

თბილისი, საქართველო

ინგლისური ფრაზეოლოგიური ერთეულების სწავლების
პრობლემატიკა სკოლაში

სტატია ეძღვნება ინგლისური ფრაზეოლოგიური ერთეულების სწავლების პრობლემატიკას სკოლაში. განხილულია ფრაზეოლოგიის სწავლებასთან დაკავშირებული სტრატეგიები, გამოწვევები თუ პრობლემები, რასაც მასწავლებლები ხვდებიან სკოლებში ფრაზეოლოგიზმების სწავლებისას. ხაზგასმულია, სიტყვის მნიშვნელობის კონტექსტში გააზრების ძალიან ეფექტური და საინტერესო პროცესი და მასწავლებლის როლი - ფრაზეოლოგიური ერთეულის მნიშვნელობა თავსახინო გახადოს სხვადასხვა ტიპის სავარჯიშოების დახმარებით (თამაშებით, თავსახინოების ბარათებით, როლური თამაშებით, სურათებით). ასევე აღნიშნულია მულტმედიათა თუ ფილმების როლი ფრაზეოლოგიური ერთეულის მოსწავლის ხანგრძლივ მეხსიერებაში შენახვის პროცესში.

ინგლისური ენა მდიდარია ფრაზეოლოგიზმებით. ბევრმა მკვლევარმა ჩათვალა ისინი ლინგვისტიკის განუყოფელ ნაწილად და არაერთი ნაშრომი მიუძღვნა. ფრაზეოლოგიური ერთეულები მნიშვნელოვნად ამდიდრებენ ენის ლექსიკურ მარაგს, ხაზს უსვამენ მის მხატვრობას და გამოხატავენ კულტურულ მახასიათებლებს.

საინტერესოა მთელი რიგი სტრატეგიები, გამოწვევები თუ პრობლემები, რასაც მასწავლებლები ხვდებიან სკოლებში ფრაზეოლოგიზმების სწავლებისას.

ფრაზეოლოგიური ერთეულის თარგმნა მოითხოვს სამიზნე ენის საკმაოდ კარგად ცოდნას, რაც შეიძლება უმთავრეს პრობლემად ჩაითვალოს. ალბანეთში, ქალაქ კორკაში ჩატარებული კვლევის ფარგლებში გამოიკითხა 41 ინგლისური ენის მასწავლებელი. გამოიკითხულთა 90 % ფრაზეოლოგიური ერთეულების სწავლების პროცესში უმთავრეს სირთულედ სწორი თარგმანი დაასახელა. თარგმნის სტრატეგიების გასააზრებლად კი თავად თარგმნის პროცესის გაანალიზებაა საჭირო.

ენათმეცნიერები და პედაგოგები, რომლებიც თანხმდებიან იმაზე, რომ ფრაზეოლოგიზმების

გარეშე ენა უფერულია, გულისტკივილით აღნიშნავენ მათ სიმწირეს სასკოლო სახელმძღვანელოებში და ენის კარგად ფლობის აუცილებლობასთან ერთად ხაზს უსვამენ ამა თუ იმ ქვეყნისა და ხალხის კულტურული ბექგრაუნდის ცოდნის საჭიროებას.

არაერთი კვლევა ეძღვნება ფრაზეოლოგიური ერთეულების სწავლების პროცესში მოსწავლეთა ასაკის შერჩევას. ფრაზეოლოგიზმის სწავლება უნდა მოხდეს მაშინ როცა მასში შემავალი ცალკეული ლექსემების მნიშვნელობა ცნობილია მოსწავლისთვის, თვლის ამერიკელი ენათმეცნიერი - ლოთფიპური (Lotfipour, S.K. 1985).

ძალიან ეფექტურია თვალსაჩინოებების გამოყენება ფრაზეოლოგიური ერთეულების სწავლებისას. საინტერესოა მოსაზრება ფრაზეოლოგიზმების სასურველი რაოდენობის შესახებ. ენათმეცნიერი ლარსონი თვლის, რომ ახალი ფრაზეოლოგიური ერთეულების რიცხვი ხუთს არ უნდა აღემატებოდეს ერთ გაკვეთილზე (Larson, M.L. 1984).

ფართოდ გავრცელებულ მოსაზრებას – ფრაზეოლოგიზმის სწავლებისას თარგმანის გამოყენების შესახებ, ეწინააღმდეგება ლინგვისტი ლოეშერის მოსაზრება. იგი თვლის, რომ სასურველია მშობლიური ენის აბსოლუტური უგულებელყოფა და დასაშვებია მხოლოდ პერიფრაზის გამოყენება, ვინაიდან ეს სტრატეგია ავითარებს მოსწავლეების კრიტიკულ აზროვნებას და ხელს უწყობს ლექსიკური მარაგის გამდიდრებას (Loescher, W. 1991).

ფრაზეოლოგიური ერთეულის სწავლება უნდა მოხდეს ფორმისა და შინაარსის პლანის გათვალისწინებით (Baum, N. J. 1996).

ფრაზეოლოგიური ერთეულის სწავლება უნდა მოხდეს კონტექსტის გათვალისწინებით, რის გარეშეც მთლიანად ვერ გამოვლინდება ფრაზეოლოგიური ერთეულების სპეციფიკა (Фадеева И. В. 1985); სხვადასხვა ტიპის ფრაზეოლოგიური ერთეულების შესწავლა უნდა მოხდეს სემანტიკური და სტრუქტურული მახვენებლების გათვალისწინებით (A.N. Guru Prasad. 2014); ფრაზეოლოგიური ერთეულები უნდა გაიმიჯნოს როული სიტყვებისა და არაფრაზეოლოგიური ბუნების მქონე სიტყვათშერეობებისაგან, ფრაზეოლოგიური ერთეულებისა და სიტყვების ექვივალენტობის ცნება უნდა შიცვალოს მათი შეთანხმების, შესაბამისობის ცნებით, ფრაზეოლოგიური ერთეულების სწავლება უნდა მოხდეს სინქრონულ ჭრილში დამატებითი ისტორიული მონაცემების გათვალისწინებით (საჭიროების შემთხვევაში) (Bachman, L. F. 1990).

მოსწავლეების ლექსიკური მარაგის გამდიდრება მასწავლებლის პედაგოგიური ხელოვნების უმთავრესი ნაწილია. სიტყვის მნიშვნელობის კონტექსტში გააზრება ძალიან ეფექტური მეთოდი და საინტერესო პროცესია მოსწავლეებისთვის.

ლექსიკური მარაგის გამდიდრება უნდა მოხდეს არა განყენებულად, არამედ კომუნიკაციური უნარების განვითარების პარალელურად. კომუნიკაციის პროცესში ინფორმაციულობის თვალსაზრისით, ფრაზეოლოგიური ერთეულები გაცილებით ღირებულია, ვიდრე სიტყვები. ფრაზეოლოგიზმები პირნათლად ასრულებენ მათზე დაკისრებულ მისიას, უადვილებენ კომუნიკანტებს ინფორმაციის გაცვლას. მათი კომუნიკაციური ფუნქცია კი ბევრად არის დამოკიდებული მათ სტრუქტურულ-სემანტიკურ ორგანიზაციაზე (Чануквадзе Т.В. 1990).

ძალიან მნიშვნელოვანია მასწავლებლის როლი ფრაზეოლოგიური ერთეულების დახმარებით ლექსიკის სწავლების პროცესში. მეცნიერების უმრავლესობა ეწინააღმდეგება ინტერნეტის გამოყენებას, რასაც ხშირად არასწორ დეფინიციამდე მიჰყავს მოსწავლე. მასწავლებელს

კი შეუძლია დეტალური ინფორმაცია მიაწოდოს მას ფრაზეოლოგიის წარმოშობის, კონტექსტუალური მნიშვნელობის, მიზნობრივი გამოყენების შესახებ. მხოლოდ მასწავლებელს შეუძლია ფრაზეოლოგიური ერთეულის მნიშვნელობა თვალსაჩინო გახადოს სხვადასხვა ტიპის სავარჯიშოების დახმარებით. ყველაზე ნაყოფიერად ითვლება თამაშები, თვალსაჩინოების ბარათები, როლური თამაშები, სურათები. სწორედ მათი დახმარებით ხდება ფრაზეოლოგიური ერთეულის მოსწავლის ხანგრძლივ მეხსიერებაში შენახვა (რიჩარდსი.ჯ.ს. 2001).

არასწორია ფრაზეოლოგიის მიხედვით, როგორც ცალკეული ენობრივი ელემენტების სწავლება, უსარგებლოა მათი დახეობრება კონტექსტის გარეშე, ყურადღებით უნდა შეირჩეს მხატვრული ლიტერატურა, საგაზეთო სტატია თუ ნებისმიერი ავთენტური მასალა, რომლის სწავლებასაც მასწავლებელი ენის ცოდნის დონისა და მოსწავლეთა ასაკის გათვალისწინებით შეეცდება (López Rodríguez 1996).

სკოლებში ფრაზეოლოგიის სწავლებას პრობლემური უწოდა საბჭოთა ენათმეცნიერმა მიზინოვამ, ვინაიდან სინთეზი ლექსიკის, გრამატიკის, სტილისტიკისა და დიდ ძალისხმევას მოითხოვს (Мизинова Н.А. 1985).

მეტაფორული ენა კარგადაა გამოყენებული მულტფილმებსა თუ ფილმებში, რაც ენის მასწავლებლებმა შეიძლება ნაყოფიერად გამოიყენონ და ფრაზეოლოგიური ერთეულებით ლექსიკური მარაგის გამდიდრება სწორედ ასეთი რესურსებით მოახდინონ (A CASE STUDY: HAPPINESS IS UP/SADNESS IS DOWN. 2014).

ფრაზეოლოგიური ერთეულების სწავლების პრობლემატიკა დღემდე აქტუალურია და ამ თემაზე არაერთი ლინგვისტი მუშაობს. მათი მიზანია ახალი აღმოჩენებითა და თანამედროვე მიდგომებით სკოლებში უფრო ეფექტური გახადონ ფრაზეოლოგიური ერთეულების ლექსიკის სწავლების სამსახურში ჩაყენება.

ლიტერატურა:

1. Baum, N. J. (1996). A systematic approach for teaching idioms to the second language learner. Retrieved from ProQuest Dissertations & Theses.
2. A.N. Guru Prasad. "Recent Pedagogical Approaches and Methodologies in English Language Teaching". Volume II Issue I, April 2014.
3. Фадеева И. В. Семантические и функциональные свойства фразеологических единиц с положительной оценкой в современном английском языке. Сборник Научных Трудов. Москва. 1985.
4. Мизинова Н.А. Текстовая значимость фразеологических единиц. Сборник Научных Трудов. Москва. 1985.
5. რიჩარდსი. ჯ.ს. ინგლისური ენის სწავლების მეთოდოლოგია. მეორე გამოცემა. 2001. დიდი ბრიტანეთი.
6. Bachman, L. F. (1990). Fundamental considerations in language testing. Oxford.

7. **A CASE STUDY: HAPPINESS IS UP/SADNESS IS DOWN. STUDY OF A CORPUS BASED ON DISNEY MOVIES.**

8. **Чануквадзе Т.В.** Стилистическое использование фразеологических единиц в жанре путевых заметок. Дис. канд. филол. наук.- Москва. 1990.

9. **Irene López Rodriguez.** TEACHING IDIOMATIC EXPRESSIONS TO LEARNERS OF EFL. Brown University, USA.

10. **Lotfipour, S.K. 1985.** Using figurative language to expand students' vocabulary.

11. **Larson, M.L. 1984.** Meaning-based translation.

12. **Loescher, W. 1991.** English idioms and how to use them.

Тамар Каладзе

Проблемы преподавания английских фразеологических единиц в школе

Резюме

Статья посвящена изучению проблем английских фразеологических единиц в школе. Стратегии, проблемы или вызовы, связанные с изучением фразеологии, обсужденны в статье. Высокоэффективный и интересный процесс понимания значения слова в контексте и роли учителя - преподавать фразеологию с помощью различных видов упражнений (с играми, визуальными картами, ролевыми играми, изображениями) - также представленны в статье. Роль мультфильмов или фильмов также упоминается в процессе хранения фразеологизмов в длинной памяти учеников.

Tamar Kaladze

Problems of teaching English Phrase units in school

Abstract

The article is dedicated to teaching problems of English phraseological units at school and different strategies, challenges or problems related to teaching phraseology. An effective and interesting process of understanding the meaning of a phraseological unit in the context is highlighted. Also the role of the teacher – to enrich the way of teaching phraseology with the help of different types of exercises (games, visual cards, role games, images) The article focuses on the role of cartoons or films in the process of keeping phraseological vocabulary in students' long memory.

რეცენზენტი: პროფესორი ნათელა მაღლაკელიძე

WHY USE PEER – ASSESSMENT

The article discusses the Assessment process in which the teacher holds all the power and makes all the choices limit the potential for learner development in all these aspects, but it is very essential to assess students with peer assessment. Through peer-assessment students assess each other, can encourage students to take greater responsibility for their learning. Through this, students can learn from their previous mistakes, identify their strength and weaknesses and learn to target their work accordingly. Getting students more involved in their assessment can make assessment itself a means by which they can learn develop. Students need practice to gain confidence in peer assessment and to become more confident at it.

To sum up, there are many variants of peer-assessment, but essentially it involves students providing feedback to other students on the quality of their work.

Contemporary approaches emphasize the active engagement of students in their own learner responsibility, metacognitive skills and dialogical, collaborative model of teaching and learning. Assessment process in which the teacher holds all the power and makes all the choices limit the potential for learner development in all these aspects. Teachers who see the dialogue and co-construction of knowledge as a core part of their teaching conceptions need to consider the importance of inviting the students to share more fundamentally in the assessment processes. Through peer-assessment students assess each other, can encourage students to take greater responsibility for their learning, for example, by encouraging engagement with assessment criteria and reflection of their own performance and that of peers. Through this, students can learn from their previous mistakes, identify their strength and weaknesses and learn to target their work accordingly. If students are participants, rather than "spectators", they are more likely to engage with their learning. Getting students more involved in their assessment can make assessment itself a means by which they can learn develop. To achieve this it's essential your assessment criteria are clearly and fully described so that your students are able to understand exactly what is expected of them.

There are many variants of peer-assessment, but essentially it involves students providing feedback to other students on the quality of their work. "Peer-assessment requires student to provide either feedback or grades (or both) to their peers on a product or a performance, based on the criteria of excellence for that product or event which students may have been involved in determining" [Falchikov, 2007:132]. Falchikov reminds us that peer learning builds on a process that is part of our development from early years of life (it is a practice of formal education and the centrality of the teacher that makes us lose sight of this).

> Peer-assessment can encourage collaborative learning through interchange about what constitutes good work. If the course wants to promote peer-learning and collaboration in other ways, then the assessment tasks need to align with this. It is also important to recognize the extra work that peer learning activities require from students through the assessment. Boud, Cohen and Sampson observe that "if students are expected to put more effort into a course through their engagement in peer activities, then it may necessary to have this effort recognized through a commensurate shift in assessment focus". [Boud, Cohen & Sampson, 1999:416]

> Peer learning draws on the "cognitive apprenticeship model" [Kvale, 2006]

> Students can help each other to make sense of the gaps in their learning and understanding and to get a more sophisticated grasp of the learning process.

>The conversation around the assessment process is enhanced. Research evidence indicates that peer feedback can be used very effectively in the development of students' writing skills.

> Students engaged in contemporary in the work of others can heighten their own capacity for judgment and making intellectual choices.

> Students receive feedback from their peers can get a wider range of ideas about their work to promote development and improvement.

> Peer evaluation helps to lessen the power imbalance between teachers and students and can enhance the students' status in the learning process.

>The focus of peer feedback can be on process, encouraging students to clarify, review and edit their ideas.

>It is possible to give immediate feedback, so formative learning can be enhanced. Peer-assessment processes help students learn how to receive and give feedback is an important part of most work contexts.

> Peer-assessment aligns with the notion that an important part of a learning process is gradually understanding and articulating the values and standards of "community of practice" [Wenger, 2007:129]. Drawing on a Wenger's ideas, Falchikov suggests that "learning involves active participation in a "community of practice" in which members of community determine and structure their own practices, and construct identities in relation to these communities" [Falchikov, 2007:129]

The evidence suggests that students become better at peer assessment with practice [Falchikov, 2007]. Students need practice to gain confidence in peer assessment and to become more confident at it. Other classroom practices can also help to prepare students for peer assessment, such as exchange and discussion of lecture notes.

Make sure the criteria for any piece of peer assessment are clear and fully discussed with students (negotiated with them if circumstances are appropriate). Spend time establishing an environment of trust in the classroom. Try to ensure that your learning environment incorporates peer learning and collaboration in a range of ways.

Be aware that introducing marks creates a further set of complex issues, but if you do decide to get peers to award marks these marks should be only one of a number of different marks awarded to a specific product or

process. Generally, as the most valuable aspect of peer assessment is its potential to enhance learning, marks can cloud matters as they try to preoccupy people at the expense of everything else.

A simple introduction to the concept of peer feedback is to invite students to exchange lecture notes in the final segment of a class and to discuss perceived gaps and differences in understanding. It has many potential benefits and gets students used to discussing their work with their peers, it can help to build collaborative environment and it helps students to improve and enhance their understanding in relation to the criteria or questions and give these to the writer (prior to implementing peer editing, students should be given examples to practice with and be coached in the feedback process). A study by Lockhart & Ng (cited in Van den berg, Admiral & pilot, 2006) argued that students interact with their peers in four basic ways in the peer assessment process: Authoritative reader points out errors or shortcomings in the writing. Interactive reader “wants to discuss ideas emerging when reading the text” (van den berg et al, 2006;20).

- > Probing reader

- > Collaborative reader

Studies show many variants of the use of peer feedback for improving writing. Van den berg et al (2006) experimented with seven most important designs of peer assessment that are effective in University teaching: Product, relation to staff assessment, directionality, contact, constellation assessors, assesses, and place.

In our research work it turned out that students were not willing to spend much time in assessing larger products, the size of pages of the writing was important.

The most effective technique while assessing for us was relation to staff assessment. We gave sufficient time to our students between the peer assessment and teacher assessment. So they could revise their paper on the basis of peer assessment, and then handed it to the teacher. Peer assessment is very essential and exciting in learning and developing students.

It should be mentioned that the technique of directionality is easier as it’s two way feedback for teacher and students. It is clear that the assessors will in turn be the assesses, which made our students happy and easier to exchange products. And the positive side of this method is that it won’t take much time, because the feedback groups can discuss simultaneously.

Thus, as we see it is beneficial to promote peer involvement in assessment where particular characteristics are present. These include features which:

- > Are designed to enhance learning

- > Require learners to take responsibility for their action

- > Encourage a reflective approach to learning

- > Require students to identify and apply standards and criteria

- > Provide some degree of modelling and/or scaffolding

- > Involve learners in judging their peers-developing and using [Sadlers’s,1989&2005] evaluative expertise , providing, seeking and utilizing peer feedback;

- > Allow learners to practice peer and self-assessment skills in a variety of contexts. Allow fading of support so that learners may move nearer toward the assessment autonomy.

To sum up, we can say that peer assessment is the most effective and essential technique in assessing system.

Literature

1. Boud D.& Falchikov, N., Rethinking assessment in higher education, London,: Kogan page, 2007.
2. Boud, Cohan,R. & Sampson, J., Peer learning and assessment. Assessment and evaluation in higher education, 1999.
3. Kvale, S., A workplace perspective on school assessment, Workplace learning SIG American Educational Research Association, San Francisco, April, 2006.
4. van den berg, I., Admiral, W. & Pilot, A., Peer assessment in university teaching: evaluating seven course design. Assessment and Evaluation in Higher Education, 2007.

ლელა ონიანი

რატომ ვიყენებთ ურთიერთ შეფასებას

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია შეფასების პროცესი, სადაც მასწავლებელს აქვს ძალაუფლება და არჩევანის გაკეთების საშუალება, რაც ზღუდავს სტუდენტის განვითარებას ყველა ასპექტში. მაშინ როცა, ძალიან ბუნებრივია სტუდენტთა შეფასება ურთიერთშეფასების სისტემით.

ურთიერთშეფასების დროს სტუდენტები აფასებენ ერთმანეთს, რაც წამახალისებლად მოქმედებს სწავლაზე დაკისრებული ვალდებულებების უფრო კარგად შესრულებაზე. ეს საშუალებას აძლევთ ისწავლონ მათ მიერ დაშვებულ შეცდომებზე, აღიქვან ძლიერი და სუსტი მხარეები და ამის გათვალისწინებით დაგეგმონ შესწავლის პროცესი. რაც უფრო მეტად არიან სტუდენტები ჩართული შეფასების პროცესში, მით უფრო მეტად უვითარდებათ შესწავლის უნარი. სტუდენტებს ჭირდებათ მეტი პრაქტიკა, რომ მეტად თავდაჯერებული გახდნენ ურთიერთ შეფასების დროს.

ურთიერთ შეფასება მოიცავს ბევრ ვარიანტს და ასევე ძალიან ბუნებრივი გზით უზრუნველყოფს სტუდენტის მიერ შესრულებული სამუშაოს ხარისხის შეფასებას სხვებთან შედარების საფუძველზე.

Лела Ониани

Зачем использовать экспертную оценку

Резюме

В статье обсуждается процесс оценки, в котором учитель обладает всеми полномочиями и делает все выборы ограничивающим потенциал для развития учащегося во всех этих аспектах, но очень важно оценивать учащихся с оценкой сверстников. Студенты, оценивающие друг друга, оценивают друг друга, могут побуждать учащихся брать на себя большую ответственность за свое обучение. Благодаря этому студенты могут учиться на своих предыдущих ошибках, определять свои сильные и слабые стороны и учиться соответствующим образом ориентировать свою работу. Привлечение студентов к участию в их оценке может сделать оценку само по себе средством, с помощью которого они могут учиться. Студенты нуждаются в практике, чтобы получить уверенность в оценке сверстников и стать более уверенными в этом.

Подводя итог, существует множество вариантов экспертной оценки, но в основном это касается студентов, которые обращают внимание других студентов на качество своей работы.

რეცენზენტი: პროფესორი მანანა ლარიბაშვილი

სწავლების მეთოდოლოგია Методика Methodic of teaching

მაცონა სამნიძე

ბათუმი, საქართველო

კრიტიკული აზროვნების როლი სწავლების პროცესში

კრიტიკული აზროვნება არის მრავალმხრივი მიზნებით განპირობებული აზროვნება, რომლის დახმარებითაც ხდება არსებული ფაქტების მსჯელობათა და წარმოდგენის ხელახალი გააზრება, დასაბუთებული დასკვნის გამოტანის მიზნით. კრიტიკული აზროვნების დროს არსებითია არგუმენტების და კონტრარგუმენტების მოძიება, სიტუაციის გაანალიზება და არსებული მტკიცებულებების საფუძველზე დასკვნის გაკეთება. კრიტიკულად აზროვნება გულისხმობს ადამიანის გონების ღიაობას სამყაროს მრავალფეროვნების აღქმისათვის. კრიტიკულად მოაზროვნე ადამიანისათვის მიუღებელია სხვების მიერ თავსმოხვეული ღირებულებების, ნორმების, იდეების ბრმად გათავისება. მათთვის მნიშვნელოვანია საკუთრი, გააზრებული და დასაბუთებული პოზიციის ჩამოყალიბება. კრიტიკული აზროვნების შემთხვევაში შესაძლებელია პრობლემის გადაჭრის რამდენიმე სწორი გზის პოვნა.

კრიტიკული აზროვნება აქტიური ბუნებისაა, ადამიანისაგან ცნობიერ და აქტიურ ჩართვას მოითხოვს. იგი მუდმივად მიმდინარე, დაუმთავრებელი პროცესია. შეუძლებელია მისი „მწვერვალის“, დასასრულის მიღწევა. კრიტიკული აზროვნების გამოვლენა მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული როგორც ინდივიდუალურ მახასიათებლებზე, ისე გარემო ფაქტორებზე, ამიტომაც გადავწყვიტე მკითხველთა კლუბის დაარსება და სხვა უნარებთან ერთად მოსწავლეებში კრიტიკული აზროვნების განვითარება.

მოსწავლეთა ინიციატივით დავაარსე მკითხველთა კლუბი. თავდაპირველად იყო გარკვეული პრობლემები მოსწავლეებში საკუთარი აზრის არგუმენტირებული მსჯელობით გადმოცემასთან დაკავშირებით. მიეხვდი, რომ პრობლემას წარმოადგენდა ცოდნისა და გამოცდილების ნაკლოვანება. ვიცით, რომ ცოდნისა და გამოცდილების დაგროვება არის აუცილებელი პირობა კრიტიკული აზროვნებისთვის, სხვადასხვა აქტივობების გამოყენებით შევეცადე დახმარებოდი თითოეულ მოსწავლეს საკუთარი იდეებისა და შეხედულებების სხვებისაგან დამოუკიდებლად ჩამოყალიბებაში. გარკვეული დროის შემდეგ, მოსწავლეთა გააქტიურება თვალნათლივ შეიმჩნეოდა. ყოველი წიგნის წაკითხვის შემდეგ ვიკრიბებოდით, მოსწავლეები მსჯელობდნენ,

გამოთქვამდნენ მოსაზრებებს წაკითხულთან დაკავშირებით, ყურადღებით უსმენდნენ და პატივს სცემდნენ ერთმანეთის აზრს, მოსაზრებებს ამყარებდნენ შესაბამისი არგუმენტებით. საკუთარ ღირებულებებსა და შეხედულებებზე მსჯელობისას ყოველთვის ვახალისებ მოსწავლეებს, ვარ აქტიური მსმენელი, ამიტომაც ადვილად მოვიპოვებ მოსწავლეთა ნდობას. ეს ყველაფერი მოსწავლეს ეხმარება კრიტიკული აზროვნების განვითარებაში. მკითხველთა კლუბის წევრებს არასოდეს ვახვევ თავს საკუთარ აზრს, პირიქით, ვაძლევ იმის საშუალებას, რომ იმსჯელონ, გააანალიზონ და შეაფასონ მათ მიერ გამოთქმული ნებისმიერი მოსაზრება.

მკითხველთა კლუბის ერთ-ერთ შეხვედრაზე განვიხილეთ ალექსანდრე ყაზბეგის „ხევისბერი გოჩა“ და პროსპერ მერიმეს „მატეო ფალკონე“. გასაოცარი იყო მათი შეხედულებები, მოსწავლეთა უმრავლესობისთვის მიუღებელი იყო შვილის მკვლელი მამების საქციელი და კრიტიკის ქარცეცხლში გაახვიეს, ნაწილისათვის კი მამების საქციელი კრიტიკის საგანი არ ყოფილა, შესაბამისი არგუმენტებით ასაბუთებდნენ ისინი თავიანთ მოსაზრებებს, რაც ძალიან მნიშვნელოვანი იყო ჩემთვის. ყოველთვის ვცდილობ, ვაგრძნობინო მოსწავლეს, რომ ემფატიური მსმენელი ვარ, ვაკეთებ მოსმენილის ანალიზს. როცა მოსწავლე კრიტიკული აზროვნების სარგებლიანობას ხედავს, მასში იზრდება მოტივაცია და უფრო აქტიურდება.

კრიტიკული აზროვნება პოზიტიურ ემოციებთან არის დაკავშირებული, ხშირად სტერეოტიპული და თავს მოხვეული აზროვნების ჩარჩოებიდან გადწევა, საკუთარი გონების გათავისუფლება ბრმად მიღებული ცოდნისაგან უდიდესი შვებისა და სიხარულის მომტანია, რასაც დადებითი ემოცია ახლავს. ბავშვს უხარია, როცა მისი მიზნება შინაარსიანი და ყველასათვის მისაღებია. კრიტიკულ აზროვნებას ძლიერი შინაგანი კმაყოფილება, საკუთარ თავსა და ძალებში დარწმუნებულობა და ემოციური ამაღლება მოაქვს.

კრიტიკული აზროვნება არ არის შეზღუდული. ის დამოუკიდებელი აზროვნებაა, ამიტომაც მასწავლებელმა ისეთი აქტივობები უნდა გამოიყენოს, რომლებიც თითოეულ მოსწავლეს დაეხმარება საკუთარი იდეების, შეხედულებებისა და შეფასებების სხვებისაგან დამოუკიდებლად ჩამოყალიბებაში. მკითხველთა კლუბის წევრები თამამად გამოთქვამენ საკუთარ აზრს წაკითხული წიგნების გარჩევისას, მსჯელობენ არგუმენტირებულად, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია ჩემთვის. კრიტიკული აზროვნებისათვის აუცილებელი პირობა ცოდნისა და გამოცდილების დაგროვებაა. მასწავლებელმა უდიდესი ყურადღება უნდა მიაქციოს მოსწავლეთა მზაობას კრიტიკული აზროვნებისათვის, რადგანაც მათ აუცილებლად უნდა ჰქონდეთ სათანადო ცოდნა და გამოცდილება. კრიტიკული აზროვნება მითითებს დამაჯერებელ არგუმენტაციას. არგუმენტაციის ჩამოყალიბებას სერიოზული მოფიქრება და წესების დაცვა სჭირდება, რადგანაც ყველა არგუმენტს აქვს თავისი კონტრარგუმენტი. მასწავლებელმა უნდა ასწავლოს მოსწავლეს დამაჯერებლად არგუმენტირება, რომელიც სამი კომპონენტისაგან შედგება: მტკიცება ანუ თეზისი, საბუთი და მტკიცებულება.

დაბოლოს, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია კრიტიკული აზროვნება სოციალური აზროვნებაა და პრობლემების სწორად გადაჭრის გზების ძიება სხვა ადამიანებთან კამათის, აზრის გაცვლის გარეშე შეუძლებელია. მასწავლებელმა მოსწავლეებში კრიტიკული აზროვნების განვითარების ხელშესაწყობად მათ უნდა გამოუშუშავოს სხვათა მოსმენისა და აზრის გათვალისწინების უნარი, საკუთარ მოსაზრებაზე პასუხისმგებლობის გრძნობა და საკუთარი

პოზიციის დაფიქსირებისა და დაცვის უნარი. მკითხველთა კლუბის წევრები ითვალისწინებენ ამ ყოველივეს და შესაბამისად ვითარდება კრიტიკული აზროვნებაც.

ბიბლიოგრაფია:

<https://globaldigitalcitizen.org/12-strategies-teaching-critical-thinking-skills>

[Lee Watanabe-Crockett](#) | Jul 24, 2015 | [Critical Thinking](#)

განვითარებისა და სწავლების თეორიები, დამხმარე სახელმძღვანელო, განათლების სამინისტრო, თბ., 2008 წ

Мадонна Самнидзе

Роль критического мышления в процессе обучения

Резюме

Критическое мышление - это самонаправленное, самодисциплинированное, самоконтролируемое и самокорректирующее мышление. Это предполагает согласие с строгими стандартами передового опыта и внимательного управления их использованием. Это влечет за собой эффективные способности общения и решения проблем, а также стремление преодолеть наш родной эгоцентризм и социальный центризм.

Критическое мышление предполагает интенсивную работу и концентрацию, но студенты должны быть оставлены для себя на протяжении большей части процесса. Тем не менее, может оказаться полезным шаг за шагом через их процесс. Вы можете сделать это, чтобы исправить неправильные представления или предположения. Студентам будет полезно практиковать критическое мышление. Вы предложите более богатые уроки, более глубокое исследование и лучшее обучение на протяжении всей жизни.

Madona Samnidze

The role of critical thinking in the process of teaching

Abstract

Critical thinking is, self-directed, self-disciplined, self-monitored, and self-corrective thinking. It presupposes assent to rigorous standards of excellence and mindful command of their use. It entails effective communication and problem solving abilities and a commitment to overcome our native egocentrism and socio centrism.

Critical thinking involves intensive work and concentration, but students should be left to themselves for much of the process. That said, it can be helpful to step in partway through their process. You can do this to correct misconceptions or assumptions. Students will benefit from practicing critical thinking. You'll offer richer lessons, deeper exploration, and better lifelong learning.

რეცენზენტი: პროფესორი ს. შაფიევი

სწავლების მეთოდოლოგია Методика Methodic of teaching

Pipia Anna, Oboladze Lida

ქუთაისი, საქართველო

Teaching styles-different essential principles and effective teaching methods for your classroom

In the article we discuss some fundamental principles and teaching methods which represent the basis of the modern methodology. The article deals with the necessity of the individual approach ,as every learner learns differently. We speak about the importance of the background knowledge, sufficient instructional guidance and development of the critical thinking among students. The teaching methods we analyze show how diverse a teacher's role can be- a facilitator, a demonstrator ,a delegator. The teaching style and methods a teacher chooses, reflect on what he or she values in education.

Why can't everyone be taught the same way? Why can't you learn something the same way as your partner or even a family member? Each person learns different ideas at different time at different pace. Some learners need additional explanation of a task ,which is more detailed and sometimes easier ,while others are able to do the task just after being told what to do.

Every teacher has her or his own style of teaching. And as traditional teaching styles evolve with the advent of differentiated instruction, more and more teachers are adjusting their approach depending on their students' learning needs. Though every teacher has to be aware that there are different scientific principles and methods she or he should follow while teaching a class.

a)learning new ideas related to the background knowledge

Students learn new ideas by relating them to what they already know, and then transferring them into their long-term memory. So it means a teacher should make sure what students know or should provide them(learners) with the background knowledge essential to understand the new content. Without adequate background knowledge, or having lack of instructional guidance, students can be quickly overwhelmed in the classroom.

b)learning related to long-term memory and realizing meaning

Students remember information better when they are given some opportunities to practice retrieving it from their long-term memories and think about its meaning. While nobody likes rote assignments, repeated, deliberate ,meaningful practice with content teachers can both cement student learning and make it easier for students

to remember content in the future, enabling them to tackle increasingly complex challenges. To help students focus on the meaning of content, it can be helpful to assign them tasks requiring explanation (for example, about cause and effect) or to have them impose meaning on content (for example, through the use of mnemonics).

c)critical thinking

One of the significant aims of education is to produce learners who are well informed, that is to say, learners should understand ideas that are important, useful, acceptable for the society and are powerful. The aim of critical thinking is to promote independent thinking, personal autonomy and reasoned judgment in thought and action. Critical thinking involves logic as well as creativity. In a class problem-solving and critical thinking are developed through feedback and depend on students' background knowledge .A carefully sequenced curriculum can build student knowledge over the course of a school career, enabling students to solve increasingly complex problems. Teachers can also help develop these skills by providing feedback that is specific ,clear, and focused on the task and on improvement rather than on the student and his/her performance.

d)understanding structure and context

Students need to deeply understand both the problem's structure and context if they want to transfer their knowledge or abilities to new situations. This is in stark contrast to the common desire among educators to teach so-called thinking skills that can be applied in any situation. The reality is that you can think critically about a subject to the extent that you are knowledgeable about the subject. The more knowledge the students have about a specific problem, the easier it is for them to recognize the important aspects of the problem-and how to solve it

e)student motivation

Student motivation depends on a variety of social and psychological factors. One of the most difficult aspects of [becoming a teacher](#) is learning how to motivate your students. It is also one of the most important. Students who are not motivated will not learn effectively. They won't retain information, they won't participate and some of them may even become disruptive. A student may be unmotivated for a variety of reasons: students may feel that they have no interest in the subject, find the teacher's methods un-engaging or be distracted by external forces. Ideally, students will be motivated to engage in course content because they are fascinated by it and enjoy it. But motivation is a complex phenomenon and depends, among other things, on whether a student identifies as the kind of person who belongs in a particular academic setting, or on whether he believes that his ability in an area can be developed with effort. Fortunately, there are a variety of steps for teachers to make sure that students feel a sense of belonging in class and that their effort is worthwhile.(encourage students ,get them involved, offer incentives, get creative, draw connections to real life)

After analyzing some essential principles of teaching in a class we would like to focus on some teaching methods .We think knowing them and applying them in practice can make any teacher's work more fruitful and interesting. Different teachers use different styles ,but there are a few fundamental teaching styles most educators tend to apply to.

a) authority, or lecture style

The authority model is teacher-centered and frequently entails lengthy lecture sessions or one-way presentations. Students are expected to make notes and absorb information, which is provided by the instructor. The teacher must take care, however, to shape the lecture for the specific audience of students who will hear it

and to encourage those students to take an active and immediate part in learning the material. It is essential to see lectures as a means of helping students learn to think about the key concepts of a particular subject, rather than primarily as a means of transferring knowledge from instructor to student. Though popular in higher-education when there is a large group of students present, the authority or lecture style is less common in the standard classroom setting. This is because the strategy offers little to no student participation, making it impossible to meet the needs of each individual pupil.

b) demonstrator, or coach style

The demonstrator retains the formal authority role by showing students what they need to know. The demonstrator method is mostly known as a coaching style, similar to a lecture style. Although this style is particularly well-suited for teaching mathematics, music, physical education, arts and crafts, demonstrators are required to fully understand a topic. In other areas of study however, the demonstrator style may not be suitable. Like the authority style, there is little direct teacher to pupil interaction, so it can be difficult to accommodate the needs of all students.

c) facilitator, or activity style

The facilitator style recognized also as the activity or action method, tries to encourage self-learning through peer-to-teacher learning. In contrast to the lecture style, teachers ask students to question rather than give them the answer. The goal is for students to develop a deeper understanding of the topic by using self-discovery, exploration and develop problem-solving skills. It is ideal to teach science and similar subjects. This technique is best used in small classroom settings because, as a facilitator, the teacher needs to interact with students on an individual basis, which can be difficult with a larger number of students.

d) delegator, or group style

This style is used for school subjects that require group work, lab-based learning, or peer feedback. For example, science classes and certain language learning classes. The teacher acts as a delegator, becoming an observer to promote peer collaboration and encourage student-to-student learning. The Delegator style is becoming more and more popular throughout many classrooms. However, some people consider other styles to be more proactive due to the fact that the group method removes the teacher from a position of authority. As a delegator, the teacher acts more as a consultant rather than the traditional authority figure.

e) hybrid, or blended style

It is an integrated teaching style that incorporates personal preferences, individual personalities, and specific interests into their teaching. It's popular in English, science, and religion classes because it's easy to incorporate extra-curricular knowledge into a developed, deeper knowledge of a particular topic. Some argue that this style weakens the learning process because the teacher tries to be all things to all students. On the one hand, it enables teachers to tailor their styles to student needs and appropriate subject matter. On the other hand, it prompts teachers to spread themselves too thin and dilute learning.

Although in the article we have analyzed some fundamental principles and teaching methods, we should state again that no two teachers teach in the same way, just as no two students learn something in the same way.

A teacher's teaching style is based and depends on their educational philosophy, their classroom's demographic, what subject area(s) they teach and the school's mission statement.

“Learning is a dynamic process that consists of making sense and meaning out of new information and connecting it to what already is known. To learn deeply and well, students need to be active participants in that process. This typically involves doing something-thinking, reading, problem-solving, or reflecting. (Barkley, 2010)

You will realize at some point your teaching methods and style stem from a specific philosophy of education, even if you aren't aware of what that philosophy is. Your teaching style reflects on what you value in education, what methods you believe are effective and how your students learn your subject best.

ანა ფიფია, ლიდა ობოლადე

სწავლების სხვადასხვა სტილი-ძირითადი პრინციპები და მეთოდები, რომელსაც მიემართავთ კლასში სწავლებისას რეზიუმე

სტატიაში განვიხილავთ იმ ფუნდამენტალურ მეთოდებს და პრინციპებს, რომლებსაც მასწავლებელი მიმართავს კლასში. სტატიაში ვამახვილებთ ყურადღებას ინდივიდუალური მიდგომაზე, რადგან თითოეულ შემსწავლელს გააჩნია სწავლის ინდივიდუალური უნარი. ვსაუბრობთ ზოგადი განათლების მნიშვნელობაზე, სტუდენტების სათანადო ინსტრუქტაჟზე და კრიტიკული აზროვნების ჩამოყალიბების დიდ მნიშვნელობაზე. ანვიხილავთ მასწავლებლის მრავალფეროვან როლსაც- ფასილიტატორი, დემონსტრატორი.....ის სტილი და მეთოდი, რომელსაც მასწავლებელი ირჩევს, მიუთითებს იმაზე, თუ რამდენად დიდი მნიშვნელობა აქვს მისთვის განათლებას.

Анна Пипия, Лида Оболадзе

Стили обучения- главные принципы и методы применяемые в классе
Резюме

В статье мы рассматриваем те фундаментальные принципы и методы обучения, которые составляют основу методологии. В статье мы делаем акцент на значение индивидуального подхода, так как каждый студент имеет индивидуальные навыки изучения. Мы также говорим о важности общего образования, нужного наличия инструкции и развитии критического мышления. Рассматриваем роли преподавателя- фасилитатор, демонстратор.... Стили и методы преподавания избранные учителем указывают на то, как он или она ценит образование.

რეცენზენტი: პროფესორი ლ. კიროვა

სწავლების მეთოდოლოგია Методика Methodic of teaching

მაღვინა შანიძე

ქუთაისი, საქართველო

წერა - კითხვის სწავლების წინასაანბნო პერიოდი

შრომში გაანალიზებულია ის ძირითადი ამოცანები, რომელიც წინასაანბნო პერიოდში მოსწავლეებთან მუშაობისას უნდა გადაწყვიტოს პედაგოგმა. კერძოდ: **1. განავითაროს მოსწავლეთა მეტყველებისა და აზროვნების უნარი, გაუმდიდროს ლექსიკური მარაგი; 2. მოამზადოს კითხვისათვის (დღეისათვის განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ფონოლოგიური უნარების განვითარებას) და 3. მოამზადოს წერისათვის.**

მეტყველების, აზროვნების განვითარებისა და ლექსიკური მარაგის გამდიდრების თვალსაზრისით, კოგნიტურ სავარჯიშოებზეა ყურადღება გამახვილებული და მათი გამოყენებისათვის სათანადო მეთოდები და სტრატეგიები შერჩეული (კითხვა-პასუხის, თხრობის, მოსმენის, დასწავლის, მიზნობრივი ექსკურსიების, სასაუბროების, ერთი და მრავალსიუჟეტოანი სურათების აღწერა-გაანალიზების).

ყურადღებაა გამახვილებული ფონოლოგიური უნარების განვითარებაზე და სპეციალურად შედგენილ ცხრილში ჩამოყალიბებულია სავარჯიშოთა ნუსხა.

წერის შესწავლის წინა პერიოდი ეთმობა ამოსაწერ ელემენტებზე მუშაობას; ამავე დროს, საგაკვეთილო პროცესში, შერჩეული და გაანგარიშებულია ოპტიმალური დრო წერითი მუშაობისათვის.

საქართველოს სკოლების პირველ კლასებში წერა და კითხვა სამი სხვადასხვა გრიფირებული სახელმძღვანელოთი ისწავლება. აქედან ორი - ანალიზურ-სინთეზური მეთოდითაა შედგენილი, ერთი - დაბალანსებული მეთოდით. ყოველ მათგანში წერა-კითხვის სწავლება სამი ძირითადი პერიოდისგან შედგება: წინასაანბნო, საანბნო და ანბანის შემდგომი პერიოდებისგან. თუმცა, წინასაანბნო პერიოდისთვის შედგენილი მასალები მხოლოდ ნ. მაღლაკელიძის „დედაენაშია“ შეტანილი. ვ. როდონაიასა და ნ. გორდელაძის მიდგომები განსხვავებულია, ამისთვის მხოლოდ სამუშაო რეკომენდაციებს იყენებენ.

წინასაანბანო პერიოდის ხანგრძლივობა სხვადასხვა დროს სხვადასხვაგვარი იყო; იგი გრძელდებოდა ერთი კვირიდან ორ თვემდე. ამჟამად მას სამი კვირიდან ოთხ კვირამდე ეთმობა, რაც კონკრეტული პედაგოგის გადასაწყვეტია - კლასის საერთო დონის გათვალისწინებით.

წინასაანბანო პერიოდი უშუალოდ წინ უძღვის საანბანო პერიოდს და მოსწავლეებს ამზადებს წერა-კითხვისათვის. ანბანის შემდგომ პერიოდში კი მიმდინარეობს წერა-კითხვის პერიოდში მიღებული ცოდნა-ჩვევების გაღრმავება და განმტკიცება.

ათეულობით წლებია, რაც ფიგურირებს მოსახრება, რომ წინასაანბანო პერიოდში პედაგოგმა სამი ძირითადი ამოცანა უნდა გადაწყვიტოს: **1. განავითაროს მოსწავლეთა მეტყველებისა და აზროვნების უნარი, გაუმდიდროს ლექსიკური მარაგი; 2. მოამზადოს მოსწავლეები კითხვისათვის** (დღეისათვის განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ფონოლოგიური უნარების განვითარებას) და **3. მოამზადოს წერისათვის.**

სახელმძღვანელოების წინასაანბანო პერიოდში მოსწავლეთა **მეტყველებისა და აზროვნების განვითარებისთვის, ლექსიკური მარაგის გამდიდრებისთვის** საინტერესო სავარჯიშოებია გათვალისწინებული. პედაგოგი სწავლის დაწყების პირველივე დღეებიდანვე ეცნობა მოსწავლეთა მეტყველებისა და აზროვნების თავისებურებებს. შესაბამისად სახავს დონისძიებებს, რომელშიც მოსწავლეთა ინდივიდუალური შესაძლებლობებიცაა გათვლილი და მთელ კლასზეცაა მორგებული.

მოსწავლეთა აზროვნებისა და მეტყველების, სწორი მიმართულებით გასავითარებლად და ლექსიკური მარაგის გასამდიდრებლად შეიძლება ჩატარდეს სხვადასხვა სახის სამუშაოები. კერძოდ: ა) **კითხვა-პასუხის** საფუძველზე პედაგოგი მოსწავლეებს ამეტყველებს მათთვის ნაცნობი თემატიკის ირგვლივ, როგორცაა: ოჯახი, საბავშვო ბაღი, პედაგოგები, შინაური ცხოველები და ფრინველები, გარეული ცხოველები და ფრინველები, საყვარელი ეგზოტიკური არსებები (არსებობის შემთხვევაში), წელიწადის დროები, საინტერესო შემეცნებითი ინტერნეტ-საიტები . . .

დასმულ კითხვებზე პასუხის გაცემით პედაგოგს შეეძლება დაადგინოს, თუ რა ლექსიკური მარაგით მოვიდა მოსწავლე სკოლაში, რამდენად ახერხებს აზრის სწორად ჩამოყალიბებას, ლიტერატურულად მეტყველებას; არკვევს მეტყველების დეფექტის არსებობა/არარსებობას.

ბ) თხრობის უნარისა და ლექსიკური მარაგის გამოსარკვევად საუკეთესო საშუალებაა **თხრობა**. თხრობა ბავშვისთვის ნაცნობ თემასა და მოვლენაზე უნდა მიმდინარეობდეს. იგი გაბმული მეტყველების განვითარებასაც უწყობს ხელს. ექვსი წლის ასაკის ბავშვთა ლექსიკური მარაგი ჯერ კიდევ მწირია, უძნელდებოთ აღწერა, მსჯელობა და გააზრება. მრავლად უშვებენ სტილისტურ თუ გრამატიკულ შეცდომებს. ამ შემთხვევაში პედაგოგის მხრიდან მკვეთრი ჩარევა არ არის რეკომენდებული. მას მოთმინება და წინგახედულება მართებს, რათა არ დააბრკოლოს ბავშვის მეტყველების ფაქტობრივი მდგომარეობის შესწავლა.

გ) წინასაანბანო პერიოდში გაკვეთილის ერთ-ერთი აქტიუობა მოსწავლეთა **მოსმენის** კულტურის ჩამოყალიბებაა. ამ თვალსაზრისით პედაგოგი მოსწავლეებს უკითხავს საბავშვო მოთხრობებსა და ზღაპრებს. ყველაზე მნიშვნელოვანია, მოსმენის კომპონენტში, მოსწავლეების სწორი, ლიტერატურული მეტყველების ნიმუშია. მნიშვნელოვანია მოსწავლეთა ჩართულობის ხარისხიც, რაც წაკითხული ნაწარმოების გაანალიზებას ითვალისწინებს კითხვა-პასუხის

გზით. მოსწავლეები სმენის კულტურისა და მეტყველების განვითარებასთან ერთად ცოდნასაც იძენენ გარესამყაროსა და ადამიანებზე.

დ) მცირე მოცულობის საბავშვო ლექსების **დასწავლა/დაზეპირება** საგაკვეთილო პროცესის ერთ-ერთი შემადგენელი აქტივობაა. იგი მართლმეტყველებაზე მუშაობის საუკეთესო საშუალებად ითვლება. ამავე დროს ხელს უწყობს მოსწავლეთა ესთეტიკურ აღზრდას, ლიტერატურული გემოვნების ჩამოყალიბებას. ლექსებს, მრავალჯერადი გამეორების საფუძველზე, კლასშივე დაისწავლიან მოსწავლეები.

ე) ვ. რამიშივილი წინასაანბნო პერიოდში მცირე **მიზნობრივ ექსკურსიასაც** მოიაზრებდა ტყეში, მდინარის პირას, ხოლოპარკში, მინდორში თუ ვენახსა და ბოსტანში, სადაც მოსწავლეები უშუალოდ დააკვირდებოდნენ საგნებს, პროდუქტს, შეაგროვებდნენ ექსპონატებს და შეისწავლიდნენ სხვადასხვა საგნების სახელწოდებებს. ეს კი, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობდა ლექსიკური მარაგის გამდიდრებას. ვფიქრობ, ეს კომპონენტი ნამდვილად არ არის უყურადღებოდ დასატოვებელი.

ვ) მოსწავლეთა ლექსიკური მარაგის გამდიდრებისა და თხრობის ელემენტარული ჩვევის გამოსამუშავებლად ფართოდ გამოიყენება **სასაუბროები**, ერთსიუჟეტოანი და მრავალსიუჟეტოანი **სურათები**. წინასაანბნო პერიოდში **სასაუბროების** თემატიკად შერჩეულია: ბოსტნეული, ხილი, სათამაშოები, სასწავლო ნივთები, საკლასო ოთახი, კაკალი, შინაური და გარეული ცხოველები - ნაშეიკრები თურთ, სამოსი, სამშობლო. ყოველი ასეთი სასაუბროს მიზანია რამდენიმე ახალი ლექსიკური ერთეულის გაცნობა, შესწავლა და ჩამოთვლა, საკუთარ გამოცდილებასთან დაკავშირება.

მნიშვნელოვანია ერთსიუჟეტოანი **სურათების** აღწერა, მრავალსიუჟეტოანი სურათების კომპონენტების ერთმანეთთან დაკავშირება და პატარა ავთენტური ტექსტის შექმნა. ამავე დროს გასათვალისწინებელია ისიც, რომ სურათი, რომელსაც ბავშვის მეტყველების კულტურის აღზრდისთვის იყენებს მასწავლებელი სახელმძღვანელოდან თუ შერჩევით, კარგად უნდა იყოს შესრულებული, შესაფერის ემოციებს იწვევდეს პატარებში და მეტყველების განვითარებასთან ერთად ხელს უწყობდეს მათს ესთეტიკურ აღზრდასაც.

1. კითხვისათვის მზადება

კითხვისათვის მზადების ძირითადი მიზანია მხოლოდ პრაქტიკული სავარჯიშოებით, ზეპირი მეტყველებით გამოვუმუშაოთ პატარებს ფონოლოგიური უნარ-ჩვევები. ფონოლოგიური სავარჯიშოები უცხო არ იყო ტრადიციული მეთოდიკისათვის. დღეისათვის იგი კიდევ უფრო ჩამოყალიბდა და სისტემური სახე შეიძინა. ფონოლოგიური სავარჯიშოებით წინასაანბნო პერიოდში მზადდება ნიადაგი როგორც ანალიზურ-სინთეზური, ასევე დაბალანსებული მეთოდით წერა-კითხვის შესასწავლად.

ფონოლოგიური უნარ-ჩვევები კითხვის ერთ-ერთი საფუძველია. ამ უნარების მქონე ბავშვს შეუძლია ბგერებითა და ზეპირი სიტყვებით მანიპულირება, ბგერებითა და სიტყვებით „თამაში.“ ძირითადად იგულისხმება ბგერების ამოცნობა, სიტყვების მარცვლებად და ბგერებად დაშლა, ასევე ბგერებისა და მარცვლების გადაბმა-გამთლიანება. ცნობილია, რომ ბავშვები, რომელთაც ჩამოყალიბებული აქვთ ფონოლოგიური უნარ-ჩვევები, ადვილად ეუფლებიან ასო-ბგერებს.

ფონოლოგიურ უნარებს ხშირად ურევენ ასო-ბგერების ცოდნაში, რომელიც გულისხმობს

ასოებისა და შესაბამისი ბგერების ურთიერთმიმართების ცოდნას. ფონოლოგიური უნარ-ჩვევები და ასოების ცოდნა ორი უმთავრესი წინაპირობაა კითხვის უნარის დაუფლებაში წარმატების მისაღწევად. კითხვაში პრობლემების მქონე ბავშვებს შორის სშირად გვხვდებიან სწორედ ფონოლოგიაში გაუწაფავი ბავშვები. ბგერების ცოდნა მნიშვნელოვანია, რადგან ის ასოების, მარცვლებისა და სიტყვების ამოკითხვისა და წერის ერთ-ერთი მთავარი საყრდენია.

ქვემოთ ცხრილში მოცემულია ძირითადი ფონოლოგიური უნარ-ჩვევებისათვის შედგენილი სავარჯიშოების ნუსხა:

უნარ-ჩვევა	შეკითხვები და მითითებები
გართმული სიტყვების ამოცნობა	ერთმემა თუ არა ეთმანეთს სიტყვები „ბალი“ და „ქალი“?
გართმული სიტყვების მოძებნა	რომელი სიტყვა ერთმემა სიტყვას „ბარი“ (კარი) რომელი სიტყვა არ ერთმემა ამათგან დანარჩენებს? „გზა,“ „ბზა,“ „ქუდი.“ (ქუდი)
წინადადების დანაწევრება სიტყვებად	ყურადებით მოუსმინე წინადადებას და იმდენჯერ დაუკარი ტაში, რამდენი სიტყვაც გაიგონე: „გიორგი ხეს ხატავს.“
მარცვლების გადაბმა	მე ვიტყვი სიტყვის ნაწილებს დაცალკეებულად. შენ თქვი, რა სიტყვაა: „ჩი-ტი,“ „კუ-დი,“ „კა-კა-ლი.“
მარცვლებად დაშლა	ყურადებით მოუსმინე სიტყვას და იმდენჯერ დაუკარი ტაში, რამდენი მარცვალიც გაიგონე: „რძე,“ „მა-წო-ნი.“
მარცვლების რაოდენობათა ამოცნობა	რამდენი მარცვალია სიტყვაში „ნაყინი“?
მარცვლის იდენტიფიცირება და სიტყვაში მისი ადგილის ამოცნობა	რომელია პირველი მარცვალი სიტყვაში „ქათამი“? მერამდენე მარცვალია „მი“ ამ სიტყვაში?
მარცვლის ჩამოშორება	თქვი სიტყვა „ბაჭია.“ ახლა გაიმეორე „ბა“-ს გარეშე
მარცვლის დამატება	თქვი სიტყვა „კუ.“ ბოლოში დაამატე „დი“ და ისევ გაიმეორე.
სიტყვაში ბგერების ამოცნობა	რა ბგერით იწყება სიტყვა „კაცი?“ რა ბგერით ბოლოვდება სიტყვა „ვაშლი?“ რომელია მესამე ბგერა სიტყვაში „მზე?“
ბგერებად გადაბმა	გადააბი ჩემ მიერ ცალ-ცალკე წარმოთქმული ბგერები და მიიღეთ სიტყვა: „მ-ა-მ-ა-ლ-ი,“ „კ-ა-ლ-ა-მ-ი.“
სიტყვის ბგეებად დაშლა	მითხარი ყველა ბგერა, რომელიც გესმის სიტყვაში „მგელი.“
სიტყვაში ბგერების დათვლა	რამდენი ბგერაა სიტყვაში „ბუშტი?“ „კედელი?“ „მერხი?“

ბგერის ამოგდება	თქვი სიტყვა „ხელი.“ ახლა წარმოთქვი ბგერა „ხ“-ს გარეშე
ბგერის ჩამატება	თქვი სიტყვა „ხილი.“ ახლა წინ დაამატე ბგერა „თ“ და ისევ წარმოთქვი
ბგერის შეცვლა	თქვი სიტყვა „ქარი.“ ახლა შეცვალე „ქ“ „კ“-თი და თქვი ახალი სიტყვა (კარი, ფარი, სარი, ხარი, ბარი)
სიტყვების შედარება და საერთო ბგერის პოვნა	რომელი ბგერით იწყება ეს ორი სიტყვა: „ციფვი“ და „ცეცხლი?“ მე გეტყვი ორ სიტყვას: „თოხი“ და „მუხა.“ რომელი ბგერა მეორდება ორივე სიტყვაში?

2. წერისათვის მზადება

წერისთვის ნიადაგის მოსამზადებლად, წინასაანბნო პერიოდში გათვალისწინებულია ელემენტარული სავარჯიშოები.

წერის სწავლება–სწავლაში მოსწავლეებს დიდ დახმარებას უწევდა „ქართული წერის დედანი. მე–19 საუკუნის მე–2 ნახევრში სხვადასხვა ავტორთა მიერ შედგენილი წერის დედნებიდან განსაკუთრებით იაკობ გოგებაშვილის მიერ 1884 წელს შედგენილი „დედანი ქართული წერისა“ გამოირჩეოდა. იგი საფუძვლად დაედო 1939 წელს ვ. თოფურიას მიერ განახლებულ „ქართული წერის დედანს.“ 1983 წლიდან კი დაწეებითმა სკოლამ პროფესორ ვ. რამიშვილის რედაქტორობით გამოშვებული, დახვეწილი „ქართული წერის დედანი“ მიიღო. დღეისათვის გამოიყენება სპეციალური რვეულები, რომელიც შედგენილია ვ. თოფურიასა და ვ. რამიშვილის ოთხხაზიანი წერის დედნის მიხედვით.

წინასაანბნო პერიოდის სავარჯიშოები იწყება ასოთა ელემენტებით, ასოების მსგავსი მონახაზებით. ელემენტები დალაგებულია მარტივიდან რთულისაკენ პრინციპით. წვრილი მოტორიკის გავარჯიშებისთვის, გარდა საწერი ელემენტებისა, მნიშვნელოვანია „ხელოვნების“ გაკვეთილის გამოყენებაც. ხატვის პროცესი, პლასტელინით მარტივი ფიგურების გამოძერწვა, რაც ხელს შეუწყობს ხელის თითების მოქნილობას. 35 წუთიან გაკვეთილზე წერის აქტივობას შეიძლება დაეთმოს 7-8, ზოგჯერ 10 წუთიც.

წერისათვის მზადება მოიცავს წერის ჰიგიენის წესების გაცნობასაც, რაც გამოიხატება წერისას საჭირო ინტერვალის დაცვაში, სავარჯიშოების სუფთად და დახვეწილად შესრულებაში.

ლიტერატურა:

1. მანანა მიქაძე, მალვინა შანიძე, ქართული ენის სწავლების მეთოდები დაწეებით საფეხურზე, უნივერსიტეტის გამომცემლობა, ქუთაისი, 2018 წ.
2. კითხვისა და წერის სწავლება დაწეებით საფეხურზე, I-VI კლასები, USAID, G-PRIED, საქართველოს დაწეებითი განათლების პროექტი, 2016 წ.

Малвина Шанидзе

Период предварительной записи

Резюме

Задача состоит в том, чтобы проанализировать основные задачи, которые должен решить учитель при работе с учениками в период дошкольного обучения. В частности: 1. Развивать навыки речи и мышления учащихся, максимально использовать лексические принадлежности; 2. Подготовиться к чтению (в настоящее время особое внимание уделяется развитию фонологических навыков) и 3. подготовить к письму.

С точки зрения развития речи, мышления и обогащения лексического инвентаря акцентируются познавательные упражнения, а соответствующие методы и стратегии выбираются с целью чтения (чтения, анализа, чтения, обучения, целевых экскурсий, конверсий, сюжетные картины).

Внимание сосредоточено на развитии фонологических навыков, а список изобретений создается в специально разработанной таблице.

Предыдущий период обучения написан для работы над элементами редактирования; В то же время процесс выбора выбирается и рассчитывается для оптимального времени для письменной работы.

Malvina Shanidze

Pre-writing Period

Resume

The task is to analyze the main tasks that the teacher must decide when working with pupils during the pre-school period. Specifically: 1. Develop pupils' speech and thinking skills, maximize lexical supplies; 2. Prepare for reading (at present special attention is paid to the development of phonological skills) and 3. to prepare for writing.

In terms of speech, thinking development and the enrichment of the lexical stock, cognitive exercises are emphasized and the appropriate methods and strategies are selected for the purpose of reading (reading, analyzing, reading, learning, targeted excursions, conversions, single and multi-story pictures).

Attention is focused on the development of phonological skills and the list of inventions is created in a specially designed table.

The previous period of study is written to work on the editing elements; At the same time, the selection process is selected and calculated for the optimal time for written work.

რეცენზენტი: პროფესორი ნათელა მაღლაკელიძე

კულტუროლოგია Культурология Sciences of culture

ირმა გოგოლიძე

ქუთაისი, საქართველო

რეგიონალიზმის აღზევა და ინტეგრაციული პროცესები

ინტეგრაცია გლობალური პოლიტიკის თანამედროვე ტენდენციაა. ხდება თანხვედრი ინტერესების (ძირითადად, ეკონომიკური შინაარსის) მქონე სახელმწიფოთა დაჯგუფება რეგიონული თანამშრომლობის საწესებზე. გლობალური ინსტიტუტების ბუნება სახელმწიფოებს მათში გაწევრიანებისა და საკუთარი პოზიციის გამოხატვის საშუალებას აძლევს. მნიშვნელოვანია რამდენიმე გარემოება: ინსტიტუციური წესრიგი გარკვეული დაცვის მექანიზმებს შეიცავს აღმავალი სახელმწიფოებისათვის; ყოველი ინსტიტუტი აღმავალ სახელმწიფოებს ერთდროულად ზღუდავს და შესაძლებლობებსაც სთავაზობს; არსებულ გლობალურ ინსტიტუტებთან მიმართებაში ყოველ ქვეყანას განსხვავებული რესურსები და პრობლემები აქვს და მათი უნარი, იბრძოლოს ცვლილებებისათვის ინსტიტუტების ფარგლებში დამოკიდებულია მათ რესურსებსა და გეოპოლიტიკურ მდგომარეობაზე; ინსტიტუტებში გაწევრიანება არ გულისხმობს სუვერენიტეტის პირდაპირ შემცირებას. საბოლოო ჯამში, ინტეგრაცია შეიძლება პოლიტიკური არჩევანის გამოხატულებად აღვიქვათ, რომლის მიზანია სპეციფიკური ნაციონალური ინტერესების დაცვა ეკონომიკური გლობალიზაციის კონტექსტში.

ინტეგრაცია გლობალური პოლიტიკის თანამედროვე ტენდენციაა, რომელიც სახელმწიფოთა გაერთიანების პროცესია პოლიტიკური თანამეგობრობის შექმნის მიზნით და რეგიონალიზმის საფუძველზე ვითარდება. ინტეგრაცია აღნიშნავს რეგიონალურ პროცესს, რომლის მეშვეობით სახელმწიფოები ურთიერთდამოკიდებულებას აღიარებენ გარკვეულ ეკონომიკურ და სოციალურ სფეროებში, ქმნიან ან უერთდებიან პოლიტიკურ მექანიზმებს, რომელთა მანდატი საერთო ქმედების წესების დადგენაა დასახულ სფეროებში მჭიდრო თანამშრომლობისათვის და, საჭიროების შემთხვევაში, კოლექტიური ზეგავლენის მოხდენა საზღვრებს გარეთ. მოცემული სექტორების გაფართოება, სახელმწიფო კომპეტენციების გადაცემის მნიშვნელობა, ისევე როგორც ინსტიტუციონალიზმის ხარისხი, თანამეგობრობის ორგანოებისათვის მინიჭებული ძალაუფლება და ლეგიტიმურობა შემთხვევიდან შემთხვევამდე საგრძნობლად

იცვლება და შესაძლოა გაძლიერდეს ან დასუსტდეს იმ წარმატების მიხედვით, რომელსაც ეს პროცესი განიცდის [ხენარკლენი, არიფენი, 2014: 126]. ინტეგრაცია შეიძლება გამოიხატოს ფორმალური ხასიათით (პოლიტიკური გადაწყვეტილებები) და არაფორმალური ცნებებით (ურთიერთქმედება ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ სფეროებში). მსოფლიო რეგიონებს შორის ინტეგრაცია კომპლექსური და მრავალმხრივი პროცესია, რომელშიც აქტიურთა სხვადასხვა ტიპები არიან ჩართულნი [სანიკიძე, კიღურაძე, 2001: 163]. ინტეგრაციის პროცესის წარმატებისათვის აუცილებელია უსაფრთხოების, თანამეგობრობისა და ეკონომიკური ურთიერთდამოკიდებულების არსებობა. ტრადიციული (ევროპული) სქემით ინტეგრაციის საფეხურებია საბაჟო კავშირის, საერთო ბაზრის, საერთო პოლიტიკური სტრუქტურებისა და იდენტურობის შექმნა. ინტეგრაციული პროცესების განმსაზღვრელ კრიტერიუმებად მშვიდობის შენარჩუნება, უსაფრთხოება, კეთილდღეობის ზრდა, ეკონომიკური თანამშრომლობა მიიჩნევა. ინტეგრაციული პროცესები, როგორც მსოფლიო პოლიტიკის განმავითარებელი ერთ-ერთი ძირითადი ფაქტორი, უწყვეტი განვითარების რეჟიმშია და ქმნიან თანამედროვე სამყაროში ახალ პოლიტიკურ რეალობას. გლობალიზაცია, რაც თანამედროვე მსოფლიოს დაქუცმაცებისა და ავტონომიურობის უარყოფას წარმოადგენს, სტაბილური მშვიდობის, თანასწორუფლებიანი ურთიერთობების, ინვესტიციებისა და მოქალაქეების თავისუფალი გადაადგილების პრინციპს ემყარება. იგი ლოგიკურად მოითხოვს ურთიერთობებისა და ქცევის როგორც პოლიტიკური, ასევე ეკონომიკური ნორმების გლობალური მასშტაბით ჰარმონიზაციას. სწორედ ამ კონტექსტში ხდება თანამედროვე მსოფლიოში რეგიონული ბლოკების განვითარება. ხდება არა ძლიერი ცენტრების გარშემო გაერთიანება, არამედ თანხვედრი ინტერესების (ძირითადად, ეკონომიკური შინაარსის) მქონე სახელმწიფოთა დაჯგუფება რეგიონული თანამშრომლობის საწყისებზე [ევროკავშირის ინსტიტუტები, 2006: 188]. აქვე ისიც უნდა შევნიშნოთ, რომ გეოგრაფიული სიახლოვესა და ეკონომიკური ურთიერთდამოკიდებულებასთან ერთად რეგიონალიზმის განვითარებისათვის მნიშვნელოვანია შემდეგი ფაქტორებიც: ისტორიული გამოცდილება, ძალაუფლებისა და კეთილდღეობის გადანაწილება ჯგუფების შიგნითა და გარეთ, კულტურული, ეთნიკური ტრადიციები, იდეოლოგიური და პოლიტიკური არჩევანი [სანიკიძე, კიღურაძე, 2001: 161]. ინსტიტუციური პოლიტიკის თანამიმდევრულობის და წევრების მიერ ინსტიტუციური წესების დაცვის თვალსაზრისით, ინსტიტუტების ქმედითუნარიანობა განისაზღვრება საერთო ინტერესების ხარისხითა და წევრებს შორის ძალის განაწილებით: „ინსტიტუტები, რომელთა წევრებს საერთო სოციალური ფასეულობები და მსგავსი პოლიტიკური სისტემები აქვთ (მაგ. ნატო, ევროკავშირი) უფრო ძლიერია, ვიდრე, ვთქვათ, სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის სახელმწიფოთა ასოციაცია, რომელთა მრავალრიცხოვან და მრავალფეროვან წევრებს ღრმა საერთო ინტერესები შესაძლოა სულაც არ აკავშირებდეთ” [არტი, ჯერვისი, 2011: 161].

რეგიონული ინტეგრაციის პროცესები სტრატეგიული და ეკონომიკური ფაქტორებიდან გამომდინარე ბოლო 20 წლის განმავლობაში მნიშვნელოვნად განვითარდა. ახალი სახელმწიფოების რიცხვის ზრდა, დაძაბულობის შედარებით განმუხტვა ხესახელმწიფოებს შორის, ეკონომიკური ურთიერთდამოკიდებულების აღმავლობა, მრავალმხრივი სავაჭრო რეჟიმის განმტკიცება, დასავლეთ ევროპის უმძლავრესი ქვეყნების დაახლოება ეკონომიკური ინტეგრაციის საშუალებით – ყველა ამ ფაქტორმა განაპირობა რეგიონალიზმის აღზევება.

რეგიონალური ბლოკების უმრავლესობა 1990 წლის შემდგომ ეკონომიკური გლობალიზაციის საპასუხოდ დაარსდა: 1994 წელს ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა, მექსიკამ და კანადამ გააფორმეს ჩრდილოეთ ამერიკის თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულება (NAFTA). მოგვიანებით გაჩნდა იდეა ჩილეც ჩაერთოთ მასში [მაგ შტადტი: 618]. არგენტინამ, ბრაზილიამ, პარაგვაიმ და ურუგვაიმ შექმნეს MERCOSUR-ი (სამხრეთ კონუსის ქვეყნების საერთო ბაზარი). აზიაში მთავრობებს მეტი სიროულეები ჰქონდათ რეგიონული თანამშრომლობის რეჟიმების დასამკვიდრებლად კონტინენტის პოლიტიკური და კულტურული სხვაობის გამო, თუმცა, ამისდა მიუხედავად, ბოლო პერიოდში გაიზარდა მათი რაოდენობაც და როლიც. ჯერ კიდევ 1967 წელს აშშ-ს ეგიდით შეიქმნა სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნების ასოციაცია (ASEAN), რომელშიც გაერთიანდა: ინდონეზია, მალაიზია, ტაილანდი, ფილიპინები, სინგაპური, ბრუნეი. რეგიონში გაჩენილი საფრთხეები ცივი ომის პოლიტიკამ განაპირობა, შესაბამისად, ამერიკამ რეგიონის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა საკუთარ თავზე აიღო, მით უფრო, რომ ASEAN-ის თითქმის ყველა წევრი ქვეყანა აშშ-ს მოკავშირედ ითვლებოდა [ჯენტლესონი, 2015: 532]. 1987 წელს ასოციაცია გაფართოვდა კამბოჯის, ლაოსის სახალხო დემოკრატიული რეპუბლიკის, მიანმარის (ბირმა) და ვიეტნამის გაწევრიანებით და თანდათანობით ეკონომიკური თანამშრომლობის პროგრამაში ჩაერთო. 1992 წელს ASEAN-ის შეხვედრაზე გადაწყდა თხუთმეტ წელიწადში თავისუფალი ვაჭრობის ზონის შექმნა. ჩამოყალიბდა სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნების ასოციაციის რეგიონული ფორუმი, რომელიც ძირითადად უსაფრთხოების საკითხებს განიხილავს და რომელშიც 27 სახელმწიფოა გაერთიანებული, მათ შორის აშშ, ჩინეთი, იაპონია, ჩრდილოეთ და სამხრეთ კორეა, ავსტრალია, რუსეთი და ევროკავშირი. „ასეანს პლუს სამის“ ფორმატში – ჩინეთი, იაპონია, სამხრეთ კორეა – განიხილება ფინანსური სტაბილურობის, ვაჭრობისა და ეკონომიკური პოლიტიკის საკითხები [ჯენტლესონი, 2015: 532]. ასოციაციასთანაა დაკავშირებული 2005 წელს შექმნილი აღმოსავლეთ აზიის სამიტი, რომელიც ძირითადად რეგიონის საშუალო დონის უსაფრთხოების საკითხებს განიხილავს. აზიაში საკმაოდ მნიშვნელოვან როლს ასრულებს აზიის და წყნარი ოკეანის აუზის ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანიზაცია (APEC). მასში გაწევრიანებული არიან ჩრდილოეთ ამერიკის სახელმწიფოები: აშშ, კანადა, მექსიკა; სამხრეთ ამერიკის სახელმწიფოები: ჩილე, პერუ; აზიური ქვეყნები. ეს, ძირითადად, ეკონომიკური ხასიათის რეგიონული ინტეგრაციის ორგანიზაცია ევროკავშირის წინსვლის, ASEAN-ის შექმნისა და 1994 წელს ურუგვაის რაუნდის მოლაპარაკებების დასრულების პასუხად შეიძლება განვიხილოთ [სენარკლენი, არიფენი, 2014: 127]. იყო მცდელობები შექმნილიყო აზია-წყნარი ოკეანეთის თავისუფალი ვაჭრობის სივრცე (FTAAP) და ტრანს-წყნარი ოკეანეთის პარტნიორობა (TPP). ეს ინიციატივები საკმაოდ მნიშვნელოვანია და შესაძლოა ისინი რეალურ პოლიტიკად გარდაიქმნან [ჯენტლესონი, 2015: 534].

ევროპაში ინტეგრაციული პროცესები ქვეყნების ერთი ცენტრის გარშემო თავმოყრის ტენდენციაა. ცენტრს არ აქვს ზუსტი გეოგრაფიული ადგილმდებარეობა. შექმნილი გრავიტაციის საფუძველია ფასეულობათა სისტემა, შეხედულებები, რომელთა გარშემოც ერთიანდებიან ერები და სახელმწიფოები. ამ თვალსაზრისით ევროკავშირი გლობალური მისიის მატარებელია, რომლის არსიც სხვა ქვეყნების მოზიდვა და მათი ტრასფორმაციაა [ევროკავშირის ინსტიტუტები, 2006: 200]. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ განვითარებული

ინტეგრაციის მოძრაობა დღემდე განსაკუთრებულ ფენომენს წარმოადგენს. თავიდანვე, მოძრაობა პოლიტიკური ორიენტაციით აღინიშნა, რომელმაც ზენაციონალური უფლებამოსილების მქონე ინსტიტუტები შექმნა, საუკუნოვანი კონფორტაციებისა და ომების დასრულების მიზნით. ამ პროცესმა გასაოცარი ინსტიტუციური ინოვაციები წარმოაჩინა, რაც სახელმწიფო სუვერენიტეტების ნაწილობრივი ეროზიით აღინიშნა ეკონომიკური და სოციალური ცხოვრების გარკვეულ სექტორში [სენარკლენი, არიფენი, 2014: 127]. ევროპული ინტეგრაცია გლობალიზაციის პროცესის ყველაზე წარმატებული გამოვლინებაა, მიუხედავად იმისა, რომ პერიოდულად პოლიტიკურ, სოციალურ და ინსტიტუციურ დაბრკოლებებს აწყდება. დღევანდელ სამყაროში მიმდინარე პროცესები სახესა და მამოძრავებელ ძალებს იცვლიან, პრიორიტეტი ენიჭება სავაჭრო ურთიერთობებსა და ეკონომიკურ ინტერესებს, რაც თავის მხრივ განაპირობებს ქვეყნების მიერ ურთიერთობებში თანაბარი, სამართლიანი წესების აღიარებას. ევროკავშირის პოლიტიკიდან, რომელიც ინტეგრაციული პროცესის საუკეთესო მაგალითია, ნათლად ჩანს რეგიონების როლის გაძლიერება. ევროკავშირის სტრუქტურული პოლიტიკა მიმართულია არა ცალკეული, შედარებით ჩამორჩენილი, წვერი სახელმწიფოების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონის ამაღლებაზე, არამედ მათში შემავალი კონკრეტული რეგიონების ევროპის სხვა რეგიონებთან გათანაბრებაზე [ევროკავშირის ინსტიტუტები, 2006: 191].

მართებულად შენიშნავენ ნ. კიდურაძე და გ. სანიკიძე წიგნში „თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობები“: „რეგიონალიზმი და ინტეგრაცია არ წარმოადგენს მხოლოდ სახელმწიფოთა ინტერესების შეჯერების იარაღს, ლოკალური უსაფრთხოების გლობალური ცვლილებების წინააღმდეგ, არამედ ცივი ომის შემდგომ პერიოდში ხდება მსოფლიო წესრიგის სტაბილურობის მნიშვნელოვანი მექანიზმი“ [სანიკიძე, კიდურაძე, 2001: 174]. დღევანდელი გლობალური ინსტიტუტები მსოფლიო პოლიტიკაში უკანასკნელი ნახევარი საუკუნის განმავლობაში ამერიკის შეერთებული შტატების დომინირების გამოხატულებაა. მეორე მსოფლიო ომის შემდგომი საერთაშორისო წესრიგი ამერიკამ მმართველობის ინსტიტუტების თვალსაჩინო სპექტრის გარშემო ააგო, რომელთაგან განსაკუთრებით აღსანიშნავია გაერო, უსაფრთხოების სფეროში არსებული რეგიონული ალიანსები, საერთაშორისო სავალუტო ფონდი. ცივი ომის დასრულების შემდეგ ამერიკის ხელმძღვანელობით შექმნილი გლობალური ინსტიტუციური წესრიგის კონსოლიდაცია განხორციელდა. მოელი ამ პერიოდის განმავლობაში დასავლეთ ევროპა ამერიკის პარტნიორი იყო და მათ შექმნეს ომის შემდგომი მსოფლიოს წესები და ინსტიტუტები [არტი, ჯერვისი, 2011: 567]. დღეისათვის დასავლეთის მიღმა მდებარე განვითარებადი ქვეყნები ეკონომიკური ზრდის წყალობით მსოფლიო სისტემაში წამყვან პოზიციებს იკავებენ. მათი კოლექტიური ზომა და გავლენა ვაჭრობასა და ფინანსებზე მათ მნიშვნელოვან მოთამაშეებად გადააქცევს. ამერიკის ხელმძღვანელობით შექმნილ ინსტიტუციონალიზებულ წესრიგში გაწევრიანება აღმავალი სახელმწიფოებისათვის უფრო ადვილია, ხოლო მისი დამხობა - რთული. შესაბამისად, სავარაუდოა, აღმავალი სახელმწიფოების სპეციფიკური ბუნების და ინტერესების, მოტივებისა და პრობლემების გათვალისწინებით, ისინი არსებულ სისტემასთან ინტეგრირებას ეცდებიან [არტი, ჯერვისი, 2011: 568]. გლობალური ინსტიტუტების ბუნება სახელმწიფოებს მათში გაწევრიანებისა და საკუთარი პოზიციის გამოხატვის საშუალებას აძლევს. მნიშვნელოვანია რამდენიმე

გარემოება: ინსტიტუციური წესრიგი გარკვეული დაცვის მექანიზმებს შეიცავს აღმავალი სახელმწიფოებისათვის; ყოველი ინსტიტუტი აღმავალ სახელმწიფოებს ერთდროულად ზღუდავს და შესაძლებლობებსაც სთავაზობს; არსებულ გლობალურ ინსტიტუტებთან მიმართებაში ყოველ ქვეყანას განსხვავებული რესურსები და პრობლემები აქვს და მათი უნარი, იბრძოლოს ცვლილებებისათვის ინსტიტუტების ფარგლებში დამოკიდებულია მათ რესურსებსა და გეოპოლიტიკურ მდგომარეობაზე; ინსტიტუტებში გაწვევრიანება არ გულისხმობს სუვერენიტეტის პირდაპირ შემცირებას; რეგიონული ინსტიტუტები სახელმწიფოებს საშუალებას აძლევენ ითანამშრომლონ კონკრეტული პრობლემების გადასაჭრელად, რომლებიც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ამ სახელმწიფოებისათვის [არტი, ჯერვისი, 2011: 569].

ინტეგრაციული პროცესების შესწავლა და ანალიზი შეუძლებელია ინტეგრაციის თეორიების გარეშე. ჯერ კიდევ მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში ჩამოყალიბდა ინტეგრაციული პროცესების ფუნქციონალური მიდგომა¹, რომლის თანახმადაც, საზოგადოებებს გარკვეული რაოდენობის რთული ფუნქციები ჩამოყალიბდათ, რომელთა დაკმაყოფილება მთავრობებს ავტარქიული ფორმით აღარ შეუძლიათ, საჭიროა სახელმწიფოთშორისი კოორდინაცია, რომელიც ამ მიზნისთვის ჩამოყალიბებული საერთაშორისო ორგანიზაციების ჩარჩოში უკეთ განხორციელდება [სენარკლენი; არიფენი, 2014: 128]. სპირალის ეფექტით, საზოგადოებები მხარდი ინტეგრაციისაკენ წავლენ და ნაციონალურ დონეზე მართული სისტემები გაერთიანებული მმართველობის ქვეშ გადავა. სწორედ ამ მიდგომამ მოახდინა ზეგავლენა ევროპის ქვანახშირისა და ფოლადის გაერთიანების შექმნაზე. 50-იანი წლების დასასრულიდან უკვე გავრცელდა პიპოთეზა, რომელიც კლასიკური ფუნქციონალიზმის ტექნოკრატიული ანალიზის უარყოფით აქტორების როლს ინტეგრაციის პროცესში ინტერესთა ჯგუფებს, ნაციონალურ პოლიტიკურ პარტიებს და მმართველ ელიტებს აკუთვნებენ². 80-90-იან წლებში გავრცელდა მიდგომა „ლიბერალური სამთავრობათშორისი ურთიერთობების თეორიის“ სახელწოდებით³, რომლის თანახმადაც, ინტეგრაცია სახელმწიფო მმართველთა მიერ განხორციელებული რაციონალური არჩევანიდან მომდინარეობს, ძირითადად, მსხვილი ნაციონალური მწარმოებლების კომერციული ინტერესების და დამატებით, ხელისუფლებაში მყოფი კოალიციების მიერ განსაზღვრული მაკროეკონომიკური პრეფერენციების მხარდასაჭერად [სენარკლენი, არიფენი, 2014: 133]. მთავრობები ემორჩილებიან ევროპული მოლაპარაკებების შეზღუდვებს და მათგან მომდინარე შედეგებს, რომლებიც ინტეგრაციის პროცესს განაპირობებენ, და ეს ხდება იმიტომ, რომ ისინი აღნიშნულიდან ეკონომიკურ და პოლიტიკურ სარგებელს იღებენ. საბოლოო ჯამში, ინტეგრაცია შეიძლება პოლიტიკური არჩევანის გამოხატულებად აღვიქვათ, რომლის მიზანია სპეციფიკური ნაციონალური ინტერესების დაცვა ეკონომიკური გლობალიზაციის კონტექსტში [სენარკლენი, არიფენი, 2014: 133].

1 ბრიტანელმა პოლიტოლოგმა დევიდ მიტრანმა ინტეგრაციის პროცესები შეისწავლა ფუნქციონალურ მიდგომაზე დაყრდნობით და 1943 წელს გამოაქვეყნა ნაშრომი „Working Peace System“ (მშვიდობის მოქმედი სისტემა).

2 ერნსტ ჰასი „ევროპის გაერთიანება“ (1958 წელი) და ლეონ ლინდბერგი „ევროპის ეკონომიკური ინტეგრაციის პოლიტიკური დინამიკა“ (1963 წელი).

3 ენდრიუ მორაენიკი „ევროპის არჩევანი: სოციალური მიზანი და სახელმწიფო ხელისუფლება მესინადან მასტრისტამდე“ (1999 წელი).

ლიტერატურა:

1. თომას მ. მაგშტადტი, გავიგოთ პოლიტიკა, იდეები, ინსტიტუტები და პრობლემები, თბილისი, 2010.
2. ევროკავშირის ინსტიტუტები და პოლიტიკა, თბილისი, 2006.
3. რობერტ არტი, რობერტ ჯერვისი, საერთაშორისო პოლიტიკა, მუდმივი ცნებები და თანამედროვე საკითხები, თბილისი, 2011.
4. გ. სანიკიძე, ნ. კილურაძე, თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობები, მსოფლიო პოლიტიკის გლობალიზაცია, თბილისი, 2001.
5. პიერ დე სენარკლენი, იოან არიფენი, საერთაშორისო პოლიტიკა, თანამედროვე თეორიები და ამოცანები, თბილისი, 2014.
6. სოციალურ და პოლიტიკურ ტერმინთა ლექსიკონი-ცნობარი, თბილისი, 2004.
7. ბრუს ჯენტლესონი, ამერიკის საგარეო პოლიტიკა, თბილისი, 2015.

Ирма Гоголадзе

Подъем регионализма и интеграционные процессы

Резюме

Интеграция – это современная тенденция глобальной политики. Процессы региональной интеграции, исходя из стратегических и экономических факторов, значительно развились за последние 20 лет. Рост числа новых государств, относительное снятие напряженности среди сверхдержав, подъем экономических взаимоотношений, укрепление многостороннего торгового режима, сближение наиболее мощных государств Западной Европы посредством экономической интеграции – все эти факторы обусловили подъем регионализма.

Природа глобальных институтов дает возможность государствам вступать в их члены и выражать собственную позицию. Весьма важны несколько обстоятельств: институциональный порядок содержит механизмы своеобразной защиты для государств, переживающих подъем; каждый институт ограничивает и в то же время предлагает и возможности; в отношении к существующим глобальным институтам каждая страна имеет различные ресурсы и проблемы и их способность бороться за изменения в пределах институтов зависит от ресурсов и геополитического положения; членство в институтах не подразумевает непосредственного уменьшения суверенитета. В конечном счете, интеграцию можно воспринять как выражение политического выбора, целью которого является защита специфических национальных интересов в контексте экономической глобализации.

Irma Gogolidze**The rise of regionalism and integration processes****Abstract**

Integration is a modern tendency of global politics. Regional integration processes have developed significantly over the last 20 years due to strategic and economic factors. The increased number of new states, discharging tensions between the superpowers, the rise of economic interdependence, strengthening versatile trade regime, and closer relation of Western Europe's countries with the help of economic integration - all the following factors determined the rise of regionalism.

Grouping of the states with the same interests (mainly of economic content) takes place on the bases of regional co-operation. There are several important factors: Institutional order contains some protection mechanisms for the growing states; every institution limits and at the same time offers opportunities to the growing states; in relation to the existing global institutions, each country has different resources and problems and their ability to fight for the changes depends on their resources and geopolitical situation; Membership of the institutions does not mean direct reduction of sovereignty. Ultimately, integration can be seen as an expression of political choice, aimed at protecting specific national interests in the context of economic globalization.

რეცენზენტი: პროფესორი გ. ავანესიანი

კულტუროლოგია Культурология Sciences of culture

მანია გუგუნავა

თბილისი, საქართველო

ინტერტექსტუალობის საკითხისათვის ლ. ბუნუელის კინოფილმებში

*„ნებისმიერი ფილმი, რომელიც კინოშედეგად შეიძლება ჩაითვალოს, სუბიექტური სიმართლის
ფორმულირებას ახდენს“
ლუის მარტინ არიასი*

წინამდებარე სტატიაში ჩვენ ვაწარმოებთ ლ. ბუნუელის ფილმებიდან რამდენიმე ეპიზოდის ინტერტექსტუალურ ანალიზს, რომლის საფუძველზე მიზნად ვისახავთ, იმის დადგენას, თუ რა როლს ასრულებს სხვადასხვა ფერწერული ინტერტექსტი პოსტკლასიკური კინოდისკურსის ფორმირებაში, რომელთა შორის განსაკუთრებით გამოვყოფთ ჟ. ფ. მილეს „ანჟელუსსა“ და იან ვერმეერის „მემაქმანეს“.

კინოსა და მხატვრობას შორის არსებული მჭიდრო ურთიერთკავშირი კინოს ისტორიის პირველივე საფეხურებზე გამოვლინდა. მას შემდეგ ფერწერული ესთეტიკა მუდმივად ზემოქმედებს კინოფილმების მხატვრულ კომპოზიციასზე, მის პლასტიკურ წყობასა თუ მიზანსაცენებზე. შესაბამისად, ბუნებრივია, რომ ფერწერული ინტერტექსტი, რომელიც ჩვენი წინამდებარე კვლევის ობიექტს წარმოადგენს, არსებით როლს თამაშობს არაერთი კინოფილმის სტრუქტურულ აგებულებაზე.

ფერწერული ინტერტექსტის განსაკუთრებით საინტერესო და თვალსაჩინო მაგალითებს ვხვდებით ლუის ბუნუელის შემოქმედებაში, რამაც გამოიწვია მისი სამი კინოფილმის უფრო დეტალური განხილვის საჭიროება.

წინამდებარე სტატიაში ჩვენ ძირითადად ყურადღებას შევახერებთ რამდენიმე ეპიზოდზე ფილმებიდან „ანდალუზიური ძაღლი“, (1929) „ვირიდიანა“ (1961), და „შუადღის ღამაზმანი“

(1967). ასევე შეგვხვებით იმ თეორიულ კონცეფციებს, რომლებსაც ამ კუთხით სხვადასხვა კინოთეორეტიკოსი გვთავაზობს.

ჩვენი მიზანია, ერთი მხვრივ განვიხილოთ, თუ როგორ ემსახურება აღნიშნულ კინოტექსტებში გამოვლენილი ფერწერული ინტერტექსტუალური ელემენტები ბუნუელის მიერ დასახული ძირითადი მიზნების განხორციელებას და ამავე დროს მოვახდინოთ „არაცნობიერი სუბიექტის“¹ იდენტიფიკაცია კინოტექსტის ინტერტექსტუალურ სივრცეში, და ამის საფუძველზე გამოვყოთ ინტერტექსტის ის ძირითადი როლი, რომელიც სცილდება ავტორისეულ ინტენციას და არაცნობიერი ურთიერთგავლენის საფუძველზე ერთმანეთთან აერთიანებს მეოცე საუკუნის კინოდისკურსის განმსაზღვრელ საერთო პარამეტრებსაც.

ინტერტექსტუალურ ანალიზს დავიწყებთ ბუნუელი/დალის ერთობლივი კინოფილმით „ანდალუსიური ძაღლი“, რომელმაც, როგორც ცნობილია, სათავე დაუდო სურეალისტური კინოს დაბადებას, არსებითაც შეცვალა კინემატოგრაფის შემდგომი განვითარება და განაპირობა ისეთი თხრობითი ფორმის ჩამოყალიბება, რომელიც დღეს პოსტკლასიკური დისკურსის² სახელით არის ცნობილი .

ფილმი სტრუქტურულად ხუთი ნაწილისგან შედგება და ერთმანეთისგან გამიჯნულია ტიტრებით: „იყო და არა იყო რა“, „რვა წლის შემდეგ“, „ხვალ სამ საათზე“, „თექვსმეტი წლის წინ“ და „გაზაფხულზე“. ფილმში დარღვეულია კლასიკური კინოთხრობის ფორმა და სიუჟეტური ხაზის თანმიმდევრობა. ის დაცლილია ყოველგვარი შინაარსობრივი კომპონენტისგან, სადაც სიზმრისეული ლოგიკით ერთმანეთს ენაცვლებიან ერთი შეხედვით სრულიად შეუსაბამო კადრები და მოვლენები.

ჩვენი კვლევის ობიექტიდან გამომდინარე, ყურადღებას შევაჩერებთ ფილმის მეორე ნაწილის პირველ ეპიზოდზე, სადაც წარმოდგენილია მამაკაცის მოლოდინში მყოფი ქალის სცენა.

1 ესპანელი კინოთეორეტიკოსის, ხ. გონსალეს რეკენას თანახმად, „მხატვრულ ნარატიულ ტექსტში ყოველთვის ხდება ისეთი რამ, რაც არღვევს ტექსტის კოჰერენტულობის და მიზეზ-შედეგობრიობის ლოგიკურ ხაზს, როგორც სივრცით-დროითი, ისე ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით. თუმცა კაუზალობა, რომელიც აკავშირებს თხრობით მოვლენებს ეყრდნობა არა ლოგიკის, ან ფსიქოლოგიური მოტივაციის, არამედ „არაცნობიერი სუბიექტის“ წადილის პრინციპებს. სუბიექტის წადილია ის, რაც, განაპირობებს ნარატიული ტექსტის დაძაბულობასაც.“ [გონსალეს რეკენა, 2006:521]

2 პოსტკლასიკური პარადიგმის ცნება კინოტექსტის კვლევისთან მიმართებაში პირველად ხ. გონსალეს რეკენამ შემოიტანა და თავის ნაშრომში სახელწოდებით „კლასიკური, მანიერისტული და პოსტკლასიკური თხრობის ფორმები ჰოლდერის კინემატოგრაფში“ (2006): აწარმოა სამი სხვადასხვა კინოფილმის ანალიზი („დილიქანსი“ (ჯ. ფორდი), „თავბრუსხვევა“ (ა. პინკოვი) და „კრავთა დუმილი“ (ჯ. დემე) რომლის საფუძველზე განსაზღვრა კლასიკური, მანიერისტული და პოსტკლასიკური კინოდისკურსისთვის დამახასიათებელი ნარატიულ-სტრუქტურული ელემენტები. აღნიშნული თხრობითი ფორმების გამოსაკვლევად მან გამოიყენა ა. გრემისის მიერ წარმოდგენილი აქტანტების მოდელი, რომელიც თავისმხვრივ პროპის „ჯადოსნური ზღარების“ საფუძველზე იყო შემუშავებული. (სუბიექტი/ობიექტი; გამზავნი (ესტინატურ)/მიმღები (ესტინატორი), რომელშიც „სუბიექტი“ მოქმედების განვითარების ცენტრალური ელემენტს წარმოადგენს „ობიექტი“ კი მიზანს, რომლის მიღწევასაც ცდილობს „სუბიექტი“ იმ მოქმედების განვითარების პროცესში, რომლის ინიციატორიც ის (ქალი, კაცი, სხვა რაიმე) გახლავთ. ხ. გონსალეს რეკენას აზრით, ევროპული ავანგარდული კინო, რომელიც ძირითადად მოდერნისტული მხატვრული გამომსახველობის თავისებურებებით გამოირჩევა, სწორედ პოსტკლასიკური კინოთხრობის ფორმას მიაკუთვნა. მასში აზრის გამოთქმაების აქტი და ავტორისეული ფიგურის რეპრეზენტაცია მთავარ ადგილს იკავებს, რომელიც, „რეალური რეგისტრით“ (ლაკანი) „თავბრუსხვევული“, ხშირად გაორებული და ამბივალენტურ ხასიათს ატარებს. პერსონაჟების თვალთახედვასა და კამერის თვალთახედვას შორის დისტანცია ჩნდება. ნარატიული აქტის უუნარობის გამო ანუ იქიდან გამომდინარე, რომ ის ყოველგვარი საზრისისგანაა დაცლილი, და დაკარგული აქვს ყოველგვარი მიმართება სიღრმისეულ რეალობასთან, წერის აქტი ერთადერთი აქტი ხდება, რომლის რეპრეზენტაციაა შესაძლებელი. (გონსალეს რეკენა, 2006:563)

თავდაპირველად მამაკაცი დინამიურ მოქმედებას გამოხატავს (ის ველოსიპედით მოემართება ქალთან შესახვედრად), ქალი კი პასიურს (ის სახლში იმყოფება). პირველი სცენა თუ გარე სივრცეშია წარმოდგენილი, ქალი - შინ, მოლოდინის მდგომარეობაში იმყოფება (ზის მაგიდასთან და წიგნს ათვალთვლებს). ოთახის ბოლოში მოთავსებულია ლოგინი, რომელიც კლასიკურ დისკურსში სიმბოლურად ინტიმურ კავშირს მოასწავებს ხოლმე. მოცემულ ეპიზოდში თითქოს რეჟისორი კლასიკური კინოს ელემენტებს იყენებს და მამაკაცისა და ქალის დიქტომიის სემანტიკური კონსტრუქციის აქტუალიზაციას ახდენს, როგორც სივრცითი ისე მოქმედებითი კომპოზიციის გადაწყვეტის თვალსაზრისით. მაგრამ უეცრად, აგრესიული ხასიათის ელემენტების გაჩენით კომპოზიცია იცვლება, ქალის პასიური მდგომარეობა მოულოდნელად აქტიური ხდება, მამაკაცის მოლოდინში მას მოთმინების ფიალა ევსება და უეცრად მოისვრის წიგნს, რომელსაც ცოტა ხნის წინ ათვალთვლებდა. სწორედ ამ დროს, ვიზუალური ციტატის სახით ადგილი აქვს კლასიკური ფერწერული ინტერტექსტის ექსპლიციტურ ჩართვას, ვინაიდან წიგნი დავარდნისას იმ ფურცელზე იშლება, სადაც წარმოდგენილია ვერმერის ნახატის „მემაქმანის“ ცნობილი რეპროდუქცია.

აღნიშნული ინტერტექსტის საშუალებით არა მხოლოდ კლასიკური ხელოვნების პარადიული ციტირება ხდება, არამედ ასევე ადგილი აქვს ქალის მითოლოგიური ფიგურის რღვევასაც, რომელიც ვერმერის „მემაქმანის“ მსგავსად მოლოდინის მდგომარეობაშია, თითქოს „ისე ქსოვს საკუთარ წადილს“, როგორც ოდისევსის მოლოდინში მყოფი პენელოპე.

ბუნებრივია, კინოტექსტში, იწარმოება რა პოსტკლასიკური თხრობითი ფორმით, მსგავსი

არაფერი ფილმში არ იქნება წარმოდგენილი. მოცემულ ეპიზოდში წიგნის სროლისთანავე ქალი აქტიურ პოზიციას იკავებს და გამაღებელი იწყებს ოთახის ერთი კუთხიდან მეორეში მოძრაობას. ამ მოქმედების პარალელურად ხდება მამაკაცის გადმოვარდნა ველოსიპედიდან. აღნიშნული სცენა მამაკაცურობის აშკარა ირონიზაციას გამოხატავს, სადაც ისევ წარმოდგენილია ამ ორი დიქტომიური რეგისტრის პასიური/აქტიურის ინვერსია. როგორც ესპანელი კინოთორეტიკოსი, ლ. მარტინ არიასი აღნიშნავს, მიუხედავად იმისა, რომ სიუჟეტი ქალისა და მამაკაცის გარშემო ვითარდება, შეუძლებელი ხდება მათ შორის დიქტომიური განსხვავების კონსტრუირება და ინტიმური შეხვედრაც არ ხორციელდება, ვინაიდან მათ შორის არსებული დისტანციაც შეუძლებელს ხდის მათ სიახლოვეს. შესაბამისად, არც ლოგინი შეასრულებს, თავის სიმბოლურ დანიშნულებას, არამედ ისევ მამაკაცის პარადირებისთვის იქნება გამოყენებული [ლ. მარტინ არიასი, 1999:31].

ამრიგად, ერთი მხრივ ვერმერის ნახატში წარმოდგენილი სათნო ქალისა და, მეორე მხრივ, აგრესიული ქალის ჩვენებით, რომელიც ოთახში მოუთმენლად ელოდება მამაკაცს, იკვეთება ინტერმედიალური რეფერენციის ძირითადი როლიც, რომელიც ემსახურება კლასიკური

არქტიპების რღვევა-პაროდირებას და იმ კონტრასტულობს ჩვენებას, რომელიც თანამედროვე და ძველი ეპოქის ქალს შორის არსებობს.

აღუზიური ხასიათის ფერწერულ ინტერტექსტუალურ მიმართებებს ვხვდებით კინოტექსტის უკანასკნელ ეპიზოდშიც, რომლის კომპოზიციური განლაგებით მიღეს „ანჟელუსის“ ფერწერული ინტერტექსტის ამოკითხვაა შესაძლებელი. თუმცა აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ მისი გამოვლენა შეუძლებელი იქნებოდა საღვადორ დალის ორი ნახატის გარეშე, „დიდი მასტურბატორი“ და „მიღეს ანჟელუსი“ რომელნიც ასევე ხვდებიან „ანდალუზიური ძაღლის“ ინტერტექსტუალურ სივრცეში.

საუბარია ეპიზოდზე, რომელიც გამოყოფილია ტიტრით „გაზაფხულზე“ და ნაცრისფერ ფონზე ნაჩვენებია ქვიშაში წელამდე ჩაფლული მკვდარი მამაკაცი და ქალი, რომელთა მხრებზე პეპელა, ღვთისმლოცველა და სხვადასხვა მწერია განთავსებული.

საგულისხმოა, რომ საღვადორ დალის ეს ორი ფერწერული ნამუშევარი „ანდალუზიური ძაღლის“ შემდეგ არის შექმნილი, მაგრამ ვიზიარებთ რა რ. ბარტისა და მ. იამპოლსკის³ თეორიულ კონცეფციებს, რომ ინტერტექსტუალობის ფენომენი ყოველთვის ქრონოლოგიური ჯაჭვის მიხედვით არ ფუნქციონირებს და გარკვეულ ტექსტთან მიმართებაში ინტერტექსტუალური სივრცე შეიძლება არა მხოლოდ წინამავალ, არამედ მომდევნო ტექსტებთანაც გაჩნდეს, საშუალებას გვაძლევს ვიგულისხმოთ, რომ საღვადორ დალის ეს ორი ტილოც „ანდალუზიური ძაღლის“ ინტერტექსტუალურ სივრცეში ხვდება, ხოლო ეს კადრი შესაძლოა წარმოადგენდეს ესკიზურ მაკეტს, რომელიც შემდეგ მის ტილოებზე იქნა გადატანილი.

ესპანელი თეორეტიკოსის, ა. დომინგეს ბელიოსოს თანახმად, „ის პლასტიურობა, რომლითაც „დიდ მასტურბატორში“ მწერების საშუალებით ინსტინქტური საწყისების ტექსტუალიზაცია იქნა გადმოცემული, პირდაპირ შეგვახსენებს ქცევებსა და ონირიკულ ქვეცნობიერს შორის არსებულ ურთიერთკავშირს. ღვთისმლოცველა, მისი აზრით, არა მხოლოდ მიუთითებს ჭიანჭველების მიერ შეჭმულ არსებას, არამედ გლეხი ქალის ღვთისმლოცველად გარდასახვასაც, რომელიც ავტონტერტექსტუალური სახით მის კიდევ ერთ ნახატს, „მიღეს ანჟელუსს“ უკავშირდება. „ნახატს, რომელიც, თავისმხრივ, ფრანგი ფერმწერის ცნობილი ნამუშევრის პარანოიკულ-კრიტიკულ წაკითხვას წარმოადგენს“. [დომინგეს ბელიოსო, 2015:77].

ხემოთ გამოთქმული მოსაზრება გვეხმარება იმის დადგენაში, რომ ქალის მხარზე დასმული ღვთისმლოცველას საშუალებით, რომლითაც ინტერტექსტუალური კავშირი მყარდება მიღეს „ანჟელუსთან“, ის გამოყვანილია როგორც მტაცებელი არსება, რომელიც იმიტირებს ღოცვას, სინამდვილეში კი ცდილობს „შესანსლოს“ მამაკაცი. სწორედ ეს იდეა გასდევს, ჩვენი აზრით, „ანდალუზიურ ძაღლსაც“, რაც კულმინაციას უკანასკნელ კადრში აღწევს, როდესაც ნაჩვენებია მიწაში ნახევრად ჩაფლული მკვდარი ქალისა და მამაკაცის გამოსახულება.

3 რ. ბარტი ამბობდა, „მე აღტაცებული ვარ სიტყვიერი გამონათქვამების იმ ძალაუფლებით, რომელთა ფესვები თვითნებურად ისეა გადახლართული, რომ უფრო ადრეული ტექსტი თითქოს უფრო გვიან შექმნილი ტექსტისგან არის წარმოშობილი“ [ბარტი 1994:291]. მ. იამპოლსკის თანახმად, ინტერტექსტუალური მიდგომა საშუალებას იძლევა, რომ მოხდეს მხატვრული ევოლუციის წარმოდგენის განახლება, სადაც შესული იქნება „არა მხოლოდ წინამავალი ტექსტები, არამედ მთელი რიგი კულტურული მოვლენებისა, რომლებიც ერთმანეთისგან შეიძლება ასწლეულებით იყოს დაშორებული“ [...] ამიტომ ინტერტექსტუალობის ცნება არ უნდა იქნას დაყვანილი ტექსტის უბრალო ინტერპრეტაციამდე, მის „ჰერმენევტიკამდე“ [იამპოლსკი, 1993:406-407]. ამგვარი გადატრიალებული ქრონოლოგია, მ. იამპოლსკის აზრით, წაკითხვის პერსპექტივაში ჩნდება, რომელიც წარმოადგენს კულტურისადმი ინტერტექსტუალური მიდგომის დასაბამს.

ამრიგად, ვფიქრობთ, რომ „ანდალუსიურ ძაღლში“ წარმოდგენილი პერსონაჟების ინსტინქტური საწყისები, რომელიც „დიდ მასტურბატორში“ ჭიანჭველების, პეპლის თავის, ღვთისმლოცველას სახითაა რეპრეზენტირებული, მიუთითებს პარადიული სახით მიღეს „ანჟელუსის“ კინემატოგრაფიული გამოხატულების პირველ მცდელობას ბუნუელის მხრიდან და ასრულებს მამრობით-მდედრობითის ბინარული ოპოზიციების დიქტომიური კატეგორიისა და კლასიკურ-რელიგიური არქეტიპების რღვევა-პარადირების ფუნქციას.

ღუის ბუნუელის კიდევ ერთი მხატვრული ფილმი, სადაც მიღეს „ანჟელუსის“ ინტერტექსტი ცენტრალურ ადგილს იკავებს, ესაა „ვირიდიანა“ (1961).

ფილმი მოგვითხრობს ახალგაზრდა ქალის, ვირიდიანას შესახებ, რომელიც მონასტერში ცხოვრობს და მონაზვნად აღკვეცისათვის ემზადება. თუმცა მის ბიძას, დონ ხაიმეს, რომელმაც იზრუნა ძმისშვილის განათლებაზე, ძალიან უნდა მისი ნახვა, სანამ ის სამუდამოდ წავა მონასტერში. ვირიდიანა ყველანაირად არიდებს თავს ამ შეხვედრას, მაგრამ წინამძღვრის დაჟინებული თხოვნით მიემგზავრება მასთან. ჩასვლისთანავე ირკვევა ბიძამისის ნამდვილი ზრახვები. როგორც ჩანს, ის დიდი ხანია შეეყვარებულია თავის ძმისშვილზე და სთხოვს მას დარჩენას, რაზეც ვირიდიანა კატეგორიულ უარს აცხადებს. იმედგაცრუებული ბიძა იკლავს თავს და ვირიდიანას ცხოვრებაც რადიკალურად იცვლება. ის გადაიფიქრებს მონასტერში დაბრუნებას, სამუდამოდ რჩება ბიძამისის სახლში და საქველმოქმედო საქმიანობასა და მისიონერობას იწყებს. თუმცა მალე ამ საქმეშიც უცრუვდება გული და თანდათან მიწიერ, ამქვეყნიურ ყოფაში იწყებს გამოსავლის ძიებას.

ჩვენი განხილვის საგანს უშუალოდ წარმოადგენს ერთერთი კინოეპიზოდი, სადაც ვირიდიანა სოფელში მცხოვრებ მათხოვრებს სოფლის გაშლილ მდელოზე მოუხმობს, რათა ჩვეულებისამებრ ადავლინონ ღვთისმშობლის ხარებისადმი მიძღვნილი, ე.წ. „ანჟელუსის“ ლოცვითი რიტუალი. სწორედ აღნიშნულ ეპიზოდში, რეჟისორის იდეურ-მხატვრული ჩანაფიქრის საფუძველზე მყარდება ინტერტექსტუალური კავშირი ჟ. ფ. მიღეს ფერწერულ ტილოსთან „ანჟელუსი“, რომელიც პირველად ესპანელმა კინოთეორეტიკოსმა, პ. პოიატომ გამოავლინა.

ლოცვის სცენა ამავე დროს ასრულებს საკვანძო ფუნქციას ბუნუელის კრედოს წარმოსაჩენად, სადაც სწორედ ფერწერული ინტერტექსტი ემსახურება მისი ანტირელიგიური იდეოლოგიის და ათეისტური შეხედულებების ჩვენებას.

ჟ.ფ. მიღეს ნახატის ინტერტექსტუალური მიმართება ამ ეპიზოდში არა მხოლოდ ფიგურათა განლაგებისა და სცენის კომპოზიციურ გადაწყვეტაში ვლინდება (მეორდება ფიგურათა შორის არსებული დისტანცია, პოზა, ატრიბუტიკა (ქუდი, ჯოხი), არამედ შინაარსობრივ დონეზეც, ვინაიდან მასში ფილმის გმირების მიერ გაჟღერებულია ის ლოცვა, რომელსაც იმპლიციტურად წარმოთქვამენ ფერწერული ტილოს „ანჟელუსის“ პერსონაჟებიც.

ინტერტექსტის ცნობადობის დონე, ჩვენი აზრით, არის მაღალი, ვინაიდან ინტერტექსტუალური კავშირი წარმოდგენილია ვერბო-ვიზუალური კომპონენტის სახით და ატარებს როგორც სტრუქტურულ, ისე შინაარსობრივ ხასიათს, იმეორებს რა ჟ.ფ. მიღეს ნახატის აზრობრივ-კომპოზიციურ ფორმებს.

ინტერტექსტუალური კავშირი აქაც სარკაზმულ ხასიათს ატარებს, რომლის შედეგად შეგვიძლია ამოვიკითხოთ ბუნუელის ირონიული დამოკიდებულება რელიგიური რიტუალების მიმართ, რომელიც შემდგომ კიდევ უფრო მძაფრდება და შეიძლება ითქვას აგრესიულ ხასიათსაც იღებს. კერძოდ, ფილმის პერსონაჟი, რომელიც სტრუქტურულად ფერწერულ ტილოზე წარმოდგენილი გლეხი მამაკაცის პოზიციას იკავებდა, რამდენიმე ეპიზოდის შემდეგ ძალადობას იჩენს და ცდილობს ვირიდიანას გაუპატიურებას. შესაბამისად, ურთიერთსაწინააღმდეგო მოვლენების შერწყმით, ღმერთის დადებითი ძალა ბუნუელის მიერ წაშლილია და უარყოფით კონსტრუქციას იძენს, იმისთვის რომ ხაზი გაესვას რელიგიური რიტუალების ზედაპირულ და ფარისევლურ გამოსატყულებას, სადაც ლოცვა არა შინაგანი მოთხოვნებიდან გამომდინარეობს, არამედ უბრალოდ გარეგნულ, რიტუალურ და სავალდებულო ხასიათს ატარებს.

ბუნუელის ანტირელიგიურ პათოსს და ირონიულ დამოკიდებულებას, რომელსაც გამოსატყავს ლოცვითი რიტუალის მიმართ კიდევ უფრო აძლიერებს ლოცვის ეპიზოდის მონტაჟური გადაწყვეტა, (გამოყენებულია ე.წ. „ატრაქციონული მონტაჟი“ (ეიზენშტეინი), რომელიც მონტაჟურად წყდება სამშენებლო სამუშაოების მეშვეობით.

მონტაჟური ჭრის შედეგად ნაჩვენები მშენებლობის პროცესი იწვევს ლოცვითი სცენის სწორხაზოვნების რღვევას და შესაბამისად, ფერწერული ინტერტექსტის კლასიკური სიმბოლიკის დეკონსტრუქციასაც. თუმცა, როგორც ქნი მ. კინწურაშვილი⁴ აღნიშნავს, მოცემულ ეპიზოდში მონტაჟის საშუალებით ლოცვისა და სამშენებლო პროცესის ურთიერთდაპირისპირებით ასევე ხდება საკრალური, სულიერი სამყაროს მიზანმიმართული დაპირისპირება ყოფით, მიწიერ სამყაროსთან, რაც სიმბოლურად მშენებლობის სახით ვლინდება, იმისთვის რომ მოხდეს რელიგიური მისწრაფების დაკნინება.

ეს „შემოჭრილი“ კადრები დეტალური ხედით უჩვენებენ სამშენებლო მასალის, ქვების, წყლისა და ხის მორების ვარდნის პროცესს, რასაც თავის მხვრივ ძლიერი ხმაური ახლავს.

ამ მხვრივ, საინტერესო ანალიზს გვთავაზობს პ. პოიატო: „იმის მაგივრად, რომ სამშენებლო მასალა (აღმნიშვნელი) მეტონიმიურად თხრობის კონსტრუქციას, მის აგებას უკავშირდებოდეს, პირიქით, მიწაზე ენარცხება, რომლისგან გამოწვეული ხმაური ისეთ დისონანსში მოდის მის პარადელურად განვითარებულ მოქმედებასთან, თითქოს ლოცვის სცენის ლინეარულობის

4 ზეპირი კომუნიკაციის შედეგად მოყვანილი ციტატა.

რღვევას ისახავდეს მიზნად. მონტაჟური გადაწყვეტის საფუძველზე ლოცვითი იდილის სცენას ასევე უხეშად არღვევს ხერხვისა და ჩაქუჩისგან გამოწვეული ხმაური, რომელიც დეტალური ხედით არის წარმოდგენილი“ [პოიატო 1998:109].

საგულისხმოა, რომ ხერხვისა და ჩაქუჩის დარტყმის ცალკე აღებული სცენები ინტერტექსტუალურ კავშირს ამყარებენ ფ. მილეს კიდევ ორ ფერწერულ ნამუშევართან „მხერხავები“ და „ტყის მხეხავებთან“.

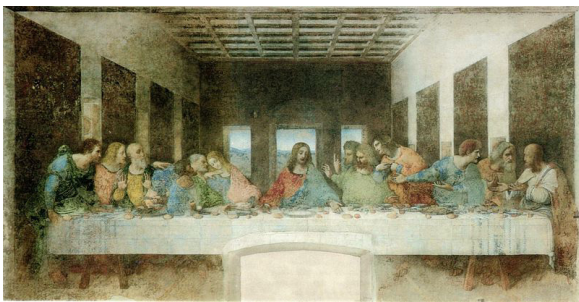

ხერხის მოძრაობა და მონტაჟული ჭრა მეტაფორულად ისე აღორძინებს ფრაგმენტაციის თემატიკას, თითქოს გაღვსილი ხერხი რელიგიურ ტექსტს „აქუცმაცებდეს“ (ამ შემთხვევაში, მაცხოვრის შობის ხარებას, რომელიც ანგელოზისგან ეუწყა ღვთისმშობელს). თუმცა მონტაჟის საშუალებით აქ არა მხოლოდ ლოცვითი სცენის რღვევა ხდება, არამედ მასში ასახული ფერწერული ინტერტექსტის ირონიზირებაც, რომელიც კინოტექსტში რელიგიური კონტექსტის დეფორმაციის სახითაა წარმოდგენილი.

ხერხვის სცენის გარდა, რომელიც თავისი შემაწეხებელი ხმით წვეტს თხრობის სწორხაზოვნებას, პ. პოიატო ასევე ამხვილებს ყურადღებას მომდევნო ეპიზოდზე, სადაც ამავე ფუნქციას ასრულებს ამღვრეული წყლის ძლიერი ნაკადის რეპრეზენტაცია. წყალი „არა მხოლოდ ვიზუალურად იჭრება ლოცვით სცენაში, არამედ ზუსტად იმ მომენტში „წვეტს“ ლოცვას, როდესაც მათხოვარმა უნდა წარმოთქვას შემდეგი ფრაზა: „დაე აღსრულდეს ჩემში შენი სიტყვა... და ზუსტად მაშინ, როდესაც უნდა დაასრულოს წინადადება, ისევე ადგილი აქვს მონტაჟურ ჭრას, რომლის შემდეგ გამოსახულება ბნელდება, რითაც ტექსტში სიტყვის, ანუ ღვთის სიტყვის არყოფნას უკეთდება ხაზგასმა. იგივე ეხება მომდევნო სცენასაც, სადაც ვირიდიანა ამბობს: „და ღვთის სიტყვამ შეისხა ხორცი“. მონტაჟური ჭრის საშუალებით ამჯერად ნაჩვენებია წყლის დაღვრის სცენა ისე „წვეტს“ ლოცვას, თითქოს მეტაფორულად

მიუთითებდეს, რომ სიტყვამ არა ხორცი შვა, არამედ წყალი. თანაც ეს ამღვრეული წყალი ვიზუალურად ისეა წარმოდგენილი, თითქოს უფორმო, უშინაარსო მატერიას ასახავდეს, რომელიც ყოველგვარი საზრისისგან არის დაცლილი“ [იქვე:110-111].

ამრიგად, გამომდინარე იქიდან, რომ ბუნუელის ფილმში ხაზი ესმევა ლოცვითი სცენისა და რელიგიური ინტერტექსტის რიტუალურ ხასიათს, რომელიც უარყოფითი კონოტაციითაა წარმოდგენილი და დაცლილია ყოველგვარი საკრალური სიმბოლიკისგან, ინტერტექტი აღნიშნულ ფილმშიც უპირველეს ყოვლისა ანტირელიგიური იდეოლოგიის წარმოჩენას ემსახურება. თუმცა უდიდესი როლი ანტირელიგიური პათოსის გამოსახატავად, როგორც ვნახეთ, ასევე უკავია მონტაჟს, ვინაიდან კინოტექსტის იდეოლოგიური ხაზი მოცემული კადრების მონტაჟურ წყობასა და ხმოვანებაშია გადატანილი, რომლის შედეგად ხდება დისკურსული ქსოვილის გახლეჩა და ინტერტექსტუალური ციტატის დეკონსტრუქცია.

საგულისხმოა, რომ ბუნუელის კინოტექსტში ვხვდებით კიდევ ერთ ფერწერულ ინტერტექსტს, რომელიც ამჯერად პაროდულ ხასიათს ატარებს. საუბარია ლეონარდო და ვინჩის „საიდუმლო სერობაზე“. თუმცა ამ შემთხვევაშიც ფერწერული ინტერტექსტუალური ციტატის კულტურულ-რელიგიური კონტექსტი მთლიანად დარღვეულია, ვინაიდან საიდუმლო სერობის საკრალურ სიმბოლიკას უპირისპირდება ჰენდელის „ალილუიას“ ფონზე წარმოდგენილი მათხოვრების ღრეობის სცენა, რომელიც მალევე ჩხუბში, ორგიებსა და საქორწილო რიტუალის პაროდირებაში გადაიზრდება.

ინტერტექსტუალური თვალსაზრისით, ასევე საინტერესოა კინოეპიზოდი, სადაც ერთერთი მათხოვარი ვირიდიანას უჩვენებს თავის მიერ დახატულ ღვთისმშობლის ხატს და ეუბნება, რომ მას ცალი თვალი აკლია. ჩვენი აზრით, ეს კომენტარი შეიძლება ორი სახით იქნას წაკითხული. ერთ შემთხვევაში ის შეიძლება განისაზღვროს როგორც ფერწერული რემინისცენცია, რომელიც მიუთითებს პიკასოს მხატვრულ სტილს, ვინაიდან ნახატი კუბისტურ ელემენტებს შეიცავს (ამით ბუნუელი შესაძლოა პიკასოს შემოქმედებისადმი თავის დამოკიდებულებას გამოხატავდეს). მეორე შემთხვევაში, კი შეიძლება წარმოადგენდეს თვითრეფერენციულ აღუზიას, გამომდინარე იქიდან, რომ ცალი თვალის ხსენება ბუნუელის ფილმში უნებლიეთ გვახსენებს „ანდალუზიური ძაღლიდან“ ქალის თვალის ამოგლეჯის სცენას.

დასასრულისთვის მოკლედ შევეხებით ბუნუელის კიდევ ერთი კინოფილმის „შუადღის ლამაზმანს“ (1967) ეპიზოდს, სადაც ასევე შესაძლებელია მიღეს „ანუელუსის“ კინოციტატის ამოკითხვა. მოცემულ ფილმში ეს ფერწერული ინტერტექსტი მთავარი გმირის სიზმრისეული

წარმოსახვის სახითაა წარმოდგენილი, ონირიკულ ხასიათს ატარებს და თითქოს არღვევს მოვლენებს შორის მიზეზ-შედეგობრივ კავშირს. მოცემულ ეპიზოდში ნახატის სცენოგრაფიულ კომპოზიციას ამჯერად ქმნის ორი მამაკაცი, პიერი და ჰუდსონი, რომელნიც სამრეკლოს ზარების რეკვის გაგონებისას ფერწერულ ნახატში წარმოდგენილი ფიგურების მსგავსად დგებიან და იწყებენ ლოცვას. უეცრად წამოვა წვიმა და პიერი წარმოთქვამს სიტყვებს: „ანგარიშსწორება იწყება“, ტალახით ავსებს ვედროს და მიემართება დაბმული სვეერიინისკენ.

მოცემულ კინოტექსტშიც მიღეს ფერწერული ინტერტექსტი მთლიანად პაროდულ ხასიათს ატარებს, ვინაიდან ბუნეული მუდმივად გამომდინარეობს ტრადიციური მხატვრულ-პოეტური მეტაფორიკიდან და ამავე დროს გამუდმებით ახდენს მის მკრეხელურ დაკინებებს, დემეტაფორიზაციას. ასე რომ, სურეალისტური მიმართულებისთვის დამახასიათებელი ელემენტები ესპანელი რეჟისორის ფილმებში არა მხოლოდ მის საწყის შემოქმედებით ეტაპზე ვლინდება, არამედ გვიანდელ კინოფილმებშიც. სწორედ ამას უკავშირდება ჩვენს მიერ განხილული ფერწერული ინტერტექსტების როლიც, რომლის რეპრეზენტაციის შედეგად კლასიკურ-რელიგიური თემატიკა ექცევა თანამედროვე აზროვნების საზღვრებში, ხდება რა მისი დესაკრალიზაცია და სრულიად ახლებური ინტერპრეტაცია.

ღუის ბუნეულის ამ სამი კინოფილმის რამდენიმე ეპიზოდის ანალიზმა ცხადყო, რომ კლასიკური არქეტიპებისა და თხრობის სწორხაზოვნების რღვევა მანიერისტულ და პოსტკლასიკურ კინოტექსტებში ხშირად ხორციელდება არა მხოლოდ ინტერტექსტუალური მიმართებების ხშირი ჩართვით, არამედ მონტაჟური ჭრის სპეციფიური გამოყენებითაც, რომლის შედეგად ტექსტუალური სიმბოლოებისა თუ კლასიკური ინტერტექსტების მიზანმიმართული ფრაგმენტაცია და პაროდირება ხდება. ამ თვალსაზრისით ბუნეული პიონერია, ვინაიდან კულტურულ ფასეულობებთან ბრძოლის ეფექტურ ხერხად კინემატოგრაფიული გამომსახველობის გამოყენება, მისი უარყოფის საფუძველზე “ნეგატიური” ინტერტექსტუალობის ცნების შემოტანა, თხრობითი სწორხაზოვნების რღვევა, ტექსტისთვის საპირისპირო საზრისის მინიჭება, ტრადიციულად დადგენილი ღირებულებების, ნორმების აყირავება და უკუღმართად წარმოდგენა, მამრობით-მდედრობითის ბინარული ოპოზიციების დიქტომიური კატეგორიისა და კლასიკურ-რელიგიური არქეტიპების პაროდირება, ესპანელმა კინორეჟისორმა ჯერ კიდევ 1929 წელს, „ანდალუსიურ ძაღლში“ აჩვენა.

თუმცა, ჩვენ გამომდინარეობთ რა იმ პოსტულატიდან, რომ მხატვრული აზრის გამომჟღავნების აქტი (*enunciación*) ქვეცნობიერების ფუნდამენტურ კომპონენტს შეიცავს, რომლის სპეციფიკა ზუსტად იმაში მდგომარეობს, რომ მასში ყველაზე მკაფიოდ სუბიექტის არაცნობიერი მხარე

იკვეთება, შეგვიძლია ვიფიქროთ, რომ პოსტკლასიკური კინოთხრობისთვის დამახასიათებელი დისკურსული ნიშნებიც უპირველესყოფლისა კინოტექსტში არაცნობიერი საწყისის სიღრმიდან მომდინარე წინასწარ კონსტრუირებული ფორმალური სტრუქტურებია, რომლებიც ქვეცნობიერად ავანგარდული მიმდინარეობის არაერთ ხელოვანში და მათ შორის ბუნუელის ქვეცნობიერშიც დაილექა, რის შედეგადაც ისიც გარკვეულწილად დამოკიდებული გახდა იმ პარადიგმაზე, რომელმაც შემდგომ განსაზღვრა პოსტკლასიკური ტექსტის თხრობითი სტრუქტურა, სადაც სხვადასხვა ტიპის კულტურულ, სემიოტიკურ თუ ქრონოლოგიურ შრეთა ერთმანეთში აღრევა, თუ დარღვეული სუბიექტური ცნობიერების რეპრეზენტაცია გარკვეულწილად გარდაუვალი გახდა.

აქედან გამომდინარე შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ინტერტექსტუალურ მიმართებათა სიუხვეც ბუნუელის შემოქმედებაში მიუთითებს არა იმდენად მისი მხატვრული სტილის დამახასიათებელ მახვენებელს, არამედ ზოგადად პოსტკლასიკური კულტურის მდგომარეობის შესაბამისი მხატვრული აზროვნების ფორმას, რომელსაც კინემატოგრაფში სწორედ ლუის ბუნუელის სუბიექტური სიმართლის რეპრეზენტაციით ჩაეყარა საფუძველი, ვინაიდან მან ყველაზე ზუსტი მხატვრული ფორმულირებით შეძლო გადმოეცა ის, რაც მოცემულ მომენტში ახასიათებდა იმ კულტურულ არეალს, რომელსაც თავად მიეკუთვნებოდა.

ლიტერატურა:

1. ბარტი, რ (1994) Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика. М.: Прогресс, 1994. [1989]
2. გონსალეს რეკენა, ხ. (2006) González Requena, Jesús. Clásico, manierista, postclásico. Los modos del relato en el cine de Hollywood. Castilla Ediciones.
3. დომინგეს ბელიოსო, ა (2015): Domínguez Belloso, A. „La representación del paisaje pintado en el cine”, Universidad Rey Juan Carlos., Madrid 2015
4. იამპოლსკი. მ. (1993) Ямпольский, М. Интертекстуальность и кинематограф Москва, РИК «Культура», 1993.
5. martin ariasi, l. (1999): Martin Arias, Luis. Perro Andaluz: Lectura y diferencia sexual. Revista cultural “Trama y fondo” N 7: Cine y Psicoanálisis. Valladolid, 1999
6. poiato sanCesi, p. (1998) Poyato Sánchez, Pedro: *Las imágenes cinematográficas de Luis Buñuel*, Caja España, 1998

Maia Gygnava

Вопрос интертекстуальности в кинофильмах Л. Бунюеля

Резюме

В данной статье мы проводим интертекстуальный анализ разных эпизодов из кинофильмов Л. Бунюеля, где исследуем роль живописных интертекстов в формировании постклассического кинодискурса, из которых особенное значение придаем двум знаменитым картинам: «Ангелусу» Жана Франсуа Милле и "Кружевнице" Яна Вермеера.

Maia Gygnava

The question of intertextuality in the films of L. Bunuel

Abstract

In this article, we conduct an intertextual analysis of various episodes from the films of L. Bunuel, where we research the role of pictorial intertexts in the formation of the postclassical film discourse, underlining the importance to the two famous paintings: Jean François Millet's “Angelus” and Jan Vermeer's `Lacemaker".

რეცენზენტი: პროფესორი გ. მახმულოვა

ქალთა უფლებრივი მდგომარეობა გვიანფეოდალურ საქართველოში (მზითევი)

ფეოდალური ეპოქის საქართველოში ქალთა უფლებრივი მდგომარეობა საუკუნეების მანძილზე თანდათანობით იცვლებოდა. ფეოდალურ ეპოქაში ქალის უფლებრივი თანასწორობა მამაკაცთან წარმოუდგენელია. ცხადია, ცოლი ოჯახში უფლებრივად ქმარზე დაბლა იდგა. ადრეფეოდალურ ეპოქაში ქორწინებისას, ვაჟის ოჯახი იხდიდა საქორწინო გადასახადს – ურვადს. IX საუკუნიდან საქართველოში ურვადი შეცვალა მზითევმა.

ოჯახსა და საზოგადოებაში ქალთა უფლებრივი მდგომარეობის გაუმჯობესებას ამყარებდა ცოლის პირადი ქონება – ნიშანი, პირისანახავი, მზითევი.

ქართული დოკუმენტური მასალა და სამართლებრივი აქტები ნათლად გვიჩვენებენ, რომ გვიანფეოდალური ხანის საქართველოში ქალთა საზოგადოებრივი მდგომარეობა გაცილებით მაღლა იდგა, როგორც წინა საუკუნეებთან, ასევე აღმოსავლეთის ქვეყნების ქალთა უფლებრივი მდგომარეობასთან შედარებით.

ქართული დოკუმენტური მასალა და სამართლებრივი აქტები ნათლად გვიჩვენებენ, რომ გვიანფეოდალური ხანის საქართველოში ქალის უფლებრივი მდგომარეობა გაცილებით მაღლა იდგა, როგორც წინა საუკუნეებთან, ასევე აღმოსავლეთის ქვეყნების ქალთა მდგომარეობასთან შედარებით.

ფეოდალურ ეპოქაში, რასაკვირველია, ქალის თანასწორობა მამაკაცთან წარმოუდგენელია. ძველი ქართული სამართალი ადასტურებს, რომ ცოლი უფლებრივად ქმარზე დაბლა იდგა. ბექა-აღბუდას სამართლით, ქმარი ცოლის გაგდებისათვის „ნახევარ სისხლს“ იხდიდა, ცოლს კი ქმრის მიტოვებისათვის მთელი „სისხლი“ უნდა გადაეხადა. საოჯახო თანაცხოვრების სფეროში ქალი ქმართან შედარებით ბევრად უუფლებო იყო (დოლიძე, 1963: 435).

„ფეოდალური საზოგადოებრივი წყობილების პირობებში, როგორც წესი, არც ერთ

სახელმწიფოში არ შეიძლება ოჯახსა და საზოგადოებაში მამაკაცებისა და ქალების თანასწორობის პრინციპის გატარება არც ფორმალურად და მით უფრო, არც ფაქტიურად. აქ მხოლოდ შეიძლება ვილაპარაკოთ სოციალური და სხვა მიზეზების გავლენით ერთი ქვეყნის ქალის საზოგადოებრივი მდგომარეობის სიმადლეზე სხვა ქვეყანასთან შედარებით” (ნადარეიშვილი, 1965: 53).

ვახტანგ VI-ის სამართლის მე-6 მუხლით, მკაცრად იხვეობდა საოჯახო-ზნეობრივი დანაშაული. ქმარს შეეძლო მოეკლა მოღალატე ცოლი და იგი დაუსჯელი დარჩებოდა; სხვა შემთხვევაში, ცოლის უფლებების დამცველი ყმა-გლეხი არ დაისჯებოდა: „თუ ბატონმა ყმის ცოლს უაშიკოს... და მან [ყმამ] მოკლას, დიდი იყოს თუ მცირე, სისხლი არ გაუჩნდება” (დოლიძე, 1963: 492,3) სამართლის თანახმად, ცოლის მკვლელობა (გარდა ღალატის შემთხვევისა), სასტიკად იხვეობდა და უთანაბრდებოდა მეფის ღალატს, ეკლესიის გაძარცვას და ა. შ. 64-ე მუხლით მკაცრად იხვეობდა ცოლისადმი „უპატიოდ მოპყრობა” (დოლიძე, 1963: 498).

საკითხის მკვლევარი გ. ნადარეიშვილი აღნიშნავს, რომ მეუღლეთა შორის ქონებრივი ურთიერთობის სფეროში ცვლილებები ნელა ხდებოდა. ადრე ფეოდალურ ეპოქასთან შედარებით ქალთა უფლებრივი მდგომარეობის გაუმჯობესებას ამყარებდა ცოლის პირადი ქონება – მზითვეი.

ადრე ფეოდალურ ეპოქაში ქორწინებისას ფიგურირებდა ურვადი// ურვათი. ურვადი იყო საქორწინო გადასახადი (საქონელი, ნივთი, ფული), რასაც ვაჟის ოჯახი იხდიდა. მაჰმადიანურ ქვეყნებში შინაარსობრივად ურვადის მსგავსი იყო ყალიბი – სადაც ქორწინება ატარებდა ქალის ყიდვა-გაყიდვის ყველა ნიშანს.

ქართულ ისტორიულ წყაროებსა და სპეციალურ ლიტერატურაში დამოწმებულია, რომ საქორწინო ურთიერთობიდან მზითვემა თანდათანობით შეცვალა ურვადი, თუმცა იგი ზოგ ადგილებში მაინც გვიანობამდე შემორჩა ქართულ სინამდვილეს. ურვადის არსებობას სამეგრელოში ადასტურებს არქანჯელო ლამბერტი (ლამბერტი, 1937). მოვლენა ეთნოგრაფიულად აღწერა თ. სახოკიამ (სახოკია, 1956). ხევსა და სვანეთში, ურვადი როგორც საქორწინო საურავი, XIXს-მდე არსებობდა.

ოჯახსა და საზოგადოებაში ქალთა უფლებრივი მდგომარეობის გაუმჯობესების მაჩვენებელია საქორწინო ურთიერთობა, როდესაც მზითვემა მთლიანად შეცვალა ურვადი. მზითვეი არის ცოლის მიერ ქმრის ოჯახში მიტანილი ქონება იმ იურიდიული მიზნით, რომ შექმნილ ოჯახსა და მეურნეობას მისცეს ქონებრივი წყარო ქორწინების ტვირთის შესამსუბუქებლად (ნადარეიშვილი, 1965: 19).

ქართული სამართლის ნორმების მიხედვით, ოჯახში ქალის საკუთრებას შეადგენდა ნიშანი, პირისნანახავი და მზითვეი. ფეოდალური საზოგადოების სინამდვილეში ისინი გარკვევით იყო გამიჯნული ერთმანეთისაგან. ჩვეულებითი სამართლის ნორმებში ვკითხულობთ: „გაყრისას დედას ან დედინაცვალს ზითვისა, ნიშანისა, პირისნანახავისა ანუ ქმრისაგან ნაჩუქებისა რაც რომ ექნებოდა, ისინი მათვე მიეცემოდათ” (დოლიძე, 1960: მუხლი 52)

მზითვეის გარდა ქალის პირადი საკუთრება იყო ე. წ. **სათავნო**, ეს იყო ქორწინებისაგან მიღებული საჩუქრები, ასევე პირადი შრომით შექმნილი ქონება.

საკვლესიო წესით შესრულებულ ნიშნობას, ქორწინების თანაბარი იურიდიული აქტის

მნიშვნელობა ჰქონდა, ხოლო დანიშნულ ქალზე უარის თქმა, ძველი ქართული სამართლით, სრული სისხლის გადახდით ისჯებოდა.

პირისანახავი – შეიძლება ყოფილიყო მოძრავი, ზოგჯერ უძრავი ქონებაც, ყმა-გლეხები და სხვ. ისტორიული დოკუმენტებიდან ჩანს, რომ პირისანახავს მეტწილად საპატარძლოს მართმევენ საქმროს მშობლები და ოჯახის წევრები. პირისანახავის ინსტიტუტი იურიდიული სამართლის წიგნებში არაა აღწერილი. ეს მოვლენა არსებობდა და რეგულირდებოდა ჩვეულებითი სამართლის ნორმებით, სადაც ნათლად ჩანს, რომ მზითევი, ნიშანი და პირისანახავი ცოლის საკუთრებაა და მეუღლემ არ შეიძლება იგი უნებართვოდ გამოიყენოს.

დავით ბატონიშვილის სამართლის წიგნის მიხედვით: „პირის ასახადი და პირის სანახავი არს მტკიცე და ჟამსა გაყრისა სახლისკაცთა თანა არა ჩავარდება წილში” (ბაგრატიონი, 1959: 38).

სპეციალურ ლიტერატურაში დადასტურებულია, რომ ქალთა უფლებრივი მდგომარეობა თანდათანობით, საუკუნეების მანძილზე იცვლებოდა. IX საუკუნიდან საქართველოში **მზითვის** ინსტიტუტის არსებობა მნიშვნელოვანი ფაქტია ოჯახსა და საზოგადოებაში ქალის გაუმჯობესებული მდგომარეობის დასაკავებლად.

განვითარებულ ფეოდალურ საზოგადოებაში ჩანს, რომ მზითვად არა მარტო მოძრავი, არამედ ზოგჯერ უძრავი ქონებაც (მამული) შეიძლებოდა გამხდარიყო. პირველ ხანებში მზითვის სახით მხოლოდ მოძრავი ქონება უნდა ყოფილიყო. გვიანფეოდალური ხანის ისტორიულ დოკუმენტებში ჩანს, რომ ზოგჯერ ქალს მზითვად მიწაც გადაეცემოდა, თუმცა ეს ხდებოდა იშვიათად და გარკვეულ შემთხვევებში. ბექა-აღბუღას სამართლის 46-ე მუხლში იხსენიება „სამამულო მზითევი”, ასევე „დედული” (დოლიძე, 1963: 441-2). დავით ბატონიშვილი „მიმოხილვაში” აღნიშნავს, რომ აზნაურის გარდაცვალების შემთხვევაში, თუკი არ რჩებოდა ვაჟი, ქალი შეიძლებოდა გამხდარიყო მემკვიდრე. მას რჩებოდა მამის პირადი შენაძენი ქონება და დედის მზითევი (ბაგრატიონი, 1959: 39).

კახეთის ბაჟების გარიგების წიგნში (1750-60წწ.) ვკითხულობთ: „მუხლი 16 – თუ ქალი დარჩეს [გარდაცვლილის] მამულიც იმისია და საქონელიც. თუ სხვაგან არ გათხოვდა და თუ სხვაგან გათხოვდა, საქონელი იმისია და მამული ბატონისა არის”. ამდენად, თუ გარდაცვლილს ვაჟი არ რჩება, მამული შეიძლებოდა ქალიშვილს გადაეცემოდა მემკვიდრეობით, ოღონდ გარკვეული პირობით.

როგორც ქართული, ასევე ევროპული სამართლით, მამულის ქალზე გადაცემა შეზღუდული იყო, თუმცა კატეგორიულად არ იკრძალებოდა. გარკვეულ შემთხვევებში ქალიშვილი შეიძლებოდა მამულ-დედულის მფლობელი გამხდარიყო.

ქონება, რომელიც ქალს მზითვის სახით ჰქონდა სახლიდან წამოდებული, მისი უპირობო, სრული საკუთრება იყო. ბექა-აღბუღას სამართლის 29-ე მუხლით, იმ შემთხვევაშიც კი, როცა ქმარი ცოლს მრუშობისათვის გააგდებდა, მზითევის წართმევა არ შეეძლო. მზითევეზე ქმარს ხელი არ მიუწვდებოდა (დოლიძე, 1963: 435).

ბექა-აღბუღას სამართლის 81-ე მუხლში ვკითხულობთ: „დიაცსა თუ ქმარი მოუკვდეს და შვილი არ დარჩეს, მზითევი თანა გაჰყვეს უკლებლად” (დოლიძე, 1963: 456).

ოჯახის ქონების გაყრისას, ქალის ინტერესებს კანონი იცავდა და მის პირად ქონებას ხელს

არ ახლებდა. გავეცნოთ ისტორიულ დოკუმენტებს:

1763 წ. დათარიღებულ განჩინებაში ვკითხულობთ: „დავით საჩინოსშვილს მამული ეჭირა მზითვეში გატანებული“ (დოლიძე, 1972: 492).

1717-19 წლებით თარიღდება ვახტანგ VI განჩინება მეღიქის შვილებისადმი: „მეღიქისშვილ როსტომას აბანოებთან წყლის ძებნა დაეწყო, ცოლის მზითვეი ბევრი დაეხარჯა ” (დოლიძე, 1972: 285).

ამ მხრივ საინტერესოა განჩინება (1716-24წწ.) ფარსადან ციციშვილსა და მის რძალს შორის საქონლის გაყოფის თაობაზე: „ამ საქონლიდან პაპუნას ცოლის მზითვეი რომ გამოვედი, რაც დარჩა... ” როგორც ვხედავთ მზითვეი ხელშეუხებელია, იანგარიშება დანარჩენი ქონება (დოლიძე, 1972: 303).

მსგავსი შინაარსისაა მამუკაანთ შვილების გაყრის წიგნი (1729წ.): „რადგან თავის დედის მზითვეი იყო, ისევე არუთინას დარჩეს“ (დოლიძე, 1972: 322), ე. ი. მემკვიდრეობა თანაბრად იყოფა, გარდა მზითვეის სახით მიღებული ქონებისა.

ანალოგიური შინაარსისაა 1754 წლის განჩინება ამირინდო ამილახორისა და მისი ბიძაშვილებისა გაყრის თაობაზე: „დემეტრეს რომ მზითვის წიგნში უწერია ზედგინიძე, სამი კვამლი კაცით, დემეტრესი არის“ (დოლიძე, 1972: 434).

არა მარტო მზითვეი, ხელშეუხებელია მზითვის თანხით შეძენილი ქონება: „რადგან ოთარის ჯალაბის მზითვის საქონლით იყო ნაყიდი, ეს ენაგეთს სამი გლეხი ისევე სამართლით ოთარს დარჩა და ამასვე უბოძეთ“ – ვკითხულობთ გერმანოზიშვილების მამულის გაყრის საქმეზე 1749 წლის განჩინებაში (დოლიძე, 1972: 379).

გვიანფორმალურ ხანაში ქალთა უფლებრივი მდგომარეობის გასაცნობად საყურადღებოდ მივიჩნით ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული ორი ისტორიული დოკუმენტი. 1787 წლითაა დათარიღებული ეგნატე თუმანიშვილის ვალების ნუსხა, რომელშიც ვკითხულობთ: „მე, ეგნატე მდივანს ვალი მემართა, თუ რამ ჩემის მეუღლის დამიხარჯავს, რომ ჩემი ვალი არის, ყველა ამას ქვეით სწერია“. შემდეგ ჩამოთვლილია ვისი რა მართებს. საბუთის თანახმად, ვალად აღებული თანხების გასასტუმრებლად ეგნატე თუმანიშვილმა მეუღლის მზითვეი აიღო ვალად, ამავე დროს იგი მზითვის ვალში ცოლს სარგებელს უხდის: „ჩემი მეუღლისა თეთრი მქონდა სარგებლით აღებული ოცდახუთი თუმანი. წელიწადს გაველო, ამის სარგებელი საქართველოს განწესებით იანგარიშეს ერთი-ორად, იქნა ორმოცდაათი თუმანი“. გარდა თანხისა, ჩამოთვლილია მეუღლის კუთვნილი ნაშთი ნივთები: Z„მზითვის დარაი ფარჩის კაბა გავეიდე და მე დავხარჯე, ამის სარგებელი ერთი ორად... მარმაშის ლეჩაქი გავეიდე და მე დავხარჯე, სარგებელი არ ჩაუგდია, თითბრის ქანარა ყალიონი მზითვისა გავეიდე, თუმანი სარგებლით...“ საბუთის ბოლოს ეგნატე თუმანიშვილი პირობას დებს, რომ მეუღლეს მზითვიდან აღებული თანხები უნდა დააბრუნოს „ამ ზემო ჩემი მეუღლის ვალი მე უნდა მივცე“ – ვკითხულობთ საბუთში (ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი – Hd 3552).

ანალოგიური შინაარსისაა 1794 წლის ვალის წიგნი, მიცემული გიორგი აბაშიძის მიერ თავისი მეუღლის – ქიზიყის მოურავის ქალ ანასადმი. საბუთის თანახმად, ქმარი ცოლის ქონებას სესხად იღებს, რადგან მას უფლება არა აქვს მოიხმაროს ცოლის მზითვეი. თუ იგი ქალის პირად კუთვნილებას - მზითვეს დახარჯავს, მეუღლის მოვალედ იქცევა. დასტურად

გავეცნოთ დოკუმენტს: „ესე წიგნი მოგეც მე აბაშიძე გიორგიმ, შენ, ჩემს მეუღლეს, ქიზიყის მოურავის ქალს ანას, ასე რომ შენი მზითვეი დახარჯე“, შემდეგ ჩამოთვლილია ოქროსა და ვერცხლის ნივთები, ასევე თანხა - „ორმოცდაათი თუმანი თეთრი ერთი. ოცი თუმანი ვისესხე შენგან კიდევ ქკს (ქორონიკონსა) უოდ (1786წ.) ამ თარიღში, კიდევ ვისესხე შენგან ოცდაათი თუმანი ქკს უოვ (1788წ.) ამ თარიღში. გამოვიდა რამდენიმე წელი და ვერ მოგეც შენი ვალი. მოხოვდი და მაწუხებდი, შენ დედ-მამას ცრემლით შესტიროდი, ისინი იასაულად დამაყენე. ბატონთან რევაზ მოურავი ჩივილს მიპირობდა, სხვა ღონე არა მქონდა რა, ეს ჩემი ნასყიდი შენის თეთრით გვერდის უბანი მომიცია, ტუკაძის და ქურდაძის და მახნიაშვილის მამული, შენის თეთრით ვიყიდე, რადგან ფულის მოცემა ვერ შევიძელე, ეს მამული მოგეც. არც მე და არც ჩემ შვილებს საქმე არა ჰქონდეს. თიბათვის კბ (22 ივნისი) ქკს უპბ (1794წ.)“. ამდენად, მეუღლე იძულებულია დახარჯული მზითვეის სანაცვლოდ ცოლს პირად მფლობელობაში მამული და ყმები გადასცეს. საბუთს ამოწმებენ ტფილისის მიტროპოლიტი, რევაზ მოურავი, არაგვის ერისთავის შვილი, თარხნიშვილი და სხვ. (ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი – Hd 7155).

ამდენად, ქართული სამართალი მზითვეთან მიმართებაში ქალის მხარეს იჭერს. ორივე დოკუმენტით, სამართალი განიხილავს და იცავს ქალთა იურიდიულ უფლებას – მზითვეი ცოლის პირადი საკუთრებაა და მისი დახარჯვა უნებართვოდ მეუღლესაც კი არ შეუძლია.

გვიანფეოდალურ საზოგადოებაში ქალთა საზოგადოებრივი მდგომარეობის გაუმჯობესების მყარ იურიდიულ საფუძველს ქმნიდა მათი პირადი ქონებრივი კუთვნილება.

ლიტერატურა:

- ბაგრატიონი დ., საქართველოს სამართლისა და კანონმცოდნეობის მიმოხილვა (აპ. როგავას რედ. და გამოკვლევით), თბ., 1959
- დოლიძე ი., საქართველოს ჩვეულებითი სჯული, თბ., 1960
- დოლიძე ი., ქართული სამართლის ძეგლები, I, თბ., 1963
- დოლიძე ი., ქართული სამართლის ძეგლები, IV, 1972
- ლამბერტი არ., სამეგრელოს აღწერა (თარგმანი აღ. ჭყონიასი), ტფ., 1937
- მასალეები საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური ისტორიისათვის (მზითვის წიგნები), თბ., 1974
- ნადარეიშვილი გ., ქართული საოჯახო სამართლის ისტორიიდან, თბ., 1965
- ნადარეიშვილი გ., ძველი ქართული საოჯახო სამართალი, თბ., 1974
- სახოკია თ., ეთნოგრაფიული ნაწერები, თბ., 1956
- სურგულაძე პ., ქართული სამართლის ისტორიის წყაროები, თბ., 1984

რუსუდან კაშია

**Правовое состояние женщин в позднефеодальной Грузии
(Приданное)**

Резюме

Правовое положение женщин в Грузии менялся постепенно, в течении веков.

В феодальную эпоху правовое равенство женщин с мужчинами, немислима. Разумеется, в семье жена, по праву стояла ниже мужа. В раннефеодальной эпохе семья жениха платила свадебный налог за невесту – урвади. С IX века в Грузии место урвади занимает приданное.

Правовое состояние женщин в обществе и в семье улучшается и становится более прочным с помощью личного имущества - пириसानахавი, приданное.

Грузинский документальный материал и правовые акты показывают, что в позднефеодальной эпохе общественное состояние женщин стояло гораздо выше, как по сравнению раннефеодального периода, а также правового состояния женщин восточных стран.

Rusudan Kashia

**Women’s rightful conditions in late-feudal Georgia
(Dowry)**

Abstract

In feudal Georgia women’s rightful conditions had been gradually changing for centuries. At that time it was impossible for women to have the same rights as men had. Obviously, a woman’s rightful condition was weaker than her husband’s. In earlier feudal times, a bridegroom’s family had to pay marriage tax – pledge.

Women’s status was strengthened by their private possessions – engagement jewelry, dowry and the gift from groom to his bride at first meeting.

According to Georgian documentary material and legislative acts, in late-feudal times women’s social status was much higher compared to previous centuries. Georgian women of that time had better rightful conditions than those who lived in Eastern countries.

რეცენზენტი: პროფესორი რეზო ბალანჩივაძე

ებრაული ქორწილი (ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით)

ებრაელები სემიტური მადგმის უძველესი ხალხის საერთო ეთნიკური სახელია. ამ ერის ფორმირებასა და ისტორიაში გადამწყვეტი როლი მონოთეისტურმა რელიგიამ — იუდაიზმმა შეასრულა. ებრაელები სახლობენ სხვადასხვა ქვეყანაში და ჩაბმულნი არიან მათი მოსახლეობის საერთო ეკონომიკურ, საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ და კულტურულ ცხოვრებაში. 1948 წელს გაეროს გენერალური ასამბლეის გადაწყვეტილებით შეიქმნა ებრაეთა სახელმწიფო ისრაელი, რომლის ოფიციალური ენაა ივრითი, რაც ებრაულ ენას ნიშნავს.

საქართველოს მოსახლეობის 2002 წლის აღწერის შედეგების მიხედვით, საქართველოში დაახლოებით 4 ათასი ებრაელი ცხოვრობს. მათი ძირითადი რაოდენობა წარმოდგენილია თბილისში, ქუთაისში, გორში, ბათუმში, რუსთავში, ახალციხეში. სოფლები კი ებრაელებისაგან თითქმის მთლიანად დაიცალა. სინაგოგები მოქმედებს თბილისში, ბათუმში, გორში, ქუთაისში, ონში, ახალციხესა და სურამში.

საქართველოში მცხოვრები ებრაელები ორ დიდ ჯგუფად იყოფიან: 1. ქართველი ებრაელები (სეფარადები, დაახლ. 80%) და 2. ევროპელი ებრაელები (აშკენაზები).

თავის მხრივ, საინტერესოა, ოცდაექვსაუკუნოვანი ისტორიის «**ეთნიკური მეზობლების**» - კულტურული ტრადიციები. ამ მხრივ, ჩვენ მიერ მოპოვებული ეთნოგრაფიული მასალის საფუძველზე წარმოვაჩინეთ **ებრაული ქორწინება**.

ქორწილი უმნიშვნელოვანესი დღეა თითოეული ადამიანის ცხოვრებაში. განსხვავებულია ამ დღის აღნიშვნის წესები სხვადასხვა ერის ადამიანებში. ებრაელებს, როგორც ერთ-ერთ უძველეს ხალხს, თავისი ხასიათისა და ცხოვრების წესის შესაბამისი საქორწინო რიტუალი, წეს-ჩვეულებები შეუქმნიათ

ებრაულ საქორწინო ტრადიციებზე თვალის გადავლებითაც ჩანს, რომ წინასწარ მოლაპარაკებით ქორწინება ძალიან გავრცელებული იყო. ქორწინება მშობლების სურვილითა

და ტრადიციების გათვალისწინებით ხდებოდა. ქორწინების მიზანი ახალი ოჯახის შექმნა კი არა, არამედ ოჯახური კავშირების ერთიანობა და შენარჩუნება იყო.

ქორწილის დღეებად ირჩევდნენ სამშაბათსა და ხუთშაბათს. ოღონდ ადრეულ წლებში ისინი განაწილებული იყო ქალთან გაიმართებოდა სამშაბათს და კაცთან ხუთშაბათს. დღეს კი ორივე ერთად იხდის.

მზითვეზე მოლაპარაკება ქორწილამდე ხდებოდა. მზითვეში შედის ის, რისი საშუალებაცა აქვს ოჯახს. ეს იქნება თეთრეული, ჩასაცმელი, ქვეშაგებელი, საძილე გარნიტური, მანქანა, სახლი. მზითვეს ქორწილამდე აძლევს, ქორწილის მერე არა.

ებრაული ქორწილის წინა დღეს საპატარძლო განიწმინდებოდა, განიბანებოდა. ზოგიერთ თემში მეუღლეები ცერემონიის ბოლომდე შიმშილობდნენ, რათა ახალ ცხოვრების წინ ცოდვათა მიტევა მიეღოთ. ცერემონიის წინ ნეფე სტუმრებს ხვდებოდა, შემდეგ საცოლისკენ მიემართებოდა, ქრისტიანული ჯვრისწერის ანალოგიურია **ქეთუბა**, სალოცავში ხახამი დალოცავს სიძე-დედოფალს.

მამაკაცი საცოლეს ეუფალს შემოახვევს, რაც სულის სიბრძნისა და სიკეთის სიმბოლო იყო. თავად ცერემონია ჰუპას ქვეშ ტარდება, რომელიც ოჯახურ კერას განასახიერებს, რომლის შექმნა და განაწილება წყვილს მოუწევს. ახალგაზრდები ღვინოს თასიდან სვამენ და სიხარულს გამოსატყვევენ. ბეჭდების გაცემის შემდეგ ქორწინების აქტი ორიგინალურ არამეულ ენაზე იკითხებოდა. ყვავილებით მოხატულ ფურცელს, რომელსაც ჰქვია **„ზაქსი ხახამი“ ჩაწერს სიძე-დედოფლის სახელს**, რომელზეც დაქორწინებულებთან ერთად ხელს აწერენ მოწმეები და პატარძალს რჩება სახსოვრად. ვინც ზაქს მოაწერს ხელს ის კანონიერ ცოლ-ქმრად ითვლება და თუ მოხდა ცოლ-ქმრის გაშორება მან აუცილებლად უნდა წარადგინოს ეს დოკუმენტი, და შემდეგ მისცემენ მათ **„გეთს“**, ანუ დოკუმენტურად დადასტურებულ გაშორების უფლებას.

ხელისმომკიდებები ახლო ნათესავები არიან ბიძა, ბიძაშვილი, დეიდაშვილი... ბედნიერი ქალი ან კაცი, ბედნიერი ანუ დაოჯახებული და შვილიან-შვილიშვილებიანი. კაცს ეძახიან **შოშპინს** და ქალს - **დადიანს**.

სალოცავში რაბინი მეუღლეებს შვიდჯერ ღოცავს, წყვილი ისევ სვამს ღვინოს თასიდან, რის შემდეგაც თასს იერუსალიმის ტაძრის დანგრევის სახსოვრად გატყუებენ. ამით ცერემონია მთავრდება. შემდეგ იწყება წვეულება ცეკვებით.

სუფრაზე აქვთ ხბოს ხორცი, ბაჟე, ხბოს მოხარშული ფეხები ბაჟეში ჩაწყობილი, რასაც **სირაბანი** ჰქვია. აგრეთვე **ლაპტა**, რაც მზადდება ძროხის ტვინისაგან. მოხარშულ ტვინს აფოქვეფენ ნიგოზში, ხახვსა და ხმელ სუნელებსა და მიხაკ დარიჩინში. **სასმელად** სუფრაზე არის ღვინო, კანიაკი და არაყი, ანუ ყველა სახეობა უნდა იყოს, სტუმარს ეძლევა სრული თავისუფლება სასურველი სასმელი დალიოს.

ქორწილის თამადად ძირითადად არის სიძის ხელისმომკიდე, რომელსაც **შოშპინს** ეძახიან.

სადღეგრძელოების რიგი და ხასიათი ასეთია: გაუმარჯოს გამჩენს! მშვიდობას, ნეფე-დედოფალს, მშობლებს, მშობლების დედმამიშვილს, ნათლიებს, ბებია-ბაბუებს... ამ დღეს ხსოვნის სადღეგრძელო არ ითქმება. ქორწილი გრძელდება ერთი დღე.

სტუმრები ოჯახს ფულითაც შეეწევიან. ჩვენი რესპოდენტების თქმით: „ფულის დაწერა

ქართველებით არ ვიცით. კონვერტში ჩადებ, დააწერ შენს სახელსა და გვარს და ისე აჩუქებ.”

ქართველების მსგავსად, ქალის მიბრუნება ანუ თავისახელში სუფრის გაწყობა და სტუმრების მიწვევა აქ ხდება შაბათ დღეს, რომელსაც **შაბათის სუფრა ეწოდება**. ბიჭის ხალხი გოგოსთან მიდის და გოგოს ხალხი ბიჭთან. შაბათის სუფრა იმართება ქორწილის მომდევნო კვირაში.

ლიტერატურა:

1. მასალები საქართველოს ეთნოგრაფიისათვის; თბ., 2001წ.
2. საინტერნეტო სივრცის მასალები
3. ქართველთა საძეგნიერო - კვლევითი ცენტრის ეთნოგრაფიული მასალები
4. <http://www.dzeglebi.ge/statiebi/istoria/ebraelebi.html>

Рамаз Хачапуридзе

Еврейская свадьба Резюме

(по этнографическим материалам Научно-исследовательского центра картвелологии)

Евреи – общее этническое название древнейшего народа, принадлежащего к семитскому роду. В формировании и истории этого народа решающую роль сыграла монотеистическая религия – иудаизм. Евреи живут в разных странах и участвуют в экономической, общественно-политической и культурной жизни населения этих стран.

Живущие в Грузии евреи принадлежат к двум большим группам: грузинские евреи (сефарды, приблизительно 80%) и европейские евреи (ашкенази). В современной Грузии эти статистические данные уже почти не существуют. Именно в этом смысле интересна двадцатishестивековая история «этнических соседей» - изучение и забывание их культурных традиций. В настоящей статье на основе имеющихся этнографических материалов описываются традиции и обряды еврейской свадьбы.

Свадьба – один из самых важных дней в жизни каждого человека. Различны традиции проведения этого дня у разных народов. И у евреев, как одного из древнейших народов, свадьба проходит с соблюдением традиций.

Обычно браку предшествовал сговор родителей. Цель брака – не создание новой семьи, а единство и сохранение семейных связей.

Дни свадьбы – вторник и четверг. Если раньше эти дни были распределены: во вторник свадьба была у невесты и в четверг – у жениха, то сегодня свадьбу справляют вместе в один день.

Ramaz Khachapuridze

**Jewish Wedding
(According to ethnographic materials)**

Abstract

The Jews are the common ethnic name of the ancient people of the Semitic race. In formation and history of this nation monotheistic religion - Judaism has the decisive role. Jews live in different countries and they are involved in the general economic, socio-political and cultural life of their population.

The Jews living in Georgia are divided into two groups: 1. Georgian Jews (Safaradas, approximately 80%) and 2. European Jews (Ashkenazes). In modern Georgia, these statistics do not exist anymore. In this regard, it is interesting to study the cultural traditions of “ethnic neighbors” having 26th century’s history, learning and not forgetting cultural traditions. We tried to create a complete picture. In ethnographic materials obtained by us we were able to represent the Jewish marriage as far as it was possible.

The wedding is a very important day in the life of each person. The rules of celebrating this day are different in different people. The Jews, as one of the oldest people, have created the rules of wedding customs and rituals relevant to its character and lifestyle. It is evident that it was widespread the Pre-negotiated marriage. Marriage was based on parents' wishes and traditions. The purpose of marriage was not the creation of a new family but the unity and preservation of family ties.

They were getting married on Tuesdays and Thursdays. But in the early years the days were distributed, it was held on Tuesday in the bride’s and with a groom on Thursday. Today they both have a wedding party together.

რეკონსტრუქციის ავტორი: პროფესორი რეზო ბალანჩივაძე

ისტორია История History

მალხაზ (სოსო) ვახტანგიშვილი

თბილისი, საქართველო

ცხინვალელი ებრაელები

ქართველი და ებრაელი ხალხის ურთიერთობის ისტორია, რომელიც 26 საუკუნის განმავლობაში გრძელდება და მხოლოდ პოზიტიური ასპექტებით ხასიათდება, წარმოადგენს მნიშვნელოვან მაგალითს სხვადასხვა ეთნიკურ ჯგუფებს შორის მშვიდობიანი თანაარსებობისა. ამ ურთიერთობის ფართოდ წარმოჩენა აუცილებელი საქმეა არა მხოლოდ ჩვენი ხალხების სამომავლო თანაცხოვრებისთვის, არამედ მას შეუძლია უაღრესად დადებითი როლი შეასრულოს საერთაშორისო მასშტაბით, ეთნიკური ჯგუფების ურთიერთობის პრობლემებით დაინტერესებული ფართო საზოგადოებისთვის.

ქართულ-ებრაული ურთიერთობის შესახებ ძალზედ საინტერესოა ცნობილი ქართველი მეცნიერის, ზ. ჭიჭინაძის პოზიცია: „არც თქმულა და არც გაგონილა, რომ ოდესმე ქართველ ებრაელებს ან საქართველოსთვის ელაღატოთ ან ქართველი მეფისთვის და რაიმე ცნობები სახელმწიფოს მტერთათვის გადაეცათ, თუმცა ამის შესაძლებლობა მათ ხშირად მიეცემოდათ, რადგან ისინი სავაჭრო მიზნით ხშირად მოგზაურობდნენ უცხო სახელმწიფოში“ (ზ. ჭიჭინაძე; გვ. 32.)

გავრცელებული მოსაზრება, თითქოს ებრაელები არ იცავდნენ იმ ქვეყნის ინტერესებს, სადაც ცხოვრობდნენ, არ შეესაბამება სიმართლეს. ამ საკითხზე შესანიშნავი განმარტება გააკეთა ნ. ლესკოვა მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში: „ებრაელს შეუძლია დიდი პატრიოტული თავგანწირვა თუ იგი არ არის უარყოფილი“ (ნ. ლესკოვი; გვ. 25.)

უდიდეს ქართველ საზოგადო მოღვაწეებს, ილია ჭავჭავაძეს, აკაკი წერეთელს, იაკობ გოგებაშვილს, ასევე სხვებსაც საფუძვლიანად ჰქონდათ გათავისებული ებრაელი ხალხის პრობლემები და მუდმივად მათი ინტერესების დამცველთა რიგში გვევლინებოდნენ.

ჩვენს ნაშრომში საჭიროდ მივიჩნიეთ ქართულ-ებრაული ურთიერთობის ერთ მნიშვნელოვან საკითხზე გაგვემახვილებინა ყურადღება, რომელიც ებრაელთა ცხინვალში განსახლების თემას შეეხება.

ცნობილი ფაქტია, რომ ებრაელები ცხინვალში ძველი დროიდან ცხოვრობდნენ და მთელი რიგი აღწერის მასალების მიხედვით, ხშირად ქართველი ეროვნების მოსახლეობასაც

აჭარბებდნენ რაოდენობრივად. ამ ფონზე მნიშვნელოვანი ყურადღების ობიექტად იქცა ოკუპირებული ცხინვალის რეგიონში 2016 წელს დე ფაქტო ოსური მთავრობის მიერ ჩატარებული მოსახლეობის ე.წ. საყოველთაო აღწერის შედეგები. როგორც ირკვევა, ოკუპირებულ ტერიტორიაზე 48 146 ოსი, 3 966 ქართველი და 610 რუსი ბინადრობს (მ. ნოზაძე, გაზეთი “For.ge”) აღწერის თანახმად, ქალაქ ცხინვალში არ დარჩა არცერთი ებრაული ოჯახი.

სამხრეთ ოსეთის ოკუპირებულ ტერიტორიებზე ქართველთა ეთნიკური დევნა რომ განხორციელდა, ეს ცნობილი ამბავია და ამის თაობაზე საერთაშორისო საზოგადოება შეთანხმებულია, მაგრამ ჯერ არავის არ გაუმახვილებია ყურადღება იმ ფაქტზე, რომ ანალოგიური დევნა განიცადა ქ. ცხინვალის ებრაულმა თემმა. რუსი და ოსი დეფაქტო ხელისუფლების მიერ ჩატარებულმა მოსახლეობის აღწერამაც ეს ფაქტი დაადასტურა. ჩვენი კვლევის ერთ-ერთი მიზანი ის გახლავთ, რომ გამოვარკვიოთ, თუ რატომ და რა გარემოებების გამო გახდნენ იძულებული ცხინვალის ებრაული ოჯახები დაეტოვებინათ საკუთარი საცხოვრებელი სახლები და გამხდარიყვნენ ზოგ შემთხვევაში ლტოლვილები და ზოგ შემთხვევაში დევნილები?

საინტერესო ფაქტია, რომ საქართველოს არაქართული მოსახლეობიდან ებრაელები ყველაზე ადრე არიან მოსული. ქართულ ისტორიოგრაფიაში დამკვიდრებულია აზრი, რომლის მიხედვით, ებრაელები საქართველოში დასახლდნენ ჯერ კიდევ ბაბილონის მეფის, ნაბუქოდონოსორის მიერ ძვ. წ. 586 წელს იერუსალიმის დარბევის შემდეგ. ისტორიული წყაროების თანახმად, ებრაელები მცხეთასთან ახლოს დასახლებულან და აქედანვე განსახლდნენ დროთა განმავლობაში საქართველოს სხვა რაიონებში: ცხინვალში, ონში, ქუთაისში, სენაკში და სხვ.

ქ. ცხინვალი მდებარეობს სავაჭრო გზაზე, რომელიც ჩრდილოეთ კავკასიას აკავშირებს ქართლის ქალაქებთან - გორთან და თბილისთან. ცხინვალის ხელსაყრელი მდებარეობა იზიდავდა ებრაულ მოსახლეობას, რომელნიც დახელოვნებულნი იყვნენ ვაჭრობასა და კომერციის საქმეში. მათ ცხინვალში დააარსეს სინაგოგა ასევე დაწყებითი სკოლა და ყოველთვის მეგობრულად ცხოვრობდნენ ადგილობრივ ქართულ მოსახლეობასთან. ქალაქში ჩამოყალიბდა ებრაულთა უბანი, სადაც ბევრი ცნობილი ებრაული გვარის წარმომადგენელი ცხოვრობდა. მაგ: კრიხელები, დავარაშვილები, ელიშაკოვები, ბინიაშვილები და სხვ. ამავე დროს აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ქართველებსა და ებრაელებს შორის ცხინვალში ისევე, როგორც დანარჩენ საქართველოში არ მომხდარა რაიმე ფორმის კონფლიქტი ან გაუგებრობა. ებრაულ-ქართული ურთიერთობა უპრეცედენტოა მთელს მსოფლიოში.

ქ. ცხინვალში საკმაოდ ადრეულ პერიოდში დასახლებულან ებრაელები. ამასვე აღნიშნავს ვახუშტი ბატონიშვილი თავის ნაშრომში „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“: „დიდი ღიახვის კიდებედ არს მცირე ქალაქი ქრცხილვანი, კეთილ-ჰაოვანი მსახლობელნი არიან ქართველნი, სომეხნი, ურიანი.“ (ვახუშტი; გვ. 370.)

საინტერესოა ასევე 1770 წლის აღწერის შედეგები, რომლის მიხედვით, ცხინვალი მცირე ზომის ქალაქად არის მოხსენიებული 700 კომლიანი მოსახლეობით. ქალაქის ეთნიკური შემადგენლობის შესახებ ცნობა მოიპოვება ვახტანგ VI „დასტურდამალშიც“, რომლის თანახმად, მსახლობლად მოიხსენებიან ქართველნი, სომეხნი და ურიანი. ეს ცნობა საგსებით

სწორია, რადგან ამ დროისათვის ოსები მხოლოდ შიდა ქართლის მთიან ზოლში იყვნენ დასახლებულნი და ქ. ცხინვალში მხოლოდ მე-20 საუკუნის ოციან წლებში დაფიქსირდებიან.

საინტერესო სტატისტიკურ ანალიზს გვთავაზობს კრებულში „ოსთა საკითხი“ მკვლევარი ანზორ თოთაძე, რომელიც ეხება ქ. ცხინვალის მოსახლეობის რაოდენობას და ეროვნული შემადგენლობის ეტაპობრივი ცვლილების დინამიკას. კერძოდ, „1886 წლის საოჯახო სიების მიხედვით, ცხინვალში ცხოვრობდა 3832 კაცი, აქედან 1135 ქართველი, 1953 - ებრაელი და 744 სომეხი... ცხინვალის მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობა იცვლება 1920-იანი წლების დასაწყისში, განსაკუთრებით 1922 წლის შემდეგ, როდესაც შეიქმნა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი და დედაქალაქად ცხინვალი უბოძეს... 1922 წლის აღწერით, ცხინვალში უკვე ძირითადად მთის სოფლებიდან ჩამოსული 613 ოსი ცხოვრობდა... მათგან ერთ მესამედს ერთი წელიც კი არ უცხოვრია ცხინვალში. სულ ქალაქის მოსახლეობა 4543 კაცს უდრიდა და მისი მოსახლეობის უმეტესობას ისევ ქართველები (1436 კაცი), ებრაელები (1651 კაცი) და სომხები (765 კაცი) შეადგენდნენ. მხოლოდ ამის შემდგომ პერიოდში გადმოდიან ოსები ცხინვალში დიდი რაოდენობით მუდმივად საცხოვრელად... უკვე 1926 წელს ცხინვალის მოსახლეობა 5815 კაცს შეადგენდა. აქედან ქართველი 1920 კაცს, ოსი - 1152, ებრაელი - 1772 და სომეხი - 827 კაცს უდრიდა“ (კრ. „ოსთა საკითხი“; ვგ. 216.)

მართალია რომ 1926 წლამდე ჩატარებული ყველა აღწერით ჩანს, რომ ქართველები და ებრაელები ჭარბობენ ჩამოსახლებულ ოსურ მოსახლეობას, მაგრამ შემდგომში ბოლშევიკების პოლიტიკურ ინტერესებიდან გამომდინარე სურათი ხელოვნურად მხოლოდ ერთი ეთნიკური ჯგუფის, ოსების სასარგებლოდ იცვლება. ამაზე ნათლად მეტყველებს ყოველი მომდევნო აღწერების მასალები, რასაც მეტი დამაჯერებლობისათვის ცხრილის სახით გთავაზობთ:

	1886	1922	1926	1959	1970	1979	1989
ქართველი	1135	1436	1920	4652	4574	5584	6905
ებრაელი	1953	1651	1772	1649	1475	652	396
სომეხი	744	765	827	860	768	712	734
ოსი	-	613	1152	432 12	846 20	319 25	537 31
რუსი	-	64	114	1583	1180	1737	1836
სულ	3832	4543	5818	641 21	311 30	791 34	333 42

ცხრილში წარმოდგენილი აღწერის მასალების მიხედვით ცხადი ხდება, რომ 1922 წელს სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ხელოვნურად შექმნის შემდგომ პერიოდში ქ. ცხინვალის ებრაული მოსახლეობა თანდათანობით მცირდება. ძალზედ მნიშვნელოვანია იმ ფაქტორების დადგენა თუ რა გახდა მიზეზი ცხინვალში ებრეული მოსახლეობის შესამჩნევი კლებისა.

საქართველოს პრეზიდენტის არქივში დაცულია საინტერესო დოკუმენტი, რომლის თანახმად, ცხინვალის ებრაული მოსახლეობა გულისწყრომას გამოხატავდა ახლად შექმნილ „სამხრეთ ოსეთში“ სახელმწიფო სტრუქტურების მხრიდან გამოჩენილი უსამართლობის გამო და ამას

აფასებდა, როგორც „ნაციონალურ ანტაგონიზმს“ (ს.პ.ა. ფ. 14, ფურც. 56.) აღნიშნული შეფასება რომ სამართლიანია, ჩანს იმ უტყუარი გარემოებიდან, როდესაც საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის ნაციონალური უმცირესობათა კომისია გვერდს ვერ აუვლის ამ ფაქტს და აღნიშნავს: „... არის აზრი, რომ ებრაელებს ბაღები ჩამოერთვათ და მილიცია ავიწროებთ ეროვნული ნიშნის მიხედვით... არამეგობრული ურთიერთობა ჩანს ოსებსა და ებრაელებს შორის“ (სუაცსსა; ფ. 284, ფურც 66)

რა შეიძლება გამხდარიყო ოსებისა და ებრაელების მტრობის საფუძველი? ამ კითხვაზე პასუხს გაცემს ის განსხვავებული პოზიცია, რომელიც გააჩნდათ მათ საქართველოს პირველი რესპუბლიკის მთავრობასთან მიმართებაში. სამეცნიერო საზოგადოებისთვის საყოველთაოდ ცნობილია ოსების არაერთი აჯანყება საქართველოს წინააღმდეგ. ოსები წითელ არმიასთან ერთად ჩვენი ქვეყნის დამოუკიდებლობის უპირველეს საფრთხეს წარმოადგენდნენ. რადიკალურად განსხვავდებოდა ებრაელების პოზიცია საქართველოს დამოუკიდებლობის ფაქტთან მიმართებაში. მათ სრული მხარდაჭერა გამოხატეს ქვეყნისადმი და თავადაც აქტიურად მონაწილეობდნენ საჭირობოროტო საკითხთა მოსაგვარებლად. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ დამოუკიდებელი საქართველოს იმდროინდელ პარლამენტში შედიოდა 3 ებრაელი დეპუტატი: მ.დავარაშვილი, ი.ელიგულაშვილი და ი.გოლდმანი. ამათგან პირველმა ორმა საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტს მოაწერა ხელი. ამასთან ი.ელიგულაშვილი დაინიშნა საქართველოს ფინანსთა მინისტრის მოადგილედ, რომელმაც მნიშვნელოვნად გამოაცოცხლა ვაჭრობა და შეძლო ქვეყანაში უცხოური კაპიტალის მოზიდვა. ასევე მნიშვნელოვანი სამუშაო შეასრულა მ. მაღალაშვილმა, რომელიც საქართველოს მთავრობის მომარაგების სამინისტროს ერთერთი განყოფილების ხელმძღვანელი იყო.

წარმოდგენილი მასალებიდან ცხადია, თუ როგორი განსხვავებული დამოკიდებულება გააჩნდათ ებრაელებსა და ოსებს საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხში. საეჭვოა, რომ სწორედ ეს განსხვავებული პოზიციები გახდა მიზეზი ოსების მხრიდან ებრაელთა შევიწროვებისა. ჯერ კიდევ 1918 წელს ფესახის სადღესასწაულო დღეებში ბოლშევიკების მიერ წაქეზებული ოსები თავს დაესხნენ ცხინვალის სოფლებს, დიდი ზიანი მიაყენეს ცხინვალის ებრაელთა უბანის-მოსახლეობას. გაძარცვეს, სცემეს, დაწვეს სახლები. ქართველ გვარდიელთა გვერდით იბრძოდნენ ებრაელებიც (გაზ. „ხმა ებრაელისა“; 1918წ.)

ოსები ებრაელებს ქართველების მოკავშირედ განიხილავდნენ და სწორედ ამიტომ საკუთარ მტრებად მიაჩნდათ. ასეთი მტრული დამოკიდებულება ვლინდება შემდგომ პერიოდში, რაც გამოიხატება ებრაული მოსახლეობისათვის მიწის სავარგულების ჩამართმევაში, მეტიც ოსები დევნიდნენ და აძევებენ ათეულობით ეთნიკური ებრაელის ოჯახს „სამხრეთ ოსეთიდან“. 1930 წელს ახლანდელი გორის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე ტირიფონის ველზე ჩამოყალიბდა „სამხრეთ ოსეთიდან“ გადასახლებულ ებრაელთა კოლმეურნეობა, რომელებიც უმძიმეს პირობებში აღმოჩნდნენ. კონფლიქტი ოსებსა და ებრაელებს შორის აქაც დაფიქსირდა. ამის გამო ეს საკითხი კვლავ საქართველოს ცაკ-ის მსჯელობის საგანი გახდა. 1932 წლის 4 აპრილს, მიწათმოქმედების სახ. კომისარიატის დადგენილებით „სხვა რეგიონებიდან ებრაელთა გადმოსახლება მიზნეული იქნა მიზანშეუწონლად“ (სუიცსსა; ფურც. 47.)

უაღრესად მნიშვნელოვანი ფაქტია, რომ ებრაელთა მიმართ დამოკიდებულება ბოლშევიკური მთავრობის მხრიდან მკვეთრად უარესდება 1924 წელს ქაქუცა ჩოლოყაშვილის აჯანყების შემდეგ. ჩვენ ხელშესახები სპეციალური ცნობა ჯერ არ მოგვეპოვება, მაგრამ სავარაუდოა, რომ ებრაულმა თემმა აჯანყებას დაუჭირა მხარი და სწორედ ეს უნდა გამხდარიყო მიზეზი მათ მიმართ კიდევ უფრო მკაცრი, რეპრესიული პოლიტიკის გატარებისა ბოლშევიკების მხრიდან.

ზემოთ მოყვანილი ფაქტებიდან გამომდინარე გაკვირვებას არ იწვევს ის ვითარება, როცა რუსეთისგან წაქეზებული ოსი სეპარატისტების მიერ, მე-20 საუკუნის უკანასკნელი მეოთხედიდან განხორციელებული აგრესიული პოლიტიკით და ასევე 2008 წლის აგვისტოს ომის შედეგების გათვალისწინებით, გადაიზარდა ეთნიკურ წმენდაში, როდესაც ქართველებთან ერთად ებრაული მოსახლეობაც იძულებული გახდა მიეტოვებინა საკუთარი საცხოვრებელი და ეთნიკური წმენდის მსხვერპლი გამხდარიყო. სწორედ ოსურ-ებრაული ძველი დაპირისპირება და ქართველებთან მათი მეგობრობა გახდა მიზეზი, რომ ცხინვალში დღესდღეობით არცერთი ებრაული ოჯახი აღარ ცხოვრობს. ეს მაშინ, როდესაც ებრაელები, არაერთი აღწერის მასალების მიხედვით, ხშირად ქართულ მოსახლეობასაც აჭარბებდნენ რაოდენობრივად.

როგორც ფაქტობრივი მასალებიდან ირკვევა ებრაელები ოსი სეპარატისტების მხრიდან დევნას განიცდიდნენ არა მხოლოდ მე-20 საუკუნის ბოლოს, არამედ მათი დაპირისპირების ფაქტები მე-20 საუკუნის დასაწყისში დაფიქსირდა. შემდგომი ესკალაცია მათ შორის მხოლოდ ლოგიკური გაგრძელებაა ტრაგიკული დასასრულითა და ეთნიკური წმენდით, როგორც ქართული ასევე ებრაული მოსახლეობისთვის.

მიგვაჩნია, რომ ეს მნიშვნელოვანი საკითხი საჭიროებს შემდგომ კვლევასა და თემის აქტუალიზაციას, ამიტომ უნდა მეტი ყურადღება დაეთმოს, როგორც ქართველი, ასევე უცხოელი მეცნიერ-მკვლევარებისგან.

ლიტერატურა

1. ზ. ჭიჭინაძე, „ქართველი ებრაელები საქართველოში“, თბილისი, 1990.
2. მ. ნოზაძე, გაზეთი “ ორჯე”, თბილისი, 2016.
3. ბატონიშვილი ვახუშტი, „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“, ქართლის ცხოვრება, IV. თბილისი, 1973.
4. ა. ბაქრაძე, ო. ჩუბინიძე, „ოსთა საკითხი“, თბილისი, 1996.
5. სუიცსსა
6. გაზეთი „ხმა ებრაელისა“, ქუთაისი, 1918.
7. საქართველოს პრეზიდენტის არქივი (ს.პ.ა)
8. . Лесков “Евреи в России” т. I. 1902.

Malkhaz (Soso) Vakhtangishvili**Jews in Tskhinvali****Abstract**

The article reviews the reasons and prerequisites of ethnic cleansing of Jewish community by Ossetian separatists in Tskhinvali region, Georgia. The process took place in 2008 during the Russian-Georgian war and earlier in 90's and was encouraged by Russia.

რეცენზენტი: პროფესორი გიორგი მჭედლიძე

პოზიტიურობა და ნეგატიურობა ჟურნალისტური მასალის ორი თავისებურების ფსიქოლოგიური ასპექტები

თანამედროვე მედიასაშუალებები უპირატესობას ანიჭებენ ისეთ ინფორმაციას, რომელიც ნეგატივიზმს, უარყოფით ფაქტებს და მოვლენებს ასახავს. ეს შეუიარაღებელი თვალთვალ ნათელია და ამას არაერთი საზოგადოებრივი აზრის კვლევა ადასტურებს. მასმედიის წარმომადგენლები თვლიან, რომ ასეთი შეფასება მთლად სწორი არ არის. თუმცა მათი მტკიცებით, კრიტიკულ მასალას დადებითი ეფექტის მოხდენა შეუძლია, რადგან ინფორმაციის ობიექტის მხრიდან ქმედითი რეაგირება მოჰყვება.

საბჭოთა ჟურნალისტიკის თეორეტიკოსები თვლიდნენ, რომ ეფექტურობის მიღწევის ერთადერთი გზა არის დადებითი ინფორმაციის შექმნა, რადგან მას კარგი შეგრძნებები მოაქვს აუდიტორიისათვის. ასეთი მიდგომა არსებული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური სისტემით იყო განპირობებული, თუმცა მთლად უსაფუძვლო არ ყოფილა.

დღეს ნეგატიური ინფორმაცია აუდიტორიის მიზიდვის უმთავრეს საშუალებად, ფაქტების დაუმახინჯებლად გადმოცემის საშუალებად და აღიარებული მართალია ასეთი ინფორმაცია „კარგი ახალი ამბავის“ კატეგორიას არ განეკუთვნება, მაგრამ ამაზე სტანდარტული პასუხი არსებობს: ახალი ამბები—ახალი ამბებია და ჟურნალისტების საქმე სულაც არაა იწვევს თუ არა იგი აუდიტორიის განწყობილების ამადლებას.

ასახვის ობიექტის მიხედვით მედიაპროდუქტის კლასიფიცირება არავითარ ეჭვს არ იწვევს და ჟურნალისტიკატომცოდნეობაში სადავო საკითხად არ მიიჩნევა, რადგან თავად ასახვის ობიექტი, სინამდვილის შემთხვევები და მოვლენები, განსაზღვრავს ჟურნალისტური პროდუქტის სახესხვაობას. რეალურ ფაქტებსა და მოვლენებზე ორიენტირებული მასალა, რომელზეც ფართო საზოგადოების ყურადღების მიპყრობა ღირს, ინფორმაციული ჟანრების კლასს განეკუთვნება. ხოლო, როცა ასახვის საგანი სუბიექტის, ანუ ავტორისეულ შეხედულებებს საჭიროებს, საქმე გვაქვს ანალიტიკური კლასის მასალასთან.

ჟურნალისტიკის თეორიაში განსხვავებული თვალსაზრისი არსებობს მედიაპროდუქტის საგანთან დამოკიდებულების კუთხით. მკითხველისათვის ან მაყურებლისთვის მიწოდებული ინფორმაცია ან პოზიტიურია, ან ნეგატიური. ასეთ დაყოფას არსებული სოციალურ-პოლიტიკური, კულტურულ-ზნეობრივი თუ სხვა სახის ასპექტები განაპირობებს. თუ მედიაპროდუქტი აუდიტორიის ინტერესების იდენტურია და მათ იდეალებს შეესაბამება, საქმე გვაქვს პოზიტიურ საინფორმაციო მასალასთან. ხოლო თუ იდეალები და სინამდვილის ფაქტები და მოვლენები უპირისპირდება ერთმანეთს, მაშინ აუდიტორია მას აღიქვამს, როგორც ნეგატიურ, კრიტიკულ ჟურნალისტურ პროდუქტს.

საბჭოთა ჟურნალისტიკათმცოდნეობის თეორეტიკოსები, ორი ათეული წლის უკან, ინფორმაციული ჟურნალისტიკის განმსაზღვრელ ფაქტორად პოზიტიურ-მტკიცებით მიმართულებას მიიხსენებდნენ და დადებითი გამოცდილების პროპაგანდას აღიარებდნენ ჟურნალისტური საქმიანობის უმთავრეს თავისებურებად. შესაბამისად, სფეროს თეორიულ სახელმძღვანელოებში, მათ შორის ქართულშიც, აღნიშნული იყო, რომ ადამიანთა აღზრდა, პირველ რიგში, დადებითი მასალების საშუალებითაა შესაძლებელი. რომ პრესა მოწოდებულია ნათლად და ცოცხლად გვიჩვენოს სინამდვილეში არსებული ყოველივე კარგი და პერსპექტიული. ის ფაქტი, რომ იმდროინდელ გაზეთებში კრიტიკული წერილები უფრო მეტად იწერებოდა, ვიდრე პოზიტიური, ჟურნალისტური ოსტატობის დეფიციტით იყო ახსნილი.

რა ცვლილება განიცადა აღნიშნულმა მიდგომამ და როგორია დღეს ჟურნალისტური მასალის საგანთან დამოკიდებულება? ციფრულმა

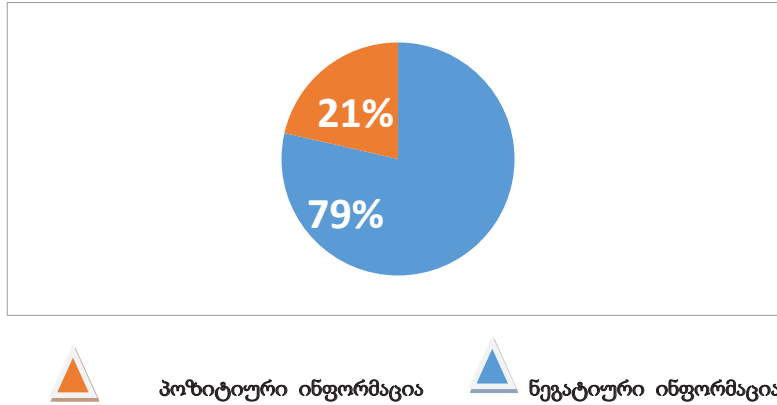
საუკუნემ, ახალმა ტექნოლოგიებმა, უცვლელი დატოვა ჟურნალისტური ღირებულებები, ჟურნალისტიკის არსი დაპრინციპები, მაგრამ მნიშვნელოვნად შეცვალა ზოგადად ჟურნალისტური პრაქტიკის სფერო. ცვლილება შეეხო მასალის მოპოვებისა და მიწოდების მეთოდებს, გადაცემის ფორმებსა და საშუალებებს. ასევე, საგანთან დამოკიდებულების კრიტერიუმებს. შეიცვალა კარგი ახალი ამბის განმსაზღვრელი ფაქტორები, რომლებიც აყალიბებენ ახალი ამბების ხარისხს და მნიშვნელობას საზოგადოებისათვის.

ჟურნალისტიკის თანამედროვე სახელმძღვანელოებში, სადაც საუბარია კარგი ახალი ამბავის განმსაზღვრელ რვა ფაქტორზე: დროულობა, გავლენიანობა, გამორჩეულობა, სიახლოვე, აქტუალურობა, აუცილებლობა და უჩვეულობა, არაფერია ნათქვამი პოზიტიურობაზე. პირიქით, კონფლიქტი მიჩნეულია ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორად.

ისმის კითხვა: რა მიზეზებმა გამოიწვია და რატომ გახდა, თანამედროვე ეპოქაში, კონფლიქტი ახალი ამბის ერთ-ერთ მნიშვნელოვანი ფაქტორი? რატომ აღმოჩნდა დადებითი მუხტის მატარებელი მედიაპროდუქტი უმცირესობაში? ან თუნდაც დისფუნქციური?

თანამედროვე, არც ისე აქტიური აუდიტორია, მკითხველი თუ მაყურებელი იოლად შეამჩნევს, რომ თანამედროვე მედიისაშუალებები, განსაკუთრებით ახალი ამბების ინდუსტრია, ორიენტირებულია სენსაციურ, კონფლიქტურ ინფორმაციაზე, რომელსაც ინტერესთან ერთად უარყოფითი შეგრძნებები მოაქვს საზოგადოებისათვის.

„საზოგადოებრივი მაუწყებელი“

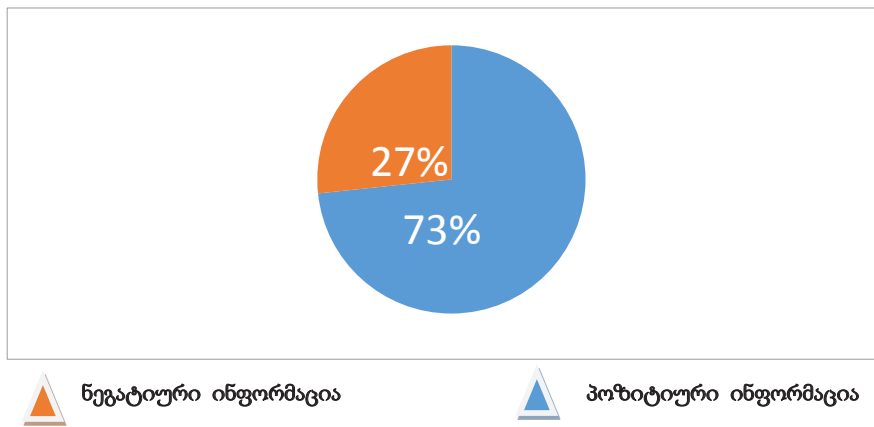
თავის დროზე მარკ ტვენმა, რომელიც ერთ დროს თავადაც ჟურნალისტი იყო, ერთხელ განაცხადა, რომ ახალი ამბები, რომელთაც დილის გაზეთში გაცენო, იმდენად დამთრგუნველი იყო, რომ მთელი დარჩენილი დღე „ადამიანთა მოდგმის წყევლა-კრულვაში“ გაატარა. ცხადია, მივედით ინფორმაციის აღქმის ფსიქოლოგიურ ფაქტორებთან, რომლითაც შესაძლებელია აიხსნას საკვლევი საკითხი.

სპეციალურ სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნულია რომ ფსიქოლოგიური ზემოქმედება, ეს არის საშუალება ზეგავლენა მოახდინო ადამიანებზე. ცალკეულ ინდივიდებზე და ჯგუფებზე, რომელიც ახდენს მათი ემოციური განწყობის ტრანსფორმირებას. მკვლევარები, კატასტროფები, გაუპატიურებები, მოზარდების წინაშე მდგარი პრობლემები, რომლებიც ახალი ამბების გამომწვევებში შექმდება, დამთრგუნველად მოქმედებს ადამიანებზე. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ დღეს ახალი ამბავი მხოლოდ ცუდი უნდა იყოს. არაერთი კვლევა მოწმობს, რომ ჟურნალისტიკა ორიენტირებულია მხოლოდ ცუდ ამბებზე. კარგი კი უგულვებელყოფილია. საზოგადოების უმეტესობა და პოლიტიკოსების უფრო დიდი ნაწილი ფიქრობს, რომ ჟურნალისტიკა ყურადღებას ძირითადად ცუდ ამბებს უთმობს.

შედეგების განზოგადების მიზნით, ჩვენ ჩავატარეთ მცირე რაოდენობრივი კვლევა. საკვლევი ობიექტად ავიღეთ მცირე რეპრეზენტაციული ობიექტი-ლოკალურად და სპეციფიურად განსხვავებული ორი მედიასაშუალება-საზოგადოებრივი მაუწყებელი და რეგიონული ონლაინ მედია-„ქუთაისი პოსტი“. საკვლევი მეთოდად გამოვიყენეთ მედიის კვლევებიდან ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული და ფართოდ გავრცელებული მედიის კონტენტანალიზის მეთოდი და საწყის ინფორმაციაზე დაყრდნობით, დროის მოკლე მონაკვეთში (ერთი თვე), შევეცადეთ დაგვეთვა ნეგატიური და პოზიტიური ინფორმაციის გამოყენების მასშტაბი აღნიშნულ საინფორმაციო საშალებებში და მათი პროცენტული განაწილება. კვლევის მარტივმა დიზაინმა ასეთ შედეგებზე გაგვიყვანა:

„ქუთაისი პოსტი“

როგორ უდგება აღნიშნულ საკითხს მედიის ძირითადი ნაწილი? ისინი სულ სხვანაირად ხსნიან ამ მოვლენას და ამბობენ, რომ ახალი ამბავი ყოველთვის ცუდი არ არის. რომ

საგაზეთო ამბის თემად შეიძლება იქცეს ნებისმიერი კარგი ფაქტი თუ მოვლენა. თუმცა კრიტიკული ინფორმაცია მნიშვნელოვანია. ამ საკითხზე მათი არგუმენტი ასეთია: ყოველი ცუდი ამბავი კარგით მთავრდება. როცა მთავრობაში გავრცელებული კორუფცია მქდავნდება-ზოგადად კორუფცია მცირდება. როცა ავტოკატასტროფები ხდება, სახიფათო გზაჯვარედინზე შექნიშანი ჩნდება. როცა სოციალურად დაუცველი ადამიანი ეკრანზე ჩნდება, იზრდება დახმარების მსურველთა რიცხვი.

ამდენად, ჟურნალისტური სფეროს წარმომადგენლები თვლიან, რომ ნეგატივიზმის პრობლემა სერიოზული პრობლემაა თანამედროვე ჟურნალისტიკაში და თუმცა იგი პირდაპირ კავშირშია ჟურნალისტური საქმიანობის ინტერესთან. მათი მტკიცებით, თუ ყველაფერი ჩვეულებრივი ხდება სამყაროში, მაშინ საზოგადოებისათვის მოსაყლიც არაფერია. თუ უჩვეულო არაფერი ხდება, საზოგადოების ყურადღების მიპყრობა ძნელია. და თუ ინტერესის გამოწვევა არ შეუძლია ჟურნალისტიკას, მაშინ იგი განწირულია დასაღუპად. ჟურნალისტური საქმიანობის უმთავრესი მიზანია ბრძოლა გადარჩენისთვის. ამიტომაც, რომ ჟურნალისტი ყოველთვის საფრთხის აღმოჩენას ცდილობს, რათა მკითხველი მიიზიდოს. შესაბამისად, აქედან მომდინარეობს ხედმეტსახელიც „მოდარაჯე ძაღლი.“

საბოლოო არგუმენტი, მართალია საზოგადოებას ცუდი ამბები არ მოსწონს, მაგრამ მას აქვს ძლიერი მიდრეკილება იმისკენ, რომ ინტერესით გაეცნოს ისეთ უარყოფით ინფორმაციებს, რომელიც ცივილიზაციის შემადგენელი ნაწილია.“ ცუდი ამბის გამო, შიკრიკს ნუ მოკლავ, ასეთია ცხოვრების მოთხოვნა“.

ლიტერატურა:

1. მელვინ მენჩერი, ახალი ამბების გაშუქება და წერა, თბ. 2013
2. ჯონ მაქსველ ჰამილტონი, ჯორჯ კრიმსკი, ჩაეჭიდეთ პრესას, თბ. 2004
3. რევაზ სურგულაძე, მასკომუნიკაციის შესავალი, თბ. 2003
4. შოთა გაგოშიძე, ჟურნალისტიკის საფუძვლები, თბ. 1996

Мзия Тадумадзе

Позитивность и негатив - психологические аспекты двух особенностей журналистского материала

Резюме

Современные медиа-инструменты уделяют приоритетное внимание такой информации, которая описывает негативные факты или события. Это видно даже невооруженным взглядом и уже подтверждается огромными исследованиями общественного мнения. Представители медиа-поля считают, что такая оценка не подходит и что критические материалы могут иметь положительный эффект, потому что после критики информационная цель реагирует на нее.

Журналисты Советского Союза заявили, что для достижения большей эффективности необходимо создавать хорошие новости, потому что это приносит позитивные чувства к слушателям. Такое отношение было вызвано общественно-политической системой и, откровенно говоря, не имело смысла.

Сегодня негативная информация без искажений реальных фактов обычно принимается в качестве основного инструмента привлечения к интересам общества. Честно говоря, такая информация не относится к категории «хорошие новости», но по этому вопросу существует стандартный ответ: хорошие новости - хорошая новость, и это не касается журналистов, поднимает настроение аудитории или нет.

Mzia Tadumadze

Positivity and Negative - Psychological aspects of two peculiarities of journalistic material

Abstract

Modern media tools prioritize such information, that describes negative facts or events. This is apparent even with naked eyes, and already confirmed by enormous public opinion researches. Media field representors think, that such assessment isn't appropriate and that critical materials may have positive affect, because after criticism informational target reacts on it.

Soviet Union journalists claimed, that for achieving more effectivity it's necessary to create good news, because it brings positive feelings for listeners. This kind of attitude was caused by socio-political system and frankly speaking, wasn't pointless.

Today, negative information without distortion real facts is commonly accepted as a main attraction tool to interest society. Frankly speaking this kind of information doesn't belong to "good news" category, but on this question exists standard answer: good news is good news and it doesn't refer to journalists, whether it rises audience's mood or not.

რეცენზენტი: პროფესორი იოსებ ჭუმბურიძე

ინფორმაციის წყაროს ანონიმურობა

მსოფლიოს ჟურნალისტური პრაქტიკა ადასტურებს, რომ წყაროს ანონიმურობის დაცვა შეუქცევადი პროცესია. ამ პროცესს არეგულირებენ ჟურნალისტური ეთიკური კოდექსები და ქვეყანათა კანონმდებლობები. მაგალითად, ნორვეგიაში მიაჩნიათ, რომ „ინფორმაციის წყაროს დაცვა თავისუფალი საზოგადოების ფუნდამენტური პრინციპია და პრესის მიერ საზოგადოების ნაკისრი ვალდებულებაა, რომელიც ემყარება საზოგადოებისთვის მნიშვნელოვანი ინფორმაციის ხელმისაწვდომობას.(1-21, 22)

თუმცა, ვიდრე წყაროს შეარჩევდნენ, ჟურნალისტები დიდი სიფრთხილისაგან მოუწოდებენ კოლეგებს და აცხადებენ, რომ „ანონიმურ ინფორმაციაზე დაყრდნობა, ამ ინფორმაციის განსაკუთრებით კრიტიკულად შეფასების აუცილებლობას გულისხმობს“. არ არსებობს მყარი გარანტია იმის თაობაზე, რომ თუკი წყარო ინკოგნიტოა, მკითხველი არ დაინტერესდება მის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის უტყუარობით. საქმეც იმაში გახლავთ, რომ რამდენადაც დიდია ხვედრითი წილი ასეთი ანონიმური წყაროების მიერ მოწოდებული მასალებით დაინტერესებისა, იმდენად აქტუალურია მკითხველისათვის მათში დამოწმებული ყველა ფაქტისა და არგუმენტის ჭეშმარიტება და სანდოობა.

წყაროს ანონიმურობის დაცვა თითქმის ყველა ჟურნალისტური კოდექსის ერთ-ერთი შემადგენელი პუნქტია. ჟურნალისტს მკაცრად თხოვენ წყაროს ვინაობის დაფარვას და არგამჟღავნებას. ეს მას პროფესიულ ვალდებულებაში ეთვლება. რა პოზიციაშია ამ შემთხვევაში ჟურნალისტი, რომელ პოლუსზე დგას იგი? - ხორვატიაში თვლიან, რომ ანონიმური წყაროს დაცვა არ ათავისუფლებს მათ თანამემამულე ჟურნალისტს იმ მორალური, მატერიალური და სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, რომელიც ჟურნალისტს მისგან (ანონიმური წყაროდან) მიღებული ინფორმაციის უზუსტობის გამო შეიძლება დაეკისროს. გერმანელი კანონმდებლებიც საიმედოდ იცავენ წყაროს კონფიდენციალურობის პრინციპს, თუმცა ავალდებულებენ ჟურნალისტს პირდაპირ, რომ უთუოდ გაამხილოს მისი ვინაობა ერთ შემთხვევაში- „როდესაც ინფორმაცია დანაშაულებრივი ქმედების დაგეგმვას

ეხება. ხორვატიელები არათუ ავალევენ წყაროს გამჟღავნებას, არამედ ჟურნალისტს აძლევენ რეკომენდაციას ხელისუფლებასთან შეძლებისდაგვარად ითანამშრომლოს.

ჩეხეთის რესპუბლიკაში უფრო კეთილსინდისიერი დამოკიდებულებაა წყაროსა და ჟურნალისტს შორის. ისინი მოუწოდებენ ჟურნალისტს, რომ იყოს ღლიაღური, დაიცვას იგი და არ გაამჟღავნოს მისი ვინაობა იმ კონკრეტულ შემთხვევაშიც, თუკი ასეთი პოზიცია პრობლემას შეუქმნის.

აღნიშნული წესი ფინეთში არამხოლოდ ჟურნალისტურ წყაროებზე ვრცელდება, არამედ იმ ჟურნალისტებზეც, რომლებიც ფსევდონიმით წერენ.

რა არის წყარო? (2-281-282)- ადამიანს, რომელიც ჟურნალისტს თავისი ამბისთვის ჭირდება, ან შეიძლება ის ფონურ ინფორმაციად გამოიყენოს, წყარო ეწოდება. არსებობს პოტენციური წყარო და ნამდვილი წყარო. მათ შორის არსებით სხვაობას „ასსოშიეთედ პრესის“ დიპლომატიის თემაზე მომუშავე ართურ ლ. გეგშინი ასე წერს:

„ჩემთვის ნებისმიერი ვინმე, ვისაც ახალ ამბებთან დაკავშირებით რაიმე ინფორმაციაზე მიუწვდება ხელი, პოტენციური წყაროა, მაგრამ ისინი მხოლოდ მაშინ ხდებიან ნამდვილი წყაროები, როდესაც თუნდაც მცირე ან ბევრ შესაფერის ინფორმაციას მომაწვდიან“

ზოგი ჟურნალისტი ახალი ამბების მოპოვების საპირისპირო ტაქტიკას მიმართავს. ერთი დასავლელი ჟურნალისტი ამბობს, რომ იმის ნაცვლად, რომ წყაროებს ახალი ამბავი გამოჰკითხოთ, თავად აწვდის მათ სიახლეებს. „პირადად ვზრუნავ იმაზე, რომ ნებისმიერი მნიშვნელოვანი ჭორი ან ახალი ამბავი შეიტყონ და როდესაც მე დამჭიდება ახალი ამბავი, მერე მე მივიღებ“- ამბობს იგი.

წყაროს დეფინიციას კარგად განმარტავს ერთი კორესპონდენტი და წყაროს შესაბამისობაზე ასეთ მითითებებს იძლევა: „თუ გადაჭედილი საკლასო ოთახის საკითხებზე მუშაობთ, საუკეთესო წყაროები მოსწავლეები და მასწავლებლები არიან, და არა განათლების საბჭოს თავმჯდომარე“.

რით განსხვავდება წყაროების სანდოობა? იმ წყაროების სანდოობა, რომლებთანაც ჟურნალისტს ამა თუ იმ თემის გაშუქებისას სისტემატიური ხასიათი აქვს, განისაზღვრება მათი თანმიმდევრულობით. არსებობს ორი ფაქტორი, რომელიც წყაროს სანდოობის გამოცნობაში დაგვეხმარება და იგი აპრობირებულია დასავლეთელი ჟურნალისტების მიერ.

ა) ეს პირი შემთხვევის თვითმხილველი იყო თუ ამბავი ვინმესგან მოისმინა?

ბ) ეს პირი კომპენტენტური დამკვირვებელია? მაგალითად, ავიაკომპანიის თანამშრომელი შეიძლება ავიაკატასტროფის შესახებ ინფორმაციის უკეთესი წყარო იყოს, ვიდრე ვინმე სტუდენტი ან გამყიდველი;

გ) შეუძლია წყაროს დამაჯერებელი და არსებულ ფაქტებთან თავსებადი ზუსტი დეტალების მოწოდება?

დ) იძლევა რამდენიმე წყარო ერთსა და იმავე ინფორმაციას? ზოგადად, როდესაც რამდენიმე ადამიანი ერთსა და იმავე ამბავს ერთნაირად ჰყვება, მეტი შანსია, რომ ეს ცნობები სანდო იყოს.

ანონიმური წყაროს გამოყენებასა და ეთიკური სტანდარტის დარღვევაზე არაერთი საჩივარი განუხილავს ჟურნალისტთა პრესის საჩივრების საბჭოს აშშ-სა და დასავლურ ქვეყნებში.

ჩვენ მჯერად აშშ-ს მაგალითებზე შევჩერდებით(3-38,52), საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ ამ ქვეყანაში, გარდა კანონით გათვალისწინებული მოთხოვნისა, რომ წყაროს ანონიმურობა დაცული უნდა იყოს, არსებობს ყველა გაზეთის მიერ შემუშავებული სარედაქციო პოლიტიკა მსგავსი წყაროების გამოყენების კვალობაზე.

ერთ-ერთი მათგანი ინცესტის მსხვერპლის საჩივარია „ვაშაბა ქაუნთი ჰერალდის,, წინააღმდეგ. მომჩივანი გაზეთს 1995 წ. 12 ივლისს მისი მამის შესახებ გამოქვეყნებული პუბლიკაციის გამო ედავებოდა და აცხადებდა, რომ სანფორმაციო საშუალება:

ა) შეიჭრა მის პირად ცხოვრებაში, როდესაც სექსუალური ძალადობის მსხვერპლად ბრალდებულის უმცროსი ქალიშვილი (ის მისი ერთადერთი ქალიშვილია) დასახელდა.

ბ) პუბლიკაცია სენსუალური ხასიათისა იყო და ძალადობრივი აქტის დეტალების ცოცხლად აღწერის გზით ხელმეორედ აქცია იგი მსხვერპლად.

რედაქტორის თქმით, მას როული გადწვევტილების მიღება მოუწია: გაზეთს, ერთის მხრივ, უნდა ეთქვა სიმართლე, მეორეს მხრივ კი მაქსიმალურად მცირე ზიანი უნდა მიეყენებინა მსხვერპლისათვის.

საბჭომ არ დაუჭირა მხარი ამ საქმისათვის პირად ცხოვრებაში ჩარევას და სენსუალურობის კვალიფიკაციის მიცემას, მაგრამ მსჯელობის შედეგად დაასკვნა, რომ გაზეთი გულგრილი იყო გოგონას მიმართ, ამიტომაც საბჭომ რეკომენდაცია მისცა გაზეთის რედკოლეგიას გარეშე პირთა და მსხვერპლთა ჩათვლით, კონსულტაციების საფუძველზე, შემუშავებინა ინსტრუქცია, რომელიც სექსუალური ძალადობის შემთხვევების გაშუქებას დაარეგულირებდა.

თუმცა, საბჭო ყოველთვის როდი აკრიტიკებს ჟურნალისტებს ანონიმური წყაროების გამოყენებისას. ხშირად მათი მოხმობა მიზანშეწონილადაც კი მიაჩნიათ. მაგალითად, დევიდ მეჩის მიერ გაკრიტიკებული მასალა, რომელიც „სთარ ტრიბუნის" გვერდებზე დაიბეჭდა, ანონიმურ მასალებს ეყრდნობოდა. სტატიის ავტორი- დოქტორი მეჩი უარყოფით კონტესტში იყო მოხსენიებული. თანაც, ეს ანონიმური წყაროები მიკერძოებულად, ყოველგვარი უფლების გარეშე განსჯიდან მის ქმედებებს, რაც მკითხველებს საკუთარი აზრის ჩამოყალიბებაში უშლიდა ხელს. სტატიაში მოხმობილი იყო 16 იდენტიფიცირებული წყარო, რომლებიც შეირჩნენ ან სამეცნიერო ექსპერტიზის მიზნით, ან მეჩთან ურთიერთობის მიხედვით. ანონიმური წყაროები ძირითადად იდენტიფიცირებული წყაროების მიერ გამოთქმული მოსაზრებებისა თუ ინფორმაციის განსამტკიცებლად იყო გამოყენებული.

აღნიშნული გაზეთის სარედაქციო პოლიტიკის თანახმად, თუ რამდენიმე წყარო მედიასაშუალებას ერთსა და იმავე ინფორმაციას აწვდის, ანონიმურობის შენარჩუნება დაუშვებელია, მით უმეტეს, თუ ამ წყაროების სანდოობა და ინფორმირებულობა ეჭვგარეშეა. და ბოლოს, საბჭომ უარყო საჩივარი იმის შესახებ, რომ სტატია ისეთ ანონიმური წყაროებს ეყრდნობოდა, რომელთაც არ ჰქონდათ მეჩის ქმედებების განსჯის უფლება.

და მაინც, რა არის კონფინდენციალური ინფორმაცია?- ეს ინფორმაცია მხოლოდ ჟურნალისტებისთვისაა და არავითარი სახით არ უნდა დაიბეჭდოს და არ უნდა გახმაურდეს, ასევე, არ შეიძლება იმ ინფორმაციის სხვა წყაროზე მიტანა დადასტურების იმედით.

დაფარული ანუ კონფინდენციალური ინფორმაცია კეთილსინდისიერი ჟურნალისტისათვის ერთგვარი დილემაა, რადგან ძალიან დიდია იმის საშიშროება, რომ იგი რაღაცის ან ვიღაცის

პროპაგანდისტოვის გამოიყენონ. განსაკუთრებით სიფრთხილვა საჭირო, როცა ანონიმური წყარო ვინმეს რამეში დებს ბრალს. „ნიუ იორკ ტაიმსი“ თავის თნამშრომლებს ურჩევს, რომ არ იქცნენ ბრმა იარაღად იმათ ხელში, ვისაც (კერძოდ პოლიციის წარმომადგენელთა) კონკრეტული ადამიანების წინააღმდეგ ბრალდების გაგრძელება განუზრახავთ. „ესსოშიეითედ პრესის“ პოლიტიკა ასეთია: „ჩვეულებრივ, ანონიმურობის მოთხოვნას არ ვემორჩილებით. ჩვენ გვინდა, რომ ინფორმაცია დოკუმენტირებული იყოს, როდესაც ახალი ამბის წყარო მოითხოვს, რომ მისი სახელი არ გაჟღერდეს, ჩვენ ამას ვამბობთ. თუ ანონიმურობის პრობლემას ვთანხმდებით, პირობას ვასრულებთ. მაგრამ არსებული წესების ფარგლებში მაქსიმალურად ვცდილობთ, გავაცნოთ მკითხველს წყაროს საზოგადოებრივი კავშირები, მოტივაცია, შეხედულებები“.

რაც შეეხება, წყაროს ანონიმურობას, საქართველოს ჟურნალისტურ სივრცეში, ქართველ ჟურნალისტთა ქარტიაში მას არეგულირებს მე-6 მუხლი, (**4-qartia.org.ge**) რომელიც ამბობს: „ჟურნალისტის მორალური პასუხისმგებლობაა, არ გაამჟღავნოს კონფიდენციალურად მოპოვებული ინფორმაციის წყარო (**5-123**). ამ წესის შესაბამისად, ჟურნალისტმა უნდა დაიცვას გაუმჟღავნებლობის თაობაზე ინფორმატორისათვის მიცემული პირობა, ეს პირობა შეიძლება დაირღვეს მხოლოდ მას შემდეგ, თუ ინფორმაცია კრიმინალური აქტის დაგეგმვას ან ადამიანთა სიცოცხლისათვის მოსალოდნელ საშიშროებას ეხება“.

ლიტერატურა:

1. ჟურნალისტური ეთიკა და თვითრეგულირების მექანიზმები, თავისუფლების ინსტიტუტი, (2003-21, 22)
2. .მ. მენჩერი, (2013-281-282).
3. მედიის თვითრეგულირების ქრესტომათია, თავისუფლების ინსტიტუტი, (2004-38,52).
4. qartia.org.ge
5. ბესო მამნაიშვილი, გენო ჯოხიძე, ზ. ფონხუა, (2012-123).

Natia Jikia

The protection of source anonymity

Abstract

The world journalistic practice proves that protection of source anonymity is irreversible process. This process is regulated by journalistic ethic codes and legislators of different countries. For example, in Norway they say "The protection of information source represents the fundamental principle of the society; it's a taken duty that is based on availability of important information for society;

Although, before selecting some sources, the journalists appeal to their colleagues to be very careful. They declare "Basing on anonymous information means inevitability of critical estimating of this information" There is no guarantee that if the source is incognito, the reader won't get interested in reliabiliry of given information.

The matter is that the larger is specific share of interest in materials handed by anonymous sources, the more actual is for readers the truth nd trustworthiness (reliability) of the facts and afguments presented by them.

რეცენზენტი: პროფესორი პეტრე ჟოლნეროვიჩი

შინაარსი

ენათმეცნიერება

მაია ადვაძე

„ვერ“ მოდალური ფორმით გამოსატული სახელური და ზმნური უარყოფა ქართულში9

ციური ახვლედიანი, ქეთევან გაბუნია

ფრანგულ ფრაზეოლოგიზმთა თავისებურებანი

და სწავლების პროცესში მათი შეჩვენის კრიტერიუმები 15

ნინო გრიგოლია

დარწმუნების გამომხატველი მოდალური ერთეულები ინგლისურში

და მათი გადმოცემა ქართულში21

ნინო დემეტრაძე

ნარატიული ტექსტი-ადრესატის პრაგმალინგვისტიკა და

მასთან დაკავშირებული პრობლემატიკა.....28

ანა თენიშვილი

ტექნიკური ტერმინოლოგიის ინტერნაციონალიზაცია.....45

ოლგა ლაზარევა

პრაგმატომი, მისი თვისებები და ადგილი სათანადო სახელების სისტემაში.....49

ოლგა ლაზარევა

პრაგმატონიმების იზოლაციის კრიტერიუმები

(კვების პროდუქტების სახელების საფუძველზე).....53

თამარ მარდალეიშვილი

მთარგმნელის როგორც შემოქმედის როლი თარგმანის ტექსტის კონსტრუირებაში54

თამარ მახარობლიძე

კომპიუტერული თარჯიმანი შესტურიდან სამეტყველო ენაზე 60

ნათელა მელიქიძე

მეტსახელიდან მომდინარე გვარსახელები,

რომლებიც ასპინძის მუნიციპალიტეტში დღეს აღარ გვხვდება..... 64

მანანა მიქაძე

ადამიანის სხეულის ნაწილებთან დაკავშირებული ფრაზეოლოგიზმების

სიტყვაქმნადობა ოტია იოსელიანის ნოველების ენაში 77

ირმა რუსაძე

სისტემური ინტენსიფიკატორები და მათი დესემანტიზაცია.....87]

მარინა ქაცარავა

ერთი ქართული ხელნაწერის ისტორია.....95

სოფიო ყიფიანი
 ეპისტემური მოდალობის შეპირისპირებითი ანალიზი ინგლისურსა და ქართულში109

ნინო შარაშენიძე
 მოდალური ფორმები და ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონები.....110

ნუნუ ჩარკვიანი
 პოლიტიკური დისკურსის ლექსიკური მახასიათებლები
 ქართული გაზეთების ფურცლებზე.....114

შორენა წიგნაძე
 ეგზეგეზიზმები და დისფემიზმები, როგორც სინონიმთა
 ექსპრესიის გამოხატვის სტილისტიკური შესაძლებლობები 120

ქრისტინე ჭოხონელიძე
 კონტრასტული მარკერები ინგლისურსა და ქართულში..... 124

ლიტერატურათმცოდნეობა

ნინო ბუაძე
 ფრანგული „ახალი რომანის“ ზოგიერთი ასპექტი:
 ნატალი საროტის თეორიული შეხედულებები..... 129

სოსო გიქოშვილი
 გიორგი შატბერაშვილი - ფოლკლორისტი.....134

სოსო გიქოშვილი
 გ.შატბერაშვილის პოემა - „ზაფხულის დამის ქრონიკა“ 140

ვასტანგ თევდორაძე
 ფახრი ამრ იბნ ქუსლსუმის მუალაკაში..... 144

თეა თვალაგაძე
 ცისფერყანწილების გამოუქვეყნებელი წერილები..... 149

შაად უჰამმედ ბდ ალ-ჰაფფარ
 აბუ ჰაფს ან-ნასაფის წვლილი მეცნიერებების შეკრებასა
 და კლასიფიკაციაში ხელნაწერის მიხედვით..... 156

მარიამ კვერდელიძე
 ჰიმნოგრაფიიდან პოეზიამდე - ანა კალანდაძის ლექსების მაგალითზე
 (ქრისტიანულ-ეროვნული ღირებულებები)..... 178

დიანა მოსეშვილი
 არაბული ენის გავლენის ზრდა და ორიგინალური არაბულენოვანი მწერლობის
 ტრადიციის ჩამოყალიბება X-XIV საუკუნეების დაღესტანში..... 187

თამარ საქუაშვილი
 ბიბლიური მითის წარდგენის დესაკრალიზაცია ჯულიან ბარნსის ნაწარმოებში
 მსოფლიოს ისტორია 10 თავად – უბილეთოდ დამგზავრებული195

ნესტან სულაგა
 გენდერული დისბალანსი ვანის ქვაბთა მონასტრის პოეტ ქალთა
 ცხოვრება-მემკვიდრეობის მიხედვით..... 201

მურმან ქუთელია
 ჯიბრან ხალილ ჯიბრანის „წინასწარმეტყველი“218

თამარ შაიშმელაშვილი
 ლევან გოთუა - ისტორიული ძეგლების ქომავი220

პედაგოგიკა

მაია ახვლედიანი, ლალი (ბარბარე) აბდალაძე
 დეკანოზ მელიტონ კელენჯერიძის სახელმძღვანელოს
 „ქართული საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორია“ საგანმანათლებლო და
 ისტორიული მნიშვნელობის შესახებ (ნაწილი II).....228

იაგორ ბალანჩივაძე, სალომე ბზიკაძე
 ტყის საბავშვო ბაღები.....237

მარინე ფორჩხიძე, იაგორ ბალანჩივაძე
 მშობელთა ჩართულობის მნიშვნელობა სწავლების ხარისხის ამაღლებაში244

დალი ფუტყარაძე იაგორ ბალანჩივაძე
 სკოლამდელ დაწესებულებებში არსებული პროგრამის მოდიფიცირება
 და სსსმ ბავშვის ჩართვა სასწავლო-განმავითარებელ აქტივობაში.....251

ნინო ბენდელიანი
 ინტერაქტიული სწავლა-სწავლება256

ნატო დვალი
 ინტელექტუალური და პრაქტიკული სწავლება.....260

მადონა სამნიძე
 ტრანსფერი.....264

ნინო სოხაძე
 ჰარმონიული აღზრდის აუცილებლობა.....267

ქეთევან ძოწენიძე
 ძალადობა ბავშვთა მიმართ-ბულინგი..... 271

სწავლების მეთოდოლოგია

ნინო ბენდელიანი ლექსიკური მარაგის როლი ტექსტის გაგება-გააზრებაში	276
თამარ თვალაძე, ეკა გოტიაშვილი ევეემოციების წარმოდგენა სხვადასხვა ენობრივი ხატოვნებით	280
ეთერ ბრეგაძე წერის უნარი და მისი განვითარება	286
თამარ კალაძე ინგლისური ფრაზეოლოგიური ერთეულების სწავლების პრობლემატიკა სკოლაში	290
ლელა ონიანი რატომ ვიყენებთ ურთიერთ შეფასებას.....	311
მადონა სამნიძე კრიტიკული აზროვნების როლი სწავლების პროცესში	298
ანა ფიფია, ლიდა ობოლაძე სწავლების სხვადასხვა სტილი-ძირითადი პრინციპები და მეთოდები, რომელებსაც მივმართავთ კლასში სწავლებისას	304
მალვინა შანიძე წერა -კითხვის სწავლების წინასაანბნო პერიოდი.....	305

კულტუროლოგია

ირმა გოგოლიძე რეგიონალიზმის აღზევება და ინტეგრაციული პროცესები	311
მაია გუგუნაგა ინტერტექსტუალობის საკითხისათვის ლ. ბუნუელის კინოფილმებში	318
რუსუდან კაშია ქალთა უფლებრივი მდგომარეობა გვიანფეოდალურ საქართველოში (მზითევი).....	329
რამაზ ხაჭაპურიძე ებრაული ქორწილი (ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით).....	335

ისტორია

მალხაზ (სოსო) ვახტანგიშვილი ცხინვალელი ებრაელები.....	339
--	-----

ჟურნალისტიკა

მზია თადუმაძე

პოზიტიურობა და ნეგატიურობა ჟურნალისტური მასალის
ორი თავისებურების ფსიქოლოგიური ასპექტები..... 345

ნათია ჯიქია

ინფორმაციის წყაროს ანონიმურობა..... 350

Contents

Linguistic

Maka Advadze The particle “ver” nominal and verbal negation in Georgian.....	14
Tsiuri Akhvlediani, Ketevan Gabunia Peculiarities of the French phraseology and their selection criteria in the learning process.....	20
Nino Grigolia Modal Expressions of Inference in the English and Georgian Languages.....	27
Nino Demetradze The narrative text and the pragmalinguistic approach to a narrative.....	32
Elen Iagockina About Language of the People and Language of the Animals.....	36
Anna Tenieshvili Internationalization of Technical Terminology – English as “Lingua Franca” of Technical Fields.....	37
Lazareva Olga Pragmatom, its properties and place in the system of proper names.....	53
Lazareva Olga Criteria for the isolation of pragmatonyms (on the basis of the names of food products).....	53
Tamar Mardaleishvili The Role of Translator as Creator while Forming Translated Text.....	59
Tamar Makharoblidze Computer Translator from sign into spoken languages.....	63
Natela Melikidze Surnames derived from the nicknames in Aspindza region.....	73
Nanuli Melkadze The role of rhetoric in the educational space.....	76
Manana Mikadze The transliteration of the phraseology of the parts of the human body in Otia Ioseliani’s novels.....	86
Irma Rusadze Systematical Intensifiers and Their Desemantization.....	89

Nelly Sitchinava Linguistic and Cultural Features of Phraseological Units with the Meaning of Speech Process.....	93
Marina Katsarava About one Georgian Manuscript	99
Sophio Kipiani Comparative Analysis of Epistemic Modality in English and Georgian Languages	100
Nino Sharashenidze Modal Forms and Georgian Explanatory Dictionaries.....	113
Nunu Charkviani Lexical Characteristics of Political Discourse on the pages of Georgian new and old newspapers.....	119
Shorena Tsignadze Euphemisms and Dysphemisms as Stylistic Devices for Conveying Synonym Expression	123
Kristine Tchokhoniidze Contrastive Markers in English and Georgian.....	128

Literature

Nino Buadze Some aspects of French "New Novel": Natalie Sarat's theoretical views.....	133
Soso Gikoshvili George Shatberashvili - The Folklorist	139
Soso Gikoshvili The poem by Giorgi Shatberashvili – The chronicle of a summer night.....	143
Vakhtang Tevdoradze Fakhr in ‘Amr ibn Kulthūm Mu‘allaqāt.....	148
Tea Tvalavadze The Unpublished Correspondence of the ‘Tsisperkantselbi’	155
Saad Muhammed Abd al-Ghaffar Contribution of Abu Hafs an-Nasafi in Collection and Classifications of Sciences in "Matla‘ an Nuğūm va mağmac al-‘ulūm"	177
Mariam Kverghelidze From hymnography to poetry - using the example of Anna Kalandadze's poems (Christian-National values).....	186

Diana Moseshvili Strengthening the influence of the Arabic language in Dagestan and the formation of original Arabic literary traditions in the X-XIV centuries.....	194
Tamar Sakuashvili The desacralization of the biblical myth The Flood in Julian Barnes’s novel - A History of the World in 10 ½ Chapters -The Stowaway.....	200
Nestan Sulava The Life and Activities of Poet Women from Vani Monastery by Perspective of Gender.....	207
Murman Kutelia Gibran Khalil Gibran’s “The Prophet”.....	219
Tamar Shaishmelashvili Levan Gotua defender of the historical monuments.....	227

Pedagogic

Maia Akhvlediani, Lali (Barbare) Abdaladze About educational end historical importance of student’s book Archpriest M. Kelejeridze – “Brief History of Georgian Catholicate Church“ (Part II).....	236
Iagor Balanchivadze, Salome Bzikadze Forest Kindergarten.....	243
Marine Porchkhidze, Iagor Balanchivadze Parents’ role in Education.....	250
Dali Putkaradze, Iagor Balanchivadze Modifying the existing program in preschool institutions and involve the child with a special educational need in training-learning activities	255
Nino Bendeliani Interactive Learning - Teaching.....	259
Nato Dvali Intellectual and Practical learning.....	263
Madona Samnidze Transfer.....	266
Nino Sokhadze HARMONIOUS UPBRINGING’S INEVITABILITY.....	270
Ketevan Dzotsenidze Violence against children – bullying.....	275

Methodic of Teaching

Nino Bendeliani An important role of lexical supply in understanding of the text.....	279
Tamar Tvaladze, Eka Gotiashvili Emotions in Different Figuratives Expressions.....	285
Eter Bregadze Writing skills and its development.....	289
Tamar Kaladze Problems of teaching English Phrase units in school.....	293
Oniani Lela Why use Peer – assessment.....	294
Madona Samnidze The role of critical thinking in the process of teaching.....	300
Pipia Anna, Oboladze Lida Teaching styles-different essential principles and effective teaching methods for your classroom	301
Malvina Shanidze Pre-writing Period.....	310

Culturology

Irma Gogolidze The rise of regionalism and integration processes.....	317
Maya Gygnava The question of intertextuality in the films of L. Bunuel.....	328
Rusudan Kashia Women’s rightful conditions in late-feudal Georgia (Dowry).....	334
Ramaz Khachapuridze Jewish Wedding (According to ethnographic materials).....	338

History

Malkhaz (Soso) Vakhtangishvili Jews in Tskhinvali.....	344
---	-----

Masmedia

Mzia Tadumadze Positivity and Negative - Psychological aspects of two peculiarities of journalistic material	349
Natia Jikia The protection of source anonymity.....	353

Содержание

Языковедение

Мака Адвадзе Частица „ჰჰ“ формирует номинальное и глагольное отрицание в Грузинском языке.....	13
ციური ახვლედიანი, კეტევაან გაბუნია Особенности фразеологизмов французского языка и критерии их отбора в учебном процессе.....	20
ნინო გრიგოლია Модальные слова и единицы в английских и грузинских языках.....	27
ნინო დემეტრადზე Структура литературного текста и прагмалингвический подход адресата.....	32
Яговкина Елена Павловна О языке людей и языке животных	33
ანა ტენიშვილი Интернационализация технической терминологии.....	37
Лазарева Ольга Прагматоним, его свойства и место в системе имен собственных	46
Лазарева Ольга Критерии вычленения прагматонимов (на материале названий продуктов питания)	50
თამარ მარდალეიშვილი Роль переводчика как создателя при формировании переведенного текста.....	58
თამარ მახარობლიძე Компьютерный перевод с жестового на речевой язык	63
ნატელა მელიქიძე Фамилии, образованные от кличек.....	73
ნანული მელქაძე К вопросу о месте риторики в образовательном пространстве вуза.....	76
მანანა მიქაძე Словообразование фразеологизмов, связанных с частями человеческого тела (по языку новелл Отиа Иоселиани).....	86
ირმა რუსაძე Системные интенсификаторы и их обесцвечивание.....	89

Нелли Сичинава Лингвокультурологические особенности фразеологизмов со значением речевой деятельности.....	90
Марина Кацарава Об одном грузинском рукописи.....	99
Софио Кипиани Сравнительный Анализ эпистемичной модальности в Английском и Грузинском языках.....	109
Нино Шарашенидзе Модальные формы и грузинские толковые словари.....	113
Шорена Цигнадзе Эвфемизмы и дисфемизмы как стилистическое выявление экспрессии синонимов.....	123
Кристина Чохонелидзе Контрастные маркеры в английском и грузинском азыках.....	128

Литературоведение

Нино Буадзе Некоторые аспекты французского «Нового Романа»: Теоретические взгляды Натали Сарат.....	132
Сосо Гикошвили Георгий Шатберашвили.....	139
Сосо Гикошвили Поэма Георгия Шатберашвили „Хроника летней ночи“.....	142
Вахтанг Тевдорадзе Фахр в Муаллаке Амр ибн Кульсума.....	148
Теа Твалавадзе Неопубликованные Письма "Цисперканцелеби".....	154
Мариам Квергелидзе Из гимнографии к поэзии - на примере стихов Анны Каландадзе (Христианско-национальные ценности).....	186
Диана Мосешвили Возникновение арабского языка и формирование оригинальной арабской письменной традиции в X-XIV веках в Дагестане	194
Тамара Сакушвили Десакрализация библейского мифа Всемирный потоп в романе Джулиана Барнса История мира в 10 1/2 главах - Безбилетник.....	199

ნესტან სულავა Жизнь и деятельность поэтов-женщин из монастыря Вани по перспективам гендерного равенства.....	207
ტამარ შაიშმელაშვილი Леван Готуа – защитник исторических памятников.....	226

Педагогика

მაია ახვლედიანი, ლალი (ბარბარე) აბდლაძე Об образовательном и историческом значении учебника протоиерея Мелитона Келенджеридзе «Краткая история грузинской патриархальной церкви» (Часть II)	235
ბალანჩივაძე იგორ, ბზიკაძე სალომე Лесные детские сады.....	242
მარინე პორჩხიძე, იგორ ბალანჩივაძე Связь родителей в школьной жизни учеников	250
დალი პუტყარაძე, იგორ ბალანჩივაძე Изменение существующей программы в дошкольных учреждениях и привлечение ребенка к особым образовательным потребностям в учебно-воспитательной деятельности.....	255
ნინო ბენდელიანი Интерактивное учение - обучение.....	258
ნატო დვალი Интеллектуальное и рациональное обучение.....	263
მადონა სამნიძე Трансфер.....	266
ნინო სოხაძე Необходимость нравственного воспитания.....	269
კეთევან დзоცენიძე Насилие в отношении детей - издевательства над детьми.....	274

Методика обучение

ნინო ბენდელიანი Значение лексического запаса в понимании и осознании художественного текста.....	279
ტამარ ტვალაძე, ეკა გოთიაშვილი Представление эмоций в разной языковой картине.....	285

Этер Брегадзе Написание навыков и развитие.....	388
Тамар Каладзе Проблемы преподавания английских фразеологических единиц в школе.....	293
Мадонна Самнидзе Роль критического мышления в процессе обучения.....	300
Анна Пипия, Лида Оболадзе Стили обучения- главные принципы и методы применяемые в классе.....	304
Малвина Шанидзе Период предварительной записи.....	310

Культурология

Ирма Гоголадзе Подъем регионализма и интеграционные процессы.....	316
Русудан Кашиа Правовое состояние женщин в позднефеодальной Грузии (Приданное).....	334
Рамаз Хачапуридзе Еврейская свадьба.....	337

Журналистика

Мзия Тадумадзе Позитивность и негатив - психологические аспекты двух особенностей журналистского материала.....	349
---	-----

